

יהודי יקר!!!
האם השבת פעם
איך מקיימים מצות אהבת השי"ת?

בשורה משמחת!!
יצא לאור הספר

"שערי אהבה"

שערים מאירים לעולם הנפלא של אהבת ה'
על פי יסודות נאמנים מתורתם של חז"ל
ומדבריהם של חכמי הדורות

- ספר שישנה את הייך!
- ספר שישנה את תפולותיך!
- ספר שישנה את אופן קיום המצוות שלך!
- ספר שישנה את שמחת החיים שלך!
- ספר שישנה אותך!

תהנה,
תתרוזם
ותתחזק!

ספר

שערי אהבה

חלק א'

מסלולים נהירים השווים לכל נפש בקיום מצות אהבת השי"ת
על פי יסודות נאמנים מתורתם של חז"ל
ומדבריהם המאירים של חכמי הדורות
אשר מפיהם אנו חיים

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשע"ח לפ"ק

לעילוי נשמות

אדוני אבי מורי הרב ר' **שרגא** בהר"ר **משה** זצללה"ה
עבד את ה' בנאמנות בנועם ובהשכל,
גרס באורייתא תדירא ולא החזיק טיבותא לנפשיה,
משאו ומתנו בנחת עם הבריות ושם שמים התאהב על ידו.
נלב"ע ד' טבת תשע"ד

אמי מורתא מרת **אידל** הכ"מ
בהרה"ג **אברהם שמואל בנימין** זצללה"ה.
עבדה את ה' באמת ובתמים,
קיימה מצות כבוד אב ואם בהידור מופלא,
עמדה בכל לבה לימין בעלה וצאצאיה בעבודתם את ה'.
נלב"ע ט"ז אלול תשע"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

לכל עניני הספר לפנות
לטל': 02-9931368
מייל: 9931368@okmail.co.il

תוכן הספר

ט	מבוא
כג.....תכלית כל התורה	פרק א'
לז.....מהות האהבה	פרק ב'
נג.....המפתח הגדול	פרק ג'
קיא.....בואו שעריו בתודה.....	פרק ד'
קעג.....הבוחר בשירי זמרה.....	פרק ה'
רט.....שוייתי ה' לנגדי תמיד	פרק ו'
רלג.....אהבת הקדושה	פרק ז'
רפג.....מלכותו ברצון קבלו עליהם	פרק ח'
שיט.....קבלת קשיי החיים באהבה.....	פרק ט'
שפא.....מצות אהבת התורה	פרק י'
תמד.....	אחרית דבר
תמז.....	נספח א: מפליא עצה.....
תסה.....	נספח ב: אמירה לבית יעקב.....

הסכמת מורנו ורבנו הגאון הצדיק

הרב **מתתיהו חיים סלומון** שליט"א

משגיח רוחני של ישיבת בית מדרש גבוה לייקווד ארה"ב

הסכמה

חודש סיון תשע"ד

מצות אהבת ה' היא אחת משש מצות התמידיות שחייב אדם להתבונן ולראות שלא יפסק ממנו אפילו כרגע מלאהוב את ה' בכל לבבו, וכמצווה בתורה "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". אלא שמפני גודל המושג והקושי שיש במצוה זו להגיע לפי האמת אל אהבת ה', נמצא מצוה זו עומדת בקרן זווית מוזנחת מרוב בני אדם.

על כן בואו ונחזיק טובה לידידי תלמידי החביב עלי מאד - שליפט מפי ספרים ומפי סופרים עצות והדרכות באופן מעשי להגיע ממנו לידי קיום מצות אהבת ה' עד שנעשה לחיבור שלם אשר בשם 'שערי אהבה' יקרא. מובטחני שבעזרת ה' יתברך תבוא ממנו תועלת גדולה לכל המעיינים בו.

החותם באה"ר,

מתתיהו חיים סלומון

[ההסכמות בהמשך כפי סדר קבלתן]

Rabbi E. Falk
Whitehall Road 146
Gateshead, NE8 1TP
England
TEL: 0044-191-4782342

פסח אליהו פאלק
מח"ס שו"ת מחזה אליהו
'זכור ושמור' על הלכות שבת
'עוז והדר לבושה' על צניעות דלבוש
מו"ץ בק"ק גייטסהעד יצ"ו

בס"ד

יום ב' לפרשת תזריע שנת תשע"ד לפ"ק, פה גייטסהעד יצ"ו

כבוד גיסי היקר והחשוב מאוד ... ניגש אלי עם תכריך כתבים מספר שכתב, אשר נקבו בשם "שערי אהבה". הספר מלא על גדותיו עם אהבת ה' ומסביר בטוטו"ד את האמצעים הנמצאים בבריאה המזומנים לעזור לנו לבא לידי מדה גדולה זו לאהוב את ה' בכל לבבנו ובכל נפשנו. דהיינו לא רק לקבל ברצון כל מה שקורה בחיינו בידענו שמאתו לא תצא הרעות ח"ו, אלא לראות בכל עניני החיים איך שה' אוהב אותנו אהבה בלי מצרים, ועי"ז לאהוב גם אותו וכמים הפנים לפנים להדבק עם המטיב עמנו יתברך שמו בכל עת ובכל שעה. ובברכה ראשונה של ברכת ק"ש אנו משבחים להקב"ה עם התואר "מלאה הארץ קנייך". ויש לפרש שהקב"ה מילא העולם עם כלים שעל ידם יכולים לקנות יותר ויותר הכרת ה'.

והנה ענין זה של אהבת ה' אינו מודגש בחינוך שלנו כפי הצורך, ומסתפקים בחיזוק ביראת ה' ובשמירת מצותיו. אבל האמת הוא שרק מיזוג של יראת ה' ואהבת ה' גם יחד מעמיד האדם במצב הראוי מול כבוד מלכותו יתברך, שמתקרב אליו מחמת אהבתו אבל לא מתקרב יותר מדאי מחמת יראת ה' המחייבו לעמוד מרחוק ולירא מלגשת אליו, ע' אוה"ח פ' יתרו על קרא דכה תאמר לבית וכו'. ובוזה מקיים ואהבת את ה' מצד אחד וקרא דאת ה' תירא מצד שני. וכן הוא במצוה גדולה של שבת, יש בה בחינה של זכור את יום השבת דקאי על מעשה המצות של שבת וההתקשרות לה' שבא מחמתן. ומצד שני בחינה של שמור את יום השבת והוא הזהירות שלא לעבור על אחד מאיסורי שבת. וזכור ושמור כדיבור אחד נאמרו שרק מיזוג שניהם יחד מהווה יום שבת אמיתי.

ותקותנו חזקה שספר קדוש זה ימצא מסילות ללבבות בני תורה די בכל אתר ואתר, וירומם אותם לנדבך חדש של הכרת ה' שלא זכו בה עד האינדא. והם יודו וישבחו ויפארו למחבר שליט"א על כל הטוב אשר עשה עמהם, ועל הנצחיות שהנחיל לעם ישראל בדברות קדשו. ובאמת רק מי שלבו בוער באהבת ה' יכול לכתוב ספר כזה. ולכן נחזיק מלא חפניים טובה למחבר היקר והחשוב שאחר שעלה ונתעלה בעבודה הפרטית שלו וזכה להרגיש בעצמו אהבה לה' בלי מצרים, שם לילות כימים להואיל לבני דורו ובני דורות שעתידים לבא למסור להם את המושגים הגדולים הללו שזכה להשיגם, וזכות הרבים תלוי בו.

ובכן אצא בברכה מקרב לב לגיס קרוב ויקר שליט"א שחפץ ה' בידו יצליח, ויזכה להפיץ מעיינותיו חוצה, ויזכה להוציא לאור עולם עוד ספרים מועילים ויקרים להטיב עם בני דורו ולהאיר לארץ ולדורים עליה.

דברי המברך בריחוק מקום אבל בקירוב הלב, ומאחל לגיסי הגהמ"ח שליט"א רוב ברכה והצלחה.

פסח אליהו פאלק

פסח אליהו פאלק

Rabbi Moshe Sternbuch

Chief Rabbi

of the Orthodox Rabbinical Courts
Head of Community
and Kollel Hagro Har Nof
Jerusalem

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מח"ס מוצרים חמנים ושו"ת חשובות והנהגות ועוד
רב בית הכנסת וכולל הגר"א בהר-נוף
בעז"ק ירושלים ת"ו

בעזה"י כ"ט חשוון תשע"ה

לכבוד הרה"ג מזכה הרבים - שליט"א

ראיתי ספרו "שערי אהבה" להלהיב הלב לאהבת ה', והיא מצות עשה דאורייתא ואי אפשר לומר אני פטור ממנו, ובהתבוננות יכולים להגיע לאפס קצהו, ולעלות ממדריגה למדריגה. ודבר גדול עושה לזכות הרבים בעצות להתבונן בזה. ונקוה שיתבדרו הדברים לזכוי הרבים.

והנני המצפה לרחמי שמים מרובים וישועת ה'.

הרב ישראל גנס

רח' פנים מאירות 2

קרית מטרסדורף, ירושלים 94423

02-5371782 02-5378927

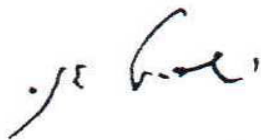
בס"ד: אדר ב' תשע"ו

דבר גדול עשה ידי'נ היקר הרב - שליט"א ברכזו מן הגורן ומן היקב כל שניתן בענין מצות אהבת ד' שהיא "מן המצוות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם" (חינוך תי"ח).

והנה, הציב לו למטרה להנ"ל דבר השווה לכל נפש (כולל נספח נוסף ל"בנות יעקב"), בהיות מצוה זו "נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות" (שם) - ויפה עשה!

בספר יש שילוב נפלא של הבאת המקורות וירידה לפרטים המעשיים בחיי היום-יום המפנימים את ההודיה הבאה מתוך האהבה להשי"ת, וכן להפך, שמתוך ההודיה התמידית תתעורר ותתפעל הנפש עוד ועוד לאהבה, שהרי האדם נפעל על פי פעולותיו. כמו כן הובאו סיפורי מופת מחיי גדולי ישראל וכל כיו"ב דברים המקרבים את המצוה התמידית אל לבנו, עד כי יזכו וייהפכו לחלק בלתי נפרד מהויותנו כמצווה, או אז "נתענג בהשגתו בתכלית העונג" (שם).

ולא נותר לי כי אם לשוב ולברך את ידי'נ הנ"ל כי יזכה להוסיף תת עוד ועוד מתנובתו המשובחת לתועלת כלל ישראל.

מבוא

בא וראה - אין לך דבר שחביב לפני
הקב"ה כמי שאוהב אותו כראוי.
(זוהר הק' ח"ג רס"ז ע"א)

חייב הכתוב שתהיה הרגשת הלב
באהבתו יתברך בגדר הגדול
שאינ למעלה ממנו, ודבר זה
הוא דבר שהטועמו ידע מהותו,
וערבה לו טעימתו אין שיעור.
(אור החיים הק' דברים ו' - ו')

מבוא

ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו ויצר עולם כליל בהדרו לטובתנו ולהנאתינו. "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלהים" (תהלים י"ד - ב'). בורא העולם מביט, כביכול, ממרומים על כל בני העולם, לראות האם יש בין כל רבבות בני האדם מי ששם לב לחסדים הנפלאים, לטוב ה' ולאהבתו הגדולה לברואיו, המתגלים מהחשובים הרבים שהשקיע לטובתם ולנוחיותם בכל פרטי הפרטים של הבריאה¹.

האדם המשכיל הדורש אלוקים, הפוקח את עיניו ומביט סביבו בעיניים של מי שרואה את העולם לראשונה, יחוש בהכרזת הבריאה כולה על טובו המופלא של בורא העולם. הוא ישים לב ליופיים של הפרחים המרהיבים שהשי"ת שם בעולם, על כל מיניהם, צורותיהם וריחם הנפלא; לאורה המחמם והמהנה של השמש, המועיל כל כך לבריאה כולה; למאורו העדין והנעים של הירח; לכל הסוגים הרבים של הפירות עם תוארם היפיפה, טעמיהם המהנים וסגולותיהם המיוחדות. הוא יעמוד נדהם בפני החכמה האדירה המשתקפת מייעילות מבנה גוף האדם, וביופייה של תכנית תצורת המשפחה האנושית, עם החשובים הרבים שהושקעו בדברים הללו ובבריאה כולה, כדי להנעים את חיינו. לבו יתלהט מרוב התפעלות מטובו הנפלא של בורא העולם, הניכר מכל הגוונים הרבים של רגשי השמחה שנטע בתוכנו, יחד עם כל הדברים ששם בבריאה כדי לעורר בנו רגשות מהנים ומרנינים אלה. מכל אלו, ומדברים רבים כיוצא בהם, הוא יגיע להכרה שיש לעולם בורא שאוהב אותנו ורוצה בטובתנו ובשמחתנו. השם לב לכל זה, לא יבין איך אנשים כה רבים אינם חשים ואינם מתרגשים מהטוב המרהיב הזה. עיניים להם - והם אינם רואים את נפלאות בורא העולם, לב להם - והם אינם חשים באהבתו הגדולה אליהם.

בחסדי השי"ת אנו חיים בדור שהתעלה מאד בקיום המצוות, בדקדוקם, ובתלמוד תורה כנגד כולם, אולם ביחס למצוות הלב של התורה, ובראשן במצוה היקרה של אהבת השי"ת, עדיין רבה העזובה. על אף שמצוות אלו הן מעיקר מטרת התורה ומצוותיה, כמו שכתבו חז"ל והרחיבו

1 ע' שערי תשובה שער ג' אות י"ז, וז"ל: ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה, כמו ... מעלות התבונן בגדלות ה', שנאמר (דברים ד' - ל"ט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים", ודוד אמר (תהלים י"ד - ב'): "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלהים".

הראשונים בדבריהם, עדיין מתייחסים אנשים למצוות אלו כדברי "מוסר" ו"חסידות" ולא כמצוות שהן מטרת חייו של כל יהודי.

כולנו קוראים בכל יום קריאת שמע, שבה מוזכרת מצות "ואהבת את ה' אלהיך", אולם מועטים הם העוצרים לשאול את עצמם אם הם באמת מקיימים מצוה זו, ואיזו השתדלות עליהם לעשות כדי ליישמה בפועל. התייחסות זו למצוה חשובה מתרי"ג המצוות שבתורה, מפליאה ביותר. הרי בשביל קיום המצוות מוטל עלינו להשתמש בכל הכישרונות שהקב"ה חנן אותנו בהם, כדי לברר איך לקיימן כראוי. ואף שאכן נדרשת התאמצות כדי להבין מה דורשת התורה מאתנו באופן מעשי במצוה זו, הרי בדורנו, בכל התחומים של חכמת הבריאה וחכמת הנפש, העמיקו והגיעו להישגים מרשימים. על כן ברור, שבשמים מצפים מאתנו להפעיל משאבים לא פחותים מאלו לברר את רצונו ית' באופן קיומן של המצוות - גם ביחס למצוות הלב.

מלבד החיוב המוטל על כל יהודי לקיים מצוות אלו, ברור שאין דבר הגורם נחת רוח לבורא העולם יותר מהן, כמו שאמרו חז"ל בגמרא סנהדרין ק"ו ע"ב "הקב"ה ליבא בעי". בדומה - להבדיל - למלך בשר ודם, שמכל מה שמשרתים אותו ומראים לו כבוד, מה שגורם לו קורת רוח אמיתית אינם המעשים בלבד (בפרט כשאין לו צורך חיוני במעשים אלו), אלא תחושות ההערצה והאהבה המלוות ומניעות את המעשים. וכן מפורש בזוהר הקדוש (חלק ג' דף רס"ז ע"א - מתורגם ללשון הקודש): "בא וראה - אין לך דבר שחביב לפני הקב"ה כמי שאוהב אותו כראוי"². וכתב רבינו בחיי (כד הקמח ערך "אמונה") שכל מעמדו של האדם בעולם הבא תלוי בדרגת האהבה להשי"ת שהוא זכה לרכוש בעולם הזה, כמו שחז"ל לומדים מהפסוק (משלי ח') "להנחיל אוהבי יש"³. ומסיים שם רבינו בחיי שעל כן "יתחייב אדם שיתבונן וישת אל לבו גודל חיובו לאהוב את הקב"ה, וכל שכן שהוא יתברך קדמנו בזה לאהוב את ישראל אהבה גדולה". ולכן מוטל עלינו לעורר את לבנו בחשיבותה הגדולה של מצוה זו, ולהשתדל בכל כוחנו לברר את אופן קיומה המעשי.

2. וז"ל הזוה"ק: תא חזי; לית לך מלה בחביבותא קמי קודשא בריך הוא, כמאן דרחים ליה כדקא יאות. עכ"ל.
3. וז"ל רבינו בחיי: הצדיק העובד מאהבה מזומן הוא לחיי העולם הבא, ונזון מזיו החכמה העליונה הנקראת "יש", שנאמר (משלי ח') "להנחיל אוהבי יש". ועל דרך הפשט "להנחיל אוהבי יש" עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות כמנין י"ש שנאמר "להנחיל אוהבי יש" (סנהדרין ק' ע"א). יתחייב אדם שיתבונן וישת אל לבו גודל חיובו לאהוב את הקב"ה, וכל שכן שהוא יתברך קדמנו בזה לאהוב את ישראל אהבה גדולה כי על כן ימשילו הכתובים אהבתו לישראל לאהבת איש ואשתו והוא שכתוב (הושע ב') "וארשתיך לי לעולם". וע"ע ספר חסידים - סימן רפ"ט: הכי איתא בת"כ ... כל העוסק מאהבה, יושב בצל שכניה ונהנה מזיו הכבוד. ע"כ.

מצוה זו אינה מעמיסה עול כבד על האדם, אלא אדרבא, מקילה ומנעימה את כל המצוות האחרות של התורה, ועושה את חייו של עובד ה' מרוממים ומלאים שמחה וסיפוק⁴. ואכן, גדולי הדורות הרחיבו את הדבור בכתביהם בתיאור הרגשות הנעלים והמהנים ביותר של קיום מצוה זו. מדבריהם רואים, שאין שום שמחה והנאה בעולם המתקרבת לעוצמת העונג של אהבת ה'. מהרחבת תיאורם המפורט ניכר שהם בעצמם השיגו רגשות אלו בכל עוצמתם ונעימותם. וזה לשון הרמב"ם הל' תשובה פרק י' (מעין דבריו מובאים גם בספר החינוך מצוה תי"ח):

כיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד, כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה, והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתרה מזו תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, כמו שצונו "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל "כי חולת אהבה אני", וכל שיר השירים משל הוא לענין זה.

גם האור החיים הקדוש בכמה מקומות בפירושו על התורה הפליג מאד בתיאור רגשות אלו: וז"ל בפירושו דברים (ו' - ו') -

ודבר זה אנחנו יתמי דיתמי אנו מרגישים כי רבה תאוה בלבנו, וחשק אלהי עולם, יותר מכל הון עולם וכבוד מלכות. וכל ערב, נרגש לנמכזה ונמס בערך חלק המועט המושג מהרגש היות הדברים על לבנו, אשרינו מה טוב חלקנו. ... וחיוב הכתוב שתהיה הרגשת הלב באהבתו יתברך בגדר הגדול שאין למעלה ממנו, ודבר זה הוא דבר שהטועמו ידע מהותו, וערבה לו טעימתו אין שיעור.

וכן בפירושו לבראשית (ב' - א') -

יש לך לדעת שאין תשוקה בעולם עריבה וחיבה ונחמדה ונאהבת ונתאבת ומקוות לנבראים, ובפרט לחלקי הרוחני המכיר ויודע בחינת אור האלהות, כהדבקות

4. ע' ספר העקרים - מאמר שלישי פרק ל"ו, וז"ל: שבח שלמה בספר שיר השירים זה המין מן האהבה [היינו אהבת ה'] מזולתה מן האהבות ואמר עליה "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (שה"ש ז') כלומר כמה רב היופי והנעימות שיש לאהבת השם יתברך על זולתה מן האהבות, כי זאת האהבה היא "אהבה בתענוגים", רצה לומר שיתענג בה האדם תענוג נפלא, ויש בה מיני תענוגים מתחלפים כמיני ההשגות המתחלפות אשר בו. ושאר מיני האהבות יצערו האדם צער נפלא קודם השגת הדבר הנאהב, וכשישיג ממנו מעט, ישמח בו, אלא שיכפל הצער עד ששיגהו כולו ... וכשיושג כולו תפסק האהבה וישקוט החשק. אבל אהבת השם יתברך ישמח האדם במועט המושג ... ויתענג בו בלי שום תוספת צער אחר ... במעט המושג ממנו תענוג נפלא, וכל מה שתתוסף ההשגה תתוסף האהבה והתענוג. ואי אפשר לאהבה הזאת שתשקוט ותפסק, להיות הדבר בלתי בעל תכלית, וכל מה ששיגי ממנה מדרגה מה יתענג בו ויגדל הכוסף להשיג יותר, וכן לבלתי תכלית.

באורו יתברך. ואליו יכספו כל נפש חיונית, המגעת להכיר קצת מנועם אורו יתברך - תצא נפשם לחזות בנועם ה'.

ובפירושו לדברים (ו' - כ"ה) -

ודבר זה עבודת ה' מאהבה בו על ידו יצטדק אדם ויקו לשכר גם כפי הדין. והגם שכפי האמת עלינו לשלם שכר לאלהינו ברוך הוא שהטעימנו עריבות נעימות מתיקות אהבתו בלבנו, מתוקים וערבים לאין תכלית, אלא שיטול אדם שכר על התעצמותו עד שהשיג טעם בחיים.

גם רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן י"ד) מתאר את ההנאה המופלאה המלווה קיום מצוה זו, וז"ל⁵:

שורש אהבת ה', "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך" (דברים ו' - ד'), ציוונו בוראינו לעבדו באהבה, שתהא אהבת נפשינו קשורה בנפשו בשמחה ובאהבתו ובלב טוב. ושמחת האהבה כך היא עזה ומתגברת על לב אוהבי ה' ... שאפילו בהנאה הגשמית הגדולה ביותר ... אינו נהנה כנגד תגבורת ותוקף אהבת ה' ושמחת בוראו. וכל חבת שעשוע ולדיו כלא היו, כנגד שעשועי לב האוהב את ה' בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו. בכל הרהוריו איך לעשות [רצון] האוהב הבורא ית', ולזכות את הרבים ולעשות קידוש ה', ולמסור עצמו באהבת הבורא כאשר עשה פנחס הכהן אשר מסר נפשו באהבת יוצרו לקנא לשמו. ושלא לחמוד ממון במקום שיש קדוש ה' במונעו [פי' בהימנעו] לקחת ממון, כמו שמצינו באברהם (בראשית כ"ג) "אם מחוט ועד שרוך נעל", וכן באלישע שלא רצה לקחת ממון מנעמן. שלא לבטל דברי תורה בשביל תענוגים ושעשוע ולדיו וחיבת נשיו. וגם לעזוב טיולים וראיות נשים (ונעימות מזמורים) [ומנעים זמירות למלאות לבבו שמחה באהבת ה']⁷, כדי שיהיה לבו שלם בשמחת ה', וטורח ועמל בדבר שהוא רצון הבורא.⁶

5. הלשון תוקן על פי ספר ה"פירוש" על ספר חסידים. מעין לשון זה של הספר חסידים מופיע בספר רזיאל המלאך ובספר סודי רזיא (לרבי אליעזר מגרמיזא בעל הרוקח).

6. תוקן הלשון ע"פ הספר סודי רזיא.

7. תוקן הלשון ע"פ הספר סודי רזיא וכן מופיע בספר חסידים סימן ש' (וכן מעין לשון זה מו' בספר רזיאל המלאך).

8. המשך דברי הספר חסידים: ועליו לקחת משל מבשר ודם, אם היה יודע דבר שהוא רצון המלך, לעולם לא יניח ולא ישקוט עד שישלים רצון המלך, שהוא רמה ותולעה כמוהו, ויהיה שמח שמחה גדולה על אשר באו מעשיו לפני המלך. מכל שכן לרצון הבורא שהוא חי וקיים. על אחת כמה וכמה שיש לו לטרוח ולבקש איך יעשה וישלים רצון מצותיו.

מתיאורים מפורטים אלו של גדולי הדורות, ניכר שהם השיגו הישגים נשגבים ביותר ברגשות קיום מצוה זו. וכן רבים גם בדורנו, לפי טוהר לבם ועבודתם את ה', מגיעים להישגים נעלים בקיום המצוה. אולם, נדיר הדבר למצוא אדם שעובד על מצוה זו בצורה מסודרת, לברר את דרישות התורה ממנו ואת הדרכים להשיגן, ומשתדל בפועל לקיימן בשלמות.

ונראה, שטעם הדבר הוא, שאין דרך הלימוד בתורת מצוה זו כמו במצוות האחרות המעשיות, בהן צריך הלומד רק לדייק בכתבי הראשונים ולקיים את הוראותיהם. לעומת זאת, במצוה זו הדבר נשאר בידי של כל אחד לחפש בתוך פנימיותו את הדרך המתאימה לו להשיג רגשות אלו. שהרי לא תמיד מה שהביא את גדולי העולם לרגשות מרוממים, יועיל גם לאנשים הרחוקים מתכונתם וממדרגתם, שכן "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה, כך אין דעתן שוין זה לזה" (מדרש רבה במדבר כ"א - ב'), על כן מהות אהבת ה' של כל אחד אינה דומה לשל חברו. ונראה, שהעדר דרך ברורה השווה לכל נפש בצורת קיום המצוה, היה בעוכרה של מצוה זו, שמפני כך לא היתה בידי עובדי ה' דרך להתייחס אליה ולעבוד עליה בצורה מסודרת. ואף שגדולי הראשונים שמפיהם אנו חיים, כמו הרמב"ם, ה"חובות הלבבות" ועוד, כתבו הוראות באופן קיום המצוה, הם תארו את מרומי המדרגות שזכו להגיע אליהם, ואת הדרך שצעדו בה כדי להשיגם, אבל לא פרשו את מהות המצוה ואת דרך השגתה גם להמון העם שאינם במדרגתם.

לדוגמה, הרמב"ם כתב דרך להשגת אהבת ה' על ידי ההתבוננות בחכמת השי"ת בבריאה. דבריו אכן מתאימים לעובדי ה' ואוהבי חכמה מופלגים כמותו, אולם רבים שדרכו בכיוון זה לא השיגו את המטרה?⁹ ה"חובות הלבבות" תאר את המדרגות הגבוהות ביותר של אהבת ה' שהם תולדה של פרישות והתעלות מעל כל ענייני עולם הזה. הסמ"ג תאר דרך להשגת הרגשות הנדרשים על ידי ההתבוננות בחסדי השי"ת במבנה גוף האדם. והנה, רבים התקשו להגיע בדרכים אלו להתפעלות ולרגשות של אהבה¹⁰. על כן, לא היה ברור לאנשים שלא זכו לתכונותיהם הנישאות, איך בידיהם לקיים את המצוה. זאת למרות שברור מהתייחסותה של התורה למצוה זו, שהיא

9. ע' ספר ימלא פי תהלתך למרן הגאון הגדול הרב א.י.ל. שטיינמן זצ"ל (ח"א עמ' ר"ה) שמביא שרבים הגיעו מלימוד חכמת הבריאה להפך מהכרה בגדלות הבורא ית', ואחרי שמביא את דברי הרמב"ם כותב: "ומכל מקום אנו רואים ההיפך, כי כל אלה שלומדים הדברים האלה הם רחוקים מאוד מאהבת ה', מפני שטח עיניהם מראות, כי ליצר ניתן כח לבלבל, ובמקום שיראו את ה'אני ה'" מסמא את עיניהם לראות ההיפך". עכ"ל. ויש לשים לב שראשונים אחרים (הסמ"ג, הסמ"ק, הספר חסידים, והחובות הלבבות) לא כתבו כדברי הרמב"ם שההכרה בחכמתו ית' היא האמצעי המרכזי להשגת אהבת ה', אלא ההכרה בחסדו וטובו הניכרים בבריאה (ובספר חסידים אות י"ד אף דילג בציטוטו את דברי הרמב"ם על המילים שבהן הזכיר את ההתבוננות בחכמתו ית').

10. ע' דברי מרן הגר"י קניבסקי זצ"ל בברכת פרץ פרשת ויקרא וז"ל "מה יעשה אדם שיש לו טמטום הלב ואינו מתעורר לאהבה אפילו כשלומד בעינינים אלו כהנה וכהנה".

אכן נאמרת לכל יהודי, ובאפשרותו של כל אחד לקיימה כפי מדרגתו¹¹ (כאשר יבואר בעה"י לקמן פרק א' ופרק ב').

נמצא, שבמשך הדורות אף אלו שזכו לרגשות מרוממים בקיום המצוה, לא היה בידיהם להעביר לאחרים את מה שהשיגו, מכיוון שלא היתה דרך סלולה שאפשר היה לכוון אליה אחרים באופן שגם הם ילכו בה וישיגו את המטרה. על כן נוצר מצב שאין בידינו ספרים מסודרים בצורת קיום מצוה זו באופן השווה לכל נפש.

והנה, הרבה השי"ת להטיב לנו ושגר לנו דרגא מן שמיא עיר וקדיש, הגאון החסיד מווילנא זצ"ל, אשר בפירושו לשיר השירים הסיר האדרת וגילה אור גדול בהבנת גדרי האהבה בכל ענפיה ורבדיה¹². על פי דבריו המאירים, נראה שבס"ד נפתחה הדרך לקביעת מסלול המתאים לכל אחד באופן קיום המצוה.

למטרה זו הוקדש ספר זה, להראות בעה"י בעקבות דברי הגר"א את הדרך שעל ידה יוכל כל אחד לעלות במעלות קיום מצוה יקרה זו ולהתעלס בצוף נעימותה. מטרת הספר אינה לקבוע את הדרכים היחידות הקיימות בהשגת אהבה זו, אלא להאיר את גדרי המצוה ומהותה, ועל ידי זה לעורר את לב המעיין בבחינת "תן לחכם ויחכם עוד", שיבין איך שהדבר אכן בידו וביד כל מבקש ה' להשיג רגשות נכספים אלו.

ייעודם של הפרקים הבאים היא בעה"י להנחות את הקורא צעד אחר צעד להשגת מטרה זו. מתיאור חשיבותה הגדולה של המצוה וחומריתה **[פרק א']**, והבהרת המושג הכללי של "אהבה" **[פרק ב']**, עד ל"מפתח הגדול" של מצוה זו שמופיע בפירוש הגר"א לשיר השירים, שהוא, כאמור, אור מבהיק המאיר את כל ענפי הסוגיה, וחושף דרך סלולה לקיום המעשי של המצוה **[פרק ג']**. אחרי זה מובא בירור של צורת ההודיה הרצויה להשי"ת, שהיא בית השער לפיתוח הקשר הרגשי של האדם עם השי"ת - "בואו שערי בתודה" **[פרק ד']**. המשך לענין ההודיה הוא השירה, שהיא אמצעי בעל ערך רב ששם הקב"ה בעולמנו כדי לעזור לנו להשיג את הרגשות המרוממים ביותר של אהבת ה' **[פרק ה']**. לאחר מכן יש התייחסות למצות "שויתי ה' לנגדי תמיד". היחס הנפוץ למצוה זו הוא שהיא שייכת לצדיקים מיוחדים בלבד, אולם כאשר יבואר שם בעה"י, מצוה זו היא מצוה יקרה שגם עליה נאמר "דרכיה דרכי נועם" ובידי כל יהודי לקיימה. קיום מצוה זו יעזור מאד לרכישת רגשות אהבת ה' נלהבים ואמיתיים **[פרק ו']**.

11. ע' ברכת פרץ שם וז"ל "באמת ממה שציוותה התורה על מצות אהבת השי"ת - והמצות הלא ניתנו לכל אחד ואחד - מזה מוכח ומוכרח שביד כל אדם להשיגה". עכ"ל.

12. דבריו מובאים בריש פרק ג'. וע' "פניני אור" סוף פרק ג' שהספר העיקריים וכן הרמב"ם בפירוש המשניות בשם אריסטו הגיעו רק להגדרה חלקית במהות האהבה (לשלושה מתוך ארבעה מדורי האהבה). ע"ש.

פרקים אלו מאירים את הדרך בס"ד לרכישת אהבת ה' מתוך ההסתכלות וההתבוננות בבריאה. אולם מלבד אהבה זו יש אופן נוסף של אהבה שאינה פרי ההסתכלות בבריאה, אלא אהבה שהיא תולדת אהבת הקדושה, שהיא מתכונותיה הבסיסיות והטבעיות של הנשמה. משיכת האדם לקדושה ושמחתו בה היא חלק מקיום מצות אהבת ה' בתנאי שהוא מרגיש את הקשר שיש בין הקדושה שאוהב לבין השי"ת שהוא מקור כל הקדושות [פרק ז']. שני סוגים אלו של אהבת ה' (אהבת חסדו וטובו ית' ואהבת קדושתו ית') נצרכים לקיום מושלם של המצוה, והם שלבים נדרשים להשגת הסוג השלישי של אהבת ה' שהוא ייעודה ומטרתה של המצוה - קבלת מלכות שמים באהבה. היינו, שיקבל האדם את רצונו ית' באהבה ובשמחה, בין קבלת רצונו במצוות הכתובות בתורה ובין רצונו בכל מצבי החיים שהוא מזמין לאדם [פרקים ח', ט']. שלושה אופנים אלו של יחס ואהבה להשי"ת הם שלושת הביטויים שאנו מזכירים בתפלת קדיש "יתגדל ויתקדש ... וימליך" שמהווים שלמות יחסו של האדם לבורא יתברך. בתפלת ה"קדיש" אנו מביעים את הייחול שכל הברואים ישיגו את שלושת האופנים הללו באופן מושלם ובזה יושלם רצונו ית' מהבריאה¹³.

תשעה פרקים אלו מהווים עיקרו של הספר ומיועדים להיות שווים לכל, בין לאנשים ובין לנשים. הפרק האחרון [פרק י'] מראה איך מצות תלמוד תורה היא "כנגד כולם" גם ביחס למצוה זו, שכן אהבת התורה ועמל התורה בצורה הנכונה, הם מעל כל האמצעים האחרים להשגת כל סוגי אהבת ה' המתוארים בפרקים הקודמים. חשוב הדבר שלא תצא הבנה מעוותת ח"ו שיש בפרקים אלו מסלול בעבודת ה' הממזער חלילה את חשיבותו של עמל התורה, אלא אדרבא, אהבת תורה אמיתית היא המפתח שבכוחו לפתוח את כל השערים של אהבת ה' לרווחה. בנוסף לכך, הכיוונים המתוארים בפרקים אלו בכוחם להגביר ולרומם את אהבת התורה של האדם באופן נעלה ביותר.

בין כל ענין וענין יש פנינים מתורת חכמי הדורות שהרחיבו על העניינים שנדונו וגם עובדות מצדיקי הדורות המדגימות איך עובדי ה' אמיתיים קיימו את הדברים למעשה במשך כל הדורות.

חשיבות מיוחדת יש לנספח "מפליא עצה" המובא בסוף הספר, שהוא אוסף עצות מעשיות המיועדות לבני עלייה, עובדי השי"ת החפצים לעבוד באופן מסודר על הנאמר בספר. נספח זה מיועד להנחותם ולשים בפניהם רעיונות כיצד להתקדם בהישגים האמורים, ולבצעם בפועל.

הנספח "אמירה לבית יעקב" נתוסף להראות שגם בידיהן של נשים להשיג אהבת ה' מושלמת, כפי אופיין וטבען המיוחדים, על אף שאין להן את האמצעי של מצות תלמוד תורה שיש לאנשים.

13. ע' בזה לקמן פרק ח' הערה 5 בשם פירוש הגר"א לשיר השירים (ח' - ה', פ' א'), וע"ש שכתב הגר"א שהם גם ג' חלקי תפלת קדושה - "קדוש" "ברוך" ו"ימלוך".

והנה, רבותינו גדולי הדורות הראשונים והאחרונים כבר העירו, שרבים אינם מודעים לחשיבות הגדולה של מצוות הלב שבתורה, ולחיוּב הגדול שיש לכל אחד להתאמץ להשיג בפועל את הרגשות שהתורה דורשת ממנו. האבן עזרא בכמה מקומות בפירושו על התורה מעורר על דברים אלו (ע' הערה¹⁴). וכן הר"ן בדרשותיו הרחיב בענין חשיבות מצות הלב, אשר גם על עמלי התורה להקדיש מחשבה לקיומן. וזה לשונו בדרוש הששי:

אין ספק שתלמוד תורה שכרו גדול מאד, עד שאמרו רז"ל "ויתר הקב"ה על עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על תלמוד תורה". רצה לומר, כי אלו השלשה היו בבית המקדש הראשון, ולא תלה החורבן רק בביטול תורה כאמרו "על עזבם את תורתו". ואף על פי כן רואה [רואים] בדברי רז"ל, שמי שמוסר גופו ונפשו להשם יתברך וחושק בעבודתו, ישיג מדרגה גדולה ממי שיהיה בתכלית החכמה. אמרינן בברכות¹⁵ "מאי שנא קמאי דמיתרחיש להו ניסא ומאי שנא בתראי דלא מתרחיש להו ניסא, אי משום תנווי וכו'", והיתה התשובה "אלא רחמנא לבא בעי". הנה בארו כי אין עיקר המדרגה החכמה אבל הכונה השלמה במעשים הטובים, כי המעשים הטובים אין תכלית כוונתם שיעשו הדברים, אבל כוונת הלב בהם.

וראו ענין הכוונה מהו, כי מי שכוונותיו דְּבָקוֹת בשם יתברך גם כשהוא מתעסק בדברים המוניים [פני' שמתעסק בענייני העולם הזה], בענייני העסקים והקנינים, הוא עובד השם יתברך עבודה גמורה. ומי שאין כוונתו דבקה בשם יתברך, גם כשהוא חושב לעבוד את השם, הוא ממרה אותו. שהרי כיוצא בזה אמר הנביא "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני", ונאמר: "קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם".

14. ז"ל אבן עזרא שמות (כ' - א') כל המצות על ג' דרכים; האחת מצות הלב, והב' מצות הלשון, והג' מצות עשה ... ומצות הלב הם העיקרים הנכבדים על כלם. ורבים חשבו כי אין עון במחשבת הלב רק בדברי עבודת כוכבים. ובאמת כי הוא קשה לבדה יותר מכל מחשבות רעות, רק היא כנגד כלם. והלא יראו כתוב "שש הנה שנא ה'" ושם כתוב "לב חורש מחשבות און". וכתוב; "היטבות כי הי' עם לבבך", "הטיבה ה' לטובים ולישירים בלבותם", "והיה לבבכם שלם", "אני ה' חוקר לב", "וה' יראה ללבב". וז"ל אבן עזרא שמות (י"ח - כ'): "והזהרתה אתהם את החוקים ואת התורות" - .. והוא להזהירם על מצות עשה ועל מצות לא תעשה הקשורים בלב שהוא העיקר, כמו לאהבה השם ולדבקה בו וליראה מפניו, וללכת אחריו, ולמול ערלת הלב, ולא ישנא אחיו ולא יקום ולא יטור. וכן אמר משה "בפיך ובלבבך לעשותו" ורבים ככה. "וזאת המעשה אשר יעשון" - זה מצות עשה למעשה. ורובם אינם מצות עשה עומדות בעצמם כי אם לזכר [היינו זכר למצוות הלב]; כמו השבת והמועדים ופדיון הבן ואהבת הגר וציצית ותפלין ותפלה ומזוזה, גם שעטנז ורבים אחרים. וע"ע אבן עזרא דברים (ה' - ט"ז): רבים אמרו כי אין עון במחשבת הלב ואין עליהם שכר ועונש, ויש ראיות רבות להשיב עליהן. ולא אאריך רק אראה להם; "לב חורש מחשבות און", "הטיבות כי היה עם לבבך", "ולישירים בלבותם". ומשה אמר בסוף "בפיך ובלבבך לעשותו". ועיקר כל המצות ליישר הלב, ורובם זכר, והמזיד והשוּג יוכיחו. וז"ל אבן עזרא (שמות ל"א - י"ח): ריקי מוח ... יחשבו כי המעשה העיקר. ואיננו, רק הלבב והמעשה, והלבב והלשון להרגיל, וכן כתוב "בפיך ובלבבך לעשותו" (דברים ל, יד). וקדמונינו אמרו: רחמנא לבא בעי. ושרש כל המצות עד שיאהב את השם בכל נפשו וידבק בו.

15. מעין זה סנהדרין ק"ו ע"ב.

כי אין העיקר מעשה המצות והקשת השפתים, אבל אחרי כוונת הלב הן הם הדברים. ...¹⁶

גם המלבי"ם כתב שהכוונה בשעת עשיית המצוות היא מעיקר דרישת התורה בקיום המצוות, "והיא נפש המצוות ונשמתם הפנימית, כי המעשה לבדה היא גויה חומרית להנפש הזאת"¹⁷. וכן הרמח"ל מביע בספריו ביקורת על אלו שאינם משקיעים מאמץ לעיין בדרישות התורה באופן קיומן של מצוות הלב. הרמח"ל מרחיב את הדבור בענין זה בהקדמת ספרו "מסילת ישרים" במהדורת "סדר ויכוח" הנכתבת כויכוח בין חכם לחסיד, שהחסיד מוכיח את החכם על כך, וז"ל:

אמר החסיד: ... כמו שהוצאת כל כך זמן והעמקת כל כך לחקור בדינים אשר חקרת ובחכמות אשר חפשת, הוצאת עשירית הזמן ההוא, או אחד מעשר ממה שחקרת בחכמות ההם, בחקירות היראה והאהבה ובידיעת טהרת הכונה ונקיון הלבב? ... מאי חזית לשום כל העסק בחלק ההוא ולא בחלקים האלה, וכי אין אלה מצוות כשאר כל המצוות? ואדרבא אלה הם מצוות שצריכות לישמר בכל עת ובכל שעה ועם כל אחת משאר המצוות, מה שאין כן שאר המצוות שעיונת בהם. עכת"ד¹⁸.

16. עוד שם בהמשך: עניני המצוות והענינים הממוניים בשוה החסיד וההמוני מתעסקים בהם [פי' החסיד ועם הארץ שניהם עוסקים במצוות ובענייני העולם הזה], אך הטובים [פי' הצדיקים] כל ענינם [אפילו כשהם עוסקים בענייני עולם הזה ה"ז] עבודה שלימה מפני הכונה השלמה בהם, והאחרים גם כשעובדים את השי"ת אין עבודתם שלמה, כי הכוונה היא העיקר במצוות. עכ"ל.

17. מלבי"ם שמואל א' (ב' - ל"ה).

18. וז"ל המסילת ישרים שם בהרחבה: אמר החסיד: ... מצוה "שכל מעשיך יהיו לשם שמים" הוא כלל שאין לו פרטים, כלל שאין צריך באור, כלל שהכל יורדים לעמקו מיד בלי עיון ובלי למוד כלל ועיקר? והיראה והאהבה כל כך פשוטים ומבוארים, אין שייך בהם עיון ותלמוד? ... אמר נא בתום לבבך, כמו שהוצאת כל כך זמן והעמקת כל כך לחקור בדינים אשר חקרת ובחכמות אשר חפשת, הוצאת עשירית הזמן ההוא, או אחד מעשר ממה שחקרת בחכמות ההם, בחקירות היראה והאהבה ובידיעת טהרת הכונה ונקיון הלבב? ... הנני רואה משה רבנו עליו השלום, בלמדנו דעת באמת מה חובתנו ומה יפה לנו, אמר "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שאל מעמך כו' ללכת בכל וכו' לשמור את וכו'" ["וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שְׂאֵל מֵעַמּוֹךָ פִּי אִם; (1) לִיְרָאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, (2) לִלְכֹת בְּכָל דְּרָכָיו, (3) וּלְאַהֲבָהוּ אֹתוֹ, (4) וְלַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ. (5) לְשַׁמֵּר אֶת מִצְוֹת ה' וְאֶת חֻקֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְנֶךָ יְהִיִּם לְטוֹב לָךְ"] (דברים י'). הנה כלל שמירת כל המצוות (#5), שהוא כלל הדינים ופסקי ההלכות אשר עסקת בהם, הוא רק אחד מן הענינים המזכרים בפסוק הזה, אך עוד ארבעה ענינים אחרים נזכרו בו, והם: (#1) היראה, (#2) ההליכה בדרכיו, (#3) האהבה, (#4) והעבודה בלב. ואולם ראה תראה שהפסוק הזה צריך באור, כי לכאורה נראה הלשון נכפל בו הרבה, מלבד היראה והאהבה הלא גם הנה מכלל התרי"ג מצוות, ואם כן באמרו "לשמר את כל מצוות ה'" נכללו שם גם הנה, ולמה זה הזכרו בפני עצמון? אך כשנדקדק על הענין נמצא כי כלל מצוות המעשה הם סוג אחד, וכלל מצוות הלב והמחשבה הם סוג אחר. על כן חלקם הכתוב והקדים מצוות הלב למצוות האברים, כי כן יאות לפי חשיבות מצד הפועל ומצד הפעולה ... כי כבר הקדמנו שייקר העבודה היא תקון המחשבה במעשים. ואמנם הנה פֶּרַט מכל חיובי הלב, היראה והאהבה, להיותם שני העמודים הגדולים אשר העבודה נשענת עליהם, ושאר כל התלוי במדות ובלב כלל אותם באמרו "וללכת בכל דרכיו" ... וכן סיים הענין "ולעבוד וכו' בכל לבבך ובכל נפשך" הא למדת שעל עניני המחשבה ומצוות הלב הכתוב מדבר. ואחר כך הזכיר כל מצוות המעשה כאחת, והינו "לשמר את מצות ה' וכו'". נמצא, שמלבד ידיעת המצוות לעשותם צריך עוד ארבעה

ועי"ש שמביא בהמשך דבריו, שמאופן התייחסותה של התורה למצוות אלו, מוכח שהשקעת האדם בבירור ובליבון אופן קיומן צריכה להיות לא פחות מבמצוות המעשיות. הרמח"ל מבקר את העובדה שרק מועטים לומדים את התורה כדי לברר מה באמת רוצה הקב"ה מאתנו, ומה גורם לו כביכול נחת רוח, למרות שבעיון זה - לאור האמת - היו צריכים להשקיע מאמץ גדול, "ולא יתנו מנוח לנפשם עד שימצאוהו". גם באיגרותיו חשף הרמח"ל את עוצמת הכאב שהתעלמות זו גרמה לו. וז"ל (אגרות סי' קי"ח):

אם יש ... אנשים חרדים על דבר ה' ומבקשים לדעת ליראה את ה' ולאהבה אותו והתחסד עם קונם, ודאי "נער יכתבם". ... לעת כזאת אין משכיל דורש אלוקים ... ואפילו פירושא דקרא "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה" לא יבינו ולא ישכילו.

גם בדורנו, אף שבחסידי השם ספסלי בתי המדרש התרבו ורבים משקיעים מאמצים כבירים בעמל התורה ובקיום המצוות בדקדוק גדול, ובוודאי נגרמת נחת רוח גדולה מאד למעלה מכל זה, עדיין לא קבלו מצוות הלב את התייחסותן הראויה. ומעל כולן המצוה החשובה של אהבת השי"ת עדיין יושבת גלמודה בלי שחשים לברר את דרישותיה ולהשקיע מחשבה בחיפוש הדרך לקיימה כראוי.

נאמר בתורה ביחס לקשר של האדם עם השי"ת "לשכנו תדרשו ובאת שמה" (דברים י"ב - ה'), מי שדורש ומחפש באמת את קרבת ה' בכל כוחו תהיה לו סייעתא דשמיא להשיגה (ע' ספרי שם). וכבר כתב רבי יהודה החסיד זצ"ל בספר חסידים (סימן קנ"ג) בשמים מצפים מהאדם להעמיך ולהתבונן כמיטב יכולתו כדי לעמוד על אמיתת רצונו ית' בדרישותיו ממנו¹⁹.

דברים אחרים שמתלולים אל העשייה להשלימה, כדי שתרצה לפני יתברך. ואולם אתה, לפי דבריך, באחד נתעסקת וארבעה הנחת. .... מאי חזית לשום כל העסק בחלק ההוא ולא בחלקים האלה, וכי אין אלה מצוות כשאר כל המצוות?! ואדרבא אלה הם מצוות שצריכות לישמר בכל עת ובכל שעה ועם כל אחת משאר המצוות, מה שאין כן שאר המצוות שעיינת בהם. ... אשר יקבעו כל עיונם לעשות את המצוה עליהם, ולדעת ... השלמות הנפשי והנרצה ממנו יתברך, הנה הם מעט מן המעט. ... שכיון שהתכלית בכל המעשים ראוי שיהיה רק הנרצה ממנו יתברך, על כן צריך שיבקש בכל ההשתדלות עד שימצא, ולא יתנו מנוח לנפשם עד שימצאוהו. עכ"ל.

19. וז"ל הספר חסידים: מצינו בתורה שכל מי שיכול להבין אף על פי שלא נצטווה, נענש עליה על שלא שם על לבו. שנאמר (במדבר ל"א - י"ד) "ויקצוף משה על פקודי החיל שרי אלפים ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה, ויאמר אליהם החייתם כל נקבה". ולמה לא ענו לו ולמה לא צוית לנו, והלא לא אמרת לנו להמית הנשים. אלא שידע משה שהיו חכמים ובקיאים לדון קל וחומר, מה כנענים שכתוב בהם "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ' - ט"ז), "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות וגו'" (שם שם י"ח), וכתוב "כי יסיר את בנך מאחרי" (שם ז' - ד'), שמא יחטיאך להבא, אלו שכבר חטאו והחטיאו לא כל שכן שהיה לכם לדון קל וחומר. וכן למה לא אמר בלעם באמור המלאך לו "על מה הכית אתונך" (במדבר כ"ב - ל"ב), היה לו להשיב מה עון יש שהכיתי את אתונך, ואפילו צער בעלי חיים אין כאן, שלא רבצה מחמת משאו?! גם כשלחצה רגלו למה לא היה לו להכותה? אלא שהיה לו לחשוב שמא שלא ברצון הקב"ה הוא שאקלם, שהוא לא נתן לי רשות אלא להגיד להם העתידות, שנאמר (שם שם כ') "אם לקרא

על כן מוטל עלינו להתעורר ולהתבונן באופן ההתייחסות הראויה שלנו למצות אהבת ה'. לזה כביכול מחכה השי"ת, שפֶּלְתוֹ האהובה²⁰ תתעורר מתרדמתה ומאדישותה ותרענן את רגשות אהבתה אליו - אהבת כלולותיה, כדי שיוכל להכניסה לחופה שאליה מצפה כל הבריאה.

לך באו האנשים" שתגיד להם העתידות. והקב"ה ראה ששמח אם יתן לו רשות לקלל את ישראל, וזהו שנאמר "חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לקראתי בדרך" (שם שם ל"ד). אדרבא איפכא מסתברא לפי שלא ידע שהוא נצב לקראתו, לא חטא?! אלא כך אמר; חטאתי שלא שמתי לב לדעת שלא פשפשתי וחקרתי באיזה עון הוא. מכאן שיהא אדם ערום ביראה, הואיל ומענישים אותו על שאינו יודע, שיש לדעת ולחקור, שהרי לפני השליט לא תוכל לאמר כי שגגה היא ... . וכן כתב הרמב"ם בספר מורה נבוכים (חלק ג' פרק י"ז), שנדרש מהאדם להשתמש בכל כישרונותיו כדי להבין את רצונו ית', וז"ל: המשפט מחויב בהכרח בחוקו יתברך, והוא, שיגמול העובד על כל מה שיעשה ממעשי הבור והיושר, ואף על פי שלא צווה בו על ידי נביא, ושיענוש על כל מעשה רע שיעשהו האיש, ואף על פי שלא הוזהר ממנו על ידי נביא, אחר שהוא דבר שהשכל מזהיר ממנו ... . וכ"כ רבנו נסים גאון בהקדמת פירושו על מסכת ברכות.

20. ע' מדר"ר שיר השירים (ד' - כ"ב) "בעשרה מקומות [בנ"ך] נקראו ישראל 'כלה'".

פרק א

תכלית כל

התורה

יחוייב האדם לאהוב את השם יתברך תכלית
האהבה, והיתה האהבה אל השם יתברך
תכלית כל התורה.

(ספר העקרים סוף מאמר ג')

כל מצוה ומעלה בין אלה שהשכל מחייב
אותן, ובין אלה שהתורה שבכתב או התורה
שבעל פה מצוה עליהן הן מעלות ומדרגות
שעולים בהן אל אהבת ה', והיא פסגתן
ותכליתן.

(חובות הלבבות הקדמה לשער י')

פרק א' תכלית כל התורה

מצות אהבת ה' היא מצוה שקיומה היא במרכז מטרתינו בעולם הזה. ככל שהאדם יעלה בשלבי הקיום של מצוה זו חייו יתמלאו בנועם ובשמחה הנעלה של קרבת ה', ולבו יתלהט לקיים את כל המצוות באהבה ובשמחה נלהבת.

א. מטרת כל מצוות התורה

מצות אהבת ה' מוזכרת בתורה שלש עשרה פעמים. עובדה זו כשלעצמה מראה על החשיבות הגדולה שהתורה מייחסת למצוה זו. כמו כן, ניכר ערכה המיוחד של המצוה מהעובדה שהתורה מזכירה אותה תמיד ביחד עם המצוות שהן ביסודה של התורה כולה¹. ואכן הראשונים מביאים שאהבת ה' היא מטרת כל מצוות התורה. כן כתבו בספר חובות הלבבות (הקדמת שער אהבת ה'), הרמב"ם בשמונה פרקים (פרק ה') והר"י אלבו ז"ל בספר העקרים (סוף מאמר ג').

וז"ל הר"י אלבו ז"ל:

"יחוייב האדם לאהוב את השם יתברך תכלית האהבה, והיתה האהבה אל השם יתברך תכלית כל התורה".

הרמב"ם מביא בכמה מקומות בכתביו שמטרת כל חיינו היא "ידיעת ה'". בהלכות מזוזה (ו' - י"ג) כתב שרק זה נשאר עם האדם לנצח, וז"ל: "אין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם". וכן בהלכות תשובה (ח' - ב'): "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא

1. ע' תנא דבי אליהו רבא פרק כ"ח, וז"ל: אהבת אדם למקום היא מצוה חמורה מן התורה, דהא עול מלכות שמים כתיב בצד האהבה, שנאמר; (דברים ו') שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. עכ"ל. וכן מעיר בספר חובות הלבבות (הקדמת שער אהבת ה').

צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהן ונהנין מזיו השכינה ... זה שאמרו 'עטרותיהן בראשיהן' כלומר דעת שידעו שבגללה זכו לחיי העולם הבא. גם בשמונה פרקים (פרק ה') מתאר הרמב"ם בהרחבה שהמצב המתוקן ביותר של האדם בעולם הזה הוא שכל מעשיו, בלי יוצא מן הכלל, יעשו לשם מטרה זו של ידיעת השם. בסוף הפרק הוא מביא את המקור בתורה לכך, וז"ל:

צריך לאדם שישעבד כחות נפשו כולם לפי הדעת, וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת, והיא השגת השם יתברך כפי יכולת האדם לדעת אותו. וישים פעולותיו כולן, תנועותיו, מנוחותיו וכל דבריו, מביאים לזו התכלית, עד שלא יהיה בפעולותיו דבר שלא יביא אל זאת התכלית ... זהו אשר בקש ממנו יתברך שנכוין אליו באמרו (דברים ו' ה'), "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", רצונו לומר, בכל חלקי נפשך, שתעשה תכלית כל חלק ממנה תכלית אחת, והיא לאהבת השם יתברך.

היינו, המקור בתורה לחשיבותו הגדולה של הענין של "ידיעת ה'" ולכך שעלינו להשתדל שהיא תהיה מטרת כל מעשינו, הוא הפסוק "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך כו". בזה מורה לנו הרמב"ם ש"ידיעת ה'", שהיא מטרת כל התורה וכל הבריאה, היא הכרה מוחשית ברבש"ע המביאה את האדם לרגשות של אהבת ה'.²

גם בספר חרדים (פרק ל"ד) מביא בשם הזוה"ק את הערך המופלג של מצוה זו, וז"ל:

וכן כתב רבי שמעון בר יוחי (ח"ג - רס"ז): "ואהבת' דבעי בר נש לאתקשרא ביה ברחימותא, דכל פולחנא דבעי בר נש למפלח לקב"ה דיפלח ברחימו, דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקב"ה". [תרגום: 'ואהבת' - צריך בן אדם להיות קשור לקב"ה ברגשי אהבה, שכל עבודה שעובד את ה' צריך שיעבוד מתוך אהבה, שאין עבודה חשובה כמו אהבת ה'.]

וכן מנוסח התפלה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, ניכרת חשיבותה הגדולה של מצוה זו, והיותה מטרת כל המצוות האחרות. בברכה שלפני קריאת שמע בשחרית אנו אומרים: "ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו לשמך הגדול ... להודות לך וליחדך באהבה", כלומר הודיה נרגשת להשי"ת, ויחודו מתוך אהבה, הם מטרת בחירת כלל ישראל מכל האומות. מובן מכך שמצוה זו היא מטרת חיינו, ושהשגתה היא הצלחתנו האמיתית.³

2. ע' ספר דרך עץ החיים (עמ' 540) שהרב איסר זלמן מלצר זצ"ל פנה לבני ביתו זמן קצר לפני פטירתו ואמר: "מה הם כל החיים? מטרת כל החיים היא להשתדל לדעת ולהכיר את הקב"ה כמה שיותר!"

3. ע' סוף הספר נספח ב' שלפי האמור מיושבת תמיהה גדולה על כך שחז"ל מפרשים את המילים "והיו הדברים האלה כו" שבפרשה ראשונה של קריאת שמע גם על כל התורה כולה וגם על אחדות ה' ואהבת ה' בלבד. לפי האמור הדבר מיושב, שכן אחדות ה' ואהבת ה' הן מטרת כל התורה ותמציתה.

ב. אהבה בכל לב בכל נפש ובכל מאד

בתורה כתוב (דברים ו'-ה') "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". במילים אלו מתארת התורה את העוצמה הגדולה ואת השלמות הנרחבת של האהבה המתבקשת מאתנו. שכן, אין הכוונה לתחושה קלושה של משיכה כל שהיא בלבד, אלא לרגשות עזים ביותר, הממלאים את כל מהותו של האדם באיכותם ובעוצמתם. וכן מבארים הראשונים בפירוש פסוק זה:

רש"י (בפירושו לגמרא סנהדרין ע"ד ע"א) מפרש את כוונת הפסוק:

"כלומר, תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך".

וכן כתב הרמב"ם בספר המצות (מצות עשה - מצוה ג'):

"היא שצונו לאהבו יתעלה ... עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית
התענוג, וזאת היא האהבה המחוייבת".⁴

הסמ"ק (מצוה ג') מוסיף בביאור הגדרת המצוה, שמצווה בה כל יהודי:

"לשמוח בעשיית מצות קונו - כאילו אכל ושתה ומילא כריסו מכל טובות והנאות
שבעולם".

ומעין זה מובא גם בספר הישר [המיוחס לרבנו תם] (שער ב'), שפָּלוּל במצוה זו:

"להיות נהנה בתענוג עבודת האלוקים יותר מכל תענוג".

נמצא, שבמצוה זו נדרש מאתנו לחוש רגשי אהבה עזים ביותר להשי"ת, דהיינו תשוקה גדולה להתקרב אליו ית' בכל אופני הקרבה האפשריים, כפירושה הפשוט של המילה "אהבה", וכמוש"כ במסילת ישרים (פרק י"ט, תוה"ד):

4. כמובא לעיל במבוא, הרמב"ם בהל' תשובה (פ"י הל' ג') מרחיב בפירוט תיאור העוצמה המופלגת של האהבה הנדרשת מאיתנו, וז"ל: כיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד, כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה, והוא שוגה בה תמיד, בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, כמו שצונו "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל "כי חולת אהבה אני", וכל שיר השירים משל הוא לענין זה. עכ"ל.

ענין האהבה הוא שיהיה האדם חושק ומתאוה ממש אל קרבתו יתברך, ורודף אחר קדושתו, כאשר ירדוף איש אחר הנחמד ממנו חמדה עזה, עד שיהיה לו הזכרת שמו יתברך ודבור בתהלותיו והעסק בדברי תורתו ואלהותו יתברך, שעשוע ועונג ממש, כמי שאוהב את אשת נעוריו או בנו יחידו אהבה חזקה, אשר אפילו הדיבור בה יהיה לו לנחת ותענוג, וכענין הכתוב (ירמיה ל"א): "כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד". ... כמאמר דוד המלך עליו השלום: (תהלים מ"ב): "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלהים, צמאה נפשי לאלהים לאל חי, מתי אבוא וכו'". ואומר (שם פ"ד): "נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' וגו'". (שם ס"ג): "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי וגו'". כל זה מתוקף התשוקה שהיה משתוקק לו יתברך ... ואומר (שם קי"ט): "ואשתעשע במצותיך אשר אהבתי", ואמר (שם): "גם מצותיך שעשועי וגו'".

כמו כן, לפי דברי הראשונים, כלולה במצוה זו את הדרישה לחוש את נוכחותו ית' מתוך תחושת נעימות והנאה גדולה, כמו שכתב החובות הלבבות (שער אהבת ה' פרק ג'):

תתקשר נפשך באהבתו... הוא יימצא תמיד ברעיוןך, ולא יסור מנגד עיניך, ויהיה חברתך בבדידות, וישב אתך במדברות ... ותהיה תמיד שמח באלהיך, שש בבוראך, שוקד על רצונו משתוקק לקראתו [פי': להרגיש נוכחותו], כמו שנאמר (תהלים ס"ד - י"א): "ישמח צדיק בה' וחסה בו", ואמר הנביא (חבקוק ג' - י"ח): "ואני בה' אעלוזה אגילה באלהי ישעיי".

וכן כלולה במצוה להרגיש תשוקה ושמחה נלהבת למלא את רצונו ולעשות נחת רוח לפניו, כדברי החובות הלבבות (שער אהבת ה' פ"ז):

מן המפליא בעינים [של אוהבי ה'] כי מעטו בעיניהם המצוות אשר ציום בהם הבורא ביחס לטובתו שהטיב להם. ... ותקטן בעיניהם עבודתם לאלהים, וימעטו אצלם מעשיהם ביחס למאווים ותשוקתם למה שיגיעו בו אל רצון האלהים.⁵

5. וז"ל מסילת ישירים (פרק י"ט ובהקדמת הספר [תוה"ד]): ודאי שמי שאוהב את בוראו אהבה אמיתית, לא יניח עבודתו לשום טעם שבעולם, אם לא יהיה אנוס ממש. ולא יצטרך רצוי ופיתוי לעבודה, אלא אדרבא לבו ישיאהו וירצהו אליה, אם לא יהיה עיכוב גדול שימנעהו. שנקבע בלבו אהבה אליו יתברך עד שמתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו, כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאמו, ויצטער אם חסר זה מצדו או מאחרים, ויקנא על זה, וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה.

ג. חומרת ההשלכות של אי קיום המצוה

חשיבותה המיוחדת של מצוה זו ניכרת גם מהאופן שבו מתארת התורה בהרחבה את השלכות קיומה וחומרת חוסר קיומה הראוי. בכמה מקומות מבואר בתורה שהצלחתו האמיתית של האדם ומידת הברכה העליונה - אף הגשמית - שתגיעה אליו, תלויה בקיום מצוה זו:

"וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ אֶת קוֹל דְּבַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְּכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר הָאֵלֹהִים ה' אֱלֹהֵינוּ וְלֹעֲבָדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ וְאֶכְלֵת וְשִׁבַּעְתָּ: ... [דברים י"א-י"ג]

"הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲזִיחַ אֶתְּךָ וְזָרַעְךָ: לֵאמֹר הָאֵלֹהִים ה' אֱלֹהֵינוּ לְשִׁמְעַתְּ בְּקוֹל וּלְדַבְּקָה בּוֹ" [דברים (ל-כ)].

"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֵינוּ אֵל קָנָא פִּקְדוֹן אֲבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רַבְעִים לְשָׁנָאִי: וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֵלֵינוּ לֵאמֹר בִּי וְלִשְׁמֵרֵי מִצְוֹתַי: [שמות (כ-ד, ה) ודברים (ה-ח, ט) ומעין זה גם דברים (ז-ט, י)].

התורה גם מגלה לנו שרק באמצעות מצוה זו יש לעם ישראל זכות קיום בארץ ישראל:

"הַעֲדַתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים לְמַעַן תַּחֲזִיחַ אֶתְּךָ וְזָרַעְךָ: לֵאמֹר הָאֵלֹהִים ה' אֱלֹהֵינוּ לְשִׁמְעַתְּ בְּקוֹל וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאָרְךָ וְיָמֶיךָ לְשִׁבַת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָשַׁבַע ה' לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם: [דברים (ל-ט, כ"א), וכן הוכפל דבר זה בדברים (י"א-כ"ב) (י"ט-ט)].

בנאום האחרון של יהושע לכלל ישראל, בספר יהושע (כ"ג-י"א), הוא מתאר את ההצלחה הגדולה שתהיה מנת חלקם אם הם הולכים בדרך התורה, ואת חוסר ההצלחה והגלות שח"ו יגיע אם לא ילכו בדרך זו, ובראש אזהרותיו הוא אומר:

"וְנִשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד לְנַפְשֵׁיכֶם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם"

כמו כן מזהירה התורה, שכל חיותו של האדם תלויה בקיום מצוה זו:

"רְאֵה נִתְמַי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמְּנוּת וְאֶת הָרָע: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצֹנֶךָ הַיּוֹם לֹא הָבָה נָא אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ: " [דברים (ל-ט"ו)] [הוכפל בפסוק המובא לעיל דברים (ל-כ)].

[יתכן שבמילים אלו כלולה העובדה, שללא קיום מצוה זו אין חיותו של האדם חיות אמיתית, ורק לפי המידה שבה הוא זכה להשיגה הוא נחשב באמת חי, כמבואר במדרש תנחומא סוף פ' וזאת הברכה⁶.]

עוד מודיעה התורה, שבמשך חיי האדם יש אשר הקב"ה שולח לו ניסיונות שונים כדי לבחון את מידת השגיו בקיום מצוה זו:

"כִּי מִנְסָה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לְדַעַת הַיִּשְׁכֶּם אֱהָבִים אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: " [דברים (י"ג-ד)].

בנוסף לכל זה, מרוב חשיבותה של המצוה וחומרת שכחתה, לא הסתפקה התורה באזהרות אלו, אלא הוסיפה לדרוש מאיתנו שמצוה זו תהיה כתובה על ראשינו ונגד לבנו תמיד, ושנפגש בה בכל עת כניסתנו ויציאתנו מהבית:

"וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ - וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: " [דברים (ו' - ח)].

גם אחרי כל האמור, עדיין לא הסתפקה התורה בזה, ובורא העולם הכיר שעדיין קיים סיכון שהמצוה תשכח, ולכן נצטוונו כאחת מתרי"ג המצוות לשנן בפינו את פסוקי המצוה לפחות פעמיים בכל יום בשכבנו ובקומנו, כדי שלא יהיה פסק זמן שיאפשר שכחה.

"וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ ... וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: " [דברים (ו' - ז)].

הרי שהתורה הדגישה ביותר את חשיבותה הגדולה של מצוה זו, עד שקשה לדמות מה היתה יכולה להזהיר עוד ולתקן כדי לוודא שהמצוה הזו לא תשכח מאף יהודי, מרוב חשיבותה החיונית.

6. ע' דברי המדרש תנחומא וביאור ענין זה בהרחבה לקמן ריש פרק ד'.

ד. המצוה הגלמודה

למרות כל האזהרות והמצוות האלו, המתבונן יראה שכמעט אין מצוה בתורה שקיומה המעשי, בירור גדריה ודרכי השגתה, מונחים בקרן זוית בלי דורשים יותר ממצוה זו!⁷ רבים מקפידים לקיים את המצוות בתכלית ההידור, ואף מחפשים מצוות נדירות כדי שלא תחסר להם אחת מהן, ולא עולה על לבם להשקיע מחשבה באופן קיום מצוה זו, לברר את גדריה ולהבהיר את המבוקש לקיומה המעשי. חוסר יחס זה למצוה חשובה מתרי"ג מצוות התורה מפליא ביותר.

ונראה שאחד הגורמים להתעלמות זו, הוא שקיים רושם נפוץ שמצות אהבת ה' מיועדת רק ליחידי סגולה, צדיקים מופלגים ביותר. שהרי ידוע, שדרגת אהבת ה' היא מעל דרגת יראת ה', ובהיות שרבים מניחים שהם עדיין לא הגיעו לעבודת ה' מיראה באופן מספק, הם מסיקים שמצות אהבת ה' היא מהם והלאה. כאשר הם נפגשים עם הדברים הנאמרים בחומרת המצוה, מיד נשמע בלבם קול העונה "לא בשבילנו נאמרה מצוה זו - אנחנו, הלוואי שנזכה להיות מהעובדים את ה' מיראה".

היבט זה אינו עומד במבחן האמת, שהרי ברור הדבר, שכל יהודי חייב בקיום כל תרי"ג המצוות. בפרט במצוה זו, שהתורה מזהירה שבלי קיומה לא ירדו גשמים, ובמקומם יהיו ח"ו הקללה והמוות, לא יתכן שהיא מיועדת לאנשים מיוחדים בלבד. ואף שאכן ישנן רמות שונות באופן קיומה (כאשר יבואר בעה"י לקמן), מכל מקום ברור שגם כל ילד שהגיע למצוות, חייב לקיימה לפי מדרגתו ככל שאר מצוות התורה.⁸

עוד יש המנמקים את חוסר התייחסותם למצוה זו, שהרי מטרת כל המצוות היא לקדש ולרומם את האדם, כדברי חז"ל "לא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא לצרף אותם בהם" (מדרש תנחומא תזריע פ"ה ועוד). והנה, בהתעלות זו שמצוות התורה מעניקות לאדם כלולה גם השגת רגשות אלו של אהבת ה', כפי שמובא בספר חובות הלבבות (ריש שער אהבת ה') ובספר העקרין (מאמר ג' פ' ל"א) המוזכרים לעיל, שכתבו שאהבת ה' היא מטרת כל מצות התורה. על בסיס

7. ע' מכתב מאליהו ח"א עמ' 50, וז"ל: ימעטו מאד אשר יקיימו את המצוה הראשונה בקריאת שמע 'ואהבת את ה' אלוקיך וכו'.

8. וע"ע ספר ברכת פרץ (למרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל) פ' ויקרא, וז"ל: ממה שציוותה התורה על מצוות אהבת השי"ת - והמצוות הלא ניתנו לכל אחד ואחד מישראל - מזה מוכח ומוכרח שביד כל אדם להשיגה. עכ"ל. וכ"כ מוהר"ר משה שטרנבוך שליט"א [הסכמת ס' "מישרים אהבוך"] וז"ל: הרמב"ם כתב בריש הל' ק"ש שפרשת שמע חייבין לקרות בערב ובבקר מפני "שיש בה ייחוד השם ואהבתו ותלמודו", דהיינו שחייבים לקרות ק"ש בכל יום כדי לעורר בלבנו חובת ייחוד השם ואהבתו. רואים מכאן, שמצות אהבת ה' אינה מצוה ליחידי סגולה, אלא כל בית ישראל חייבין לדרוש היאך להגיע לאהבת ה' מדי יום ביומו. עכ"ל.

הנחה זו הסיקו שאין צורך לעבוד על קיום מצוה זו באופן עצמאי, שהרי קדושת שאר המצוות תביא אותם במשך הזמן לקיומה המושלם.

גם טענה זו אינה עומדת בעין הביקורת. שהרי לפי דבריהם, התורה לא הייתה צריכה להביא אותה כמצוה בפני עצמה, וגם לא לחזור עליה פעמים רבות, ולהזהיר בחומרה כה גדולה על קיומה. כל זה מבהיר ללא ספק שבוודאי ישנה דרך מעשית בקיום מצוה זו – לא רק בעקיפין, אלא כמצוה עצמאית – וזו היא דרישת התורה מאתנו.

יש עוד מענה הנשמע בענין זה, שמחמת נפוצותו בפי אנשים דורש התייחסות, והוא, שאת מצוות אהבת ה' הרי מקיימים, יחד עם מצוות אחדות ה' וקבלת עול מלכות שמים, על ידי שקוראים קריאת שמע פעמיים בכל יום.

על טענה זו קיימת תשובתו הניצחת של החפץ חיים (שם עולם ח"א- פ' י"ב), וז"ל:

בעונותינו הרבים אנו קורין בכל יום "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", ואין אנו רואים להתבונן שנגיע לאהבת ה'. ובקריאת "ואהבת" לבד בודאי אינו מקיים מצות עשה זו, כמו שאינו מקיים מצות תפלין באמירת וקשרתם, והיצר הרע מטעה אותנו בזה. ואמרתי על זה בדרך משל:

איש אחד בא אצל בעל בית עשיר ובקשו שישכור אותו לשרתו בעסקיו, וימאן בדבר מטעם שאינו צריך לו כעת, ויפצר בו מאד עד שנתרצה העשיר לזה, ואך בתנאי שיהיה איש אמונים וישרת אותו כראוי ולא ימרה שום דבר מדבריו, ונתרצה לזה. ויהי היום, כשהיה צריך העשיר לנסוע לדרך, וירשום העשיר בכתב כמה דברים שצריך המשרת לעשות בביתו באלו שנים שלשה ימים שיהיה בדרך. ויתן לו המכתב ויצוהו שיעיין היטב במכתב ההוא, ויסע העשיר לדרך. ויהי בבואו בחזרה לביתו, קרא למשרת ויאמר לו "האם עשית את רצוני?". ואמר לו "הן! קראתי את המכתב שהניח לי רום מעלתו בוקר וערב". אמר לו העשיר "הוי אויל! וכי הקריאה בלבד היא התכלית? הלא מה שצויתך לעיין במכתב הוא רק כדי שעל ידי זה תדע מה לעשות, אבל לא שתצא ידי חובתך בקריאה לבד!".

כן בעניננו, השם יתברך מצוה אותנו שנאהב אותו, וצונו גם כן לקרוא הפרשה כדי שנתבונן ונגיע לאהבת השם יתברך, אבל לא שבאמירת ואהבת לבד הוא מקיים המצות עשה. והעושה כן, הוא חכם כמו המשרת הנ"ל.

אולם, מלבד כל הנימוקים האלו, יש סיבה אמיתית נוספת המביאה לחוסר התייחסות למצוה זו. סיבה זו אכן דורשת השקעת מחשבה לפותרה. שכן יש בקיומה המעשי של המצוה תעלומה

גדולה: מצוה זו הלא מכוונת כולה לרגשותיו הצפונים של האדם, ועל כן איך אפשר לדרוש מאדם לחוש רגשות אהבה שהוא אינו חש?

שאלה זו אכן מצריכה התבוננות מעמיקה בכדי להשיב עליה. מה באמת בידינו לעשות כדי להשיג את הרגשות הנעלים האלו, שהתורה מתייחסת אליהם בחשיבות ובחומרה כה גדולה?

כדי לתת מענה לשאלה זו, נכתבו הפרקים הבאים. בהם נשתדל בעזרתו ית' לברר איך יוכל כל אחד לעלות בשלבי הסולם של קיום מצוה יקרה זו, ולהגיע להיות מהאוהבים את השי"ת באמת.

מעלית רוחנית

יהלום השוקל קרט אחד, שווה אלף דולר. יהלום השוקל שלוש קרט אינו רק שווה שלוש אלפים דולר, אלא חמישים אלף דולר! ככל שעולה משקל היהלום ערכו עולה בכפל כפליים. בדומה לכך, כאשר עולה האדם בדרגות אהבת ה', ערכו העצמי עולה לאין שיעור לעומת דרגתו הקודמת, וכן ערכן של המצוות שהוא עושה נכפל באופן מופלג. יהודי שהתווספו לו רגשות של אהבת ה', ערכן של כל המצוות שלו גדל בעשרת מונים מהערך שהיה להן כאשר היה בדרגה הקודמת. ובאמת, דרגת האדם באהבת ה' אינה משפיעה על חייו ומעשיו רק מכאן ולהבא, אלא בכוחה אף להעלות את המעשים שכבר עשה, כמו שאומרים חז"ל שבכוחה של אהבת ה' להפוך אפילו את העבירות שעשה לזכויות.

[פרקי מחשבה שיר השירים (עמ' ר"ל) להרב עזריאל טאובר שליט"א]

פניני אור

פנינים מרבותינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

א. מצות אהבת ה' אינה פחותה ממצות תפילין ולולב

החפץ חיים זצ"ל:

יש לקבוע זמן כל יום לקיים מצות אהבת ה'

בענין מצות אהבת ה', באתי לעורר על דבר מה דאיתא בגמרא (ברכות י"ד ע"ב) "אמר עולא, כל הקורא קריאת שמע בלי תפלין, כאלו מעיד עדות שקר בעצמו", דהיינו שאומר (דברים ו' ח'), "וקשרתם" - והוא אינו קושר. ואף שבדעתו לקשר אחר כך, אינו מועיל לזה, כיון שאינו קושר תיכף. ולכאורה פשוט, דהוא הדין כשאומר (שם ה'), "ואהבת את ה' אלקיך וגו'", יראה להכניס אהבת ה' יתברך בלבו, והיינו כמו שכתב ב"חובות הלבבות" שער אהבת ה' פרק ג': שיתבונן בגדלות הבורא ורוממותו [שהוא מחיה כל העולמות], ובהיפוך קטנות ערך נפשו וזעירותו, וזולתו. ואחר כך יכיר רב טוב הבורא עליו בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ לא לפי מעשיו, ומסתיר עוונותיו מבני אדם, ומאריך לו.

ואם קשה לו לכוון כל זה בעת קריאת שמע, יראה להתבונן בכל זה על כל פנים פעם אחת ביום. וכי בשביל שהיא מצוה תדירית, שאינה תלויה בזמן, כידוע, תהיה נגרעת שלא יראו לקיים אותה על כל פנים פעם אחת ביום? וטוב שיראה להתבונן בזה אחר התפלה, קודם שיכנס לביתו לאכל, ודומיא דשאר מצות המוטלות על האדם, כמו תפילין או לולב ומיניו בחג הסכות, דאינו אוכל קודם שמקיימן, כמבאר בסימן תרנ"ב ובסימן רל"ה. (ספר "שמירת הלשון" ח"ב חתימת הספר פרק ב').

ב. עצות ראשונות

החפץ חיים זצ"ל:

השאיפה לדעת איך לאהוב את ה' כבר יש בה התחלת קיום המצוה

החפץ חיים זצ"ל העיר פעם שרבים מתקשים היאך אפשר לצוות לאהוב את השי"ת, הרי מי שמרגיש רגשות אלו אינו צריך צווי, ומי שאינו מרגיש, איך שייך לצוותו להרגיש דבר שהוא אינו מרגיש? הרי אף אם יאהב מחמת הצווי, אין זו אהבה אמיתית כלל?! המשיך החפץ חיים ואמר: אם קושיא זו תטריד את האדם בכנות, והוא יבקש על כך מהשי"ת, "רבש"ע, אני רוצה לאהוב אותך, ואיני יודע איך!!", בודאי כבר יש בזה מקיום מצות אהבת ה'!¹⁰

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

עצה ראשונית לעורר רגשי אהבת ה'

הרב אביגדור מילר זצ"ל היה מעיר לתלמידיו, שמצות אהבת ה' היא מצוה חשובה ביותר שלצערנו אין לה דורשים.

הוא היה ממליץ לתלמידיו, כהתייחסות ראשונית לקיום מצוה זו, שיאמרו בפה מלא פעם אחת ביום: "אני אוהב אותך, רבש"ע!"¹¹. אף אם אמירה זו תהיה בהתחלה רק מהשפה ולחוץ, בלי רגש מושלם, כשהאדם ינהג כך במשך כמה ימים הדבר ישפיע עליו והוא יתחיל להרגיש קשר לרגשות אלו. הרב מילר היה מסיים: "מי שיאמץ המלצה זו יופתע לטובה בעולם האמת, כאשר יראה את החשיבות הגדולה שמייחסים שם לרגשות 'זעירים' אלו".

10. ספר מאיר עיני ישראל ח"ו עמ' 368. הלשון של תשובת החפץ חיים המובא שם מגומגם קצת והדברים מובאים למעלה לפי הבנתי בהם. יש לציין שהחפץ חיים בספר המצות הקצר מצוה ג' ובספר שם עולם ח"א פ' י"ב נותן הנחיות מפורטות באופן קיום המצוה. ועל כן ברור שכונתו כאן היא לומר שבתפלה זו יש כבר התחלה רצויה לקיום המצוה, שהיא תניע את האדם להמשיך בהשגתה ולזכות לסייעתא דשמיא לרוכשה באופן מושלם. וע"ע שפת אמת (שובה תרלט): "ואהבת את ה' בכל לבבך", ומקשין הפילוסופים איך שייך ציווי על אהבת הלב, אבל ... המגעגע לבוא לאהבה זו מתהפך הלב לאהבתו ית', וכמו כן הפרעון על זה התשוקה לבוא לאהבה זו, השי"ת משלם מדה במדה להתנדב אהבה להם.

11. במקור: "איך האב ד"ך ליב, רבש"ע!". באופן מיוחד היה ממליץ לעשות זאת תמיד כאשר עוברים על יד מזוזה, שהרי המזוזה מיועדת להזכירנו במצוה זו הכתובה בה.

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א מביא דברים אלו של הרב מילר זצ"ל ומוסיף, שאם האדם יחשוב בשעת האמירה על חסד מסוים או חסדים מסוימים שהוא מקבל מהשי"ת, האמירה תקבל תוספת משמעות רגשית, ואז הדיבור וודאי יעורר את רגשות מרוממים אלו החבויים בעומק פנימיותו של כל יהודי.

הרב מילר זצ"ל היה מוסיף עוד, שחשוב לשים לב שאהבת ה' אינה דוקא במדרגות הגבוהות המתוארות בספר חובות הלבבות וברמב"ם, אלא קיום המצוה שייך גם ברמה פשוטה. שהרי החפץ חיים זצ"ל כתב (במשנה ברורה, ובשמירת הלשון מו' לעיל א') שכאשר האדם אומר בקריאת שמע "ואהבת את ה' אלוקיך", ישתדל לקיים מצות אהבת ה'. הרי מבואר שקיום המצוה הוא גם על ידי כך שהאדם מעורר לזמן מה רגשות כנים של אהבת ה'. על כן, בזמן שהוא קורא קריאת שמע, רצוי שיחשוב על חסד מסוים שעשה עמו הקב"ה המעורר אצלו רגשי אהבה כלפיו. וכתב הגר"א זצ"ל (באגרת לאשתו) שאפשר ללמד אפילו ילדים קטנים לאהוב את ה'. והיינו, לדוגמא, ללמדם להכיר טובה לה' על כך שיש להם אוכל לאכול ומקום לישון, ועל כל הדברים שהם אוהבים ונהנים מהם בחיים.¹²

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

לחפוס 'רגעים' של אהבת ה' ◌

בתורה כתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" - מילים אלו אינן מתארות רעיון פילוסופי בלבד, אלא מגדירות מצוה חשובה מן התורה. והנה, אנחנו תמהים, האם אנו באמת מסוגלים לקיים מצוה זו באופן מושלם ומרומם כל כך?! האם אנחנו באמת שייכים לכך?! התשובה היא, שלא מצפים מהאדם להשיג מיד את כל הרגשות האלו באופן מושלם וקבוע, אולם עליו להתחיל עם תפיסת רגעים מרוממים, רגעים בהם הוא חש את אהבת ה' בכל העוצמה. אין להחמיץ "הבזקים של גדלות". אם זכית לרגע אחד של התרוממות, תפוס אותו, חיה אותו והערך אותו. אז תוכל לאט לאט להרחיבו ולהפכו לקניין קבוע. עלינו לעשות מה שבכוחנו - והקב"ה כבר יעשה את השאר.¹³

12. ספר שערי אורה ח"א עמ' קפ"ד. עלינו לשבח ג': רפ"א.

13. תפארת שמשון ח"ה עמ' ק"ז, ח"ג עמ' פ"ג, ק"ה.

פרק ב

מהות

האהבה

אם בני אדם היו מכירים את האהבה הגדולה שהקב"ה אוהב את ישראל, היו שואגים כבני אריות מרוב אהבה לרדוף אחריו.
(זוה"ק [ב': ה' ע"ב])

חובת האדם היא שתהינה בראשו שתי מחשבות מנוגדות בבת אחת: מצד אחד הוא חייב להשריש בלבו שלא שייך לייחס לבורא ית' שום תמונה או מושג ממושגי הגוף, ובו בזמן צריך האדם להשתמש בציורים גשמיים כדי להשיג הכרה אמיתית בו ית' שהוא "אל חי וקים".
(שערי אורה [ח"ב עמ' ס"ד])

פרק ב' מהות האהבה

ישנן דרגות שונות בקיום מצות אהבת ה'. האהבה המתבקשת מנער בר מצוה, אינה אותה האהבה הנדרשת מעובד ה' מבוגר, ואף היא אינה דומה לדרגת אהבת ה' המושלמת שאליה נזכה לעתיד לבא באמצעות עזרה מיוחדת מלמעלה, כמתואר בפסוק (דברים ל'- ו') "וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְךָ וְאֶת לִבְבּוֹ לְאֹהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". ואכן, יש אפשרות לאדם לגדול במעלות מצוה זו במשך כל ימי חייו. את מהותן של מדרגות אלו נברר בעה"י בפרק זה.

א. פירוש המושג "אהבה"

כדי להבין את טיבן של הדרגות השונות של אהבת ה', צריך ראשית כל להגדיר את המושג "אהבה". יש להקדים, שישנם שני סוגים שונים של אהבה:

ההגדרה היסודית של "אהבה", הכוללת את כל סוגי האהבה הקיימים, היא משיכה נפשית להתקרב לדבר מסוים. האות לקיומה של אהבה זו, היא השמחה שהאדם חש כאשר הוא משיג קירבה זו, והכאב שהוא מרגיש בהתרחקותו ממנה¹.

ישנה הגדרה נוספת למושג "אהבה" הקיימת באהבה בין שני בעלי רגש, בה תיתכן אהבה נעלה יותר, הכוללת רגשי הזדהות עם רגשותיו של השני, כלומר, האדם מרגיש שמחה בשמחת חברו וכאב בצרותיו.

1. ע' ספר הברית (ח"ב מאמר ד' פ"ב) שהגדיר ענין האהבה וז"ל: "פירוש תיבת "אהבה" היא הרחבת הנפש ושמחתה בדבר המרוצה לה וחפצה בה, ותפתח קירות הלב וירוצו הרוחות החיוניים שבה לצד חוץ לכל חלקי הגוף". עכ"ל. מילים אלו הן תיאור השמחה שהיא כנ"ל תולדה וסימן למציאת האהבה, אבל לא הגדרת המושג בעצמו.

לסוג האהבה הראשון ישתייכו גם דברים שאנו אוהבים כיון שהם נעימים או מסייעים לנו, אולם יתכן שלא איכפת לנו מצרתם ומטובתם כלל, וכל רצונינו הוא רק שיהיה לנו טוב בהשיגנו אותם. כאותו אדם שמצהיר שהוא "אוהב" דג על אף שהוא מוכן להרוג את הדג כדי לאכלו, בלי להתייחס לרצונותיו האישיים של הדג עצמו. לאמיתו של דבר, האדם אוהב רק את ההנאה ואת התועלת שהוא מקבל מאכילת הדג ולא יותר.

ואכן, יש שקראו לאהבה זו "אהבה מזויפת", שכן שורשה הוא אהבת הנאתו ולא אהבת הדבר מצד עצמו². אמנם נראה, שאף שאהבה זו היא נמוכה ואנוכית ביותר, מכל מקום היא אהבה אמיתית, שהרי יש משיכה נפשית אמיתית להתקרב לדבר הנאהב (שהיא ההגדרה היסודית של אהבה, כדלעיל בהגדרה הראשונה). ואף שסיבת האהבה אינה גוף הדבר אלא ההנאה שהדבר יכול לתת, ועל כן היא נקראת בלשונם של חז"ל "אהבה התלויה בדבר" (אבות ה' - י"ט)³, מכל מקום גם אהבה כזו נקראת "אהבה" בלשון התורה. בשפת התנ"ך, גם היחס שבין אמנון ותמר (שהוא הדוגמה המובאת במשנה הנ"ל של "אהבה התלויה בדבר") נקרא "אהבה" (שמואל ב' פ' י"ג). וכן יש דוגמאות רבות מעין זה בתנ"ך, כגון: "מטעמים כאשר אהב" (בראשית כ"ז - י"ד), "אוהב כסף לא ישבע כסף" (קהלת ה' - ט'), "אוהב פשע אוהב מצה" (משלי י"ז - י"ט) כו'. על כן מבוארים דברי הראשונים והאחרונים (ע' הערה⁴), שכתבו שגם אהבה שטחית זו כלולה בקיום מצות "ואהבת את ה' אלוקיך", שכן התורה מבקשת מאיתנו לעורר את לבבנו בכל סוגי האהבה הקיימים, בין הנמוכים ובין המרוממים.

הסוג השני של אהבה, שהוא אהבה של הזדהות עם רגשי השני, הוא כדוגמת אהבת ההורים לילדיהם. הם מעוניינים בכנות בטובת ילדיהם, ולא רק בטובת עצמם, ומרגישים שמחה בשמחתם

2. ס' הברית (ח"ב מאמר ד' פ"ד).

3. וזה לשון המשנה שם "איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר? זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר? זו אהבת דוד ויהונתן". ואף שיש לשאול שהרי גם אהבת דוד ויהונתן לא הייתה לכאורה בלי תנאים כלל, שאם אחד מהם היה ח"ו פורש מדרך התורה חלילה, ודאי שלא היו אוהבים אחד את השני, ואם כן הרי היא לכאורה גם כן תלויה בדבר? ברם האהבה שלהם הייתה אהבה מהסוג השני הנ"ל של התאחדות נפשית, ולא רק אהבה שטחית של אהבת ההנאה שמקבלים מהשני. ועל כן בזמן הרגשת האהבה בפועל, האהבה שלהם לא הייתה תלויה בדבר אחר שמחוץ להם, ועל כן הקשר הנפשי ביניהם היה מציאות רוחנית של התאחדות הנשמות בפועל שאינה בטלה אף אחרי המוות (ע' לב אבות שם מ' מדרש שמואל). ועוד אם דבר היה מבטל את האהבה של דוד ויהונתן, זה היה כיון שאהבה חזקה וגבוהה יותר התגברה על האהבה שביניהם ובטלה, ולא שהאהבה התבטלה מעצמה, ולכן האהבה עצמה לא הייתה תלויה בדבר. וע"ע תנא דבי אליהו רבא פרק כ"ח (י"א): "איזה היא אהבה שהיא תלויה בדבר? זו אהבת בלעם ובלק. ואיזו היא אהבה שאינה תלויה בדבר? כגון אהבתן של אברהם יצחק ויעקב שהם אוהבים להקב"ה, והקב"ה אוהב אותם ואת בניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות".

4. כן כתבו האברבנאל דברים פ"י בביאור הפסוק "ואהבת את ה' אלוקיך" (שם י"א - א'), ס' העקרים (מאמר ג' פ' ל"ה), ס' יד הקטנה (הל' יסודי התורה פ"ה אות ח') והר"י בלאזער בס' כוכבי אור מאמר ט' בביאור "בכל לבבך בשני יצריך".

וצער בכאבם⁵. מעין זה היא גם האהבה המורגשת כלפי בני המשפחה הקרובה, וכן גם האהבה בין ידידים קרובים שאוהבים זה את זה באהבה הדדית של הזדהות נפשית, באופן שאחד שמח בשמחת חברו ומרגיש בכאבו. עוד אהבה השייכת לרמה זו, היא האהבה לאדם שמכבדים ביותר, כמו ההערצה שחשים כלפי גדולי הדור⁶. אף כאשר האדם לא קיבל מהם בעבר דבר ממשי ואינו מצפה לקבל מהם דבר כזה בעתיד, מכל מקום ההערצה המורגשת כלפיהם מעוררת אצלו קשר נפשי המלווה ברגשי הזדהות מעין זה המורגש כלפי בני משפחה קרובה, שהוא מרגיש צער בצרתם ושמחה בהצלחתם ובשמחתם.

ב. שתי רמות של אהבת ה'

גם באהבת השי"ת קיימים שני אופני האהבה האלו:

אהבת ה' מהסוג הראשון, היא כדוגמת רגשות האהבה שאדם חש לנדיב גדול שדואג לכל צרכיו ונוחיותו. באופן טבעי, המקבל ירגיש קשור מאד לנדיב זה ויאהב אותו ביותר. אהבת ה' כזו אינה מצריכה דרגה גבוהה רוחנית, אלא רק הסתכלות נכונה על העולם. כאשר האדם יכיר שכל מה שהוא אוהב בחיים מגיע מהשי"ת, והשי"ת הוא זה שמספק את כל צרכיו ומאוויו, כשם שהוא אוהב את ההנאות והתועלות הללו, כך יאהב את מי שמספק לו אותם. כל יהודי, בכל מדרגה שהיא, יכול להגיע לאהבת ה' כזו, שבאותה מידה שהוא אוהב את הנאותיו ותועלותיו - יאהב את השי"ת שהוא מקורן⁷.

5. אף שגם כאן יש מקום לומר שאין האנוכיות נעלמת לגמרי, שיש לומר שהם רואים את הילד כחלק מהם, ואם כן הרי זו הרחבת אהבת עצמו. מכל מקום הרי זו דרגת אהבה גבוהה מאהבת הנאת עצמו בלבד, שהרי בזה הם רוצים בכנות בטובתו של אדם מחוץ לעצמם.

6. אהבה זו מקבילה למה שנקרא על ידי הגר"א (המובא בהרחבה לקמן פ"ג) "אהבת הטוב" ["יונתי"].

7. יש להדגיש, שאין הכוונה שבאופן מעשי אהבה זו מספקת את דרישות התורה בקיום המצוה של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", אלא שמבחינת הגדרת הדברים גם היא כלולה במצוה, ושלמות קיום המצוה מצריכה גם סוג זה של אהבת ה' (כאשר יבואר בפרק הבא), ועל כל אדם להשתדל להשיגה.

עוד יש לשים לב, שיתכן אדם מסוים שנדרש ממנו רק סוג זה של אהבה בשביל קיומה המעשי של מצות אהבת ה'. שהרי כמו שכתב הרב חיים מוולאזין זצ"ל בספר רוח חיים (אבות א' - י"ג), מצוות הלב אינן כמו המצוות המעשיות שקיומן מוגדר באופן שווה לכל אדם. בהרבה ממצוות הלב הדרישה הכתובה בתורה גבוהה ביותר, ואז הדרישה המעשית של התורה מהאדם היא להתעלות לקראת הישג זה באופן תמידי כפי מדרגתו, וככל שהוא עובד ומתקדם לקראת השגת המטרה, לא נדרש ממנו יותר מכך. נמצא שקיומה המעשי של המצוה שונה אצל כל אחד לפי מדרגתו ויכולתו. [למשל במצות אהבת ה', בתורה כתוב "ואהבת את ה' אלוהיך ... בכל מאדך" שדרשו חז"ל במשנה ברכות פ"ט "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו (מאד מאד)". הרי יש כאן מצוה שהשלמות של קיומה תהיה רק לעתיד לבא כאשר נוכל לברך "הטוב והמטיב" גם על הרע (ע' גמ' פסחים נ' ע"א), ובזמן הזה מוטל עלינו לעבוד להגיע כמה שיותר קרוב להישג זה שאנו מסוגלים].

אולם, יש דרגה גבוהה מזו של אהבת ה', שהיא מהסוג השני. כאשר יפתח האדם את עיניו ולבו ויראה את כל הדברים הרבים המשמחים אותנו והמנעימים את חיינו שהשי"ת שם בעולם, הוא ישים לב שרק מי שאוהב אותנו מאד ומעוניין ביותר בטובתנו יטרח להמציא את כל הדברים האלו. רק מי ששמחתנו בראש מעייניו ידאג לייצר את כל הסוגים הרבים של פרחים המעטרים את עולמנו, את הפירות השונים - כל אחד עם טעמו הייחודי, יופיו וסגולתו להועיל לבריאותינו, את נעימות תצורת המשפחה, ואת כל יתר הדברים הרבים שהשי"ת שם בעולם כדי להנעים את חיינו. רק מי שמעוניין מאד בהנאתנו ימציא את כל הגוונים הרבים של סוגי השמחה השונים ששם בתוכנו, ואחר כך ימלא את העולם באין ספור פריטים והמצאות המעוררים רגשות מענגים אלו.

ג. השי"ת מנהיג את העולם בנדיבות-לב ובאהבה

בענין זה יש דבר שצריך הבהרה, שבלעדיו השגת רגשות אלו תהיה מהאדם והלאה. והוא מה שמשה רבנו שאל מרשב"ע כשאמר (שמות ל"ג - י"ג) "הודיעני נא את דרכיך"⁸, שביקש ממנו שיגלה לו באיזה אופן ראוי לנו להתייחס אליו ית'. ונראה שהיה כלול בשאלתו, שכיון שאין לנו אפשרות כלל להכיר את מהותו של הקב"ה, אנו צריכים גילוי נבואי כדי ללמד אותנו את האופן שבו מותר וראוי לנו להתייחס אליו. על שאלה זו השיב לו השי"ת: "ה' א- ל רחום וחנון ארך אפיים ורב חסד וכו'". במילים אלו תיאר השי"ת את המידות שבהן הוא מנהיג את העולם, וגילה לנו שהיחס הראוי והאמיתי שבו עלינו להתייחס אליו הוא כמי שיש לו "מידות" של נדיבות ורחמים, שמניעות את כל החסדים וכל המתנות הרבות שאנו מסובבים בהם.

מלבד גילוי רב חשיבות זה שגילה השי"ת למשה רבינו, מופיעה בתורה כמה פעמים האהבה הגדולה שיש להקב"ה כלפינו, כמו שכתוב (דברים כ"ג - ו'): "כִּי אֶהְבֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ", וכן (דברים

8. ע"ש פירוש רבינו בחיי וז"ל: הודיעני נא את דרכיך - "דרכיך" מדותיך, כי דרכי השי"ת הם מדותיו. וכן באר דוד ע"ה (תהלים ק"ג) "יודיע דרכיו למשה", והזכיר המדות מיד, רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד. והנה משה בקש הודעת השי"ת מתוך דרכיו ומדותיו, כלומר מתוך דרכי פעולותיו, והשיב לו השי"ת על זאת "אני אעביר כל טובי על פניך". ומשה בקש שתי שאלות, האחת אפשרית, והיא "הודיעני נא את דרכיך", והשנית נמנעת, והיא "הראני נא את כבודך". ועל שאלת "הראני נא", השיב לו הקב"ה "לא תוכל לראות את פני". ועל שתיים אלה הזכיר שלמה בחכמתו (משלי כה) "כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר", באר כי ידיעת השי"ת על שני חלקים החלק האחד נמנע וזהו שאמר "כבוד אלהים הסתר דבר", והחלק השני אפשר ויכול אדם לחקור עליו, וזהו "וכבוד מלכים חקור דבר", כלומר חקירת מלכותו מצד פעולותיו. וכן אמר הנביא ע"ה (ירמיה ט) "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ", באר כי ידיעת השי"ת היא ידיעת מדותיו.

9. ע' אבן עזרא (פ' הקצר) שם (שמות ל"ג - י"ג): וטעם "הודיעני נא את דרכיך", כי יוצר בראשית אין כח בנברא לדעתו, כי אם בדרכיו, ומי שיועד דרכיו ידענו, כי אז יהיה כמו צורה.

ז' - ז'): "לא מִרְבָּכֶם מִפֶּל הָעַמִּים חָשַׁק ה' בָּכֶם ... פִּי מֵאֲהַבְתָּ ה' אֶתְכֶם כו'". גם ספרי הנביאים והכתובים ודברי חז"ל מלאים תיאורים דומים¹⁰.

התורה מלמדת אותנו בזה, שעלינו לשים לב שכל הדברים שמשמחים אותנו ושנחנו אוהבים בעולם לא הגיעו ממהות שמימית חסרת רגש שמחלקת בקרירות לכל אחד מה שראוי לו, אלא יש מניעים של חסד ואהבה להימצאותם בעולם. הכרה זו היא פסיעה חשובה רגשית, ואף רעיונית¹¹, שהרבה לא זכו לפסוע אותה, ועליה מושתת הקיום המושלם של מצות אהבת ה'. יש הבדל גדול ברגשותיו של מקבל מתנה, בין מי שמקבל ממכונה חסרת רגשות, למי שמקבל מידיד טוב

10. לדוגמה (מלאכי א' - ב') "אהבתי אתכם אמר ה'". וכן במגילת שיר השירים, כל המגילה מבוססת על יסוד זה שלהש"ת יש אהבה מופלגת לכנס"י. וכן בדברי חז"ל בתנא דבי אליהו רבא פ' ל"א (אות ל') "מעיד אני עלי שמים וארץ, שהקב"ה יושב ומצפה להן לישראל יותר ממה שמצפה האב לבנו והאשה לבעלה שיעשו תשובה, כדי שיגאל אותם ויבנה להם בית המקדש שלא יחרב לעולם", וכהנה רבות.

11. ע' דעת תבונות (ח"א אות מ"ה, פ') וז"ל: ... רחום, חנון, גבור, וכל שאר הכינויים הרבים ... לא יאותו כל התארים והכינויים האלה אליו ית' לפי עצמו כלל ועיקר, באשר אין כל הפעולות האלה פעולות שיפעל הוא ית' כאשר יפעל איש לפי טבעו וכחו, אלא כולם ענינים שנרצו מרצונו לעשותם לפי ערך הנבראים שרצה לברוא, ולפי כחם לבד. ... כי הוא ית'ש ... מהותו אי אפשר לנו להשיגו כלל ועיקר. ואולם, ברצותו לברוא נבראים, ולנהג אותם, ולחלק להם מטובו להשפיע להם ברכות, ולתת להם איזה גילוי מכבודו המרומם על כל ברכה ותהלה, שיהנו מאורו ... המציא לו, כביכול, מיני השפעה ומדות של הנהגה, לאחוז בהם ולנהג בהם לתכלית טוב ומובחר אל כל נבראו. ומעתה, המדות - מדותיו ודאי, והתארים - מתיחסים לו, כי הוא העושה את כל אלה, אף כי אינם דברים מוכרחים אליו כלל, אלא כולם נרצים ממנו, ומציאותם תלוי רק בחפצו ורצונו ... ועל כן, אף על פי שניחס לו ית' המדות אשר ניחס ... לא נאמר מפני זה שחמלתו כחמלתנו ...; אלא אלו הפעולות הוא פועל בדרך הבלתי מושג ונודע לנו כלל ... לא נבין באמרנו שהקב"ה רחמן, לומר שעצמותו ית' לפי עצמו הוא כן, כמו שהיינו אומרים על אדם שיש תכונה זו בנפשו להיות רחמן - שכך מוטבע במזגו ... כי אי אפשר לדעת מענינו ית' מה שהוא לפי עצמו באמת כלל ועיקר. אבל כשנקראהו רחמן, נבין שהוא רוצה במדה אחת, שהיא מדת רחמנות, מדה שאינה לפי עצמו, אבל היא לפי ערך הנבראים, ומשוערת בשיעורם. עכת"ד.

יש לשים לב שאין כוונתו בזה לומר שכל מידותיו ית' הן "הנהגות" חסרות רגש. אף שאכן אין מידותיו ית' כמידותינו, מכל מקום, הרי הקב"ה המציא את העולם באופן שתהיה לנו אפשרות להכיר בכבודו, כמו שכתב הרמח"ל, ולשם כך המציא את המידות שלנו כדי שתהיה לנו אפשרות להכיר במידותיו ית' ונגיע לכבודו ולאהבו. על כן, אף שעלינו להיות זהירים שלא לדמות את מידותיו ית' למידותינו, מכל מקום הקב"ה גילה בעצמו שהיחס הנכון אליו ית' הוא כמו להבדיל לאדם בעל מידות הטובות ביותר שאפשר לנו לתאר - ולא ח"ו כמו למכונה חסרת רגש. [מה שהרמח"ל כתב "מדות של הנהגה" אין הכוונה מדות חסרות רגש, אלא מדות שהש"ת המציא להיות שורש הנהגתו בעולם]. הוכחה לכיוון זה, היא אהבת הש"ת לברואיו, המובאת בתורה כמה פעמים. וע' ספר חיי עולם למרן בעל הקהלות יעקב זצ"ל (ח"ב פ"ד) בשם הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל המובא לקמן ב"פניני אור" לפרק זה, שאמר שלכן קבעו אנשי כנסת הגדולה שמסיימים בסוף ברכות קריאת שמע "בא"י אוהב עמו ישראל", שכן על ידי תחושת אהבתו ית' הגדולה אליו, בידינו להגיע - כמים הפנים לפנים - לרגשי אהבה כלפיו ית', ובזה לקיים את המצוה המוזכרת אחרי זה "ואהבת את ה' אלוך ית' ...". והרי אין אפשרות של תגובת "כמים הפנים לפנים" להנהגה בלי רגש. [גם הענין של גרימת "נחת רוח" כביכול למעלה כמניע לעבודת ה', שולל את הכיוון המוזכר]. וע"ע פירוש הגר"א משלי (ל' - ז'): זה שנאמר בגמרא "שעושה מידות הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות" אין פירושו שמדותיו של הקב"ה גזירות חס ושלום, שהוא מלא רחמים, אלא שמצוה זו שצונו לא משום רחמנות, כי הוא אינו אלא גזירה מפני שהוא אכזריות (כמוש"כ בזוהר ע"ש).

מתוך מניעים של נדיבות, רעות ואהבה. ההבדל יוכר באיכות ובעוצמת האהבה שמרגיש המקבל בחזרה לנותן. מי שחש את האהבה הגדולה של הנותן ואת טוב לבו, יוכל להגיע לרגשות עזים של אהבה כלפיו, עד שיתכן שיתעורר בו רצון אף לנשק את מטיבו מרוב התרגשות על רוחב לבו ואהבתו. כמו כן באהבת השי"ת, הרי כל הטוב הרב שאנו מקבלים ורואים בבריאה מגיע ממנו ית', מתוך מניעים כביכול של נדיבות ואהבה גדולה כלפינו. לפי המידה שבה האדם חש מניעים אלו, יתעוררו בו רגשי אהבה עזים בחזרה להשי"ת.

מצות אהבת ה' דורשת מאיתנו להשתמש ביחס זה כדי לפתח את רגשי אהבת ה' שלנו. עלינו להכיר לא רק שיש בבריאה טוב שמגיע מהשי"ת, אלא שמאחורי הכל יש נדיבות חנינה ואהבה מעין אלו המוכרים לנו מרגשותיהם הנעלים של בעלי המידות הטובות המיוחדים ביותר הקיימים בעולם. תכונותיהם ורגשותיהם של כל אנשי החסד ובעלי המידות הטובות הם גילוי קטן של טובו ית' ומידותיו הנעלות, המתגלות בעולם דרכם.

כדי להמחיש את הדבר, נתאר בני אדם היושבים בגן פרחים הדור ביופיו, ונהנים מיופיים של הפרחים. הם מסתכלים סביבם על הפרחים היפים, ומתפעלים מצורתם היפה, מצבעיהם המרהיבים ומהריחות הנעימים שהם מפיקים. יש מהם שייהנו מהיופי המרגש הזה, ובזה תסתיים חווייתם. אחרים, לא רק ייהנו, אלא גם ישימו לב לעובדה שהכל מגיע מהשי"ת, ויביעו הודאה אליו ית' על כל היופי הזה ששם להנאתם בעולם. אמנם יש כאלו שיגיעו להישג עוד יותר גדול מזה. כאשר הם נהנים מהיופי ומכירים שכולו מגיע מהשי"ת, הם ממשיכים להעמיק ולשאול את עצמם - בשביל מה השי"ת ברא את כל אלה? הרי ברור שהעולם היה יכול לתפקד באופן מעולה גם בלי היופי האסתטי של הפרחים? ... ויותר מכך, אם השי"ת רצה לברא פרחים, הלא מספיק סוג אחד, לשם מה הוא ברא סוגים רבים כל כך, כאשר לכל אחד יופי שונה, צבעים שונים, צורות וריחות שונים?

בחיפושם תשובה לשאלות אלו הם מוצאים רק תשובה אחת: מי שברא את כל הדברים הללו, יודע שהם משמחים אותנו, ולשם כך הוא ברא אותם! זאת אומרת שמי שברא את כל הדברים האלו אוהב אותנו, ורוצה שיהיו לנו חיים שמחים ומהנים!

חשיפה זו דומה לאדם המקבל במתנה זר פרחים מחברו. תגובתו הראשונה היא התפעלות מיופים של הפרחים. אחר כך הוא מרים את עיניו ומסתכל בעיני חברו ורואה את חיזוקו ואת הארת פניו המשקפים אהבה, נדיבות והזדהות עם שמחתו. הבעת פנים זו מגבירה את השמחה וקורת הרוח שהוא מקבל מהמתנה, הרבה מעבר לערכה של המתנה עצמה. שמחתו אינה רק ביופיים של הפרחים בלבד, אלא

בידידות ובאהבת חברו כלפיו המתגלים על ידם. הפרחים לא יחזיקו מעמד זמן רב, אולם הידידות שהוא חש כעת תתקיים בזיכרונו לאורך זמן ותמשיך לחמום את לבו גם אחרי שהפרחים כבר מזמן בלו.

מסופר על החזון איש זצ"ל שהיה אומר שקשה לו להסתכל זמן מרובה על פרחים מבלי להרגיש חלישות הלב מרוב התרגשות מיופיים¹². מניין נבעו רגשות עוצמתיים כל כך מראיית פרחים בלבד?

נראה, שביאור עוצמת הרגשות של החזון איש הוא כמתואר לעיל. התרגשותו הגדולה לא נבעה מהנאה שטחית מיופיים של הפרחים בלבד, אלא משימת לב למשמעותו המרהיבה של אותו יופי. העובדה שקיים יופי של פרחים - דבר שאינו הכרחי כלל לקיום העולם - מגלה ומכריזה על טובו הנפלא של בורא העולם. הפרחים מראים על אהבתו הגדולה אלינו ועל מידות טובו וחסדו הנישאות. מי שנותן זר פרחים לחברו, עושה זאת רק כאשר חשובה לו כל כך תוספת ההנאה שהפרחים יוסיפו למקבל עד ששווה לו להשקיע מחשבה, אמצעים וטרח לשם מטרה זו (על אף שההנאה פעוטה ביותר וקיימת לזמן קצר בלבד). אם נותן המתנה לא רק קנה זר פרחים אחד, אלא גידל במיוחד זנים מיוחדים של פרחים לפי טעמו והנאתו של הידיד כדי להנותו בצורה המרבית, זהו סימן לאהבה מופלגת ביותר. רגשות מעין אלו של הכרה באהבה הגדולה של בורא העולם אלינו וטובו המופלא, הם שגרמו לחזון איש זצ"ל התעוררות רגשית חזקה כל כך בשעת ההסתכלות וההתבוננות בפרחים.

זו היא משימתנו, לחוש בפועל את ה"מניעים" כביכול של חסד וטוב שמאחורי כל המתנות הרבות שהקב"ה מעניק לנו תמיד. בכל פעם שאנו רואים אחד מהדברים הרבים שהשי"ת שם בעולם כדי להנעים את חיינו ולהועיל לנו, עלינו להרגיש ב"חיוך" - כביכול - של טוב וחסד של השי"ת, ובאהבתו הגדולה אלינו, שהביאו להמצאתם של דברים אלו. ככל שנצליח לחוש ולהחדיר הכרה זו בתוך לבנו תגדל ותעלה אהבתנו לבורא העולם. על ידי הכרה זו תעלה דרגת האהבה שלנו מרמה נמוכה אנוכית, לרמה מרוממת של הכרה בטובו ית' המרהיב, ושל אהבה הדדית למי שאנו מרגישים את אהבתו כלפינו. באיכותם של רגשות אלו ובעוצמתם יש אפשרות לאדם להמשיך לעלות במשך כל חייו, כאשר יבואר בעה"י לקמן. בפרק הבא נשתדל בעה"י להבהיר יותר את מהות מושג האהבה, כדי למצוא את הדרך לעבוד על השגת רגשות אלו באופן מסודר בס"ד.

עלייה תמידית

הרב אביגדור מילר זצ"ל היה אומר שבעבודת ה', עלינו להציב מול עינינו את פסגת המטרה המתבקשת מאתנו ולהשתדל ללא הרף, שלב אחרי שלב, להתקרב אליה. דבר זה מלמדנו הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"י - הל' ב', ג') כאשר הוא מתאר את הדרגות הגבוהות ביותר של אהבת ה' שרק יחידים זוכים להן, ואומר שדרגות אלו הן כוונת המילים הכתובות בתורה "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". לפי זה נשאלת השאלה, איך יתכן לדרוש מכל יהודי דרגות מרוממות אלו? וברור שהן אכן נדרשות מכל יהודי, מכך שכל אחד מצווה בכל המצוות הכתובות בתורה, ואנו מצווים להזכיר פסוקים אלו כמה פעמים בכל יום בקריאת שמע כדי להזכירנו ולעורר את עצמנו לקיימם.

אולם, יש להכיר את דרכה של התורה בהוראותיה במצוות הלב מעין זו. התורה מציבה בפנינו את הפסגה שהיא היעד המבוקש מאתנו, אך לא נדרש מאיתנו להשיגה מיד ביום אחד, אלא לצעוד לקראתה אט אט, כל אחד לפי הקצב שלו. על כל אחד להציב לעצמו מטרות, וכאשר ישיג מטרה אחת ימשיך ויתקדם לקראת המטרה הבאה, וכך יתעלה בחייו הרוחניים, עד שישג את המטרה הנכספת הכתובה בתורה.¹³

[ע"ע רוח חיים לרב חיים מוולאזין זצ"ל (אבות א' - י"ג) וז"ל: "אין עוול מְעַבְד, אם אדוניו יצוה לו לעלות על הסולם, אם יפסיע מקודם על השליכה התחתונה. אך אם לא ימיש העבד ממקומו ולא יהין לעלות, וירד ויעלה אך על השליכה התחתונה, הלא מורד באדונו הוא."]

פניני אור

פנינים מרבותינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

להתרגש מבורא העולם

רבי עקיבא איגר זצ"ל:

הדרך לעורר אהבת ה' על ידי שמרגישים את אהבתו של השי"ת כלפינו

פעם שאלו את הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, איך יתכן שהתורה דורשת מאיתנו "ואהבת את ה' אלקיך", הלא אהבה אינה יכולה להיות על ידי כפייה, והיאך יתכן צווי לאהוב את הקב"ה? ענה רבי עקיבא איגר: בעבור זה חותמים קודם קריאת שמע "הבוחר בעמו ישראל באהבה" לפני שמזכירים את המצוה של "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך כו'", שמי שמרגיש באמת את אהבתו של הקב"ה כלפיו, תתעורר בלבו באופן טבעי אהבה נלהבת בחזרה להקב"ה, כמים הפנים לפנים.¹⁴

החזון איש זצ"ל:

התרגשותו הגדולה של החזון"א מהבריאה

סיפר הגאון הרב שמואל הלוי וואזנר זצ"ל שפעם ביקר את החזון"א בביתו בהתחלת הלילה ומצא אותו יושב בחצר שקוע בהבטה על כוכבי הלילה. הוא היה במצב של התרגשות והתפעלות נרגשת כל כך מפלאי הבריאה עד שעניו היו זולגות דמעות, ולא שם לב לנוכחותם כלל.¹⁵

14. ספר מלין חדתינ מו' חוט המשולש דף קפ"ב

15. מעשה איש ח"ו עמ' י"ד

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

להתרגש מאבא שאוהב אותנו מאד

פעם יצא הרב פינקוס זצ"ל לרחוב בלילה והתחיל להתלהב ביותר; "ראה איזה עולם יפה ברא השי"ת בשבילנו! ... ראה את הכוכבים בשמים, הם כמו המנורות בתוך אולם החתונות של בורא העולם! ... ראה את העצים ואת הפרחים שהם העציצים שבאולם! ... הכל הכין באהבה ובחסד מדהימים עבורנו, האורחים שבשבילם יצר את הכל!"¹⁶

הרב פינקוס היה אומר: אחד הלימודים הראשונים שמלמדים ילד קטן, הוא נתינת נשיקה לספר תורה או לחומש. בכך מחנכים את הילד שהתורה היא "תורת חיים", שהרי לא שייך לתת נשיקה לגוף דומם. רגשי חיבה כאלו שייכים רק כלפי דבר חי. נשיקה נותנים לילד חי, וכן לתורת חיים, לא לתורה ולמצוות מלאכותיות, רק לדבר ששייכים כלפיו רגשי אהבה וקרבה עמוקים וחזקים. זו היא האהבה שעלינו להרגיש כלפי הקב"ה, "אלוקים חיים ומלך עולם". השגת יחס זה תשנה לגמרי את כל חייו הרוחניים של האדם.¹⁷

אדם יכול להאמין שיש בורא לעולם, אלא שמציאות זו תהיה עבורו מידע פילוסופי - שכלי, ותו לא. בשבילו, הקב"ה אינו מציאות חיה כמו האדם שנמצא על ידו. אם החפץ חיים זצ"ל היה נכנס לחדר שאנו נמצאים בו, היינו מרגישים את נוכחותו ומתרגשים ממנה מאד. כך עלינו להרגיש שהשי"ת הוא כביכול מציאות מוחשית וחיה, הנמצאת קרוב אלינו.

זהו היסוד של כל אמונתנו, וכל הבעיות הרוחניות שלנו נובעות מהעובדה שחסרה לנו הכרה זו. ידועה ברכת רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות כ"ח ע"ב) "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". אמרו לו תלמידיו "עד כאן (פרש"י: כלומר ולא יותר)?" אמר להם "ולואי!". גם מידת הביטחון תלויה בהכרה מוחשית זו. "בטחון בה" ענינה הכרה מורגשת שיש לנו אבא בשמים שאוהב אותנו מאוד ודואג לכל צרכינו. אם היינו מרגישים שיש לנו "אבא חי" - "אָ לייבעדיקע טאטע", עשיר גדול, טוב לב ואוהב אותנו אהבה מופלגת, כל דאגותינו הרבות היו נעלמות.¹⁸

16. רבותינו שבדרום עמ' 224

17. שיחות אלול י"ג

18. תפארת שמשון ח"ד עמ' קל"ו

האהבה היא תחושת קשר בלב, וקשר זה בא לידי ביטוי על ידי התרגשות. אדם צריך להיות "בעל רגש" לא אדם קר! שיטת הפילוסופיה, להתייחס לכל דבר בצורה קרה בשכל ובהגיון בלבד, היא המקור והשורש לכל הרע והקָשע, לכל מה שהפוך מתכונת עם ישראל. הפילוסוף אפלטון לא היה מסוגל להבין מדוע בוכה ירמיהו הנביא על חורבן בית המקדש (מדרש מובא בספרי האחרונים), שכן אדם חכם אינו בוכה על העבר אלא בונה את העתיד. על זה ענה לו ירמיהו, שהוא - בתור גוי - אינו מסוגל להבין דבר זה. והכוונה, שהרי אם ירמיהו היה בוכה על פטירת אביו או על הילד היחיד שלו שטבע בים רח"ל, הפילוסוף לא היה שואל אותו מפני מה הוא בוכה. במקרה כזה הבכי מובן, האהבה גורמת לבכי! לפילוסוף שפועל רק עם שכלו, בורא העולם הוא מושג חסר רגש. אבל כאשר יהודי חושב על בורא עולם, הוא חושב על אבא אהוב, אבא טוב ומטיב, והוא מתרגש ובוכה.

כאן טמון ביאור הירידה הגדולה של דורנו. אנו עושים הכל, ברוך ה'. המצוות שלנו מקוימות מבחינה חיצונית על הצד המהודר ביותר. התפילין, ארבעת המינים ואפילו לימוד התורה, הכל טוב ויפה, אבל הכל נעשה בצורה קרה כל כך, צוננת, לא רואים אותות של התרגשות על הפנים בעת קיום המצוה. יש לדעת כי יהודי שאיננו מתרגש מתפילה, מתורה ומכל דבר שבקדושה - אות הוא כי עדיין לא זכה לקשר רגשי אמיתי עם בורא העולם!¹⁹

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

לשונות ההתגשמות שבתורה נכתבו כדי שנתייחס אליו ית' בצורה מוחשית

הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג הל' ז') כתב שלחשוב שהבורא ית' הוא בעל תמונה הוא מינות, מכיון שהקב"ה אינו גוף ולא ישיגהו משיגי הגוף, ואין לו שום דמיון כלל. כמו שכתוב (דברים ד', ט"ו) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ביום דבר ה' אליכם בחורב מתוך האש". גם הקדמונים ז"ל טרחו להזהיר ולהרחיק מן הטעות המסוכנת של הגשמת הקב"ה. אם כן, יש קושיה גדולה: מדוע כתב השי"ת בתורה את אותן הלשונות המטעות, "עיני ה'", "רגלי ה'", "וירד ה'" ורבות כהנה? מדוע לא נכתבה התורה בשפה ברורה, המרחקת כל צל של ספק וטעות? התשובה היא שהציורים האלו נצרכים כדי להציל אותנו מסכנה גדולה עוד יותר, והיא שגִשָּׁאֵר בלי רגש והכרה מוחשית בהשי"ת. כיון שהאמת היא שהקב"ה הוא

19. תפארת שמשון ח"א עמ' תל"ו

למעלה מהשגתנו, ישנו חשש גדול שהאדם יישאר בלי שום רגש כלפיו, והשי"ת יהיה בעיניו כמושג ערטילאי ותו לא, רח"ל. על כן נכתבו כל הציורים, כדי לקרב את הדברים אל לבנו (ע' מו"נ א' כ"ו, ושם ל"ו). זהו אשר השיב החסיד למלך כוזר (ספר הכוזרי ד'-ה') שלכן הנביאים ראו מחזות של צורות גשמיות, כדי לעזור להם להגיע לאהבת ה' ויראתו ית', כי רגשותיו של האדם מתעוררים מדברים מוחשיים ולא מידיעות בלבד. הכוזרי כתב, כי ברגע אחד של חזיון נבואי, נתקעו בלבו של הנביא יראת שמים ואהבת ה' שהמשיכו ללוות אותו כל ימי חייו, באופן שאין אפשרות לפילוסוף להגיע אליהם. היינו, בהיותנו בשר ודם, ומוגבלים לחווייתנו הגשמיות, אנו צריכים ציורים כדי לעורר את רגשותינו, ולהמחיש בשבילנו את הדברים שאין חושינו הגשמיים עוזרים לנו להרגיש.

וזה מה שקבעו חכמינו ז"ל, שהכל נכתב בצורה כזו "כדי לשבר את האזן", היינו להכניס את הסברה אל האוזן [שנבין ונחוש היטב את הדברים]. במקום לומר שאם תנהגו נגד רצון ה', לא תשיגו מטרת רצונו ית', כתוב "וחרה אף ה'", כמו בשר ודם המתמלא חמה ובווער בכעסו. ולמה? כדי שנגיש אותו מורא שמים כחרדת אדם שירא להכעיס מלך בשר ודם, מפני שידע מה זה חרון אף, ומפחד מזה. בדומה לכך הכתוב (תהלים קמ"ו) "ה' אוהב צדיקים". אף שלפי האמת אין אנו יכולים כלל לתאר רגשות של מעלה, מכל מקום אנו מרוויחים הרבה מאד מהידיעה הזאת, שיש להשי"ת אהבה כלפי עושי רצונו, שכן על ידי זה מתעוררים בני אדם לבקש את ריצויו כדי לזכות באותה אהבה, וגם מתעוררים אצלם רגשי אהבה מהכרתם באהבתו ית' אליהם.

לכן חובת האדם היא שתהינה בראשו שתי מחשבות מנוגדות בבת אחת: מצד אחד הוא חייב להשריש בקרבו שלא שייך לייחס לבורא ית' שום תמונה או מושג ממושגי הגוף, ובו בזמן צריך האדם להשתמש בציורים גשמיים כדי להשיג הכרה אמיתית בו יתב', שהוא "אל חי וקים".

נמצינו למדים, שכדאית כל הסכנה הגדולה של טעויות בעקרי האמונה ח"ו אשר נכשלו בהן רבים, למען המטרה הנשגבה שחשיבותה היא מעל הכל - השגת ה"דעת", שהיא הכרה מוחשית בהשי"ת.²⁰

ויש לשים לב שעיקר "דעת ה'" הוא הכרת חסדיו ית'. כאשר משה רבינו ביקש לדעת את דרכי ה', גילה לו הקב"ה את י"ג מדותיו של רחמים. כמו כן, בכל

20. ספר "לב אביגדור" עמ' כ"ח, שערי אורה ח"ב עמ' ס"ה, צ"א

ספר תהלים, שהוא ספר תהלות ה', עיקר ההלל והשבח הם על חסדי ה'. הסבא מסלבודקה זצ"ל היה אומר שככל שזהו עיקר גדול בעבודת ה' להכיר ולהרגיש את אמיתת מציאות הקב"ה, הרי זה עיקר גדול עוד יותר להגיע להכרה מוחשית בחסדי ה'. הדרך להשיג זאת היא ללכת בעקבות אברהם אבינו, לשים לב לכל הפרטים ופרטי הפרטים של החסדים הרבים הנמצאים בבריאה, המעידים על חסדו ית' המופלג ועל אהבתו הגדולה לברואיו.²¹

פרק ג

המפתח הגדול

אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל
פי הדעה תהיה האהבה, אם מעט מעט ואם
הרבה הרבה.

(רמב"ם הלכות תשובה פרק י')

האדם מרגיש שמחה כשהוא רואה שמים
בהירים, אילנות גבוהים וירוקים, צמחים
מגוונים ומעניינים, פרחים יפיפים המדיפים
ריח נעים. כל השמחה, ההתרגשות
וההתפעלות הללו צריכות להיות מכוונות
להצטרף לאהבה אחת גדולה ועצומה - אהבת
הבורא ברוך הוא.

(ספר "שערי אורה" א': ע"ד, "אור עולם" ה': 290)

פרק ג' המפתח הגדול

הגר"א זצ"ל חשף אור גדול בהבנת המושג של אהבה. על פי דבריו נפתחת דרך סלולה להבין את מהותה של מצות אהבת ה' ואופן קיומה.

הקדמה

כתוב במגילת שיר השירים (ה', ב'):

"אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק, פתחי לי אחתי רעיתי יונתי תמתי".

הגאון מוילנא זצ"ל בפירושו על פסוק זה מבאר שארבעת לשונות החיבה הללו "אחותי - רעיתי - יונתי - תמתי" הם ארבעה פנים שונים של אהבה הכוללים את כל סוגי האהבה הקיימים. וזה לשונו:

"יש בעולם ג' מינים: 'ערב', 'מועיל' ו'טוב', ראשי תיבות טע"ם.

וזהו, במאכלים יש:

- 'ערב'
- 'מועיל',
- 'וטוב' - הוא מה שצותה התורה לאכול.

וכן באדם:

- אהבת נשים - הוא 'ערב',
- ואהבת הקרובים - הוא 'מועיל',
- ואהבת בעלי מדות טובות - הוא 'טוב', כמו שנאמר (תהלים ל"ד - ט')
"טעמו וראו כי טוב (כו)"¹.

ויש עוד אהבה, שהיא "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" - פירוש כשאני מרגיש שהוא אוהב אותי גם אני אוהבו, אף שאינו ערב ולא מועיל ולא טוב.

וזהו שחישב כאן:

- "אחותי" - מועיל,
- "רעיתי" - ערב,
- "יונת" - טוב²,
- "תמתי" - בבחינת כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם³.

1. ע' גר"א אד"א בראשית (ג' - ו') וז"ל: כל טובת העולם נחלקים לשלשה אלו, טוב ערב מועיל, והסימן "טעמו" וראו כי טוב" כי מהש"י יגיע לנו כל שלשה אלו. עכ"ל. וע"ע מלבי"ם תהלים (ל"ד - ט').

2. נראה שהקשר בין יונה ומדות טובות הוא כדברי הילקוט שמעוני שיר השירים (פ"א - רמז תתקפה) "עיניך יונים" מה היונה הזו אין אחת מהם נכנסת לשובכה של חברתה, כך שלשה שורות של ת"ח כל אחד ואחד מכיר את מקומו. דבר אחר מה יונה תמה [פ' תמימה במעשיה ובדרכיה] אף ישראל תמימים להקב"ה בסני, שלא אמרו דיינו עשר מצות או עשרים או שלשים אלא כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ... ומה יונה כל מה שמסגלת לבעלה, אף ישראל כל מה שמסגלין להקב"ה. ומה היונה אפילו אדם נוטל את גוזליה מתחתיה אינה מנחת שובכה, אף ישראל אחרי שחרב הבית עולים לשם. ומה היונה גורת אחרי עמה, כך ישראל נגררין אחריהם הגרים.... מה היונה הזו מצוינת אף ישראל מצויינים במעשים. מה היונה הזו נאה בהלכה כך ישראל בשלש רגלים. מה היונה אינה מנחת בן זוגה, כך ישראל אין מניחין להקב"ה. ובמדרש רבה (שיר השירים פרשה א' פסקה ס"ד): מה יונה זו צנועה כך ישראל צנועים. ובמדרש תנחומא (תצוה פרק ה') מה יונה זו כל העופות כשהן נשחטין הן מפרכסין אבל היונה הזו פושטת צארה, כך אין אומה בעולם נהרגת על קדושת שמו ומוסרת עצמה להריגה אלא ישראל שנאמר כי עליך הורגנו כל היום וגו' (תהלים מ"ד).

3. המשך דברי הגר"א: "כי היא מתלוות ומתדבקת בבן זוגה". עכ"ל. היינו שהמלה "תמתי" דבוקה למלה "יונת", שהקב"ה מתאר את כנסת ישראל כ"יונה תמה", כמו שמופיע במדרש בכמה מקומות. וע' רש"י שיר השירים פרק ו' פסוק ט': אחת היא יונתי - ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימת לב עם בן זוגה. [וע' גר"א ת"ז תי' ס"ט, "יונתי תמתי" - דהוא כינוי אחד 'יונה תמה' ". עכ"ל.]

והנה בפירוש הגר"א לשיר השירים דפוס ווארשא תר"ב (פירוש ב') מובא "יונתי - כמים פנים אל פנים כו' מתלוות ומתדבקת בבן זוגה", וחסר שם "תמתי". ונראה שזה טעות הדפוס וצריך להיות כמובא למעלה. אמנם בפירוש הגר"א לת"ז (תי' ס"ט ק"ז ע"ב) הוחלף יונתי לתמתי, ושם מובא ש"יונתי" היינו כמים הפנים לפנים, ו"תמתי" היינו אהבת הטוב אהבת החסידים והתמימים. אבל בפירוש הגר"א להקדמה ב' של הת"ז מובא להיפך. והדבר צריך בירור.

רבים מגדולי הפילוסופים במשך הדורות ניסו להגדיר את מהות המושג של "אהבה", ולא הצליחו למצוא הגדרה יסודית הכוללת את כל סוגיה וגווניה. הגאון מוילנא חשף במילים אלו אור חדש, המאיר את הענין על כל בחינותיו. לפי דבריו יוצא שכל הפנים הרבים של אהבה המוכרים לנו, הם כולם ענפים של ארבעה סוגים אלו בלבד:

• **"אחותי"** - אהבת האדם למה שמועיל לו (מלשון "וְאָח קִצְרָה יוֹלֵד"⁴ [גר"א ת"ז ק"ז]).

• **"רעיתי"** - האהבה למה שגורם לו נעימות.

• **"יונתי"** - האהבה למה שהוא מכבד (שמרגיש שהוא "טוב" אמיתי).

• **"תמתי"** - האהבה המורגשת כלפי מי שאוהב אותו "כמים הפנים לפנים", בלי סיבה נוספת (אהבה 'בלי טעם' - טוב ערב או מועיל. לשון הגר"א בת"ז שם).

השלמת הבנת סוג האהבה האחרון מופיעה **במדרש רבה** שם, המבאר את המילה "תמתי" כדלהלן:

"תמתי" - תאומתי, מה התאומים הללו אם חושש אחד מהן בראשו, חברו מרגיש, כך כביכול אמר הקב"ה "עמו אנוכי בצרה".

ממדרש זה רואים שאהבה זו של "תמתי" כוללת גם קשר של הזדהות עם כאבו ושמחתו של השני. ביאור זה מתאים לפירושו של הגר"א שכתב שהמלה "תמתי" מתארת אהבה מסוג "כמים הפנים לפנים", שכן מובא בספר ראשית חכמה (שער האהבה פרק ראשון) ששני סוגי אהבה אלו, אהבת "כמים הפנים לפנים" ואהבת ההזדהות, הם בעומקם אחד⁵. שניהם הם תולדות ההתאחדות

4. מצודות דוד משלי (י"ז - י"ז) "ואח לצרה יולד" ... אהבת האח ... בבוא צרה על אחיו אז ישוב להשתדל בו כי עצמו ובשרו הוא, ואם כן הרי הוא כאלו האח נולד לתועלת וצרה. עכ"ל.

5. וז"ל הס' ראשית חכמה שער האהבה פרק ראשון: אהבת האדם לחברו הוא על ידי הנפש, כי רצון הנפש היא האהבה, ואף על פי שהגופים נחלקים ונפרדים זה מזה, הנפש של זה וזה היא רוחנית, והרוחניות אינו נפרד אלא מיוחד תכלית האחדות, ובהיות הנפש של חבר אחד מעורר רצונה לאהוב את חברו, גם חבריו יתעורר נפשו ויאהב אותו ויהיו שני הנפשות אחת, כמו שאמר הפסוק בענין דוד ויהונתן (שמואל א' י"ח - א') "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבו יהונתן כנפשו", ואהבת דוד ליהונתן הורה אהבתו לו, כאמרו (שם - א' - כ' - מ"א) "וישקו איש את רעהו ויבכו וגו' עד דוד הגדיל", וכן אמר בפטירתו (שם ב' א' - כ"ו) "נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים". ומציאות זה שיתקשרו הנפשות זו בזו בהתעוררות האהבה, למדנו שלמה המלך עליו השלום באמרו (משלי כ"ז - י"ט) "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם", ופרשו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט תתקס"א) "אמר רבי חנינא וכי יש פנים למים, אלא מה המים הללו אתה נותן אותם בכלי ומסתכל בהם והם נראין לך, כך לב האדם לאדם", עד כאן לשונו. והוא מבואר במה שפרשנו, כי כמו שהמים שבכלי בהסתכל האדם בהם פניו, יראה בהם פניו, והם שני מיני פנים, האחד הפנים שהוא מסתכל בהם שהם אור ישר, והפנים שבמים שהוא רואה אור חוזר מלמטה למעלה מהמים שבכלי אליו, ושני הפנים הם אחד מתקשרים כאחת, ואם האדם יעלים ראותו מהמים לא יתראה במים שום דבר, שאם אין אור ישר אין אור חוזר, כן לב האדם לאדם, שבעורר האדם רצון לבו לאהוב את חברו, הרצון ההוא יעורר רצון לב חברו אליו. עכ"ל הראשית חכמה. [ונראה כוונת הראשית חכמה שאהבת "כמים הפנים לפנים" פועלת ומורגשת על ידי הנאהב גם בלי ידיעתו מאהבת חברו, שאהבה עמוקה של האחד תעורר התאחדות נפשית עם

הנפשית הנעשית בין אוהבים אמיתיים, מעין הכתוב אצל דוד ויהונתן (שמואל א י"ח - א') "ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד, ויאהבהו יהונתן כנפשו". הקשר הנפשי הזה מביא את האחד להרגיש אהבה עמוקה לשני וכן לחוש בשמחתו ובכאבו.

על אף שארבעה פנים אלו של אהבה מבוססים על הגיון פשוט והבחנת הדברים המוכרים לכל אחד⁶, חשיבותם הגדולה של ארבעה סוגי האהבה הללו, ושל העובדה שהם דווקא ארבעה במספר, נלמדת ממה שכתב הגר"א (בפירושו לת"ז הקדמה ב', ות"י ס"ט ק"ז ע"ב), שהם מקבילים לארבעת האותיות של שם הוי"ה ב"ה (וכן מובא גם בדרשת הרב חיים מוולאז'ין זצ"ל ליום א' דסליחות דרשה ד'). מכאן רואים, שהחלוקה הזאת היא יסודית ביותר, ואין מקום להוסיף על סוגי אהבה אלו או לגרוע מהם.

והנה, כל סוגי אהבה אלו המתוארים על ידי הגר"א, קיימים גם באהבת ה'. על פיהם ניתן להגדיר ארבעה אופנים שונים של אהבת ה' שמרכיבים יחד אהבת ה' מושלמת. על ידי הגדרות בהירות אלו של הגר"א נפתחת בפנינו דרך סלולה מעשית לרכוש את הרגשות שהתורה דורשת מאיתנו בקיום מצוה זו, כאשר יבואר לקמן בעה"י.

השני, ועל ידי זה תהיה לשני נטייה לאהוב אותו למרות שהסיבה אינה ידועה לו. וכ"כ הגר"א משלי (כ"ז - י"ט) ו(י"ד - י"ז) ואוה"ח בראשית (מ"ד - י"ח)]. ויש להעיר בזה שהאהבה המורגשת כלפי מי שאוהבו (כשאהבתו אליו גלויה) יכולה להיות אהבת הנעימות של אהבת השני אליו בלבד, ואז הרי זו אהבה שטחית בדרגה של "רעיתי", אבל יש אפשרות של אהבה נוספת למי שאוהב אותו, שאהבתו מייצרת את המציאות שעל ידה "נפשו קשורה בנפשו", וכתולדה מזה שניהם ירגישו אהבה הנובעת מהתאחדות נפשית, מסוג "תמתי".

6. קרוב לדברי הגר"א מובא בספר העקרים לר"י אלבו זצ"ל מאמר ג' פ' ל"ה (מובא "פניני אור" סוף פרק זה), וכן ברמב"ם פיה"מ אבות (א' - ו') בשם אריסטו, אמנם ע' בדבריהם שהגיעו רק לשלושה סוגי האהבה הראשונים ולא לאחרון ("תמתי").

א. ארבעה מדורי אהבת ה'

כדי להמחיש את משמעותם של ארבעה פנים אלו של אהבת ה', ואת הדרך להשיגם למעשה, נתייחס להלן לכל אחד מהם באופן מפורט. לקמן יתוארו ארבעה חדרים שכל אחד מהם מלא במוצגים המעוררים אחד מסוגי אהבה אלו. ארבעה "מדורים" אלו מקבילים לארבעה רבדים שונים של אהבה הקיימים בתוך לבו של האדם.

המחשה זו אינה המצאה בלבד, אלא היא תוכנית הבריאה. הקב"ה מילא את עולמנו בדברים המיועדים לעורר אותנו לחוש את כל הסוגים השונים של אהבת ה'. עלינו לשים לב אליהם, ולהשתמש בהם כדי להשיג את המטרה שבעבורה נבראו. אשרי הפוקח את עיניו ולבו להכיר בטוב ה' ובאהבתו הנפלאה אלינו.

א. "אחותי" - אהבת המועיל:

נדמה אדם שהיה רח"ל מאושפז בבית חולים לתקופה ארוכה, והרופאים לא צפו סיכוי לרפואתו. והנה, מגיע היום, ובחסדי ה' הוא משתחרר מבית החולים בבריאות מושלמת. הוא פותח את הדלת ויוצא לתוך חללו המואר של העולם, נושם את האוויר הצח, מרגיש את אורה של השמש המאירה והמחממת, רואה את הדשא, העצים, העננים, בני האדם, ואת כל יתר הדברים הרבים שהשי"ת שם בעולם לטובתנו. הוא רואה את הכל מתוך התרגשות והתפעלות מרובה, כמו ילד שרואה הכל בפעם הראשונה, ומעין - כפי שאפשר לדמות - אדם הראשון כאשר פקח את עיניו בבוקרו הראשון, וראה את כל העולם המרהיב שהשי"ת יצר עבורו. אדם זה רואה דברים שאחרים לא שמים לב אליהם כלל. הוא מבחין בהשקעתו האדירה של בורא העולם בפרטי הפרטים של העולם, להועיל לנו ולספק את כל צרכינו. הוא רואה את העולם באורו הבהק של מדור "אחותי".

אם היה מקום כלשהו בעולם, כגון אולם רחב ממדים, שבו היו נאספים כל הדברים הרבים - כולל בני אדם - שעזרו לנו במשך חיינו ועל ידם קבלנו את כל צרכינו החיוניים הרבים מאז שנולדנו, הכניסה לתוך אולם כזה היתה מעוררת בנו תחושה נעימה ביותר. היינו חשים שמחה מיוחדת לפגוש את כל האנשים והחפצים הנמצאים בו, שעל ידם הגענו עד הלום, ולהיזכר באותם דברים רבים שזמן רב כבר נשכחו מאיתנו. כאשר יחד עם רגשות אלו, נרגיש את העובדה שהשי"ת הוא המקור לכל מה שנמצא באולם הזה, והוא זה שדאג לכך שכולם ימצאו בעולם לתועלתנו

האישית, אז רגשות אלו יהיו רגשות של אהבת ה' מסוג "אחותי" - אהבה למי שדואג בכל רגע של חיינו לכל צרכינו הרבים.

לכל אחד מאתנו יש בלבו "אולם" אישי כזה. בתוכו ניתן להכניס:

- **את בני המשפחה הקרובה וכל אלו שעזרו לנו בעבר ברוחניות או בגשמיות** [הרבנים שלימדו אותנו תורה ועבודת ה' ובלעדיהם היינו חסרי כל, ההורים, המורים, הרופאים...].
- **את כל העצמים הרבים שהשי"ת שם בעולם כדי לעזור לנו באופן חיוני בין ברוחניות ובין בגשמיות** [התורה הקדושה המועילה לנו להשיג מטרת חיינו, השמש, הגשם, הבית, המזון, הביגוד, המכונות, הכישרונות שלנו...].
- **את ה"מקרים" השונים שנעזרנו על ידם במשך חיינו** [כגון אדם שהזדמן במקום המתאים לסייע לנו, כסף שהזדמן בדיוק כשנצרך וכדומה]⁷.
- **את כל איברי הגוף שלנו וחלקי הנפש על כל פרטיהם המורכבים והמשוכללים** שהקב"ה יצר בחכמה נפלאה ובחישובים אין ספור כדי שיהיו מתוקנים וישמשו אותנו באופן המועיל ביותר [אם רק אחד ממאות אלפי מרכיביהם לא היה תקין, היינו רח"ל חולים אומללים].
- **מתנת האלוקים שחשיבותה מעל כל המתנות האחרות - מתנת החיים.** השי"ת ברא אותנו כדי שניקח חלק בתוכנית הנפלאה שיעדה הוא ההטבה הנצחית של העולם הבא.

האהבה המורגשת במדור זה של "אחותי" היא מעין רגשות האהבה שחש אדם שהיה חולה מסוכן כלפי רופא שהציל את חייו וממשיך לדאוג לבריאותו בנאמנות גדולה, וכאהבתו של אדם רש לנדיב המספק לו את כל צרכיו. באופן טבעי, לאנשים אלו תהיה אהבה גדולה למיטיבם, למי שכל כך עזר ועוזר להם.

ניתן לחוש רגשות אלו בצורה קלושה או בצורה חזקה ועוצמתית. ואכן יש להבין, מדוע קיים הבדל גדול כל כך בין ההיבט והרגשות הקלושים הרגילים שלנו, להיבטו ורגשותיו העזים הממלאים את כל ישותו, של האדם המתואר לעיל היוצא מבית החולים אחר אשפוז ממושך?

⁷ יש להעיר שבמדור זה יכולים להימצא גם דברים שקרו לאחרים כאשר הם מעוררים אצל האדם רגשות אלו. בזה מונחת התועלת הגדולה של קריאת סיפורי השגחה פרטית וכדומה.

התשובה היא, שאדם זה מרגיש בחוש שהיה יכול להיות אחרת - הוא מרגיש את המצב העגום בו הוא היה עלול להיות. כאשר הוא משווה בין המצב שהיה בו, ושהיה יכול להיות בו גם כעת, לבין העולם ההדור המתגלה בפני עיניו, הוא מרגיש במלוא העוצמה את טובת החיים והעולם. אדם זה רואה את מציאות החיים בהשוואה למציאות בית החולים, מה שאין כן אחרים, שאין להם השוואה מוחשית כזו, אינם שמים לב לכל הטוב שסביבם שהתרגלו אליו מאז ילדותם. רוב בני האדם אינם מרגישים כלל את כל החישובים הרבים שהשקיע בורא העולם לטובתם בשכלולי העולם שיצר בשבילם. אם רק היו מעלים בלבם את כל מה שקיים לעומת מה שהיה **יכול להיות**, הם היו כבר מתעוררים לחוש רגשות עוצמתיים אלו.

מצות העשה של "ואהבת את ה' אלוקיך" דורשת מאיתנו לפקוח את עינינו וליבנו ולהסתכל סביבנו בעיניים של אותו אדם שיצא זה עתה מבית החולים, ולהתרגש ולהתפעל מהעולם המרהיב שהשי"ת תכנן והמציא עבורנו. להקדיש מחשבה על כך שהכל היה יכול להיות אחרת, ועם זה למלא את המדור הזה שבלבנו בכל הדברים שבורא העולם שם בעולם בכדי לעזור לנו בחיים ולספק את כל צרכינו הרבים⁸. עלינו לשים לב כמה שאנו נהנים מדברים אלו ואוהבים אותם, ולזכור שהם לא הגיעו מעצמם, אלא הם מתנות שתוכננו - עם אין ספור חישובים בפרטי הפרטים של תועלתנו המרבית - על ידי מי שדואג בלי הרף לתועלתנו ולטובתנו.

אחד ממאורי ישראל בדורינו שעבד רבות לתאר ולהגדיר רגשות אלו ולהפיץ את חשיבותם, היה הרב אביגדור מילר זצ"ל⁹. להלן מובאות כמה דוגמאות מלהיבות לב מתוך שיעוריו¹⁰:

מפתח לרגשות הנעלים של הכרת טובה לה', הוא לשים לב שגם כשאחרים מקבלים את אותן המתנות שיש לנו, אין זה מוריד מהחסד ומהאהבה שמאחורי מה שקבלנו. אם היתה קיימת מציאות בה כל בני האדם היו חיים בחושך, ורק ליחידי סגולה היה אור במושבתם, אותם יחידים היו מתפעלים ביותר מהטובה הגדולה של האור. העובדה שהמתנה ניתנת לכל האנושות בשווה, מפחיתה מאד את ההתפעלות ורגשי הכרת הטובה שאנו חשים כלפיה. אולם, יש לשים לב שלאור האמת, גם כאשר הטובה ניתנת בשווה לכל בני האדם, אין זו סיבה להקטין את חשיבותה ואת

8. בפרט כאשר קרתה לאדם ישועה מיוחדת, מוטל עליו להרגישה במלא העוצמה, ולקבוע אותה בצורה מוחשית ב"מדור אחותי" שלו, כדי שלא תשכח ממנו. זו היא מטרת סעודות הודיה, וחגיגת יום הישועה בכל שנה כמבואר במשנה ברורה סוף סי' רי"ח וחיי אדם סוף הל' מגילה.

9. רב ומפיץ תורה באמריקה (תרס"ח - תשס"א) תלמיד של הסבא מסלבודקה זצ"ל.

10. הציטוטים במשך הספר מהרב א. מילר זצ"ל מובאים באדיבותם של בנו הרב שמואל מילר שליט"א ראש ישיבת "בית ישראל" בניו יורק והרב י.י. האמבורגער שליט"א מחבר סדרת הספרים "שערי אורה".

הכרתנו בטובו הגדול של השי"ת שמאחוריה. הפנמת אמת זו פותחת את שערי ההכרה בטובה המרשים של הבריאה, וכדלהלן:

מתנת החיים עצמם - המתנה הגדולה ביותר שקבלנו מבורא העולם היא החיים עצמם. כמה עלינו לשמוח ולהכיר טובה להשי"ת על כל יום נוסף שבו אנחנו חיים! מיד כשאנו קמים בבוקר עלינו להתרגש ביותר מחדס זה, שהלא יש אנשים שאינם זוכים לקום בבוקר, רח"ל. כשאנו אומרים "מודה אני" עלינו לאמרו ברגש ובמתינות, תוך שימת לב לטובה הגדולה שזכינו לעוד יום של חיים בעולמו הנפלא של בורא העולם; עוד יום של הזדמנות לגרום לו נחת רוח; עוד יום להרוויח על ידו את הנצחיות המופלאה של העולם הבא!

טובת האור והשמש - החדס הגדול ביותר שיש במציאות האור הוא שעל ידה מתאפשר לנו לראות את כל שאר חסדי ה' שיש בבריאה, ועל ידי זה להגיע ליותר הכרות בטובו הנפלא של בורא העולם. מלבד זאת, הרי אור השמש הוא הגורם לכל החיות והצמיחה שבבריאה, השמש מַרְפֵּאה ומחממת, מבשילה את הפירות ומאירה. בלעדיה תקרוסנה כל מערכות החיים. השמש נצרכת לייצורו של כל המזון שלנו¹¹ והיא גם מייצרת בתוך גופינו ויטמין שהוא חיוני ביותר לבריאותנו ("ויטמין D"). היא מאדה את המים מהימים והופכת אותם לעננים ולגשם, וכן גורמת לתהליך הרוחות הנצרכות לעשיית מזון. עלינו להרגיש את מלוא החדס והטוב שבאור השמש, כמו שנאמר "וירא אלוקים את האור כי טוב".

טובת הלחם - כשאתה רואה על שולחנך ככר לחם, עליך להשתומם מנפלאותיו ית' לא פחות מאלו היית עד לנס הגדול ביותר כמו של קריעת ים סוף. מגרגרי אדמה בלתי אכילים יצאה באמצעות זרע החיטה הזרוע באדמה, ככר הלחם הזה! הגרעינים שנזרעו הכילו בחלקיקיהם הזעירים יכולת כה עצומה במורכבותם, שאפשרה להם להפוך אדמה חסרת חיים ללחם חיוני ויקר ערך המסוגל לזון את האדם ולהפוך לתאי גופו ולאבריו. נס המזון מכריז על חכמתו המדהימה וטובו הנפלא של בורא העולם, לא פחות מנס קריעת ים סוף. התהליך בו הופך הזרע את האדמה למזון, הוא מערכת של תהליכים ניסיים מורכבים עוד יותר מקריעת ים סוף.

מערכות משוכללות וסבוכות ביותר נצרכות כדי שנשיג את הלחם הזה, כמו שכתב רבינו סעדיה גאון זצ"ל (בספר "האמונות והדעות") שכל הבריאה משתתפת ביצירת המזון. השמש הזורחת היא שמש מזון, האויר הוא אויר מזון, הגשם הנו גשם של מזון, האדמה היא אדמת מזון, הרוח היא למזון, והעננים הם למזון. כל הבריאה כולה היא מנגנון משוכלל המייצר מזון בשבילנו.

11. על ידי "פוטוסינתזה" - "הִטְמָעָה", שהיא יצירת חומרים אורגניים בְּצִמְחָה מִמֵּיִם וּמִפְחָמָן דו-חמצני בעזרת אנרגיית האור.

הלחם הוא עדות למציאות הבורא ולחסדו למין האנושי. אך אנשים משלים את עצמם. מכיוון שהם צריכים לדוש, לזרות, לטחון, לנפות ולאפות את גרעיני התבואה כדי לעשותם ללחם, הם נתפסים לאשליה שהם בעצמם יצרו אותו. המתבונן במערכת האדירה של החסד הזה, יבין את התפעלותו של דוד המלך בהלל הגדול (תהלים קל"ו) שהביא, אחרי רשימה ארוכה של ניסים גדולים שחלל השי"ת בבריאה, את הפסוק "נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו" - כשיאם של כל החסדים הגדולים המתוארים בפסוקים הקודמים.

טובת המים - המים הם ברכה נפלאה לעולם. כל ענין המים הוא נס ופלא. האוויר מורכב מחמצן וממימן, ואף על פי כן אי אפשר לשתות אותו. אנשים שמתים בצמא במדבר רח"ל מוקפים מכל צד במימן ובחמצן, אך אין להם אפשרות להרוות בהם את צימאונם. ריבון העולמים שחיבר לנו את שני היסודות האלה ועשה לנו מהם מים, עשה נס! אין שום נוזל בעולם היכול למלא את מקומם. מים הם חיים - נוזל זה הנו היעיל ביותר מכל סם חיים. הוא המרכיב העיקרי של גוף האדם ועוזר לכל המערכות שבאדם לפעול כראוי. בלעדיו לא היתה אפשרות של עיכול וסילוק ההפרשות הרבות של הגוף. בלי מים הדם היה נקרש ולא היה יכול לזרום לכל תאי הגוף. המים הם אחראים על קירור חום גופו של האדם בתהליך ההזעה. אם היה ניתן להשיג מים רק בבתי המרקחת, היו מחשיבים אותם כיקר שבנוזלים. המים הם הנוזל הטוב והמבריא ביותר, כל חיינו תלויים בו.

מלבד זה, המים הם יסוד מיסודות העולם - רוב השפע יורד לעולם דרכם. מים מצמיחים פירות וירקות. מהמים המתאדים נוצרים עננים היורדים כגשמים, שהם מקור המזון והשתייה של בני האדם ושל כל בעלי החיים. המים גם ממלאים את יתר צרכי האדם כמו רחצה וכיבוס. עלינו להכיר בטובו של בורא העולם, שהמציא עבורנו את המציאות הזו ואת כל המערכות האלו, ולהודות ולהלל לשמו הגדול.

כאשר אנו מודים להשי"ת על מתנת הגשם, לא מספיק לחשוב רק על כלליות החסד של הגשם, אלא יש להתבונן בכל פרטי החסד שבו. למשל, יש לשים לב לכך שהמים היורדים מן השמים הם זכים, נקיים וראויים לשתיה. והרי אלו הם המים המלוחים שהיו בימים, והמים הסרוחים שהשתמשו בהם כבר, ועכשיו הם יורדים נקיים וטהורים. עוד יש ליתן דעת לפלאי התוכנית המשוכללת של הבריאה, שהמים היורדים היום, הם אותם המים שנבראו בששת ימי בראשית, שכן במשך כל שנות קיום העולם מחזור המים הוא המשך אחד רצוף.

טובת האוויר והנשימה - אמרו חז"ל (בר"ר פי"ד) "על כל נשימה ונשימה תהלל יה". באיזו מידה מדויקת מופלאה ממוזגים החמצן (OXYGEN) והחנקן (NITROGEN) באוויר שאנו נושמים כדי לגרום לנו הרגשה נוחה ונעימה ולהבריא אותנו! חמצן רב מדי ישכר, וחנקן רב מדי יחניק. כל נשימה משגרת את החמצן לזרם הדם, המעביר את הגז החיוני הזה לכל חלקי הגוף. אפילו העני ברחוב שואף מלוא ריאותיו אויר שהוא ערב אף יותר מכוס מלאה במים! אנו בעלי חוב גדולים להקב"ה על שאין אנו מהללים אותו כראוי על חסד זה. האדם החושב שואף את האוויר לריאותיו בשמחה והכרת טובה לה'.

הטובה המופלגת של התורה - כתוב בספר חובות הלבבות (שער הבחינה - פרק ה'), וז"ל: "הגדולה שבטובות שהיטיב בהם הבורא לאדם ... היא התורה הניתנה למשה נביאו, עליו השלום". מעלת מתנה זו היא מעל כל החסדים האחרים שהשי"ת גמל לברואיו, שכן עם נתינת התורה מסר השי"ת לעם ישראל את המפתח ליעד הנצחי הנפלא שהוא מטרת כל הבריאה - העולם הבא. זו כוונת השבח שאנו מבטאים בברכת התורה "אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו".

טובת הבריאות הגופנית והנפשית - מתנה גדולה היא כשהכל מתנהל כראוי, כשהאדם הוא בריא, כשיש לו עיניים לראות, שיניים ללעוס בהן וכל גופו פועל כראוי. עלינו להיות תמיד במצב של התפעלות ושמחה על חסדים אלו שבהם חנן אותנו השי"ת. יש אמרה עממית (באידיש): "בריאות היא עשירות". זוהי האמת! כמה רבבות פרטים יש במערכת הגוף, וכל פרטי הפרטים הללו עובדים יחד בסדרם הנכון והראוי באופן פלאי. מי שבריא בגופו, שפוי בדעתו, ויש לו פרנסה, כמה הכרת טובה עליו להרגיש לקב"ה!

בברכת "אתה חונן" עלינו להתפלל ולהודות לא רק על השגות גדולות של דעת, אלא גם על היותנו בעלי שכל ושפויים בדעתנו ולא שוטים חלילה. גם מי שמחונן בחכמה יתירה צריך להודות על כך. כמו כן, אדם בריא וצעיר במיטב כוחותיו צריך להתחנן להשי"ת על המשך בריאותו, ולהודות לו ית' על כך. תפילות כאלו מביאות את האדם לשלמות גדולה, שכן על ידן המתפלל מחזק באופן מוחש את ההכרה שאין לו כלום מבלעדי רחמי ה'.

ההצלה מכל צרות העולם - "והִרְנַח לָנו ה' אֱלֹהֵינוּ מִכָּל צָרוֹתֵינוּ" ... הרבה צרות יש בעולם, ואנו מתפללים להשי"ת שיצילנו מהן. אל לנו להזכיר מילים אלו בתפילתנו רק מכיוון שהן כתובות בסידור, אלא עלינו להכיר שבאמת כן הדבר, שהרי בִּין רגע יכול ח"ו

המצב להתהפך כליל ... לכן כדאי מאד לאדם להרגיל את עצמו להכיר טובה להשי"ת על כן, ובשכר הכרה זו ימשיך הקב"ה להיטיב לו, והוא ינצל מצרות רבות.

בספר חובות הלבבות (שער התשובה פ"ו) מובא שראוי לאדם לשים לב ולהתעורר מייסורים המגיעים לבני אדם אחרים. מדבריו אפשר ללמוד עצה המועילה להינצל מאדישות ולעורר את הלב לזכור את השי"ת מתוך מצבו הטוב. והיא, כשהאדם רואה או שומע צרות של אחרים, מלבד ההזדהות איתם והתפלה לישועתם, יתבונן כמה מאושר הוא שהוא עצמו אינו שרוי באותה הצרה. הקב"ה מזמן לאדם לראות צרה אצל אחר כדי שיתעורר ויעלה על לבו זיכרון השי"ת. עיקר ההתעוררות הוא שיכיר בטוב ה', שבחסדיו המרובים הוא עצמו אינו סובל מאותה הצרה ועל ידי זה ישים לב גם לכל החסדים הנוספים שהוא מקבל. והרי הדברים קל וחומר, אם מי שהיה רח"ל בתוך צרה וניצל ממנה חייב להודות לה' ולהוסיף בעבודתו, כמה יש חיוב גדול עוד יותר על מי שניצל לגמרי ולא פגעה בו הרעה לשמוח ולהרגיש הכרת טובה גדולה להשי"ת.

על כן, למשל, כשהאדם עובר על יד בנין שיש בו חדרי רופאים, ורואה רשימה של רופאים שונים המתמחים במחלות שונות, או כשרואה סוגים שונים של תרופות ומכשירים לחולים בחלון ראווה של בית מרקחת, ירגיש את החסד הגדול שגמל לו השי"ת שהצילו מכל אלה. יחוש כמה אושר יש בדבר וכמה הוא כבעל חוב להשי"ת שאין בידו לפרוע כלום. כשאנו רואים אנשים נכים יושבים בכיסאות גלגלים, עלינו לחשוב כמה היו אנשים אלו מאושרים לו היתה להם רגל אחת. רק רגל אחת וקביים! הם היו משתלבים מרוב שמחה! מאנשים אלו עלינו לשים לב לאושר הגדול, שלנו יש ב"ה שתי רגליים בריאות. אפילו אם אין לנו פרוטה בכיס, אבל יש לנו שתי רגליים, ואנו מסוגלים ללכת בהן - בשתיהן! כמה אנו מבורכים ומאושרים, "הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו".

נתאר לעצמנו עֵנָר שנקחו עיניו, והוא יכול לפתע ליהנות ממחזות העולם שסביבו, מהמראות, מהצבעים, מחציית הכביש ללא עזרה ... כיצד הוא יאמר ברכת "פוקח עורים" ... אמות הסיפים ינועו מרוב התרגשותו! במצבו הנוכחי יש לו תפקיד חשוב, הוא שליח מהקב"ה לעורר אותנו להרגיש בחסד הגדול של העיניים שלנו. כאשר אנו מברכים את הברכה, עלינו לחוש רגשי הודיה חזקים מלב גדוש בשמחה ובהכרת טובה להשי"ת על האפשרות שנתן לנו לראות את עולמו הנפלא.

בדרך זו אפשר להפוך גם את שמיעת מאורעות העולם לחוויה תועלתית. כשאנו שומעים ח"ו על בריון שהכה למוות עובר אורח שפסע לתומו, נזכור! מקרה נורא כזה עלול לקרוא

ח"ו לכל אחד, ורק אלוקים הצילנו שלא קרה לנו כדבר הזה. כאשר שומעים על אירוע חבלני חס וחלילה, הרי דבר כזה עלול לפגוע רח"ל בכל אחד. כמה גדולים חסדי השי"ת, שלא עברנו ברחוב זה באותו רגע. איזה חסד גדול יש בכל אותם מעשי רשע שזממו השונאים להזיק לנו, אך אלוקים מנע מהם להוציא לפועל את מחשבתם (ואכן פעמים רבות אנחנו אף לא יודעים שניצלנו). כמו שאדם העומד ליד מקום פיגוע שניצל ממנו מברך ברכת "הגומל" בהתרגשות ושמחה רבה על הצלתו, כך עלינו להודות לאלוקים - "הגומל חסדים טובים ... שגמלני כל טוב". יחד עם תפילתנו על הנפגעים, ובקשתנו מאלוקים שישמור על עמו, עלינו להתמלא שמחה על שניצלנו מכל אותם מקרים קשים רח"ל שאירעו ברחבי העולם. מכמה בעיות ניצלנו במשך חיינו! כמה מקרים רעים לא קרו לנו! אנשים רבים כל כך כבר אינם עלי אדמות, ולנו ניתנה עוד מתנת חיים!

טעמים וריחם הטוב של המאכלים - יש הרבה מה להתבונן בחסד הגדול של השי"ת הטמון בריחם ובטעמם הטוב של המאכלים. מלבד ההטבה הגדולה שיש בעצם המצאה זו, הרי למאכל טוב וטרי תמיד יש ריח טוב, ולדבר מעופש המזיק לאדם, יש ריח רע. הקב"ה שם את האף שלנו סמוך לפה ומעליו, כדי שנריח באופן טבעי כל מאכל, לפני שנכניסו לפה, ונרגיש אם הוא טוב. אם לא הספקנו להרגיש על ידי חוש הריח, נרגיש על ידי חוש הטעם שבלשון, ואם גם בזה לא נרגיש, המעיניים יפלטו את האוכל המקולקל. כל מערכת זו היא חסד נפלא. בנוסף לכך, ריחם וטעמם הטוב של המאכלים מוסיפים עונג ושמחה לאדם האוכל, וגם מעוררים את מערכת העיכול ומסייעים לה. עלינו להתרגש מהחסד המופלא של הטעמים והריחות הטובים השונים המיוחדים ששם הקב"ה בכל המאכלים.

מתנת התיאבון, הצמא והעייפות - לו לא היתה לבני אדם הרגשת תיאבון, רעב וצמא, לא היה להם סימן שיש צורך בחידוש האנרגיה על ידי אכילה ושתייה, והם היו צריכים לאכול לפי טבלת קלוריות ולוח נוזלים. בעולם כזה אין ספק שרבים היו שוכחים למלא את צרכי גופם החיוניים, והיו מגיעים למצב בריאותי מסוכן ביותר. בדומה לכך המציא השי"ת גם את הרגשת העייפות, כדי שהאדם ידע שעליו לנוח. כאשר הנך חש עייפות, צמא או רעב, תרגיש את אהבתו הגדולה של השי"ת אליך, שכאב רחמן דאג לקיומך באופן המועיל ביותר ובנוסף לכך אף נתן לך ליהנות בקיום חובותיך כלפי גופך.

"מה אשיב לה'...!" - אם היינו מרגישים את התועלת הנפלאה שאנו מקבלים מכל הדברים החיוניים שהקב"ה המציא ושם בעולם עבורינו: כמו כוח הראייה ... דעתנו השפוייה ... , לחם חוקנו ... , הברכה והאושר שיש בכוס מים ... , בשינת לילה ... , בשלום האישי ושלומה

של מלכות ... בקורת הגג שיש על ראשנו ... בכל אחד מבגדנו ... בכלי הבית ... במתנת הנישואין ... במתנת הילדים (כל ילד הוא מתנה נפלאה ששווייה מעל כל הון) ... בבריאות שלנו ושל משפחתנו (כמה מחלות רבות יש, ובחסדי הבורא ניצלנו מהן) ... כל אלו, עם שאר ריבוי הטובות כמותן בלי מספר, היו מעוררים אותנו להודיה ושירה נלהבת להשי"ת. היינו מרגישים רצון עז להשיב להשי"ת על כל חסדיו הגדולים ולהשתדל לגרום לו נחת רוח כפי כוחנו. היינו שמים לב שחסדי השי"ת מרובים כל כך עד שאין באפשרותנו להתחיל לצאת ידי חובת ההודיה על כל החסדים הרבים המלווים אותנו בכל רגע מחיינו. מי שזוכה לחוש אמת זו, יתפרץ לבו בהכרזה נרגשת "מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי ...!!".

ב. "רעיתי" - אהבת הנעימות:

העולם שלנו מלא בדברים המנעימים את חיינו. לכל אדם יש דברים רבים המשמחים אותו. פריטים אלו שונים מאדם לאדם, והשי"ת - כאב אוהב - דואג לכולם. לאנשים האוהבים נוף של של הרים וגבעות אגמים ונהרות, ה' סיפק מקומות רבים בעולם שתהיה להם אפשרות לטייל בהם ולהרנין את רוחם בנופים שובי נפש כאלו. לאחרים, המעדיפים את האוירה הקסומה של הים עם גליו, ה' סיפק את מבוקשם. לאוהבי יופי אסתטי מילא הקב"ה את העולם עם מאות אלפי סוגים שונים של פרחים עם צורות מרהיבות ביופיין וריחות מרניני לב. ה' לא זימן לנו את מאכלינו בצורת גלולות חסרות טעם וריח, אלא דאג שיהיה להם מגוון גדול של טעמים שונים מעוררי תיאבון, נעימים ביותר, כפי טעמו של כל אחד. כמו כן יצר הקב"ה את תצורת מבנה המשפחה שלנו באופן שהיא לא רק עוזרת לנו באופן המועיל ביותר, אלא גם מנעימה את חיינו מאוד. מעל הכל, השי"ת שם בתוכנו את כל מערכות הרגשות השונים המהנים ביותר, "ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, אהבה, אחוה, שלום ורעות ..." ואחר כך מילא את העולם בפריטים רבים, המעוררים בנו רגשות מהנים ומרעננים אלו.

הוא שם בעולמנו:

- **כל בני האדם שגורמים לנו שמחה ונעימות בחיים** [בן/בת זוג, ילדים, תלמידים, חברים, ידידים...].
- **מזג האויר הנעים.**
- **היופי של שקיעת החמה והנץ החמה.**
- **נופים מרהיבי העין.**
- **מוזיקה נעימה.**
- **כל הריחות הנעימים.**
- **כל המאכלים הטעימים.**
- **ההמצאות המרובות המתחדשות** שעושות את חיינו נוחים ונעימים יותר.
- **כל ההצלחות והכישרונות שהשי"ת חנן אותנו בהם, שאינם נצרכים לקיומינו הבסיסי, המשמחים אותנו וגורמים לחיינו להיות מאושרים.**

היינו יכולים להסתדר היטב בלי כל הדברים האלו, ובכל זאת בורא העולם דאג לשים אותם בעולם, כדי להוסיף להנאתינו ולשמחנו.

בכוחם של כל הפריטים האלו לעורר את הלב לאהבת ה', כאשר חשים שהוא ית' הוא מקורן של כל הנעימויות הללו. כל המוצגים בחדר זה הם כדוגמת אדם שנותן מתנה יקרה לחברו, ולפני נתינתה הוא עוטפה בנייר יפה ומעטרה בסרטים יפים כדי להרבות את הנאתו של המקבל ולהוסיף על שמחתו. כך הקב"ה אינו מספק רק את צרכינו הרבים החיוניים, אלא דואג אף שיהיו לנו דברים רבים המנעימים את חיינו ומשמחים אותנו.

גם רגשות מדור זה מתעוררים באופן טבעי אצל מי שזוכה לראות את העולם בעיניו של אותו אדם שיצא עכשיו מבית חולים אחרי אישפוז ממושך. בני אדם בדרך כלל נותנים את דעתם לכל הדברים הרבים המנעימים את חייהם רק כאשר הם נלקחים מהם - אז הם שמים לב עד כמה הם נהנו מהם ואהבו אותם. על כן, כאשר אותו אדם היוצא מבית החולים, מקבל שוב את כל הדברים שהיו חסרים לו במשך שהותו שם, הוא מרגיש בטובתם הגדולה וחש כמה הוא אוהבם ונהנה מהם. בנוסף לכך, אנשים באופן טבעי חשים ש"מגיע להם" לקבל את כל נוחיותם (בפרט כשיש אותם דברים גם לאחרים). כתוצאה מכך, הם אינם מרגישים הכרת טובה על דברים אלו, ורק מלאים בכאב על כל הדברים שיש לאחרים ואין להם. לעומת זאת, אותו אדם היוצא מבית

חולים מודע מאד לכך שאינו יכול לומר ש"מגיע לו" שום דבר, שהרי כל זמן שהותו בבית חולים לא היו לו כל הדברים האלו. על כן הוא רואה את העולם מתוך היבט אמיתי, מתוך שימת לב לכל הדברים המיותרים שהשי"ת שם בעולם להנאותינו. הוא רואה את העולם באותו מבט שיש לעיוור כשעיניו נפקחות לראשונה ומתרגש מיופיים המרהיב של הדברים הפשוטים והשגרתיים הנמצאים בעולם, שאחרים אינם שמים לב לקיומם כלל: העננים, הדשא, העצים ...

כל אדם מסוגל לחוש רגשות אלו בכל עוצמתם. עליו רק להסיר מלבו את מסך השגרה והאדישות המעלים ממנו את כל הדברים הרבים המהנים והמשמחים שהשי"ת שם בעולמנו - מתנות שובות לב שאינן מגיעות לנו כלל.

גם במדור זה מאיר הרב אביגדור מילר זצ"ל את עינינו בפירוט הדברים, וז"ל:

רבים מתהלכים בעולם כל חייהם כעֵנָרִים מבלי להרגיש את כל הטוב הסובב אותם. רבי יהודה הלוי זצ"ל כתב בספר הכוזרי (ג' - י"א) שיש מצוה מן התורה לשים לב לכל המתנות הרבות שהקב"ה נותן לנו ולחוש את השמחה המתווספת לנו על ידם, כמו שכתוב **"ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך"** (דברים כ"ז - י"א). מוסיף הכוזרי, שחוסר קיום מצוה זו הוא סיבת הגלות וכל התוכחה רח"ל, כמו שנאמר (דברים כ"ח - מ"ו) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב". סיבת חומר הענין היא משום שרק כאשר האדם יחוש את כל הטוב הנפלא שהקב"ה מעניק לו, הוא יגיע להכרת טובה מושלמת כלפיו, ולקבלת מלכותו באהבה באופן הראוי, אשר היא מטרת הבריאה. הקב"ה רוצה שהאדם יפקח את עיניו ויביט סביבו, יראה את הפירות ואת הפרחים ... את השמש ואת הירח ... יסתכל בכל הבריאה כולה, ירגיש כמה הנאה הוא מקבל ממנה ויתרגש ויתפעל מטובתו המופלאה של השי"ת.

אדם הראשון הוכנס בתחילת יצירתו לתוך "גן", מקום של עידון ותענוג. דבר זה טעון ביאור, שהרי העולם הזה הוא מקום של עשייה ועבודה, ולכאורה היה מתאים יותר להכניסו למקום של פעילות ולא של עידון? אולם זו היתה העבודה שלו, להכיר בטובת השי"ת! וזו גם המשימה שלנו בעולם הזה. מי שאינו משתדל לעורר רגשות אלו אינו ממלא את תפקיד חייו, וכל השפע המושפע עליו אינו משיג את מטרתו. בכל זאת, השי"ת ממשיך להשפיע עלינו טובה יום אחר יום, שנה אחר שנה, מתוך תקווה שיבוא היום ונרגיש את כל מה שהוא עושה עבורינו ונתעורר לאהוב אותו ולקיים את רצונו באהבה. על כן, עלינו לפתוח את עינינו ולבנו לשים לב להנאה שאנו מקבלים מהעולם הנפלא שה' יצר עבורנו:

הנאת המזון - כשבעל האווז רוצה לפטם את האווז הוא פותח את מקורו ומלעיטו אף שלא ברצונו. הוא אינו דואג שהאוכל יהיה ערב דווקא, כי כל מטרתו אינה אלא לפטמו. לא כן נוהג עמנו בורא העולם. "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון", הוא מאכיל אותנו לרצוננו באופן שיערב לנו ביותר. בברכת המזון כתוב "הזן את העולם וכו' בחן ובחסד וברחמים", ופירושו, שאין הקב"ה מזין אותנו בכדורי ויטמינים, אלא הוא מזין את העולם במאכלים שיש בהם טעם טוב, ריח טוב, מראה מהודר וצבעוני, הכל בכדי שייהנו מהם בני אדם. זהו "בחן בחסד וברחמים הוא נותן לחם לכל בשר". וכל זה למה? "בעבור שמו הגדול", כדי שנכיר את שמו הגדול, שהוא טוב ומטיב, זן ומפרנס לכל, ושנגיע על ידי זה לאהוב אותו.

פלאי הפירות - השי"ת המציא המצאות רבות כדי שיהיו לנו כל הדברים שאנו נהנים מהם בחיים. העולם יכול היה להתקיים גם בלי היופי הנהדר והתענוג שבפירות. הקב"ה היה יכול לברא פרי אחד, שמכיל את כל הויטמינים ושאר הסגולות התזונתיות שיש בפירות, פרי שחור, ללא טעם וללא ריח. אך הקב"ה איננו חסכן. בנוסף להנאות הבשר, העופות, התבואה, הדגים והירקות, הקב"ה רצה שבני האדם ייהנו גם מן המתוק והחמוץ, ויחוו את התענוגות המגוונים של הדובדבנים, הענבים, התפוחים, השזיפים, הבננות, התפוזים, האננס... כל פרי בצורתו ובצבעו, הכל נחמד למראה ותאוה לעיניים. כל פרי קורא לנו לאכלו ומכריז בקול על חסדו וחכמתו הנפלאים של המתכנן הגדול! זאת ועוד - כאשר פותחים את הפרי פוגשים המצאה מיוחדת במינה. בתוך הפרי, מאוחדים הנוזל והמוצק בצורה מתוחכמת ביותר, כך שאפשר לפתוח את הפרי בלי שהמיץ ישפך החוצה, ואפשר להרוות על ידו את הצימאון וגם להשקיט את הרעבון. הכל מתוכנן בחכמה ובחסד מופלאים.

הגיוון שבבריאה - אם אדם מאבד את תאבונו וחדל לגלות ענין באכילה, אשתו שאוהבתו ודואגת לטובתו מכינה לו מגוון תפריטים כדי למשוך את תאבונו לאכילה. כך גם בבריאה, הקב"ה יצר מגוון גדול של פריטים המהנים אותנו, כאשר המגוון הזה מוסיף לנו תוספת הנאה ומיועד לעורר אותנו מתרדמתנו, להודות ולשבח לבורא הכל. לא די בכך שהקב"ה ברא פרחים, אלא הוא ברא מאות אלפי סוגים שונים של פרחים בצבעים, בצורות ובריחות שונים כדי לעורר את תשומת ליבנו. גם חילופי העונות יוצרים גוון המהנה אותנו, ומיועד גם לנער אותנו מאדישותנו ומתרדמת ההרגל ולעורר אותנו להכיר בטובו המופלג של בורא העולם.

תבלינים וטעמים שונים באוכל - אדם היה יכול להשיג הישגים נשגבים בחיים גם ללא לפל, זנגביל, קינמון, כרכום, שמיר ועוד אין ספור תבלינים שהקב"ה שם בעולם. מטרתם

היחידה היא העונג שלנו! כאשר יעבור האדם על פני חנות למכירת משקאות קלים ודברי מתיקה, יפגוש בשלל מדהים של טעמים שונים, כל אחד ממטעמים אלו מתוכנן ומיוצר ממעל כדי להוסיף לנו הנאה ושמחת חיים.

הנאת הריח - גם הנאת הריח היא אושר נפלא; ניחוח המאכלים, דברי המאפה, התבלינים, היינות, בושם הגן, השדות והיערות, ריח הים, ניחוח האביב וריח הפרחים הערב. כולם המצאות מתוכננות שמטרתן להנעים את חיינו ולשמחנו.

היופי האסתטי של הבריאה - "אין צייר כאלוקינו", הקב"ה המציא להנאתנו את יופיים של השמיים הכחולים ... העצים ... השיחים הירוקים ..., המגוון המרהיב של הפרחים השונים ... תפארת הזריחה והשקיעה ... וקסם אור הירח. כל אלו הם רק התחלת רשימה אין סופית של כל היופי שדאג השי"ת לשים למעננו בעולם.

נעימות האור - כתוב: "וירא אלוקים את האור כי טוב" (בראשית א' - ד') התורה הודיעה לנו זאת כדי ללמדנו שגם אנו צריכים להרגיש את טובת האור. עלינו להתרגל להסתכל על האור ולהרגיש את החסד הגדול של השי"ת המתגלה על ידו - "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו". מלבד היעילות של האור גם עצם ראיית האור משמחת את האדם כמו שכתוב בפסוק (קהלת י"א - ז') "מתוק האור, וטוב לעינים לראות את השמש". אם היית באור ולא הרגשת כמה נהנית, לא קיימת את רצון יוצרך! הקב"ה נתן לנו מתנה, וכדרכם של נותני מתנה גם הוא רוצה שנרגיש אהבה אליו כתגובה למתנה. יום צח ובהיר ... השמש שולחת קרניים מלטפות, ... עליך להתפעל משמחה ולצעוק "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות, מלא כל הארץ כבודו!" כתגובת המלאכים כאשר הם רואים את החסד המדהים של האור.

המוזיקה - בנוסף לכל השכלולים המהנים של הבריאה, המציא הקב"ה המצאה נפלאה נוספת, מערכת צלילי המוזיקה שסגולתה לשמח את הגוף יחד עם הנשמה. העולם הוא כמו אולם סעודות גדול, מלא בכל סוגי המאכלים והתענוגים, וברקע מתנגנת מוזיקה נעימה להנאת האורחים. ה"אורח" הוא האדם, ו"בעל האולם" הדגול ית', כביכול, עומד על אורחיו ומשגיח בטוב לבו על הכל כדי להטיב ולהנעים לכולם.

כל ההמצאות החדשות של זמנינו - בספר חובות הלבבות (שער הבחינה) מובא שעל האדם להכיר טובה להקב"ה גם על החכמה והרעיונות שנתן בלבם של אנשי העולם להמציא המצאות רבות לטובתנו. לפי זה, יש לנו חיוב של הכרת טובה הרבה יותר מכל הדורות הקודמים עבור כל הדברים הרבים שהתחדשו בעולם לאחרונה. עלינו לשים לב ולהודות להשי"ת על כך שיש לנו בברז מים חמים וקרים בשפע מוכנים לשימוש, לשתייה,

לבישול, לניקיון ולכביסה. כל המכונות: של כביסת הבגדים, הדחת הכלים וכו'; העובדה שיש לנו אור אלקטרי שמאיר כאור היום, אפשרות נוחה למיזוג אויר ולחימום הבית, מקרר, טלפון, אפשרות לשלוח מכתבים בקלות לכל קצוות העולם, רמזורים, מדרכות בצדי הכביש, דפוס, נעליים נוחות, המצאת חומר הפלסטיק, בית כסא מהודר, רכב, מטוס ... הדורות הקודמים היו עומדים פעורי פה מרוב התפעלות מעושרנו אם היו רואים את כל הדברים המפנקים שיש לנו.

ההנאה שבבגדים - לפני אמירת ברכת "מלביש ערומים" בבוקר, חשוב לרגע על כל ההמצאות הרבות שהמציא הקב"ה לנוחיותנו בבגדים שאנו לובשים. הבגדים שהם במגע עם העור נעשים מחומר רך וקל הנעים למגע, הבגדים החיצוניים נעשים מחומר כבד לשמור על חום הגוף ולשומרנו מפגעי העולם. הנעליים עשויות מעור בר-קיימא ונוח. כל בגד נוצר מחומר אחר המתאים ביותר לתפקידו. הבגדים צבועים בצבעים נעימים, וגזורים ותפורים בצורה המעוררת כבוד למי שלוובש אותם. יש לשים לב שהקב"ה סידר שהחומרים האלו ימצאו בעולם למטרה זו, כל אחד במקום שונה המסוגל ומתאים לצרכי הימצאו, ודאג לאספם מארצות רחוקות לטובתנו, כדי שנהיה לבושים כראוי באופן נעים ומכובד.

מתנת הלילה - גם במציאות הלילה יש חסד מחושב ביותר של השי"ת, לתועלתנו החיונית וגם להנאתנו. ירידת הלילה מאלצת בני אדם להפסיק מעמלם הגופני. ללא מציאות הלילה, היו בני אדם עמלים עד כדי התמוטטות. בנוסף לכך, כאשר בלילה פוסקת העבודה מחוץ לבית, מתאפשר לבני אדם להתקשר לבני משפחתם, ולעסוק בביקוש חכמה ומעלות טובות. עבור עם ישראל, מהווה הלילה הזדמנות ללימוד תורה. מלבד הפן החיוני שבדבר מונח בו גם חישוב של בורא העולם לדאוג להנאתנו ולנוחיותנו, לגוון לנו את החיים. התמורה מיום ללילה מביאה את האדם לתחושת התועלות וההנאות השונות של כל זמן, שכן על ידי הלילה מכיר האדם באושר של היום, ועל ידי היום הוא מכיר בטובת הלילה. שימת הלב לחסדים אלו היא המפתח לרגשי הכרת טובה שעלינו לחוש כלפי "בורא יום ולילה" אשר "בחכמה משנה עתים ומחליף את הזמנים".

סילוק הערפל, משימת החיים! - היצר הרע משרה בתוך לבנו ערפל כבד הגורם לנו להתעלם לגמרי מפריטי העולם ותופעותיו המכריזים על חסדיו המרהיבים של השי"ת. אלמלא התעלמות זו היינו כולנו מגיעים באופן טבעי לאהבה נלהבת להשי"ת. שהרי הוא ית' מרעיף עלינו הטבות בלי סוף, והמציא לטובתנו אף את האפשרות להשיג בעולם הזה שלמות המזכה אותנו בשמחה האדירה האין סופית הנצחית של העולם הבא. כאשר יצליח האדם לסלק את הערפל של השגרה והאדישות, יתגלה בפניו כל הטוב המדהים של העולם

שאנו נמצאים בו. הדרך להשגת יעד נכסף זה, היא לתת את הדעת לכל פרטי החסדים הרבים שמסובבים אותנו ולהודות עליהם תמיד. ההתבוננות בפרטי החיים ותשומת הלב לחסד ולאשר הצפונים בהם, הן מהמשימות החשובות ביותר המיועדות להעסיק אותנו כל ימי חיינו - בלי הפוגה.

ג. "יונתי" - אהבת ה"טוב":

אדם המקבל מתנה, תגובתו הראשונה היא התפעלות והנאה מייעילותו ויפיו של הדורון עצמו. אחר כך, כמתואר בפרק הקודם, רגשותיו מתעצמים כאשר הוא מרים את עיניו ושם לב למי שעומד מאחורי התשורה, ומבחין בחיוך של נדיבות וחסד בעיניו של הנותן, בטוב לבו ובהנאה שהוא חש בשמחתו. הכרה זו מעוררת אצלו רגשי אהבה לנותן המתנה, לא רק מחמת ההנאה שקיבל מהמתנה אלא מתוך הערכתו והוקרתו בטובת לבו של הנדיב. אהבה זו היא הרגש של "יונתי". תחושה זו של אהבת ה"טוב" היא אהבה למה שחשים שהוא "טוב" וראוי לכבוד ולהערצה, כמו מידות טובות ומעלות רוחניות נכספות. זוהי האהבה שחשים לכל אדם שמעריצים אותו, וחשים אותה באופן מיוחד כלפי גדולי הדור. במדור זה חשים את עוצמת הטוב, החסד ו"נדיבות הלב" כביכול של בורא העולם, העומדים מאחורי כל הדברים הנעימים והמועילים הנמצאים במדורים הקודמים.

גם מדור זה אפשר לדמות ל"אולם" מלא במוצגים המעוררים רגשות אלו. הנכנס לאולם פוגש:

- את דוד המלך ע"ה נעים זמירות ישראל מנגן **מנגינות מרוממות של הלל והודיה לה', שירים, ותשבחות נרגשות לבורא העולם**. יחד אתו נשמעת מקהלת שירת הלויים בבית המקדש, המעוררת רגשי הערצה נלהבת לטובו המופלא של בורא העולם¹².
- במדור זה נמצאות דמויות ההוד של **צדיקי עולם בכל הדורות, בעלי מידות טובות ובעלי חסד מיוחדים**, המשקפים במעשיהם הטובים ובהארת פניהם, את המידות הנעלות ואת מאור הפנים כביכול של בורא העולם.

12. עיי' רש"י סוכה מ"ז ע"ב ד"ה טעונין קרבן, וז"ל: הביכורים טעונין שיר - בש"ס ירושלמי יליף מ"ז שמחת בכל הטוב" ואין טוב אלא שיר דכתיב "ומיטיב נגן". ובספרי נמי תניא: 'בכל הטוב' זה שיר. עכ"ל. היינו שהמטרה של הלל שירות ותשבחות היא לעורר בתוך הלב רגשי הערצה וכבוד ל"טוב" המופלא של השי"ת.

- במדור זה ימצאו מקומם גם **חפצי קדושה, מקומות קדושים, אישים קדושים, וכל הדברים המעוררים רגשי כבוד והערצה אמיתיים.**

כל אדם שזוכה לחוות שמחה אישית אמיתית, בידו להשתמש בה כצוהר - כחלון בתוך מסך ההסתר של העולם הזה, שאפשר להכיר דרכו בטוב הגדול שמאחורי כל הבריאה כולה.

כדי להמחיש את הדבר, ניקח לדוגמה חתן וכלה הנמצאים בעיצומה של שמחת נישואיהם. הם, ברגעים אלו, רואים את כל העולם במבט חיובי ומואר. כל החיים נראים להם נפלאים וטובים, וכל הדאגות הקטנוניות של בני האדם - מיותרות. בני אדם מתייחסים להיבט זה של החתן והכלה כסימן לכך שהם אינם חווים את המציאות האמיתית של העולם. אמנם, הגדרה זו אינה נכונה. אדרבא, בהיבטם זה על העולם יש השגת רובד של בהירות אמיתית (אף כאשר הם עצמם אינם מודעים לכך).

הם משיגים אמת עמוקה, שבדרך כלל אינה מורגשת על ידי רוב בני האדם. מתוך שמחתם, הם חשים שאותו בורא עולם, מקור הטוב, שסידר עבורם שמחה זו שהם חשים כעת - הוא זה שמנהיג את העולם **כולו** באותה מדה של טוב מופלא. אף שעם נישואיהם נפתרה רק בעיה אחת, מכל מקום הם מרגישים על ידי זה את טובו של השי"ת, ומרגישים שכשם שהוא הביא אותם להשגת שמחה גדולה זו, כך אפשר לסמוך עליו ביחס לכל בעיות החיים, שיסדר להם את הכל בצורה הטובה ביותר. זוהי ההסתכלות המאירה על העולם שמקורה במדור "יוגתי" - לראות את הכל באור האמת, שיש מקור אחד לכל הקיים ולכל הקורה בבריאה כולה, והוא טובו הנפלא של השי"ת.

תחושת מדור זה היא התחושה המורגשת כאשר שרים בהתרגשות ובהתלהבות אמיתית שירי הלל והודיה לה'. בפרט יום שבת קודש, מסוגל באופן מיוחד להשגת רגשות אלו. מטרת השבת היא לרומם את האדם עד שהוא מרגיש את האווירה המרוממת של מדור זה - "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה"¹³. ייעודה של מצות "עונג שבת" הוא להכניס את האדם לתוך מדור "רעיתי - אהבת הנעימות" של אהבת ה', ועליו להשתמש ברגשות אלו להמשיך ולחוש את מדור "יוגתי" - רגשי הערצה לטוב ה' המתבטאים בשבחי ההלל של זמירות השבת. היינו, שעל ידי ההכרה המוחשית בכל הדברים הנעימים שהשי"ת שם בעולם ("רעיתי") יש לאדם אפשרות להמשיך ולחוש את מדות החסד והטוב של השי"ת ("יוגתי") המניעים את הימצאותם של כל הדברים האלו. הזוכה לרגשות אלו, ישיר זמירות שבת בלב מלא הלל והודיה להשי"ת, באופן מרומם ונרגש ביותר.

מלבד האפשרות שיש לאדם להתקדם בעניין זה בפיתוח **התדירות** שבה הוא חווה רגשות אלו, ניתן גם להתעלות **בעוצמת** הרגשות. לדוגמה, יש מדת נדיבות של אדם המוסר מתנה סמלית כזר פרחים, ויש טוב לב מופלג של אדם המספק לזולתו את כל צרכיו וצרכי משפחתו, ובכך מאפשר לו לחיות בכבוד עד סוף ימיו בלי שום דאגות. ההבדל בין הרגשות ששתי הדוגמאות מעוררות אצל המקבל, הוא **בעוצמת** הטוב שהוא חש. והרי אין גבול למדת הטוב והנדיבות של בורא העולם המופנים אלינו לספק לנו את כל צרכינו והנאתינו, לשמור עלינו ולכוון אורחותינו בכל שלבי החיים. ועל כן ראוי שרגשותנו לא יהיו רק תחושות עדינות קלושות, אלא רגשות עזים שעלינו להגביר את עוצמתם במשך כל חיינו.

כדי לפתח את רגשות מדור זה עלינו להקדיש מחשבה ולהעמיק בחסדים הרבים הסובבים אותנו, כדי שנבחין בטוב הנפלא שמאחורי הכל. להלן מובאות כמה דוגמאות של התבוננות זו:

1. כאדמו"ר מורם מעם הדואג לתפנוקי אורחיו

הרב שמשון פינקוס זצ"ל¹⁴ המשיל משל נפלא המאיר את המדור הזה:

נדמה אדם שעומד בערב ראש השנה ומחפש מתוך מבחר של עניבות יוקרתיות עניבה מתאימה לחג, והוא מתקשה במשימה ... עובר אדמו"ר בעל שם מפורסם, צדיק מופלג, מופרש ומורם מעם, שקוע כולו במחשבות נשגבות של עבודת היום. הוא רואה לפניו יהודי טרוד ונבוך. הוא ניגש אליו ושואל אותו "מה קרה? למה אתה כל כך מצטער?". היהודי עונה "אוי רבי, אני נבוך מאד, אנני מוצא עניבה מתאימה לחג ...". האדמו"ר עוצר מעיסוקיו, ובחיוך ובשמחה רבה עוזר לו למצוא את מבוקשו .....

בהיבט זה עלינו להסתכל על כל החסדים הרבים של הבריאה: ריבון כל העולמים עם כל עוצמת קדושתו ופרישותו מכל עניינים גשמיים, דאג שיהיו לנו כל הדברים - אף הזעירים והשוליים ביותר - שמנעימים לנו את חיינו, כמו אדמו"ר טוב לב המוותר על כבודו כדי לשרת אותנו. מזווית ראייה זו עלינו לחזור על כל הדוגמאות שתוארו במדורים הקודמים, ולהוסיף אליהם היבט זה:

יש לשים לב שהשי"ת בכבודו ובעצמו תכנן והמציא את מאות סוגי התבלינים והטעמים השונים של האוכל. כל תבלין נוצר מתוך חישובים להתאמתו למאכלים מסוימים ולטעמם של בני אדם

14. תפארת שמשון ח"ב עמ' שצ"ט.

שונים. הרי יש אנשים האוהבים טעם חריף ויש האוהבים מתוק. טרח הקב"ה והמציא מאכלים לפי טעמו של כל אדם וכל מדינה. אף אחרי המצאת טעמים רבים של מאכלים ותבלינים שונים, השיל"ת כאילו אמר "הרי יש עוד טעם נוסף, כדאי לי לייצר גם אותו כדי שיטעמו גם את הטעם המיוחד הזה וייהנו ממנו".

וכן בנוסף לאוכל הבסיסי, הקב"ה ממרום מעלת קדושתו המופלגת הוסיף להמציא דברים שכל מטרתם להרנין ולשמח בני אדם, כמו ממתקים, שוקולד, כוס קפה וכוס תה, יין וי"ש לכל מיניהם וסוגיהם הרבים. כמו כן המציא רבש"ע מגוון רב של מיצים טעימים ביותר, ועוד דאג להוסיף להם שיפור נוסף - את האפשרות לעשותם מוגזים כדי להרבות את הנאותינו. כמה התחשבות טוב לב ניכרים מכל הפרטים האלו, ועוד רבים כמותם!

מלבד הסוגים השונים של האוכל, דאג רבש"ע בכבודו ובעצמו גם ליצר הרבה יופי אסתטי בבריאה, להנותנו ולשמחנו: נופים מרהיבים, הרים, אגמים ונהרות, ואלפי סוגים של פרחים יפיפיים המשמחים את הלב ומרימים את רוחנו. ואף בזה לא הסתפק ביופי לבד, אלא עוד הוסיף להם ריחות נעימים, כאדם המכין מתנה לידידו, ובנוסף למתנה חושב מה עוד אפשר להוסיף כדי לגרום למקבל עוד יותר נחת רוח ושמחה.

כל הדברים הללו הם כדוגמת האדמו"ר המתואר לעיל, שאף שהוא אישית נוהג לצום יום יום מרוב קדושתו ופרישתו, בטיב לבו הוא נכנס בעצמו למטבח להכין מאכלים מיוחדים לאורח הבא לביתו. אחרי זה הוא גם מסדר את חדרו של האורח באופן הנאות ביותר, ועובר מחנות לחנות כדי להשיג תוספות תפנוקים שינעימו את שהותו בביתו. כך דאג בורא העולם בנדיבות לב מדהימה להמציא את כל הפרטים של הדברים הרבים "המיותרים" שיש בעולם כדי להנעים לנו את החיים ולהנות אותנו באופן המושלם ביותר. טוב מדהים!

2. השקעת מחשבה בדברים שוליים

עוד דבר שיש לשים לב אליו, הוא עד כמה הקב"ה השקיע כביכול מחשבה להנאותנו אף בדברים השוליים ביותר.

יש מנהג נפוץ לתת פרחים במתנה כאות אהבה והכרת טובה. בהשקפה ראשונה הדבר אינו מובן, שהרי הפרחים הם מתנה שההנאה והשימוש בה זעירים ביותר, הם מחזיקים מעמד לתקופה קצרה ביותר, ואחרי כמה ימים כבר אין הנאה מהם. מדוע אם כן מנהג זה נפוץ כל כך ומקובל בכל תפוצות תבל? התשובה היא, שחשיבותם הגדולה של הפרחים בתור מתנה היא דווקא כיון שהם מיותרים לגמרי ושהנאתם היא לתקופה קצרה בלבד. באמצעותם, מביע הנותן שכל הכסף

והטרחה שהשקיע בהשגת פרחים אלו כדאיים - למרות שידוע לו שהם מחזיקים מעמד לתקופה קצרה ביותר, שכן גם עבור הנאה קטנה ביותר של המקבל שווה לו כל ההשקעה הזאת.

בדומה לכך, להבדיל, גם הקב"ה מגלה לנו בהמצאת כל סוגי הפרחים וכל שאר הדברים הרבים ששם בעולם להנאתינו, בייחוד כיון שהם מיותרים לגמרי ושהנאתם זעירה ביותר, עד כמה איכפת לו כביכול כל תוספת כלשהי של הנאה שלנו, וכמה הוא שמח בשמחתנו.

כמו כן, המנהג המצוי המוזכר לעיל של עטיפת מתנה בצורה יפיפיה ומהנה. הדאגה לתוספת זו מגלה על החישובים שמאחורי המתנה עוד יותר מהמתנה עצמה. שהרי כשאדם נותן מתנה לחברו, כוונותיו נסתרות ואינן ידועות למקבל. האם באמת המניע היה רגשי אהבה והערכה, או אולי הוא הרגיש מוכרח מסיבה כלשהי לתת את המתנה!? אולם כאשר הנותן טורח להוסיף למתנה דברים זעירים שהם מיותרים לגמרי לשם תוספת הנאה למקבל, שהם אינם נצרכים כלל לעצם המתנה, הרי זה סימן שהוא מעוניין באמת בהנאת המקבל ושמח בתוספת שמחתו. ככל שההנאה הניתנת היא מיותרת יותר ובלתי הכרחית, היא מעידה יותר על רגשות האהבה והנדיבות שמאחורי הנתנה.

כמו כן כל הדברים הרבים המיותרים בבריאה שהקב"ה המציא כדי להנות אותנו, גם הם כמו העטיפה של המתנה הגדולה של הבריאה האדירה והמורכבת שהשי"ת ברא למעננו. כל הדברים שהקב"ה יצר כדי להנעים לנו את החיים, מגלים על מדות הנדיבות ו'טוב-לב' שמאחורי הבריאה כולה.

3. "שמור את חודש האביב"

דוגמא נוספת המוכיחה את חשיבותם הגדולה של הדברים השוליים המיותרים המצורפים למתנה המגלים על המניעים שמאחריה, היא הדגשת התורה שיציאת מצרים היתה בחודש האביב. כתוב בתורה (דברים ט"ז - א') "שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלהיך, כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים...". ביציאת מצרים, המניעים כביכול של הקב"ה ליציאה לא היו ניכרים כלל, שהרי יתכן שהשי"ת הוציא אותנו רק כיון שנשבע על כך לאברהם אבינו. אולם העובדה שהקב"ה דאג לנוחיותנו בצורה המעולה ביותר, ואף סידר שיהיה לנו את מזג האוויר הנעים ביותר של האביב, העידה על האהבה הגדולה שמאחורי הנתנה.

בנוסף לכך נראה שהחשיבות הגדולה של זכירת יציאת מצרים היא שעל ידה גילה הקב"ה לברואי את תכונותיו ומידותיו האמיתיות. וזהו ביאור המשמעות הגדולה שהתורה נותנת לעובדה שיציאת מצרים הייתה בחודש האביב. האדם הנמצא בעולם רואה דברים המראים על קיומו של בורא עולם טוב ונדיב ביותר, ולעומת זאת יש בעולם גם דברים שליליים מאד שלא נראים מתאימים כלל לבורא כזה. אף כאשר האדם מאמין ששניהם ממקור אחד, הוא עדיין אינו יודע איזה מהם הוא גילוי תכונותיו האמיתיות של בורא העולם, ואיזה ההסתר. האם כל הטוב שנראה בעולם הוא גילוי של מידותיו האמיתיות של השי"ת, והרע הוא מסיכת הסתר המסתירה אמת זו - או ח"ו ההיפך. את התשובה לתעלומה זו גילה רבש"ע במתן תורה כאשר הוא אמר "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". במילים אלו הוא גילה שהטוב המופלג שהם חוו והרגישו בשעת יציאת מצרים היה גילוי של תכונותיו האמיתיות. בשעת יציאת מצרים, נפתח צוהר בתוך ההסתר של העולם, לגלות לעם ישראל את מידותיו הנעלות האמיתיות של רבש"ע. במילים אלו גילה רבש"ע שמתוך כל עונות השנה, העונה שמגלה את תכונותיו ית' האמיתיות היא האביב; יופים של הפרחים, ונעימות מזג האוויר, הם המשקפים את הטוב האמיתי של בורא העולם.

ישנם אנשים עצובים המסתובבים כל השנה עם תחושת קשיי החורף בלבם, ולעומתם יש אנשים שמרגישים תמיד את שמחת האביב. בדבור הראשון של עשרת הדברות גילה הקב"ה שההיבט האמיתי והנכון על העולם הוא של האנשים המרגישים את נעימות האביב לאורך כל השנה. הם מבינים שאפילו ה"בעיות" של העולם כולן לטובתינו, ומקורן בבורא העולם שתכונותיו מתאימות לטוב הנראה לעין כל בעונת האביב.

4. כל הדברים שיש מצוה לכבדם, הם גילויים של טובו וכבודו ית'

כל מצוות הכבוד המובאות בתורה, אין מצוותן לנהוג בהנהגות חיצוניות של כבוד בלבד¹⁵, אלא המצוה היא להכיר ולהרגיש את כבוד השמים המתגלה על ידי הדברים שיש לכבדם. מטרתן של מצוות אלו היא לפתח בתוך לבנו הכרה של פן מסוים של כבוד שמים, ולעורר על ידה את אהבת רוממותו ית'. כל הדברים שהתורה דורשת מאתנו לכבד, הם מעין חלונות בתוך מסיכת ההסתר של העולם הזה - שדרכם אפשר לראות את מידותיו ית' האמיתיות. לדוגמה, בכבוד המלכות, יש מצוה לקבל פני מלכים ולכבדם, אף מלכי אומות העולם ואף מלכים שהם רשעים גמורים, שכן על ידי כבוד המלכות המורגש בנוכחותם, ישנה אפשרות לחוש מעט מעין כבוד מלכות שמים. הקב"ה יצר מציאות של מלכות בשר ודם כדי לאפשר לנו לקבל קצת הכרה מוחשית בכבוד מלכותו ית'.

15. ע' ספר חרדים פרק ט' מו' חיי אדם כלל ס"ז ושיורי ברכה יו"ד ס' רמ"א ס"ו ועוד.

בדומה לכך גם מצות כבוד אב ואם, שכן האב והאם הם נציגים לגלות כבוד שמים בבריאה¹⁶. הקב"ה אינו רק המלך הגדול של העולם, אלא הוא גם אבא שלנו, "אבינו שבשמים", "אבינו מלכנו". להשי"ת יש כביכול כלפינו יחס של אהבה, מעין אהבת האבהות והאמהות שיש לכל אב ואם באופן טבעי כלפי ילדיהם. לא זו בלבד, אלא השי"ת הוא ששם בתוך כל אב ואם רגשות אלו, ובכך הם מהווים צוהר למדת ה"אֲבָהוּת" כביכול של השי"ת.¹⁷ עלינו לשים לב לגילוי זה של מידותיו ית', להרגיש ולכבד אותו. על כן מבואר מאד מה שאמרו חז"ל¹⁸ שהוקש כבוד אב ואם לכבוד המקום, שכן כבודם הוא באמת כבוד המקום כמו שהכבוד הניתן לשגריר הוא כבוד למלך ששלחו¹⁹. השגת רגשות אלו היא מיסוד תפקידנו בעולם הזה, שהרי "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו". תפקידנו בעולם הוא להכיר בחסדו ובטובו ית', ולהשתדל לחוש את כבוד השמים המתגלה על ידי כל דבר בעולם.

5. מחפש הזדמנות לעשות חסד

יש שני סוגים של בעלי חסד: יש בעל חסד שכאשר הוא רואה אדם שסובל, הוא מרחם עליו ועוזר לו. אדם כזה לא יחפש אנשים כדי לרחם עליהם, ואולי אף ישתדל לא לפגוש אותם. לעומת זאת, יש אדם החש שמחה גדולה בעשיית חסד עד כדי כך שהוא יחפש בני אדם שאפשר לעזור להם, ואפילו יצטער כאשר לא ימצא עם מי להתחסד. אצל הראשון, רחמנותו היא השורש של חסדיו, מה שאין כן השני, ה"טוב" שלו הוא המקור של רגשות רחמנותו והחסדים שהוא עושה; הוא אדם טוב שאוהב לעשות טוב וזו שמחתו. בתפלת "מודים" בסיום תפילת העמידה אנו אומרים, "הטוב כי לא כלו רחמיך, והמרחם כי לא תמו חסדיך", שאצל הקב"ה ה"טוב" שלו הוא

16. השוואה זאת בין כבוד שמים וכבוד אב ואם מפורשת בגמרא קידושין דף ל' ע"ב. השוה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאילו דרת ביניהם וכבדוני. ועוד (שם ל"א ע"ב) רב יוסף כי הוה שמע קל כרעא דאמיה אמר איקום מקמי שכינה דאתא.

17. בנוסף לכך, הרי היסוד של כל הכרת טובה מושלמת של האדם להשי"ת הוא ההודיה אליו ית' על "מתנת החיים" שגמל לו, ששם אותו בתוכנית הבריאה שמטרתה היעד הנפלא של העולם הבא. כאשר האדם מודה בכנות על מתנה זו, הוא לא יכיר טובה רק להשי"ת אלא ירגיש הכרת טובה גם למתווכים האחרונים - אביו ואמו. כמו שאפשר להכיר ממידת הכרת הטובה של האדם ל"שדכן" שלו עד כמה הוא באמת מכיר טובה לה' על זוווגו, כן רגשות הכרת טובה שהאדם מרגיש כלפי אלו שהביאו אותו לעולם, מגלים על כמה הוא חש בכנות את המתנה הנפלאה של החיים.

18. קידושין ל' ע"ב (מו' בהערה לעיל).

19. מבוארים לפי זה דברי הפסיקתא רבתי (פרשה כ"א), המביא שעשרת הדברות מקבילות לעשרה מאמרות שבהן נברא העולם, והדיבור "כבד את אביך ואת אמך" מקביל למאמר "ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים" - "אמר הקב"ה בראתי לך שני אורות אביך ואמך הוי זהיר בכבודם". היינו שהקב"ה הוא כביכול "אורו של העולם" שאור פניו ית' הוא המקור של כל הטוב המופלא שיש בבריאה, והאב והאם הם כמו השמש והירח שדרכם אנו רואים מעט מהאור המופלא הזה.

שורש רחמיו המרובים, ורחמים אלו הם המניע של החסדים שהוא עושה בעולם בפועל. ואכן דבר זה ברור, שהרי השי"ת ברא את העולם כולו כדי להיטיב ולהתחסד עם ברואים שעדיין לא היו קיימים, וגם אחרי שהם קיימים הם אינם מסוגלים להכיר בעוצמת הטובה הגדולה הנעשית עימם. הקב"ה המציא את כל העולם הכביר שלנו כדי להטיב לנו, ורק בסוף, כשהבריאה תגיע ליעדה, נכיר ונבין בטובה המופלאה שבה - חסד והטבה אדירים!

ד. "תמתי" - אהבה "כמים הפנים לפנים" (התאחדות נפשית):

אהבת ה' המורגשת במדור זה, היא כתחושת אדם שקיבל מתנה, כאשר לא זו בלבד שהוא נהנה מיעילותה ומנעימותה של המתנה ומרגיש את נדיבותו ואת טוב לבו של הנותן (כפי המורגש במדורים הקודמים), אלא הוא חש גם את אהבתו הגדולה של הנותן שהניעה את נתינת המתנה. הוא אינו שמח במתנה בלבד, אלא גם בידידות ובהאבה המשתקפת בעיני הנותן ובחיוכו המראים על השתתפותו בשמחתו בקבלת המתנה. מתוך הכרה זו מתמלא לבו "כמים הפנים לפנים" ברגשי אהבה והזדהות בחזרה לנותן המתנה²⁰. רגשי התאחדות והזדהות אלו הם המוכרים לנו כרגשות האהבה ההדדית הקיימים בין בני משפחה קרובה ובמיוחד בין בני זוג, שהאחד חש בשמחתו ובכאבו של השני כאלו הדבר ארע לו אישית.

גם במדור זה ניתן למלאות אולם ב"מוצגים" מהעולם שלנו המעוררים רגשות אלו:

- במדור זה נשמעת שירת קודש הקדשים של **"מגילת" שיר השירים** (המתארת את האהבה ההדדית "כמים הפנים לפנים" בין הקב"ה לעם ישראל), **שירים של שאיפה להתקדשות וקרבה להשי"ת** (להתקדש, ועל ידי זה להיות כביכול

²⁰ ע' ספר חיי עולם (חלק ב' פרק ד') למרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל [תוה"ד מובא לעיל פ"ב] וז"ל: עיין בספר חוט המשולש (תולדות רבי עקיבא איגר ז"ל) דף ס"ב [קפ"ב] בשם ספר מלין חדתינ פרשת ואתחנן וז"ל "ואהבת את ה' אלקיך, קשה לכאורה הלא לאהוב לא יכול להיות על ידי כפיה, והאיך כתב בלשון צווי לאהוב את הקב"ה. ושמעתי בשם הרב הגאון רבי עקיבא איגר, על זה אנו חותמים קודם קריאת שמע 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', ואם הוא אוהב אותנו מוכרחים אנו לאהוב אותו (על דרך אני לדודי ודודי לי) [הכוונה שהרי זה תגובה הטבעית של מי שמרגיש אהבת השני אליו שהדבר מעורר אצלו אהבה בחזרה כלפיו במקביל, כמים הפנים לפנים]". עכ"ל. וע' זוהר הק' חלק ב' דף ה' ע"ב: אמר רבי יהודה, אלמלי הוו ידעין בני נשא רחמיותא דרחים קב"ה לישראל, הוו שאגין ככפיריא למרדף אבתריה. עכ"ל.

דבוק בקדושתו ית²¹), ושירי כיסופים לבניית ביהמ"ק וירושלים (כמיהה להתקדשות והתאחדות כביכול עם השכינה [ע' בהערה שיש אופן של אהבת הקדושה ששייך למדור זה²²]).

- במדור זה נשמע גם את הניגון המרומם של לימוד התורה - "אמר אביי - אמר רבא ..." (נעימות הדבקות בקדושה הגבוהה ביותר הקיימת בעולם הזה - קדושת התורה²³). וכן נמצאים בחדר זה עמלי התורה האמתיים הדבוקים ומתאחדים בקדושת התורה, קדושת רצונו ית'.
- כמו"כ נמצאים במדור זה שירה וריקודים בדומה לאלו הנשמעים במוצאי יום הכיפורים על ידי צבור שזכה להתעלות אמיתית במשך יום הכיפורים. שירה וריקודים הנובעים מתוך הכמיהה והשמחה להתאחד בקדושת רצונו ית'.
- במדור זה נמצאים גם הצדיקים עובדי השי"ת האמתיים שכל רצונם לגרום נחת רוח לבוראם, אשר רצונם ורצון ה' מאוחדים.
- עוד נמצאים במדור האישי הזה של עובד ה' כל אלו שאוהבים אותו ומזדהים עמו, והוא חש כלפיהם אהבה "כמים הפנים לפנים". אהבה זו היא צוהר להכיר דרכו את סוג האהבה הזה שיש להשי"ת כלפיו ולחוש אותה בפועל.

21. ע' ביאור ומקורו של דבר זה לקמן מהרמב"ן (ויקרא י"ט, ב') "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" - לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו קדושים. עכ"ל.

22. אהבת קדושה שייכת למדור זה כאשר האהבה לקדושה אינה רק מצד הערצה מופלגת (שאז האהבה שייכת למדור "יונתי"), אלא מתוך משיכה נפשית אליה בלי סיבה מחושבת. תחושה זו היא אהבה לכל קדושה כיון שהיא חלק ממהותנו, שהרי כל קדושה קשורה לקדושת הנשמה הנמצאת בתוכנו. ואכן קיימת תופעה אצל אנשים שהשיגו את אהבת הקדושה מסוג זה, שכאשר הם רואים שמזלזלים ח"ו בקדושה, הם מרגישים את הדבר כפגיעה אישית (כאשר רואים מישהו שמזלזל ח"ו בספר תורה או בדבר קדוש אחר, מרגישים בתגובה של רוגז כלפיו לא פחות מאילו זלזל בהם אישית או בקרוב משפחה שלהם).

23. ע' לקמן פרק ט' בשם זוה"ק (ח"ג ט' ע"ב) "כל מאן דאשתדל באורייתא כאילו אחיד בקב"ה", ושם (ח"ג ק"ט ע"ב) "זכאה חולקוון דאיןון דמשתדלי באורייתא לשמה, דהא מתקשרי בקב"ה ממש". וכן מבואר בגמ' כתובות צ"ז ע"א "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה, כיוצא בדבר אתה אומר לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה". וע"ש בפני יהושע ובהפלאה כתובות צ"ז ע"א ובמהר"ל באר הגולה (באר השביעי) דכוונת הגמרא היא שאף הקשר הרחוק הזה עם התורה נחשב לדביקות בשכינה כדי לזכות על ידה לעוה"ב, כיון שהוא דבוק במי שלומד תורה הדבוק בשכינה עצמה. וע"ע מהר"ל אבות (ג' - ז') כי האהבה היא קשור הנפש בנאהב והתאחדות לגמרי, ומי שלומד תורה לשמה הנה יש לו קשר ודבקות עם השם יתברך והשי"ת עמו.

דרך הכניסה הזמינה ביותר למדור זה של התאחדות והזדהות היא להרגיש את אהבתו הגדולה של השי"ת אלינו. אולם יש לשים לב שהרגשת נעימות אהבת השי"ת אלינו לבדה, עדיין אינה בהכרח אהבה השייכת למדור זה. ייתכן שהנעימות המורגשת שייכת למדור "רעיתי - אהבת הנעימות", שהרי נעים לאדם להרגיש שמישהו אוהב אותו. האהבה של מדור זה היא האהבה "כמים הפנים לפנים" שהאדם חש כתגובה לאהבת השני כלפיו. כפי שמובא לעיל בשם הספר ראשית חכמה (שער האהבה פרק א'), באהבה בין שני בני אדם, כאשר האחד אוהב את השני, מתעוררת באופן טבעי באדם האהוב אהבה בחזרה לידידו. אהבה זו היא תולדה של התאחדות נפשית ביניהם, שכן האהבה גורמת מציאות של קשר נפשי "נפשו קשורה בנפשו" (על כן יתכן שגם בלי ידיעת האהוב על אהבתו של השני תתעורר בלבו אהבה כלפיו ע"ש). מציאות זו של "התקשרות נפשית" הקיימת ביניהם ניכרת מרגשי ההזדהות שביניהם, שכל אחד מרגיש צער בצרתו של השני ושמחה בשמחתו.²⁴ נמצא שכלולה באהבה זו תחושת השמחה לגרום נחת רוח לידיד זה, וכאב לגרום לו ההיפך.

כמו כן באהבת ה', הזוכה לרגשי מדור זה, יחוש בנוסף להרגשת נעימות אהבת ה' אליו, גם שמחה לגרום נחת רוח לפניו ית' וכאב כאשר הוא ח' גורם להיפך. הימצאות האדם במדור זה תוכר גם על ידי הכמיהה שלו להתקדש ועל ידי זה להתאחד עם קדושתו ית', שכן הדרך שלנו להידיבק כביכול עם קדושתו ית' היא על ידי ההתקדשות שלנו. כדברי הרמב"ן (ויקרא פרק י"ט פסוק ב') "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" - לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו קדושים. עכ"ל.²⁵ כל קדושה (שהיא לשם שמים) היא חלק כביכול של קדושתו ית' כלשון הברכה "קדשת את עמך ישראל בקדושתך" [ברכות ל"ג ע"ב], וכדברי הפיוט "כי מקדישך בקדושתך קידשת". ככל שאנחנו נתקדש ונתקשר אליו ית' בפנימיותנו, כך נרגיש את נוכחותו, את טובו ואת אהבתו אלינו, ונרגיש שמחה לגרום לו נחת רוח וכאב ח' לגרום את ההיפך. "אהבת ההתאחדות הנפשית" הזו היא ההגדרה המדויקת של רגשי האהבה של מדור זה.

גם ברגשות של מדור זה ישנם מצבים בחיים שעל ידם נפתחים באופן טבעי בפני האדם שערי חדר זה וניתנת לו אפשרות להיכנס בו ולחוש את רגשותיו הנעלים:

24. כמו הרגש המורגש בין בני משפחה קרובה, וכמובא לעיל בהתחלת הפרק מהמדרש (שיהש"ד) "תמתי - תאומתי", וכהמשך הפסוק (בראשית מ"ד - ל') .. ונפשו קשורה בנפשו. והיה כראותו כי אין הנער ומת כו".

25. וכן מובא בילקוט שמעוני שם: "קדשים תהיו כי קדוש אני, זה שאמר הכתוב ואתם הדבקים בה'. וכתוב וכי כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי וגו'". עכ"ל.

ביאור המושג של "התדבקות והתאחדות" השייך בינינו ובין בורא העולם הוא שכאשר האדם מתקדש, הוא יוצר קשר עם נשמתו, לחוש את רגשותיה שאיפותיה ושמחתה. קשר זה עם הנשמה הוא קשר עם השי"ת כיון שהנשמה קשורה ודבוקה בו ית'. על אף שהשי"ת נמצא בכל מקום, אנחנו מצדנו יכולים להתרחק או להתקרב מתחושת קרבתו, מהכרה מוחשית בנוכחותו ומידות טובו, ומהזדהות והתאחדות עם רצונו.

- כאשר זוכה האדם להרגיש, אחרי מאמץ ממושך בלימוד, את **הנעימות הגדולה של עמל התורה**. השמחה הנעלה הזו היא השמחה של דביקות בהשי"ת שזוכה בה לומד התורה כתוצאה מקדושתה הנשגבה של התורה.
- כאשר מורגשת **שמחת הנשמה בקדושת קיום מצוה מסוימת** ("אשר קדשנו במצותיו"), קדושה זו היא חלק מקדושתו ית', והשמחה היא שמחת התקרבות והתאחדות כביכול עם קדושתו ית'.
- כפי שתואר לעיל, **במוצאי יום הכיפורים** כאשר אחרי יום שלם של התקדשות מרוממת מרגישים את נעימות הטהרה ותוספת הקדושה, וחשים שאיפה גדולה להשיג התאחדות מושלמת של כל רצונותינו עם רצונו ית', להיות עבד נאמן לבורא יתברך. רגשות אלו מקורם במדור זה.
- הזוכה לחוות את השכינה הנשגבה של **שלום בית**, וכן מי שזוכה להרגיש את מאור פניו ית' המתגלה בתוך המציאות הנשגבה של **שמחת חתן וכלה** - רגשות אלו שייכים ל"קודש הקדשים" של מדור "תמתי"²⁶.

גם במדור זה, אחד מהאופנים שבהם אפשר להתעלות ולגדול בו, הוא **בעוצמת הרגש**. ניתן להרגיש אהבה כמו של אדם המרגיש שאוהבו נמצא על ידו, ואפשר להרגיש אהבה כמו אדם שקיבל נשיקה מאותו אוהב. מצות אהבת ה' היא "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך", רגשי אהבה בעוצמה ובאיכות הגדולים ביותר שבידינו להשיג. על כן עלינו להתבונן ולהעמיק במה שמגלים לנו התורה וחז"ל על יחסו של הקב"ה כלפינו, שכן גילויים אלו נחשפו כדי לעזור לנו לפתח את האהבה הנעלה הזו, וכדלהלן:

²⁶. האהבה הגדולה בין השי"ת ועם ישראל קיימת תמיד בכל עוצמתה, אבל אינה נראית בדרך כלל בגלוי בעולם הזה. אמנם יש דרך להרגיש קצת מעוצמת האהבה הנפלאה של בורא העולם אלינו גם בתוך ההסתר הגדול של העולם. והיא על ידי שאנו שמים לב בזמן שמישהו אוהב אותנו, שהשי"ת הוא זה ששם כל רגש ורגש מרגשות האהבה האלו בלבו של הידיד, ואם כן הם באמת צוהר שמתגלה דרכו קצת מאהבתו של השי"ת אלינו. תחושה זו היא הרגשת הקדושה הנפלאה של מגילת שיר השירים, המתארת את אהבתו הנפלאה של השי"ת אלינו, בתוך היחס לבן זוג. וע' גמ' יומא נ"ד ע"א "ראו חבתכם לפני המקום כו". [עוד נראה שכל קיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" באופן של אהבה של הזדהות בצרותיו ובשמחתו של השני - "כמוך ממש" - שייך למדור זה, שכן אהבה כזו בין אדם למקום ובין אדם לחברו שורשם מאותו מקור בעומק הנשמה (ע' דברי המהר"ל בנתיב אהבת ריע פ"א).]

1. לאהוב את ה' מתוך הכרת אהבתו אותנו

ה"חובות הלבבות" מביא שעל האדם לדמות לעצמו, שאם איש נכבד מאד היה אוהבו, הרי שבאופן טבעי הוא היה חש אהבה גדולה בחזרה אליו. בפרט כאשר אהבתו של איש זה אליו מתבטאת גם במעשים, והוא דואג תמיד לטובתו ומספק לו את כל צרכיו ונוחיותו. ובייחוד, אם הוא גם ידיד ותיק של המשפחה, והיה קשר של רעות גדולה בינו ובין אביו וסבו, הוא בוודאי ירגיש אהבה מיוחדת כלפיו. בדומה לכך כותב החובות הלבבות עלינו לחוש להשי"ת, וז"ל (שער חשבון הנפש, פרק ג' ח' י"ד, תוה"ד):

יעשה האדם חשבון עם נפשו, בעת שהוא מבחין אהבתו למי שמרגיש שהוא אוהבו, כמו שכתוב (משלי כ"ז - י"ט) "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". וכל שכן אם יהיה האיש ההוא שאוהבו נסיך או שר, וכל שכן כשיראה הוכחה לדבר במה שמקרב אותו ומטיב לו ועושה עמו חסד ללא שיש למטיב שום צורך אליו. אז לא יטרידהו מאהבתו שום דבר, ולא יחסוך כל מאמץ ויגיעה כדי לקיים את רצונו בכל יבלתו כדי לשלם לו כגמולו הטוב.

ואם היינו עושים זאת לנברא חלש כמונו, כמה אנו חייבים פי כמה וכמה מזה לבוראנו יתברך:

אשר הודיענו הנביא, כי הוא אוהב אותנו, כמו שאמר (דברים ז' - ז'): "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם - כי מאהבת ה' אתכם", ואמר (הושע י"א - א'): "כי נער ישראל ואוהבהו".

מלבד מה שהודיענו בזה גם ראינו אותות אהבתו אותנו ועזרתו לנו, חרשים גם ישנים, שהוא מקרבנו ומחזקנו בכל דור ודור, כמו שאמר (ויקרא כ"ו - מ"ד): "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם", ואמר (עזרא ט' - ט'): "כי עבדים אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו".

בנוסף לכך, מי שהיה גם ריע לאבותינו ואבות אבותינו עלינו לזכור זאת, לכבודו ולאהבו, כמו שאמר החכם (משלי כ"ז - י'): "רעך רוע אביך אל תעזוב". והבורא יתברך מגלה אהבתו אלינו ושומר עלינו בזכותם ....

כמה גס יהיה האופי שלנו לא לזכור את אהבתו אלינו ולאבותינו, ואת הטובות הגדולות והחסדים הרבים שהוא עושה עמנו, שברא אותנו ושומר עלינו וקירב אותנו אליו והבטיח לנו לעמוד תמיד לימיננו. הקץ אחי מתרדמתך, והסר מעל לבך את המסוה שהיצר פרס עליך !

2. "ברית" היא קשר של "אהבת ההתאחדות"

רב יוסף אלבו זצ"ל מביא בספר העיקרים, שביאור הענין של "ברית" המובאת בתורה היינו ששני הצדדים מקבלים על עצמם להתנהג כאוהבים המזדהים ומרגישים התאחדות נפשית זה עם זה, שאחד מרגיש את כאבו וצרתו של השני כאילו הם שלו. הטקס שהיו עושים לכריתת הברית היה מסמל אהבה מרוממת זו. כלומר, המושג של "ברית" אינו רק הסכם עסקי בין שני צדדים, אלא במהותו הוא כמו ברית הנישואין שהצדדים מקבלים על עצמם לשמור על האהבה ההדדית ביניהם ולפתח אהבה זו עד שהרגש ביניהם יהיה כמו למשפחה קרובה, כדוגמת (מלאכי ב' - י"ד) "אֵשֶׁת נְעוּרַיָּךְ ... חֻבְרָתְךָ וְאֵשֶׁת בְּרִיתְךָ". ביאור זה מגלה את אהבתו הגדולה של הקב"ה שמאחורי כל הבריתות שהוא עשה אתנו וגם את המצופה מאתנו בבריתות אלו. שכתגובה לאהבה המיוחדת של הקב"ה כלפינו, עלינו לשמוח לקיים את רצונו מתוך הזדהות עם 'מגמותיו' כביכול בתוכנית הבריאה ומתוך רצון לגרום לו נחת רוח - אהבת "תמתי". וז"ל הספר העיקרים (מאמר רביעי פרק מ"ה):

"ברית" יאמר על איזה קיום או שבועה הנעשה בין שני כורתי ברית לקשר האהבה בין שניהם, ויעשו להם איזה "אות" שיהיה קיומו מורה על הברית כמו העד המועיד על הדבר.

... ודרך כריתת הברית לפי מה שנמצא בכתובים הוא שהיו חותכין בעל חי לשנים והיו כורתי הברית עוברין בין בתריו. ... והטעם לפועל הזה הוא שכריתת הברית הוא קשר קיים בין שני כורתי הברית לקשר ולדבק האהבה ביניהם עד שיהיו שניהם כאלו הם גוף אחד, וישמור כל אחד מהם את חברו כשמירתו את עצמו. לפיכך היו כורתין בעל חי לשנים ועוברין בין הבתרים, לאות כי כמו ששני הבתרים ההם היו גוף אחד בבעל חי ההוא בהיותו חי, והיה כל חלק מהם מרגיש בצער חברו, עד שכאשר היה מגיע חולי או נזק בחלק האחד היה חברו מרגיש בחולי או הנזק ההוא, ולא הפריד בין שני אלו החלקים רק המות, כן שני האנשים כורתי הברית יהיו כגוף אחד בהיותם בחיים, ולא יפריד ביניהם רק המות. ... שיהיה עמו בצרה ויצטער בצערו כמו שהגוף האחד יצטער כולו בצער אבר אחד ממנו, על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה דף כ"ט ע"א) שהשכינה מצטערת בצערן של ישראל שנאמר "עמו אנכי בצרה" (תהלים צ"א), וזה כדרך שהאוהב מצטער לצרת אוהבו שנכנס עמו בברית. ... הוא גדר האהבה הגמורה שיתאחד האוהב עם האהוב, ולזה תמצא כי "אהבה" בגימטרי"א עולה ל"אחד" כי אין האהוב זולת עצמו כלל.

ולזה תמצא כי במראה שהיתה אחר מראת בין הבתרים מיד נצטוה על המילה הוא וכל זרעו אחרי, וזכר בה בפירוש שהיא "אות ברית" בין השי"ת ובין זרע אברהם.

אמר "והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם וגו'" (בראשית ו'). הרי שבאר שלכך נצטווה על המילה להיות את ברית על הקשר והדבוק בין השי"ת וזרע אברהם המחזיקים בבריתו.

הרב שמשון פינקוס זצ"ל²⁷ מוסיף על דברים אלו, שלפי זה נראה שכוונת כריתת הברית עם הקב"ה של ברית מילה על ידי הטפת דם ברית, עניינה "איחוד בדם", היינו שנהפכים להיות כביכול כמציאות אחת, כאלו דם אחד זורם בין השניים (ע' הערה²⁸). והוא מה שנאמר (תהלים ע"ג כ"ו) "צור לבבי וחלקי אלהים לעולם" הקב"ה לבן של ישראל (שהש"ר ה' ב'). וזו היתה גם הברית של מתן תורה, משה רבינו זרק חצי הדם על העם וחציו על גבי המזבח. היינו שהיה דם של בעל חי אחד - חציו על ישראל וחציו על המזבח המסמל את הצד של השי"ת, לרמז שכביכול קב"ה וישראל התאחדו בדם אחד.

3. השאיפה לעשות נחת רוח היא סימן לאהבה מובהקת

יש הבדל גדול בין אדם המקיים את המצות כיון שהוא מחוייב בהן, לבין אדם החש את הרגש הנעלה של השאיפה והשמחה לגרום נחת רוח לפניו ית'. וז"ל רבנו יונה (שערי תשובה - שער ראשון אות מ"ב):

תאות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם [פי' שימצאו חן בעיני ה'] ושיחפזו בהם.

וכתב על זה הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל²⁹:

מי שחושב וחוקר איך ובמה יוכל לגרום נחת רוח לבורא העולם, דבר זה מראה כי נגעה אהבת ה' אל לבו, וכפי גודל תשוקתו כך גודל אהבתו אליו ית'. אבל מי שחפץ לדעת רק מה מותר ומה אסור, במה אפשר להקל ובמה ראוי להחמיר, עדיין רחוק הוא מהתכלית. כי המטרה היא לעשות נחת רוח להשי"ת, ולא רק לקיים את המוטל עלינו. כמו אדם שנוסע למרחקים לזמן ממושך, בחזרתו קונה לילדיו דברים שונים ... כשהולך לקנות הוא חושב במה ישמח יותר כל ילד לפי טבעו. כל זה נובע מאהבתו לילדיו המעוררת בו תשוקה לשמחם ככל האפשר.

27. תפארת שמשון ח"ה עמ' ס"ז.

28. נראה כוונתו ש"הטפת דם ברית" היא כאלו שמוסרים חלק מהדם להקב"ה, שהדם שלנו יתאחד כביכול אתו ית' ושיע"ז ניהפך להיות כמציאות אחת. ע"ע גר"א (פ"ל לסי"צ פ"א מ"ח א') שענין "כריתת הברית" של המילה היא שהקב"ה כביכול כורת מקדושתו (את קדושת המילה) ונותנה לנו, ועל ידי קדושה זו אנו מתאחדים.

29. ספר אור לציון חכמה ומוסר (עמ' צ"ה)

בדומה לכך עלינו לחפש איך לגרום נחת רוח הגדולה ביותר לאבינו שבשמים, ושהוא ית' ישמח בנו ובמעשינו.

הגאון הרב חיים ברמן שליט"א מספר בשם אביו. שבלומדו בישיבת ראדין ראה פעם את החפץ חיים זצ"ל מניח תפילין, ושם לב שהוא ממלמל משהו לעצמו לפני קיום המצוה. הוא התקרב אליו ושמעו אומר:

"רבונו של עולם! אתה בחסדך הגדול נתת לי חיים, ונתת לי גם כוח לעבוד אותך. והנה אני בא עתה לקיים את המצוה שצוית אותנו להניח תפילין והנני מיחל בזה לעשות נחת רוח גדולה לפניך בכך שאני ממלא את רצונך."

כמה טעם נעלה יש בחיים שכאלה, כאשר האדם משתדל בכל מעשה שעושה לגרום נחת רוח לבוראו!³⁰

4. הקב"ה הוא "אבא" שלנו

בתורה, מתאר הקב"ה את היחס שלו אלינו כיחס של אב לבן:

"בני בכורי ישראל" (שמות ד' - כ"ב), "בנים אתם לה' אלוקיכם" (דברים י"ד - א').

ומרחיבים חז"ל במשמעות הדבר:

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר 'בנים אתם לה' אלוקיכם'³¹ (אבות פ"ג - מ"ד).

"אתה ה' אבינו" - כי אתה עומד עלינו תמיד לברך אותנו ולהשגיח עלינו כאב הדואג לכל צרכי בניו (זוה"ק ח"א דף ר"ה ע"ב מתורגם ללה"ק).

בתוך כל יהודי יש נשמה ייחודית מרוממת ביותר, והיא סיבת האהבה המיוחדת של השי"ת אלינו, כמו שכתוב בספר סדר היום (סדר ערבית של מוצאי שבת):

³⁰. ברכי נפשי ויקרא עמ' צ"א.

³¹. "צלם אלוקים", המוזכר שם במשנה, שייך לשם "אלוקים", אך "בנים למקום" היינו "בנים אתם לה' אלוקיכם" - הוא קשר שיש לנו לשם הוי"ה שהוא למעלה מהכל, חסד ואהבה שאינם תלויים בשום תנאים. (ע"ע נפש החיים שער א' פ"ב).

נשמתו של ישראל היא חלק אלוה ממעל, והוא נקרא "בן בכור" למלך ברוך הוא ... ולא מיבעיא הצדיקים אלא אפילו הפושעים והמורדים, כמו שכתוב (ירמיה ג' - י"ד) "שובו בנים שובבים".³²

לחוש אהבה זו של השי"ת אלינו הוא מצוה מן התורה, כפי שמובא בספר יסוד העבודה [ח"ב פ"ח]:

להאמין באהבתו המיוחדת של השי"ת לעמו ישראל היא מצוה מן התורה כמו שכתוב (דברים ל"ב - ו') "הלא הוא אביך קנך". הרי זו מצוה לזכור בכל עת שאנחנו בנים אהובים לאבינו שבשמים.

הרב שמשון פינקוס זצ"ל תיאר את המשמעות המופלאה של יחס זה:

אהבה בלתי מוגבלת - האהבה של אב לבנו היא אהבה עמוקה וחזקה, אין אהבה ש"אינה תלויה בדבר" יותר מאהבת האב לבנו. אפילו אהבה בין איש ואשה תלויה בתנאים מסוימים, ויש אפשרות של גירושין. אבל לילד נותנים את הכל גם בלי שמצפים לתמורה. אם עשיר גדול יתן לאדם זר מתנה של אלפיים דולר, זו תחשב מתנה נדיבה ביותר. אולם לטובת הילדים מוכנים להשקיע הרבה יותר מזה, כמעט בלי גבול. ידוע לי על משפחה שלבנם היתה מחלה בעיניו רח"ל, ועל ריפוי הוציאו קרוב למיליון דולר! כשילד צריך ח"ו להיות בבית חולים, האבא, על אף עיסוקיו הרבים, יושב על יד מיטתו לילה ויום. לחַתֵּן את הילדים מוכנים להשקיע מעל ומעבר .... הרי זה בני! בשביל ילדים מתאמצים עד הסוף. והנה, אם ניקח את כל האהבה בין אב לבן שהיתה אי פעם במציאות, עוצמת האהבה לא תגיע לאחת מאלפי אלפים של אהבתו של הקב"ה כלפינו ודאגתו המיוחדת לנו אישית. כמו שהקב"ה הוא בלתי מוגבל גם האהבה שלו בלתי מוגבלת. את עוצמת האהבה הזו עלינו לחוש. מעט מחשבה על כך תעורר בעקבותיה הרבה אהבת ה'³³

הקב"ה אוהב כל אחד כאישיות פרטית - "אהבתי אתכם אמר ה'" (מלאכי א' - ב'). יסוד גדול באהבת הקב"ה כלפינו הוא שהקב"ה אוהב כל אחד מאתנו כאישיות פרטית, כמו אב שאוהב את בנו. נתאר לעצמנו אב שבא לבקר את בנו בשיבה ולעמוד על מצבו. הוא מגיע לשיבה, מחפש את בנו, ואיננו. "לא היה לו חשק ללמוד, הוא יצא לטייל" אומרים לו. מנסים להרגיע את האבא, "לא נורא" אומרים לו, "תסתכל כמה לומדים רבים יש כאן, תראה איזה התמדה גדולה יש בבית המדרש, לא נורא שבחור אחד חסר". הייתכן שהאב יירגע מכך?! הוא רוצה לראות את בנו ראובן יושב ולומד! ואף אם יאמרו לו שבנו שמעון כן יושב ולומד, גם לא יירגע, הרי הוא רוצה לראות את ראובן מתמיד ועולה בלימודו. כך גם הקב"ה מתייחס לכל אחד מאתנו

³² ע"ע קידושין ל"ו ע"א מחל' ר"מ ור"י, וע"ע תשובת הרשב"א (ח"א קצ"ד, רמ"ב) שמכריע כר' מאיר וכ"כ תשב"ץ פ"י מגן אבות שם.

³³ תפארת שמשון ח"א עמ' כ"ה, ח"ה עמ' ק"פ, עמ' קצ"ו.

כ"ראובן" שלו. ההתייחסות של השי"ת אלינו היא כאב לבנו האהוב, שחשוב לו ואיכפת לו מכל אחד ואחד מאתנו.³⁴

הקב"ה אוהב אותנו בכל עוצמת האהבה וההזדהות של אם לבנה - יש אהבה של "מטפלת" לילד ויש אהבה של "אמא" לילד. המטפלת מסורה לילד, אוהבת אותו ודואגת לו, אך כל אחד מבין שאהבה זו אינה מגיעה כלל לאהבת האם שאהבתה עמוקה הרבה יותר. היא מרגישה את כל הקורה לילד כאילו זה קורה לה עצמה. אהבתו של בורא העולם לכל יהודי היא כאהבת אם לבנה. להקב"ה איכפת, והוא מרגיש את הכאבים שלנו, אף הקטן ביותר, יותר ממה שאנו בעצמנו חשים! העוצמה והאיכות של האהבה האבהית שה' רוחש כלפינו היא בלי גבול. כל יהודי יושב בכל עת כביכול חבוק בחיקו של הקב"ה. בתוך חביקה של הקב"ה לא ניתן להתעסק בדברים בטלים, וכל שכן בחטאים, רק בדבר אחד ויחיד - להראות לו ית' בחזרה את אהבתנו אליו "להפק רצון מה' ושיחפוץ בנו [ל' שע"ת מו' לעיל]"³⁵.

בן אינו מחכה בתור - ביחד עם יראת הרוממות שעלינו להרגיש כלפי השי"ת, ואימת מלכותו ית', שאנו צריכים לרעוד מפחד לא לעבור על רצונו ח"ו, אסור לנו לשכוח שהוא גם אבא שלנו שאוהב אותנו מאד. בנו של המלך שזקוק לעזרת אביו אינו מחכה בתור. אם הוא יצטרף לתור כולם יצעקו "הרי אתה בנו של המלך, מה אתה מחכה כאן?! הנה ארמון המלך לפניך, היכנס עד לחדר המלך, קפוץ וקרא 'אבא!' בפני בנו של המלך כל השערים פתוחים!". בדומה לכך, כאשר אנחנו נתייחס להקב"ה בכנות ובלב שלם כאבא שלנו, אז גם הקב"ה יחשוף בגלוי את אהבתו הגדולה אלינו.³⁶

5. האהבה בין הקב"ה לעם ישראל כאהבת חתן וכלה

בדברי הנביאים ובשיר השירים מתוארת האהבה בין הקב"ה וכנסת ישראל כאהבת חתן וכלה:

"ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך" (ישעיה ס"ב ו').

ואכן במדרש (שישה"ר ד' - כ"ב) מובא שבעשרה מקומות בנביאים ובכתובים הקב"ה קורא לעם ישראל בלשון חיבה "כלה". וכתב התוספות רי"ד (בפירושו לשיר השירים א', ב') שהשימוש דוקא במשל זה הוא כיון שאין אהבה גשמית גדולה ממנה, ועל כן הוא המשל המתאים ביותר. גם חז"ל מתארים את עוצמת האהבה המופלגת של הקב"ה לכלל ישראל:

34. תפארת שמשון ח"א עמ' רפ"ו שיחות אלול ס'.

35. תפארת שמשון ח"ד עמ' רנ"ה, ח"ג עמ' ט"ז.

36. תפארת שמשון ח"א עמ' רפ"ו.

אמר רבי יהודה אם בני אדם היו מכירים את האהבה הגדולה שהקב"ה אוהב את ישראל, היו שואגים כבני אריות מרוב אהבה לרדוף אחריו (כדי להתקרב אליו ית' ולהידבק בו). (זוה"ק ב': ה' ע"ב מתורגם ללה"ק)

יש לדבר זה משמעות חזקה ביותר שמוטל עלינו להתבונן בה ולהמחישה. להלן מובאים דבריהם של הרב שמשון פינקוס זצ"ל ולהבחל"ח הרב עזריאל טאובער שליט"א בענין זה:

המשל של שיר השירים - המשל המדויק של עוצמת ואיכות האהבה שבין רבש"ע וכנסת ישראל, הוא האהבה ההדדית הקיימת בין חתן וכלה כמתואר במגילת שיר השירים. זאת אומרת, שהיחס הראוי של כל יהודי להקב"ה, הוא מעין רגשי האהבה של חתן וכלה באמצע ימי ה"שבע ברכות" שלהם. לפי זה מובן מה שמובא בספר "תומר דבורה" (פ"ט)³⁷ שלאדם שלא נשא אשה חסר בקשר עם השי"ת ובהשראת השכינה עליו, שכן אין באפשרותו של מי שלא חווה את מציאות הקשר הרגשי הזה לתארו ולחוש את היחס הנפלא הזה.³⁸

ביאור המשל הזה הוא כפי שמובא בספר "שפע טל" להרב שעפטיל הורוויץ מפראג זצ"ל³⁹ שכתב שכל נשמה שברא הקב"ה כלולה מנשמת זכר ונשמת נקבה. בהגיע היום שבו אחד מהחלקים של הנשמה צריך לרדת לעולם הזה, נפרד חלק אחד מהשני, והחלק הנשאר ממתין בהיכל הנשמות עד שמגיע הזמן שגם הוא ירד לעולם. בהגיע שניהם לעולם הזה, הזכר והנקבה חיים בגופותיהם הנפרדים עד שמגיע מועד נישואיהם, ואז הם חוזרים להיות יחד כבתחילה. נמצא שאהבת איש ואשתו בנויה על יסוד אחדות הנשמה שהיתה להם בתחילה.

בדומה לכך, גם אצל הקב"ה קיימת בחינה כזאת של הפרדת חלק מעצמו, כביכול, לתוך גוף האדם. כמו שכתוב "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב' ז') ומבארים חז"ל (ספר הקנה בראשית ח' ע"ג) שנשמתו של האדם היא חלק אלו-ה ממעל "מאן דנפח מדיליה נפח" הקב"ה משלו ומעצמו כביכול נפח לתוך האדם (ע"ע בזה נפה"ח שער א' ט"ז). על כן, כמו שאשה משתוקקת תמיד לשוב ולהתחבר לשורשה - לבעלה, כך עם ישראל, שנשמתם באה מרוח פיו יתברך, משתוקקים לחזור לשורשם ולהתבטל כלפי מציאותו יתברך⁴⁰. וכן במקביל, הקב"ה כביכול שמח בהתקרבות שלנו אליו כמי ששמח במציאת חלק מעצמו.

37. כ"כ גם בספר ראשית חכמה שער האהבה פ"ד בשם ה"ר יצחק דמן עכו.

38. תפארת שמשון ח"ג עמ' קי"ז.

39. כן מבואר גם באדרת אליהו לגר"א מווילנא בראשית (א' כ"ז).

40. כ"כ השפת אמת ליקוטים - אהבה, וז"ל: פירוש מצות עשה "ואהבת את ה' אלקיך", שהקשו הפילוסופים - איך שייך צווי בזה, כיון שתלוי בהמשכת האדם. אולם וודאי אהבת ה' יש בכל נפש ישראל מה שנמשך אחר מקורו, שכתוב "ויפח באפיו ...", מאן דנפח מתוכו נפח כו'. וממילא נשמת האדם משתוקקת באהבה חשוקה ודבוקה להעלות ולהידבק בשורשו בה' יתברך ממש. אולם להיות שיש באדם יצר הרע גם כן, ואהבה היא מידה שיכול

זוהי מטרת מגילת שיר השירים לגלות עד כמה השי"ת אוהב אותנו, ולהודיע עד כמה חבויה בעומק נשמתנו אהבה נפלאה להשי"ת.⁴¹

ברית האהבה - שני הכרובים שהיו על הארון בבית המקדש סימלו את האהבה הגדולה, "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", של הקב"ה לעמו ישראל - כביכול, כאהבת בני זוג. כרוב אחד סימל את הקב"ה, והשני את כלל ישראל. עובדה זו נתפסת בשכלנו. אולם הדבר המפליא הוא שהכרובים היו שווים בגודלם! ואכן על הפסוק במגילת שיר השירים (ה' - ב') "אחותי רעיתי יונתי תמתי", דרשו חז"ל (שיהש"ר ה' - ב') "אל תקרי 'תמתי' אלא 'תאומתי', כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני". איך מבינים מדרש תמוה כזה?

אפשר לבאר את הענין על פי משל. נדמה רב גדול, גאון אדיר, איש קדוש ומרומם. ילדו הקטן פונה אליו ומבקש ממנו חפץ מסוים. הרב עונה שהוא צריך להתייעץ על כך עם אשתו, אמו של הילד. הרי אף אם הוא גדול הדור שכל עם ישראל נשען על ה"דעת תורה" שלו ועל הרוח הקודש ששורה עליו, בכל זאת בענין זה הוא שואל את אשתו, כי בנישואיה עמו נעשתה בעלת הבית ונעשית "תאומתו". מה גורם להם להיות שווים? ברית האהבה שביניהם.

כן הדבר ביחס שלנו עם רבש"ע. ברוב ענוותנותו הוא העניק לצדיקים אפשרות לקבוע דברים בעולם - "אפילו הקב"ה גוזר גזרה הוא [הצדיק] מבטלה" (שבת ס"ג ע"א). המתבונן בדברים אלו יבחין כי הקשר שקבע הקב"ה בינו לבין עם ישראל, הוא חסד עצום ביותר שאין כדוגמתו.⁴²

לאהוב דבר רע גם כן, ח"ו. ומזה נתקלקל אהבה הטובה שנצרך להיות להאדם להשי"י. וממילא אף שלפעמים מעוררת בו אהבה הטמונה בלבו להשי"י, אינה נקראת אהבה הואיל ויש אצלו איזה דבר שיוכל לבטלו ח"ו. לזאת צריך האדם מקודם להיות סור מרע, היינו מידת יראה, להיות אצלו מאמר השי"י כחומה לבל ידח נדח ממנו, ועל ידי זה שוב האהבה להשי"י היא אהבה גמורה שאינה בטלה עולמית, מאחר שאין שום דבר שיוכל לבטל אהבה זו.

41. פרקי מחשבה על שיר השירים להר"ע טאובר שליט"א עמ' ק"ל.

42. תפארת שמשון ח"ב עמ' שי"ז.

הערות כלליות על ארבעת המדורים:

נמצא שיש ארבעה שערים הפותחים את הדרך לעולמה הנפלא של אהבת ה': "אחותי" (אהבת המועיל), רעיתי" (אהבת הנעימות), יונתי" (אהבת ה"טוב"), תמתי" (אהבת ההתאחדות הנפשית). באמצעותם האדם יוכל לפתח את כל הפנים השונים של אהבת ה'. דרכים מעשיות לפיתוח זה יבוארו בעה"י בפרקים הבאים, וכן יתוארו ה"מחסומים" הקיימים בלב בדרך להישג זה והאופנים בהם ניתן לעקוף אותם. אולם למען שלמות הענין מובאות כאן כמה הערות הקשורות לארבעה מדורים אלו, כאשר תועלתן המעשית תוכר רק בהמשך ההתקדמות בהשגת רגשות אלו, כפי שיתואר בעה"י בפרקים הבאים.

א. על האדם למלא את המדורים

בתוך לבו של כל אדם נמצאים ארבעת המדורים הללו, אמנם הם כמו אולמות ריקים - חסרי רגש ואווירה - עד שממלאים אותם בכמה שיותר פריטים המעוררים את רגשות המדור. כאשר האדם מעלה בלבו שכל הדברים המועילים והנעימים הקיימים בעולם, שהוא רואה מדי יום ביומו, הם כולם מתנות מה', והוא חש את הנדיבות והאהבה של השי"ת הנמצאים מאחורי המצאתם, הוא ממלא בכך את המדורים האלו שבתוך לבו, ויהיה נעים לו להעלותם לתודעתו. הקדשת תשומת לב יום יום לכל הפריטים הרבים של המתנות הרבות שאנו מקבלים, היא הדרך לגדול ברכישת הנועם הנעלה של אהבת ה'.

הזדמנות נגישה לפתח רגשות אלו היא בשעה שהאדם מברך ברכות הנהנין, ברכות המצות וכדומה. שיתרכז בשעת אמירת הברכה בדבר שמברך עליו, ירגיש את יעילותו ("אחותי"), את כל מה שהקב"ה הוסיף ביצירתו כדי להנעים לו ("רעיתי"), ויחד עם זאת ירגיש את הנדיבות והאהבה שמאחורי המצאות אלו ("יונתי", "תמתי"). בכך הוא יוסיף בכל ברכה הכרות מוחשית בנועם טוב ה' ובאהבתו.

כאשר לוקחים כוס מים ביד כדי לשתות, לפני שמברכים, יש לחשוב לרגע כמה נפלאים מים אלו, כמה הם מועילים לכל מערכות הגוף וכמה נעים להרוות את הצמאון על ידם. יש להעלות על הלב את טובת הנדיבות המופלאה של השי"ת ואת אהבתו הגדולה אלינו שדאג להמציא מערכות שלמות כדי שיהיה לנו כל מה שאנחנו צריכים כדי להיות בריאים וחזקים, ואף סידר שדברים אלו יהיו נעימים לנו ביותר ויוסיפו לנו שמחה. מתוך

רגשות אלו ברך ושתה. אין משקה טעים ונעים לחיך יותר ממים ששותים אותם מתוך תחושות מלבבות אלו.

המחשבה על מדורים אלו בשעת אמירת הברכה תעזור מאד להתרכזות המחשבה ולהשגת הכוונה הרצויה של הברכה [עניין זה יבואר בס"ד בהרחבה בנספח "מפליא עצה" אות א' ע"ש]. גם נוסח התפלות שלנו מסודר על פי מדורים אלו כמבואר לקמן אות ג', וגם הן מהוות הזדמנות מעולה לפתח רגשות אלו.

ב. העצמת הרגשות ויצירת "קיצורי דרך"

לכל אדם ישנן חוויות מסוימות, שההיזכרות בהן מעוררת בלבו סוגי אהבת ה' אלו בעוצמה חזקה. לדוגמא; ההיזכרות באדם מסוים שהזדמן לו בדיוק כשנזקק לעזרתו ("אחותי"), נוף מרהיב עין שראה בעבר ועשה עליו רושם חזק ("רעיתי"), ההתרגשות שחש פעם באופן מיוחד מנדיבות לבו הגדולה של אדם שנתן לו מתנה ("ונתי"), תחושת אחדות מיוחדת שזכה להרגיש מאהבת הזולת ("תמתי"), וכדומה⁴³. יש תועלת גדולה לאתר חוויות אלו שמעוררות אצלו רגשות עצמתיים, שכן הן יכולות לשמש עבורו דרך קלה לעורר את רגשת המדור לצורך ברכות או תפלות וכדומה. בנוסף לכך, אירועים ופריטים אלו המעוררים עוצמת רגש מיוחדת יכולים לשמש כאמצעים לחזק את רגשותיו לגבי כל המוצגים בחדר. הרגש המיוחד שדברים אלו מעוררים, יוסיף רגש גם למוצגים האחרים שמשתייכים לאותו מדור, אף אלו שמצד עצמם קשה לו להרגיש על ידם רגשות חזקים של אהבת ה'.

ג. תכולת המדורים משתנה עם עליית האדם

יש לשים לב, שעם התקדמותו הרוחנית של האדם, תכולת המדורים האישיים שלו תשתנה. ההכרה שלו בטוב הרוחני כטוב אמיתי, וכן בטוב של קרבת אלוקים וקיום רצונו ית', תמלא את מקומו של ה"טוב" הבדוי של עקרונות מעוותים במדור "ונתי". וכן לנעימות הגשמית תיתוסף נעימותה הרוחנית של קרבת אלוקים ועשיית נחת רוח לבורא העולם במדור "רעיתי". ומה שמחשיב למועיל ישתנה מתועלת גשמית, לתועלת אמיתית נצחית במדור "אחותי".

⁴³ גם לדמות אדם שמחזיק בידו המנהיגו למקום מבטחים, מעין דברי הפסוק (תהילים ע"ג - כ"ג) "וְאֶנִּי תָמִיד עִפְנֹךָ אֶחְזָק בְּיָד יְמִינִי" יכול להיות קיצור דרך למדור 'אחותי'. וכן ציורים מוחשיים דומים לכך בשאר המדורים, כגון: 'רעיתי' - לחוש ליטוף נעים, 'ונתי' - הרוגע של "גמול עלי אמו" מתוך הכרה של הטוב המוחלט של ה' שדואג לטובתו, 'תמתי' - תחושה של חיבוק אוהב. (הערת קורא)

ד. הקשר בין המדורים

עוד חשוב לדעת, שהמדורים אינם מבודדים לגמרי זה מזה. למרות שהם עצמאיים וניתן להיכנס לכל אחד מהם בלי להיכנס קודם למדור אחר, קל יותר בדרך כלל להגיע למדורים הפנימיים (המבטאים אהבה עמוקה יותר של "יונתי" ו"תמתי"), דרך מדורים החיצוניים (של אהבה שטחית יותר של "אחותי" ו"רעיתי"). לדוגמה; הרוצה לעורר רגשות אהבת ה' של הערצה, הלל והודיה לה' ("יונתי"), יכול לעורר באופן ישיר בתוך לבו רגשי הלל והודיה לה'. אולם בידו להגדיל את עוצמת האהבה ואיכותה, אם יקדים לעורר את לבו להרגיש בכל הדברים הנעימים והמועילים שהשי"ת שם בעולם, המשתייכים למדורים החיצוניים של "אחותי" ו"רעיתי" המגלים על טובו ית' הגדול. בדומה לכך, גם הרוצה לעורר רגשי אהבת ה' ברמת "תמתי" הנובעים מההכרה המוחשית של אהבתו ית' אליו, יוכל לחזק רגשות אלו על ידי שיעור בתחילה את ההכרה בכל הדברים המוכיחים על אהבה זו ששייכים למדורי "אחותי" ו"רעיתי", ודרכם יגיע למדור זה⁴⁴.

גם בכיוון ההפוך, אחרי שחש האדם את הרגשות של "יונתי" ו"תמתי", כשיחזור למדורים "אחותי" ו"רעיתי", הרגשות יתחזקו מאד בעוצמתם ובאיכותם; שהרי כשרואים את היופי והיעילות של הבריאה אחרי שמכירים במידת טובו ית' ובאהבתו הנמצאים מאחוריהם, משמעותם מתגברת ועוצמת הרגש שהם מעוררים מתחזקת מאד. נמצא, שהמעבר ממדור למדור בשני הכיוונים מגביר את רגשות אהבת ה', ואין גבול לעוצמת הרגשות שאפשר להשיג.

44. גם המדור "יונתי" הוא פרוזודור למדור "תמתי". הרגשות של אהבת ה"טוב", הדרת כבוד, אהבת הרוממות ואהבת הקדושה, הנמצאים במדור "יונתי", מביאים באופן טבעי לרגשות ההזדהות הנמצאים במדור "תמתי". שכן כל קשר עם רגשות הנשמה מעורר קשר גם לתכונות העמוקות יותר שלה. דבר זה מוכר לנו, שכאשר יש אדם שמעריצים מאד, מרגישים באופן טבעי שמחה בשמחתו וכאב בצעריו מתוך הזדהות, מעין מה שמרגישים כלפי משפחה קרובה.

ב. אופנים שונים של בטחון בה' ועבודת ה' הקיימים בכל מדור

ל"מדורים" המתוארים לעיל יש משמעות גדולה מעבר לקיום מצות אהבת ה', שכן הם המפתח לעליית האדם בכל תחומי עבודת ה'. כיון שמדורים אלו הם פנים שונים של הכרה מוחשית בבורא העולם ית' ("ידיעת ה'"), בכל מדור יש מניע שונה לעבודת ה'. ואכן, הבנת מהותם של מדורים אלו מפיקה אור גדול בהבנת ענינים רבים בתורה ובעבודת ה'. כדי להדגים זאת, נתאר לקמן בקצרה את הפנים השונים של בטחון בה', ואת המניע הייחודי לעבודת ה', הנמצאים בכל מדור. השגת הרגשות הקיימים במדורים אלו היא הדרך הסלולה לרכישת מעלות נכספות אלו.

1) בטחון בה'

- **"אחותי" (אהבת המועיל) -** במדור זה מורגש עד כמה השי"ת דאג לטובתנו בעבר, וממשיך לדאוג לנו ולסדר את כל צרכינו תמיד ללא הרף. הכרה זו תביא לתחושת רוגע, שגם בעתיד הקב"ה ידאג לנו באופן המועיל ביותר. (אף כאשר קורים דברים שנראים לנו חסרי תועלת, אנו מודעים לכך שהדבר קורה רק כשיש תועלת גדולה יותר הדוחה את התועלת ההיא)⁴⁵.
- **"רעיתי" (אהבת הערב) -** במדור זה מורגש שהשי"ת ברא את העולם וכל אשר בו, לא רק לתועלתנו החיונית, אלא גם כדי להעניק לנו נעימות ושמחה באופן הכי מושלם שאפשר. מתוך הכרה זו תתוסף לנו שלוות נפש בהתייחסות לכל המאורעות העתידיים, מתוך הכרה שבסופו של דבר נודה על כל צרה שהגיעה לנו כשנראה את התועלת ("אחותי") ואת ההנאה והשמחה הגדולה ("רעיתי") שהשגנו על ידה.
- **"יונתי" (אהבת הטוב) -** מדור זה מואר באורה המבהיק של האמת שאין טוב יותר מה"טוב" של השי"ת. כאן רואים בגלוי שהשי"ת עושה רק את הטוב ביותר לברואיו, ואין מקום לשאוף ל"טוב" יותר מזה. מתוך היבט זה ירגיש האדם שכל התרחשויות העולם הן תחת פיקוחו

⁴⁵ באופן מעשי כדי להשיג סוג בטחון זה ולחזקו, יועיל מאד לכל אחד לשים לב לכל הדברים שקורים במשך החיים, דרכם אפשר להכיר את השגחת השי"ת ומידת טובו להטיב לברואים, ולהקפיד שלא יישכחו ממנו. זאת מעין המובא בפוסקים שכאשר נושע האדם בישועה מיוחדת, מצוה בכל שנה באותו תאריך לעורר את התחושות של חסד ה' שהוא חש בשעת הישועה. בנוסף לכך, קריאת ספרים שנכתבו על סיפורי השגחה פרטית שקרו לאנשים אחרים ג"כ תועיל הרבה להשיג את דרגת הבטחון בה' הנמצאת במדור זה.

הטוב של בורא העולם, ואפשר לסמוך עליו שכל מה שיביא עלינו יהיה אך ורק טוב אמיתי ומושלם.⁴⁶

■ **"תמתי" (אהבת ההתאחדות) -** במדור זה מתאחד רצונו של האדם עם רצון ה', וכל שאיפתו היא רק לעשות את רצון ה'. ועל כן כאן אין שום מקום לשאלה - ודאגה - של "מה יהיה?". למי שנמצא במדור זה לא משנה כלל מה יקרה בעתיד, שהרי הרצון שלו הוא רק מה שה' רוצה. אף אם הייתה ח"ו אפשרות שיקרו דברים שאינם טובים ואינם מועילים (מציאות שכמובן אינה קיימת), אין הדבר משנה לו כלל, שהרי הרצון שלו ורצון ה' הם מציאות אחת - "חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו". אף על פי שמן הנמנע בעולם הזה להגיע למבט זה באופן מושלם בכל חלקי הנפש (ועל כן אסור לנו לברך "הטוב והמטיב" על רע), מכל מקום משימת החיים שלנו היא להתקדם במשך כל חיינו לקראת מטרה נכספת זו ולהגיע קרוב אליה ככל שניתן.⁴⁷

46. כדי לעזור להשגת רגשות אלו כדאי שתהיה שגורה בפיו אמת זו, כדברי השו"ע או"ח (סימן ר"ל ס"ה) "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", וכן שיהיו מורגלים על לשונו פסוקי תהלים שמעוררים לזה כגון "מזמור לדוד ה' רועי .." וכדומה.

47. המתבונן יראה שכל חגי השנה מבוססים על מערכת זו, וכן ארבע הפרשיות של התפלין וארבעה הבנים של ההגדה של פסח וכהנה רבות. ואכן מכיון שמטרת כל המצוות היא להביא את האדם לאהבת ה' (כמו שכתבו הרמב"ם, החובות הלבבות וספר העקרims), הבנת מדורים אלו פותחת את הדרך להבנת עומק רצון ה' בכוונת כל המצות. עניינים אלו יבוארו בעה"י בחלקים הבאים של הספר.

בטחון ב"אבא האוהב"

רבי אברהם מסלונים זצ"ל:

אבא דואג לכל ילדיו בלי יוצא מן הכלל

האדמו"ר רבי אברהם מסלונים זצ"ל בעל "ברכת אברהם" דיבר פעם עם אחד מיוצאי חלציו, וראה שהוא מודאג ביותר על פרנסתו. עמד ואחז בכתפיו, טלטל אותו, ואמר "האם אתה סובר שהקב"ה הוא אבא שלי ואוהב רק אותי - ולך הוא רק כעין סבא או סבא רבא?! לא ולא! הקב"ה הוא אבא שלך בדיוק כמו שהוא אבא שלי, לא פחות! ואבא דואג לכל ילדיו בלי יוצא מן הכלל ... הלא אב אחד לכולנו! ..."⁴⁸

רבי שלום נח ברזובסקי זצ"ל:

"אבינו מעולם ועד עולם"

האדמו"ר רבי שלום נח ברזובסקי זצ"ל בעל "נתיבות שלום" היה רגיל לשנון לשבורי לב את דברי הכתוב "אבינו מעולם ועד עולם" (דברי הימים א' כ"ט - י'), והיה אומר להם, "שאסור ליהודי לשכוח שבכל 'עולם' של הסתר ('עולם' מלשון 'העלם') שיהודי נמצא בו, ובכל מצב שנקלע או הסתבך בו, הקב"ה הוא אבינו אב הרחמן והוא נמצא ביחד עם האדם גם שם ..."⁴⁹

הרב יהודה ליב קסטילאניץ זצ"ל:

אין לפחד מפטירה ... הולכים לאבא

הצדיק רבי יהודה ליב קסטילאניץ זצ"ל כשהגיעה עת פקודתו קרוב לפטירתו, שמעו אותו מדבר לעצמו, "בושתי ונכלמתי מאד, איככה אני הולך אל אבי שבשמים, באלו פנים, מה אני מביא איתי...". אחרי אתנחתא המשיך ואמר: "אבל אינני מפחד, כי הלא אבי הוא, אבא אוהב ... אני הולך לאבא (איך גיי צום טאט'ן)!"⁵⁰

48. מסוד שיח חסידים עמ' 293

49. שם

50. שם עמ' 352

המגיד ממעזריטש זצ"ל:

כאשר צועקים "אבא!" - אז אבא מגלה את עצמו

הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע היה אומר: שכאשר האדם מרגיש את עוצמת אהבתו ית' אליו כאב לבנו, ומתחנן וצועק אליו עם כל הלב "אבא!", אז הקב"ה פותח את שערי האבהות והרחמים ומושיע אותו מצרותיו.

וכן מבואר בתהילים (פ"ט - כ"ז): "הוא יִקְרָאֵנִי; אָבִי אֶתָּה, אֵלֵי וְצוּר יְשׁוּעָתִי (מצודות דוד: כל בטחונו יהיה עליו, כבטחון הבן אל האב). אֶף אָנִי בְּכוֹר אֶתְנָהוּ (רש"י, מצודות: גדול אתנהו) עֲלִיּוֹן לְמַלְכֵי אָרֶץ, לְעוֹלָם אֲשֶׁמָּר לוֹ חֲסֵדִי וּבְרִיתִי נִאֲמָנָת לִו".

וכן נהג רבי עקיבא כמובא בגמ' תענית כ"ה ע"ב: מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה, ירד רבי עקיבא אחריו ואמר "אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו" וירדו גשמים.⁵¹

2) עבודת ה'

- **"אחותי" (אהבת המועיל) -** מי שמכיר בכך שמקור כל הדברים המועילים בעולם הוא בורא העולם ית', יבין שכאשר אותו בורא עולם נותן לנו הוראות כיצד עלינו לנהל את חיינו, ודאי שאין תועלת גדולה יותר משמירתן. וכדברי התורה בתשובתה לבן החכם: (דברים ו' - כ"ד) **"וַיְצַוְנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה"**. מניע זה של עבודת ה' הוא מסרה המרכזי של הפרשה השנייה של קריאת שמע ("והיה אם שמוע"), שכל הצלחתו האמיתית של האדם - גם בעולם הזה - תלויה בקיום רצון ה'. אדם המכיר בכך שהשי"ת הוא מקור **כל** ההצלחות, יקיים את המצוות בדקדוק ובשלמות, מתוך הבנה שכל סטייה מהן היא סכלות גדולה.
- **"רעיתי" (אהבת הערב) -** כל אדם בעולם אוהב נעימות, ונרתע באופן טבעי ממצבים חסרי נעימות. כל ההבדל בין בני האדם הוא סוג הנעימות שאליו הם שואפים. והנה, המקור לכל סוגי הנעימויות השונים הקיימים בעולם הוא השי"ת. לכן גם תכונה זו של השאיפה לנעימות, שהיא מהמניעים העיקריים של כל אדם, תביא אותו, מתוך ההכרה בהשי"ת המורגשת במדור

זה, לשאוף לקיים את המצוות ולהתרחק מעבירות, כדי להשיג את הנעימות המובטחת לכל מקיימי מצוותיו ית' ועושי רצונו, בעולם הזה ובעולם הבא.

■ **"יונתי" (אהבת הטוב) -** כאשר האדם ירגיש בטובו הגדול של השי"ת, הכרה זו תעלה את דרגת המניע שלו לעבודת ה' - עבודתו תיהפך להיות אמינית ומרוממת יותר:

- הוא לא יעבוד את ה' רק לשם השגת הצלחה אישית בעולם הזה ובעולם הבא, אלא מתוך הכרה **שקיום רצונו ית' הוא ה"טוב" האמיתי**. הוא יחוש שכמו שהשי"ת הוא "טוב" גם רצונו הוא "טוב", ועל כן מי שמקיים את רצונו ית' הוא שעושה "טוב" (ועשיית דברים ח'ו נגד רצונו זה היא בגדר "רע" ההיפך מ"טוב"), כמו שכתוב (מיכה ו' ח') "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' אלוקיך דורש ממך...". עובדה זו כשלעצמה היא מניע מספיק לעבודת ה' לכל מי ששואף לעשות טוב ולהיות טוב.

- **כאשר האדם מכבד את זולתו, הכבוד מניעו באופן טבעי להרגיש שמחה למלא את רצונו**, ומכיון שחשובה לו דעתו עליו, הוא נזהר שלא לעשות דבר נגד רצונו. כך בעבודת ה', ככל שהאדם יחוש יותר את טובו ית' יהיה לו חשוב יותר לקיים את המצוות באופן המהודר ביותר.

- כאשר יכיר האדם בטוב השי"ת, ועד כמה הוא דואג לו ודורש את טובתו תמיד, יתעוררו בו רגשי **"הכרת טובה"** שיניעו אותו לרצות לשלם כביכול טובה תחת טובה כפי מיטב יכולתו, והוא יחוש בושה גדולה להחזיר ח'ו רעה תחת הטובה הגדולה שהשי"ת גומל לו.

■ **"תמתי" (אהבת ההתאחדות) -** האוהב את רעהו עד כדי התאחדות והזדהות נפשית, יחוש את שמחת רעהו כשמחתו האישית, ורצונו כרצונו האיש. בדומה לכך, המניע המרומם ביותר של עבודת ה' הוא הרצון לגרום, כביכול, נחת רוח להשי"ת. זוהי תחושת השמחה והסיפוק הגדול שמרגיש האדם מתוספת השמחה הנגרמת כביכול למעלה על ידי מעשיו - כלשון הפסוק "ישמח ה' במעשיו"⁵². במדור זה של "תמתי" לא נצרכת סיבה נוספת לעורר את האדם לקיים את המצוות בשלמות ובחריצות גדולה, מלבד הידיעה שקיומן באופן מושלם גורם נחת רוח גדולה לאבינו האהוב שבשמים.

[ענין זה יבורר בהרחבה בעה"י לקמן פרק ח']

52. ע' מלבי"ם תהילים (צ' - י"ז) ויהי נועם ה' אלהינו עלינו - הנעימות היא התענוג ששיג הפועל ממעשהו במה שהפיק ממעשהו את התכלית הנרצה. ועל ידי שאנו נשיג את השלמות, בזה ימצא ה' נועם בכלל הבריאה אשר ברא לכבודו, ששיגו הברואים את כבודו ויעבדוהו.

ג. סדר התפילה - סולם עלייה לארבעת מדורי אהבת ה'

מקום נוסף שבו ניתן להכיר בחשיבותם הגדולה של מדורים אלו, הוא בהבנת התפלות שלנו. נוסח התפלות שתקנו אנשי כנסת הגדולה מסודר באופן שיעזור למתפלל לעלות מדרגה לדרגה בהכרת ה' ובאהבתו ית'. המתבונן יראה, שכל חלקי התפלה מסודרים באופן מדויק לפי המדורים האלו. הבנה זו בתוכנית מבנה התפלה תעזור מאד למתפלל לעורר את הרגשות המתאימים בכל חלק של התפלה ולכוון בו כראוי.

▪ **ברכות השחר - "אחותי" - "רעיתי":**

תפילת שחרית פותחת בברכות השחר. ברכות אלו הן כניסה למדורי "אחותי" ו"רעיתי" - אשר בהן אנו חשים הודיה להשי"ת על כל הדברים הרבים המועילים והנעימים שהעניק לנו וששם בעולם לטובתנו.

▪ **פסוקי דזמרא - "יונתי":**

בפסוקי דזמרא נכנסים למדור "יונתי", מתוך המחשת מידות החסד והטוב העומדים מאחורי כל הדברים הרבים המהנים, המועילים והטובים הממלאים את כל הבריאה. במזמורים אלו מתרכזים ב"טוב ה'" הקיים מאחורי כל הדברים ששם בשבילנו בבריאה. הכרה זו היא הבסיס לכל רגשות השבח וההלל לה'.

▪ **ברכת "יוצר המאורות" - השיא של "יונתי":**

בברכת "יוצר המאורות" ב"קדושת יוצר", המתפלל מגיע לשיאו של מדור "יונתי" - הכרת הערך המופלג של טוב ה', שהוא "קדושה" (קדושה היא הכרה בכבוד שמים באופן של "הערצה" - רגש של כבוד מופלג, כנוסח תפלת קדושה "נעריצך ונקדישך"). וכן בברכת "יוצר אור ובורא חושך..." לא רק משבחים את השי"ת על טובו המתגלה על ידי המאורות שברא, אלא אומרים שאותו רבש"ע, באותן מידות של הטבה לברואיו שברא את האור ברא גם את החושך, ואותו רבש"ע שברא את השלום ברא "את הכל", הכולל אף

את כל מה שנראה לנו כ"רע" בעולם⁵³. זהו השיא של מדור יונתי, שהוא, ההכרה שלא רק מה שנראה לנו כטוב משקף את טובו המופלג של השי"ת, אלא גם מה שנראה לנו כרע מגיע מאותו טוב.

▪ **ברכת "אהבה רבה", קריאת שמע וברכת הגאולה - "תמתי":**

ברכת "אהבה רבה אהבתנו", שייכת למדור "תמתי" - בברכה זו מתוארת אהבת הגדולה של השי"ת אלינו, כאשר המטרה היא לעורר בנו רגשות אהבה אליו ית' "כמים הפנים לפנים", כהקדמה למצות אהבת ה' המובאת בפרשה הראשונה של קריאת שמע⁵⁴. לאחר מכן ממשיכים לצעוד לתוך עומק מדור זה באמירת הפסוק הראשון של קריאת שמע, שהוא יחוד ה' באהבה, לקבל שאין עוד מלבדו ית' - גם בתוך פנימיותנו, כלומר שאין לנו רצונות ושיאיפות עצמאיים מנותקים מרצונו ית'. בקריאת שמע אנו משתמשים בכל הצטברות הרגשות של אהבת ה' שהושגו בחלקים הקודמים של התפלה, להביאם אל מטרתם, אשר היא לקבל על עצמנו עול מלכות שמים ועול המצות מתוך אהבה (בפרשה הראשונה והשנייה של קריאת שמע)⁵⁵. שיאה של קבלת מלכות שמים באהבה הוא לחוש מעין רגשות אהבת ה' שהשיג כלל ישראל בשעת קריעת ים סוף, רגשות שהביאו אותם לקבל מלכות שמים באהבה באופן המרומם והנרגש ביותר, כאשר אמרו "ה' ימלוך לעולם ועד", כפי שמובא בהמשך לקבלת מלכות שמים של קריאת שמע. במילים אלו ביטא כלל ישראל את הכרתו בטוב ה' עד לקבלת רצון ה' בכל אופניו, שהיא התאחדות רצונם עם רצון ה', וזהו שיאו של מדור "תמתי".

אחרי שזכה האדם לרענן ולהאיר את ארבעת המדורים של הכרות מוחשית בהשי"ת, הרי הוא מוכן לעמוד לפני השכינה בתפילת העמידה.

⁵³ הברכה הראשונה של קריאת שמע "יוצר אור" נקראת "ברכת קריאת שמע" כיון שהיא ברכה על אחדות ה' שבפסוק הראשון של קריאת שמע, בברכה זו אנו מזכירים שאותו רבש"ע שברא את האור ברא את החושך ואותו רבש"ע שברא את השלום ברא את הרע [לשון הפסוק (ישעיה מ"ה - ז') הוא "עושה שלום ובורא רע", ובנוסח הברכה משנים את המילים ללישנא מעליא "את הכל", אבל הכוונה כלשון הפסוק]. בדומה לכך בתפילת ערבית אומרים "גולל אור מפני חושך וחושך מפני אור" מזכירים מידת יום בלילה ומידת לילה ביום (ברכות י"א ע"ב), שגם היא ברכה על אחדות ה'. קבלת אחדות ה' כוללת להאמין ולהרגיש שלטוב ולרע יש מקור אחד שהוא כולו טוב, וכן לקבל את התאחדות הרצונות והשיאיפות שלנו עם רצון ה', דהיינו שאנחנו והרצונות שלנו לא יהיו נבדלים מה' וכשתי רשויות ח"ו (שהוא "קבלת מלכות שמים" של פסוק הראשון של קריאת שמע).

⁵⁴ וכמו שמובא בשם רבי עקיבא איגר זצ"ל נספח פניני אור סוף פרק ב'.

⁵⁵ ע"ע הרחבה בענין זה לקמן פרק ח' "מלכותו ברצון קבלו עליהם", שהמטרה של כל רגשי אהבת ה' היא להגיע לקבלת מלכות שמים באהבה.

ד. "בית ה'" של אהבת ה'

בהגדרת ארבעה מדורים אלו, נראה שהגר"א מוילנא העניק לנו עוד תשורה יקרה. והיא, שלפי דבריו מתבהר הביטוי "בית ה'" המוזכר על ידי דוד המלך פעמים רבות בספר תהלים, באור חדש. ענין זה לא התבאר כל צרכו על ידי מפרשי התנ"ך. ועל אף שלא באנו בסוד ה' להבין עומק סתרי הדברים, הרי דברי התורה הן "כתפוחי זהב במשכיות כסף", ונראה שבאמצעות דבריו הנהירים של הגר"א נפתח בעה"י שער להבנת הנושא באופן השווה לכל נפש.

דוד המלך מזכיר פעמים רבות בספר תהלים את המושג "בית ה'". בית זה, לפי המתואר בפסוקי התהלים, הוא מקום בו נמצאים הצדיקים כל חייהם ומתוכו מהללים את ה', גם דוד המלך מביע כיסופים להיות תמיד בתוכו ולא לצאת ממנו לעולם. מתוכן הפסוקים וסגנונם ברור שאין כוונת דוד המלך לבית המקדש הגשמי (שעדיין לא היה קיים בימיו) - וכדלהלן:

- "אשרי יושבי ביתך, עוד יהללוך סלה" (תהילים [פ"ד - ה']),
- "צדיק כתמר יפרח ... שתולים בבית ה' בחצרות אלוקינו יפריחו" (תהילים [צ"ב - י"ד]).
- "שבתי בבית ה' כל ימי חיי, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" (תהילים [כ"ז - ד']),
- "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, ושבתי בבית ה' לאורך ימים" (תהילים [כ"ג - ו']),
- "אשרי תבחר ותקרב ישכן חצריך, נשבעה בטוב ביתיך, קדוש היכליך" (תהילים [ס"ה - ה']).

ואכן יש לשאול מה באמת טיבו של "בית" זה שדוד המלך מזכירו בהערצה גדולה כל כך? ונראה בעה"י ביאור הדבר בהקדם דברי הזוהר הק' (ח"ג עמ' קס"ה ע"ב) שמביא שבנין בית המקדש הגשמי היה מקום מסוגל ביותר להשיג בו רגשות מרוממים של אהבת ה'. וזה לשונו:

"גו מקדשא כל הרהורין ושתכחון, בר הרהורא דחרוה דמלכא קדישא". [תרגום: בתוך בית המקדש נשכחים מהלב כל שאר הרהורים, חוץ ממחשבת שמחת המלך הקדוש (השי"ת)].

הנכנס לבית המקדש, מתוך יחס הכבוד הראוי, חש את נוכחות השי"ת ואת עוצמת מידת טובו, עם השמחה המרוממת שמלווה רגשות אלו, כמו שכתוב "שויתי ה' לנגדי - לכן שמח לבי ויגל

כבודי". שמחה זו היא ה"חדוה דמלכא קדישא". היינו, כמו שכל "בית" הוא מקום בו אפשר לפגוש את בעל הבית, כן - להבדיל - "בית ה'" הוא מקום בו יכול האדם, במידה מסוימת, כפי מידת הכנתו לכך, לצאת מההסתר של העולם וכביכול "לפגוש" את השי"ת (היינו להרגיש את נוכחותו וטובו באופן מוחשי ביותר)⁵⁶. נמצא, שבמקביל למציאותו הגשמית של בית המקדש היתה גם מציאות רוחנית אותה הרגיש מי שנכנס אליו, והיא "בית ה'" הרוחני.

ואכן, המתבונן יראה דבר מפליא: ארבעה סוגי האהבה המתוארים לעיל מקבילים במדויק לארבעת כלי המקדש שהיו מונחים בבית המקדש. בהיכל היו (1) השולחן, (2) מזבח הקטורת (3) המנורה, ובקודש הקדשים היה (4) ארון הברית עם הכרובים המחוברים אליו. "בית ה'" של בית המקדש היה אומנם "בית" לארבעה פריטים אלו.

והנה יש בארבעה כלים אלו הקבלה מדוקדקת ביותר⁵⁷ לארבעה סוגי האהבה המוזכרים, וכדלהלן:

השולחן עם לחם הפנים - מקבילים לאהבת המועיל ("אחותי") שהרי הלחם הוא הבסיס לקיום החיים הגשמיים האנושיים כלשון הפסוק "ולחם לבב אנוש יסעד". אין בעולם הגשמי דבר המתאים להדגים את תכונתו ית' שהוא דואג לתועלת ברואיו יותר ממציאות הלחם שהמציא כדי להחיותם.

מזבח הקטורת - מקביל לאהבת הערב ("רעיתי"), המיוצגת על ידי הריח הנעים של סממני הקטורת. הריחות הנעימים של סממנים אלו, הם מציאות שהקב"ה המציא עבורנו רק כדי להנעים לנו ולהוסיף לנו שמחה בחיים.

המנורה - מקבילה לאהבת ה"טוב" ("יונתי"). האור מסמל את הטוב של גילוי כבוד שמים, שכן כל אור הוא חלק מאור פניו ית' שהוא גילוי כבודו ית', ולעומתו החושך והרע מסתירים את האור העליון הזה. ואכן, מציאות האור אינה מסמלת כבוד שמים בלבד אלא היא גם חלק ממנו⁵⁸ ומתכונתיה לעורר בתוך הלב רגשות של הכרה בכבוד זה, כמו שכתוב (ישעיה [כ"ד - ט"ו]) "על כן באורים כבודו ה'", לכן נוהגים להדליק נרות לכבוד שבת וחג, בסעודות מצוה ובאירועי

56. וכן מבואר במסכת סנהדרין דף צ"א ע"ב: אמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר "אשרי יושבי ביתך - עוד יהללוך סלה", היינו שלחוש רגשי שירה לה' בעולם הזה נקרא להיות מ"יושבי ביתך".

57. המתבונן יראה שאין דבר בעולם הגשמי המסמל באופן מדויק את ארבעה מדורים אלו יותר מארבעת כלי הקודש האלו.

58. כלשון התפלה בסדר יוצר "טוב יצר קבד לְשִׁמּוֹ, מְאֻרֹת נְתַן סְבִיבוֹת עֲזֹו".

קדושה⁵⁹. הרגשת כבוד שמים - שהיא רגש הכבוד הנובע מההכרה בטוב ה' - היא הרגש של מדור "יונתי"⁶⁰.

הארון והכרובים שבקודש הקדשים - הארון מסמל את האמצעי להשגת דביקות בה' שהוא מעל כל האמצעים האחרים, הדביקות שאפשר להשיג על ידי לימוד התורה⁶¹. מבואר בגמרא יומא נ"ד ע"א שהכרובים, הדבוקים מקשה אחת עם הכפורת אשר מעל לארון, מסמלים את האהבה המופלגת בין השי"ת לעם ישראל כאהבת בני זוג, מעין המתואר במגילת שיר השירים, שהיא אהבת ההתאחדות, אהבת "תמתי"⁶². נמצא שהארון עם הכרובים מדגימים את האחדות המופלאה הקיימת בין קב"ה ישראל ואורייתא⁶³.

אשרי הזוכה להיכנס לתוך ה"בית" הזה ולהיות שתול בו כל ימי חייו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו⁶⁴.

59. ע' ילקוט שמעוני במדבר (פ"ח - רמז תשיט) "כבוד השבת - נרותיה הן כבודה". וע' טור אורח חיים סימן תר"י הל' יוה"כ "נוהגין בכל מקום להרבות נרות בבתי כנסיות משום דכתיב "על כן באורים כבדו ה'" ומתרגמינן "בפנסיא יקרו ה'" ואמרין "ולקדוש ה' מכובד" זה יום הכפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה ... על כן מכבדין אותו בכל מיני כבודים". וע'ע' תשובות הרא"ש (כלל חמישי סימן ח'): מכבדין שבתות וימים טובים ברבוי נרות דכתיב "על כן באורים כבדו ה'", ומתרגמינן "בפנסיא יקרו השם". ובמקום אורה יש שמחה דכתיב "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", וכתיב "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", וכתיב "קול ששון וקול שמחה קול ריחים ואור הנר". לכן נהגו להרבות בנרות בשבתות וימים טובים לשמחה ולא לאורה. עכ"ל. שמחה זו של האור אינה רק שמחה שטחית, אלא שמחה פנימית של הנשמה, שמחת "יונתי". [ע' ביאור הגר"א ליעלה ויבא (מובא שו"ע סוף הל' ראש חודש), שכתב שברכת שים שלום נתקנה כנגד ברכת כהנים, והמילה "טובה" היא כנגד "יאר ה' פניו אליך" כמו שכתוב "יִבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב" (בראשית א'), וכן כתוב "רַבִּים אֲמָרִים מִי יִרְאֶנּוּ טוֹב נֶסֶה עֲלֵינוּ אֹר פְּנֵי ה'" (תהילים ד' - ז'). וע'ע' גמ' תענית דף י' ע"ב: לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר הבקר אור והאנשים שלחו. פרש"י: יצא אדם בכי טוב - שימתין עד שיאור, כמו "וירא אלהים את האור כי טוב" (בראשית א'):]

לפ"ז מבואר שבברכת "ויצר המאורות" מודים ומהללים על דברים רבים שנראים כאינם קשורים לברכת האור והמאורות; "קדושה" ו"לא לאל ברוך נעימות יתנו כו", ובשבת מתארים בהרחבה את כל ענין השבת "לא לאל אשר שבת כו". שלפי האמור הכל אכן שייך לאורו של "מדור יונתי".

60. העובדה ששלושת כלי הקודש נמצאים בחדר אחד ולא בחדרים נפרדים, הוא דבר נפלא ומדויק ביותר. שהרי כל עוד אהבת המועיל ואהבת הערב אינם מביאים לאהבת הטוב של ה', הם אהבה אנוכית כמבואר לעיל בפ"ב. ועל כן שלושה כלים אלו צריכים לפעול יחד להשגת אהבת ה' מושלמת לא אנוכית.

61. כמו שאמרו (כתובות ק"א ע"ב) שקיום מצוות "ובו תדבק" הוא על ידי הדביקות לתורה וללומדיה. וע'ע' זוה"ק (ח"ג ט' ע"ב) "כל מאן דאשתדל באורייתא כאילו אחיד בקב"ה", ושם (ח"ג ק"ס ע"ב) "זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא לשמה, דהא מתקשרי בקב"ה ממש".

62. ע' גר"א מובא ריש הפרק: "תמתי" - בבחינת כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. כי היא מתלוות ומתדבקת בבן זוגה". היינו שהמלה "תמתי" דבוקה למלה "יונתי", שהקב"ה מתאר את כנסת ישראל כ"יונה תמה". וע' רש"י שיר השירים פרק ו פסוק ט: אחת היא יונתי - אחת היא הנבחרת לי ל"יונה תמה" שהיא תמימת לב עם בן זוגה. ע'ע' לעיל הערה בריש הפרק הרחבה בענין זה.

63. ע' זוהר חלק ג' דף ע"ג ע"א "תנינן ג' דרגין אינון מתקשרן דא בדא קב"ה אורייתא וישראל".

64. ע' מלבי"ם על תהילים פרק ה' פסוק ח': "ואני ברב חסדך אבוא ביתך, אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך" - "ביתך", "היכל קדשך" - ההיכל פנימי יותר מן הבית. [דוד המלך] מצייר ביאתו; אל ביתו החיצוני בא בצירורים אשר

פניני אור

פנינים מרבתינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

א. תיאור מדורי אהבת ה' בספר העיקרים

בספר העיקרים (מאמר שלישי פרק ל"ה) מתאר הרב יוסף אלבו זצ"ל את הפנים השונים של מצות אהבת ה' באופן דומה לדברי הגר"א⁶⁵, אולם הוא הגיע רק לשלושה מתוך ארבעת המדורים של הגר"א⁶⁶. וז"ל:

שלושת המדורים; "טוב - מועיל - ערב"

האהבה [היא] על ג' פנים: אם אהבת הטוב, ואם אהבת המועיל, ואם אהבת הערב.

ואהבת הטוב - הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד שהוא טוב גמור, מבלי שיתערב באהבה ההיא קבלת התועלת ולא קבלת ערבות כלל, אבל יאהב הטוב מצד מה שהוא טוב בלבד.

ואהבת המועיל - הוא שיאהב הדבר הנאהב מצד התועלת שיקבל ממנו בלבד.

מלא לבבו מרוב חסדו, ובעת ישתחוה בפנימית ההיכל ששם נכנס להשתחוות, ימלא פחד ויראה מהדר גאונו. ולא יראת הרע והנזק, אך "ביראתך" - יראת הרוממות משאתך וגדולתך. עכ"ל. וכן מובא במסילת ישרים פרק י"ט, ש"הביאני המלך חדריו" היינו חדרי ידיעת גדולתו ית'. וז"ל: אמר שלמה במשל החכמה (שה"ש א'): "משכני אחרך נרוצה, הביאני המלך חדריו, נגילה ונשמחה בך", כי כל מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפנים בחדרי ידיעת גדולתו יתברך, יותר תגדל בו השמחה, ויהיה לבו שש בקרבו. עכ"ל.

"בית ה'" זה הוא באמת בתוך לבו של האדם כלשון הספר חרדים פ' ל"ד: "בתוך לבי משכן אבנה לזיוו כו". וכמוש"כ בפירוש האלשיך ז"ל (שמות ט"ו - א-ב): "ושכנתי בתוכם" ... שלא נאמר בתוכו כי אם בתוכם. לומר, שהם בעצמם יהיו משכן ומדור אל השכינה, כי "היכל ה' המה". וזה שאמר "ואנוהו", שאהיה לו נוה שידור בי. עכ"ל. וע"ע מלב"ם על ירמיה (ז' - ג'): "ואשכנה אתכם" ר"ל אתכם עצמכם אשכן פה, שעל ידכם אשכון בבית לא על הבית רק עליכם, כענין "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכן במלב"ם הושע (ה' - ו'): ילכו לבקש את ה' בירושלים ויביאו עמם צאן ובקר להקריב בבהמ"ק, אבל אז לא יועיל להם הבקשה כי לא ימצאו אותו עוד, כי כבר חלץ מהם והתרחק מאתם ... כי לא בבית מקדשו ימצא ה', רק בתוך לב האומה ובקרוב נפשם, שם מעונו, עת יתקדשו וילכו במצותיו, כמ"ש "ושכנתי בתוכם".

65. מעין דבריו מופיעים גם בפירוש המשניות לרמב"ם מסכת אבות (א' - ו') בשם אריסטו.

66. יש לשים לב שספר העיקרים תיאר את האהבה הרביעית "אהבת ההתאחדות" (תמתי) באופן מפורט בביאור הענין של "ברית" כפי שמוזב לעיל בפרק זה (א,ד,2).

ואהבת הערב - הוא שיאהב הדבר הנאהב מצד הערבות המגיע לו ממנו, לא בעבור שהוא טוב, ולא מועיל, אלא שהוא ערב בלבד.

מעלת אהבת ה"טוב" היא מעל סוגי האהבה האחרים

ואהבת המועיל והערב ישתנו ויתחלפו בפחות ויתר כפי רוב קבלת התועלת או התענוג ואפשר שיפסדו. ואולם האהבה אשר תהיה בעבור הטוב בעצמו, הנה זאת האהבה לא תפסד ולא תשתנה לפי שהאוהב לא יאהב האהוב בעבור שהוא טוב אליו, ... אבל למה שהתבאר לו שזה האהוב טוב בעצמו ... ועל כן היתה האהבה אל הטוב מצד שהוא טוב היותר מעולה שבמיני האהבות.

מצות אהבת ה' כוללת כל סוגי האהבה

ולהיות השם יתברך הוא הטוב הגמור שאין בו רע כלל ... תהיה האהבה אליו אהבת הטוב מצד מה שהוא טוב, ותתוסף האהבה הזאת כפי שיעור הידיעה בו יתברך, אחרי שאמרנו כי אהבת הטוב תהיה מצד הידיעה בו לבד.

ואמנם אחר שהוא יתברך יוצר הכל וחונן ונותן המציאות לכל נמצא, ונותן נשמה לכל אשר נשמת רוח חיים באפיו, הנה הוא מועיל וראוי שיהיה נאהב מצד מה שהוא מועיל גם כן.

וכאשר נבחין הדרך אשר בו מכין מזון לכל אשר ברא, כי לא ברא הדברים ההכרחיים ... בלבד, אבל גם הדברים המענגים שאינם הכרחיים להם מצד חיותם. כאלו תאמר, כי האדם אפשר שיתקיים במזון הלחם בלבד, ואולם נבראו התאנים וענבים והרמונים וזולתם מן הפירות שהם מענגים, אף אם אינם הכרחיים לו לקיום מציאותו. והנה מזה הצד ראוי שיהיה נאהב גם כן מצד הערב, כלומר מצד שברא הדברים הערבים והמענגים. ובעבור זה ... יאותו אליו כל מיני האהבה: אם אהבת הטוב, ואם אהבת המועיל, ואם אהבת הערב. וראוי לפי זה שיהיה נאהב בתכלית מה שאפשר בכל מיני האהבה, כי לא ידומה שאפשר שימצא יותר טוב ויותר מועיל ולא יותר מענג ממנו.

[עע"ש בספר העקרים בהמשך שכתב ששלושה סוגי אהבה אלו מקורם מחלקים שונים של הנפש:

אהבת הערב - היא אהבת ה"נפש המתאוה",

אהבת המועיל - היא אהבת ה"נפש החיונית",

אהבת הטוב - היא אהבת ה"נפש השכלית".]

ב. הכרת בורא העולם מהבריאה

החפץ חיים זצ"ל:

החפץ חיים זצ"ל היה יוצא מחוץ לעיר כדי להתבונן בגדלות ה'

ביום השני של ראש השנה, ראה אחד מתלמידי החפץ חיים את רבו יוצא מחוץ לעיר לאזור השדות, יושב על אבן גדולה לזמן מה ואז חוזר לעיר. כאשר שאל אותו לפרש הדבר, ענה החפץ חיים: "הלא יום הדין היום, ושאלתי את עצמי היכן אהבת ה' ויראת ה' שלי?! הרי בלי התבוננות בגדלות ה' אי אפשר להגיע למעלות אלו. ועל כן הלכתי להתבונן קצת בזה ..."⁶⁷

תושבי ראדין מספרים שכאשר היה החפץ חיים עלם צעיר, עם ראשית התיישבותו במקום, שמו לב שהוא מתחמק לעיתים קרובות מעיני הבריות. כשעקבו אחריו, גילו שהוא יוצא לשדות מחוץ לעיר ומתבודד שם עם קונו.⁶⁸

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

ההתבוננות בבריאה מביאה לידי אהבה ה' ויראתו

"חובות הלבבות" והרמב"ם כתבו שההתבוננות בבריאה בצורה של "בחינה" מביאה לידי אהבת ה' ויראתו. והטעם, שהרי הקב"ה אינו נראה, וקשה לאדם לאהוב דבר שאינו רואה ואינו משיג בחושיו. אבל כאשר יתבונן בבריאה, הוא יבחין דרכה בחכמתו, בכוחו ובחסדו של הבורא יתברך. וכן יחוש שאותו בורא שברא את כל הבריאה הנפלאה הזו, עם כל ריבוי העולמות שאין לנו אפשרות אפילו לספור אותם, נמצא על ידו, משגיח עליו ומטיב עמו. הכרה זו תביא אותו לידי אהבה ויראה.⁶⁹

על ידי שהאדם מתבונן בגדולת ה' מתרוממת השגתו בבורא עולם, והקב"ה נעשה רם יותר בעיניו. עבודה זו, "להגדיל את השי"ת בלב" [כלשון הפסוק "גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו"], היא ענין שהבנתו לא התפשטה כל כך בצבור, אבל באמת היא סוגיה חשובה ורחבה בעבודת ה'. הסיבה שמתרשלים בה היא משום שיש בענין זה טעות נפוצה. אנשים חושבים, ממה נפשך; כפי המידה שהבורא יתברך גלוי לכל, גם אני מכיר בו בלי שום טורח של עיון והתבוננות.

67. ספר החזק במוסר עמ' 70

68. ספר המאורות הגדולים אות קל"ד

69. ספר "שערי אורה" עמ' ע"ד

ומה שמכוסה ממני, הלא אין לדבר סוף, והרי אי אפשר להגיע להכרה אמיתית בגדלותו ורוממותו יתברך - ועל כן למה לי לטרוח ולהתחיל בדבר שהשי"ת כיסהו?! אמנם, יש טעות גדולה בגישה זו, שכן משימת חיינו היא להתבונן בגדולת השי"ת ולהכיר את טובו יותר ויותר - כמה שרק נוכל.⁷⁰

כל אדם אוהב להתבונן, ומרגיש שמחה כשהוא רואה שמים בהירים, אילנות גבוהים וירוקים, צמחים שונים ומעניינים, פרחים יפיפים המדיפים ריח נעים. האדם מתפעל במיוחד מנפלאות הבריאה כאשר הוא רואה אותם בפעם הראשונה. כל השמחה, ההתרגשות וההתפעלות הללו אמורות להיות מכוונות להצטרף לאהבה אחת גדולה ועצומה - אהבת הבורא ברוך הוא. הרמב"ם בסוף הלכות תשובה כתב, שהאדם צריך להלך ברחוב כשיכור מתוך אהבת ה'!⁷¹

הרב אלעזר מנחם מן שך זצ"ל (ראש ישיבת פונביז):

☪ ההתבוננות בבריאה מביאה לאהבה ולחזרה בתשובה ☪

בכנס הגדול שהיה ב"יד אליהו" (ניסן תש"ן) פנה הרב שך זצ"ל לבני הקיבוצים, ושאל אותם בקול רועם, בלב כאוב ומבכה: "במה אתם יהודים? ... באכילת שפנים?!". דבריו התפרסמו מאד וגרמו לסערה ולתסיסה גדולה בכל שכבות העולם היהודי.

זמן קצר לאחר מכן, היה בביתו של ראש הישיבה תור ארוך של אנשים שרצו להתייעץ אתו. הם חיכו - באופן מאד לא רגיל - שעות ארוכות מחוץ לחדרו, והתור נעצר ולא התקדם. גם האדמו"ר מבעלז שליט"א הגיע, ונמסר לו שראש הישיבה עסוק בענין חשוב ביותר ואין לו אפשרות לקבל אנשים. לאחר ארבע שעות נפתחה הדלת ומחדרו של ראש הישיבה יצא זוג חילוני. התברר שאותו זוג שמע את דברי ראש הישיבה בכנס, הבעל התרגש מאד ואמר לאשתו שעליהם לשנות את אורח חייהם ולחזור לדרך התורה. אשתו התקוממה, והם החליטו לעלות לביתו של מרן, שאם ישכנעם - ישובו שניהם בתשובה, ואם לאו, ימשיכו באורח חייהם הקודם. הרב שך זצ"ל ישב איתם ארבע שעות ... כשבסופן החליטו שניהם אכן לשוב בתשובה שלמה.

הבאים בתור שנכנסו לחדרו של ראש הישיבה ראו על השולחן רמב"ם פתוח בהלכות יסודי התורה פרק ב'; "האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו ... שנאמר

70. ספר "שערי אורה" עמ' מ"ט

71. ספר "אור עולם" ח"ה עמ' 290

ואהבת את ה' אלהיך... והיאך היא הדרך לאהבתו... בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר...". "זה הרמב"ם שהחזירם בתשובה!" גילה ראש הישיבה. ארבע שעות הסביר להם מרן במתק לשונו את דברי הרמב"ם האלו... את האהבה הגדולה להשי"ת שניתן להשיג מההתבוננות בבריאתו המופלאה.

פרק ד

בואו שעריו בתודה

יש להודות ולהלל להקב"ה על הכל, בכל עת
בלי הפוגה לעולם.

(זוהר הק' ח"ג ל' ע"ב וח"א קצ"ח ע"א)

אין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל
עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם
ויודה לאלהיו שבראו.

(רמב"ן שמות יג - טז)

פרק ד' בואו שעריו בתודה

השער אשר בו נכנסים לעולמה הנפלא של אהבת ה', הוא שימת לב לכל החסדים האישיים הרבים שהקב"ה מעניק לנו תמיד.

הקדמה

מובא במדרש תנחומא סוף פרשת וזאת הברכה:

רשע בחייו חשוב כמת, מפני שרואה;

חמה זורחת - ואינו מברך "יוצר אור",

שוקעת - ואינו מברך "מעריב ערבים",

אוכל ושותה - ואינו מברך עליה.

אבל הצדיקים, מברכין על כל דבר ודבר;

שאוכלין ושותין

ושרואין וששומעין.

ולא בחייהם בלבד אלא אפילו במיתנתן מברכין ומודין לפני הקב"ה, שנאמר "יעלזו

חסידיהם בכבוד ירננו על משכבותם".

ממדרש זה רואים שחיותו האמיתית של האדם נמדדת לפי כמה שהוא מרגיש הודיה לה'. רק אדם ששם לב לכל החסד והטוב הסובב אותו ומודה ומברך עליו להשי"ת, חי באמת. "ואתם

הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום" (דברים ד' - ד'), כפי הכרתו המוחשית של האדם בהשי"ת שהוא מקור החיות כולה, הוא באמת חי. אדם "חי" פותח את עיניו ולבו ורואה את העולם המרהיב שהשי"ת יצר עבורו, מרגיש את החסד שמאחורי הכל - שהכל מתנה הניתנת מתוך אהבה ונדיבות גדולה. הוא מסתכל על העולם בעיניים של אדם הרואה אותו בפעם הראשונה, מעין אדם הראשון כשפתח עיניו בבוקרו הראשון וראה לראשונה את העולם הנפלא שהקב"ה תיכנן ויצר בשבילו. מי שמרגיש הודיה לה' במידה פחותה מזאת, נמצא במצב של "חוסר חיות" חלקית - הוא במידה מסוימת "מת".

אדם הנמצא בעולם אך אינו חש את טובו של בורא העולם ואינו מתרגש מכל ההשקעה שהשקיע לטובתו, כמוהו כאדם המהלך מתוך שנתו כשהוא נתון לגמרי בעולם הדמיון של חלומותיו, ומגיע לגן פרחים מרהיב עין. הוא אינו רואה את הגן, אינו מריח את ניחוחו ואינו מרגיש ביופיו כלל. אף שגופו נמצא בתוך הגן, הוא עצמו, רגשותיו ופנימיותו, לא נמצאים כלל בעולמה של המציאות האמיתית. כך כל אדם הנמצא בעולם הזה ואינו חש בחסדים הנפלאים הסובבים אותו, אף שגופו נמצא בתוך העולם, הוא אינו חי במציאות האמיתית כלל כי אם בעולם הדמיון האישי שלו.

ה"חיות" הזו שהאדם זוכה לה בעולם הזה היא מקור חיותו בעולם הבא². מובן מזה שהישג זה אינו ענין צדדי ושולי, אלא הוא כל מטרנתו בעולם הזה, כמו שכתב הרמב"ן סוף פרשת בא "אין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו"³. וכן מובא בברייתא [אבות פ"ו] "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו".

1. בנוסף לכך, אדם כזה נחשב כ"מת" כיון שהנשמה שלו אינה פעילה, ומבחינה זו הרי כל מעשיו הם באופן יחסי כמעשים גופניים שטחיים בלבד, מעין תנועות הפרכוס שלאחר המיתה.
לפי מדרש תנחומא זה מבוארים דברי הפסוק ישעיה (ל"ח - י"ט) "חי חי הוא יודך", שלפי מידת ההודיה היא מידת החיות של האדם. ע"ש. וע' זוהר הק' חלק א' דף ר"ז ע"ב: חזקיהו אמר (ישעיה ל"ח - י"ט) "חי חי הוא יודך כמוני", בגין דחי אתקרב לחי, דוד מלכא איהו חי וקורבא דיליה לחי העולמים, ומאן דאתקריב לגביה איהו חי, דכתיב (דברים ד' - ד') "ואתם הדבקים ביהו"ה אלהיכם חיים כלכם היום". וע' מלבי"ם תהילים (ס"ג - ד') "כי טוב חסדך מ"ה" "שפתי ישבחונך" - שבלעדי החיים אי אפשר שאשבח אותך ... אחר שעיקר תכלית החיים וטובם הוא מה שיכול להודות לה' על החסד ... אם כן החסד הוא הטוב והתכלית של החיים, והוא טוב מן החיים עצמם שהוא רק אמצעי אליו, כי על ידי החסד "שפתי ישבחונך" וזאת היא תכלית החיים. עכ"ל.

2. ע' רמב"ם הלכות תשובה פרק ח' הל' ב'.

3. ע"ע ספר תורת המנחה (לרבי יעקב סקאלי תלמיד הרשב"א) דרשה ס"ז: האדם לא נברא אלא להכיר בוראו ולידע אלקותו, וליתן לו שבח והודיה על כל מה שברא שנאמר (משלי ט"ז - ד) "כל פעל ה' למענהו", ואמרו רז"ל (מדרש תהלים י"ט) מאי למענהו לקילוסו, כדאמר (תהלים קמ"ז - ז') "ענו לה' בתודה". ומכל מין האנושי בחר בישראל, וקראם "עם קרובו" ו"נחלתו" ו"חלקו" ו"סגולתו", לדעת אותו ולספר תהלתו שנאמר (ישעיה מ"ג - כ"א) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו", כלומר לעם זה יצרתי עולמי כדי שיספרו תהלתי. עכ"ל. ונראה שזו כוונת דברי רז"ל (ילקוט שמעוני בראשית רמז ב') "בראשית ברא אלוקים" בשביל ביכורים שנקראים "ראשית". היינו שה' ברא את כל העולם בשביל שייקמו בו מצוות ביכורים, שכל ענינה הכרת טובה לה', כמו שכתב רש"י ריש פרשת כי תבא (דברים כ"ו - ג') [וכן כתב האלשיך הק' שם ע"ש].

כלומר, השי"ת ברא את העולם עם כל תכולתו ושכלוליו כדי שיהיה לנו מקום לזכות בו על ידי עבודתנו להכיר במידות טובו ית' למרות ההסתר הגדול הקיים בעולם. גם רבנו יונה בספר שער יתושבה (שער שלישי אות י"ז) מעורר על חשיבותו הגדולה של ענין זה. וז"ל:

המעלות העליונות נמסרו לנו במצות עשה: כמו ...

- מעלות התבונן בגדלות ה', שנאמר (דברים ד' - ל"ט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים", ודוד אמר (תהלים י"ד - ב'): "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלקים".
- ומעלות זכרון חסדיו והתבונן בהם, שנאמר (דברים ח' - ב'): "וזכרת את כל הדרך", ונאמר (שם ח' - ה'): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך", ודוד אמר (תהלים ק"ז - מ"ג): "ויתבוננו חסדי ה'", ונאמר (שם כ"ו - ג): "כי חסדך לנגד עיני" ....
- ובעבור המעלות האלה נברא האדם, שנאמר (ישעיה מ"ג - ז'): "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו". ומה תקות הנברא - אם לא ישים עמל נפשו ועיקר עסקו בדברים שנברא בעבורם!?

מקורה של "חיות" זו באדם הוא ההכרה המוחשית שלו במדותיו ית', שהיא "בית ה'" שכינן בתוך ליבו כמתואר בפרק הקודם. לפי דרגת הפיתוח של "בית ה'" האישי של האדם נמדד הקשר שלו עם ה', והוא הקובע את דרגת חיותו האמיתית.

דוד המלך גילה בתהלים את "בית השער" דרכו נכנסים לתוך "בית ה'" זה, באמרו (תהלים ק') "בואו שעריו בתודה". במילים אלו הוא חשף, שהמבוא אשר דרכו נכנסים אל תוך בית ה', הוא "תודה" - הודיה אמיתית ונרגשת להשי"ת על החסדים הרבים האישיים שמקבלים ממנו. על כן, בראש מעינינו צריכה להיות המשימה למצוא את הדרך לפתח רגשות אלו של הודיה. שה"מודה אני" שאנו אומרים בתחילת הבוקר יאמר בהתרגשות אמיתית, ושרגשות אלו ילוו אותנו במשך כל היום, תוך שימת לב לכל המתנות הרבות שאנו מקבלים ללא הרף מהשי"ת.

הודיה לה' אינה רק הבעת מילים מסוימות, אלא עבודה גדולה שבלב הצריכה לימוד והעמקה באופן השגתה בצורה מושלמת. מלבד זאת שהכרת טובה נרגשת לה' היא מטרת חיינו, היא גם מנעימה ומרוממת את החיים הרוחניים והגשמיים של האדם לאין ערוך. על כן אין דבר שכדאי יותר להשקיע מאמצים להשיגו באופן מושלם. בהמשך פרק זה נשתדל בעה"ל לברר את הדרך להשגת מטרה נכספת זו.

4. גם קיום המצות הוא חלק של "כבוד" זה, שכן קבלת מלכות שמים וקיום המצות מתוך רגשי הכרת טובה נחשבים אופני הודיה ושירה לה' על חסדיו. כמו שכתב החסיד יעבץ אבות (א' - ב'). וכן קיום המצוות מקדש את האדם ומביא אותו להכרות זו בכבוד שמים וידיעת ה'.

א. נועם ההודיה

אנשים בדרך כלל מבינים שהמושג "הודיה" הוא תחושת מחויבות כלפי מי שהטיב להם, הודאה שאכן קיבלו דבר מזולתם, ולא להתעלם מהחסד שנעשה להם. אולם המתבונן בדבר יראה שיש בהודיה אמיתית הרבה מעבר לכך.

א. "כי לך טוב להודות"

הגמרא במסכת ברכות (נ"ח ע"א) מביאה שיש שני סוגי אורחים - "אורח טוב" ו"אורח רע":

אורח טוב מהו אומר?

"כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי".

אבל אורח רע מהו אומר?

"מה טורח טרח בעל הבית זה, פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי. כל טורח שטרח בעל הבית זה לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו".⁵

גמרא זו צריכה ביאור, שהרי מי מביניהם באמת צודק? האם האורח הטוב מתאר בכנות את המציאות האמיתית? מנין לו שבעל הבית באמת כל כך טרח בשבילו? הייתכן שמצפים מאדם להתבסס על מציאות שאינה אמיתית?!

אולם נראה שיש עומק נפלא לגמרא זו. שהודיה אמיתית אינה רק ביטוי של מלות תודה, ואף לא רגשות כנים של הודיה המבוטאים מתוך הכרח ונימוס. שלישית מדת ההודיה היא הרגשת שמחה לעורר בלב רגשות הודיה, ותחושת הנאה מרוממת בהבעתן. כפי שאומרים בברכת ההלל "כי לך טוב להודות ולשמך נעים לזמר"⁶ וכלשון הפסוק (תהלים קנ"ז) "כי טוב זמרה אלוקינו כי נעים נאוה תהלה", וכן (תהלים קל"ה) "הללויה כי טוב ה' זמרו לשמו כי נעים". ואכן יש לחלק את בני האדם לשני סוגים: יש אנשים שמרגישים הנאה גדולה ושמחה להביע הודיה לשני, ויש אחרים שבשבילם הודיה היא משימה כבידה הנעשית מתוך הכרח ונימוס.

5. ע"ע מעין זה במסכת כלה פרק רביעי: "אם הטיב לך מעט יהי בעיניך הרבה" עכ"ל..

6. כנוסח עדות המזרח, וכנוסח אשכנז "כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר". וע"ע ספר התמיד בפירושו לתפלת ישתבח וז"ל: "בורא כל הנשמות - אשר להם תאות הודאות".

לפי זה דברי הגמרא נהירים, שהרי אין באפשרותם של האורחים לדעת באמת כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילם, בפרט מבחינת מניעיו וכוונותיו. **האורח הטוב אוהב להודות, הוא אוהב לראות טוב ולהודות עליו, ומרגיש בזה הנאה גדולה**, וכל טובה קטנה נחשבת לו גדולה מאוד, ועל כן הוא מכריע את כל הספיקות לצד החיובי של הכרת טובה, שודאי כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילו (ואכן, אם בעל הבית ינסה להתווכח עם האורח ויאמר לו שהוא באמת לא טרח כל כך, צפוי שהאורח יתווכח אתו בחזרה, מכיון שהוא מרגיש טוב להביע הודאה ומתאכזב כאשר דבריו אינם מתקבלים).

בדומה לכך, גם בהודיה לה', רק אדם שהצליח לחוש את השמחה ואת הנעימות המרוממת של **אהבת** ההודיה, ישים לב וירגיש את כל הטוב הניכר מכל פריטי הבריאה, וירגיש עד כמה שהבריאה - עם כל מה שיש בה - כולה מתנה נפלאה מהשי"ת.

האוהב להודות יבחין בכל פרטי הפרטים של ההטבה שנעשתה, כמו צייר מומחה המבחין בכל גווני היופי העדינים שבציור ... בנקודות האור והצל וכדומה. אדם שאינו מתמצא בענין מתרשם מהציור באופן כללי בלבד, אולם הצייר המקצועי שם לב לכל פרטי היופי האלו מכיון שהם חביבים עליו.⁷ בדומה לכך החש את הנעימות של הודיה לה' ישים לב לכל פרטי הפרטים של החסדים שאחרים לא שמים לב עליהם כלל.⁸

7. מעין דברי הגמ' ר"ה (כ"ז). במידי דחביב תרי קלי נמי משתמע.

8. כדברי הגמרא ברכות (דף נ"ט ע"ב): מאי מברכין [על הגשם שמגיע אחרי תקופה של בצורת]? אמר רב יהודה "מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו". לא מודים רק על התועלת הכללית של כל הגשם שירד, אלא חשים את האהבה והנדיבות שמאחורי כל אחת מהטיפות שנשלחה מן השמים - מליוני מתנות! הסבא מסלבודקה זצ"ל היה מבאר על פי זה את הברכה "הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה". שאנו מודים בזה להקב"ה לא רק על הבינה והדעת המושלמות של השכל המעולה של האדם, אלא על "כל טיפה וטיפה" של בינה ודעת שנתן בבריאה. דוגמה של "טיפת דעת" הקטנה והמועטת ביותר, היא בינת השכוי היודע להבחין בין יום ובין לילה. בדומה לכך מוצאים אצל רחל אמנו: כשנולד יוסף כתוב בפסוק "ותאמר אסף אלוקים את חרפתי" (בראשית ל' - כ"ג) ופירש רש"י (מבר"ר ע"ג - ה'): כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחוניה, משיש לה בן תולה בו: "מי שבר כלי זה?" "בנך!", "מי אכל תאנים אלו?" "בנך!". עכ"ל. בתוך רגשי ההודיה על הבן הנולד לה אחרי כל כך הרבה שנים, והזכות הגדולה להעמיד אחד משבטי י-ה, אין היא מתעלמת מלשים לב ולהודות אף על הדברים הפעוטים ביותר שהרוויחה כתוצאה מלידת יוסף.

"כי נעים נאוה תהלה"

הרב יהודה צדקה זצ"ל:

◉ לברך מתוך מתיקות נלהבת ◉

הגאון הרב יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף" היה מברך כל ברכה מתוך התרגשות ונעימות גדולה. היה ניכר עליו שכל מילה של הברכה היתה כמעדן המתוק ביותר לפיו, כצפיחית בדבש ונופת צופים.

(וזאת ליהודה)

הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל:

◉ ברכת המזון נרגשת של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל ◉

הרב שמואל אויערבאך שליט"א (בנו של הגרש"ז אויערבאך) סיפר בהספדו על אביו: אשרי מי שראה כל יום את ברכת המזון של אבא. אין לתאר ... אנשים שבאו, רציתי להכניס אותם כדי שיראו איך צריכים לברך בנעימות ובכוונה. היה מוחש, כאדם שעומד נוכח לפני ה' ומביע את מעמקי רחשי ליבו, את הכרת הטוב המופלגת שמרגיש כלפיו. כשהוא בירך, שמעתי ממנו לכאורה דברים חדשים, "שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה, ועל שהוצאתנו ה' אלוקינו מארץ מצרים" ושמתי לב שכך באמת כתוב בסידור, וגם אני אומר את זה כל יום.

פעם שמעו את הרב שלמה זלמן זצ"ל אומר "נודה לך" בברכת המזון, ומיד אחר כך חוזר שוב על הקטע ורק אז המשיך ואמר "ועל הכל". אחרי שהוא סיים את ברכת המזון הוא הסביר לנוכחים, שבפעם הראשונה הוא לא הרגיש את הדברים שאמר, והרי הודיה ללא רגשת הלב אינה הודיה!

(חכו ממתקים עמ' צ"ד)

הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל ראב"ד לונדון:

◉ להודות כראוי בברכת המזון ארוכה ◉

דרכו של הרב יוסף צבי הלוי דינר ראב"ד לונדון זצ"ל היתה לקבוע את כל סעודותיו על הפת, גם בימות החול. הוא הסביר: "הרי האדם אוכל במשך הסעודה מגוון גדול של מאכלים, כולם מועילים ביותר וטעימים עד להפליא, איך אפשר להביע הכרת טובה גדולה כל כך, על ידי ברכה כל כך קצרה?!"

(דרכי יוסף צבי)

ב) האהבה שבהודיה

כדי לעמוד בעה"י על הדרך לפתח מידה נפלאה זו של ה"אורח הטוב", לחוש את ההנאה ואת השמחה שבהודיה, יש לברר קודם את המושג "הכרת טובה". מה באמת כוונת הביטוי?

נדמה אדם שקיבל מתנה יקרה ביותר מחברו. המקבל מבטא מילות תודה ומביע כמה הוא מרגיש אסיר תודה לנותן, כשעיניו נעוצות כל הזמן ברצפה שלפניו, ואינו מרים את ראשו ואת עיניו להסתכל אל הנותן אפילו פעם אחת...

איך מרגיש נותן המתנה?

"ככה מביעים תודה!?" - "לא להודיה כזו צפיתי!" - בלי קשר עין ההודיה נחשבת מלאכותית ונאמרת מנימוס לבד.

והנה יש לשאול, אם "הודיה" פירושה כפי שמקובל לומר, שהיא מלשון "להודות על האמת", שמביע שאינו מתעלם מהחסד שנעשה איתו, ש"מודה" שאכן קיבל דבר מהזולת וחש מחויבות כלפיו, והכרת טובה היינו שהוא מרגיש אסיר תודה כלפיו ומחויב להחזיר לו כגמולו - מדוע חש הנותן שלא קיבל הודיה הוגנת? הרי המקבל אמר את המילים הנכונות?

ברור שהגדרה זו אינה מספקת. הכרת הטוב אינה רק מילים של תודה, ולא רק רגש של מחויבות כלפי הנותן, אלא כפירושן הפשוט של המילים "הכרת הטוב" - **הכרה מוחשית ב"טוב" של הנותן**, היינו שהמקבל חש בטוב ליבו ובמידותיו הטובות של הנותן שהניעו אותו להטיב לו. כשהמקבל מביע הכרת טובה הוא מודיע למטיב שהוא **חש** את מה שהוא עשה בשבילו ושכתוצאה מכך מתעוררת בלבו **תוספת הערכה ואהבה כלפיו**. קשר עין הוא ביטוי של ההתאחדות הנפשית והאהבה, שלהן מצפים מאדם המביע תודה, ובלעדיהן ההודיה נחשבת לקויה. הקשר הנעשה באמצעות העיניים, מגלה את אמיתת ההודיה ועוצמתה עוד יותר מהמילים הנאמרות, שכן הרגש של "הכרת הטוב" הוא רגש של הערכה ואהבה, הכרה מוחשית בטוב הנותן ובאהבתו שהניעה את ההטבה. כל עוד רגשות אלו חסרים, חסר במרכיבים הבסיסים של הודיה.

הרגש העומד מאחורי תחושת ההודיה, הינו בעצם רגש של אהבה והערכה כלפי המיטיב, שמתעורר בלבו של המקבל כתוצאה מנתינתו. רגשי אהבה והערכה אלו, שייכים לאחד מארבעה סוגי האהבה האפשריים, "אחותי" "רעיתי", "יונתי" או "תמתי". אופייה של ההודיה נקבעת לפי סוג זה:

- **כאשר ההודיה היא מסוג "אחותי" או "רעיתי" (אהבת המועיל והערב) -** האדם מביע הכרה בכך שהמיטיב הוא האמצעי שהביא לו את ההנאה והתועלת. סוג האהבה של המקבל למיטיב הוא אותו סוג אהבה שיש לו לדבר שהתקבל, באשר הוא האמצעי שדרכו הדבר הגיע אליו [כאהבת החולה לרופאו ששומר על בריאותו המעורערת, שבמידה שבה הוא אוהב את בריאותו, הוא יחוש אהבה לרופא].
- **הודיה בדרגה של "יונתי" (אהבת ה"טוב"), "הכרת הטוב" -** היא ההבנה העיקרית והנפוצה של הודיה. היינו שהמקבל מביע שהוא מרגיש את נדיבות לבו של הנותן, ומתחזקת בו ההוקרה והאהבה כלפיו. נמצא, שבהודאתו הוא מביע שהחסד שנעשה, וכן בעל החסד עצמו, משתייכים אצלו - בתוך חדרי לבו - למדור "יונתי", ביחד עם כל אלו שהוא מעריך ומרגיש את טובם.
- **הודיה בדרגה של "תמתי" (אהבת ההתאחדות) -** היא כאשר המקבל מביע בהודאתו שהוא מודה למי שעזר לו לא רק על מה שעשה עבורו ועל טוב לבו, אלא גם על האהבה המשתקפת מהמעשה ומהזדהותו עם צרכיו ושמחתו. כתוצאה מאהבה זו, גם הוא חש כלפי הנותן, "כמים הפנים לפנים", אהבה וקרבה נפשית.

נמצא שההנאה והשמחה המתוארות לעיל, ש"האורח הטוב" חש בהבעת הודיה, היא הנאת הנשמה מסוג "יונתי" ו"תמתי". הנשמה אוהבת לראות "טוב", לראות את מידותיו הטובות של הקב"ה ואת אהבתו לברואיו, משתקפות בבריאה ובברואים. שמחה זו של הנשמה היא מעין שמחתו של אדם שפוגש במרחקים ידיד נעורים, שכמעט נשכח ממנו מחמת אורך הזמן וריבוי התלאות. כך מתרגשת הנשמה כאשר היא פוגשת בעולם הזה גילוי של מידות טובו ית' ואהבתו הגדולה לברואיו מעין זו שהכירה לפני ירידתה לעולם. בראותה את מדות החסד של השי"ת מוקרנות בתוך ההסתר הגדול של העולם על ידי מי שדבוק במידותיו ית' (אף כשהחסד נעשה לאדם אחר), היא חשה שמחה ונעימות נשגבה להביע את הכרתה ולשבח טובה זו, לשחזר לעצמה ולהפיץ לאחרים את מידת הטוב המתגלה בעובדה זו.

בנוסף לכך, כשהאדם עצמו הוא שנהנה מההטבה, יש מניע נוסף להבעת הכרת טובה; שכן מתכונותיה הבסיסיות של הנשמה היא האהבה לתת והסלידה מלקבל מתנות מאחרים. לכן

9. היינו שהרי זו מתכונותיה וממטרותיה של הנשמה להפיץ את כבוד השמים שהיא חשה לבני אדם אחרים, וכן לשאר חלקי הנפש שלא מרגישים בו, שגם הם ישתתפו בהכרת הטוב הזה שהתגלה בעולם. כמו שנעים לספר סיפורים על גדולתו של אדם שמעריצים מאד אף כאשר למספר עצמו לא היה שום חלק בסיפור.

טבעה, כאשר היא מקבלת דבר, היא נהנית ומרגישה סיפוק להחזיר דבר לנותן, אף כשהתמורה היא רק ההרגשה הטובה הנגרמת על ידי הבעת התודה¹⁰.

את ההנאה הזו שחש "האורח הטוב" בהודאתו, יכולים לחוש גם כל "האורחים הטובים" הנמצאים בעולמו של המארח הגדול ית'. כולנו אורחים בעולם הנפלא שהשי"ת תיכנן ויצר בשבילנו כדי להעניק לנו את הטוב המופלג שכל הבריאה מובילה אליו. הנשמה מרגישה שמחה גדולה להודות ולשבח להשי"ת "כי טוב זמרה אלוקינו, כי נעים נאווה תהלה". היא מתפעלת מ"נדיבות הלב" שמאחורי כל העולם ומלואו המורגשת במדור "יונתי" ומאהבת השי"ת אלינו שהניעה את הכל, המורגשת במדור "תמתי"¹¹. שמחת ההודיה להשי"ת היא שמחת הארת המדורים של "יונתי" ו"תמתי" לחוש את נועם טובו ית' ואת עוצמת אהבתו אלינו.

10. ע' כיוון זה במכתב מאליהו ח"א עמ' 47.

יש לשים לב ש"הלל" ו"הודיה" הם שני מושגים שונים. "הודיה" היא הכרת טובה על חסד אישי שהאדם קיבל. לעומת זאת "הלל" הוא אף כאשר הוא בעצמו לא קיבל הטבה אישית, הרי הוא שמח לשבח ולהביע את מידות טובו ית' המתגלות בבריאה. כמבואר לעיל, הנשמה מרגישה נעימות גדולה לעורר את הטוב הזה, כמו שנעים לאדם לספר סיפורים על גדלותו של אדם שהוא מאד מעריך. דבר זה הוא מתכונת הנשמה - לשאוף לראות טובו ית', ולחוש שמחה גדולה בראיית גילויים אלו. [ונראה שתכונה זו היא המקור של כל המושג של כבוד שיש בעולם, שכן כל רגשי הכבוד הם תגובת הנשמה לאדם או לדבר שדרכו מתגלה כבוד שמים. אמנם, אפשר להשתמש ברגש זה של הנשמה בצורה מעוותת, ולהרגיש כבוד לדברים שאינם ראויים לכבוד כלל. עוות זה הוא באמת מעין עבודה זרה, שכן יש לאדם אפשרות להרגיש מעין חשיבות קדושה ואלוהות ח"ו לדברים חסרי ערך, שהוא קבע שהם טובים וראויים לכבוד. על זה נאמר שרשעים הופכים את היצר הטוב ליצר הרע. (מדרש אגדת בראשית סוף פרק א': "הרשעים הללו לא די להם שלא עשו מיצה"ר יצ"ט, אלא עשו מיצ"ט יצ"ר, שנאמר 'וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום'").]

11. היינו כאשר ההנאה נובעת מהכרה באהבת השי"ת אלינו שהניעה את הנתינה, הרי זה מעורר גם אצל המקבל אהבה בחזרה להשי"ת "כמים הפנים לפנים".

הודיה נרגשת

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

להרגיש את האהבה שמאחורי כל ההטבות

אפשר לדמות את הרגש שעלינו לחוש כאשר אנו רואים את כל הדברים הטובים והיפים שהקב"ה הכין עבורנו בעולם, לבחור ישיבה שהגיע לביתו מהישיבה באמצע הלילה אחרי תקופה ממושכת שלא היה בבית. הוא נכנס למטבח ורואה שאמו הכינה בשבילו סעודה דשנה מסודרת ומוכנה על השולחן. בגמר האכילה הוא רואה שהיא טרחה גם לאפות עוגה מיוחדת לכבודו. אחר כך הוא נכנס לחדרו ומגלה שהיא הניחה על השולחן כל מיני מטעמים נוספים להנאתו.

מכל דבר מדברים אלו שמתגלה לו, הוא אינו מסיק בצורה פילוסופית בלבד, שאמו קיימת ומתפקדת בבית, אלא כל הדברים האלו שהיא הכינה בשבילו מעוררים בו התרגשות עמוקה. הוא שם לב לכל הטרחה הרבה שהיא טרחה בשבילו, למחשבה שהיא השקיעה כדי להנותו ולשמחו, ומבחין באהבה שהניעה את כל המאמצים האלו. כל ההכנות האלו מעוררות בו רגשי אהבה כלפיה ושמחה להיות בחזרה בקרבתה¹².

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

סוד העלייה הרוחנית

הרב פינקוס זצ"ל גילה שאחד מהדברים המרכזיים שגרמו לו לעלייה גדולה ברמת חייו הרוחניים, היה החלטתו להקפיד לכוון כראוי במאה ברכות בכל יום - לאומרם ברגש של הכרה מלאה בחסד ה' ובאהבתו הגדולה אלינו¹³.

12. ספר והאר עינינו פ"ד.

13. רבותינו שבדרום עמ' 115.

◡ ברכה היא "נשיקה" ◡

ברכה היא כביכול נשיקה, ונשיקה היא הביטוי העמוק ביותר של אהבה שישנו בעולם. בזוהר הק' נקרא הדבר "איתדבק רוחא ברוחא". הקב"ה אוהב אותנו ומענג אותנו בכל טוב שבעולם, והוא מחכה שנאמר לו "תודה" ברגש ובאהבה. כביכול הוא מצפה לתגובת האהבה שלנו!¹⁴

ברוך ה', כל אחד מאתנו מברך ברכות, אך רבים לא שפרו את ברכותיהם מאז שעזבו את גן הילדים. אנחנו מתוכננים באופן מעולה - עם מתג אוטומטי - לברך, אבל לא מרגישים הודיה אמיתית לה'. הסיבה לכך היא שהשי"ת אינו מציאות חיה עבורנו! כולנו מנומסים ואם אדם יגיש לנו משהו אנו נרגיש הכרת טובה כלפיו, אבל להשי"ת אנו לא מרגישים הודיה טבעית. הסיבה לכך היא שאדם המעניק לנו דבר, אנו רואים אותו וחשים את טוב לבו, מה שאין כן ביחס לקב"ה. יש לנו עבודה רבה, אשר היא משימת חיינו, לחולל ולעורר בלבנו שגם הקב"ה הוא מציאות חיה לא פחות מאדם זה. עיקר מטרת בריאת האדם בעולם היא כדי להשיג הכרה מוחשית זו¹⁵.

דוד המלך שתיקן לומר מאה ברכות בכל יום, הוא הביטוי של מידת ה"מלכות". מידת המלכות היינו המעורבות של המלך בכל נושאי המדינה בפועל. וכן במידת הקב"ה, הכוונה שהקב"ה מעורב באופן מעשי בפועל בכל סדרי ומקרי הטבע לפרטי פרטיהם, הוא קרוב אלינו ופועל בקרבנו בכל רגע ובכל מקום. בתקנה זו דוד המלך קבע שאין די רק לעשות "הפסקות" בריצת החיים בשביל מלכו של עולם בג' תפלות היום הקבועות, אלא עלינו להכניס "מלכות שמים" בתוך החיים, שהיא תהיה חלק בלתי נפרד מחיינו. בָּרַךְ! דָּבַר עִם הַשֵּׁי"ת! הוֹדָה לוֹ! אִמֹר תוֹדָה לַקַּב"ה שִׁיש לך עֵינַיִם, שִׁיש לך בְּגָדִים, שִׁיש לך אוֹכֵל, שִׁיש לך מִשְׁפָּחָה ... עַל כָּל צַעַד וְשַׁעַל הוֹדָה לוֹ יֵת! שִׁיחָה בּוֹרָא הָעוֹלָם שׁוֹתֵף פְּעִיל בְּחַיִּיךְ. זוֹהִי קִבְּלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם אִמִּיתִית¹⁶.

14. שיחות גלות ונחמה עמ' רס"א, תפארת שמשון ח"ד עמ' ר'.

15. תפארת שמשון ח"ה עמ' קס"ח ואמרי שמשון עמ' כ"ד.

16. שיחות אלול עמ' קכ"ז, תפארת שמשון עמ' מ"ג.

ג) ההודיה לה' - מטרת הבריאה

לפי האמור, שיסוד ההודיה הוא רגשי אהבה, מובנת חשיבותה הגדולה של מצות ההודיה לה'. מצוה זו היא המפתח לאהבת ה' שהיא מטרת כל התורה ויסוד כל תוכנית הבריאה.

בתפלת "נשמת כל חי" כתוב:

**"שכן חו ב ת כל היצורים לפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו,
להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס..."**

החובה להודות ולהלל להשי"ת היא מצוה הנובעת ממצות אהבת ה' וממטרת הבריאה כולה, שהיא "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו" (ברייתא סוף מסכת אבות פ"ו). לפי התרגשותו ושמחתו של האדם בהבעת הלל והודיה לה' אפשר להכיר את דרגת הכרתו בכבוד שמים, ואת השיגיו ברכישת רגשות של אהבת ה' אמיתית. כל ביטויי השבח וההלל המוזכרים במילים אלו של תפלת "נשמת כל חי" הנם רגשות שונים של הלל והודיה, וכתוב כאן שחובה על כל אחד מהיצורים להרגיש את כולם - כפי מיטב יכולתו - על כל החסדים הרבים שהוא מקבל והממלאים את העולם כולו.

החסר ברגשי הכרת טובה והודיה להשי"ת הוא סיבת כל הבעיות והליקויים בבריאה, החל מחטאו של אדם הראשון. חז"ל אומרים שאדם הראשון היה כפוי טובה ולא הכיר בצורה מספיקה בטובה הגדולה של כל מה שקיבל מהשי"ת ובפרט במתנה הנפלאה של האישה שהקב"ה יצר עבורו כדי לעזור לו בחיים ולהנעים את שהותו בעולם. כמו שמובא בגמרא במסכת עבודה זרה דף ה' ע"א:

תנו רבנן ... אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה ... כפויי טובה דכתיב "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" [רש"י: לחם הקלוקל - קל הוא הזמן ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואיני יוצאין לחוץ קראוהו קלוקל ורגנו על כך. והיא היתה להם טובה גדולה, שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות ...]. **בני כפויי טובה דכתיב "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל"** [רש"י: אשר נתתה עמדי - לשון גנאי הוא שתולה הקלקלה במתנתו של מקום, והוא עשאה לו לעזר].¹⁸

¹⁷ ע' פירוש ר"י בר יקר ואבודרהם: "שכן חובת כל היצורים" - אמר "היצורים" על שם (ישעיה מ"ג - כ"א) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" כלומר כיון שיצרתים חובה עליהם שיהללוהו. ע' רש"י (ישעיה מ"ג - כ"א) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו": "עם זו יצרתי לי - למען תהלתי יספרו". וע"ע קובץ שיעורים קונטרס דברי סופרים סימן א' אות כ"ב, וז"ל: "לעשות רצונו ית' כל בראי עולם מצווין ועומדין מתחילת ברייתן על זה, דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם וכל פעל ה' למענהו".

¹⁸ וע"ע רש"י בראשית פרק י"א פסוק ה' "וַיִּרְדֵּהוּ" לְיָאֵת אֶת הָעֵיר וְאֶת הַמְּגִדָּל אֲשֶׁר בְּנֵי הָאֱדָמִים, פרש"י: בני האדם - אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים? אלא בני אדם הראשון שכפה את הטובה ואמר "האשה אשר נתתה

הליקוי הזה של אדם הראשון בהכרת טובה היה שורש חטאו הגדול - האכילה מעץ הדעת, כפי שמבואר במשנת רבי אליעזר¹⁹ (פ"ז), וז"ל:

"לא נטרד אדם הראשון מגן עדן אלא על כפיית הטובה, שנאמר (בראשית ג' - י"ב) 'וַיֹּאמֶר הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר נָתַת עִמָּדִי, אִמְרָ לֹא הִקְבִּי'הָ, עֲזַר שְׂמִיתָהּ לְךָ וְאַתָּה אֹמֵר 'הָאֵשֶׁה אֲשֶׁר נָתַת עִמָּדִי'?"

זאת אומרת, שאם אדם הראשון היה פותח את עיניו בבוקרו הראשון, רואה את השמים ואת הארץ, השמש, העצים, הפרחים ... את כל הבריאה המורכבת והמשוכללת שהשי"ת תיכנן והכין עבורו ... **ועם זה** היה שם לב לחסד העצום של השי"ת ששקד לברוא את כל הדברים האלו לטובתו. אם לאחר מכן הוא היה ניגש לטעום מפרות הגן כמו שצווה אותו הקב"ה, שת ליבו ליופיים המרהיב, לטעמם הייחודי, לניחוחם ולסגולתם ... **ועם זה** היה חש את טובו וחסדו המופלגים של בורא העולם שיצר את כל הפירות האלו להנאותו ולשמחו ... כאשר השי"ת היה מביא לו אחר כך את שיאת התשורות, את האשה - מציאות נפלאה שרק בורא בעל חסד בתכלית החסד וההטבה היה חושב להמציא - התרגשותו מהחסד ומהטוב המופלא של רבש"ע היתה מגיעה לממדים כאלו, שלא היה יתכן שילך נגד רצונו ית' ויחטא אחר כך באכילת עץ הדעת.

הבנה זו בחטאו של אדם הראשון מבוארת גם מדברי רבינו בחיי והגר"א מווילנא זצ"ל (אדרת אליהו) בפירושם על הפסוק (בראשית ב' - ט"ז) "וַיֵּצֵא ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לְאָמֹר מְכַל עֵץ הַגֶּן אֲכַל תֹּאכְל", שאין הכוונה במילים אלו שניתנה לו **רשות** לאכול מעצי הגן, אלא היתה כאן **מצות עשה** על אדם הראשון לאכול מכל עצי הגן²⁰. והדבר צריך ביאור, למה היה חשוב כל כך שאדם הראשון יאכל מכל עצי הגן עד שנקבעה על זה מצות עשה?

אולם התשובה ברורה כנ"ל. הנסיון של אדם הראשון היה ניסיון של הכרה בטובו המופלג של רבש"ע שהמציא עולם כביר עם אין ספור פרטים ופרטי פרטים להנאתו ולטובתו, וכאמור לעיל שחז"ל אומרים "לא נטרד אדם הראשון מגן עדן אלא על כפיית הטובה". אם הוא היה מכיר כמה שה' הוא טוב ואוהב אותו, הוא היה מבין שאם השי"ת אמר לו לא לאכול מעץ הדעת, הרי זו סכלות מובהקת לעבור על הוראותיו הנאמרות מתוך אהבה גדולה וחפץ בטובתו המרבית.

עמדי" אף אלו כפו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול.

19. לר"א ב"ר יוסי הגלילי.

20. וז"ל הגר"א באדרת אליהו: "מכל עץ הגן אכל תאכל" ... היה הצווי שיאכל מכל עץ הגן ולא רשות. ולכן אחר החטא אמר אדם "ואוכל" [בראשית ג' - י"ב] "וַיֹּאמֶר הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הוּא נְתַנָּה לִי מִן הָעֵץ וְאֲכַלְתִּי". כוונתו שהשם יתברך שאל לו ב' דברים; א', מפני מה אכל מעץ הדעת. ב', מפני מה לא אכל משאר אילנות. ובא התשובה "ואוכל עוד מהם", זאת אקיים. עכ"ל.

כל החטאים וכל הבעיות של הבריאה הם תולדות והמשך של אותה כפיות טובה של אדם הראשון²¹. את הליקוי הזה של אדם הראשון עלינו לתקן. לשם כך תקנו חכמים את ברכות הנהנין וכל הברכות כולם, כדי שנשים לב ונתלהב מטובתו הנפלאה של השי"ת, עד שנרצה לקיים את רצונו מאהבה, ובזה יתוקן חטאו של אדם הראשון והבריאה תשיג את יעדה²². מטרת כל ברכות הנהנין אינה שהאדם יברך לפני האכילה, ולאחר מכן ישכח מברכתו, אלא שעל ידי הברכה ירגיש במשך כל אכילתו את חסד ה' ואת אהבתו הגדולה אליו, ושהכרה זו תלווה אותו בהמשך חייו.

אשרי הזוכה לחוש בנועם ההלל וההודיה לה'. אדם כזה זוכה לחיים מעין גן עדן כבר בעולם הזה²³. הוא חש מעין קורת הרוח שחשים הצדיקים כאשר הם נהנים מזיו השכינה בגן עדן, אשר היא השמחה הגדולה של ההכרה במידות טובו ואהבתו ית'. שמחה זו היא מטרת השי"ת ורצונו בבריאה. כאב רחמן שאוהב אותנו ביותר, השי"ת מקבל נחת רוח גדולה לראותנו משיגים את ההנאה והשמחה המרוממות שבשבילן ברא את העולם²⁴.

21. חוסר הכרה בחסד ה' שמאחורי כל המתנות הרבות שהקב"ה משפיע לעולם כדי לעורר את הברואים לעבודת ה' מתוך שמחה ורצון, היה יסוד הקלקול של דור המבול [גמ' סנהדרין דף ק"ח א': תנו רבנן דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא], דור מגדל בבל [רש"י בראשית (י"א - ה') מובא לעיל בהערה], וסדום [רש"י שבת י' ע"ב ד"ה ושלותה מהפסוק "גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה וגו' (יחזקאל ט"ז)"]. וכן הוא יסוד כל הגלות ע' תנא דבי אליהו רבה פרק יד: "היו ישראל כפויי טובה עד שהגלה אותם מא"י וישליכם מעל פניו" [וכן מבואר בדברים (כ"ח - מ"ז) "תחת אשר לא עבדת את האלהים בשמחה ובטוב לבב מרב כל. ועבדת את אֱלֹהֵי אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ...". ע' ספר הכוזרי - מאמר שלישי].

22. ע' מדרש תהילים מזמור פ"ט, וז"ל: היה העולם תהו ובהו, עמד וברא את העולם, וברא את האדם והשליטו בכל טוב כדי לקלוטו. ועלינו מה לעשות, לקלוט ולברך. וכן הוא אומר, (תהלים ק"ג - ו') "כל הנשמה תהלל יה".

23. ע' תרגום יונתן על הפסוק (תהלים צ' - י"ז) "ויהי נועם ה' אלהינו עלינו" - "ויהי בסימותא דגן עדן מן קדם ה' עלנא".

24. ע' אור החיים הק' דברים (ו' - כ"ה) [מובא לעיל בהקדמת הספר] ששואל איך יתכן שנקבל שכר על עבודתו כל כך נעימה כמו אהבת ה', שהרי זה לקבל שכר על הנאה מופלאה, וז"ל "הגם שכפי האמת עלינו לשלם שכר לאלהינו ברוך הוא שהטעימנו עריבות נעימות מתיקות אהבתו בלבנו, מתוקים וערבים לאין תכלית, אלא שיטול אדם שכר על התעצמותו עד שהשיג טעם בחיים". עכ"ל.

להיזהר מכפיות טובה

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

אחד מיסודות היהדות הוא העובדה שכל הבריאה עם כל פרטי פרטיה, נבראו למטרה אחת - להיטיב עם בני האדם, ואין שום פרט בבריאה שלא נברא לשם מטרה זו.

אחת מהפליאות הגדולות של הבריאה היא העובדה שמצד אחד יש אפשרות לראות את חסדו של הקב"ה בכל מקום ובכל פינה, ומצד שני אפשר לעבור את כל החיים כעיוור, בלי לשים לב אפילו לאחד מהם. החסדים מקיפים אותנו מכל הצדדים, ובכל זאת מי שאינו מעורר את עצמו להתבונן בדבר לא יבין כלל על איזה חסדים מדובר ... כמו דג שמחפש מים באוקיינוס.

כאשר לא מקדישים זמן ומחשבה להתבונן על כל החסדים הרבים הנמצאים בבריאה ולחוש כמה הנאה אנו מקבלים מהם, הרי אנחנו כמו אדם שהשקיע הרבה מחשבה וטרח להשיג מתנה יקרה לחברו והוא מביא אותה אליו ארוזה בעטיפה יפה. החבר מקבל את המתנה, מודה לו, ומניח אותה בצד. הידיד מגיע אליו כמה זמן אחר כך ורואה את המתנה מונחת באותו מקום, ועדיין לא נפתחה!... כמה חסרון רגישות וחוסר יחס ניכרים מהתייחסות זו.

הבה נתאר לעצמנו שמישהו מבקש מאתנו מתנה חשובה מאד - לדוגמה, דירה מרוהטת ומסודרת בכל האביזרים הנצרכים. המבקש יודע שאין לו שום זכות לבקש בקשה מוגזמת כזו, אך דמעותיו ותחינותיו ממיסות את לבנו, ואנו נעתרים לבקשותיו ומקבלים על עצמנו למלאות את כל משאלותיו באופן הטוב ביותר. חולפים הימים, ומידי יום אנו מביאים לו עוד פריטים בשביל ביתו החדש. והנה, אף שאנו באים אליו יום יום, האיש לא מטריח את עצמו לצאת מפתח ביתו אפילו פעם אחת לומר לנו תודה...! מה תהיה הרגשתנו ...!?

המצב שלנו הוא בדיוק כמו אדם זה. בתפילותינו אנו מבקשים מהשי"ת ומתחננים על חיים, בריאות, פרנסה והצלחה, כולם מתנות שאיננו זכאים להם כלל. מידי יום זוכים אנו ליהנות מידי יום, בבריאות, בפרנסה ובשפע של אין ספור טובות מרהיבות. בכל יום זורחת עלינו השמש ואנו אוכלים ושותים וישנים. האם עצרנו - ולו פעם אחת - לומר תודה ברגש מלא, כראוי לטובות נפלאות כאלו?! האם השתדלנו להרגיש את עומק חסדי השי"ת ואהבתו אלינו?! לעשות זאת היא היסוד של כל התורה כולה!

ב. להתפעל מהחסד המופלג של הבריאה

המפתח לרגשות המרוממים של הודיה לה', הוא הסתכלות על העולם מתוך שימת לב לאהבה ולנדיבות הגדולה שמאחורי כל הפרטים ופרטי הפרטים שהשי"ת שם בו להנאתינו ולטובתינו. מה בידינו לעשות כדי להשיג היבט מיוחד זה?

על אף שתחושת מתק ההודיה להשי"ת הינה בהישג ידו של כל אחד, לא רבים זוכים לכך. רוב בני האדם אינם מקדישים זמן במשך היום להעלות במחשבתם את כל הדברים שהם אוהבים, שמנעימים להם את החיים ושעוזרים להם. הם אינם פותחים את עיניהם לראות את יפי הבריאה; את הפרחים, את הנוף, את הנץ החמה ושקיעתה, ולחוש את טוב ה' ואהבתו הגדולה לברואיו הניכרים מכל פרטי העולם. רבים יעברו ליד שיח פרחים מרהיב עין וכמעט שלא ישימו לב לקיומו. מחשבתם נתונה להישגים ולפתרון בעיות בחיים, ולא להערכת העולם הנפלא שהשי"ת יצר עם חישובים רבים בלתי נספרים להנאתנו ולטובתנו²⁵. לעומת זאת, עובדי ה' השואפים להתקרב לה', מודעים מאד לחשיבות הגדולה לשים לב לכל הגילויים של טוב ה' הקיימים בבריאה, ומקדישים לכך מחשבה:

פעם שאל אדם את הפוסק המפורסם **הרב משה פיינשטיין זצ"ל**; איך ניתן לשפר את הכוונה שלו בתפילה? הרב משה ענה: לפני שתתפלל, התרכז על איזה גילוי חדש ששמת לב אליו בחסד ה' בבריאה. הסוד של השגת רגשות כנים של תפילה, הוא להרגיש את החסד ואת האהבה של מי שמדברים אליו.²⁶

הרב שך זצ"ל ראש ישיבת פונוביז היה מרבה לדבר בהתרגשות גדולה על חשיבות ההתבוננות בכל הדברים היפים והמהנים שהקב"ה שם בבריאה בשבילנו. נפשו הייתה יוצאת מרוב התרגשות בדברו על כל הסוגים הרבים של הפירות, ועל כל שאר הדברים הרבים הממלאים את עולמנו, שהשי"ת שם אותם בעולם כדי להוסיף לנו שמחה. הוא היה ממריץ את תלמידיו בשיחותיו לשים לב למה שהם אומרים במזמור "ברכי נפשי" בכל ראש

25. במקרים רבים הפעם הראשונה ששמים לב עד כמה באמת אוהבים ונהנים מדבר, היא כאשר הדבר נלקח מאיתנו, וכבר איננו.

26. עבודת התפילה א', ע"ז.

חודש. "אנו אומרים אותו מדי מהר ולא שמים לב למה שכתוב בו!" היה מתרעם. הוא היה עובר על המזמור קטע אחרי קטע לעורר ולעודד את תלמידיו להרגיש באופן מוחש מה שכתוב בו - "שימו לב ותרגישו את היופי הנפלא שה' שם בבריאה!"

פעם מצאו אותו מחזיק בקבוק של דבש בידיו, כאשר דמעות זולגות מעיניו מרוב התפעלות מהמערכת המשוכללת של יצירת הדבש שהמציא בורא העולם רק כדי להוסיף לנו קצת תוספת הנאה בחיים. ההשקעה הכבירה שהושקעה בהמצאת 'עולם' שלם - 'עולם הדבורים', כדי להנותנו ולשמחנו בטעמו הנעים של הדבש. טוב בלתי יאומן!!²⁷

הרב אביגדור מילר זצ"ל היה מקדיש מחשבה רבה לרגשות נעלים אלו. הוא העיד על עצמו שההתבוננות פעם ביופיו המופלא של פרח לזמן ממושך גרמה לו להתעלות גדולה, מרחיקה לכת בחייו הרוחניים וביחס שלו לבורא העולם²⁸. כשהיה עובר על יד גן פרחים היה עוצר לרענן ולהרגיץ את נשמתו בחסד הנפלא של ה' שמתגלה ביופי המרשים של הפרחים. הוא היה אומר: כל אחד יכול להתעלות ולהגיע להישגים מרוממים מראיית היופי המופלא של גינה. הסתכל על יופיו המרהיב של כל פרח - ראה איך כל עלה כותרת הוא יצירה אומנותית מדהימה. שים לב לצבעים השונים המתמזגים יחד, לניחוח הנפלא שנתוסף להנאותנו. הרגש את אהבתו של ה' מאחורי הכל!

המשקה הכי אהוב עליו היה מים. תחושת האהבה וחסד ה' שמאחורי כל המערכת של מחזור המים, מוסיפה למים מתיקות שאף ממתיק לא יכול להתחרות איתה! בנוסף לכך, הרי ה' היה יכול לעשות שהאכילה והשתייה שלנו תהיינה כמו שממלאים רכב בדלק, פעולה טכנית בלי שום הנאה. אולם ה' רצה שתהיה לנו הנאה גדולה לאכול ולשתות ... חסד מדהים!

כשהיה עובר על יד חנות פירות הוא היה מתרגש ביותר. "הרי הקב"ה היה יכול לחסוך עבודה ולברא פרי אחד - תפוז שחור בלי טעם ובלי ריח, שיש בו את כל הויטמינים ומינרלים החיוניים. למה ה' המציא כל כך הרבה סוגים שונים של פירות, כל אחד עם טעם שונה, מרקם שונה וצבע שונה?

27. ספר והאר עינינו פ"ד, ברכי נפשי ח"א עמ' ט"ז.

28. ספר והאר עינינו פ"ד.

הסיבה היחידה לכך היא שה' אוהב אותנו ורוצה שנהיה שמחים! איזה טוב! ... איזו אהבה!..."

גם המעבר על יד פרסומת של בית חרושת המייצר שבעים וחמשה טעמים שונים של גלידה היה סיבה להתרגשות גדולה. הרי השי"ת הוא שהכין את כל הטעמים האלו. כמה השקעה רק בשביל ההנאה שלנו! אחרי שהוא עשה שבעים וארבעה טעמים הוא לא עצר - הרי יש עוד טעם אחד שחבל שאנשים יפסידו!....

ללוות את הרב מילר בדרך היתה חוויה מרוממת, התלהטות נפשו - כמו של ילד קטן הרואה את הכל בפעם הראשונה - היתה מדבקת. המבט המרומם שהוא העביר למלוויו נשאר איתם למשך כל חייהם.²⁹

אולם, גם כשהאדם פותח את עיניו ורואה את החסדים הגדולים הממלאים את העולם, ישנם "מחסומים" הקיימים בתוך הלב המונעים ממנו להתפעל מהם. להלן ננסה בעה"י להגדיר מחסומים אלו ולמצוא את הדרך לעוקפם ולסלקם, ובזה לפתוח את השער לעולמה המרומם של הודיה אמיתית להשי"ת.

ישנה התפעלות נלהבת שרואים אצל ילדים קטנים הנתקלים בנפלאות הבריאה בפעם הראשונה. לעיתים מוצאים התפעלות דומה גם אצל אנשים מבוגרים שרואים את הדברים בפעם הראשונה, או אחרי הפסקה של תקופה ממושכת. כאותו אדם המתואר בפרק הקודם, ששהה תקופה ממושכת בבית החולים ולא חשב שיצא ממנו עוד בחיים, כאשר בחסדי השי"ת הוא יוצא מבית החולים בבריאות מושלמת, פותח את הדלת, נושם את האויר הצח, נושא את עיניו ורואה את העולם המרהיב שלפניו, לבו מתמלא בהתרגשות גדולה ובהתפעלות מיופיה הנפלא של הבריאה. אדם זה חש מעין רגשותיו של עיוור שנפקחו עיניו לראות לראשונה בחייו את כל היופי של הבריאה.

מדוע חסרה לנו התפעלות זו?

א) התרגלות

התלהבות והתפעלות הן הבעות של רגשי שמחה, וכבר כתב בעל ספר העקרים (מאמר ב' פ' ט"ו) שהגדרת המושג "שמחה" היא רגשות סיפוק המורגשים על ידי האדם כשמשיג דבר שאוהב. ולכן לאחר שעובר זמן מה מקבלת דבר מסוים, הוא אינו מעורר עוד אצל האדם רגשות כל שהם,

שהרי ההשגה הייתה לפני זמן. רק כאשר ירגיש ויראה בעין לבו בצורה מוחשית את המצב שהיה יכול להיות בו אילולא קבל את הטובה הזו, אז תישאר שמחתו גם אחר זמן ממושך. כאשר ישים מול עיניו שתי תמונות אחת ליד השנייה, את מה שיש - לעומת מה שהיה יכול להיות אלמלא חסדי ה', אז יחוש שמחה והנאה במה שיש לו. מצב כזה קיים באופן טבעי כאשר יש שינוי חד לטובה במצבו של האדם, שכן אז עוד קיימת התמונה הקודמת להשוואה. זוהי סיבת התפעלותו והתרגשותו של אותו חולה שיצא מבית החולים ושל העיוור שנפקחו עיניו לראשונה.

וכן כתב החובות הלבבות בשער חשבון הנפש (חשבון כ"ג), שעל האדם לרענן את רגשי ההתפעלות שלו מכל החסדים שהוא מקבל, כדי שלא יפסיק להרגישם אף כשהתרגל אליהם זמן רב. וז"ל: "אל תימנע מלהתפלא על הדברים הללו [נפלאות הבריאה] ומלהתבונן בהם מפני שראית אותם פעמים רבות, ומפני שהתרגלת אליהם זמן רב. ... הסתכל עליהם והתעמק בהם כאלו לא חזית אותם לפני כן ולא ראיתם, ודמה עצמך כאלו היית סתום עינים ואחר כך נפקחו עיניך וראית אותם לראשונה".

ידוע הסיפור אודות שר נכבד שהיה נכנס כל יום לתוך חדר מוסתר, ולובש שם את בגדי עניותו שהיה רגיל ללבוש לפני שהתמנה לשר, ובכך המחיש לעצמו יום יום - בצורה מוחשית ביותר - את מצבו אילולא חסד ה' ועלייתו לגדולה. מובן הדבר שהתנהגות זו היא אכן עצה מועילה ופשוטה שודאי שינתה את כל התייחסות השר למעמדו. סיפור זה מעורר בנו אף רגשי הכרה שאכן כן היא הדרך הראויה לכל מי שעולה לגדולה, לשמור על היבט אמיתי ומאוזן על עצמו, ולא להתגאות כתוצאה ממשרתו.

מצות אהבת ה' דורשת מאתנו לאמץ לעצמינו התנהגות מעין זו של השר הזה, לפקוח את עינינו וליבנו לראות את כל הדברים הרבים שאנו נהנים מהם, ויחד עם זאת להעמיד לפני עינינו בצורה מוחשית את המצב העגום שהיינו עלולים להיות בו בלעדיהם. המחשה זו תעזור לנו לשים לב ולהתרגש מהחסדים הגדולים שאנחנו מקבלים מהשי"ת במשך כל חיינו בלי הרף³⁰.

---

30. ונראה ששמחה שמקורה ממדורי "אחותי" (אהבת המועיל) ו"רעייתי" (אהבת הנעים), מורגשת באופן טבעי רק בשעת ההשגה, שכן "הנפש לא תמלא" ו"נפש שבעה תבוס נופת" - הנפש תמיד שואפת להנאות ותועלות נוספות. מה שאין כן, שמחה הנובעת ממדורי "יונתי" (אהבת הטוב) ו"תמתי" (אהבה כמים הפנים לפנים) מהרגשת טוב ה' ואהבתו, מתמשכת לעולם כמו שכתוב "כולם ישבעו ויתענגו מטובך" (אפילו לאחר השביעה), "ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם" שמחה המתמשכת לעולם ואינה פגה עם הזמן. ועל כן העצה הנ"ל תשיג את מטרתה רק אם על ידה מרומם האדם את השמחה שלו משמחה גשמית של הגוף לשמחה רוחנית של הנשמה.

היה יכול להיות אחרת!

הרב שרגא גרוסברד זצ"ל ועוד:

להרגיש את המתנה הנפלאה שבראייה

לפני אמירת הברכה "פוקח עורים" כל בוקר, הרב שרגא גרוסברד זצ"ל (משגיח של ישיבת פונוביז') היה סוגר את עיניו לזמן מה עד שהתחיל להרגיש באופן מוחש את הנכות שבחוסר הראייה והחסד המופלג של עניים מתפקדות. רק אז הוציא מפיו את הברכה - מתוך לב גדוש הודיה להשי"ת³¹.

בחור שלמד בישיבת סלבודקה בבני ברק היה נעלם באופן מיסטורי מבית המדרש כל בוקר באמצע ברכות השחר. בהמשך הזמן התבררה מטרת העדרו. הוא היה רץ מחוץ לישיבה למקום שבו ישב עיוור על ספסל ברחוב, מאחל לו "בוקר טוב!" לבני, וחוזר לבית המדרש לומר את הברכה "פוקח עורים" מתוך רגשות נלהבים על המתנה הנפלאה של העיניים שלנו³².

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

הרגשת גודל החסד של מתנת האויר הצח

פעם נכנס נכדו של הג"ר אביגדור מילר זצ"ל לבית סבו והוא מצאו עומד ליד כיור מלא מים כשראשו טמון בתוך המים. הנכד נדהם... מה קרה לסבא...!? אחרי זמן מה הוציא הרב את ראשו ונשם נשימה עמוקה. בראותו את תמיהת נכדו, הוא הסביר שזה עתה הוא שמע אדם מתלונן על איכות האוויר באזור, והתרעם על חוסר נקייתו. "חששתי שדיבורים אלו ישפיעו על רגשי הכרת טובה שלי לרבש"ע על המתנה היקרה של האוויר שהעניק לנו - המצאה נפלאה שהיא יקרה מכל הון". לכן הכניס את ראשו תחת המים עד שהרגיש מצוקת חוסר אוויר, ואז, בהעלותו את ראשו, חש מחדש את החסד של האוויר שהשי"ת יצר והרכיב לטובתנו³³.

31. לעולם אודך עמ' 79

32. מפי הרב יצחק זילברשטיין שליט"א

33. מראיון עם הנכד.

תלמיד ותיק של הרב מילר שהיה מלווה אותו בטיוליו היומיות מתאר את התנהגותו של רבו: באמצע הטיול הרב היה מחליט שהגיע הזמן לערוך "סעודת מלכים" (כלשונו) ליהנות מאחת ההנאות הגדולות ביותר שיש בעולם. הוא עצר מהילוכו, והכין את עצמו למבצע. אז הוא נשם בחזקה, ולגם בהנאה רבה מהנעימות המרעננת של האויר הצח. הוא המשיך לנשום מתוך שימת לב להנאה הגדולה של כל לגימה ולגימה ... כמה מהנה ומחזקת החוויה - מתנת חינם הניתנת באהבה רבה מבורא העולם ית'. איך אפשר לא להכיר טובה לה' על חסד מדהים זה?³⁴

הרב יעקב ישראל קניבסקי (הסטייפלער) זצ"ל:

יש להודות גם על כל הסבל שה' חסך לנו

פעם נכנס אברך לסטייפלר זצ"ל לשאול אם יש צורך לעשות "קידוש" ללידת תינוקת. הוא ענה, "הרי אם הייתם מחכים שנים רבות לילדים, ובסוף הייתה נולדת לכם תינוקת, ודאי הייתם עושים סעודת הודיה גדולה ולא הייתם שואלים שאלה. ובכן, למה תגרע הודאתכם כיון שהקב"ה חסך מכם את כל שנות הסבל האלו?!"³⁵.

34. Walking with Rabbi Miller, p. 66

35. וכן שמעתי בביאור דברי האורחות חיים להרא"ש (יום א' אות כ"ב) שכתב בתיאור הרגשות המיועדים ללוות את ברכות הנהנין "לברך את בוראו שהשביע נפש שוקקה". מילים אלו מקורן מתהלים פרק ק"ז: "תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו. רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף. ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילים. ... יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם. כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מילא טוב". והרי הרא"ש אינו מדבר דווקא על מי שמברך על אוכל שקיבל כאשר היה רעב וצמא באמצע המדבר, ומדוע כתב שעל כל אחד "לברך את בוראו שהשביע נפש שוקקה"? אלא, כוונת הרא"ש היא שעל האדם לברך להשי"ת על כל אוכל שמקבל כמו אדם שקיבל דבר זה כאשר היה רעב וצמא באמצע המדבר, שהרי אין סיבה שההודיה להשי"ת תהיה פחותה, כיון שבחסדיו ית' הוא אינו נמצא במצב זה. אדרבא, על האדם לכלול הודיה גם על זה בתוך ברכתו, שבחסדיו השי"ת הוא אינו נמצא במצב כזה.

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

להרגיש את הברכה של גוף בריא

בברכת "אשר יצר" אנו אומרים: "... שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך". שמעתי פעם מפרופסור גדול שאמר "אחרי שאני מכיר את כל המחלות הקיימות, כשאני רואה אנשים ברחוב אני מתמלא התפעלות שעל אף הכל יש כל כך הרבה אנשים שהם בכל זאת בריאים ושמחים"....

במטוס, שהוא מסובך הרבה פחות מגוף האדם, כל פעם שהמטוס נוחת, מגיע צוות גדול לבדוק אותו ולתקן את כל הדרוש תיקון. אם לא היו עושים זאת בקפדנות בכל נחיתה, היה פחד לנסוע במטוס, והמטוס לא היה ממשיך לתפקד זמן רב. נראה שאם היו מזינים לתוך מחשב את כל נתוני הגוף וכל המחלות השונות הרבות הקיימות בעולם, המחשב היה מודיע שסיכויי האדם להחזיק מעמד לתקופה כלשהי בעולם שואפים לאפס. אם רק חלק קטן של אחד מהאברים החיוניים של הגוף שלנו אינו פועל באופן תקין, "אי אפשר להתקיים" - אין אפשרות לחיות!

רק בכדי שנהיה בריאים ונמשיך להתקיים, נצרכים חסדי שמים מופלגים של השגחה ושמירה מיוחדות. הבריאות שלנו היא 'נשיקה' מבורא העולם! את זה צריכים להרגיש כאשר מברכים ברכת "אשר יצר"³⁶.

ע"ע בענין זה

בסוף הנספחים - "שלושה ימים לראות"

(ב) הנגיף - "מגיע לי"

יש מניעה נוספת, שהיא המחסום העיקרי הנוגד את כל רגשי ההתפעלות וההכרה בטוב ה' אף מהדברים המהנים והמשמחים ביותר. מניעה זו היא הרגש המוטעה שכל ההטבות שאנו מקבלים "מגיעות" לנו וזכותנו לקבלן. באופן טבעי, אדם מרגיש כלפי כל הדברים שהתרגל אליהם, שעצם העובדה שהוא קבל אותם בעבר (ובפרט כאשר גם אחרים קבלו אותם) היא סימן לכך שזכותו לקבלם, ועל כן אינו מרגיש סיבה להכיר טובה עליהם יותר מאשר למי שמחזיר לו חוב. היבט מוטעה זה הורס לגמרי כל זיק של הכרת טובה ואהבת ה'. ואכן טבעו של נגיף הרסני זה הוא להתחדש בתוך האדם יום יום, ויש צורך לשרשו ביסודיות בלי הפוגה כל החיים.

המתבונן בדבר יראה שרגש זה נובע מטענה החבויה במעמקי לב האדם, טענה שמתביישים לבטאה, ואולי אף להודות בכך שהיא קיימת. היא הטענה המוטעית ש"כיון שבורא העולם ברא אותנו, הלא בזה מוטל עליו גם לסדר את כל צרכינו, ואף לסדר את הנוחיות הנצרכת לנו כדי שנרגיש טוב ונוח בעולם". קשה למצוא אדם שאין לו רגשי תרעומת וטענות כאשר לא הכל מסתדר בחיים כפי רצונו. בתוך הכאב על הצרה נשמעים לרוב גם צלילי הביקורת.

ואכן יש להבין, מהי באמת התשובה לטענה זו?

התשובה ברורה, אך היא דורשת הקדשת מחשבה והתבוננות כדי להפנימה:

המתנה הגדולה ביותר שקבלנו מהשי"ת אינה הנוחיות או דברים המועילים המיוחדים שקבלנו בחיים. המתנה הגדולה ביותר שקבלנו מבורא העולם היא עצם החיים שלנו, עצם היותנו חלק מהתוכנית הנפלאה של הבריאה, שתכליתה הטובה האין סופי הנצחי של העולם הבא. כל דרישה נוספת מהשי"ת אחרי קבלת מתנה נפלאה זו, היא עזות גדולה.

ניתן להמשיך את הדבר לעני גלמוד ללא בית וללא קורת גג, שנדיב גדול ריחם עליו ונתן לו במתנה בית מפואר במקום היפה ביותר בעולם. הנדיב סידר עבורו גם משרתים רבים ואת כל נוחיותו בצורה מושלמת למשך כל החיים, ואף דאג לארגן לו טיסה למקום על חשבונו. במשך הטיסה, מקום מושבו והארוחות המזומנות לא מילאו את ציפיותיו של העני. הוא התלונן למיטיבו במר נפש "הרי לולא יוזמתך לא הייתי צריך לנסוע כלל, ואם כן היה ראוי שתסדר את כל נוחיותי במשך הנסיעה בצורה מושלמת יותר...!"

מילים אלו הן חוצפה גדולה. כמה מכוער לראות עני כזה, הדורש בעזות תוספת נוחיות, כאילו שהכל "מגיע לו". באמת, אף מי שקיבל כסא מהודר ואת כל נוחיותו במשך הנסיעה, והוא מכיר טובה ומודה רק עליהם בלבד, הרי זו כפיות טובה גדולה, שהרי נוחיות הנסיעה היא דבר שולי ביותר לעומת מטרתה - היעד המיוחל, שעליו היה צריך להביע את עיקר הודאתו.

בדומה לכך, כל החיים שלנו הם "נסיעה" ליעד המיוחל, שהוא החיים הנצחיים של העולם הבא. התרעומות של אנשים שמרגישים תמיד ש"מגיע להם יותר" הן מוכערות לא פחות מטענותיו של העני הנ"ל.

אולם יש לשים לב שיש פן נוסף לנמשל שאין במשל. שהרי אם מזדמן לאדם איזה חוסר נוחיות בעוה"ז, הרי ידוע לנו שאין השי"ת מביא שום צרה לאדם בלי שיש בדבר תועלת חשובה ורצויה כל כך, עד שכאשר יראה בסוף את התועלת הנצחית שיוצאת ממנה, יודה וישבח להשי"ת על הצרה (ואף יודה להשי"ת על שלא השגיח על כל תלונותיו ותפלותיו לסלקה). נמצא, שכל חסרון נוחיות במשך ה"טיסה" הוא לגמרי לטובת הנוסע, שמגיע על ידו ליעד נכסף יותר.

כדי שנשיג באופן מוחש את ההכרה הזאת, שעצם הוויותינו היא מתנה נפלאה מה', נצרכת הקדמה חשובה:

מכיון שאין באפשרות שכלינו המוגבל לתפוס כלל את מהותו של העולם הבא, שהוא היעד ומטרת הכל, כל ההכרות שלנו בו היא רק דרך ההכרות שלנו ברבש"ע שהמציא אותו. ככל שהאדם יכיר יותר שהשי"ת הוא באמת כולו טוב, יכיר שבוודאי טובת העולם הוא היא עצומה כל כך עד שכדאי לעבור אף את כל הקשיים והצרות הגדולים ביותר של העולם הזה כדי להשיגה (אילולי זה לא יתכן שמי שהוא באמת טוב ימציא תוכנית עם קשיים רבים כאלו).

נמצא שבאופן מעשי, מה שנדרש מאתנו הוא לפתוח את עינינו ולבינו, לשים לב לכל הדברים הטובים שהשי"ת שם בבריאה, ועל ידם להגיע להכרה מוחשית שמי שברא את כל הדברים האלו הוא טוב ורוצה בטובתנו. אז יהיה בידינו להרחיב את ההכרה הזו גם לדברים הנראים לנו שליליים בעולם, שלא יתכן שבורא עולם שהוא כל כך טוב יברא אותנו בלי מטרה של טוב מופלג כל כך ששווה את כל התלאות והצרות רח"ל של העולם הזה, עם כל חומרתם הנוראית. המכיר בטוב המופלא של השי"ת יגיע למסקנה שיש רק תשובה אחת לחידת הצרות של העולם הזה, והיא, שקיימת מציאות של טוב נפלא כל כך שעדיין אינו מוכר לנו, שהכל מוביל אליו ושהוא מטרת הכל. בכל העולם הגשמי הידוע לנו לא קיים טוב ששווה לעבור בשבילו את כל הצרות

של העולם, כדוגמת כל מה שאירע לעם ישראל במשך שנות גלותנו המרה, רח"ל. מהצרות האלו עצמן אפשר לחשב את הטוב המרהיב של העולם הבא.

כאשר יכיר האדם בטובת תוכנית הבריאה, אז יהיה בידו להודות להשי"ת על המתנה הגדולה ביותר - "מתנת החיים". הוא יכיר בחסד הגדול של השי"ת ששם אותו בתוך התוכנית הנפלאה הזאת כדי לתת לו הזדמנות להגיע לטוב הנצחי של העולם הבא. אדם זה יבין שכל שאר ההצלחות והמתנות שהוא מקבל במשך חייו בעולם הזה, הם כאין לעומת העובדה שהשי"ת ברא אותו כדי להתחסד אתו חסד אינסופי בצורה הטובה ביותר שאפשר. אחרי שנברא האדם ונהיה בכלל "מעשיו" של הקב"ה, אז השי"ת שהוא טוב ומטיב, דואג לטובתו האמיתית באופן המעולה והמושלם ביותר, שהרי "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמ"ה).

אדם המכיר במלא המשמעות של החסד העצום של תוכנית הבריאה ובתשורה האדירה של מתנת החיים, אף אם היה, רחמנא לצלן, שוכב חולה כל חייו בלי אפשרות לזוז ולעשות שום דבר, עדיין היה מודה ומהלל להשי"ת בהתלהבות על חסדו הגדול אתו, על עצם העובדה שהוא נמצא בתוכניתו הנפלאה. גם מי "שלא קיבל כסא במטוס ונאלץ לעמוד במשך הנסיעה", יש לו די והותר סיבות להודות ולשבח לנדיב הגדול שמביא אותו ליעד הנכסף במתנת חיים.

ככל שנחדיר אמת זו לתודעתנו, כך תגדל אפשרותנו להרגיש הודיה אמיתית לה'. בלי זה, מחסום ה"מגיע לי" ישרש כל רגש של הודיה באיבו. על ידי הכרה זו, נבין ונרגיש שכל הטובות והחסדים שיש בעולם הם **תוספות** לטובה הגדולה ביותר, שהיא עצם היצירה שלנו, שאפשרה לנו לקחת חלק בתוכנית ההטבה הנפלאה של השי"ת. **וכשם שהיצירה שלנו היתה מתנת חיים מופלאה שלא "הגיעה לנו" כלל, כל שכן כל התוספות, שהם תוספת חסד על גבי חסד**³⁷.

רגשי ההודיה שלנו להשי"ת יהיו נרגשים ואמיתיים יותר אם נתחיל תמיד כל הבעת תודה בהודיה על עצם מתנת החיים שלנו. אשרי האדם המודה ומהלל הודיה תמידית לרבש"ע על כך³⁸. כאשר יזכה לחוש הכרת טובה זו להשי"ת בלב שלם, אז ההודיה שלו על כל החסדים הנוספים תגדל לאין שיעור, שהרי דינו בחסד הגדול של יצירתנו להודות ולשבח לפניו ית' בלי הפוגה, גם בלי שום חסדים נוספים. אשרי המשכיל לאסוף יהלומים יקרים אלו של הודיה נלהבת להשי"ת בעולם הזה - אשרי חלקו בזה ובבא.

37. בדרך צחות יש לומר "ואנחנו כורעים ומשתחווים - ומודים", שכדי להשיג את הרגש של הודיה לה', נצרכות קודם "כריעה והשתחוויה" להנמיך את הגאווה כדי להרגיש שלא הכל "מגיע" לנו, ושהכל הוא באמת חסד חיים מה'.
38. יש להתרגל שיהיו שגורים בפה ובלב התבטאויות של הודיה נרגשת על המתנה המופלאה של מתנת החיים, מעין המילים; "מודה אני לפניך ... שבראת אותי ושמת חלקי ברוב חסדך וטובך בעולמך הנפלא".

סעודת הודיה על מתנת החיים

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

הרב מילר זצ"ל היה אומר שכל בוקר הוא חש שעליו לעשות סעודת הודיה על שזכה ליום חדש עם כל הברכות והחסדים שבו - לא פחות מסעודה שעושים אחרי שעברו ניתוח מסובך, ומתעוררים ממנו בשלום!³⁹

לא מגיע לנו כלום!

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

אברך בעל חסד גדול סבל מספר שנים מבעיה מסוימת ואחר כך החל להיוושע. כשפגש אותו הרב פינקוס זצ"ל הזהיר אותו: שמעתי שברוך השם התחלת להיוושע, אולם היזהר מאד להרגיש באמת עד כמה הכל לגמרי מתנת חיים מהשי"ת. על תרגיש ח"ו ש"מגיעה לך" הישועה בגלל איזה זכות או סיבה כלשהי. ברגע שאדם מתחיל להרגיש ש"מגיע לו", פותחים בשמים את הפנקס לראות אם אכן ראוי הוא לכך - ואז .... ה' ירחם!⁴⁰

ג. "הרי כולם מקבלים!"

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל³⁹ איתר ליקוי נוסף בהשקפת החיים, המפריע מאד לאדם לחוש הודיה לה'. על אף שכולנו מקבלים מהקב"ה מתנות רבות; אויר, לחם, מים, חלב, בגדים, משפחה ... אין אנו מתרגשים כלל ממתנות אלו, ואין אנו מתעוררים להכיר בטובתו של השי"ת, מכיוון שאנו מרגישים שכל הדברים האלו ניתנו לא רק לנו, אלא לכל בני העולם - וביחד עם כולם גם אנו מקבלים. כאשר יש לנו אויר לנשום ולחם לאכול, איננו חשים שקבלנו מתנה, שהרי לכולם

39. ספר והאר עינינו פ"ד.

40. רבותינו שבדרום עמ' 225 תוה"ד.

41. שיחות פורים עמ' י"ח, תפארת שמשון ח"ד עמ' ק"י.

יש אויר ולחם. ואכן, את רוב החסדים שמקבל האדם במשך חייו, יש גם לאחרים, ולכן מעיינות הרגשות של הכרת הטוב חסומים.

המענה להיבט זה מופיע במשנה במסכת סנהדרין. כתוב שם במשנה (סנהדרין ל"ז ע"א) "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם" - שבשביל כל יהודי היה הקב"ה בורא את העולם ואת כל מה שיש בו! זאת אומרת, שאף אם כל הברואים היו משלימים את תיקונם בעולם הזה, הקב"ה היה ממשיך את העולם כולו, עם כל רבי רבבות הברואים שבו, רק בשבילו. עד כדי כך היא חשיבותו וחביבותו של כל יהודי לפניו יתברך!

יש להמשיל את הדבר לאורח שנכנס לבית מארחיו ורואה צלחת מלאה בעוגיות. הוא יכול להתייחס אליה בשני אופנים: יתכן שבעל הבית הניח עשרים עוגיות עבור עשרים איש, וגם לאורח ביניהם. אך יתכן שהוא הניח עוגייה במיוחד עבור האורח. והוסיף עוגיות גם לכל בני הבית רק כדי שהאורח לא יחוש חוסר נעימות.

ההיבט האמיתי של האדם על העולם הוא שהקב"ה ברא בייחוד עבורו את כל הדברים שקיבל בחיים, והעובדה שאנשים נוספים מקבלים גם כן אינה מורידה כלום מהאהבה ומנדיבות הלב שמאחורי כל מה שניתן לו. הקב"ה יצר במיוחד בשבילו את מנת האוויר שהוא נושם. מסיבות משלו, הוא הוסיף עוד כמה מאות מיליארדים מנות אויר מסביב - אך בעצם מדובר בחסד שנעשה בכוונה מלאה בשבילו!

כמו כן, כשאדם נכנס לחנות וקונה שקית חלב. בדרך כלל מניחים שהקב"ה הכניס לחנות 500 שקיות חלב לכל תושבי השכונה, וגם הוא בתוכם. אבל האמת היא שהקב"ה הכניס שקית חלב במיוחד בשבילו - מתוך אהבתו המיוחדת אליו. אם היה צורך, הקב"ה היה מייצר את כל השקיות הנוספות רק בשבילו, ולמענו היה מניח מסביב לאותה שקית חלב עוד 499 שקיות! על האדם להרגיש את האהבה המיוחדת של הקב"ה כלפיו ואת חסדו הגדול איתו אישית, שכל הדברים הטובים שהוא מקבל בחייו נוצרו במיוחד עבורו. ואף את כל מה שאחרים מקבלים, הקב"ה היה מייצר רק כדי לאפשר לו לקבל את שלו.

הכל בשבילי !?

הרב ישראל סלנטר זצ"ל:

◡ הודיה נרגשת על זריחת השמש ◡

הגר"י נוימן זצ"ל היה אומר: רבי ישראל סלנטר זצ"ל היה מביע התרגשות גדולה מזריחת השמש, והיה מרחיב בהתפעמות על פרטי התועלת והאושר שמאור השמש מעניק לנו ולכל הבריאה כולה - שכן באמת אין ערוך למידת טובו של השי"ת הנחשפת על ידה.

הוסיף על כך הרב נוימן: אנו איננו מתרגשים ממראה השמש מכיון שכל בני העולם נהנים ממנה, ואדם שאינו עובד על עצמו ועל רגשותיו, יחוש שמחה רק בדבר שכל ההנאה ממנו היא שלו ואין לחברו חלק בה. לעומת זאת, הרב ישראל סלנטר היה מתרגש כל כך מטובת השמש כאילו שאורה ניתן רק לו לבדו!⁴²

ד. "אבל מה יהיה!?"

יש עוד מחסום שמפריע לאדם להרגיש את כל החסדים הרבים של השי"ת אליו ולחוש רגשי הודיה עליהם, והוא כל הדאגות על העתיד המפריעות לו להרגיש את החסדים שכבר קיימים.

את היפוכה של הנהגה זו רואים אצל אברהם אבינו בפרשת חיי שרה כאשר קנה את מערת המכפלה מעפרון ומיד אחרי זה גם בסיפור של אליעזר בשליחותו למצוא אשה ליצחק אבינו. שניהם משתחוים לה' במהלך האירועים פעמיים, פעם אחת כאשר רואים התחלה של סייעתא דשמיא, אף שעדיין לא נגמר הענין ועוד לא יודעים שיגמר באופן הרצוי, ופעם שנייה כאשר הענין נגמר בצורה טובה. בשניהם מובא במדרש רבה [נ"ח - ו', ס' - ו'] בהשתחויה **הראשונה** שלהם "מכאן שמודים על בשורה טובה"⁴³. ונראה ברור כוונת המדרש שמכאן לומדים שלא מודים רק כאשר כל הטובה כבר הגיעה, שאז פשוט שיש להודות, אלא אף כשהמשימה עוד

42. ס' "אשרי מי שעמלו בתורה" עמ' 37

43. ואף שאצל אברהם כתוב שהוא השתחוה "לעם הארץ" (/לפני עם הארץ) לבני חת" ובאליעזר כתוב שהוא השתחוה לה', מהמדרש הזה רואים שבאמת שניהם השתחוו לה', ברם אברהם התייחס גם לאנשים כמשקפים את חסד ה' (הוא ראה את ה' בתוך האנשים), ועל כן הוא לא היה צריך שתי הודיות אחת לאנשים ואחת לה' כמו אליעזר. והדברים נפלאים ביותר.

לא נגמרה ועדיין דואגים על העתיד, יש להודות להשי"ת על החסד של התחלת הסייעתא דשמיא שרואים, ואין להרשות לדאגה על העתיד לסלק את ההכרה בחסד הקיים. כל שלב של גילוי חסד ה' ראוי להכרה והודיה, לא רק המטרה הסופית המיוחלת. הנהגה זו של הכרה בכל שלבי החסד הקיימים היא גם עצה נפלאה, שכן ההכרה בחסד פותחת את שערי החסד העליונים, ועל ידה יזכה האדם להמשך הסייעתא דשמיא ולברכת ה' במעשיו.

ג. הנאה גשמית כאמצעי להתרוממות רוחנית

סוד פיתוח רגשי ההודיה לה' הוא שילוב נכון בין תחושות הגוף והנשמה - להשתמש בכל הנאה שהגוף חש כדי לעורר את הנשמה באהבת ה'.

א. הגוף והנשמה צריכים לעבוד ביחד

לפי המתואר לעיל, יוצא שהדרך להגיע להכרת טובה אמיתית להשי"ת, היא על ידי שילוב רגשות הגוף והנשמה. הקב"ה מילא את הבריאה בדברים המעוררים את שמחת הגוף, כדי שנשתמש ברגשות אלו לעורר את רגשי ההתפעלות מטוב ה' הקיימים בתוך הנשמה. כאשר הגוף והנשמה יהיו מתואמים ברגשותיהם והגוף יהיה באותו מצב של התרגשות כמו הנשמה, אז האדישות הטבעית של הגוף מדברים רוחניים לא תפריע לרגשות הנשמה לצאת מהכוח אל הפועל, והאדם יוכל להרגישם בכל עצמתם.

נאמר משל נאה המאיר ענין זה.

נדמה אדם שרוצה להבעיר אש בעצים, ואין בכוחה של האש הקטנה שבידו להבעירם. הפתרון הוא, שישתמש באש שבידו להבעיר חפיסת קש, וכאשר הקש מתחיל לבעור, יבעיר באמצעותו את העצים בקלות.

כך, על התענוגים שבעולם הזה נאמר: "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" (שיהש"ר ז', ז') - כמה יפה ונעימה היא אהבת ה' שניתן לרכוש על ידי התענוגים שהקב"ה שם בעולמו. כאשר חשים שמחה ואהבה גשמית, אף שהיא שטחית וחסרת ערך כקש, ניתן להשתמש בה להדליק את ה"נר" - "נר ה' נשמת אדם" ברגשי אהבת ה', ולחוש את טובו הנפלא של השי"ת ואהבתו הגדולה לברואיו הניכרים מכך שהמציא תענוגים אלו בשבילנו. כדוגמת יצחק אבינו שביקש

"מטעמים אשר אהב" כדי שיגיע על ידם לשלמות האהבה של "למען תברכך נפשי"⁴⁴. זה הוא יסוד הענין של סעודות מצוה, עונג שבת ויום טוב ומצות קידוש על היין⁴⁵.

וכן מובא בהנהגותיו של אחד מצדיקי הדורות, שכאשר רצה לעורר בלבו את אהבת הבורא ית' לתפלה וכיוצא בזה, היה מזכיר לעצמו את אהבתו שאהב לבניו וכדומה, עד שהתעוררה בלבו האהבה הגדולה שהרגיש כלפיהם. אז, כאשר עם זה העלה על לבו את נפלאות הבורא ית' וחסדיו, היה יכול בקלות לחוש את האהבה הגדולה לבורא ית' שהוא מקור כל האהבות וכל ההנאות⁴⁶.

נראה שדבר זה כלול בדברי חז"ל במשנה (ברכות נ"ד ע"א) "ואהבת את ה' אלוקיך 'בכל לבבך' - בשני יצריך"⁴⁷. ששלמות מצות אהבת ה' היא שכל חלקי האדם ישתתפו באהבה זו, הן החלקים הנהנים משמחה גשמית, והן אלו הנהנים משמחה רוחנית. כאשר האהבה והשמחה של חלקי הנפש הנמוכים [אהבה מסוג "אחותי" ו"רעיתי"] מעוררים את אהבת ה' המורגשת על ידי הנשמה ["יונתי" ו"תמתי"], מתאחדים על ידי זה כל מקורות רגשות האהבה והשמחה שבתוך האדם

44. ע' בענין זה מלבי"ם ס' ארץ חמדה פ' תולדות שם, וכתר שם טוב סימן ש"ז. ור' בחיי (בראשית כ"ז - ד') והספר המספיק לעובדי ה' עמ' קכ"ט, ורשב"א חידושי אגדות ב"ב ע"ד ע"ב. וע"ע לקמן בפרק ז' (ב' - ב') בד"ה "נועם השבת" משל נפלא של המגיד מדובנא בענין זה.

45. וע' ירושלמי מסכת קדושין דף מ"ח ע"ב, וז"ל: "רבי חזקיה ר' כהן בשם רב עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל. ר' לעזר חשש להדא שמועתא ומצמיח ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא". היינו, שעל האדם להשתמש בכל האמצעים הנמצאים בעולם הזה שבאפשרותם להגדיל את ידיעת ואהבת ה'. אמנם, יש להעיר, שק"ו שיהיה דין וחשבון על מה שכן אכל ואעפ"כ הדבר לא הוסיף לו באהבת ה'. ואכן מי שלא ישיג את המטרה הזו, אכילת התענוגים האלו יגרמו לו להיפך, כמוש"כ (דברים ח' - י"ב) "פן תאכל ושבעת ... ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך", ואין באכילתם תועלת, ועדיף לא לאכלם.

46. ספר "זאת זכרון" פרשת קרח בשם המגיד ממזריטש זצ"ל.

47. ע' גר"א מובא ספר מפירושי הגר"א עה"ת (בראשית א - ל"א) "בכל לבבך בשני יצריך כו' .. [היצה"ר] הוא בצדיקים יותר טוב ומועיל לאדם, לא לבד בשביל קיבול שכר [שמטרת היצה"ר היא לא רק כדי לתת שכר טוב למי שמצליח להתגבר עליו], אלא [הוא הגורם] שמחה של מצוה וחדווא דאורייתא". מקור דברי הגר"א האלו הם לכ' מהזוה"ק (ח"א קלח). "אצטריך יצה"ר לעולם כמטרא לעולם, דאלמלא יצה"ר חדוותא דשמעתא לא ליהו". וע"ע גר"א משלי (כה - י"ז) "היצה"ר נצרך מאד לעבודת ה', אך שיהא הוא כבוש תחת ידך להשתמש בו לעבודת ה', ולא לדבר אחר ח"ו". וע"ע אדרת אליהו להגר"א בראשית (ד' - ז') "ואתה תמשול בו": ואתה יש בכחך למשול בו כעבד, לעבוד את ה' "בכל לבבך" בשני יצריך, כי זה תכלית כוונתו. עכ"ל.

ביאור הדבר נראה ע"פ מש"כ הזוה"ק (ח"א רס"ה): "יצר טוב ויצר הרע איהו חדוה", היינו שיש לכל חלקי הנפש שמחה בהשגת הדבר שהם שואפים אליו. כאשר הגוף מרגיש נעימות, הנאה ושמחה גשמית, יש אפשרות לנשמה להשתמש ברגשות אלו לעורר ולהוציא מהכוח אל הפועל את השמחה של נעימות הכרת טובו וקדושתו ית' שהיא מרגישה. [תחושת "רעיתי" ברמה גשמית בכוחה לעורר "רעיתי" ברמה גבוהה יותר הנובעת מ"יונתי" ו"תמתי"]. וע' ס' צדקת הצדיק לר' צדוק הכהן (אות מ"ד) "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאות הגוף אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך, כי אדרבא הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת". [וע"ע ראשית חכמה שענר אהבת ה' סוף פ"ד בש' ה"ר יצחק דמן עכו].

באהבת ה'. זוהי מטרת כל ברכות הנהנין, לאחד את כל מקורות ההנאה והשמחה שבתוכנו באהבת השי"ת, ובכך לרומם ולקדש את ההנאות הגשמיות, על ידי השימוש בהן להתקרב להשי"ת.

גם ענין השירה לה' שייך לשילוב זה של רגשות הגוף והנשמה. שירה אמיתית המרוממת את האדם, מורכבת מנעימות חיצונית ופנימית. נעימות חיצונית שהרבדים הנמוכים של הנפש נהנים ממנה, ועומק של הלל והודיה לה', שהנשמה הקדושה שבעומק פנימיותו של האדם חשה בהם שמחה והנאה מרוממת. סגולת השירה היא לעורר את הגוף שנהנה מנעימותו החיצונית של השיר, וביחד עם זה לעורר את הרגשות העמוקים של הנשמה המתרגשת מנועם השבח וההודיה לה', ועל ידי כך להוציא רגשות אלו של הנשמה מהכח אל הפועל כדי שהאדם יחוש אותם. השירה היא אמצעי יקר להשגת הרגשות המרוממים של הלל והודיה לה' ואהבת ה' כאשר יבואר בעה"י בהרחבה בפרק הבא.

ב. אין זו סתירה לפרישות

הרב אביגדור מילר זצ"ל הוסיף בענין זה נקודה חשובה: כדי להכיר את טובו ית' ואהבתו אלינו המתגלה מכל ההנאות הגשמיות, האדם אינו צריך להיות "מגושם" חלילה. אדרבא, המפתח לתחושות אלו הוא הרגשת הנעימות העדינה של הדברים הפשוטים ביותר שהקב"ה שם בעולמנו, כמו כוס מים, פרוסת לחם (בלי תוספות), אויר צח וכדומה. בכיוון זה ישיג האדם את ההכרות המרוממת בטוב ה' שתביא אותו לאהבת ה' אמיתית. וז"ל הרב מילר זצ"ל:

"וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א' ל"א), הקב"ה כתב זאת בתורה כדי ללמדנו שגם אנחנו צריכים ללמוד ממנו ית' ולשים לב שהעולם שאנו נמצאים בו הוא באמת עולם מרהיב - עולם "טוב מאד!", עולם שטובו מופלג עד להפליא. בפסוק זה תמונה מצוה ללכת בדרכיו ית', להסתכל על כל הבריאה שסביבנו, לשים לב ולהרגיש כמה היא באמת טובה. על האדם הבריא להכיר שבבריאותו הוא קיבל מתנה ששווה יותר מכל הכסף שבעולם ... וכן יש לשים לב לעונג ולתועלות של הבגדים שלנו ... של המאכלים ... של המים ... האוויר ... היכולת לראות בעיניים ... לשמוע באוזניים ... השינה ... הנשימה ... חשוב לנו להרגיש, ואף להוציא את הדברים מהפה, שהכל אכן "טוב מאד!". היבט זה הוא סוד הצלחת החיים. הקב"ה רוצה שהאדם ירגיש את העונג שמקבל מהבריאה ויודה לו עליה ועל ידי זה יגיע לאהבתו, כלשון הברכה "שלא חיסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובים ליהנות בהם בני אדם".

"ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלוקיך" היא מצוה מן התורה, להרגיש שמחה בכל מתנות החיים שלנו (כוזרי: ג', י"א). רק שמחה במתנת השי"ת תביא את האדם להכרה בטובתו ית' שהיא מטרת חיינו. וכן מצינו בחז"ל (תענית י"א ע"א, נזיר י"ט ע"א) שהנזיר בסיום נזירותו

מביא חטאת על שציער עצמו מן היין. אף שבחר להיות נזיר כדי להתקדם בעבודת ה', מכל מקום הוא צריך כפרה, שכן על ידי הנזירות נחסר לו מעט מהכרתו בטוב השי"ת. טבע האדם הוא שרק בהרגשת העונג תהייה ברכותיו והודאותיו בלב שלם כראוי.

אולם, מטרה זו לא תושג על ידי אדם המפנק את עצמו במותרות. הדרך לעלות במעלות אהבת ה' היא להכיר את החסד המופלא שיש בדברים הפשוטים והבסיסיים. מי שחש את חסד ה' ואהבתו ית' שמאחורי כל הדברים ששם בשבילנו בבריאה, יינה מכוס מים פשוטה הרבה יותר ממה שאדם אחר נהנה מחפיסת שוקולד. בכל לגימה הוא ירגיש את האהבה של הקב"ה אליו שהמציא מערכות מורכבות ומשוכללות כדי שיהיו לנו תמיד מים צחים וטעימים לשתות. אדם המסתכל על העולם בהיבט כזה יוכר על ידי האושר והסיפוק התמידי שהוא מקרין. שמחתו הטבעית היא שמחה אמיתית פנימית הנובעת מעומק הנפש, מהכרתו המוחשית בטוב ה', ולא שמחה שטחית בלבד.

אחד מתפקידי היצר הרע - שבו הוא משקיע את מירב כוחו - הוא לגרום לכך שאנשים לא יראו ולא ירגישו כמה טובה יש בחייהם! היצר הרע עובד קשה כדי להסתיר מבני אדם את האושר לחיות בעולמנו. עצבות היא הנשק הגדול שלו, היא חולי שהיצר הרע מטביע בבני אדם כדי שלא ירגישו את העונג שבחיים. רוב בני האדם מתהלכים כסומים מבלי להרגיש את טובת העולם, מחשבותיהם מופנות לכל הסבל שיש והבעיות העלולות להיות. תפקידו של היצר הרע הוא להחטיא אותנו. כאשר מרגישים שמחת חיים, חשים שיש בורא עולם הדואג לנו, שכולו מלא נדיבות ואהבה אין סופית, ואז שמחים לעבדו ולגרום לו נחת רוח. רק מי שחש בשמחת החיים, יכול להכיר בטיבו של רבש"ע שהוא המקור של כל השמחה הנפלאה הזו. כאשר האדם יתרגל לשים לב תמיד עד כמה העולם הוא באמת "טוב מאד" ולהכיר את הטובות והחסדים שהקב"ה משפיע עליו, אז הוא ישיג את השמחה האמיתית של אהבת ה'.

אוכל "ענג" או "נגע"

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

"... וְעֵשָׂה לִי מְטַעְמִים כְּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי ... וְאַבְרָהָם - לְפָנַי ה' - לְפָנַי מוֹתִי" (בראשית כ"ז - ג', ז). יצחק אבינו ביקש מאכלים טעימים במיוחד כהכנה רוחנית למסירת ברכה. כדי לברך באופן מושלם נדרשת תחושת קירבה להשי"ת, והאכילה היא אמצעי מעולה להישג זה. בשעת האכילה ניתן להכיר עד כמה שהקב"ה דואג לטובתנו ואוהב אותנו, שהרי הוא מחייה אותנו באמצעות כל המאכלים, ואף הוסיף להם טעמים משמחים להנאתינו. האוכל הוא צוהר שדרכו אפשר להכיר את חסדו ית' ואת אהבתו הגדולה אלינו.

כאשר אדם אוכל פרוסת לחם, קיימת אפשרות שהוא חוטף את הלחם ואוכל. הלחם טעים לו, ובזה נגמר הענין - "מעשה בהמה" ממש. לעומת זאת, ניתן לקחת את אותה פרוסת לחם ולהתענג על ה'! להגיע על ידה לדביקות מרוממת בהשי"ת. פרוסת לחם יכולה להיות "ענג" או ח"ו "נגע". אותה פרוסה יכולה לגרום לאדם להיות דבוק לשכינה, או להיות דבוק לשפלות ולריקנות. סוד השימוש הנכון באוכל הוא לא לחוטפו במהירות, אלא לעצור לרגע לפני שאוכלים ... לחשוב קצת ... לברך במתינות מילה במילה ורק אחר כך לאכול. כשלוקח בידו שתייה יעצור לרגע ויחשוב; "מדוע נתן לי הקב"ה הנאה זו? ודאי כדי שארגיש את טובו ואודה לו", ויאמר:

"תודה רבה רבש"ע שבראת את השתייה המרווה הזו! הרי אם לא אשתה אוכל למוות ח"ו. רבש"ע, המשקה שבראת בשבילי טעים מאד, קר ואפילו מוגז ... אתה דאגת כל כך להנאה שלי. למה זה מגיע לי? ... הרי זה רק החסד העצום שלך ואהבתך הגדולה אלי!"

מתוך רגשות אלו של הודיה לקב"ה ו"להתענג על ה'" מברך היהודי "ברוך אתה ה' ... שהכל נהיה בדברו". רגע זה הוא רגע של התעלות של דביקות אשר יכול להביא את האדם לפסגת הקדושה. האדם הפך את הנגע לענג - התענגות על ה'⁴⁸

הבעיה שלנו היא שאין לנו זמן לעצור ולהתבונן. אין לנו זמן אפילו לבטא את מילות הברכה במתינות. אנו בולעים את המילים, אומרים במהירות את הברכות ומושיטים את האוכל ישר לפה. ואחר כך שואלים "למה אני לומד ואיני מבין - לומד ושוכח? מדוע אינני זוכה לכון בתפלה? מדוע אני כועס, ולמה אין לי הצלחה בחיים?" - כי החיים שלנו אינם חיים עם השי"ת! היצה"ר 'גונב' מאתנו את הרגעים הנעלים האלו ואת הקירבה הנפלאה לקב"ה שהיה באפשרותנו להשיג. אותה פעולה של אכילה שבכוחה לרומם אותנו לפסגות גישאות, הופכת לפעולה של תאוה, של שפלות, ללא שום תוכן - שוכחים את ה', וחושבים רק על המאכל הערב לחיך. ענין האכילה הוא אחת מה'פינות' המוזנחות ביותר בעבודת ה'. אם היינו מברכים ברגש הראוי, האוכל היה מעלה אותנו למרומי הקדושה והקרבה לה'. על ידי הברכה וההודיה לה', המאכל מתהפך לאוכל של גן עדן, השולחן נהיה כמזבח והמאכלים כאכילת קדשים. על אכילה כזו נאמר (יחזקאל מ"א) "זה השלחן אשר לפני ה'"!⁴⁹

48. ע"ע הנהגות ואזהרות מרב דוד לידא זצ"ל אות ע"ד (מובא ספר "הנהגת הצדיקים"): כל לעיסה ולעיסה [של אכילתו] תהיה מחשבתו משוטטת באהבת השכינה, ולכן "מאכל" (91) עולה גימטריא הוי"ה (26) אדנות (65) (26) ועוד (65 = 91). לפיכך אסור לבזות אוכלים.
49. תפארת שמשון בראשית עמ' ש'.

ד. הודיה מעשית

מתוך הבנת המושגים של הכרת הטוב והודיה לה' כמבואר לעיל, בידינו לתכנן בעה"י דרכים מעשיות איך לרכוש את המידה הנעלה הזו באופן מושלם.

א. התרגלות ההודיה תדירה

הדרך המעשית לפתח את רגשות ההודיה לה' החבויים בעומק פנימיות הנשמה, היא לסלול אליהם שביל על ידי שעושים בהם שימוש תדיר בכל הזדמנות אפשרית, כמו שכתוב "ותמיד נספר תהליתיך" (שיר הייחוד), "אברכה את ה' בכל עת תמיד תהלתו בפיי" (תהלים ל"ד)⁵⁰. יש להשתדל לעורר רגשות אלו כמה שיותר פעמים במשך היום באופן הנרגש ביותר. וחשוב, כאמור לעיל, להשתדל להרגיש במקביל להודיה את הנעימות ואת השמחה הגדולה של הכרה בטוב ה' ובאהבתו שחשה הנשמה מכל הודיה והלל לה'.

זה היה סוד ההצלחה של יוסף הצדיק במצרים, כמו שנאמר "וכל אשר עשה ה' מצליח בידו". כפי שכתוב במדרש רבא (במדבר פרשה י"ד פסקה ג'):

"וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה ה' מִצְלִיחַ בְּיָדוֹ" (בראשית ל"ט - ג')
- אמר רב אבין הלוי בר רב יוסף: מברך להקב"ה על כל דבר ודבר שהיה עושה,
והיה אדוניו רואה אותו מלחש בפיו, והוא אומר לו, "מה אתה אומר?" והוא משיבו
ואומר, "אני מברך להקב"ה!"

וכתב על זה המהר"ל בגור אריה שם:

רוצה לומר ... ומפני זה "כל אשר עשה ה' מצליח בידו"

החזון איש זצ"ל היה אומר⁵¹: האמונה אין די לה בידיעה וברירור פעם אחת בחיים, אלא יש צורך לרענן אותה ולחזקה יום יום, ואם לאו, האמונה הפנימית הולכת ונחלשת עד שעלול האדם יום אחד להגיע ח"ו לתחתית המדרגה רח"ל.

50. ע' שערי תשובה - שער שלישי אות קמ"ח, אבן עזרא קהלת (ה' - א'), מנורת המאור (אות קכ"ב), רמב"ם הלכות ברכות (י' - כ"ו). וע' זוהר חלק א' דף קצ"ח ע"א: "אשירה ואזמרה - לאודאה ולשבחא לקב"ה בלא פסיקו לעולם".

51. מעשה איש ח"ב עמ' קנ"ו.

איך מחזקים אמונה? על ידי שמתרגלים להקדים תפלה על כל דבר שנצרכים לו - לפנות לרבש"ע ולבקש הדבר ממנו יתברך. למשל מי שנצרך לנעליים חדשות, תפנה להשי"ת ותבקש: "רבש"ע אני צריך נעליים, אנא הזמן לי את הכסף הנצרך כדי לקנותם ותכוון אותי לחנות שיש לה נעליים המתאימות לי". אחר שהשגת את הנעלים תביע הודיה לה' בפה מלא על כל פרטי הסייעתא דשמיא שזכת אליה. בכך אתה מרענן ומחזק את אמונתך יום יום.

כאשר האדם יזכה להרגיש את הנעימות הגדולה של הבעת שבח והודיה לה' ויתרגל לעוררה בתדירות, הוא יגיע על ידי זה למצב הנכסף בו לבו נמשך לכך מאליה בכל הזדמנות. כדוגמת קפיץ שנמתח - שכאשר עוזבים אותו הוא חוזר למצבו הטבעי, כך אדם כזה, בכל מצב שלא יהיה לו דבר שיעסיק את מחשבתו, נטיית לבו תחזיר אותו תמיד לרגשי שיר ושבח לה'. הישג זה הוא המפתח לעוצמת הרגשות הנעלים המתוארת על ידי גדולי הראשונים והאחרונים ובראשם דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פרק י' הל' ג'ו'), שכל הרואה אותם מתפלא מהעובדה שהרמב"ם הכניס דברים אלו בספרו, שכולו מבוסס על הלכה צרופה הנדרשת מכל יהודי. וז"ל הרמב"ם:

וכיצד היא האהבה הראויה, הוא שיאהוב את ה' אהבה גדולה יתרה עזה עד מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוגה בה תמיד, כאלו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אישה, שהוא שוגה בה תמיד, בין בשוכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, שוגים בה תמיד, כמו שציוונו "בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ו' - ה'). והוא ששלמה אמר דרך משל, "כי חולת אהבה, אני" (שיר השירים ב' - ה'), וכל שיר השירים משל הוא לעניין זה. ... אין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד ...⁵²

מילים אלו של הרמב"ם מובאות גם בספר החינוך (מצוה ת"ח) בביאור מצות אהבת ה'.

52. ע"ש השגת הראב"ד - "אמר אברהם זה השגיון לא ידענו לאי זה דבר כיון. ואנו מפרשים אותו בשני ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד, וענין אחר בעבור אהבתה תשגה בענין, שלא תשים אליהם לב". עכ"ל. וע' כסף משנה שם וז"ל "מה שכתב (הראב"ד) 'לשון שיר', נראה דהיינו לומר שישמח באהבת ה' כמו שאדם שמח בשיר". וע' רש"י משלי פרק ה' פסוק י"ט על הפסוק "באהבתה תשגה תמיד", וז"ל: "תשגה תמיד - ראיתי בדברי ר' משה הדרשן תשגה תעסוק תמיד והוא לשון ערבי והביא ראייה כמו "לבקש שגיה" לבקש עסק, ולא ידעתי איפה נשנית. ורבותינו פירשו (עירובין נ"ד) לשון משגה כמשמעו, בעבור אהבתה תהיה שוגג בשאר עסקיך כי היא משמרת על שלך. אמרו עליו על ר"א בן פדת שהיה דורש בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון פעם אחת בא אדם אחד ומצא נחש כרוך עליו: וע' רש"י שם עירובין דף נ"ד ע"ב: "באהבתה תשגה תמיד - בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי, להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". ונראה שכל לשון "שגה" הכוונה פעולה הנעשית מכוח הרגש המתגבר על השכל. ובזה, כאשר הפעולה נעשית מתוך רגשות של הגוף (הנפש ורוח) שמתגברים על השכל הרי זה כשלון וחסא, אבל כאשר רגשות הנשמה מתגברים על השכל בהלל ובהודיה להשי"ת, הרי זה דבר מעולה ומשובח.

לפי המבואר לעיל עוצמת הרגש של אהבת ה' אכן מובנת. שכן כל אחד מארבעת הסוגים השונים של אהבה שהאדם מסוגל לחוש, מעורר חלק שונה של הנפש (כדברי ספר העקרים מו' לעיל "פניני אור" סוף פ"ג). בכל הדברים האחרים שהאדם אוהב מתעוררים על ידם אחד או שניים מרבים אלו של הנפש בלבד, אולם באהבת ה' הרי ניתן לעורר את כולם בעוצמה מלאה ביחד. ובכן מובן שיש אפשרות של רגשי אהבה מופלגים ביותר בקיום מצוה זו.

אדם הפותח את עיניו ולבו לראות את כל הטוב הסובב אותו, חש בטוב ה' ואהבתו שמאחורי הכל, ומתרגל להביע הודיה לה' עד שלבו נמשך מאליו לנעימות הודיה והלל להשי"ת בכל הזדמנות כנ"ל, יכיר שרגשות אלו המתוארים ברמב"ם אכן קיימים בתוכנו. הוא יתוודע לכך שגם על רגשות אלו נאמר (דברים ל' - י"א) "לא נפלאת היא ממך", והפסוק שהוא מקורו של הרמב"ם (דברים ו' - ה') "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" אכן נאמר לכל יהודי.

ברית אהבה בין השי"ת ועם ישראל

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

החופה נגמרה והחתן נכנס ביחד עם כלתו החדשה ל"חדר הייחוד". החתן מתיישב על יד השולחן והכלה מתיישבת ממולו. החתן מוציא מכיסו עיתון ומתחיל לקרוא את החדשות מתוך שלוות נפש. הכלה משתוממת ... היא מתאוששת קמעה, ואוגרת עוז להעיר לו שאולי התנהגותו אינה תואמת את המאורע. החתן פונה אליה בתמיהה: "הרי בכתובה לא כתוב שאסור לקרא עיתון בחדר יחוד!?"

ואכן, החתן צודק. בכתובה הדבר לא מופיע, ואף לא מוזכר שם שעליו לדבר עם אשתו כלל. הסיבה לכך היא שהכתובה היא חוזה של החיובים של הבעל כלפי אשתו, אבל לא מוגדר שם עצם מהות האישות. פרטי ההתנהגות הנובעים מברית האהבה שביניהם אינם מופיעים בכתובה, ואינם מתאימים להיות כתובים בה. דברים כאלו צריכים להיות נובעים מרגשות של אהבה ולא מהכרח של הסכם חתום.

בדומה לכך, מתן תורה משול במגילת שיר השירים ובדברי חז"ל לברית נישואין - ברית אהבה בין השי"ת ועם ישראל, והתורה היא ה"כתובה". כאשר נושא אדם אישה, מהות הקשר אינה בסגנון של "חווה עבודה", שהיא תביא לו מעשה ידיה והוא יתן לה מזונות, היא תנקה את הבית והוא יעניק לה תכשיטים. מובן לכל, שאין זו מהות האישיות כלל. כן מתן תורה לא היה רק חווה עבודה בין הקב"ה ובינינו, שנעשה את המצות והקב"ה יתן לנו חיים וכל צרכינו. מהות היהדות היא כריתת ברית אהבה עם השי"ת, לחיות ביחד חיים משותפים באהבה ובחיבה.

בתורה לא כתוב שצריכים להתפלל שלוש פעמים ביום, ולא שצריכים לברך לה' מאה פעמים בכל יום. אומנם כמו בחיי הנישואין, עיקר הביטוי של ברית האהבה בין בני הזוג הוא התקשורת הגאה שביניהם. עיקר השלום והקשר בין בני הזוג נובע מהבעת הרגשות שביניהם בכל הזדמנות בצורה המעוררת רגשי אהבה ואהדה: "בוקר טוב!", "תודה רבה!", "שיהיה לך יום שמח!"... וכן כביכול אומר הקב"ה: "מה ה' שואל מעמך" (שבפסוק זה נרמז מצות מאה ברכות בכל יום) - מה אני מבקש? שתרגישו אותי, ותשימו לב לכל מה שאני עושה בשבילכם, תאהבו אותי ותדברו אלי בצורה אוהדת בכל הזדמנות. זו מטרת הברכות שאנו מברכים במשך כל היום: "תודה על העיניים!", "תודה על המים!", "תודה על הבריאות!". זו הדבקות הראויה והטבעית שעלינו לפתח בכל משך החיים. ועל זה כתוב "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם - חיים כולכם היום"⁵³.

לדיבוריו של האדם יש כח לרומם את האדם מאד. כאשר הוא יתרגל לדבר דברי הודיה לה' ואהבת ה' בצורה מרוממת, זה יעורר את נשמתו ויקשר אותו למקום בעומק פנימיותו שבו הוא מרגיש את נועם ההודיה והאהבה לה'. אדם כזה יחוש רגשות מרוממים ובכך יתרומם. כמו אדם שמעפיל על צוק גבוה, דרך העליה שלו היא לשים את היד במקום גבוה, ואז, באמצעותה, למשוך את כל שאר הגוף עד לאותו מקום. כך ברגשות הנעלים של יחס להשי"ת, על ידי דבור מרומם יכול האדם לרומם את עצמו ואת כל מהותו למקום גבוה (וכן ח"ו להיפך, יש לפה כח להוריד את האדם, וזו החומרא הגדולה של לשון הרע, ניבול פה ודיבורים בסגנון של חוסר אמונה בהשגחת ה' וכדו'). אשרי המתרגל להוציא מפיו בצורה מרוממת ביותר את רגשות ההודיה שלו ואהבתו לה'.

יש תיאור מאלף של כיוון זה בספר "בלבבי משכן אבנה" (ח"ב עמ' רי"ח) (להלן מובא תוה"ד בשינויים קלים):

אדם יושב בביתו ליד שולחן. הוא מתבונן בשולחן ומתחיל לדבר עם בורא העולם: "רבנו של עולם מאיפה יש לי שולחן זה? ממך! למה נתת לי את השולחן? האם משום שלא היה לך מה לעשות בו? - ברור שלא! האם נתינת השולחן היתה כיון שחייבים לי משהו? - ודאי גם זו אינה הסיבה! הרי הסיבה הברורה שנתת לי את השולחן היא כיון שאתה יודע שאילו לא היה לי שולחן הייתי צריך לאחוז את הספרים בידי והייתי צריך לאחוז את הצלחות בידיים, ואתה אוהב אותי ורוצה שיהיה לי קל, נוח ונעים לכן נתת לי שולחן! הרי, הקב"ה, השולחן הזה מגלה את אהבתך הגדולה אלי!!"

בצורה זו על האדם להסתכל על כל חפציו, ולהתבונן על כל פרט ופרט עד כמה שהוא מועיל לו ויש לו הנאה ממנו. ויחשוב ויוציא מפיו: "למה באמת הקב"ה נתן לי אותו...? ". וכן כשנוטל ידיו לסעודה ומברך "המוציא לחם מן הארץ", מלבד עצם הברכה, שידבר עם הקב"ה במילים שלו: "תודה רבה רבנו של עולם שנתת לי לחם זה! כמה אהבה גילית לי בכך שדאגת שיהיה לי אוכל טעים להשביע את רעבוני ולתת לי כח לעבדך".

יש להתחיל כיוון זה עם פריטים חיצוניים: בית, שולחן, אוכל ועוד. לאחר מכן יש להיכנס יותר פנימה, להתבונן באיברי גופו שהקב"ה תכנן ויצר באופן משוכלל ביותר בשבילו. יש לעבור מאבר לאבר ולחשוב על כל החישובים הרבים שהקב"ה חישב כדי שיהיה לו טוב ונעים. אחר כך יתבונן בכשרונותיו: "הרי ישנם אנשים רבים שלא זכו לכשרונות כמו שיש לי, ולמה הקב"ה נתן דוקא לי? ברור שה' אוהב אותי!" ואז ימשיך ויתחיל לחשוב למה ברא הקב"ה את כל הבריאה כולה? על זה יש רק תשובה אחת: שהקב"ה מאהבתו אלינו רצה להטיב לנו, ובשביל זה ברא את כל הבריאה המשוכללת והמדהימה הזאת. ככל שהאדם יכיר שהקב"ה נותן לו יותר, כך הוא ירגיש את אהבת הקב"ה אליו יותר, ותתוסף בו אהבה בחזרה לה'.

הדרך להשגת רגשות מרוממים אלו היא להוציא את הדברים מהפה במילים שלו, בצורה המרוממת ביותר שהוא מסוגל לבטא, עד שמחשבות כאלו יקיפו אותו מהבוקר עד הלילה. בתחילה הם יהיו דיבורים בעלמא עם מעט רגש בלבד, ולאט לאט, הרגשות יתגברו בלבו, עד שבאופן טבעי הוא ירגיש ויביע: "רבנו

של עולם, אני יודע שאתה אוהב אותי, שהרי אני רואה זאת בכל רגע ורגע!".
 "רבונו של עולם, אתה אוהב אותי, אתה מחיה אותי, החיים שאתה נותן לי
 מגלים על אהבתך הגדולה אלי. תודה רבה על החיים הנפלאים שנתת לי! תודה
 רבה על כל המתנות! תודה רבה שאתה אוהב אותי!"

דוגמה חיה של התנהגות זו נשארה לנו בכתביו של אחד מצדיקי הדורות, בעל מחבר הספר
 "יסוד ושורש העבודה" (הרב אלכסנדר זיסקינד מהורודנא זצ"ל) שמדבריו רואים שהוא זכה
 להשיג את הנעימות הזו של הוודיה לה' בצורה חזקה, עד שהדבר נהפך להיות טבעי אצלו להודות
 באופן נלהב בכל הזדמנות אפשרית. הקטעים הבאים מצוואתו נותנים לנו הצצה נדירה לתוך
 עולמו האישי של צדיק שהיה חי תמיד באוירה המרוממת של ראיית והרגשת טוב ה' וחסדו
 בכל מקום שאליו פנה. מסגנון כתיבתו ברור שמעשיו והוראותיו אלו לא היו מונעים ממשטר
 עצמי בלבד, אלא מתוך הרגשת נועם הקשר עם השי"ת שהשיג משימת לב תמידית לטוב ה'
 המתגלה בעולם, ומהבעת הכרתו בו. רגשות אלו קיימים בתוך כל אחד מאתנו, אך הם זקוקים
 לפיתוח. ככל שנחוש את ההנאה המרוממת המלווה את ההכרה בטוב ה' והבעתה, נשיג גם אנו
 רגשות נשגבים אלו.

צוואה נשגבה

צוואת בעל המחבר ספר "יסוד ושורש העבודה" לבניו:

דוגמה מעשית של נועם ההוודיה התדירה להשי"ת

בני אהובי ... תקבעו בלבבכם אהבתו ויראתו לעשות רצונו בלבב שלם, ותתפארו
 באלהותו הקדושה בתמידות, ותתנו לו יתברך שמו ויתעלה הודאה בכל עת בפיכם
 ובלבבכם על שזיכה אתכם וברא אתכם בחלקו הקדוש בתוך עם קדוש הישראלי כמו
 שכתוב "כי חלק ה' עמו", ולא בתוך עם מן העמים עכו"ם כליל יחלוף.

אכתוב לכם בני אהובי הנהגתי מיום עמדי על דעתי בעבודת יוצרנו ובוראינו יתברך
 שמו ויתעלה, בכדי שיהיו לנגד עיניכם בתמידות ותזהרו בהם גם אתם, וכיוצא:

באיזה יום שעשה הבורא יתברך שמו איתי איזה טובה פרטית הן בענייני **פרנסה** שזימן לי, ופשיטא איזה עשיית **מצוה שזימן לי**, או **בהצלת איזה דבר**, הן בהצלת הגוף הן בהצלת היזק ממון, על עניינים כאלה וכיוצא נתתי להשם יתעלה הודאה בשמחה עצומה בתיבות "גומל חסדים טובים" בכל התפלות של אותו היום, גם כמה ימים אחר זה ... ומכל שכן שנתתי לו יתברך שמו הודאה עצומה תיכף ומיד שעשה אתי הטובה זו.

בברכת "הבוחר בעמו ישראל באהבה" גם בערבית "אוהב עמו ישראל" .. [נתתי] במחשבה הודאה ... "אני נותן שבח והודאה לך יתברך שמו, שבראת גם אותי באלהותך הקדושה **בתוך עמך ישראל הקדושים**" ... כל הודאה ותפלה כזו בא בלב האדם מגודל האהבה באלהותו הקדושה, וזה עיקר ושורש מחשבת רצון הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד בבריאת האדם בעולם השפל הזה. זכרו בני אהובי ואל תשכחו עבודה זו, ואז תהיו עובדי השם ית' באמת.

על איזה טובה קטנה או גדולה ... נתתי לו יתברך שמו הודאה ושבח על הטובה שגמלני הן על דבר מצוה שזימן לי השם יתברך, הן על דבר הרשות, ובודאי כל אדם מוזהר על זה ... והיודע תעלומות יעיד עלי בני אהובי שמלבד החיוב ... עבדתי עבודה זו בתמידות מגודל אהבת השם יתברך שהיתה תקועה בלבי בתמידות, נתתי לו יתברך שמו ויתעלה הודאות ושבחים בתמידות, הן על הרעות והן על הטובות שעשה עמי.

ועתה אציג לכם בני אהובי כמה דברים מה שתעלה על דעתי ...:

על גודל הטובה שעשה לי יוצרי ובוראי יתברך שמו ויתעלה שנתן לי **חדר מיוחד לעבודתו הקדושה**.

גם על **הבית** שנתן לי בית דירה לי ולכל בני ביתי. ובפרט על שנתן לי **בית הכסא** סמוך לשולחני, על כל זה נתתי לו יתברך שמו הודאה בשמחה עצומה מאד במחשבת בברכת "שעשה לי כל צרכי". גם בל עת שהלכתי שחרית וערבית והגעתי אצל ביתי, נתתי הודאה עצומה בפה מלא להשם יתברך על זה בתמידות. ותזהרו בני אהובי בהודאה על זה גם כן מאד מאד.

... [כאשר] הייתי מוכרח לילך אצל **חזמה רעועה** שעומדת ליפול ... קודם שהגעתי

אצל החומה התחלתי להתפלל להשם יתברך שיציל אותי שלא תפול החומה עלי ולא על כל אדם ... ומאחר שעברתי משך החומה, נתתי הודאה להשם יתברך שהציל אותי מנפילת החומה עלי בזה הלשון; "יוצרי ובוראי, יתברך שמך בפי כל חי, אני נותן שבח והודאה לך ית"ש שהצלת אותי שלא נפלה החומה עלי". ע"כ.

בכל עת שהגיע אלי **אגרת שלום** מאתכם בני אהובי, או על **השמועה** לבד ששמעתי מבריאאותכם הטוב, נתתי שבח והודאה להשם יתברך בזה הלשון; "יוצרי ובוראי אני נותן שבח והודאה לך יתב"ש שבשרתני בשורה טובה מבריאאות בני ובני בני". גם בעת שראיתי או הבנתי בשכלי שאתם הולכים בדרך הטוב בעיני השם יתברך בכל דבר שהבנתי שמגיע מאתכם נחת רוח להשם יתברך מדבר זה, נתתי שבח והודאה בשמחה עצומה על בחירתכם הטובה בדרכי השם יתברך. ובהיפך ... לא אוכל להמשיל לכם את גודל הצער שגרמתם לי, השם יתברך יצילכם מהעונש על זה לבד.

[על] **בגדי שבת ... בגדי חול ... בגדי חורף ...**

בעת שהגעתי **לעניית קדיש קדושה ו"אמן יהא שמיה רבא" עם הצבור ...**

[על ש] **לא הזכרתי לנקבים בתפלה ...**

כל דבר שהייתי נצרך לזה מאד והיה אותו דבר אצלי, היינו שלא הוצרכתי לחפש אחר אותו דבר ולשאול מאחרים, הייתי נותן הודאה בשמחה להשם יתעלה בזה הלשון "יוצרי ובוראי יתברך שמך, אני נותן שבח והודאה לך **שנתת לי כל צרכי**", והייתי כופל הודאה זו בפה מלא בשמחה כמה פעמים זה אחר זה גם בדבר הרשות ובדבר קל. היינו בעת שהייתי צריך לקנות איזה דבר, אף דבר שאינו חשוב כלל, והיה בידי **המענות** לקנות זה. כי חשבתי בדעתי כמה צדיקים גדולים שאין ערכי מגיע לקרסוליהם, ואין ידם משגת לקנות צרכיהם, אף דבר קל, בכמה גדולים, ואני אינני חסר מכל. ... **נער מזומן לשליחות ... בגדים ושאר צרכי הדרך ... כסף לקנות צימוקים לייך לקידוש, חוטי ציצית, תפילין, אתרוג, משחזת לערב שבת קודש ...** לכן בני אהובי בבקשה מכם מאד מאד שתיזהרו גם אתם בעבודה הרמה זו, ואז בודאי תצא בפניכם כמה עשיריות הודאות בכל יום ליוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד.

גם בעת ששאפתי **השנו"ף טאב"ק** נתתי במחשבתי שני הודאות להשם יתעלה: הודאה

א'; שנתן לי כל צרכי ... והודאה ב'; נתתי במחשבתי בזה הלשון "יוצרי ובוראי יתברך שמך, כל מה שבראת לכבודך בראת שיהנו מהם בריותך" ע"כ. ושמחתי אז באלהותו יתברך שמו וזכרו לעד בהנאת בריאה זו. כי חשבתי בדעתי שבודאי יהיה זה למרד ולמעל ח"ו להנות מבריאת יוצרי ובוראי יתברך שמו ולא אתן לו הודאה על זה אף במחשבתי. וכבר הרגישו בזה פוסקים אחרונים ... והגם שכתבו שאין צריך ברכה על זה בשם ומלכות, על כל פנים מי שתקוע אהבת הבורא יתברך שמו בלבו איך יהנה מכל מה שברא בעולמו בלא הודאה אף במחשבתו, כי כל מה שברא יתברך שמו לכבודו ברא.

כאב השניים .. בעת ששקטה ושעה מעלי הכאב מעט, הייתי נותן להשם יתברך שבח והודאה בשמחה עצומה בזה הלשון; "מודה אני לך יוצרי ובוראי, יתברך שמך בפי כל חי, ששלחת רפואה לכאבי הגדול ...".

וכן בענין השכחה אם **נזכרתי בזמן מועט** על הדבר ששכחתי ליטול, היינו שלא היה לי טרחא כל כך בחזרתי על הדבר, הייתי נותן להשם יתברך שבח והודאה על זה בפה מלא בשמחה עצומה בזה הלשון: "יוצרי ובוראי יתברך שמך, אני נותן לך שבח והודאה על שהזכרתני על דבר זה תיכף, שלא הטרחתני בטרחה יתירה לחזור על דבר זה מאמצע הדרך או מביתי".

וכן בענין הפסד מועט של ממוון, היינו בעת שנפל מחיקי הכלי של השנו"ף טאב"ק, אם לא הגיע אלי בזה הנפילה הפסד שלא נפתח הכלי בנפילתה, הייתי נותן על זה להשם יתברך שבח והודאה בפה מלא בשמחה עצומה בזה"ל; "מודה אני לפניך יוצרי ובוראי יתברך שמך **שהצלתני מן ההפסד**". ואציג לכם בני אהובי עוד דבר אחד ומזה תקשו אל כל הדברים המקרים. היינו אם נתגלגל צלוחית על השולחן וקרוב היה ליפול לארץ ולהישבר והייתי ממהר להצילה שלא נפלה על הארץ הייתי נותן שבח והודאה בפה מלא בלשון הנ"ל, ומכל שכן אם נפלה ולא נשברה. גם בתי עניים שלי שנפלו לארץ ולא נשברו וכיוצא והדומה לדומה, כי נתאמת אצלי האמונה השלימה והאמיתית שכל מה שיגיע לאדם הן איזה נחת וטובה, אפילו קטנה מאד, הן איזה הפסד ויסורין, הכל מאתו יתברך שמו ויתעלה, בהשגחתו פרטית על כל אדם בכל רגע ולא בדרך מקרה, כמו שכתוב (איכה ג') "מי זה אמר ותהי" ע' פרש"י [איכה (ג' - ל"ז) "מי זה אמר ותהי אֲדָנִי לֹא

צוה. מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'". רש"י: מפי עליון וגו' - ואם באתי לומר 'לא מידו באה אלי הרעה הזאת מקרה היא שהיה לי', אין זאת, כי אם בין רעות בין טובות "מי זה אמר ותהי" אם "ה' לא צוה", ומפיו לא תצא הן רעה הן טובה. אבל מה יש להתאונן אדם חי. "גבר על חטאיו". כל איש ואיש יתאונן על חטאיו, כי הם המביאים עליו הרעה] ...

גם פעמים הרבה אירע לי שנעלם מעיני הכלי עם השנו"ף טאבק היינו ששכחתי באיזה מקום הנחתי אותה והיה לי צער מזה וצדקתי עלי את הדין, ואחר שראיתי אותה מונחת במקום אחר נתתי להשם יתברך הודאה על זה בלשון הג"ל שהחזיר אבדתי.

לכן בני אהובי עבודה זו חקקו על לבבכם ותזהרו בה מאד מאד, כי על כל אלה יביא אלקים במשפט על כל נעלם אם רע אם טוב.

ב. קביעת זמן מיוחד להודיה לה' כל יום

קיימת עצה נפלאה, אשר על ידה יוכל כל אחד לפתח את תחושת נועם ההודיה וההלל לה' ולהיכנס לפני ולפנים לתוך עולמה של אהבת ה'. והיא, לקבוע זמן כל יום להודיה לה' על כל החסדים שהוא מקבל.

כפי שמוזכר כבר לעיל ("פניני אור" סוף פרק א'), החפץ חיים בספרו שמירת הלשון [ח"ב חתימת הספר פ"ב] כותב שמצות העשה של אהבת ה' דורשת מכל אחד, לפחות פעם אחת ביום, לעורר בתוך לבו אהבת השי"ת באופן המרומם והנרגש ביותר שמסוגל:

... להכיר רב טוב הבורא אליו בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ - לא לפי מעשיו... וכי בשביל שמצות אהבת ה' היא מצוה תדירה שאינה תלויה בזמן, תהיה נגרעת שלא יראו לקיים אותו על כל פנים פעם אחת ביום. וטוב שיראה להתבונן בזה אחר התפלה, קודם שיכנס לביתו לאכול, ודומיא דשאר מצות המוטלות על האדם, כמו תפלין או לולב ומיניו בחג הסוכות, דאינו אוכל קודם שמקיימן, כמבאר בסימן תרנ"ב ובסימן רל"ה, עין שם.⁵⁴

54. ע' דברי החפץ חיים בשלמותם ב"פניני אור" סוף פרק א'.

נמצא, שגם מבחינת ההלכה דבר זה מתבקש. והעיר הרב אביגדור מילר זצ"ל שרבים סבורים שהם יוצאים ידי חובת הכרת טובה להשי"ת במילים הקבועות של התפלות התדירות, אולם ברור ש"רחמנא ליבא בעי" ולא די במס שפתיים בלבד. אדם יכול להתפלל שלוש פעמים ביום, אך אם לא חש את רגשות ההודיה הכנה לבורא העולם, הוא לא השיג את המטרה⁵⁵. עוד היה רגיל לומר בשם הספר "חובות הלבבות", שלא די בכך שהאדם יאמר באופן כללי "הכל חסדי ה'", שכן בלי להתבונן בפרטים אין הדבר עושה רושם על האדם כלל, ואין הוא יוצא בזה ידי חובת הודיה והכרת טובה לה'. על האדם להתבונן ולהרגיש את הפרטים ואת פרטי הפרטים של החסדים, כמו שרואים אצל אנשי כנסת הגדולה, מתקני הברכות, שלא תיקנו ברכות רק על החסדים הכלליים כגון "מלביש ערומים", אלא הוסיפו ברכה על הכובע על החגורה ועל הנעליים⁵⁶. וכן אנו צריכים ללמוד מהם ולהודות לה' באופן של פירוט, על כל פרטי הפרטים של מרכיבי החסדים⁵⁷.

יש להציע דרך נוחה לקיים את הוראת החפץ חיים הנ"ל. והיא, בברכת "מודים" בסוף תפילת העמידה כאשר מזכירים את המילים "ועל נסיך שבכל יום עמנו" לעצור לכמה שניות ולהעלות על הלב את הזמן שעבר מאז התפלה האחרונה, ולחשוב על מספר מסוים של חסדים (נראה שחמשה הוא מספר מתאים לרוב בני האדם) שקיבל במשך תקופה זו ולהודות בלב שלם (במחשבה) עליהם.

אלו שמאמצים רעיון זה, מדווחים שהפיקו ממנו תועלת של עלייה רוחנית הרבה יותר מהצפוי. וכן מסתבר, שמכיון שענין ההודיה להשי"ת הוא במרכז תפקידנו בחיים, הנשמה מתרגשת ומתחזקת מאד מקיום תוכנית זו, עד שהדבר מורגש על ידי האדם עצמו. גם נחת הרוח הגדולה הנגרמת בשמים מהנהגה זו תורגש על ידי האדם, ותמלא את לבו בסיפוק של קדושה ואהבת ה'.

כמה פעמים בספר תהלים דוד המלך מעורר אותנו לשיר "שיר חדש" לה' (כגון בפרק ל"ג - ג', ועוד). הכוונה היא שיש תמיד להכיר ולחוש מחדש את חסדי ה'. על האדם להוסיף תמיד התבוננות בחסדי ד', כדי לרענן את הכרתו בחסדים הרבים שהשי"ת עושה עמו ללא הרף. כתב החובות הלבבות (שער הבחינה ריש פ"ו) שעל כך נאמר (תהלים י"ט) "יום ליום יביע אומר", שכל יום ויום על האדם להוסיף להכיר סימנים נוספים של טובו ית', חכמתו וחסדיו⁵⁸.

ע"ע תוכנית מורחבת של הודיה יומית בנספח "מפליא עצה" (אות ב') בסוף הספר.

55. אור עולם חלק ח' עמ' 213.

56. ע"ע עלי שור ח"ב עמ' צ"ח דלכן ברכה מבוררת כמו בורא פרי העץ יש לה קדימה על ברכת שהכל שהיא ברכה כללית.

57. שערי אורה עמ' צ"ז, ק"כ, קכ"ה.

58. שערי אורה ח"א עמ' קכ"ג, קכ"ה.

"קביעות" של הודיה

החפץ חיים זצ"ל:

◉ החפץ חיים זצ"ל קבע זמן להודות להשי"ת כל יום ◉

באישון לילה, שעה שהכל מסביב נם את שנתו, עלה החפץ חיים לעליית גג ביתו. הוא לא הרשה לאיש ללוות אותו, ולא העלה אור לחדר. באופל הלילה התגנבו כמה מהמקורבים ועמדו מול דלת החדר שהסתגר שם החפץ חיים ושמעו את דיבוריו להקב"ה. הוא היה פותח בקול חד וברור, מוסר שבח והודיה לה' יתברך על החסדים שגמל עמו, והיה הולך ומונה את כל פרטי החסדים שהטיב עמו במשך כל ימי חייו: שעזר לו ביתמותו; שסייע בידו ללמוד תורה ולחבר ספרים; שנתן לו חתנים טובים וכו'. כך היה מפרט את כל התרחשויות חייו, ומתייחס לכולן כחסדים עצומים שלא היה זכאי להם כלל. ....⁵⁹

סיפר הרב יחזקאל אברמסקי זצ"ל, שבימי צעירותו נזדמן לו ללון בעיר אחת במלון. והנה בבוקר השכם שמע דרך הקיר מחדר שעל ידו, קול יהודי שקורא תפלת "נשמת" במתיקות עילאית, ומתרגם באידיש מילה מילה את כל ההודיות והתשבחות בהתלהבות גדולה ובכיות עד שהזדעזע כולו. למחרת נודע לו שבחדר ההוא התאכסן הרב ישראל מאיר זצ"ל ונהג כדרכו בלילות להביע הודיה נרגשת להשי"ת.⁶⁰

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

◉ עשיית "קביעות" של הודיה לה' בזמני שמחה ◉

פעם ניגש נכדו של הרב אביגדור מילר זצ"ל אליו באמצע חתונה משפחתית עם רשימת שאלות שהכין להציג בפניו כאשר יושב ללא תעסוקה במשך הסעודה. כאשר ניגש אליו עם השאלות, שאל אותו הרב אם השאלות סובלות דיחוי, אם כן, הוא מבקש לדחותם (להזמנות אחרת. שכן בחתונות נכדיו יש לו "קביעות" להודות לה' על חסדיו הגדולים שזכה לדורות ישרים עובדי ה', ואם השאלות סובלות דיחוי חבל לבטל קביעות זו.⁶¹

59. ספר "החפץ חיים בנתיבות התפלה".

60. ספר המאורות הגדולים אות קנ"ה.

61. מראיון עם הנכד.

ג. הודיה בשעת אמירת ברכות הנהנין וברכות המצוות

רבים מתקשים לכוון כראוי באמירת ברכות. עצות שונות הוצעו לאלו המשתדלים לשפר את כוונתם, כגון: לאמרן בקול ומתוך הכתב וכדומה⁶². אולם, גם לאחר יישום עצות אלו, עדיין קרוב הדבר שלא תושג המטרה הרצויה. הסיבה לכך היא שריכוז הכוונה קשה ביותר כאשר הרגשות שהברכה אמורה לעורר אינם זמינים. הענין של "ברכה" להשי"ת אינו אמירת מילים בלבד, ואף לא מחשבת פירושן, אלא הרגשת הודיה נלהבת לה' שהיא באמת פירוש המושג "ברכה". כן ברור מלשון התפלה (בסיום תפלת נשמת) "שכן חובת כל היצורים לפניך ... להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר **לברך** לעלה ולקלס...", מרשימה זו רואים ש"ברכה" היא רגש מרומם של הלל והודיה לה', מעין הביטויים האחרים המובאים על ידה.

ועוד, כאמור לעיל, כל הענין של הודיה והכרת טובה (אף בין אדם לחברו) אינו רק הבעת מילים. המילים מיועדות לעורר ולחשוף את רגשותיו של המקבל, להראות לנותן שהוא חש את ההטבה שנעשתה לו, ושהיא מעוררת אצלו רגשי הערכה ואהבה כלפיו. וכן כתב המהר"ל בהקדמתו לספר תפארת ישראל בענין ברכות להשי"ת, וז"ל:

**שאינן פירוש הברכה הדבור בפה בלבד ... אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא
האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן.**

כאמור לעיל, תחושת האהבה לנותן, שהיא הרגש המרכזי של הודיה כנ"ל, יכולה להיות אחת מארבעה סוגי האהבה האפשריים; אהבת המועיל ("אחותי"), אהבת הנעימות ("רעיתי"), אהבת הטוב ("יונתי") או אהבת ההתאחדות ("תמתי"). דרגת ההודיה וטיבה תקבע לפי אופייה של האהבה המורגשת.

לפי זה, נראה שבידיו של כל אחד להשיג את הרגשות הראויים ללוות את אמירת הברכות ולהגיע לכוונה הראויה. כאשר רגשות ארבעת מדורי אהבת ה' יהיו מוכרים וזמינים לו, יהיה באפשרותו לעורר בשעת אמירת הברכה את הרגש המתאים [ובפרט תועיל לזה יצירת "קיצורי דרך" לגישה מהירה למדורים, כמובא לעיל בפרק ג']. נדרש מהמברך רק לקבוע לעצמו רגש מוגדר שברצונו להרגיש בשעת הברכה, דהיינו שיקבע לאיזה "מדור" הוא רוצה "להיכנס" בשעת

⁶² ע' ספר סדר היום - סדר ברכת המזון, וז"ל: אחר אכילתו יברך ברכת המזון, וראוי להזהר בה ולכוין בה לומר אותה מלה במלה בנחת ובקול רם שישמעו הכל ויענו אחרייו אמן. ויחנך את בני ביתו בכך ... וילמדו אותם פעם אחר פעם. ואם יש לו ספר לפניו להביט בו כדי שיוכל לכוין יותר ולא יסיח דעתו אחר עיניו בדברים אחרים מה טוב ומה נעים, ומקיים מצוה אחת של תורה כדין וכשורה וגורם ברכה לעצמו ולכל בני ביתו. ולא יאמר אותה לא שוכב ולא מוטה ואין צריך לומר כשהוא פרקדן, אלא ישב במקומו באימה וביראה וכובד ראש והכנעה ויפנה לבו מכל עסקיו לברך את אלהינו יתברך הזן את כל העולם כולו בחסדו הגדול וגמל עמו כל טוב.

אמירת הברכה, ואיזה רגש בתוך המדור הוא קובע לעצמו לעורר, ועל ידי זה ישיג את המטרה הנכספת, שברכותיו תאמרנה בכוונה.

ע"ע תוכנית מעשית לכוונה באמירת ברכות
בנספח "מפליא עצה" (אות א') בסוף הספר.

לברך ברגש מלא

החזון איש זצ"ל:

לברך "אשר יצר" כמתפלל תפלת העמידה

החזון איש היה מברך ברכת "אשר יצר" כל פעם בעמידה בפניה, בהפסקת כל פעולה; הוא לא הלך, לא נגב ידיו, רק עמד בפניה כאילו עומד בתפילת העמידה ובירך. הרב חיים ברים זצ"ל סיפר שכל פעם שהחזו"א בירך ברכת "אשר יצר" היה עומד ליד הקיר, כשפניו מוסבים אל הקיר, והתאמץ כל כך בברכתו עד שפניו נתאדמו מרוב התרגשות⁶³.

ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל:

יש לזהר לכוון ב"אשר יצר" יותר מאשר ב"נתנה תוקף"

יהודי אחד שהיה גר בגרמניה סיפר שכאשר היה ילד חשקה נפשו לנסוע לצאנז לראות את האדמו"ר הגדול ה"דברי חיים" מצאנז. אביו הסכים, ונתן לו כסף לנסיעה בתנאי שלא ייסע ליותר מיום אחד. הילד הגיע לצאנז ורצה להיכנס לאדמו"ר, אבל אמרו לו שבאותו יום הרבי אינו מקבל קהל כלל. הוא החליט לעמוד מאחורי דלת חדרו של הרבי ולעקוב אחרי הנהגותיו, וכך הוא מספר: "עמדתי מאחורי הדלת ושמעתי את הרבי מברך ברכת "אשר יצר". הברכה ארכה כעשרים דקות, בהתלהבות נרגשת ובדבקות מרוממת שאי אפשר לתאר בכתב. רק כדי לשמוע "אשר יצר" כזה היה כדאי לנסוע את כל הדרך הארוכה. לאחר שגמר את הברכה, פתח הרבי את הדלת וראה אותי. הוא פנה אלי ואמר, "בני! יש לזהר לכוון ב"אשר יצר" יותר מאשר ב"נתנה תוקף" - תפלת

"ונתנה תוקף" היא מנהג, וברכת אשר יצר היא מתקנת חז"ל. דע לך, שברכת "אשר יצר" הנאמרת בכוונה בכוחה להביא יותר ישועות וברכות לעולם מ"ונתנה תוקף"⁶⁴!

רבי יהודה צדקה זצ"ל:

◡ דברי התעוררות לאמירת ברכות בכוונה ◡

הרב יהודה צדקה זצ"ל היה מעיר תמיד לתלמידיו לברך בצורה הולמת. הוא היה אומר: הרבה פעמים נזרקות מהפה ברכות, בלא כוונה או בהבלעה. הבה נצייר לעצמנו ... בכל יום מברך יהודי מאה ברכות, בחודש שלושת אלפים, בשנה שלושים ושש אלף, ובשבעים שנה האדם מברך שני מליון וחצי ברכות! לאחר מאה ועשרים נוטל האיש עמו קרונות מלאים ברכות ... המלאכים לוקחים את כל הרכבת הזאת ומכניסים את הברכות ל"חדר מיון", ומתחילים למיין כל ברכה לחוד. כל ברכה שנאמרה בלא כוונה או בהבלעה משליכים אותה ... מכל הרכבת הזאת אולי תשארגה לזכותו מאה ברכות הראויות לבא בהיכל המלך פנימה. איזו חרפה! ... איזו בושה! ... איזו עגמת נפש! ... כל זה נגרם מחוסר התבוננות לזכור בפני מי אנו מברכים⁶⁵ ...

◡ ברכה כראוי מפי בעל "כף החיים" ◡

הרב צדקה היה מתאר איך רבנו יעקב חיים סופר זצ"ל (מחבר הספר "כף החיים" על שו"ע) היה מברך את ברכותיו מתוך חדוות קודש ונועם קרבת ה'. כל השומע אותו, היטיב להבין את דברי חכמינו ז"ל ("ב"ק ל' ע"א) "האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דברכות". גאון וצדיק זה, התנהג בכל ענייניו בפשטות מופלגת עד שהיה קשה להבחין בגדלותו. אך כל פעם שאמר ברכה, אז הרגישו כולם את ההבדל הכביר שבינו וביניהם⁶⁶.

64. ספר נוטרי ברכה עמ' רס"ו.

65. ספר וזאת ליהודה.

66. ספר וזאת ליהודה.

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

○ צרכי הגוף הם חלק מתוכנית הבריאה ○

אפילו תלמיד חכם המתמיד הגדול ביותר, גאון הגאונים, הלומד בשקידה גדולה שעות רצופות, מוכרח להפסיק מפעם לפעם באמצע לימודו. אפילו אם אינו מפסיק כדי לאכול הוא יצטרך להפסיק כדי להתפנות. מדוע ברא הקב"ה את עולמו בצורה כזו? למה באמצע עלייתו המרוממת של תלמיד חכם שכל העולמות תלויים בה, לפתע אסור לו ללמוד והוא מוכרח לצאת לכמה דקות להתפנות? התשובה היא, שאדם חי צריך חיות, ובמשך השעות שבהן הוא שקוע בלימוד יתכן שנחלש קשרו למקור החיים⁶⁷. מה עושה השי"ת? כביכול אומר לו: עצור! צא רגע החוצה, התבונן במה שנעשה בגופך ואמור שירה על כך "אשר יצר את האדם בחכמה ...". כך תתמלא בחיים מהבריכה של מקור החיים ית', תחזק את הקשר שלך עם בורא העולם, ואז תמשיך ללמוד עוד כמה שעות. בדומה לכך, הקב"ה עשה שכל כמה שעות אנו צריכים לאכול כיון שאנו עלולים 'להתייבש' עקב הניתוק שלנו ממקור החיים. מה עושה הקב"ה? הוא יוצר בקרבנו תחושת רעב, תחושת צמא, ואז אנו מברכים "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם ...", אוכלים, ועל ידי זה מתקשרים שוב למקור הברכות כולם ית'⁶⁸.

○ ברכה מהירה יכולה להיות ח"ו זלזול בכבוד שמים! ○

יש אדם שכאשר הוא רעב ראשו מתבלבל לגמרי, ואוי לו לאותה ברכה המעכבתו לרגע מלאכול ... הרי הוא טוחנה ובולעה ולא נודע מקומה ... לעומתו מי שיש לו סבלנות להודות כראוי לבוראו - אכילתו היא בקדושה ובטהרה, שולחנו הוא כשולחן בית המקדש, ועל ראשו כתר ועטרה של רוממות אמיתית⁶⁹.

פעם שמע הרב פינקוס זצ"ל בחור מברך בהבלעת המילים - "ברוך אתה אדולינו ...". הרב העיר לו על זה. הבחור שאל, "זאת אומרת שברכתי ברכה לבטלה?". אמר לו הרב פינקוס "לא, זו לא היתה ברכה כלל - אתה לא ברכת כלל לפני האכילה!". "זאת

67. כמתואר בנפש החיים ח"ד פ"ז.

68. תפארת שמשון ח"א עמ' נ"ט

69. תפארת שמשון ח"ב עמ' שכ"א.

אומרת שאכילתי היתה גזל? שאל הבחור. "לא זו הייתה כוונתי" השיב הרב, "זה לא רק גזל - אתה פשוט ירקת בפניו של הקב"ה!!" ... למעלה, מורגש מאד מלוא הזלזול של התנהגות מסוג זה!⁷⁰

כולנו אוכלים ומתענגים. הקב"ה המציא את הטעם הטוב של המאכלים כדי שנהנה מהם ושנרגיש את טובו הגדול בכך שהוא דואג לנו לכל צרכינו. אם לא נשמור את עצמינו שהאכילה והתענוגים לא ישפילו אותנו, אנו עלולים, חלילה, לשקוע בתוך תהום של גשמיות שיקשה עלינו מאוד לצאת ממנה! זוהי תהום שמעולם לא היתה כמותה. לפני מאה שנה אדם אכל עוגה רק בשבת ויום טוב. באמצע השבוע - מאן דכר שמייה?! ... כאשר מברכים בכוונה וברגש, מרגישים את חסדו של השי"ת, ואז האוכל מרומם ומקדש את האדם במקום להשפילו. מי שיתרגל בכך יחוש עלייה גדולה בכל החיים הרוחניים שלו!⁷¹

ד. לא לשכוח חסדים⁷²

חסדים מיוחדים שקורים לנו, המגלים את השגחתו ית', את טובו ואת אהבתו אלינו, הם כמו ברק בתוך חשכת ההסתר של העולם שלנו המגלה את תכונותיו האמיתיות של בורא העולם. מהם אנו רואים שה' באמת שומר עלינו ודואג לטובתינו תמיד, אך בדרך כלל הוא מסתיר מאד את נוכחותו והתערבותו בחיינו. לפעמים הוא מסלק מעטה זה ונותן לנו לראות את טובו האמיתי ואת אהבתו אלינו. לכל אדם קורים אירועים מסוג זה, גדולים או קטנים, וחשוב לו לזכור אותם. לפי רבנו יונה (שערי תשובה ג', י"ז) זכרון זה הוא מצוה מן התורה. כמו שיש לנו חגים כדי שנזכור את החסדים המיוחדים שה' גמל איתנו כאומה, כן חשוב לכל אדם לזכור את הישועות הפרטיות שהעניק לו השי"ת במשך חייו. זכרון זה ישנה את יחסנו להשי"ת בחיינו היום יומיים וירים את כל מעמדנו הרוחני.

70. שיחות גלות ונחמה עמ' רס"א, תפארת שמשון ח"ב עמ' מ"ז, ח"ד עמ' ר'

71. תפארת שמשון בראשית (ג' - י"ד)

72. הקטעים הבאים מבוססים על שיעוריו של הרב אביגדור מילר זצ"ל.

אנשים נוטים לשכוח במהירות את כל ההטבות הרבות שהקב"ה מטיב איתם, ועל כן הם תמיד מלאים טענות ותרעומות. הם מתעלמים מהפעמים הרבות שבהן השי"ת הציל אותם מצרה, ממחלות שבחסדיו הרבים החלימו מהן, מתאונות שניצולו מהן בשלום ומעוד אין ספור חסדים שליוו אותם מאז שנולדו.

כאשר האדם זוכר באופן מוחש את החסדים שזכה להם בעבר, רגשי ההודיה שלו על כל מה שמקבל יום יום יתוספו לכל החסדים שחווה בעבר, ויגבירו מאד את עוצמת רגשותיו. לבו יהיה גדוש בהכרת טובה לה', מעין מה שמתואר בתהלים (קמ"ה, ז) "זָכַר רַב טוֹבָהּ יְבִיעֵנו". ההלל וההודיה ינבעו ממנו כמו מים הנובעים ממעין מים חיים ומנהר שאינו פוסק. עוצמת רגשות זו של דוד המלך, היתה תולדה של תשומת לבו לחסדים הרבים שקיבל, וזהירותו לא לשכוח אותם, כמו שאמר בתהלים (ק"ג, ב) "בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֵת ה' וְאַל תִּשְׁכַּחִי כָּל גְּמוּלוֹי". כאשר זוכרים את כל החסדים באופן מוחש, מתעוררים לשים לב להצטברות המדהימה שלהם. אולם, מי שאינו מעלה על לבו את כל החסדים שקיבל בעבר, הרי הוא ככוס שיש בה חור - שאף פעם אינה מתמלאת.

"אל תשכחי כל גמוליו"

דוד המלך - "נעים זמירות ישראל":

לייצר מזכרת תמידית לזכור חסדי ה'

כשדוד המלך היה נער רועה את כבשי אביו, באו פעם על כבשיו קבוצה של אריות ודובים ותפסו כבש אחד מהעדר. כשדוד ניגש להציל את הכבש מהם, אחד מהאריות בא נגדו ודוד הרג אותו בידי (שמואל א' י"ז, לד). במדרש מובא שדוד לא רצה לשכוח חסד זה שחוה, ועשה לעצמו מעיל מעור הכבש שהציל. לבישתו הזכירה לו תמיד את ההשגחה והחסד הנפלא של השי"ת שחש במשך אותו אירוע⁷³.

⁷³ שמואל א' פרק י"ז: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שָׂאוּל; רָעָה הָיָה עֲבָדְךָ לְאֲבִיו בְּצֹאן, וּבָא הָאָרִי וְאֵת הַדּוֹב וַנִּשָּׂא שָׂה [זֶה] מִהָעֵדֶר. וַיִּצְאֵתִי אַחֲרָיו וְהִצַּלְתִּי מִפְּיָו וַיִּקָּם עָלַי וְהִחֲזַקְתִּי בְּזַקְנִי וְהִפְתִּיו וְהִמִּיתִיו". "... וּנְשָׂא זֶה מִהָעֵדֶר", הכתיב הוא "זה" והקרי "שה". ואמר הגאון מווילנא זצ"ל שמצא מדרש יפה על זה, שכיון שראה דוד שנעשה לו נס על ידי שיהיה זה, שחט אותו והפשיט את עורו ועשה בגד ממנו, והיה לבוש בו תמיד כדי שיזכור הנס בכל עת. על כן הקרי הוא "שה" שאמר לשאול "ונשא שה מהעדר" כפי האמת, והכתיב הוא "זה" לרמז שהראה דוד לשאול הבגד של עור ואמר "ונשא זה מהעדר". (ספר תולדת אדם ח"א עמ' 72 ותורה תמימה במדבר ט"ו - ל"ט).

[נראה שכאן טמון סוד הצלחת החיים של דוד המלך. הוא עבר את כל בעיות החיים על ידי בטחון בה' שנבע מזכרון מוחשי של חסדי ה'. על ידי זה הוא הגיע למדרגה של "אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי כו" ושל בטחון בה' מעין זה שהביא לניצחוננו על גלית ועל כל אויביו. דוד המלך חש את ההבדל בין הודיה לה' בלבד, ובין המחשטה על ידי עשית בגד ולבישתו המביאה להכרה מוחשית תמידית בחסדי ה', "שויית ה' לנגדי תמיד"⁷⁴].

הרב יצחק הוטנר זצ"ל נתפס פעם על ידי מחבלים ששדדו את המטוס שנסע בו. כשבחסדי ה' ניצל בנס מהאירוע, הוא עשה את יום שיחרורו, כ"ה אלול, ליום מיוחד של הודיה לה'. לו ולמשפחתו. בזמן שחרורו הוא אמר לתלמידיו שהוא מחפש דרך לשמור על רגשות ההודיה המופלאים שהוא חש לה', כמו דוד המלך שעשה לעצמו מעיל מהכבש שניצל (ספר הזכרון).

הרב יעקב ישראל קניבסקי ("הסטיפלער") זצ"ל:

מזהיר גם את בני המשפחה על חשיבות ענין זה

הרב יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל היה מזהיר את בני משפחתו לא לשכוח את החסדים המרובים של השי"ת איתם. אחד מנכדיו מספר שסבו הזכיר לו פעם מחלה מסוימת שהיתה לו, "האם אתה זוכר שלפני כמה זמן היה לך כאב בעינים, והצטרכת טיפול, וה' עזר לך והתאוששת וזה נעלם לגמרי? חשוב לא לשכוח דברים כאלו ולזכור להודות לה' תמיד על כל חסדיו בעבר ובהווה!" והמשיך ואמר "אני בעצמי עברתי הרבה תלאות בחיים שה' הציל אותי מהם, ואת כולם אני משתדל לא לשכוח ולהודות לה' עליהם תמיד!"⁷⁵

הרב יחזקאל אברמסקי זצ"ל:

קביעת הודיה יומית לזיכרון חסד ה' על ישועה מצרה

הרב יחזקאל אברמסקי זצ"ל קיבל על עצמו מאז ששחרר מבית הסוהר ברוסיה, לומר תהלים פרק מ' בכל יום כל ימי חייו, כהודיה להשי"ת על הצלה זו. "לְמַנְצֶחַ לְדָוִד מְזֻמָּר. קוֹהַ קְוִיִּיתִי ה' וַיִּטְ אֱלִי וַיִּשְׁמַע שׁוֹעֲתִי. וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שְׁאוֹן מְטִיט הַיָּוִן וַיִּקָּחַם עַל סֶלַע רְגְלִי כּוֹנֵן אֲשֶׁרִי. וַיִּתֵּן בְּפִי שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלֵּה לְאַלְקִינוּ ..."⁷⁶

74. יתכן שגם ענין לבישת תפלין הוא מעין זה, בזכירת טובו ית' שהתגלה ביציאת מצרים.

75. תולדות יעקב עמ' קי"א, לעולם אודך עמ' שצ"ד.

76. ספר פניני רבינו יחזקאל.

הרב גרשון קליבנסקי שליט"א:

רעיון פשוט לזכרון תמידי של חסדי ה'

תלמיד חכם חשוב, עבר ניתוח מסוכן. בחסדי ה' הניתוח הצליח ובריאותו חזרה לאיתנה. בשעת שיחרורו מבית החולים הוא ביקש מהאחות לקבל את הצמיד עם תווית-השם שלבש במשך שהותו בבית החולים. הוא לקחו וקשרו לשקית טליתו, להיות לו למזכרת תמידית על המצב העגום שהיה בו כשלבש את הצמיד הזה, ולעוררו להודות לה' על המתנה המופלאה של בריאותו התקינה.⁷⁷

הר"י זילברשטיין בשם תלמיד חכם אחד שליט"א:

רעיון נוסף נפלא לזכרון תמידי

הרב זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן, מספר שהוא ביקר פעם בביתו של תלמיד חכם גדול בירושלים. מארחו הזמין אותו להיכנס לחדר לימודו אשר בו הוא לומד ומכין את שיעוריו הרבים. הוא הופתע לראות לוח מודעות על הקיר, מכוסה בעשרות קטעים שנחתכו מעיתון. כל אחד תיאר מצב שונה שהקב"ה הציל אותנו ממנו שיכל להגמר ח"ו בתוצאות חמורות מאד. כל עשרות הקטעים היו מחודש אחד בלבד!

דיווח אחד תיאר לכידת מחבל ביריחו שהיה על סף בצוע פיגוע המוני בישראל רח"ל. השני תיאר שלושה מחבלים שנתפסו עם מטענים מוכנים בדרכם לעשות פיגוע. השלישי על פיגוע התאבדות במרכז שסוכל ברגע האחרון בחסדי שמים, ועוד כהנה וכהנה. הידיעה המרגשת ביותר היתה על טיל שנפל על שדרות שגרם להיזק מועט בלבד, כאשר באותו זמן טיל דומה שנפל בטעות בשטח ערבי הרג חמשה בני אדם!

"גם אני הייתי כמו כולם", אמר התלמיד חכם, "התרגשתי מכל אירוע שכזה והודיתי עליו להשי"ת, אולם מיד לאחר מכן הרגשות נשכחו ונעלמו כליל כאשר חזרתי לעיסוקי היום יומיים. הדבר הטריד אותי - ודאי ה' מצפה ממנו יותר מכך. חפשתי דרך לגרום

לרגשות אלו להיות משמעותיים יותר ושיחזיקו מעמד ליותר זמן, וה' שלח לי רעיון זה. מיד כשאני קורא על נס כזה אני חותך את הכתבה ותולה אותה על לוח המודעות. רק ראית כל גזירי הידיעות האלו תלויים מרחוק, מעוררת רגשות של הכרת טובה והלל לה'. **עלינו להשקיע זמן ומחשבה בזכרון חסדי ה', לא פחות מבכל שאר העיסוקים הרוחניים החשובים שלנו**" סיים התלמיד חכם.

הרב זילברשטיין מוסיף, שזה לא זכרון האירועים האלו בלבד שחשוב כל כך. תלמיד חכם זה השיג דבר אדיר. העובדה שהוא מתעסק תמיד בזכירת חסדי ה', שהענין מעניין אותו ושהוא עושה מאמץ לשמר רגשות אלו, ירומם אותו לדרגה נשגבה, הרבה מעל אנשים אחרים שאינם חושבים ואינם משקיעים בענין זה. הוא ודאי יזכה לקשר מיוחד עם השי"ת⁷⁸.

ה. להישמר מכל אופני כפיות טובה

כדי לפתח את תחושת נועם הכרת טובה להשי"ת, חשוב להשתמש בה בכל הזדמנות אפשרית גם בהודיה לבני אדם. כל מצב של הכרת הטוב שעובר על האדם בלי שהוא מעורר רגשי הודיה אמיתית בלב שלם, מגדיל את מדת כפיות הטובה שלו וגורם לניתוק מהמשיכה הנפשית הטבעית של האדם להכרת טובה. לעומת זאת, כל הבעת הכרת טובה - גם בין אדם לחברו - מחזקת את הרגשת הנעימות של הכרת טובה. וכך אמרו חז"ל [משנת רבי אליעזר פ"ז] "האדם הזה הוא כופה טובתו של חברו למחר הוא כופה טובתו של קונו ... שכפיית טובה הוקשה לכפירה בעיקר ... שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים". על כן חשוב להיזהר להודות בפה מלא ובלב נרגש על כל הטבה שמקבלים.

יש חשיבות בפיתוח רגשות הודיה בין אדם לחברו, לא רק בתור התרגלות לעורר רגשות אלו, אלא גם כאמצעי לפתח את איכות רגשות ההודיה. יש להתרגל להודות אף לבני אדם באופן מושלם, בכל עוצמת הרגשות הקיימים בנשמה, ולא רק מתוך מניע נימוס בלבד. לכולנו חבוי בעומק נשמתנו רגש של "אהבת ההודיה", עלינו לאתר אותו, לעוררו ולפתחו, עד שיהפך לחלק בלתי נפרד מאיתנו ומהמבט שלנו על העולם.

הכרת טובה לכל

הרב אליהו לופיאן זצ"ל:

◡ הכרת הטוב לספסל ◡

לאחר תפלת שחרית שח פעם הרב אליהו לופיאן זצ"ל עם בחור תוך כדי שהרב קיפל את התפילין שלו על ספסל שלפניו. הבחור שמ לב שהספסל מלוכלך והלך להביא מגבת לנקותו. הרב לופיאן פנה אליו, "אנא תן לי לנקותו. אני חייב הכרת הטוב לספסל זה, שאני מקפל עליו את התפילין כל יום!"⁷⁹

הרב מרדכי שוואב זצ"ל:

◡ הכרת הטוב לבגדים ◡

כשבגד מבגדיו של הרב שוואב זצ"ל היה מתבלה, הוא לא היה זורקו מיד לפח אשפה. הוא היה מכניס אותו לתוך שקית, עוטף אותו בדרך כבוד וכך נתנו לתוך הפח באמרו "דו האסט מיר גוט באדינט (שימשת אותי טוב)!"⁸⁰

רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל:

◡ הכרת הטוב לנדיבים ◡

תלמיד חכם אחד סיפר, שבצעירותו כאשר למד בישיבת לומז'ה בפתח תקוה, הוא ליוה פעם את ראש הישיבה הרב יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל לביתו. כשנכנסו לחצר הבית וצעדו בפרוזדור, נעמד רבי יחיאל מרדכי על יד השלט שעל הקיר, שהיו רשומים בו שמות נדיבי הישיבה, ומלמל בפיו תפילה להצלחת התורמים ולעילוי נשמת הנפטרים. בזה הוא נתן ביטוי לרגשות הכרת הטוב שהיו בלבו על פעלם להחזקת הישיבה ולומדיה⁸¹.

79. יתד נאמן כי תבא תש"ע.

80. ספר "הידור פנים" עמ' ע"א.

81. ספר שאל אביך ויגדך.

הרב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל:

⊕ לא יתכן לא להודות! ⊕

יהודי נסע פעם באוטובוס וראה את הרב דסלר זצ"ל עולה לאוטובוס. בהבחינו כי אין עוד מקומות ישיבה פנויים, קם מיד ופינה לו את מקומו. רבנו, לפי דרכו, הודה לו על כך באופן מופלג. האיש הגיב שמרגלא בפומיה דאינשי שעל מעשה מצוה אין ראוי להודות למיטיבו, כיון שעל ידי כן מנכים לו מן השכר הנצחי השמור לו בעלמא דאתי. הרב דסלר הזדעק. "לקבל טובה מבלי להודות עליה?! לא יתכן בשום אופן לומר כדבר הזה! הרי מי שאינו מודה על קבלת טובה נעשה מושחת!"⁸²

הרב נחום זאב זיו בנו של הסבא מקלם זצ"ל:

⊕ הכרת הטוב גם בעולם האמת ⊕

הרב נחום זאב זיו, בנו של הסבא מקלם זצ"ל, היה מזהיר את תלמידיו על חשיבות הענין של הכרת הטוב, והיה אומר שמידה זו - וכן חיסורה - נשארת עם האדם לנצח, גם בעלמא דקשוט. אחרי פטירתו של הרב נחום זאב, קיבל על עצמו חתנו הרב דסלר זצ"ל לשמור את היארצייתו ולומר עליו קדיש כיון שלא היו להרב נחום זאב בנים. אחרי פטירתו של הרב דסלר, קיבל על עצמו רבי אליהו לופיאן זצ"ל להמשיך לשמור את היארצייתו. בלילה שלאחר היארצייתו - בא אליו רבי נחום זאב בחלום, ואמר לו: "יישר כח!"

רבי אליהו אמר אז, שמכיון שרבי נחום זאב הצטיין כל כך במידת הכרת הטוב בחייו, נפשו השתוקקה כל כך להודות גם לאחר פטירתו, עד שהתאפשר לו לרדת לעולם הזה ולהביע את הודאתו לזה שהטיב עמו⁸³.

82. ספר זכרון מכתב מאליהו ח"א עמ' קי"ג.

83. מחנך לדורות עמ' 181

ה. סוד הצלחת החיים

שימת לב לכל הטובות שה' מעניק לנו יום יום, היא מפתח להצלחת האדם בין בעולם הזה ובין בעולם הבא.

הרב אביגדור מילר זצ"ל היה אומר, שלפי הכללים שה' קבע, הוא מתנהג עימנו כפי הכרתנו בו. ככל שאנו מכירים יותר בחסדו הוא מגלה מידה זו יותר ומשתמש בה בגלוי⁸⁴. על כן, מי שמרגיש עד כמה החיים הם טובים ומתרגש ומתלהב מחסד זה, יזכה לקשר מיוחד עם השי"ת. ה' יתייחס אליו כשגרירי האמיתי בעולם הזה ויגלה לו את אמיתת מבטו - בכך שיפתח לו את שערי הברכה בחייו האישיים. לעומת זאת, מי שמתלונן תמיד על קשיי החיים ואינו מכיר בטוב ה' שמאחורי הכל, ככל שיתלונן יותר, בשמים ידאגו שאכן יהיה לו על מה להתלונן, כפי שאמרו חז"ל (מכות י' ע"ב) "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו".

על כן, אדם הרוצה חיים ארוכים, נעימים וטובים, ישים לב לחסדים הרבים הסובבים אותו, ויתרגש מטובו המופלא של בורא העולם, שהמציא את הכל מתוך רצון להיטיב לנו ובשל אהבתו הגדולה אלינו. הוא גם יפיץ את האמת הזאת לכל הסובבים אותו, וילהיב את ליבם להכיר בכך שהעולם שה' ברא בשבילנו הוא אכן "טוב מאד!!" - עולם נפלא ביותר! עולם כל כך נעים, כל כך מועיל וכל כך משקף את טובו המרהיב של השי"ת ואת אהבתו הגדולה אלינו!

ה' רוצה להשפיע עלינו ברכה עד בלי די ושמחה מושלמת ביותר. כאשר נותנים לו כביכול את ההזדמנות לעשות זאת, נגרמת לו נחת רוח גדולה מאד. נמצא, שאדם היודע להשתמש בטוב שהוא מקבל כדי לגדול על ידו בהכרה מוחשית בטוב ה' ועל ידי זה לפתוח את שערי הברכה לעצמו ולעולם כולו, גורם נחת רוח גדולה למעלה. אדם כזה זוכה ל"גן עדן" כפול. החיים שלו בעולם הזה מלאים ברגשות מרוממים ונעימים ביותר של אהבת ה' ובשפע של ברכות שמלווה אותם, ובנוסף לכך "הקרן קיימת לו לעולם הבא", שבו הוא יקבל את שכרו המושלם על הישגים אלו, שאין ערוך לחשיבותם הנשגבה.

84. ע' תומר דבורה פ"ב וזוה"ק ג'צ"ב. וע"ע גמ' תענית כ"ד ע"א, שע"י אמירת השבח "משיב הרוח ומוריד הגשם" ירד גשם בשעת בצורת. וע"ע נפש החיים שער א' פרק י"א, ספר החינוך (תמ"ט, ת"ל), ורבינו בחיי במדבר כ"א, י"ט.

הודיה לה' פותחת שערים

זוהר הק' (חלק ב דף רי"ח ע"א):

מִידָה כִּנְגַד מִידָה בְּשִׂמְחַת הַהוּדִיָּה

כמה דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא, הכי יהבין ליה בחדוה ובעינא טבא
כפי שהאדם מברך לה' בשמחה ובעין טובה כך יתנו לו ברכות בשמחה ובעין טובה.

רבי יהודה צדקה זצ"ל:

קדושת ההודיה לה' מסלקת את כוחות הסטרא אחרא

הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל היה אומר: איפה שקדושת ההודיה לה' נמצאת, כוחות הסטרא אחרא בורחים, ופגיעתם הרעה נעלמת. זו היא הדרך בכל מצב קשה, להמתיק את הדינים ולהעביר את רוע הגזרה, כמו שרואים מכך שדוד המלך תיקן בזמנו לברך מאה ברכות בכל יום כדי להעביר את גזירת המגיפה⁸⁵.

רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל:

חיזוק באמירת הברכות בכוונה כעצה לישועה בעת צרה רח"ל

כששאלו את הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל על הנהגות שכדאי לאדם לקבל על עצמו, אמר להקפיד על ברכות הנהגין; לכוון בכל ברכה ולהרגיש שקבלת מתנה טובה ממישהו ושאתה מברך אותו עליה. וכן השיב לתלמיד חכם גדול ממקורביו, כשביקש, בעת צרה רח"ל, שיורהו רבנו איזה קבלה טובה יקבל על עצמו להתחזקות בתיקון המעשים, אמר לו שיתחזק באמירת הברכות בכוונה. ואמר לו בזה הלשון: "איני ראוי לומר זאת לאחרים, אבל אגיד לך מה הייתי עושה בעצמי במצב כזה. הייתי מחזק את עצמי באמירת 'מאה ברכות', שתהא אמירת מילת 'ברוך' כמו שצריך, ומילת 'אתה' כמו שצריך, ואמירת 'השם' כמו שצריך. וכאשר הנני מצליח בזה, הדבר נוסך בי יראת שמים יותר מאשר ספר מוסר". לאדם חשוב אחד שביקש הדרכה להתחזקות רוחנית, אמר שהוא בעצמו מנסה להתחזק בכוונת התפלות והברכות.

(הספרו של הג"ר ש אויערבאך שליט"א על אביו)⁸⁵

85. ספר וזאת ליהודה

86. עם הוספות מהספר חכו ממתקים עמ' צ"ג.

בעל "ברכת אברהם" מסלונים זצ"ל:

◡ הודיה לה' מביא את האדם לפני ולפנים לראות באור פני מלך חיים ◡

מלכות שמים דומה למלכות בשר ודם, כאשר אדם בא ומבקש לראות את פני המלך, שואלים אותו מה הוא רוצה ממנו? אם אומר שהוא זקוק לעזרת המלך בענין פרנסה, שולחים אותו לשר הממונה מטעם המלך על העבודה. אם הוא חולה וזקוק לרפואה שולחים אותו לשר הממונה על הענין, וכן כל כיוצא בזה. אך כשבא אדם ואומר שרוצה לראות פני המלך כדי להודות לו על חסדיו הגדולים אליו, אין שולחים אותו לאף ממונה, אלא פותחים לפניו את כל השערים שיוכל לבא אל המלך ולהודות לו. כן במלכות שמים יש ממונים שונים על כל צרכי העולם, אבל הבא להודות להשי"ת על כל הטוב אשר גמלו, מיד פותחים בפניו את כל השערים ונכנס לפני ולפנים לראות באור פני מלך חיים - להודות ולהלל⁸⁷.

הוספות חשובות לפרק זה:

- נספח "מפליא עצה" (אות א') תוכנית מעשית ע"פ המבואר בפרק זה לכוונה באמירת ברכות.
- עוד שם (אות ב') תוכנית מעשית לפיתוח רגשי הודיה לה'.

פניני אור

פנינים מרבותינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

נחת רוח הגדולה מברכות הנאמרות כראוי

רבינו יצחק מווינא זצ"ל⁸⁸ (ציטוט מספרו "אור זרוע" ריש הלכות שבת):

הכרתי יהודי אחד מוורמ"ש והיו קורין אותו ר' בונם, והיה זקן וקובר מתים. ושמעתי אל נכון ואל האמת, שפעם אחת השכים לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני בית הכנסת ובראשו כתר של עשבים שקורין צפ"ל ובלשון כנען קויטנ"י ויצ"ץ. ונתפחד כסבור שהוא שד, וקראו ואמר לו:

"וכי אינך פלוני שמת עתה, וקברתיך?"

ואמר לו: "הן!"

ואמר לו: "היאך אתה באותו עולם?"

ואמר לו: "היטב עד מאד".

ואמר לו: "מה זכיות יש לך, והלא אתה היית אדם כל דהו?"

ואמר לו: "רק באותו זכות שהייתי אומר "ברכות"⁸⁹ בקול נעים בבית הכנסת, בזכות זה הביאוני בגן עדן ומכבדין אותי. וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך כי תראה בית יד חלוקי שקרוע, שקרעת לי כשהלבשתני תכריכיך".

ושאל לו: "מה זה שבראשך?"

וענהו: "הם עשבים שבגן עדן ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם".

כתבתי אני המחבר אילו המעשים כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו ויאמר שבחותיו של הקב"ה בקול נעים ובכוונה ויזכה לגן עדן.

[הערה: מסיפור זה מקבלים את הרושם שאיש זה נשלח במיוחד כדי לפרסם בעולם את חשיבות אמירת שבחיו של הקב"ה בנעימות ובכוונה כראוי (ועל כן הקפיד להראות לר' בונם את הקרע בחלוק כדי שידע שאין זה רק דמיון, ושתייחס לדבריו ברצינות מלאה).]

88. תלמיד רבינו יהודה מפרי"ש וראבי"ה. ותלמידיו: הרמ"ה ומהר"ם ב"ר ברוך.

89. נראה שהראשונים קראו "ברכות" לכל החלק הראשון של תפלת שחרית דהיינו ברכות השחר ופסוד"ז (ע' ס' לקט יושר). וע"ע.

פרקה

הבוחר

בשירי זמרה

אלמלא שירה וזמרה שישראל אומרים
לפני בכל יום לא בראתי עולמי. אפילו
ישראל שכל העולם כולו נברא בשבילם, לא
בראתים אלא בשביל שירה, שנאמר "עם זו
יצרתי לי תהלתי יספרו".

(אותיות דרבי עקיבא אות א')

"בראשית" [אותיות] שי"ר תא"ב, רמז
שהקב"ה מתאוה לשירן ותושבחתן של
ישראל.

(מדרש מי השלוח, ז"ח, ות"ז תקון י')

שמו של ישראל מעיד על ענין השיר שכן
תיבת "ישראל" היא אותיות: שיר א-ל.

(תקוני זוהר ג' ע"א, וכ"ה ע"א)

פרק ה' "הבוחר בשירי זמרה"

השירה היא אמצעי נפלא שיצר השי"ת לעזור לנו להגיע לדרגות המרוממות ביותר של אהבת ה'.

הקדמה

רבי יהודה החסיד בספר חסידים (ס' ש') מביא שדרכו של אוהב ה' היא "להנעים זמירות כדי למלאות לבבו שמחה באהבת ה'".¹ ובספר חרדים (פ"ט אות ו') כותב שהשירה לפניו ית' היא מצוה מן התורה, ענף של מצות אהבת ה'.

וז"ל ספר חרדים:

דרך החושק לשורר, וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים, האוהב אותו בלב שלם ישיר לפניו יתברך כאשר שרו משה ובני ישראל ומרים ודבורה ויהושע ובני קרח ודוד ושלמה ברוח הקודש, כמה דאתמר "משכיל שיר ידידות". וכתוב "שיר השירים אשר לשלמה", למלך שהשלום שלו. וכתוב "שירו לו זמרו לו". וכתוב "באהבתה תשגה תמיד" (משלי ה' - ט') ופירש הראב"ד דהוא נמי לשון שיר כמו שגיון לדוד. ובתוקף החשק בו יתברך הראשונים גם האחרונים שרו לפניו, רבי יהודה הלוי, רבי יהודה החסיד, ורבי אברהם אבן עזרא, וחבריהם זצ"ל (ענף מצוה [של מצות אהבת ה']).

1. ע' ספר רזיאל המלאך וז"ל: שורש אהבה, לאהבה את ה', שהנפש מלאה וקשורה בעבודות האהבה בשמחה רבה ... וינעים זמירות למלאות שמחה לאהבת ה'.

בספר חרדים פרק ל"ד מובאים כמה שירי קודש שחיבר לשם מטרה זו - "שירי אהבה אשר שרנו בשמחה בחברת חברים מקשיבים" ובתוכם השיר "ידיד נפש אב הרחמן" שחיבר, שהתקבל באהדה גדולה בכל תפוצות ישראל (כמה משיריו מובאים בסוף פרק זה).

וכתוב בספר ראשית חכמה (שער האהבה - פרק עשירי [י"ד]) וז"ל:

כיון שכל העליונים הם מעוררים שירה מפני חשקם לידבק בו, בערך זה האדם גם כן צריך לעורר שיר ושבח לשמח את קונו, וכדי שידבק בקונו, כי השיר גורם הדבקות². והוא כאשר יזכור רוב טובותיו וחסדיו עליו. כמו שאנו אומרים "ואלו פיננו מלא שירה כים אין אנו מספיקין להודות על אחד מאלף אלפי אלפים נסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו. ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו הן הם יודו ויברכו וישוררו את שמך מלכנו". ... ומצד זה היה דוד לעולם משורר, והיה מצוה אותנו שנעורר שיר ורנה, באמרו (שם ל"ג - א') "רננו צדיקים בה" (שם ל"ג - ג') "שירו לו שיר חדש". וכן את מוצא כשישראל היה נעשה להם נס מיד היו אומרים שירה (שמות ט"ו - א') "אז ישיר ישראל" (שופטים ה' - א') "ותשר דבורה". ... וכן כמה שבחים בשבחו של מקום תיקן החסיד רבי יהודה הלוי ע"ה, האומר - גורם דבקות נפשו באלהיו.

גם בספר הכוזרי מובאת חשיבותה הגדולה של השירה (מאמר שני אות נ'):

שלשה הם יסודות עבודת האלוה על פי תורתנו: היראה והאהבה והשמחה. התקרב אל אלהיך בכל אחת מאלה. ואכן בכניעתך בימי התענית לא תקרב אל האלוה יותר מאשר בשמחתך בשבתות וימים טובים, אם שמחתך זו באה מתוך מחשבה וכוונה. כי כשם שהתחנונים צריכים מחשבה וכוונה, כך גם השמחה בדבר האלוה ובמצותו צריכה מחשבה וכוונה, למען תשמח במצוה עצמה מתוך אהבתך למצוה עליה - ותכיר מה מאד היטיב לך בה, וכאלו באת לביתו כקרוא אל שלחנו וטובו, ותן שבח על כך בפיו ובלבך. ואם תעלה עליזותך במצוות אל מדרגת הזמר והריקוד, יהיו לך גם אלה עבודת האלהים, ואף על ידם תדבק בענין האלוה.

2. זוהר חלק ב' דף י"ט ע"א: אמר רבי יהודה, למה נקראו השרים של מטה "לויים"? על שנלוים ונחברים למעלה כאחד, והשומע נלוה ונדבק נפשו למעלה [פ' הסולם: השומע את השירה נלוה ונדבק נפשו למעלה בה] ... רבי תנחום אמר, שבכל נלוה זרע לוי עם השכינה, במשה ואהרן ומרים, ובכל זרעו אחריו, והם "הנלוים אל ה' לשרתו".

א. מקורות בתורה לחשיבותה הגדולה של שירה

התייחסותה של התורה לענין השירה מגלה את החשיבות הגדולה של הרגשות המרוממים שביכולת השירה לעורר בתוך הלב, ומביאה להכרה חדשה בגודל המתנה הזו שהשי"ת שם בעולמנו כדי לעזור לנו להתקרב אליו.

א. בבית המקדש

בבית המקדש היתה נשמעת שירתם הנעימה של הלויים בשעת עבודת הקרבנות. בגמרא ערכין י"א ע"א מובאים כמה מקורות לשירה זו. אחד מהמקורות נאמר על ידי רב מתנה, וז"ל הגמרא:

מנין לעיקר שירה מן התורה? רב מתנה אמר מהכא "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב", איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוי אומר זה שירה.

וכתב רבינו בחיי בפירושו על התורה (בהקדמה לפרשת נשא):

וידוע כי השמחה במעשה המצות מצוה בפני עצמה, וכשם שהמצוה עבודה לשוי"ת, כך השמחה על המצוה נקראת עבודה. וכך כתיב (דברים כ"ח) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה", והוא שכתוב (תהלים ק') "עבדו את ה' בשמחה", באר כי השמחה שלמות העבודה. ועל כן היה ענין השיר במקדש ובמשכן בשיר הפה והכלי, שהוא מביא נפש האדם לדרך השמחה. ומכאן אמר הכתוב בלויים "לעבוד עבודת עבודה", ודרשו רז"ל 'אי זו עבודה לעבודה הוי אומר זה השירה', כי היו הלויים מוזהרין ומצווים לשורר ולעורר השמחה על מצות הקרבן, כדי להיות מעשה המצוה בשמחה.

מהפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" שרב מתנה מביא כמקור למצות שירה בשעת העבודה, ברור, כדברי רבינו בחיי, שאין חשיבותה של השירה רק בעבודת בית המקדש בלבד, אלא בכל עבודת השי"ת - ראוי שכל עבודתנו את ה' תעשה מתוך שמחה

ושירה³. ולכאורה, בכל מקום שהשירה תוסיף לאדם שמחה בשעת עבודת ה', יש מצוה לעורר שמחה זו, בדומה למצות שירת הלויים בבית המקדש.⁴

מלבד זאת, רואים מהפסוק הנ"ל את חשיבותו וחומרתו הגדולה של הענין. שהרי מובא בפסוק, שכאשר חלילה חסרה שמחה זו בתוך כלל ישראל, הדבר עלול לגרום ח"ו לגלות רח"ל, כמובא בהמשך הפסוק "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, ועבדתם את אויביכם בערום ובחוסר כל...". ה' ישמרנו.

שירה יש לה עיקר מן התורה

ספר "הבונה" על עין יעקב ערכין י"א ע"א:

רבו החכמים מכבוד הדר השיר ותועלתו:

- ♦ ... כמה תתעורר הנשמה מתוך הניגון והשיר להתנשא ולהתרומם מהחומר אל שמי מכון בוראה.
- ♦ ועבודה גדולה היתה [השירה] בהיכל ה', כעבודת הקרבנות. ידע סודה נעים זמירות ישראל אשר הכינה ויסדה במקדש ללויים במחלקותם ומשמרותם. ומכולהו תנאי ואמוראי בגמרא ערכין י"א ע"א תסתיים היות לה עיקר מן התורה.

3. ע' זוהר חלק ב' דף קל"א ע"ב: כד אתי צפרא וצבורא אשתכחו בבי כנישתא, בעו לאשתכחא בשירין ותושבחן דדוד, והא אוקימנא דסדורא איהו לאתערא רחימו לעילא ותתא, לאתקנא תקונין, ולא תערא חדוה, דהא בגין דא ליואי מתערי לאתערא רחימו וחדוה לעילא, באינן שירין ותושבחן. וע"ע זוהר חלק א' דף קמ"ח ע"ב: ליואי אינן בדיחי מלכא. זוהר חלק א' דף ק"ג ע"ב: לואי, דאינן בדיחין לההוא סטרא במאני זמר ותשבחן.

4. ע' גר"א אד"א דברי הימים א' (כ"ג - ד') "מְאֵלָה לְנִצָּחַן עַל מְלֶאכֶת בַּיִת ה'" שמדובר על שירת הלויים בבית המקדש, שבפסוק שם השירה נקראה "נצוח", וכ' הגר"א, וז"ל: 'לנצח' על שם שבכח השיר מנצחים ליצר הרע. עכ"ל.

ב. דוד המלך והנביאים

דוד המלך, נעים זמירות ישראל, היה מנגן בכלי שיר, וכן נהגו הנביאים, כדי שתשרה עליהם רוח הקודש. כמו שכתוב אצל אלישע הנביא (מלכים ב' פרק ג' - ט"ו) "ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'", ולומדים מכאן חז"ל בגמרא (שבת ל' ע"ב) שאין השכינה שורה אלא מתוך דבר שמחה של מצוה. ופירש שם רש"י (בפירושו על הגמרא ובפירושו על מלכים שם) שמטרת השימוש בכלי השיר היתה לסלק את כעס הלב ולעורר בלבו של הנביא את השמחה הגדולה של המצוה להכין את עצמו להשראת השכינה⁵. היינו שטבעה של נעימות השירה היא לסלק את ההפרעות של רגשות השנאה והעצבנות שבלב, וכך היא מאפשרת לאדם לחוש את שמחת נוכחותו ית'.

וכתב הרמח"ל (בספר "פנות המרכבה" [פנה שניה]), וז"ל:

שום נביא לא יכול לקבל נבואתו אלא בכח שירות ותשבחות, וס"ז "ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". וכך צריך שהנביא יכין עצמו בשירות ותשבחות, לעורר השירה העליונה, ואז יכול לכנס במקום הראוי לקבל נבואתו.⁶

ג. השירה בלימוד התורה

מובא בגמרא מגילה ל"ב ע"א ובמסכת סופרים פ"ג:

אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".⁷

5. רלב"ג (משלי פרק ט"ו פסוק י"ג): הנה הלב השמח ייטיב העיון ובכעס הלב ועצבונו תהיה הנפש נכאה ודואגת, ולזה היתה השמחה משובחת באופן מהכעס, ולזה תמצא כי אלישע אמר שיקחו לו מנגן לשמח לבו ואז היתה עליו יד ה', ונתבאר ג"כ שכל ימי כעס יעקב על בנו יוסף לא שרתה עליו רוח הקדש. עכ"ל.

6. וע"ע ספר "מעבר יבק" (חלק שפתי צדק פ' ל"א) [מו' סידור עיון תפלה לפני תפלת נשמת]: כ' בתקו"ז (תקון י"ב) כי יש היכל למעלה בשמים גנוז שאינו נפתח אלא בנגון, וליה כוון אלישע בשלש ניגונים שניגן. והנשמה נהנית מהניגון לפי שהיא רגילה בנגוין בשיר של מלאכי השרת ושיר הגלגלים. ובהיותה בגוף ושומעת נגון נהנית כמו שהיתה רגילה בהיותה דבוקה ביסודה. ומרוב הערבות ראוי לשרות עליה רוח האלהים כפי הנהגתה ויסודה הראשון. וש"ץ המנגן בתפלתו מעלה השכינה לפני המלך העליון מקשטת בשבע רעותיה המובאות לה על ידי התחתונים. ובעלותה כמה מלאכים וכמה מחנות וכמה נשמות עולים עמה כו'. ולכן מנהגן של ישראל לנגן בפה בבית הכנסת בשבתות וימים טובים זמני היחוד.

7. ואף שבגמרא במגילה שם אביי דוחה את המקור מפסוק זה, ע' רבנו יונה סוף ס' היראה, וס' חרדים פ' ל"ח (אות ל"ד) [וכן מובא בספר קצור ס' חרדים לבעל חיי אדם], והאריז"ל בשער המצוות שכולם מביאים מאמר זה. ונראה שאין כוונת רבי יוחנן לומר שהפסוק הוא מקור לדבר זה, שהרי לא מרומז ענין הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה בפסוק, אלא שרבי יוחנן אומר שעל אדם כזה ראוי לומר את הפסוק הזה "שע"י שמאסו חקותי חשבו

ובמדרש רבא שיר השירים פרשה ד' פסקה כ"ד מובא:

אמר ר' לוי אף הקורא מקרא בענוגו ובניגונו [בנועם קולו ובניגון הטעמתו] **עליו נאמר**
'דבש וחלב תחת לשונך' [חביבים דבריו לפני הקב"ה כדבש וחלב (מפרשי המדרש)].

שלמותה של מצות לימוד תורה היא כאשר הלימוד מלווה בתחושת ערבות ומתיקות גדולה. רגש זה הוא חלק חשוב כל כך של מצות הלימוד, עד שהוקדשה עבורו תפלה מיוחדת בברכת התורה, "והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו", דבר שלא מוצאים כדוגמתו בברכות שאר המצוות. ולכאורה, סיבת חשיבותה הגדולה של נעימות זו היא כמו שכתוב בפרשה הראשונה של קריאת שמע "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ... וכדברי הספרי שם, שאהבת התורה היא האמצעי שניתן לנו על מנת להגיע על ידו לאהבת ה' המובאת בפסוק הקודם. נמצא, שהרגשת ערבותה ומתיקותה הגדולה של התורה היא המפתח לאהבת ה', ולכן אנו מתפללים שאכן נשיג על ידי לימוד התורה מטרה נכספת זו [וע"ע בזה לקמן פרק י'].

ד. השירה בתפלה

מובא בספר חסידים (סימן קנ"ח, ובהוצאת מקי"נ סי' י"א):

אם באת להללו ולשבחו, דע כשאתה מתאוה לשבח, [לשמוע] קול נעים ושיר של שבח[ך], אם היו מרצים וממהרים בלא ניגון ומי מקובל היה [לך], לפיכך אין לעשות במהרה אלא במשך ובקול נעים ובקול רם, שנאמר (עזרא ג' - י"ב) "בשמחה להרים קול".

וכשתתפלל חקור לך אחר ניגונים, ואמור אותן באותו ניגון שנעים ומתוק בעיניך, באותו ניגון אמור תפלתך ו[אז] תתפלל תפלתך בכוונה, וימשוך לבך אחר מוצא פיך. לדבר בקשה ושאלה, ניגון שמכין [שמבכה] את הלב. לדברי שבח, ניגון המשמח את הלב, למען ימלא פיך אהבה ושמחה למי שרואה לבבך, ותברכהו בחיבה רחבה וגילה. אלה הדברים המכינים את הלב.

שאני נתתי להם חקים לא טובים ושהמשפטים שנתתי לא יכלו לחיות בהם" (מלבים שם). אבל אביי דוחה את דבריו ואומר שלא מתאים לומר על אדם כזה את הסיפא של הפסוק "משפטים לא יחיו בהם". אבל גם אביי מסכים שמתאים לומר עליו את הרישא של הפסוק "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים" - שאינו מרגיש מספיק את ה"טוב" של התורה. [וע"ע מסכת סופרים פרק ג' שהמימרא של רב יוחנן מובאת שם בלי חולק].

... ואין לך דבר שמביא את האדם לאהבה את בוראו, ולשמח באהבתו
 כקול מרים בניגון במשך.⁸

חשיבותה של השירה בהודיה לה' מובאת להלכה בשולחן ערוך או"ח סי' נ"א ס"ט לענין "מזמור לתודה" הנאמר בפסוקי דזמרה בימות החול, וז"ל: "מזמור לתודה יש לאומרה בנגינה"⁹. וכן כתב הטור לענין ברכת "ברוך שאמר": "ברוך שאמר וכו' צריך לאומרו בניגון ובנעימה כי הוא שיר נאה ונחמד למעלה". עכ"ל¹⁰.

8. כוונת המלה "במשך" לכאורה שיהיה בקצב איטי, כמו שכתוב שם קודם "אין לעשות במהרה אלא במשך". וע"ש בספר חסידים (מקי"נ) "תפארת השירה - משיכה". וע' גם הערה הבאה.

9. מקורו של השו"ע הוא מספר אורחות חיים לר' אהרון הכהן מלונגיל שם אות כ"ו וז"ל "מזמור לתודה, כתב הרב נתן שמצוה למשוך אותו בנגינה ולנגן". וע' ספר הליכות שלמה להגאון הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל פרק ו' הערה 42: "העיר תמיד מפני מה אין מקיימין דברי השולחן ערוך סימן נ"א סעיף ט' לומר מזמור לתודה בנגינה, ובפרט קהלות החסידים שרגילים לזמר בשעת התפלה כגון א-ל אדון וכדומה, למה אין מזמרים במזמור לתודה". עכ"ל. וע"ע כל בו סי' ד': במזמור לתודה מצוה למשוך בנגינה ולנגן משום דאמרינן במדרש כל השירות עתידות לבטל חוץ ממזמור לתודה. ולכך נהגו למשוך ב"טוב להודות לה'" בשבת, וסמך לדבר שאמר דוד "ענו לה' בתודה" כמו "וענו הלויים". עכ"ל. [ע' ריטב"א מכות י"ח ע"ב: "וענית" לשון קריאה בלשון הקדש בכל מקום כדפרשו מדכתיב "וענו הלויים". ובמדרש אמרו "וענית בנגון כמו ותען להם מרים"].

10. וע"ע גמ' ברכות דף ו' ע"א: תניא אבא בנימין אומר אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת שנאמר לשמוע אל הרנה ואל התפלה במקום רנה שם תהא תפלה. פרש"י: במקום רנה - בבית הכנסת, ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות בנעימת קול ערב. וע' ספר חסידים - סימן י"ח: שורש התפלה, שמחת לב בהקב"ה, שנאמר (דהי"א ט"ז - י') "התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה'". ולפיכך ה' דוד מלך ישראל מנגן בכנור על כל תפלותיו וזמירותיו, כדי למלאות לבבו שמחה באהבתו של הקב"ה. וע"ע פסיקתא דרב כהנא - פסקא י' אות ג': "כבד את ה' מהונך" (משלי ג' - ט') שאם היה קולך ערב פרוס את שמעו ועבור לפני התיבה על שם כבד את ה' מהונך, ר' חייה בר אדה בר אחתיה דבר קפרא היה קולו ערב והיה בר קפרא אומר לו היה בני פורש את שמעו ועובר לפני התיבה על שם כבד את ה' מהונך - ממה שחנך. וכן מובא מעין זה במדרש תנחומא ראה פרק י"ב. וכ"כ רש"י משלי שם: מהונך - מכל מה שחנך אפי' מקול ערב (אל תקרי מהונך אלא מגרונך). וע"ע זוהר חלק ב' דף צ"ג ע"א: כבד את ה' מהונך, מהונך מחנך, בחדוה דנגונא למחדי לבא. [כבד את ה' מהונך" היינו מ"חנך" מן החן שלך, דהיינו בשמחה של ניגון, כי זהו שמחת הלב. (פירוש הסולם)]. וכתב הרמב"ם בפרקי ההצלחה: המתפלל יהיה פונה אל הש"י עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו, ידיו פרושות וכלי דבורו הוגים מדברים, ויתר חלקיו חרדים ונרעדים, ולא יסיר מהנעים קולות ערבים, מתדבק מכין עצמו מתחנך כורע ומשתחוה בוכה, לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא. עכ"ל. וע"ע ספר תיקונים חדשים (תיקון ל"ג): תרעא תנינא תרעא דניגונא. ודא מתפתח בזמנא דמטאן ישראל לפסוקי דזמרה. דבשעתא דאינון מנגנין בהו בבי כנישתא, כמה מארי דניגונא קיימין לנגנא אבתרייהו. וכד אינון מזמורין סלקין ברעותא דלבא ובחדותא כדקא יאות, קב"ה מחבב לשירתא דישראל יתיר משירתא דמלאכי עלאי. ואינון מלאכין לא מתקנאין בישראל, אלא אדרבא כלהו פתחין ואמרוין "אשריך ישראל מי כמוך וכו'" (דברים ל"ג - כ"ט). בההוא זמנא אתוסף בהו נהירו על נהירו חדותא על חדותא. ובגין כך כלהו תאיבין תדיר לטיבותא דישראל. וע"ע ראשית חכמה שער האהבה פ"י וז"ל: ומכלל אהבת המלך לכבדו ולשורר לפניו בבית הכנסת, כמו שדרך הוא לשורר לפני מלך בשר ודם. והלולו של מלך הוא כבודו, כענין (תהלים כ"ט - ט') "ובהיכלו כלו אומר כבוד", ואומר "הבו לה' כבוד ועוז, הבו לה' כבוד שמו", ובמה שמו מתכבד ודאי שהוא על ידי ההלל והשיר והשבח. ובזוהר (דף ע"ג ע"א) פתח ר"א ואמר (ישעיה כ"ה - א') "ה' אלהי אתה ארוממן אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן", כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא ביקרא דקודשא בריך הוא ולשבחא ליקריה, בגין דכל מאן

וכתוב בספר "אור זרוע" ריש הלכות שבת שבמיוחד בשבת קודש יש לעורר שירה נלהבת של תשבחות לה'. וז"ל:

הוסיפו שבחות בשבת [בפסוקי דזמרא], דאשכחן שלא בחר הקב"ה ביום השבת בשבחות של מלאכי השרת, כי אם בשבחות ישראל. דאמר במדרש: "שש כנפים שש כנפים לאחד", מלאכי השרת משוררים כל ימות השבוע, משורר בכנף את יומו, דהיינו ששה כנפים לששה ימים. ביום השבת אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם אין לנו כנף שנשורר לפניך, תן לנו כנף שביעי ונשורר לפניך היום. אמר להם הקב"ה יש לי כנף אחד בארץ שמשורר לפני היום, שנאמר "מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק".¹¹

התרגשות בשירות התפילה

החכם צבי זצ"ל:

○ קבלת השבת בריקוד ○

מנהגו של הגאון בעל חכם צבי זצ"ל כששימש כאב"ד דק"ק אמשטרדם היה לקבל את פני שבת קודש ב"קבלת שבת" מתוך ריקוד ושמחה, אף שצורת ריקודו לא הייתה מתאימה לאופיים של אנשי קהילתו. פעם רקד כנגדו אדם כדי להתל בו, ולא זז משם עד שנשתגע והיה רוקד תמיד וסופק את כפיו בלי הפסק עד יום מותו, וכדברי רז"ל "הוי זהיר בגחלתן שלא תכוה"

(ספר שם הגדולים, הגהות מנחם ציון מערכת גדולים אות צ')

דידע לשבחא למאריה כדקא יאות קודשא בריך הוא עביד ליה רעותיה, ולא עוד אלא דאסגי ברכאן לעילא ותתא. ועל דא מאן דידע לשבחא ליה למאריה ולייחדא שמייה חביב הוא לעילא וחמיד הוא לתתא וקודשא בריך הוא משתבח ביה ביקריה, ועליה כתיב (ישעיה מ"ט - י"ג) "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".
 11. וע"ע מדרש תהילים מזמור צ"ב: "כשהוא [השבת] נכנס אנו מקבלין אותו בשירין ובזמירין, שנאמר, מזמור שיר ליום השבת". וע' זוהר חלק ב' דף ר"ה ע"א: כד סליק נהורא, עמא קדישא מקדמי לבי כנישתא בלבוש יקר, בחדוה... משבחן בשירין ותושבחן, וסלקין תושבחן לעילא, ועלאין ותתאין כלהו בחדוה, ומתעטרן כלהו כחדא, פתחי עלאי ואמרי, זכאין אתון עמא קדישא בארעא, דמאריכון אתעטר עלייכו, וכל חילין קדישין מתעטרין בגניכון. [כשמאיר הבוקר בשבת, מקדימים בני" לביהכנ"ס בלבוש יקר ובשמחה ומשבחים בשירות ותשבחות, ועולות התשבחות למעלה, ועליונים ותחתונים כולם בשמחה ומתעטרים כולם כאחד...]. וע"ע ברעיא מהימנא ספר דברים פרשת עקב דף רע"ב ע"ב "צריכין לאתערא שירה וחדוה לפתורה לגבה". [צריכים (בשבת) להתעורר בשירה וחדוה על שולחנם לכבוד השכינה].

הרב שמואל צבי קובלסקי זצ"ל:

אדם ניכר בשירותיו

כאשר רצה הצדיק הרב שמואל צבי קובלסקי זצ"ל לבדוק בחור לראות את התאמתו להיות חתנו, היה בא לראות איך הוא אומר "אנעים זמירות" אחרי תפילת שבת. הוא אמר; "להתפלל בלהט ובדבקות בשבת אין זו רבותא, אבל אם ב"אנעים זמירות" הוא מנעים ברגש, יודע אני כי הוא מתאים להיכנס לביתי".

(אנא עבדא עמ' 362)

ה. מטרת הבריאה ומטרת עם ישראל

כתוב באותיות דרבי עקיבא [מובא בספר "אור זרוע" בראש הספר]:

מנין שלא ברא הקב"ה את העולם אלא בשביל שירה וזמרה. שנאמר "הוד והדר לפניו, עוז ותפארת במקדשו", 'הוד והדר לפניו' - בשמים, 'ועוז ותפארת במקדשו' - בארץ, ... אמר הקב"ה ¹²... אלמלא שירה וזמרה שישראל אומרים לפני בכל יום לא בראתי עולמי. אפילו ישראל שכל העולם כולו נברא בשבילם, לא בראתים אלא בשביל שירה, שנאמר "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו".

וכן מובא במדרש [מדרש מי השלוח (ומעין זה גם בז"ח, ות"ז תקון י')]:

בראשית: אמר רב חנינא בר ברתיה דרב חנינא, "בראשית" [אותיות] שי"ר תא"ב, רמז שהקב"ה מתאוה לשירן ותושבחתן של ישראל.

12. המשך דברי המדרש: "... אמר הקדוש ברוך הוא אפתח להם לישראל פה ולשון בדברי תורה כדי שישבחו שמי בכל יום ויום, שאם אין ישראל בעולם אין לי שבח וגדולה, שאלמלא שירה וזמרה שישראל אומרים לפני בכל יום לא בראתי עולמי...". עכ"ל. משמע שעיקר השירה של כלל ישראל היא לימוד התורה. וע' ביאור דבר זה לקמן.

ומובא בתיקוני זוהר (ג' ע"א, וכ"ה ע"א), שהשם "ישראל" אותיותיו "שיר א-ל", המראה על תפקידו של ישראל להגיע לשירה לה'. וכתב השפת אמת¹³, שעל שם משימה זו והיכולת המיוחדת שיש לעם ישראל לשיר לפניו ית', נקרא בשם "ישורון"¹⁴.

והנה ברור, שהמשימה הגדולה של שירה וזמרה לה', שהיא תפקידנו ומטרת העולם, אינה רק פעולה חיצונית של הבעת שירות ותשבחות לה', אלא הרגשת שאיפה חזקה ונעימות גדולה להודות ולהלל לה', עד שהלב נוטה באופן טבעי להתפרצות בשירה. מציאות נפשית זו תתקיים אצל אדם הרגיל לשים לב לכל חסדי השי"ת, ומרגיש את טובו ית' ואת אהבתו הגדולה לברואיו שמאחוריהם. אדם כזה יצטרך רק התעוררות כלשהי וכבר יתלקח לבו בשירה של הלל והודיה לה'. זוהי התכונה המיוחדת של שירה שיש לעם ישראל. נמצא, שכינון ארבעת המדורים של אהבת ה' הוא היסוד של תכונת ה"שירה" שיש לעם ישראל באופן מיוחד: ההתרגשות וההתפעלות מכל הדברים המועילים ("אחותי") והנעימים שה' שם בעולם ("רעיתי"), המעוררים את הלב לשיר לפניו ית' על טובו ("יונתי") ועל אהבתו המופלגת לברואיו ("תמתי").

כפי האמור, הישג זה הוא מטרתנו ומטרת כל הבריאה כולה, וכן מבואר בפרקי אבות (סוף פ"ו):

כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו [פרש"י: לשבח¹⁵] שנאמר (ישעיה מ"ג) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".

13. שפת אמת ספר ויקרא (לפסח - שנת תרנ"ט): זה עיקר השירה כשזוכין להישיר החלק שלמטה עם שלמעלה. כמו שכתוב "האלקים עשה כו' האדם ישר". רק על ידי החטא נעשה חשבונות רבים. ובני ישראל שתקנו החטא ונקראו "ישורון" זכו אל השירה. וכן הוא ביום שבת קודש טוב להודות, שאז מתעלה העולם ונשמח יתירה יורדת, ויש דיבוק וחיבור תחתונים לעליונים.

שפת אמת ספר בראשית (פרשת וישלח - שנת תרמ"ט): שלוש השמות "יעקב" "ישורון" "ישראל":

- הנפש הוא במעשה ... והוא שם "יעקב" שתיקון המעשים בעלמא דשיקרא צריך להיות בעקבה ובתחבולות שונות.
- והרוח הוא הדיבור וע"ש זה נקרא "ישורון" כמ"ש "עם זו יצרתיו כו' תהלתי יספרו". ועל שם השירה והרנה נקראו "ישורון"...
- ושם "ישראל" הוא הנשמח והמחשבה. ובבחינה זו הם למעלה מהמלאכים אשר על זה כתיב "כעת יאמר כו' מה פעל אל".

וע' ספר נועם אלימלך - ליקוטי שושנה, וז"ל: יש ב' מדריגות בצדקות. א' מדרגות יראה היא הנקרא בשם יעקב כמ"ש "אל תירא עבדי יעקב" נמצא מצינו יראה אצל יעקב. והב' היא מדרגת העובד מאהבה היא הנקרא בשם ישראל דהיינו "ישר אל", שהוא מודה ומשבח להשם יתברך ברוך הוא בשירות ותשבחות והוא על ידי אהבה רבה. וכתב השפת"א, שבמיוחד בשבת קודש יש ליהודי אפשרות להשיג מדרגה מרוממת זו של "ישורון".

14. מדרש תהילים מזמור קמ"ח: אמר ישעיהו (ישעיה מג, ז) "כל הנקרא בשמי וגו'". לא ברא הקב"ה את האדם אלא לכבודו. וכן הוא אומר, (משלי טז, ד) "כל פעל ה' למענהו וגו'" בראן להיות מקלסין. וע"ע מדרש תהילים מזמור י"ט: השמים מספרים. זה שאמר הכתוב (משלי טז, ד) "כל פעל ה' למענהו" - לקלוסו. כמה דאמור, (תהלים קמז, ז) "ענו לה' בתודה". "ברוך אלוקינו שבראנו לְכַבְּדוֹ". ברוקח מופיע הנוסח ב"ובא לציון" "ברוך אלוקינו שבראנו לקלוסו, עם זו יצרתיו לי תהלתי יספר" והיינו כנ"ל פירושו של הנוסח שלנו.

ופירש שם הרד"ק ישעיה (מ"ג - ז):

"כל הנקרא בשמי" - כל ישראל נקרא "עם ה'" ... לכבודי בראתיו - ... הם נבראים לכבוד האל ... להתבונן ביצירת האדם ומתקון איבריו היאך נעשו בחכמה, ובתקון פרנסתו מיום הולדו, וזאת ... מביאה האדם להכיר בוראו ולשבחו ולהודות לשמו, וזהו כבוד האל. לפיכך אמר: ישראל שבראתיו לכבודי, והוא מתבונן במעשיו, ומודה על יחודי...

שירה רוחנית על דברים גשמיים

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

כדי לשיר לה' צריכים להרגיש שמחה בטובת הבריאה

כשאומרים את הפסוק "שירו לו זמרו לו" (תהלים ק"ה) יש לזכור, שכדי שיוכל האדם לשיר ולזמר לה', צריך שהוא יהיה במצב של "שירו", ו"זמרו", ואחר כך יוסיף "לו" - לשיר ולזמר לה'. רק כשהאדם במצב של שמחה ושירה עם כל מתנות האלוקים יוכל להוסיף על כך ולפנות את דעתו למקור המשפיע לו את כל הטוב שהוא חש. ואף שבדאי היעד הנכסף הוא לשיר ולזמר לה' באופן נעלה ומרומם, השלב הראשון הוא לחוש שמחה בדברים המוחשים ביותר, שהם כל טובות הבריאה הגשמית, ועל ידי זה ישיג את השמחה והשירה המרוממת האמיתית.

(ספר "שערי אורה" עמ' קכ"ח - תוה"ד)

ו. סיכום

מכל המקורות המובאים לעיל רואים שהשירה מהווה אמצעי יקר שהקב"ה שם עבורנו בעולם כדי לעזור לנו להשיג את הרגשות המרוממים ביותר של אהבת ה'. על שירה כזו של הלל והודיה המביאה את האדם לידי רגשות אהבת ה', נאמר שהקב"ה "בוחר בשירי זמרה". כאשר אנו מעוררים רגשות של התקרבות אליו ית' ושל אהבתו, אנו גורמים בזה נחת רוח גדולה למעלה, כשמחת אב הנכסף לראות באהבת בניו אליו, הניכרת משאיפתם ושמחתם להיות קרובים אליו.

מובא בספר "מעבר יבוק" (מו' סידור עיון תפלה בהקדמה לתפלת נשמת) שבאותה צורה שבה האדם שר, מהלל ומשבח לה' בחייו, כך יקבלו את פניו למעלה אחרי פטירתו. וז"ל:

כמו שאדם מנגן לפני הקב"ה בכמה נגונים משירות ותשבחות והודאות, כמו כן כשעולה למעלה, כל פמליא של מעלה וכל החיות, כל המרכבות ומחנות מלאכים קדושים של חיות אופנים ושרפים, פורשים כנפיהם בשמחה ובנגון לקבלו.¹⁶

לפי הנאמר לעיל הדברים מבוארים: ההכרה המוחשית של האדם בכבוד שמים - המתבטאת בשאיפה ובנעימות שחש לשיר ולהלל לה' - היא ההצלחה האמיתית במטרת חייו, והיא חלקו בעולם הבא, שהרי כנ"ל "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו".

לא לזלזל באמצעי

הרב אלעזר מנחם מן שך זצ"ל:

○ הערך החינוכי הגדול של שירה ○

הרב שך זצ"ל היה מעורר את תלמידיו על החשיבות הגדולה של האווירה הראויה בסעודות שבת הנוצרת על ידי שירה משפחתית של זמירות ותשבחות כנהוג. הוא היה מזהיר, שהנסיון מוכיח שלחוסר השקעה בזה עלולות להיות השלכות חמורות בחינוך ילדים.¹⁷

הר' ש. ד. פינקוס זצ"ל:

○ "חובת כל היצורים" ○

על האדם לשיר ולשבח לפני השי"ת כמיטב יכולתו. גם לבני תורה חשוב לרכוש לעצמם את הכישרון לעבוד את בוראם בשירות ובתשבחות. המתרשל בזה, או שהוא אינו מכיר ח"ו בטובתו של הקב"ה, או שאינו רוצה לקיים את חובתו בעולמו, שהרי "חובת כל היצורים לפניך ... להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס, על כל דברי שירות ותשבחות דוד בן ישי עבדך משיח"¹⁸.

16. ע"ע בעל הטורים (דברים כו - טו), וז"ל: "לתהלה ולשם ולתפארת" כלומר מה שישראל משבחים ומהללים לשם הוא לו לתפארת. והיינו דאמרינן (מגילה טו, ב) "עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק", שאותה עטרה שמעטרים להקב"ה בתפלתם מחזירה להם [אבל מי ששח שיחת חולין בבית הכנסת מקיפין לו כל גופו בקוצים]. עכ"ל. מעין זה מובא בזה"ק גם לגבי האופן שהאדם מקבל את קדושת השבת. וז"ל בתיקוני זהר דף כ" ע"ב: מאן דמקבלין אושפיזין, דאינון נשמתין יתירין, דאינון מרכיבין עלייהו בערב שבת, באנפין צהובין (בגופין נהירין) בחדוה בענוגא בהאי עלמא, כד נשמתא ורוחא ונפשא נפיק מן גופיה מהאי עלמא, הכי מקבלין לון בעלמא דאתי, ואתמר בהון גם צפור מצאה בית וכו'. זכאה איהו מאן דמקבל אורחין ברעו שלים, כאילו מקבל אפי שכינתא, דבמדה דמדד בר נש בה מודדין ליה. עכ"ל. וביאור הדבר נראה ג"כ כאמור למעלה.

17. מפי השמועה.

18. "שערים בתפלה" רינה ז', ח'.

ב. הסוגים השונים של שירה

כדי להשתמש באמצעי המיוחד הזה באופן המועיל, חשוב להבין את האופנים השונים של שירה הקיימים, ואז נבין איך להשתמש בכל סוג במקום הנכון, ואיך להשמר מסוגי השירה השליליים.

א. "רעיתי" - "יונתי" - "תמתי"

ישנם כמה סוגים של שירה:

- **שירת "רעיתי"** - היא השירה הנעימה, והמנגינות הנעימות, אף אלו שאינן מיועדות מצד עצמן לשם הלל והודיה לה'. שירה זו יכולה לשמש כאמצעי לאהבת ה' כמו כל שאר הדברים הנעימים שהקב"ה שם בעולם. כאשר מכירים שהשי"ת הוא מקור כל הנעימויות האלו ("רעיתי"), אפשר להגיע על ידם להכיר בצורה מוחשית במידות חסדו וטובו ית' ("יונתי"), ובאהבתו הגדולה לבריותיו ("תמתי"), שגרמו לדברים האלו להימצא בעולם.
- **שירת "יונתי"** - היא שירה של הלל והודיה להשי"ת, כשירת דוד המלך ושירת הלויים בבית המקדש, זמירות שבת ושירות התפילה, המעוררות רגשי שבח והלל להשי"ת על רוממותו וטובו המופלא.
- **שירת "תמתי"** - היא שירה של שמחת ההתאחדות עם קדושתו ית', כשירת מגילת שיר השירים, שירי כיסופים על ירושלים, בית המקדש והתגלות כבוד שמים. גם השירים של עבודת ה' והשאיפה לגרום נחת רוח לפניו ית'¹⁹ וכן הניגון של לימוד התורה, שייכים למדור זה. מהות שירים אלו היא התאחדות והתבטלות רצונותיו האישיים של האדם לרצונו ית' ולקדושת התורה אשר היא חלק כביכול מקדושתו ית'.

יש לשים לב, שכל סוגי השירים הללו מעוררים חלקים שונים של הנפש, ולכן ככל שיצטרפו יותר סוגים של שירה, השירה תהיה מושלמת יותר וישתתפו בה יותר חלקים מפנימיותו של האדם. בזאת מונחת חשיבותה הגדולה של השירה, שכן על ידה אפשר לעורר את הרגשות העמוקים ביותר של הנשמה ["יונתי" "תמתי"], ולאחד את כל חלקי הנפש להשתתף איתם. הנשמה מטבעה חשה נעימות גדולה להודות ולהלל להשי"ת ["יונתי"] וכן להדבק בו ית' ולגרום נחת רוח לפניו

19. כדוגמת השירים: "אנא עבדא דקוב"ה", "לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו" וכדומה.

[תמתי"], ועל ידי נעימות השירה [רעיתי"] גם החלקים הנמוכים של הנפש משתתפים בתחושות הנעימות האלו המורגשות על ידי הנשמה. סגולת השירה היא שבאמצעותה יכול האדם לאחד את כל פנימיותו בשמחה של עבודת ה' והודיה לו, ובזה ישתף את כל חלקי הלב והנפש באהבת ה' כמצווה עלינו בתורה "ואהבת את ה' אלוך **בכל לבבך ובכל נפשך**".

[השפת אמת²⁰ כתב שסגולה זו של השירה טמונה בשמה, שבמילה "שיר" יש את האותיות של המילה "ישר", שכנ"ל יעדו של השיר הוא לישר את כל פנימיותו של האדם שתהיה מותאמת לרגשות הנשמה. לפי זה מובן שבלשון "שיר" ו"שירה" המובאים בתנ"ך אין הכוונה תמיד לזמר, אלא גם לצורת הבעה שיופיה הלשוני (כגון שפה פיוטית, חרוזים וכדומה) מעוררת את כל חלקי הנפש לחוש בנעימות שהנשמה מרגישה מתוכן המילים. מבואר לפי זה, שכל התורה נקראת "שירה" כמבואר בגמרא נדרים דף ל"ח ע"א²¹, שהרי כל מטרת התורה היא לאחד את כל חלקי הנפש להיות מותאמים לרגשי הנשמה²².

על פי היבט זה מובנים בעומק יתר מטרות השירים המוזכרות לעיל (אות א):

שירת הלויים בבית המקדש - מטרת השירה היתה שהעבודה תעשה מתוך רגשי אהבה ושמחה נלהבים, למרות שיש בעבודת בית המקדש הקרבה תמידית של ערך כספי עצום והקדשת כוחות אנושיים רבים. היינו, שנעימות השירה [רעיתי"], והרגשת טובו ית' המבוטאת במילות ההלל וההודיה ששרו [יונתי"], תעוררנה את הרצון להקריב מתוך אהבה למי שמעריצים ביותר, ומרגישים שמחה גדולה לגרום נחת רוח לפניו ית'²³ [תמתי"].

²⁰ שפת אמת ספר ויקרא (לפסח - שנת תרנ"ט), מובא לעיל בהערה.

²¹ מהפסוק (דברים ל"א) "למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל". וע"ע בזה בהרחבה בספר העמק דבר לנצי"ב מוולאזין זצ"ל בהקדמה לבראשית אות ג'.

²² ונראה שזוהי כוונת הראשית חכמה (שער האהבה פ"י) וז"ל: כמו שהשיר גורם דבקות גם התורה נקראת שיר וגורמת דבקות, כדפירשו ז"ל (תהלים מ"ב - ט') "ובלילה שירה עמי, אין רנה של תורה אלא בלילה". והנה כל מציאות השיר בין רנה של תורה בין שאר השירים הכל הוא לתת התעוררות אל השכינה, כאומרם (שם ל' - י"ג) "למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך". ואי אפשר לפרש ש"לעולם" שאמר דוד הכל במזמורים, שתורתו מתי היתה נעשית. אלא ודאי גם עסק התורה מכלל ההודאה והשבח, וכמו שאמר (שם קי"ט - ז') "אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך". עכ"ל הראשית חכמה. וע"ע פירוש היעב"ץ לאבות - פרק ג' משנה ט': "רבי שמעון אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילו זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו". ואף על פי שמתוך כך יבא לספר שבחו של הקב"ה שברא אלה, אפילו הכי מתחייב בנפשו כי פוסק מקדושה חמורה לקדושה קלה... ואולם אומר "מעלה עליו הכתוב", ולא אמר "הרי זה", כי איננו מתחייב בנפשו בהחלט כיון שעוסק בשבחו של מקום, אבל התורה כועסת עליו, כי העוסק בה משבח למקום במפואר שבשבחוח ולמה יניח את העיקר ויאחוז את שאינו עיקר. עכ"ל.

²³ רגשי כבוד מעוררים רצון לעשות נחת רוח למי שמכבדים כמבואר לעיל בפרק ג'.

שירת התפילה - עבודת התפילה אמורה להיות חוויה נעימה ביותר של התקרבות להשי"ת, עד שקרוב לומר שדרגתה האמיתית של תפילה נקבעת לפי הנעימות וההנאה של קדושה שהאדם חש על ידה. השירה היא אמצעי שבכוחו לעזור מאד להישג זה. נעימות המנגינה המורגשת על ידי החלקים הנמוכים של הנפש, מעוררת את הנעימות מהלל ומשבח לה' המורגשת על ידי הנשמה ["יונתל"]. כמו כן, בחלקי התפילה של תחינות ובקשות, השירה מתאמת את רגשות החלקים הנמוכים של הנפש לרגשות הנשמה. על ידי זה, עבודת התפילה נעשית בנעימה ובאהבה, בהשתתפות כל חלקי פנימיותו של האדם ברגשות הנשמה.

שירת הנביאים - תחושת נוכחות השי"ת, יחד עם הכרת טובו המופלא ואהבתו הגדולה לברואיו, מלווה תמיד ברגשות שמחה כלשון הפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד - לכן שמח לבי ויגל כבודי ...". מטרת שירת הנביאים היתה (מלבד סילוק רגשי המתיחות והשנאה המפריעים לקבלת פני השכינה) שהנעימות החיצונית של השירה תעורר את הנעימות והשמחה הגדולה שבהרגשת נוכחותו ית' ["אחותי - רעייתי - יונתי - תמתיל"]. יש מצווה לחוש את הנעימות הגדולה של נוכחות זו, כמו שכתב רש"י (שבת דף ל' ע"ב) ששמחה זו נחשבת 'שמחה של מצוה', כיוון ש"מצוה היא להשרות עליו שכינה". מצוה זו היא מצות אהבת ה', שבה אנו מצווים להרגיש בצורה עוצמתית ביותר את השמחה ואת הנעימות הגדולה של נוכחותו ית'²⁴.

שירת לימוד התורה - לימוד הנעשה בקול ובמנגינה ערבה, מרומם את כל חלקי הנפש, ועל כן השפעת לימוד כזה לקדש ולטהר את הלומד²⁵ היא גדולה הרבה יותר מלימוד

²⁴ לפי דברי חז"ל שאמרו "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה" אפשר ללמוד שאין השראת שכינה בלי שמחה הנובעת מאהבת רצונו ית'. דהיינו אהבת ה' מסוג קבלת מלכות שמים בשמחה ["מלכותו ברצון קבלו עליהם" - ע' לקמן פרק ח'] ולא מספיק אהבת מידותיו ית' לבד.

²⁵ ע' ספר שמירת הלשון (ח"א - שער התורה - פרק א') וז"ל: איתא בספרי פרשת עקב (משלי ה' ט"ז), "פוצו מעינתין חוצה". נמשלו דברי תורה למים. מה מים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם, שנאמר (משלי ד' כ"ב), "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא", ומה מים מעלים את הטמא מטמאתו, כך דברי תורה מעלים את האדם מטמאה לטהרה, שנאמר (תהלים י"ט י'), "יראת ה' טהורה". [וממילא כשם שמים מטהרים את האדם, אף שהטומאה מתפשטת בכל איבריו, כן התורה מטהרת את האדם מטומאת עונותיו, אפלו אם נתפשטה עליו מכף רגלו ועד ראשו. וכשם שאין אדם נטהר, עד שיעלו המים על כל איבריו, ולא תהיה שום חציצה בין האיברים למים, כן צריך שישעבד את כל גופו ואיבריו באמת להתורה, ולא תהיה שום חציצה בין האיברים למים, הדברים האלה וגו' על לבבך"]. עכ"ל ס' שמיה"ל. וע' עירובין דף נ"ד ע"א: אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא פתח פומיך קרי פתח פומיך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר 'כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא' אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה. [לפי הדברים האלו מובנת שיטת ר' יוחנן מובאה מגילה ל"ב ע"א ומסכת סופרים פ"ג 'הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר '... משפטים לא יחיו בהם' (שחסר חלק חשוב מכח החיות שהתורה נותנת ללומדיה, שהוא קשר האדם עם ה'). אולם אביי במגילה שם חולק על זה (ע' לעיל בהערה)].

הנעשה בשקט ובלי נעימת קול. נעימות הלימוד הנעשה בצורה כזו ["רעיתי"] מאפשרת שגם החלקים הנמוכים של האדם, יחוו את המתקנות שחשה הנשמה מקדושת לימוד התורה ["תמתי"].

ב. חשיבות אופן השירה הראוי

הרמח"ל מביא, שכדי להשיג את המטרה הרצויה של השירה נצרכת זהירות גדולה. על שירה ששרים בצורה הנכונה נאמר "כי קולך ערב" והיא מסלקת את רוח הטומאה מן האדם ומן העולם. אולם, על ידי עיוות ענין השירה, במקום שתהיה בגדר "ערב", יש אפשרות שאותן אותיות תהפכנה לקבל משמעות שלילית והשירה תהיה ח"ו בבחינת "ברע" ו"בער" מצד הטומאה²⁶. וז"ל הרמח"ל (ספר תיקונים חדשים, תיקון ל' [מתורגם ללה"ק]):

בזמן שישראל שרים בניגון לפני הקב"ה בבית הכנסת, נאמר עליו "כי קולך ערב" (שיר השירים ב' - י"ד). ואם לא מתכוונים לשם מצוה כראוי נאמר "ערבה כל שמחה" (ישעיה כ"ד - י"א), והוא "בער" מצד הטומאה, שנאמר עליו "איש בער לא ידע" (תהלים צ"ב - ז') וחוזר להיות "ברע", כגון "וברעתם יצמיתם" (שם צ"ד - כ"ג). אבל אם מכוונים בו כראוי, מתעורר רוח שהוא "רוח בער" (ישעיה ד' - ד') ובו יהיה מבער גילולים מן הארץ, בתיקון היוצא מניגונים האלו.²⁷

גם הרב אברהם בן הרמב"ם בספר "המספיק לעובדי ה'" (מאמר כבישת הכוחות והמעשים עמ' 561), מזכיר את הזהירות הנצרכת בענין השירה, שכן ישנם שירים המעוררים את היצר הרע רח"ל. וגם רבינו סעדיה גאון בספר אמונות ודעות (מאמר עשירי - אות י"ח) כותב על השפעת המוזיקה על נפש האדם, שיש מוזיקה המעוררת את האדם לכעס והשתררות ולעוד מידות מגונות רח"ל²⁸. על כן, חשוב לבדוק שסוג המוזיקה והאופן ששרים אותה מתאימים באמת להלל

26. מלבי"ם תהלים (צ"ב - ז'): בער - הוא אדם הבהמי מלשון "אנחנו ובעירנו" (במדבר כ'). ומעין זה כ' המצודות שם.

27. וז"ל: בזמנא דישראל סלקין בניגונא קמי קב"ה בבי כנישתא, אתמר ביה "כי קולך ערב" (שיר השירים ב' - י"ד). ואי לא מתכווני לשום מצוה כדקא חזי, אתמר "ערבה כל שמחה" (ישעיה כ"ד - י"א). ואיהו "בער" מסטרא דמסאבא, דאתמר ביה "איש בער לא ידע" (תהלים צ"ב - ז') ואתהדר "ברע", כגון "וברעתם יצמיתם" (שם צ"ד - כ"ג). אבל אי מכוני ביה כדקא יאות, מתער רוחא דאיהו "רוח בער" (ישעיה ד' - ד') וביה יהא מבער גילולים מן הארץ, בתיקונא דסליק מגו אינון ניגונין, לקשרא דרגא בדרגא כלא כדקא יאות.

28. עוד בענין זה: כתב הרב שמואל אליהו מזוואלין זצ"ל בסוף ספר אמרי שאול "אחריות כבדה לוקח אדם על עצמו כשהוא משמיע רינה, כי עליית הנפש והנשמה וירידתה נתונים בפי הניגון. הכל תלוי במנגן. הניגון עשוי להעלותו עד גבהי מרוממים ולהורידו ח"ו עד שאול תחתית". עכ"ל.

וע"ע חגיגה דף ט"ו ע"ב, שהתנא אלישע בן אבויה יצא לתרבות רעה מהשפעת זמר יווני. [אפלטון הפילוסוף היווני העיר בזמנו על ההידרדרות הגדולה המוסרית והחברתית שהתרחשה בתקופה שלפניו ביוון שהקבילה לשינוי

ולשבח לה', ושהיא משיגה את מטרתה האמורה לעיל, לעורר את רגשות הנשמה של הלל והודיה לה' ולצרף איתם את כל חלקי הנפש.

וכן מבואר במדרש²⁹:

אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב (תהלים ק"ג) "הללוהו בתקע שופר, הללוהו בנבל וכנור, הללוהו בתוף ומחול, הללוהו במנים ועוגב" וכי צריך הקב"ה להאי? אלא אמר דוד, כל מה שתשבחו לקמי קב"ה בהני מיני זמר, אינו כלום. כאדם האומר לחברו, "עכשיו עשה זה וזה, וכל מה שתעשה אינו כלום, עד שתעשה דבר פלוני". כך אמר דוד, "הללוהו בצלצלי שמע, הללוהו בצלצלי תרועה", כלומר אינו "הללו", אלא מהו "הללו"? "כל הנשמה תהלל יה - הללוי-ה". והאחר אינו כלום אלא הלול הנשמה, הדא הוא דכתיב "כל הנשמה תהלל יה הללויה" נע' רד"ק (תהלים שם): כל הנשמה תהלל יה - על כל ההילולים הוא הילול הנשמה, והיא התבונן במעשה האל יתברך ובידיעתו כפי כח הנשמה בעודה בגוף].

עוד כתבו הפוסקים³⁰ שיש ליזהר לא להשתמש בשיירי קודש לשם בידור בלבד, כמו שכתוב בספר חסידים (סימן תתרי"ד) שהרי זה כשימוש בחפץ של קודש למטרה של חול, וכותב הספר חסידים שהתנהגות כזו היא רח"ל "רע בעיני ה'". וז"ל:

קיצוני באופייה של המוזיקה, וכתב: מתוך טיפשותם חשבו שאין טוב או רע במוזיקה, העיקר ההנאה שמקבלים ממנה ... אולם המוזיקה נכנסת עמוק לתוך נפש השומע ומשפיעה על טבעו. באמצעות המוזיקה גרמו להפקרות ורוח של עבריינות. גם הפילוסוף אריסטו כתב שיש כח למוזיקה להשפיעה על תכונותיו של השומע, שכן הנפש השפלה נהנית מקצבים פרימיטיביים, ואילו נשמה מרוממת נהנית מסדר הרמוני ומוזיקה רצינית. וכתב שעל כן חשוב להשתמש במוזיקה החיובית בחינוך ילדים. (קונטרס "כי דבר ה' בזה" עמ' 13)

וע' ספר "לבושה של תורה" (להרה"ג פ. א. פאלק שליט"א) סי' ע"ט ס"ק (י"ד - ט"ז), שהמוזיקה החדשה הנפוצה, שבה מרבים להכות בקול גדול על התוף יותר מלנגן, יסודו בפיזור הנפש, וככל שהרעש גדול יותר, מתמלא הלב ביותר ריקנות. ולא זו בלבד שמוזיקה כזו אינה מרוממת את נפש האדם אלא היא משפילה אותה ומעוררת בה תאוות ותשוקות שליליות שבלאו הכי היו שקטות ורדומות. מעולם לא הביא הרעש הזה למנוחת נפש ולשמחה רוחנית. אפילו נכרים רבים שונאים אותה, מחמת טיבעה לעורר את הנפש הבהמית של האדם במקום לעורר את רוממות הנפש כשירה וכזמרה אמיתית. ק"ו שעלינו, בני האבות והאמהות הקדושים, לשנוא ולהרחיק זמר כזה. מוזיקה כזו משחיתה את הנפש היהודית ... והוא רחום יכפר עון. עכת"ד. ע"ע לעיל בשם ספר חסידים: אין לך דבר שמביא את האדם לאהבה את בוראו, ולשמח באהבתו כקול מרים בניגון במשך (ע"ש בהערה ש"במשך" הכוונה בקצב איטי).

29. מדרש הנעלם פרשת בראשית, מאמר תוצא הארץ נפש חיה.

30. ע' מגן אברהם סי' תק"ס ס"ק ק' בשם ליקוטי מהרי"ל מו' משנה ברורה שם ס"ק י"ד. וע"ע ט"ז שם ס"ק ה'. ומקורם מגמ' סנהדרין ק"א ע"א: תנו רבנן ... התורה חוגרת שק ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת לפניו רבוננו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים. וע"ע שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' קמ"ב וספר "לבושה של תורה" (להרה"ג פ. א. פאלק שליט"א) סי' ע"ט הרחבה בענין זה, שמלבד הנ"ל עוברים גם על "כי דבר ה' בזה" ועוד איסורים חמורים רח"ל.

"ושר בשירים על לב רע" (משלי כ"ה - כ') [פירוש המילים "על לב רע", היינו] על לב עצב, כמו "אין זה כי אם רוע לב" (נחמיה ב' - ב'). מי שאומר שירים פסוקים ומתנגן, או כמו פיוטים שנתקנו לשבח בהם להקב"ה, שהם משוררים לפקח ולשמח לב עצב, רע בעיני ה', שמשתמש בעבודת ה' [היינו שמשתמש בשיירי קודש רק לשם נעימת השיר, בלי להתייחס כלל לתוכן של קדושה שבהם].

לאור הנ"ל יש לציין שבכל המדובר בפרק זה בשבחה של השירה, הכוונה לשירה מעין שירת הלויים בבית המקדש ושיירי דוד המלך נעים זמירות ישראל, שהיא שירה המרוממת את האדם וגורמת נחת רוח גדולה למעלה, ועליה נאמר שהקב"ה "בוחר בשיירי זמרה".

רוממות שירתו של הרב ברוך בער זצ"ל

הרב ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל ראש ישיבת קמניץ ניחן משחר ילדות בחוש מוזיקלי, והעוברים והשבים היו מתענגים לשמוע את שיר לימודו עד השעות הקטנות בלילה. גם בישיבת וולאז'ין היתה נפשו משתפכת בשיר ובהלל לקב"ה, ואף היה רושם שירים במחברת. הוא חיבר הרבה ניגונים, ובשבתות ובימים טובים היה שר שיירי רגש ודביקות בהשי"ת. רבים היו באים לשמוע בהשתפך נפשו אל אלוקיו. בפרט בליל הסדר, היו באים מתחת לחלוננו כדי לשמוע את ניגוניו המרוממים בשעות הקדושות של ליל שימורים. חתנו הג"ר ראובן גרוזובסקי זצ"ל היה ממהר לגמור את הסדר בביתו, והיה יורד לבית רבנו והם היו שרים ביחד בדביקות רבה. במשך השנים הוא הלחין מנגינות רבות מרטיטות לב ונפש, אותם היה משמיע בשמחת נישואי חבריו ותלמידיו ובעתות רצון. הרבנית רוחמה שיין תחי', בתו של הצדיק הרב יעקב יוסף הרמן זצ"ל, אשר הרב ברוך בער התארח בביתם באמריקה, מתארת את זמירות השבת של רבנו: "רוח שבת אמיתית שררה בבית כאשר אבא ורבנו היו שרים זמירות שבת. פניו של רבנו זרחו באור של קדושה שהציף את ביתינו בעונג עילאי, חשבתי בליבי, מן הסתם כך נשמעת שירת המלאכים. אנשים רבים מקרוב ומרחוק באו להקשיב לקול זמירותיהם."

כשהחל בהרבצת תורה, בקשו תלמידיו שבימים טובים ובשבתות ישיר עמהם בצוותא חדא וינגן להם ממנגינותיו. רבנו התלבט בדבר ושאל את רבו הגאון הרב חיים סולוויצ'יק זצ"ל. הוא השיב שאינו רואה בכך כל פגם. אדרבא, אם ניחון בכח זה והתלמידים יתרוממו ויתעלו מהשירה, עליו להסכים לבקשתם.

מאז הסכים לשיר בחברת הבחורים בימים טובים, ולעיתים אף בשבתות בזמן סעודה שלישית. רוב השירים שהיה שר באותם הזדמנויות היו שיירי רגש. הוא היה מרבה לשיר בימים טובים את שירו של רבי אברהם אבן עזרא "צמאה נפשי לאלוקים, לבי ובשרי ירננו לא-ל חי" ואת הניגון "אודה לא-ל לבב חוקר". לשיא הדבקות הגיע במשפט "מכסא כבוד חוצבה לגור בארץ ערבה". אחד הניגונים שהיה שר פעמים רבות היה השיר ששר הגר צדק מוילנא רבי אברהם פוטוצקי הי"ד בשעה שהלך למות על קידוש ה', "אבל אנחנו עמך, בני בריתך, בני אברהם אוהבך, שנשבעת לו בהר המוריה" - ניגון עליז ושמח ביותר, המגלה שהלך לקיים את המצוה בשמחה גדולה.

אף שראה רבנו בשירה כלי חשוב להתעלות רוחניות, לא הסכים שישירו בזמן שאינו מתאים. קרה שבימי החנוכה התאספו כמה תלמידים ל"זיץ" של שירה. רבנו קרא להם ואמר להם "דא איז אישיבה, אין אישיבה לערנט מען!" ["כאן ישיבה, ובישיבה לומדים!"]

(ספר הרב הדומה למלאך עמ' 334).

ג. הבדלים במניעים ובעוצמת רגשות השירה

יש שירה כמו השירים הנרגשים שאנו שרים כדי לשבח ולהודות להשי"ת, ויש שירה בעוצמה אחרת לגמרי, כמו שירת הים של כלל ישראל כאשר הקב"ה קרע את הים סוף לפניהם, והם ניצלו באופן ניסי ומפתיע מהאויב המצרי. יש ריקוד כמו הריקודים הנלהבים שלנו בשמחת תורה ובשמחות של מצוה, ויש ריקוד ברמה של הפיזוז והכרכור של דוד המלך לפני הארון, או של הריקודים המלוהטים של הצדיקים בשמחת בית השואבה בבית המקדש. כדי להעלות את דרגת השירה שלנו, חשוב להבין את מהותם של הבדלים בין שירים אלו.

א. שני מניעים לשירה

יש שני מניעים לשירה להשי"ת:

יש שירה שמקורה בהתפרצות רגשות הנשמה הגדושה כל כך ברגשי הלל והודיה להשי"ת עד שהרגשות בוקעים מעצמם מתוך פנימיותו של האדם בצורת שירה, בלי הנחיית השכל. מעין שירת עם ישראל בשירת הים, כמו שכתב המהר"ל בספר "גור אריה" שמות (ט"ו - א') על הפסוק "אז ישיר משה", וז"ל:

"כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה" [לשון רש"י]. למה כתב זה ש"עלה בלבו שישיר", והרי מבואר בכתוב שהיה שר, והוא למכתב 'אז שר משה', ולמה לי להאריך ולומר "עלה בלבו שישיר - וכן עשה"? ויש לומר מפני שהפועל של השירה היא בלב, כי כאשר יגיע השמחה בלב הצדיקים עולה בלבם השירה. ואין ספק כי בכל לב היו משוררין ושמחים. ולכך כתיב "אז ישיר" שהיה עולה בלבם לומר שירה, כלומר שהגיע בלבם השמחה מן הנס, ולא שהיו מכריחים עצמם אל השירה על ידי שכלם כאדם שהוא מכריח עצמו לדבר, שאם כן לא היה שירה בשמחה, אבל השירה שהיא בשמחה - מתחלה מתחדש לו שמחה גדולה בלב, ומזה עלה בלבו שישיר.

לעומת זאת יש שירה שמקורה בשכל האדם המחליט לשיר וקובע את תוכן וצורת השיר, כאשר המטרה היא לעורר את הנשמה שמטבעה מתלהטת מרגשי הלל והודיה לה'. בהמשך מהלך השירה, כאשר רגשי הנשמה מתעוררים, השירה תצא מאליה ללא צורך בדחף שכלי³¹. אשרי המעורר בלבו רגשי הלל והודיה להשי"ת ומגיע על ידם לאהבת ה' מושלמת בכל לב ובכל נפש.

השירה מרוממת מעל כל הקשיים

הרב משה שמואל שפירא זצ"ל:

הרב משה שמואל שפירא זצ"ל, ראש ישיבת באר יעקב, ניחן בקול ערב ובכישרון מיוחד להלחין שירים מרוממים של דבקות בהשי"ת ובתורתו. הוא היה אומר: "הרחוב היום מקולקל ופרוץ באופן נוראי, אין מנוס מלהכניס קצת חמימות דקדושה בלב התלמידים, כדי שיתחסנו מאוירת הרחוב הסוחף, ועל ידי זה יהיה להם חוסן נפשי לעמוד מול הסביבה המורעלת".

פעם, בלילה חורפי סוער, חיכה להסעה שתסיעה אותו לביתו והיא התעכבה מלבוא. הקור היה עז, ורוח מקפיאה נשבה בעוז. מתוך הסערה התפרץ מפי רבינו לחן חדש, שיר שחמימותו התגברה על כל הקור והסתערות הרוחות:

"רבנו של עולם, אני אוהב אותך!

רבנו של עולם, אני מתגעגע אליך!

רבנו של עולם, אני מבקש ממך - תאהב אותי ותתגעגע אלי!

רבנו של עולם, אני לך ואתה לי!"

(רבי משה שמואל" עמ' 952, 172)

31. משלו על זה משל נאה, שפעולת השירה מסוג זה דומה לאופן בו השמיכות מחממות את האדם לביל חורף קר; בתחילה האדם מחמם את השמיכות באמצעות חום גופו, ואז בהמשך, השמיכות מחממות אותו בחזרה. כן בשירה, בהתחלה האדם צריך להתאמץ כדי לעורר את רגשי השירה, ואח"כ, כאשר פנימיותו מתלהטת מהשירה, השירה מעוררת אותו.

ב. ריקוד

הרמב"ם כתב בהלכות לולב פרק ח' (הל' י"ג - ט"ו) בתיאור שמחת בית השואבה שהיתה בבית המקדש בחג הסוכות:

והיאך היתה שמחה זו. החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתיים וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שיר ותושבחות ...

מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין לראות ולשמוע.

השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (דברים כ"ח) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר "אל תתהדר לפני מלך". וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובד מאהבה. וכך דוד מלך ישראל אמר (שמואל ב' - ו') "ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני". ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה' שנאמר (שמואל ב' ו') "והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'".

והנה ענין זה של הפיזוז והכרכור של דוד המלך צריך ביאור, שמבואר במדרש שריקודים אלו היו באופן מופרז ביותר עד שהיו נראים כנוגדים אף את כללי הצניעות. כמובא במדרש רבה במדבר (פרשה ד' פסקה כ'), וז"ל:

"מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו" - מכאן את למד שהיה הופך אספירס ומשוויר [מדלג וקופץ ומגלה רגליו], שכן היא אומרת לו "אשר נגלה היום". התחילה עושה מריבה כנגדו מבקשת לאכול פניו. ... "אשר נגלה היום" הלווי בצניעות, אלא "לעיני אמהות עבדיו ואלו הן נשי ישראל שהיא קוראה אתהן אמהות. "כהגלות נגלות אחד הריקים" אמר רבי אבא בר כהנא הריק שבריקים זה ארכיסטס [ליצן מרקד] שאין ריקם הימנו מכל מצוה, כך היה דוד מרקד לפני הארון. אמרה לו היום נגלה כבודו של בית אבא, בוא וראה מה ביניך לבין בית אבא, כל בית אבי היו צנועים וקדושים ... ואת עומד ומגלה לבושך כאחד הריקים.

הדבר צריך הסבר, שהרי נפסק להלכה, שכמו שיש איסור מן התורה לאחרים לזלזל בכבוד המלך, כן אסור למלך לזלזל בכבוד עצמו, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק ב' הלכה ג'). אם כן, איך היה מותר לדוד המלך לזלזל בכבוד עצמו ובכבוד מלכותו לעיני העם? עוד לא מובן מדוע היה חשוב כל כך לדוד המלך לפזז ולכרכר דווקא באופן המזלזל בכבודו, מה יחסר אם ירקוד באופן מכובד כיאות לכבוד המלכות?

בנוסף לכך, דברי הרמב"ם בהלכות לולב הנ"ל צריכים ביאור, שכן משמע מהם שיש בריקודים מופרזים אלו תוספת כבוד שמים [וכן מופיע במדרש שם: "כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו'... כן אתה מוצא בדוד מלך ישראל שלא נהג עצמו בגאווה לפני המקום אלא ביזה עצמו לפניו כהדיוט **להרבות כבודו של מקום**"]. אמנם, לא ברור איזה כבוד שמים יצא מפעולה כזו של זלזול המלך בעצמו? הרי כבוד מלכות בשר ודם משקף כבוד שמים, כנוסח הברכה "אשר חלק מכבודו לבשר ודם", ואם כן לכאורה ככל שמתרבה כבוד המלכות כך מתרבה כבוד שמים, וככל שמתמעט כבוד המלכות מתמעט כבוד שמים!

נראה בעה"י ביאור הענין, בהשוואה לשגריר של מלך בשר ודם. על אף שהשגריר צריך להקפיד על כבודו כיון שכל זלזול בכבודו הוא זלזול בכבוד המלך, מכל מקום כאשר המלך בעצמו נמצא אין מקום לשגריר להקפיד על כבוד עצמו. כשהמלך נמצא, אף השגריר אמור להוות דוגמא לכבוד שיש לתת למלך ולהראות נכונות אף לזלזל בעצמו כדי להרבות בכבוד המלך. בזה הוא מראה שאין לו התעניינות בכבוד עצמו, כי אם כל מעייניו לכבוד המלך בלבד. כדוגמה זו היא מצבו של מלך בשר ודם כלפי השי"ת, כיון שכל כבוד מלכות אנושי ראוי לה רק בתור נציגות של מלכות שמים, כאשר יש הזדמנות לנציג בעצמו להרבות את כבוד משלחו, אין לו מקום להתהדר.

אמנם עדיין אין הדבר מבורר כל צרכו, שהרי כאשר השגריר מכבד את המלך בכבוד אמיתי, מקובל הדבר שעליו אף לזלזל בעצמו לשם כך; אך לכאורה, כאשר הוא מתנהג כמשתגע, הדבר אינו מוסיף כבוד למשלח, אלא אדרבא, יגרם זלזול למלך כאשר יתגלה שניציגיו החשובים הם חסרי דעת וכבוד עצמי!?

ונראה שיש בפיזוז ובכרכור מתוך הלל והודיה לה' ענין נשגב ביותר שמתווסף על ידם כבוד שמים באופן אמיתי ונעלה מאד - והוא תוספת כבוד שמים שמתווספת בתוך פנימיותו של הרוקד עצמו, וכדלהלן:

כאשר הנשמה מרגישה התעוררות חזקה להלל ולשבח לה' עד שהשירה ממלאת את כל פנימיותה, האדם חש שלא מספיק לשיר בפה בלבד, אלא גם הגוף מתחיל להתנועע באופן טבעי מעצמו מתוך רצון להשתתף עם הנשמה ברגשי השירה. תנועות הריקוד הן תנועות טבעיות מתכונות

הנשמה, שכן מציאות טבעה של הנשמה היא כשלהבת, כפי שמובא בזוהר הקדוש (פ' פנחס דף רי"ט ע"א)³². ועל כן כאשר השירה נובעת מהתעוררות והתלהטות הנשמה, האדם מרגיש מעין תנועות ריקוד בפנימיותו, וכאשר העוצמה גדלה, אז מורגש רצון גם מצד הגוף להצטרף ולהתנועע ביחד עם השירה. על ידי השתתפות הגוף בשירת הנשמה באמצעות ריקוד, הגוף עצמו והחלקים הנמוכים של הנפש מתעלים להשתתף גם הם ברגשות אהבת ה' של הנשמה.

ונראה שזוהי כוונת דברי המהר"ל בספר "באר הגולה" (הבאר הרביעי), וז"ל:

השמחה הוא מצד הנפש, ... מצד שהגוף החמרי ... יש לו כבידת הטבע, ואדרבא מצד הגוף החמרי שהוא בכח ימצא התוגה. ולפיכך כאשר האדם מרקד יש בו השמחה יותר, כי הנפש בשלימות כחה ואז נמצא השמחה. ולפיכך אמר שהקדוש ברוך הוא יעשה מחול (פי' ריקוד) לצדיקים בגן עדן, כי הצדיקים כאשר יהיו בגן עדן יהיו מסולקים מן החומר העכור ויהיה הנפש גובר. ... שבמחול הנפש גובר והגוף נמשך אחריו. ... ומזה הטעם כאשר מקדישים להקב"ה מרקדים ומתעלים למעלה ואומרים "קדוש קדוש קדוש". כי כאשר יאמר שהוא קדוש ורצה לומר שהוא נבדל מן הגוף, ... יש לו להתעלות מן כבידות הגוף, כי איך יהיו מקדישים לו יתברך והאדם עם הגוף. ולכך הוא מרקד ומגביה עצמו, והוא הסתלקות מן הגוף, ואז יאמר קדושה אליו יתברך.

לכן, כאשר דוד המלך רקד לפני ארון האלוקים מתוך תחושת שמחה גדולה בנוכחות כבודו ית' "שויתי ה' לנגדי תמיד .. לכן שמח לבי ויגל כבודי..", הוא רצה לשתף את כל חלקי נפשו, אף הנמוכים ביותר, באהבה ובשמחה המרוממות האלו. מטרתו בזה היתה מטרת חיינו, שהיא להרבות כבוד שמים בתוך עצמנו ובעולם כולו. מי שהכיר במטרת הריקודים הללו של דוד המלך, ראה בהם נכונות גדולה לוויתור על כבוד עצמו למען הרבות כבוד שמים בתוך עצמו, ונגרם בזה ריבוי כבוד שמים גם אצל כל אלו שהבינו בעומק כוונתו. וכן נפסק להלכה ברמב"ם, שכן ראוי יאה לכל אחד לעשות, ואשרי חלקו של מי שמתנהג בזה כדוד המלך.

בסיום הענין של ריקוד, נראה להוסיף שתי הערות בענין השימוש בו כאמצעי לעלות במעלות קיום מצות אהבת ה':

32. וז"ל (מתורגם ללה"ק) הנשמות של עמים העכו"ם הם שקטים ואינם מתגעגעים, כי אין להם תורה, ואינם נדלקים בה, ואין אור שורה בהם, ועל כן הם עומדים כעצים בתוך האש שדולקים בלי אור השורה עליהם. וע' מנורת המאור (אות ק"ג): מצאתי במדרש: חייב אדם לנענע עצמו בתפלה, על שם שנאמר: "כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהלים לה, י) וכן מנהג החסידים. עכ"ל. וע"ע ספר הפליאה (ד"ה אשר אנכי מצוך היום) וינענע גופו כשהוא יושב וכשהוא עומד כדי לעורר ולנענע הרחמים שאין בהתעוררות לבד הכוונה. זהו "כל עצמתי תאמרנה ה' מי כמוך".

כפי שמתואר לעיל לענין שירה, גם בריקוד יש שתי אפשרויות של מניעים. אף כאשר אין התלהטות הנשמה בעוצמה כזו שבכוחה להביא לריקוד מכוחות עצמה, אם קיימת התרגשות בעוצמה מספיקה בתוך הנשמה, ניתן לפתח אותה ולעוררה באמצעות ריקוד חיצוני. על ידי ריקוד חיצוני המבוצע באופן המתאים לתכונות הנשמה, יש אפשרות להוציא מהכוח אל הפועל רגשות אלו של הנשמה ולהרגישם בכל עוצמתם. זוהי מטרת הריקודים הנהוגים בשעת שמחה של מצוה, בשמחת תורה, בשמחת חתן וכלה וכדומה. התנהגות חיצונית המתאימה לתכונות הנשמה, מעוררת בתוכה רגשות של שמחה בקדושת המצוה והתלהטות בהכרת טובו ית' ואהבתו אלינו.

עוד יש להעיר, שאם דוד המלך רקד בצורה מופרזת כזו על אף שהדבר היה עלול להתפרש כזלזול חמור ביותר בכבוד המלכות (לרואים שלא הבינו את עומק משמעות הדבר, כמו מיכל בת שאול), ודאי שיש ערך רוחני אמיתי מהמדרגה העליונה לפעולות ריקוד המעוררות רגשות אלו, עד כדי כך שהישג זה דוחה את כבוד המלכות הנדחה רק משום כבוד שמים³³.

החדרת האמת על ידי שירה וריקוד

הרב שמחה זיסל זיו זצ"ל ה"סבא מקעלם":

הרב שמחה זיסל זצ"ל היה נוהג לחזור על פסוק או מאמר חז"ל פעמים רבות במנגינה מיוחדת כדי להחדירו ולהפנימו בתוך לבו. פעם התחבא תלמיד בעליית הגג שהיה לומד שם וראה אותו שר ורוקד במשך חצי שעה למילותיו של הפסוק "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב"

(תנועת המוסר"ח"ב עמ' 83).

33. וע"ע מה שכתבנו בפרק הקודם בהערה בענין מה שאחד מלשונות של שיר היא "שגיון". וז"ל ההערה שם בסוף: ע' רש"י שם עירובין דף נ"ד ע"ב: "באהבתה תשגה תמיד - בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי, להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". עכ"ל. ונראה שכל לשון "שגה" הכוונה פעולה הנעשית מכח הרגש המתגבר על השכל. ועל כן, כאשר הפעולה נעשית מתוך רגשות של הגוף (הנפש ורוח) שמתגברים על השכל הרי זה כשלון וחטא, אבל כאשר הרגשות של הנשמה מתגברים על השכל בהלל והודיה לה' ית', הרי זה דבר מעולה ומשובח. [ולפ"ז "שגיון" בשיר, היינו שיר היוצא מעצמו בלי קביעת השכל, מעין המו' לעיל לענין שירת הים].

ד. "בכי" או "שירה", הבחירה בידינו

שירה אמיתית לה' אינה חוויה נעימה ומרוממת בלבד, אלא בכוחה גם להציל את האדם מצרות רבות בעולם הזה. חשיבותו של סוד זה אינה רק האפשרות להנצל על ידו מצרות, אלא העובדה שהנהגה עליונה זו מגלה כמה נחת רוח הדבר גורם למעלה.

הרב אביגדור מילר זצ"ל מעיר בספר "שערי אורה"³⁴ הערה יקרה בענין זה. וז"ל:

כל המאורעות המתרחשים בעולמנו הם לתכלית אחת, והיא שנזכור את הבורא יתברך ושנתעורר לפנות אליו ולקרא לו.

וזה בשני אופנים:

א. בצעקה כדי להינצל מאיזה צרה ודוחק.

ב. בקריאה של הודיה על הצלחה או הצלה מצרה.

והנה באמת יש לאדם ברירה בענין זה, שכן אם הוא יתמיד לקרוא להשי"ת בהודיה בלב שלם, יתמעט הצורך לצעוק מתוך הכרח של צרה, חלילה. אבל בין כך ובין כך, רצונו ית' הוא שנקרא אליו כדי שנזכור אותו תמיד.

בדרך כלל הצעקה להינצל מצרה היא ביותר התרגשות מעומק הלב מאשר ההודיה, ולכן שולח הקב"ה צרות. על כן, אם האדם היה מעורר את לבו לקרוא לה' באותה מדה של התרגשות ועומק הלב מתוך הודיה, היה יכול להינצל מהרבה צרות. עכת"ד.

דברים קרובים לזה מופיעים גם בספר "שפת אמת" (פסח תרמ"ז ותרג"ג ועוד) על הפסוק (תהילים ס"ח) "אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות". פסוק זה מתאר את יציאת עם ישראל ממצרים, שהקב"ה הוציאם ממאסר בתוך מצרים "בכושרות", ודורשים חז"ל (סנהדרין כ"ב ע"א) את המילה "בכושרות" שהיא נוטריקון של המילים "בכי ושירות". מפרש השפת אמת שכוונתם של חז"ל היא, שיש שתי דרכים שבהן האדם יכול לצאת מתוך המגבלות של ההסתר הגשמי ["מצרים" האישית]: דרך אחת היא על ידי ייסורים ובכי רח"ל, ודרך שנייה היא על ידי שמחה ושירה. כשזוכים, יוצאים על ידי שירה וזמרה של הלל והודיה לה', וכשלא זוכים, הקב"ה

34. שערי אורה ח"א עמ' נ"א (מובא חוברת קול התורה מס' נ"ב).

מוציא את האדם באמצעות בכי על צרותיו ח"ו. ולעולם כוחם של ישראל להתרומם מעל העולם הגשמי וליצור קשר עם בורא העולם, הוא בפה. וזהו "הקול קול יעקב" ב' קולות אלו שבהם טמונה הייחודיות של עם ישראל.³⁵

נמצא שהודיה ושירה נלבבת לה' בכוחן לקרב את האדם מאד לרבש"ע, ועם זה גם להצילו מהרבה מקשיי החיים. על כן אשרי האדם המתרגל לשיר שירים המבטאים את הרגשות הנישאים ביותר של הלל, הודיה ואהבה להשי"ת.

35. ע' שפת אמת ספר ויקרא (לפסח - שנת תרנ"ג): בענין קריעת ים סוף אחר יציאת מצרים. דכתיב "מוציא אסירים בכושרות" ואמרו חז"ל "בכות ושירות". דיש גאולה על ידי בכיה ובקשה, ויש על ידי שירה וזמרה. ובגלות ובימי המעשה הוא על ידי בכות, ובזמן גאולה ובשבת הוא על ידי שירה כמו שכתוב "טוב להודות". ולכן איתא במדרש כי שביעי של פסח כמו שבת. והקב"ה הכין ביציאת מצרים ב' הדרכים להיות הכנה לדורות להוציא הנצוצי קדושה שמתפזרים בין האומות. כשזוכין יכולין להוציא על ידי שירה וזמרה, וכשאינן זוכין הוא על ידי בכי'. ולעולם כחן של ישראל הוא בפה. ["הקול קול יעקב" הוא ב' קולות הנ"ל]:

שפת אמת ספר ויקרא (לפסח - שנת תרמ"ז): הנהגת בני ישראל לפעמים בגלות ובהסתר ולפעמים בהתגלות הקדושה. ... ובמדרש "יונתי בחגי הסלע כו'", שרצה הקב"ה לשמוע קולם לכן גירה בהם המצריים. והוא פלא היתכן שיהיו מצטערין [פי' שיהיה מצערם] כדי לשמוע קולן. אבל הענין כי בוודאי כחן של בני ישראל בפה כמו שכתוב "הקול קול יעקב" והוא בכח התורה. אבל בעוד שלא זכו לתורה היה נצרך להיות התעוררות קול יעקב על ידי הגלות ויסורים. וזהו "מוציא אסירים בכושרות" שיש שנפתח הלב לצאת מתוך הסתר הגשמיות לפעמים על ידי יסורים ובכיה, ולפעמים על ידי שמחה ושירה בתורה ומצות. ואז עדיין לא היו מתוקנים כראוי, ולכן כתוב "יונתי בחגי הסלע", שהתקשרות דביקות בני ישראל בהקב"ה היתה עוד בהסתר ולא היו יכולין לפתוח פנימיות הלב רק על ידי צעקה. ולבסוף כתיב "אז ישיר" הוא הפתיחה על ידי שירה וזמרה. והוא הנהגה המיוחדת בשבת, "טוב להודות לה'". עכ"ל.

וכן מובא בספר בית תפלה (לבעמח"ס פלא יועץ) עמ' ס' וז"ל: כתבו המקובלים שיש שערים בשמים לתפלות, ויש לשירות. ופעמים ששערי תפלה ננעלים ושערי שירות פתוחים. וספרו מעשה שארע בירושלים, שהתפללו על הגשמים ולא נענו, והתחילו בשירות ובתשבחות ונענו. זכר לדבר "מוציא אסירים בכושרות" פרשו רבותינו זכרונם לברכה "בכי ושירות".

יש להעיר שלכאורה ענין זה הוא יסוד ניסיונו ועונשו של אדם הראשון, שהקב"ה שם אותו בגן עדן ואמר לו "מכל עץ הגן אכול תאכל", וכמוש"כ הגר"א באד"א שם המו' בפרק הקודם שזו היתה מצות עשה ולא רשות שיאכל מכל עצי הגן. ולכאורה המטרה היתה שהוא יאכל ויכיר את טובו ית' מכל חסדיו ועל ידי הכרה זו בטוב ה' לא היה נכשל בחטא, והעולם היה מגיע לתיקונו בדרך של הכרת טובה ושירה. אמנם כיון שהוא לא השיג הכרה זו והיה כפוי טובה כמו שאומרים חז"ל (ע"ז ה' ע"ב) מהפסוק "האשה אשר נתתה עמדי", חטא וגורש מגן עדן ועכשיו היה צריך לעבוד על הכרה בטוב ה' בתוך ההסתר בדרך של "בכי". [וכן מעין זה הוא הענין של גלות כמו שכתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". וכן בכל צרה אישית שקורה לאדם שהיא תולדה של חטא, וכמו שכתב הגר"א באד"א פ' האזינו על הפסוק "וישמן ישורון ויבעט", שהקב"ה משפיע תמיד חסד לאדם, ועל ידי שהוא לא מכיר טובה על זה, הוא מגיע לחטא. ואז תיקונו הוא רח"ל בדרך של בכי במקום שירה]. על כן, לפי המידה שהאדם מכיר טובה על כל החסדים של השי"ת ומגיע לשירה עליהם, הרי הוא מתקן את שורש חטאו של אדם הראשון, אשר זה הוא תפקידו בעולם.

השירה מסלקת מידת הדין ופותחת שיערי חסד

תנא דבי אליהו רבה (ל' - ח'):

הגלות מקורה בחוסר שירה לה' ◌

אלו שרנו שירה להקב"ה לא גלינו מארצנו.

זוהר הק' חלק ג' דף רפ"ו ע"א (מתורגם ללה"ק):

השירה גורמת ברכות בכל העולמות ◌

למדנו; השירה ששרים להקב"ה משפיע ברכות מלמעלה למטה עד שנמצאות ברכות בכל העולמות.

"שערים בתפלה" להר' ש. ד. פינקוס זצ"ל (רינה ו' - תוה"ד):

סגולה להינצל מצרה ◌

כאשר האדם בצרה, וחש ששיערי הברכה רח"ל סגורים לפניו, סגולה עצומה היא שיתבונן ברוב טובותיו יתברך על כל העולם בכלל, ואליו בפרט, עד שיבוא לידי שירה, ואז לילה כיום יאיר לו, כחשיכה כאורה.

שירי אהבת ה'

במשך הדורות צדיקים רבים כתבו שירים לבטא את רגשותיהם הנלהבים של אהבת ה'. מובאות כאן כמה דוגמאות כדי לעורר את לב הקורא ליזופי הנשגב שבשירים אלו, ולאפשרות להשתמש בהם לרומם את הנפש, ולהאירה ברגשי אהבת השי"ת.

רבי יהודה הלוי זצ"ל:

יִיטב בעיניך

יִיטב בעיניך נעים שירי ומיטב מהללי,
הדוד אשר הרחיק גדוד מני לרוע מעללי,
ואחזק בכנף ידידותו, והוא נורא ופלי,
די לי כבוד שמך, והוא חלקי לבד מכל עמלי,
הוסיף כאב אוסיף אהוב, כי נפלאה אהבתך לי.

מה ה' אלוֹקֵיךְ שואל מעמך

ומה ה' אלוֹקֵיךְ שואל מעמך כי אם לשוותו נגדך תמיד, כי מימנך בל תמוט.
העירה ועוררה את האהבה עד שתחפץ.
שים אמריו כחותם על לבך כחותם על זרועך, ותהיה בעיניו כמוצא שלום.
והדרך הטובה אחת היא לדורשיה, ברה היא למבקשיה, כל מבקשיה לא ייעפו.
והנביא דיבר אליך - הלוא תעשה?
על משכבך בלילות בקשהו, ובמורשי הלב דרשהו.
ואם לא תיגע, אל תאמר יגעתי ולא מצאתי.
כי הוא נמצא לכל דורשיו, ונדרש לכל שואליו, וקרוב לכל קוראיו באמת.

כי אם עוונותיך היו מבדילים בינו לביניך,
 לכן שוב ופצור³⁶ בנפשך, ועצור ברוחך, והחזק בתומתך,
 ואל תרפה עד יפקח האלוהים את עיניך, ויגלה את אזניך, ויטהר רעיוניך.
 כי עתה יעיר עליך, ושילם נוות צדקך, ותשא פניך ממום.
 ובטחת כי יש תקוה.

רבי אברהם אבן עזרא זצ"ל:

קטעים משיריו

מנת חלקי וצור חזקי וצוף מתקי וכל חשקי.
 כך דבקי חצוצרותי נגינותי, ושירותי אנגן עוד בבירך.
 נפלאתה לי אהבתך.

אהבתך אלי לי ערבה, מאהבת נפשי נפלאה.
 בו אחשוק עד כל אהבה, בלתי אהבתו, אשנאה.
 לראות הדרתו אקרבה, ובגאותו אתנשאה.
 ושמו על לבי אכתבה, ובפי צוף זכרו אקראה.
 כי כל אוסיף דעת שמו, אוסיף יראה גם אהבה.

רבי יצחק בר יהודה אבן גיא זצ"ל:

אנעים חכי

אנעים חכי במהלל מלכי, לבקש אהבה כי עזה כמות אהבה.
 נוחלי וקוני במשכב מלוני אזכור, כי אני חולת אהבה.
 יט כה וכה לבי להוליכו, יען כי תוכו רצוף אהבה.
 יראי חבה³⁷ הולכי נתיבה³⁸, נמשכים בעבותות אהבה.

36. נראה הכוונה מלשון "הפצר".

37. היראים מחמת אהבה

38. שומרי תורה

צור בוראכם בו אשביעכם, מצוה אתכם היום לאהבה.
 חוק זה שמרו ואל תפרו נא אם תעוררו את האהבה.
 קויתי לו לסבול סובלו, כי עוד דגלו עלי אהבה.
 נהרות רבות וכל משאבות, היוכלו לכבות את האהבה.
 לתת יואבה³⁹ זהב מרבה, את הון ביתו באהבה.
 פץ⁴⁰ בנעימה⁴¹ [לא-לי אזמרה(?)⁴²], מה יפית ומה נעמת אהבה.

רבי משה חיים לוצאטו זצ"ל:

מגדיל ישועות

מגדיל ישועות, אל נאדר בקודש, נורא תהלות סלה.
 תודה למי יאתה, עושה גדולות עוד מבלעדיך!
 לך נכספה נפשי, צור איזיתך.
 מדי אדבר בך, אזכיר בשמך.
 על דל שפתי כל נפשי בי סלה, אשא לעומתך.
 הן כל קרבי, כל עצמותי יחד, אל נגדך יגילו.
 לא יחריש ממך לבי בקרבי, אל שמחת גילנו.
 אנא רצה ממנו זבחי - תהלות סלה.
 עתה ביראתך יקרב לך מלכי, קול רנתנו.
 הואל רצה קחנו, ולעמך פניך האר כמו הארת.
 עם זו לך יצרת, שובה לבקש נא והושעתנו.
 נשמח בך - תשוב עוד תשמח בנו.

39. נראה הכוונה מלשון "אבה" - רצון, שרוצה ושמח לוותר על הרבה זהב באהבה.

40. לשון פוצה פה

41. בשירה

42. במקור יש את המילים "לי ועגומה" וצ"ב הכוונה. ונראה שיש כאן טעות הדפוס (שהמילה "אל" היו כותבים

בצורה של ל' מוארך) ואולי צ"ל "לאלי אזמרה".

רבי אלעזר אזכרי זצ"ל:

ז"ל ספר חרדים (פרק ל"ד): אחד מן הענפים היקרים [של מצות אהבת ה'] שבהתלהבות החשק ישיר האוהב שיר ידידות לפניו, לכן אשים לפניך קצת שירי אהבה אשר שרנו בשמחה בחברת חברים מקשיבים.

בקשה על הדביקות

אדון הכל הדורש לעם דורשיך, לא תתפרש מינו ואל נפרוש ממך.
 לך ידיד נפשינו כל מאוויינו, אתה שמחת לבנו וכל טובתינו, הן נכסוף נכספנו
 לשרת פניך - אדון הכל.
 עוצם תשוקתך בלבנו קשורה, וכתר מלכותך על ראשינו עטרה, ברוח נדיבה
 סמוך עבדיך - אדון הכל.
 זכנו לקדש רמ"ח אברינו, לב ורוח נכון חדש בקרבנו, לאור בנועם אור זיו שכינתך
 - אדון הכל.
 רצון עבדך לעשות נחת רוח, לך יוצר הכל, ולערוך שיח, מי יתן ותשמח בפועל
 כפיך - אדון הכל.

רהטא

אורך מתוק, ערב עלי שמחת לבי וששוני - אהוב נפשי, כל אחלי לבל אמוש
 מנגדך.
 זממי יומי וילילי, למצוא חן לפני כלילי⁴³ - אנא יוצרי מחוללי, האר פנים לעבדך.
 - אנא יוצרי.
 כאור בוקר יזרח שמש, לא יָפֶם ולא ימיש - ולב עבדך תאמץ, באש להב אהבְתָך.
 - אנא יוצרי.
 רחוף זיו שכינה עלי, ובה יהיו כל הגיוני - ואמרי פי וענייני, על דבר כבוד שְׁמֶך.
 - אנא יוצרי.
 יחיד יְחַד יחידתי, נְסֵר יִצֵר יקושת⁴⁴ - יצורים יחד יעבדוך, ישיר ישראל יִדְיָך.
 - יצורים יחד.

43. הכתר שלי - כל' "כליל תפארת בראשו נתת לו".

44. המוקש שלי - כל' "מפח יקוש" (תהלים צ"א).

רבי אליעזר פאפו זצ"ל:

ז"ל בס' בית תפלה: כתבו המקובלים שיש שיערים בשמים לתפלות, ויש לשירות. ופעמים ששערי תפלה ננעלים ושערי שירות פתוחים. וספרו מעשה שארע בירושלים שהתפללו על הגשמים ולא נענו, והתחילו בשירות ותשבחות ונענו. זכר לדבר "מוציא אסירים בכושרות" פירוש רז"ל "ככי ושירות". ואני עני ואביון סדרתי בקשות בעזרת ה' יתברך שמו, לומר באשמורת הבוקר בנועם שיח והכנעה.

נפשי איויתיך

נפשי איויתיך יומם ולילה, להודות לך בגילה,
אברך על הטובה, ואבקש על החובה.
ידבר רש לך תחנונים, לכפר כל עוונותי,
ולסייע מכאן ולהבא, לעבוד אותך בחיבה.
אלו פי מלא שירה, ויום ולילה אשירה,
לא אצא ידי חובה, לפי רוב הטובה.
לאשר טובות גמלתני, ומרעות הצלתני,
לא ידעתי ספורות, ולא אדע שירים ושירות.
יחידתי תודך, כי גבר עלי חסדך,
ושמת חלקי בתבונות, ולא שמת חלקי בקרנות.

רבי יעקב ישראל קניבסקי ("הסטייפלער") זצ"ל:

פיוט שכתב הסטייפלער זצ"ל על כריכת המחזור שלו של ימים הנוראים

~ אויתך קויתך ~

אלוקינו ואלוקי אבותינו,
 אויתך קויתך מארץ מרחקים.
 זכרתך, שחרתך, בקשתך ברחובות ובשווקים.
 אהבתך, אויתך, כאיל על אפיקים.
 הנני אני, עיני ורצוני, לך שוכן שחקים.
 יצרתני, וחצבתני, והוייתי אתה תקים.
 ותעודתי, ועתידתי תוציאני ממחשכים.
 ותחבקני, ובך תדבקני, לחיי עולם מתוקים.
 ובכן אפוא, מה לך פה בעולם רב-המעיקים,
 ודבר מה לי פה בעמלי להנאת גופי ועסקים.
 אחיל נוראות, ואוריד דמעות כנחל דמעות העשוקים,
 עת אסקור ואזכור מריי כאחד הריקים.
 נא, חוס נא, ולא אמות נא, טרם תקנתי הנזקים.
 לשוב עזרני, וחיל אזרני, לילך דרך צדיקים.
 שחרית ואחרית, וכל ימי לי חקוקים.
 אהבתך וקרבתך - מאוויי החזקים.

פרק ו

שויתי ה' לנגדי תמיד

השכל אשר שפע עלינו מהאלוה ית' הוא
הדיבוק אשר בינינו ובינו. הרשות נתונה
לך, אם תרצה לחזק הדיבוק הזה - תעשה,
ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד
שתפסקהו - תעשה. ולא יתחזק זה הדיבוק
רק בהשתמשך בו באהבת האלוה ושתהיה
כונתך אליה ..... ואמר דוד, "שויתי ה' לנגדי
תמיד, כי מימיני, בל אמוטי".

(רמב"ם "מורה נבוכים" חלק ג' פרק נ"א)

פרק ו' "שויתי ה' לנגדי תמיד"

רבים מכירים את הסעיף הראשון בשולחן ערוך אורח חיים אשר בו מובאת בהגהת הרמ"א מצות "שויתי ה' לנגדי תמיד", אולם מועטים מקדישים מחשבה למצוא את הדרך המעשית לקיים מצוה זו. להלן תוצג בעה"י נקודת מבט חדשה על מצוה יקרה זו.

הקדמה

הרמ"א בתחילת שולחן ערוך אורח חיים (סימן א' סעיף א') כותב:

"שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים.

וכתב על זה הגר"א בביאורו:

כמו שכתוב "איש צדיק תמים ... את האלוקים התהלך נח", וכן בחנוך, וכן באבות "אשר התהלכו אבותי לפניו", וזהו כל מעלת הצדיקים.

מדברי רמ"א אלו מתברר, שהמצוה להרגיש את קרבת השי"ת באופן תמידי, אינה רק פרט אחד מתוך הפרטים הרבים של עבודת ה', אלא מצוה מרכזית ביותר בתורה. ומדברי הגר"א שכתב שהיא 'כל מעלת הצדיקים' רואים שהיא ההצלחה הרוחנית האמיתית היחידה בעולם הזה - ואם כן, ברור שהיא מטרת כל התורה וקיום מצוותיה והמגמה שהיא ייעוד חיינו¹.

1. וכ"כ בעל אור החיים הק' (ויקרא ט' - ו') ז"ל: "השגת תכלית השלימות [היא] כמאמר דוד (תהלים ט"ז - ח') 'שויתי ה' לנגדי תמיד'". עכ"ל.

בדרך כלל מתייחסים למצוה זו כדבר השייך לאנשים בעלי מדרגות גבוהות בלבד, ואין להמון העם אפשרות של קשר אליה. להלן יבואר בעה"י שמצוה זו מיועדת לכל אחד, וטמונה בה עצה נפלאה שבכוחה לעזור לעלייתו הרוחנית של כל מבקש ה'.

א. קיום 'שויתי' – בהכרח מלווה ברגשי שמחה

הרמ"א, בהמשך דבריו המובאים לעיל בהתחלת ה"שולחן ערוך", כותב שאדם המקיים מצוה זו ומרגיש את נוכחותו ית' "מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד". מאידך, יש לשים לב שדוד המלך עצמו מתאר בהמשך הפסוק את הרגשות שקיום מצוה זו עוררו אצלו, ואומר "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט - לכן - שמח לבי, ויגל כבודי, אף בשרי ישכון לבטח" (תהלים ט"ז - ח'). תחושת קרבתו ית' היתה מעוררת בו רגשי שמחה ורוגע בכל חלקי הגוף והנפש². הרי ברור, שכוונת הרמ"א היא להוסיף ולא לגרוע על הנאמר

ולכאורה צריך ביאור איך יתכן שיש מצוה חשובה כל כך עד כדי כך שהיא מטרת כל המצוות, ולמרות זאת (לפי הרבה ראשונים) היא אינה מופיעה כמצוה עצמאית בתוך תרי"ג המצוות. ברם, התשובה ברורה, שמצוה זו היא באמת מצות אהבת ה' ויראתו, שהן מצוות תמידיות. שכן אדם המכיר ומרגיש את טובו, רוממותו, וגבורתו של השי"ת, וגם מרגיש שהוא נמצא קרוב אליו, ירגיש בהכרח יראה ואהבה אליו. כל מי שמרגיש את נוכחות השי"ת בלי רגשות של אהבה ויראה, ברור שאין לו הכרה מוחשית אמיתית במידותיו ית'. המצוה של "שויתי ה' לנגדי תמיד" היא המצוה להרגיש באופן תמידי את נוכחותו ית' עם כל המשמעות הרגשית של נוכחות זו - הכוללת את המצוות התמידיות של אהבת ה' ויראתו (וכן כל שאר מצוות הלבבות הנובעות מהרגשת נוכחותו ית', כגון ענוה ובטחון בה'). [על לקמן אות ד' שלפי הרמב"ן רבינו בחיי ואבנ"ע מצוה זו היא בכלל מצות דבקות בה', ולרבינו יונה שע"ת (ג' - כ"ז) היא כלולה במצות לא תעשה "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך", אולם הרמב"ם ועוד ראשונים לא הביאוה].

וע"ע חובות הלבבות בפתיחה לשער היחוד שכתב שמצות "שויתי ה' לנגדי תמיד" - שלא יחדל הלב מזכרון ה' תמיד, היא כוונת התורה במה שכתב "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך" [לכאורה כוונתו ש"הדברים האלה" היינו אחדות ה' ואהבת ה' המוזכרות קודם, יהיו תמיד "על לבבך"]. כל הדברים המוזכרים אח"כ בפרשה מיועדים להביא לקיום מצוה זו; שזו היא מטרת "ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך" [שתהיה רגילות לשונו בהם תמיד מביאה לידי זכרון הלב, ולא יפנה לבבו מזכר האלהים תמיד]. וכן "וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" [גורמות לזכור את הבורא ולאהבו בלב שלם ולכסוף לו, וכמו שאמר הכתוב ..שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה"]. ע"ש.

יש להעיר שמה שכתוב בחובות הלבבות שלימוד התורה בתדירות צריך להביא לקיום מצות "שויתי ה' לנגדי תמיד", כן מבואר בסנהדרין כ"ב ע"א ותוספתא שם (ד' - ד') לענין המלך שיש לו מצוה לכתוב ספר תורה ולקרא בו כל ימי חייו, כמו שכתוב דברים (י"ז - י"ח) "וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר ... והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" כדי שע"ז יקיים מצות "שויתי ה' לנגדי תמיד".

2. ע' פירוש האבן עזרא על הפסוק: "לכן שמח לבי כו' - כי אחר שהוא דבק בכח עליון תעלוז נפשו, וכח הדבוקו בו ישמרנו מתחלואים בהשתנות העתיד (לכ' צ"ל: העתים). על כן ישכון גופו בעולם הזה לבטח". וע"ע מלבי"ם שם: "אף בשרי ישכון לבטח" - מצד הגוף עצמו, שכל זמן ששומע לעצת התאוה, יכל בשרו מרואי, וכל כחות התאוה

במפורש בפסוק³. דוד המלך מגלה בפסוק זה, שכשהאדם ירגיש באמת בטובו ית' ובאהבתו הגדולה אליו על כל משמעותם ("אחותי" - "רעיתי" - "יונתי" - "תמתי"), וגם יכיר באופן מוחש שהמציאות הטובה הזו נמצאת על ידו ממש, בהכרח יתעוררו אצלו רגשי שמחה עזים ביותר. לעומת זאת, אדם שאינו מרגיש את השמחה המתוארת בסופו של הפסוק, הרי זה סימן שחסר לו בקיום התחלת הפסוק, שאין הוא מרגיש באופן אמיתי את המציאות של "שויתי ה' לנגדי".

ואכן המעיין בספר מורה נבוכים להרמב"ם, אשר דברי הרמ"א הנ"ל מבוססים עליהם, יראה שגם הוא פירש את הפסוק "שויתי ה' כו" על רגשות שיסודם מאהבת השי"ת. וז"ל המורה נבוכים (חלק ג' פרק נ"א):

זה השכל אשר שפע עלינו מהאלוה ית' הוא הדיבוק אשר בינינו ובינו. והרשות נתונה לך, אם תרצה לחזק הדיבוק הזה - תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסקהו - תעשה. ולא יתחזק זה הדיבוק רק בהשתמשך בו באהבת האלוה, ושתהיה כונתך אליה, וחולשתו תהיה בשומך מחשבתך בדבר זולתו.

ודע, שאתה - ולו היית החכם שבבני אדם באמיתת החכמה האלוהית - כשתפנה מחשבתך למאכל צריך או לעסק צריך, כבר פסקת הדיבוק ההוא אשר בינך ובין האלוה ית' ואינך עמו אז, וכן הוא אינו עמך, כי היחס ההוא אשר בינך ובינו כבר נפסק בפועל בעת ההיא. ומפני זה היו מקפידים החסידים על השעות שהיו בטלים בהם מלחשוב באלוה, והזהירו ממנו, ואמרו: "אל תפנו אל מדעתכם"; ואמר דוד: "שויתי ה' לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט" - הוא אומר: איני מפנה מחשבתי ממנו, וכאילו הוא יד ימיני, אשר לא ישכחה האדם כהרף עין, לקלות תנועתה - ומפני זה, "לא אמוט" - כלומר, לא אפול.

ירגזו את בשרו ויכלוהו, רקב עצמות קנאה, והתאוה תכלה בשרו ושאריו. אבל על ידי שהשקטתי זעף התאוה ושאוה, בשרי ישכן לבטח".

3. עיקר היראה הוא דאגת האדם לא לאבד את קשר האהבה עם השי"ת, כמו שכתב בספר חסידים, וז"ל (סימן ש'): "זהו יראת ה', שלא תעבור על מה שכתוב ואהבת", ועוד שם (סי' י"ב): "יראה ... ירא פן לא יהיה תמים באהבת הבורא ית' ש". וכ"כ בספר רזיאל המלאך: "שורש יראת ה', מתאוה לדבר ועוזב הנאות יצרו בשביל יראת ה'. ולא שירא מפורעניות העולם או לעתיד, אלא ירא פן לא יהיה תמים לפני הקב"ה באהבתו". וע"ע זוהר הק' חלק ג' דף רס"ג ע"ב: כד ידע בר נש מאן איהי יראת יהו"ה, ודא איהו דחלא דחביבותא, דאיהי עיקר ויסודא למרחם ליה לקודשא בריך הוא, האי יראה עביד לנטרא כל פקודי דאורייתא, למהוי בר נש עבד נאמן לגבי קודשא בריך הוא כדקא יאות.

וכן מובא בספר חרדים, שקיום מצוות "שויתי ה' לנגדי" מלווה ברגשות נעימים של אהבה. וז"ל בפרק י"ב אות נ"א:

"וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (דברים ח' - י"ח) הרי זו מצות עשה לזכור את ה' תמיד, על דרך "שויתי ה' לנגדי תמיד". ואמר המשורר "ויערב זכרך על לשוני כמו נופת צוף טעמתי", וכתוב "לשמך ולזכרך תאות נפש". ...⁴. ויש לאדם בכל יום לעתים לעורר האהבה ולומר בפיו פסוק זכרון ויצרנו ויראתו יתברך כגון "מלא כל הארץ כבודו", ופסוק "גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, אלהי עולם ה'", וכיוצא באלה. וכן היה נוהג מורי הרב החסיד כמהר"ר יוסף סאגיש זלה"ה. ובתוקף חיבה לעתים מרגלא בפומיה לשון נוסח תפלה דראש השנה "אשרי איש שלא ישכחך וכן אדם יתאמץ בך".

וכן כתוב בספר חסידים - סימן ל"ה:

משפט האדם לחשוב בבוראו תמיד, ולשוותו נגד פניו שנאמר (תהלים ט"ז - ח') "שויתי ה' לנגדי תמיד". וכל זמן שאדם יושב ודומם באיזה מקום שיהיה, יפנה מלבו כל מחשבות דברי הבאי,⁵ כי אם יחשוב בבוראו ובקדושתו ובנפלאותיו וטובותיו אשר עושה בכל יום עמו. ... לחשוב בקדושתו של בוראו וביראתו הטהורה, ולהיות במעלה הטהורה והטובה לעבוד את ה' מאהבה, ולהיות חפץ במצותיו⁶:

4. המשך דבריו שם: "ונלמוד ממה דאמרינן בספרי בכמה דוכתי "זכור יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי לב אמור, הא מה אני מקיים זכור בפה", והכא נמי דכוותיה. ואמר תחלה "פן תשכח" בלב, והדר אמר "וזכרת" בפה. עכ"ל.

5. הנוסח תוקן ע"פ ספר מקור חסד, הערות לספר חסידים שם.

6. ועע"ש ספר חסידים: "אבל בזמן שאדם הנבזה מחשב לדברים בטלים, או לשמוע דברי הבאי, אפילו אין בדעתו לדבר כלל, מיד הוא פונה את לבו לבטלה, מופסדת מכל וכל המחשבה הטובה ... ועל כן יש ליזהר שלא להרבות דברים בטלים, פן ישכח את הצור אשר הוא תמיד לנגד פניו, כפקח אשר לפני העור ... ואינו זוכר את הצור ומתרחק מעמוד של אמת, ומהיות ירא מפניו. כי אינו מצוי בלבו מחמת קשיות הלב שהוא עז וקשה ורוחק מאלהים, ואינו מוציא במחשבתו רק דברי הבאי, ולפיכך אינו מוציא במחשבתו האלהית רק בקושי ובחזקה. כמו שלא יוכל העוור להבין ולהאמין האדם אשר לפניו, אם לא ימשמש בו או ישמע קולו, כך לא יוכל האיש ללמוד ולקשור בלבו תמיד האלהים, אם לא על פי עזיבת העון, כי העונות מבדילות ומשכחות היראה ומשנים את הפנים, וכן הוא אומר (ישעי' נ"ט - ב') "כי [אם] עונותיכם ה' מבדילים ביניכם לבין אלהיכם":

"שויתי ה' לנגדי" - מקור השמחה האמיתית

הרב ש. ד. פינקוס זצ"ל:

מי שאינו בשמחה ודאי אינו מרגיש את ה'

מי שעומד בתפלה או בשאר עבודת הבורא ואינו במצב של שמחה, סימן הוא שאינו יודע מיהו הקב"ה ומהי עבודה לפניו. אם היה מרגיש את טובו ואהבתו ית', לא היה שייך במציאות שלא יתמלא לבו בשמחה מופלגת. משל לכך, אם תראה אדם ההולך ברחוב ומרים כיס שאתה יודע שיש בו אוצר של זהובים, ואין במראה פניו כל שינוי ושמחה, הרי זה סימן ברור שאינו יודע מה יש בתוך הכיס. שמחה כזו היא מהתכונות הטבעיות של הנשמה הנאצלת מהעולמות העליונים שכל מציאותם היא שמחה של קרבת ה'.

הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל:

בלי "שויתי ה' לנגדי" א"א להגיע לשמחה אמיתית

הרב שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל התבטא פעם בערב פורים, שבסימן האחרון של שולחן ערוך אורח חיים, הרמ"א חותם את דבריו בפסוק "וטוב לב משתה תמיד". ובסעיף הראשון של שולחן ערוך אורח חיים מתחיל בפסוק "שויתי ה' לנגדי תמיד". אמר הרב שלמה זלמן, "שני ה'תמידים האלו נצרכים אחד לשני, שכן בלי "שויתי ה' לנגדי תמיד" אי אפשר להגיע ל'טוב לב משתה תמיד'".

הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל ראב"ד לונדון:

שמחה בה' היא השורש של חדוות חיים אמיתית

הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל, ראב"ד לונדון, היה באופיו מלא חדוות חיים ושמחה. פעם גילה למקורביו, שסוד שמחתו הנלהבת הוא הרגשתו התמידית בקרבתו של השי"ת אליו.

7. שערים בתפלה רינה ב' - תוה"ד.

8. ספר חכו ממתקים עמ' ש"ל.

9. ספר דרכי יוסף צבי עמ' ס"ט.

ב. עצת המשנה ברורה בשם האריז"ל

כאמור, בעיני רוב בני האדם, מצוה זו של "שויתי ה' לנגדי תמיד" היא מצוה שרק צדיקים גדולים ביותר מסוגלים לקיימה. אולם נראה שככל שהאדם יצליח לחוש מהנעימות המתוארת בסיום הפסוק "לכן שמח לבי ויגל כבודי כו", שהיא תולדת קיום מצוה זו, תהיה לו נטייה ומשיכה טבעית לרגש זה, ומחשבותיו תחזורנה אליו מעצמן בכל רגע פנוי.

כדי להמחיש את הדברים, ניקח לדוגמא את העצה המובאת במשנה ברורה (או"ח סימן א' ס"ק ד') באופן קיומה של מצות 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וזה לשונו:

"שיצייר בנפשו תמיד איך שהוא עומד לפני השם יתברך, כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו. וכתבו בשם האריז"ל שיצייר שם הוי"ה תמיד נגד עיניו בניקוד ירָאָה כזה י- ה- ו- ה וזהו סוד 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וזה תועלת גדול לענין היראה."

מי שיבדוק עצה זו, ימצא שרוב בני האדם אינם מסוגלים להשתמש בה באופן מעשי. כאשר הם מנסים להעלות צורות אותיות אלו לפני העיניים, לא יצליחו להחזיק את התמונה ליותר משניות ספורות - הציור תמיד יברח מהם וההשתדלות להחזיקו מול עיניהם תגרום להם רק לסחרחורת ולכאב ראש. הסיבה לכך ברורה, שלכל אדם יש הגנה נפשית נגד רגשות שאינם נעימים. כאשר תחושת "שויתי ה' לנגדי" יוצרת אצל האדם רגש של יראה ופחד בלבד, הנפש מטבעה תדחה את הציורים הגורמים לה רגשות כבדים ובלתי נעימים כאלו.

התופעה השכיחה הזאת של יחס להשי"ת המבוסס על יראה ופחד בלבד, היא תוצאה של העובדה שאנשים נוטים לחשוב בריניות על השי"ת ועל אופיו רק כאשר קורה אסון רח"ל. כתוצאה מכך, מבלי לשים לב, נבנית תדמית רגשית עמוקה בלב האדם (שהיא הכרתו הרגשית בבורא העולם - "ידיעת ה'" שלו), שלפיה השי"ת הוא זה שחולל את כל הדברים שקשה לנו לקבלם בחיים ואת כל האסונות האיומים. על כן, אותיות אלו של השם מעוררות אצלו רגשות בלתי נעימים של פחד וסלידה, ומתוך הרתעה נפשית זו קשה לו להתמקד בהן אפילו לזמן קצר.

לעומתו, אדם שזכה לייצר בתוך לבו את "בית ה'" המתואר בפרקים הקודמים, שהוא מלא אהבה והכרה מוחשית בטובו ובחסדיו המרובים של השי"ת (על ידי שהוא ממלא את מדוריו תמיד בכל הדברים המועילים והנעימים שהשי"ת שם בעולם, ובתחושת מאור פני טובו ית' ואהבתו אליו), אותיות אלו של שם הוי"ה תהפוכנה אצלו לאותיות המעוררות רגשות נעימים ביותר. אדם כזה ימצא שבאפשרותו לבצע את עצתו של המשנה ברורה הנ"ל¹⁰. ככל שתגדל מידת הנעימות שחש

¹⁰. מעין כיוון זה מופיע בספר הברית חלק ב' מאמר י"ד פרק ז', ע"ש בהרחבה (מובא בנספח פניני אור בסוף פרק זה).

האדם מהרגשת קרבת ה', יהיה לו קל יותר להחזיק את הרגשת נוכחותו ית' לפרק זמן ארוך יותר, עד שיגיע לכך שבכל רגע פנוי תחזור אליו באופן טבעי, מכוח משיכת נעימות התחושה.

תופעה זו של תגובת האדם לאותיות שם ה' יכולה לשמש כבדיקה למידת אהבת ה' שזכה אליה. מידת הנעימות שצירור אותיות אלו מול העיניים גורמת לו, היא סימן לעומק אהבת ה' האמיתית שרכש. אותיות השם אמורות לעורר באדם הרגשה נעימה של שמחה ורוגע, מעין תחושת ראיית נוף מרהיב ושמיעת מוזיקה נעימה ביותר. ניתן לדמות זאת לדגל של מדינה. כמו שהיחס הרגשי של האדם לדגל מגלה את היחס למדינה כולה, כך - להבדיל - היחס לאותיות שמסמלות את שמו ית', מגלה את עומק היחס האמיתי שחש האדם כלפי השי"ת בעצמו.

ג. הדרך לפתח תחושת נעימת נוכחות ה'

יש דרך פשוטה ונוחה לפתח את הנעימות הגדולה של תחושת נוכחות ה': כאשר מזדמן לאדם דבר נעים שהוא אוהב ונהנה ממנו, יקפיד תמיד לקשר את הנעימות הזו להשי"ת. כלומר, בשעת הנאתו יעורר בלבו את המחשבה שהשי"ת הוא מקור כל הנעימות והטוב שהוא חש עכשיו, ושהכל הוא מתנת בורא העולם ית' הניתנת מתוך נדיבות ואהבה גדולה. ניתן להמשיך פעולה זו לפעולת "הפקדה" בבנק שיש אחר כך אפשרות "למשוך" ממנה בעת הצורך, וכדלהלן:

"הפקדה": בכל פעם שהאדם מקשר במחשבתו בין השי"ת לנעימות החסד והאהבה של השי"ת הנראית בעולם, מתווספת לתדמית שלו ברבש"ע רגשות חיוביים של נועם טוב ה'. ככל שירבו "הפקדות" מסוג זה תגדל התדמית המוחשית שלו בנעימותו ית'.

"משיכה": לפי כמות ה"הפקדות" תגדל האפשרות אחר כך "למשוך" בעת הצורך. שכן בהמשך, כאשר יעלה לפני עיניו את נוכחותו ית', יתעוררו יחד עם זה כל הטוב, הנעימות והאהבה שהופקדו בתדמית שלו ברבש"ע. ולכן, אף כשהדברים הטובים האלו לא יהיו קיימים עוד, ואפילו כאשר המצב הנוכחי יראה כהפך של הטוב הזה, כאשר יחשוב שהכל מגיע מהשי"ת, יחזור להרגיש את טובו ית' מעין רגשותיו בשעת ההפקדה. על ידי ההפקדה בזמנים של גילוי חסד ה', תהיה אפשרות אחר כך למשוך אמונה ובטחון בטוב ה' גם במצב של הסתר רח"ל. (ע"ע תוספת לתוכנית זו בהערה")

11. האריז"ל, בעצתו המובאת במשנה ברורה (סימן א' ס"ק ד') הביא את התועלת הגדולה לדמות לפני העיניים את אותיות שם ההוי"ה, ונראה שיש בזה אמצעי חשוב שיוכל לסייע לאדם בפיתוח רגשות אלו. שכן רואים מדברי האריז"ל שאותיות שם הוי"ה אינן אותיות שנקבעו רק לסמל בשבילנו את השי"ת, אלא יש בצורתן סגולה לעורר בצורה חזקה את תחושת נוכחותו ית' החבויה בעומק הנשמה. על כן, יש אפשרות לשכלל את התוכנית של

ענין זה של הצטברות חוויות החיים המייצרות את "ידיעת ה'" של האדם, הוא מרכיב חשוב של הרגשות החזקים והנעלים ביותר של אהבת ה' שזכו להם גדולי העולם, הרמב"ם, האור החיים, הספר חסידים ועוד, כמתואר בדבריהם המובאים בהקדמת הספר. על ידי ריבוי ה"הפקדות" שלהם בתדמיתם הרגשית בריבונו של עולם, התחזקו והתגברו ביותר תחושות אהבת ה' שלהם - בהתעוררות כל חלקי נפשם - בכל עת שהעלו בלבם את נוכחותו ית'.

נמצא, שבכוחן של כל החוויות שאדם חווה במשך חייו להוסיף להכרתו במידת טובו ית', שהיא "ידיעת ה'" שלו. על ידי הצטברות כל החוויות האלו, ובמידה שהוא השתמש בהן לבנות את הכרתו המוחשית בתכונותיו ית', הוא יגיע בסוף חייו להכרה מסוימת בהשי"ת, שבה נמדדת כל הצלחת חייו האמיתית. וכלשונו של הרמב"ם (הל' מזוזה פ"ו הל' י"ג) "אין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם"¹². עכ"ל.

"הפקדה ומשיכה" המתוארת למעלה. והיא שכאשר מזדמן לאדם דבר שהוא אוהב, והוא מרגיש שהשי"ת הוא מקור כל הנעימות והטוב שהוא חש עכשיו, יעלה לפני עיניו באותה הזדמנות - לרגע קט - את אותיות שם הוי"ה. על ידי זה ה"הפקדה" שלו תהיה לא רק למושג הכללי של השי"ת אלא לאותיות אלו. בכל פעם שהוא מקשר בין אותיות שם השם לנעימות של החסד והאהבה של השי"ת הנראית בעולם, מתווספים ליחס האישי שלו לאותיות הללו רגשות חיוביים של נועם וטוב ה'. ככל שירבו "הפקדות" כאלו, האותיות תקבלנה תדמית חיובית ונעימה יותר (ויקל עליו להעלותן לפני עיניו), ורגש חדש זה יתוסף לתדמיתו המוחשית בהשי"ת. לפי כמות ה"הפקדות", תהיה אפשרות אחר כך "למשוך" מאותיות אלו. שכן בהמשך, כאשר הוא יעלה אותיות אלו לפני עיניו, יתעוררו יחד איתן כל הטוב, הנעימות והאהבה שהופקדו בהם. סגולת אותיות אלו היא העלאת רגשות אלו, לא בצורה שטחית וחופפת בלבד, אלא בצורה החודרת עמוק וממלאת את הלב. אדם שינהיג עצה זו למעשה, ויתרגל ל"הפקיד" באותיות אלו את הכרתו בטוב ה', יגלה כי עצה זו יעילה ביותר לרומם ולחזק את הקשר לו עם השי"ת. לדוגמה, כאשר יהיה במצב של ניסיון ויתעוררו בלבו מחשבות שאינם מצד הקדושה רח"ל, יוכל לעורר לפני עיניו אותיות אלו של שם הוי"ה ב"ה, ואז - אחרי שהשקיע והפקיד בהם כנ"ל - יורגש נועם הקדושה שהשי"ת שם באותיות אלו, ויוכר שיש בהן אמצעי חזק ביותר של קדושה מרוכזת ומרוממת שניתן להשתמש בו להגנה מפני כל סוגי ההתקפות הרוחניות למיניהן.

על פי כיוון זה מתורצת תמיהה גדולה בסדר התפלות והברכות שתקנו חז"ל הנהוגים אצלנו. שהרי על פי ההלכה המובאת בשולחן ערוך או"ח ס' ה' יש חיוב לכוון כוונות מסוימות כאשר מזכירים את שם ה', ובלו זה הדבר נחשב ח"ו כזלזול בכבוד שמים. אך למעשה, נראה שאין רבים המצליחים לקיים את דברי השולחן ערוך בזה בשלמות. אם כן יש לשאול, מדוע תיקנו חז"ל כל כך הרבה "שמות" קדושים בתוך התפילה, הרי לכאורה, מתפקידם של חז"ל לגדור גדרים שימנעו זלזול בכבוד שמים ח"ו בכל אופניו? אמנם לפי האמור הענין מבואר בס"ד. שכן הקשר של האדם עם בורא העולם הוא מטרת החיים, ואחת מהדרכים להגיע לקשר זה הוא כנ"ל על ידי פיתוח רגשות האדם כלפי אותיות שם ה'. לכן, למרות הסיכונים שיש בדבר, חז"ל תקנו את השמות בתפילה, היות שאין אפשרות לוותר על מטרת החיים בשל הסיכונים שיש בדבר. ואכן, מוטל על האדם להשתמש בשמות אלו באופן שתושג באמת מטרה זו, אשר היא מטרת הלכות כוונות השמות. אשרי מי שמקיים אותן, וזוכה להרגיש את הנעימות הגדולה שהן מיועדות לעורר - כלשון המשורר (מו' ספר חרדים י"ב - נ"א) "יערב זכרך על לשוני כמו נופת צוף טעמתי".

12. ע' ספר חרדים - פרק א', וז"ל: כתוב בדברי הנביאים (ירמיה ב' - ח') "תופשי התורה לא ידעוני", וכתוב "ישראל לא ידע" (ישעיה א' - ג') וכתוב "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" (ירמיה ט' - כ"ג), והלא ידיעה זו זיל קרי בי רב הוא, ואפילו עם הארץ שבישראל יודע אותה? אלא מאכן אתה למד, שפירוש "ידיעה" זו

יש לשים לב שכמות ה"הפקדות" אינה תלויה בריבוי הברכות הגשמיות שהאדם מקבל בעולם הזה, אלא ביחס שלו אליהם. יש אנשים חסרי כל ומלאי אהבת ה' ושמחה על כל מה שה' העניק להם, ויש שחוננו באין ספור מתנות והם ממורמרים ומרגישים תמיד רק את החסר. לכן, חשוב שהאדם ישים לב לתגובותיו הרגשיות לכל מה שקורה לו ולכל מה שהוא פוגש בחיים. בדברים המורגשים לו כמועילים וכנעימים יזהר להשתמש בהם להגדיל את הכרתו בטוב ה', ובדברים המורגשים לו כשליליים יזהר שהם לא יגרעו מהכרה זו, על ידי שהוא מעורר את עצמו לחוש ולקבל בלב שלם שגם הם לטובה. כל תגובה, הן לטוב הן למוטב, תשנה את התוצאה הסופית הקובעת את מעמדו הנצחי של האדם. נמצא שהתוכנית של "הפקדה ומשיכה" המוזכרת לעיל, היא באמת תוכנית החיים שלנו, והשימוש המעשי בתוכנית הוא אמצעי יקר ביותר להשגת מטרת חיינו והצלחתנו האמיתית בזה ובבא.

ד. "לנגדי תמיד" - הרגשת נוכחות ה' בתמידות

כמה מגדולי הראשונים מביאים שמצות "שויתי ה' לנגדי תמיד" היא המצוה דאורייתא של "דבקות בה'" שהתורה חוזרת עליה פעמים רבות, שכוונתה היא, שהאדם יהיה דבוק תמיד במחשבתו בהקב"ה. היינו, שמשמעותו של "דיבוק" הוא קשר שאינו רק חיבור זמני, אלא חיבור קבוע תמידי שקשה לנתקו. כך כתבו הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים י"א - כ"ב), רבינו בחיי (דברים י' - כ', י"ג - ה') והאבן עזרא (הושע פרק ד' פסוק ט"ו)¹³. כדבריהם מובא להלכה בספר חיי אדם כלל א'. וז"ל החיי אדם:

מצות עשה מן התורה שיהיה אדם דבוק תמיד במחשבתו בהקב"ה, כדכתיב "את ה' אלוקיך תירא וגו' ובו תדבק". וכי אפשר לאדם שיהיה דבוק בהקב"ה, אלא רצה לומר שידבק תמיד מחשבתו בו, כדכתיב "שויתי ה' לנגדי תמיד".

רבנו יונה בשערי תשובה (ג' - כ"ז) הוסיף, שלמצוה תמידית זו יש גם לא תעשה "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" (דברים ח' - י"א)¹⁴.

[הוא] כעין ראייה בתוקף האמונה, דומה למשכיל בעיני שכלו כאילו רואהו בעיני בשרו ... וזהו שאמר דוד המלך ע"ה "עיני תמיד אל ה'", ואומר "שויתי ה' לנגדי תמיד".

13. וז"ל רבינו בחיי דברים פרק י"ג פסוק ה' [ומעין זה גם בפירושו לדברים (י' - כ')]: "ובו תדבקו" - שאפילו בשעה שאתם עסוקים בדבר הרשות תדביקו בו מחשבתכם ולא תפרדו ממנו אפילו שעה אחת. וז"ל ספר חרדים - פרק ט': מצות עשה לדבקה בו יתברך, שנאמר 'ובו תדבק' (דברים י' - כ'), היינו תוקף האהבה, שלא יפרד עוד ממנו אפילו רגע".

14. וז"ל השערי תשובה (שער שלישי אות כ"ז): "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" (דברים ח' - י"א). ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות צ"ט): כל מקום שנאמר 'השמר פן ו'אל', הרי זה לא תעשה, הוזהרנו בזה לזכור

והנה דרישה זו של התורה צריכה ביאור גדול: איך יתכן שמצפים מהאדם לחשוב תמיד על השי"ת? הרי כל אחד צריך להתעסק בעסקים רבים (כולל גם לימוד התורה), שדורשים את כל כוחות ריכוז שכלו ומחשבתו, ואיך אפשר לדרוש מהאדם לא להסיח דעת מנוכחותו ית' - אף לא לרגע?! קושיא זו מופיעה בספר דברי סופרים (קונטרס הזכרונות מצוה א') להרב צדוק הכהן מלובלין זצ"ל. וזה לשונו:

בשערי תשובה לרבינו יונה [שער ג' סימן כ"ז] כתב שזה [שמצות "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך" (דברים ח, י"א), היא] אזהרה "לזכור את השם יתברך בכל עת". ומשמעות לשונו "בכל עת" ממש. וכמדומה דלא ניחא למרייהו דאמר הכי, להיות השוכח רגע אחד עובר בלאו, ונמצא האדם עובר רבוא רבבות לאוין בכל יום, כי לאו כל אדם זוכה להיות דבוק תמיד בהשם יתברך שלא ימוש מזכרונו לגמרי אף בעת עסקו בענייני עולם הזה וכיוצא. שאי אפשר לומר שיהיה זה אזהרה תמידית, שלא ישכח אפילו רגע אחד מאמיתות השם יתברך, דאם כן לא שבקת חיי. ... ואם נאמר שאין צריך בזה תמיד ממש, אם כן הדבר צריך גבול וגדר ונתת דבריך לשיעורין. [וע"ש שמכוח חומרת הקושיא הזו מסיק שמוכרחים לומר שמילת "תמיד" אין הכוונה כמשמעותה הפשוטה¹⁵].

ונראה בעה"י שקיימת תשובה נהירה לקושיא זו: הכוונה במצות "שויתי ה' לנגדי תמיד" אינה לסוג מחשבה המפריע לחשוב ולהתרכז על דברים אחרים; אלא הכוונה להסתכלות על העולם, בדומה ללבישת משקפיים, המשנים לגמרי את מבטו של האדם על העולם. כאשר רואים את העולם מתוך הכרה שיש רבש"ע שהוא טוב ומטיב, ושכל מה שקיים ושקורה בעולם מגיע ממנו, רואים עולם מואר, מלא בטחון ושמחה, מתוך הידיעה שכל בעיות העולם נמצאות בידי הטובות ית', ושכל מה שהוא ית' יחליט לעשות יהיה לטובתנו הגדולה ביותר. לזה התכוון דוד המלך כשאמר (תהילים ט"ז) "שויתי ה' לנגדי תמיד ... לכן שמח לבי ויגל כבודי ...", שמבט זה על

את השם יתברך בכל עת".

15. ע"ש שמתרץ שי"ל ש"תמיד" הוא לאו דווקא כפשוטו אלא כמה פעמים ביום מספיק, וז"ל: ובמשמעות "תמיד" האמור בתהילים, אפשר לפי מה שאמרו בפרק שתי הלחם (צ"ט): דפעם אחד שחרית ואחד ערבית קרינן ביה "תמיד" וקיים "לא ימוש", הכי נמי קיים "שויתי וגו' תמיד" על ידי השימה על לב בוקר וערב. ואם כן כבר רוב ישראל המכוונים על כל פנים בפסוק א' מקריאת שמע, כבר קיימו זה. עכ"ל. וז"ל הגמרא מסכת מנחות דף צ"ט ע"ב בענין לחם הפנים: תניא רבי יוסי אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום, אלא מה אני מקיים "לפני תמיד" שלא ילין שלחן בלא לחם א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות "לא ימוש" (את) ספר התורה הזה מפיר". אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים "לא ימוש".

העולם ממלא את כל פנימיות האדם עם שמחת ההכרה בטוב ה'. מבט מואר זה על העולם של "שויתי ה'", קיים גם כאשר מחשבת האדם מרוכזת לגמרי על דבר המצריך את כל כוחות ריכוזו.

במבט זה על העולם חשים;

רוגע - כיון שהשי"ת הוא טוב, וכל מה שקורה בעולם נמצא בידי הטובות והנאמנות, אין מקום לשום דאגה ופחד כי אם מלעבור ח"ו על רצונו.

ענוה - כל הצלחה שהאדם זוכה אליה אין מקורה מהאדם עצמו, אלא הכל ממנו ית'. ועל כן כל רגשי הגאווה מקורם בשקר של התעלמות ממציות ה' והשגחתו עלינו.

שמחה - המאמין רואה סביבו עולם נפלא. הוא רואה שכל הקיים והקורה בעולם הם מעשי ידי השי"ת שהוא טוב ואוהב את בריותיו אהבה נפלאה, ואין שום דבר בעולם שאין מקורו מטוב מופלג זה.¹⁶

לפי זה, מצות דביקות בה' ו"שויתי ה' לנגדי תמיד" ומצות "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" דורשות מהאדם לא להינתק אף לרגע, מהיבט מואר זה על החיים המשקף את נוכחות השי"ת עם כל מידות טובו ואהבתו הגדולה לברואיו (את כל מדורי "בית ה'" המתוארים בפרקים הקודמים)¹⁷. שיראה תמיד את העולם במבט של ההכרה שיש בורא עולם שהוא טוב ואוהב אותו מאד, היבט הנובע מהכרותו בו ית' מכל הקורה איתו יום בחייו האישיים. נמצא שפירוש המילה "תמיד" היא כפשוטה, תמיד ממש (ואכן כהבנה זו במצוה מבואר בגמרא סוטה ה' ע"א ובדברי הראשונים, ע' הערה¹⁸).

16. ע"ע לעיל הערה 3 שכתוצאה מרגשות אלו גם יגיע ליראת ה' כדברי הרמ"א (או"ח א' - א'), כאשר מרוב נעימות הקשר יהיה איכפת לו לא לאבד קשר נעים זה של הרגשת נוכחות ה', ומתוך הכרתו בכבוד שמים הנובעת ממודעותו לעוצמת טובו ית'.

17. ומה שכתב החיי אדם הנ"ל "שיהיה אדם דבוק תמיד במחשבתו בהקב"ה", אין כוונתו שזוהי המחשבה היחידה שחושב עליו, אלא שתמיד מודעותו בנוכחותו ית' משפיעה על מחשבותיו וניכרת בהן.

18. בגמ' סוטה ה' ע"א: אזהרה לגסי הרוח מנין ... "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך" ע"כ. שהכוונה לא לשכוח לרגע אחד כפשוטו, והכוונה למבט על העולם שמקבל האדם מתחושה זו של הכרת נוכחות ה', שהכל מתנת חנם ממנו ית' ואין מקום לגאווה. גמרא זו מובאה במנין המצוות בסמ"ג (ל"ת ס"ד) וסמ"ק (מצוה כ"ב) ומובא להלכה בספר חפץ חיים (פתיחה לאוין ה').

בנוסף לכך, האדם שזכה לחוש את הנעימות, השמחה והרוגע של הרגשת נוכחותו ית', בכל הזדמנות שאין הרהוריו תפוסים על ידי דברים הכרחיים אחרים, יחזרו מחשבותיו באופן טבעי לרגשות הנעימים לו ביותר, לחוש את טובו ית' ואת אהבתו הגדולה אליו¹⁹.

"אשרי איש שלא ישכחך"

הרב מרדכי באנעט והחפץ חיים זצ"ל:

תחבולות לזכור את ה' תמיד

החפץ חיים זצ"ל היה מספר על הגאון הרב מרדכי באנעט מניקלשבורג זצ"ל, שתלמידיו ראו שכאשר ישב איתם, היה מסובב את אצבעותיו כאלו רושם על שולחנו בידיו מבלי משים לכאורה... כשהתבוננו ראו שבנענועי ידיו הוא רושם את המאמר "אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בכך, כי דורשיך לעולם לא יכשלו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך". החפץ חיים בעצמו היה רגיל בינו לבין עצמו לחזור על אמרה זו "אשרי איש שלא ישכחך כו" בהתרגשות גדולה לעיתים קרובות²⁰.

19. ע"ע בענין קושיא זו בקונטרס "שריד מעיר" להרה"ג הרב שריה דבליצקי שליט"א שכתב שיש שתי מצוות שמוטלות על מחשבות האדם באופן תמידי; א': מצות "שויתי ה'", וב': להיות מקושר במחשבתו ללימוד התורה תמיד, ושואל, שהרי לא יתכן שתהינה שתי מחשבות אלו באופן תמידי ביחד ("עכ"פ בדורינו אם לא ביחיד סגולה אחד מני אלף"). וע"ש שכתב שבע"כ על האדם לבכר את מחשבת התורה על מחשבת שויתי ה' ועי"ז יקיים שויתי ה' ("באיתכסיא") ע"י דביקותו בתורה שקב"ה ואורייתא חד הוא. והנה אף שמסקנתו ברורה וכמפורש בתוספתא סנהדרין (ד' - ד'), לפי האמור לעיל בס"ד נראה שאין סתירה בין שתי המצוות, ואין כאן קיום מצות "שויתי" באופן לקוי, שהתמידיות של מצות "שויתי" אינה חיוב שיהיה לאדם מחשבה פעילה שהיא סתירה למחשבות אחרות (וכן נראה שהסתירה המוזכרת אינה בעיה רק לבני דורנו, שהרי לא יתכן התרכזות מחשבה מושלמת בזמן אחד על שני דברים שונים).

יש להוסיף שודאי הדרך לעבוד על קיום המצוה היא אכן לחשוב באופן פעיל - במחשבה מלאה - על נוכחותו וטובו ית' ועל ידי זה יקבל את ההיבט הנכון על הבריאה, אמנם לא על זה נאמר החיוב של "תמיד" ו"השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך".

20. כתבי החפץ חיים, דוגמא משיחות אבי זצ"ל אות נ"ד.

כילד המחזיק ביד אביו

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

על אף שאנו מקיימים את המצוות ולומדים תורה, איננו חושבים די הצורך על הקב"ה. כביכול הקב"ה נשכח ממנו, חסר הרגש ש"בני א-ל חי" אנחנו. פעם יהודי היה חי עם השי"ת כפשוטו, הוא היה מרגיש: השי"ת נמצא כאן לידי, הוא רואה אותי, אוהב אותי, חושב עלי, שומע אותי, ומשגיח על כל מעשה שלי. במילה "יהודי" ישנו שם הוי"ה וישנו ד' המרמזת על דלות, היינו, שהיהודי הוא כמו ה"אשה" כביכול של השי"ת, שכל מהותה תלויה בבעלה. אשה נשואה, אף אם יש לה משרה מכובדת, מרכז חייה הוא בעלה וילדיה. כן אצל היהודי, צורת חייו היא שותפות עם השי"ת. הקב"ה הוא כביכול "הבעל" שלו ומהווה את מרכז חייו. הוא אוכל עם השי"ת, מטייל עם השי"ת, וכל חייו מכוונים למען השי"ת²¹.

יוסף הצדיק היה חי תמיד עם הקב"ה. "זירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" (בראשית ל"ט - ג'). פירש"י: "כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו". במדרש מובא "מלחש ונכנס מלחש ויוצא"; יחד עם כל מעשיו יוסף היה לוחש תפלה לקב"ה. הוא היה דומה לילד ההולך עם אביו במקום חשוך, האוחז בחזקה ביד אביו ואינו מגיחו לרגע. לכן זכה יוסף שהכל הצליח בידו, שכן על ידי תפלתו התמידית השי"ת היה קרוב אליו ועומד לצדו תמיד. כך צריכה להיות דרכו של כל אחד מאתנו בעולם הזה, כמו שרמוז בדברי רבי יוחנן (ברכות כ"א ע"א) "ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו". כשקורה משהו, פונים למעלה, מתפללים. זה הרגל, זו אומנות שצריכה להיות חלק מהמהות שלנו. ולא רק לבקש, אלא גם להודות להשי"ת על כל החסדים הרבים שאנו מקבלים ממנו בלי הפסק. אין צורך להקדיש לזה יותר משניה של מחשבה²².

21. תפארת שמשון ח"ד עמ' י"ד, עמ' רצ"א.

22. תפארת שמשון ח"א עמ' שצ"ז, ח"ה עמ' קפ"א.

כשברא הקב"ה את העולם הוא "התאווה שתהיה לו דירה בתחתונים". הקב"ה תכנן שהאדם יחיה כאן בעולם, והוא כביכול יגור עמו יחד, וכך יחיה האדם חיים שלמים יחד עם בוראו. אבל האדם משתדל "להסתדר לבד" בלי שיצטרך לרבוש"ע. הוא משתדל להשיג כמה שיותר כסף כדי "להתבסס בחיים" ולחתן בהם את ילדיו. אולם הקב"ה כביכול אומר: "אני עשיר, תן לי לחתן אותם". והאדם דוחה את ההצעה: "לא, אינני יכול לסמוך על כך, כי אם מחר אדבר כמה מילים של לשון הרע - אפסיד הכל ולא אקבל מאומה. לכן, עדיף שיהיו לי מיליון דולר בצד ושאני אסתדר לבד בחיים". זו התחושה הטבעית של האנשים המחפשים להיות "מבוססים" בחיים - והיא נגד כל תוכנית הבריאה. הקב"ה רוצה שנגיש עד כמה אנחנו תלויים בו, ו"שאינו לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים". שנחיה אתו, פשוטו כמשמעו. שנדבר אתו תדיר במשך כל היום, באופן חימוחש. שנתפלל אליו באופן של תקשורת משמעותית ולא רק לצאת ידי חובת מצות התפלה. זוהי צורת חייו האמיתית של יהודי שבשבילה ברא השי"ת את העולם²³.

פניני אור

פנינים מרבתינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

קיום מעשי של מצות "שויתי ה' לנגדי תמיד"

צוואת בעל המחבר ספר יסוד ושורש העבודה:

בניי אהוביי, כל ההנהגות בעבודות יוצרנו ובוראנו יתברך שמו ויתעלה בא לאדם מגודל ההתפארות בתמידות בבוראינו יתברך שמו וזכרו לעד. ואבאר לכם בניי אהוביי מהות ההתפארות ואיכותו.

היה בלבי בוער בתמידות שמחה וחדוה עד מאד, שמחה שאין למעלה הימנו, שיש לי אלוה כזה ... שאחר שברא עולמות לאין מספר וקץ ותכלית ... בחר גם בי, בשר ודם חרש מחרשי אדמה, וברא אותי מגודל טובו ... בתוך עם קדוש הישראלי, שגם אני אכיר גדולתו ורוממותו בעולם הזה ... אפס קצהו ... לכן מגודל ההתפארות והשמחה והחדוה שהיה בוער בלבי בתמידות באלהותו הקדושה יתברך שמו ויתעלה, היה בתמידות מרגלא בפי להזכירו ולשבחו ... יתברך שמו ויתעלה²⁵ ... בעת שלא הייתי עוסק בתורה ובתפלה או במצוה, אמרתי בפה מלא בשמחה עצומה שלש תיבות אלו:

"יוצרי ובוראי אתה!"

ואמרתי שלוש תיבות אלו פעמים רבות זה אחר זה, מגודל התשוקה באלהותו הקדושה.

24. אות ל"ד.

25. כ' בספר יסוד העבודה: משל לאדם שיש לו אב גדול חכם חסיד ועשיר, אשר בגין מעלותיו המליכוהו על עולם ומלואו, וודאי בנו יתענג ויתפאר על שיש לו אב כזה. ועל כן כמה צריך איש ישראל לשמוח ולהתענג בלבו שיש לו אב ופטרון כאלוקינו בשמים. וכשאומר "בה' תתהלל נפשי" איך הוא ממהר ואומר מיד את המילים שאחריהן, ואינו נותן אל לבו ההתפארות בבורא ית"ש, לשמוח בלבו ובמחשבתו שמחה עצומה שיש לו אלוה אב ופטרון כזה! איך לא יהיה האדם כמעט בטל ממציאיותו הגשמית מרוב חדוה ושמחה מגודל התפארות בקונו ית"ש! עכ"ל.

ואחר שלוש תיבות אלו אמרתי בזה הלשון;

"יוצרי ובוראי! אני מאמין באמונה שלימה שאתה בראת כל העולמות עליונים ותחתונים לאין קץ ומספר ותכלית, ואני מקבל אלהותך הקדושה עלי ועל בני ועל בני בני עד סוף כל הדורות".

גם קודם עשיית כל מצוה הייתי מזכיר תיבות הנ"ל:

- ♦ היינו קודם עטיפת הטלית וקודם הנחת תפלין הייתי אומר: **"יוצרי ובוראי! הריני רוצה להתעטף בטלית לשם יחוד כו"** ... וכיוצא בכל עשיית איזה מצוה.
- ♦ גם קודם הילוכי לבית הכנסת שחרית וערבית אמרתי גם כן בפה מלא בשמחה עצומה: **"יוצרי ובוראי! אני רוצה לילך לבית הכנסת להתפלל לפניך תפלת שחרית עם הצבור"**.
- ♦ ... וגם כשהייתי צריך לישון, מיד חשבתי במחשבתי שלוש תיבות אלו: **"יוצרי ובוראי אתה!"** עד שנשתקעתי בשינה.
- ♦ גם בעת הילוכי באיזה דרך חשבתי ג' תיבות אלו, וגם קבלת אלהותו יתברך שמו. כנ"ל.
- ♦ וגם ... בעת שקנחתי האף במפה ... חשבתי ג' תיבות הנ"ל.

כלל אחד אגיד לכם בניי אהוביי שהיו ג' תיבות אלו וקבלת אלהותו יתברך שמו ויתעלה מרגלא בפי בתמידות, וכל שכן במחשבתי, בעת שלא הייתי עוסק בתורה ובתפלה ... לולי השכחה ... אף רגע אחד לא הייתה נפסקת מחשבתי מלהתפאר באלהותו יתברך שמו וזכרו לעד בלשון הנ"ל וכיוצא. אך מחמת השכחה כנ"ל היתה לפעמים נפסקת מחשבתי התפארות זו זמן קצר, ותיכף נתעוררה, וכל זה מחמת גודל האהבה באלהותו יתברך שמו. ... ולפעמים התפללתי להשם יתברך באותו עת ופנאי כנ"ל שיעזור לי בעבודתי הקדושה, והתפללתי בלשון הפסוק בתהלים (קי"ט - ל"ה): **"הִדְרִיכֵנִי בְּנִתְיָב מִצֹּתְיָךְ כִּי בּוֹ חִפְצְיָךְ. הִט לִבִּי אֶל עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל אֶל בְּצַע".** גם בפסוק תהילים (קמ"ג - י'); **"לְמַדְנִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כִּי אִתָּה אֱלוֹהֵי, וְיִחַף טוֹבָה תִּנְחַנֵּי בְּאָרֶץ מִישׁוֹר"** וכיוצא. ואמרת פסוקים אלו כמה פעמים זה אחר זה מעומקא דלבא מאד. ...

זכרו בניי אהוביי ואל תשכחו עבודה הרמה זו גם אתם, וטוב לכם בזה ובבא.

"ספר הברית" (להרב פנחס אליהו מוילנא זצ"ל):

להלן מצוטטים דברי "ספר הברית" באופן קיום מצות "שויתי ה' לנגדי תמיד" החופפים מאד לכל הנאמר בפרק זה. "ספר הברית" הוא ספר שיצא לאור בזמן הגר"א מוילנא²⁷ והחתם סופר, ומובא בשו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סי' כ"ו) שאחרי שהספר יצא לאור, החתם סופר עבר עליו "מראשו ועד סופו" ושיבחו מאד. בתפארת ישראל טהרות (פרק ג' בועז אות ה') ציין אליו וכינהו "ספר הקדוש", וכן בפלא יועץ (ע' אהבה) הביא מדבריו ושבחו מאד.

○ הדרך לקיום "שויתי ה'" היא על ידי רגשי אהבה ○

"שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים י"ז) ... שיצייר האדם תמיד שם הוי"ה ברוך הוא לנגד עיניו ... [מתוך רגשי] אימתה ופחד ... לא זו הדרך שאפשר שירגיל האדם את מחשבתו בו [היינו שהדרך להתרגל לקיום מצות "שויתי" אינה על ידי שמעורר בלבו רגשי יראה ופחד מהש"ת על ידי ציור אותיות שם הוי"ה], מפני כי יקשה עליו במאד מאד להתמיד בה. ואם בחוזק יד בחירתו יפנה מחשבתו להרהר בזה כמו רגע, אזי תיכף ומיד פרוח תפרח ונעלם ממנו, ועד מהרה תרוץ בו מחשבה אחרת במקומה, ומאריך לו בה עדן ועדנים. הנה זה עומד והיא כפורחת בורחת ממנו מהרה, חושה לא יעמוד בה משך זמן יפה, אבל התעייף עיניך בה ואיננה. ואם בכח יגבר איש בחיל בחירתו לדחות ממנו בשתי ידיים המחשבות האחרות ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מעמו, וידו אוחזת בעקב מחשבת היראה לשוב לקחתה, והנה שבה לא יאריך לו בה, ולא יתמיד כי אם זמן מועט, וישכח אותה מהרה, כאלו לא היה מחזיק בה, ולא תקום בידו, ברוח תברח כי ההכרח לא יתמיד. מה שאין כן מחשבת אהבת ה' ושמחתו בו, שבה יוכל האדם להרגיל את עצמו בנקל, כי בטבעה היא תקום ותעמוד במחשבתו עדן ועדנים, ומאריך לו בה, כל משך זמן שירצה ולא תברח. ... כי היראה ענינה הוא מה שהנפש מקבץ כחותיה אליה, ותסוג אחור מפחד ומצמצמת כחותיה מרוב החרדה. ונהפוך הוא ענין האהבה, שהיא הרחבת הנפש ושמחתה בדבר המרוצה לה וחפצה בה, והיא מרחבת כוחותיה מרוב החשק ומתאוה מרוב השמחה. ... כי מודעת זאת שהוטבע בטבע כל הברואים להשתדל ולחפש אחר הדברים המועילים להם והערב עליהם להתקיים ולהתענג בהם ולברוח מהפכם. ... ככה הנפש אף היא לא תתנדב בטבעה אלא למה שתדע בה ערבות ועונג והרחבה ושמחה ימצא בה. ולכן כשתצייר היראה, היא מחרדת ומצמצמת כחותיה אליה מפחד אלהים, והיא מרת נפש, והאדם בטבעו שרוצה לפטור מהרה מזאת המחשבה, ויראת שדי יעזוב אחר רגע קטן, למען יתפשט כחות נפשו ויתרחב. לכן אף הנפש הבוחרת ביראה, ומתאמצת לחזק בה למען אלהים

26. חלק ב' מאמר י"ד, האהבה והשמחה, פרק (ז', ח').

27. בהתחלת יציאתו לאור, הספר יצא בעילום שם המחבר, וחשבו רבים שהוא נכתב על ידי הגר"א מוילנא.

חיים, כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום משך זמן יפה, ולא עמד איש איתה שעה שלם, כי לפני יראתו מי יעמוד זמן ארוך. גם אם בכח יגבר איש ליראה מלפני ה', הוא בורח ולא יקימנה להתמיד בה, כי אם זמן מועט.

אמנם הנפש כשתצייר אהבת ה', וכי הוא בוחר בה להיות לו למרכבה ולכס יה לשם ולתהלה ולתפארת, ויודעת שזה לה הצלחה שאין אחריה הצלחה, וטובה שאין אחריה טובה, וזה הדבר מרוצה לה וחפצה בה, אז תפנה אליו באהבה עזה, תכסוף לו במזימתה, ותטה אליו במחשבתו לדבקה בו, תגיל בזיכרון שמו יתברך, ותשמח להרהר בו, ותתפשט כוחותיה, ותתרחב מרוב החשק והשמחה של אהבה בתענוגים. על כן עמד טעמו בו באדם, ומאריך לו במחשבה הזה זמן רב, עד שאינו רוצה להיפרד ממחשבה טובה הזאת, על כי בו יעמוד חי לפני ה', שמח וטוב לב בשמחה של מצוה ... והנה ששון ושמחה ימצא בה וחדוה במקומו. והנפש תתנדב עצמה לזה בטבעה, מפני שתמצא בה ערבות ועונג בשמחה והרחבה. כי בזאת המחשבה משחקת לפניו בכל עת, ועל שדי תתענג, ואליו תתאוה לחזות בנועם ה', כנאמר "לשמך ולזכרך תאות נפש" (ישעיה כ"ו) והיא אהבה בתענוגים, וערבתה כגן ה'.

☪ האהבה מביאה ליראה וכן לקיום כל שאר מצוות התמידיות ☪

וכבר ידי לנגד עיניך שבעוד שהוא מתעסק להתעלס באהבים ורדפה את מאהביה, אין מנוס ליראה שתבא אף היא להיות עמה²⁸. שאחר כי חולת אהבה היא ורוצה שיתמיד לה זאת האהבה לנצח, בהכרח שפעמים רבות בשעה יעלה על זכרונה, ולשמחה מה זו עושה, שמא יגרום החטא ויפריד בין הדבקים הנאהבים והנעיימים ויבדיל ביני לבין א-לי ואבי, ויגרום לסלק את כסא כבודו מעלי. ובכן האדם ירא את ה', ומקיים "וגילו ברעדה" (תהלים ב') והוא עומד בין השמחה והיראה, ונזהר מאד לעשות קטנה או גדולה נגד רצונו יתברך. כי כבר הודעתך, שאין אהבה בלי יראה ואין יראה בלי אהבה, כי היראה תוכה רצוף אהבה, ואהבה מסותרת בתוכה היראה, והם ריעים דלא מתפרשין לעלמין. אמנם האהבה תסבב את היראה וקודם לה בעילה²⁹ ... על כן יראה אל עבדך זאת העצה היעוצה, לבקש אהבה בציור

28. נראה שרק כאשר רגשות האהבה הם מסוג "יונתי" ו"תמתי" הם יביאו באופן טבעי בהכרח גם ליראה, שהיא נובעת מרגשי הכבוד (אהבת הרוממות) וההזדהות. מה שאין כן כאשר האהבה היא מסוג "אחותי" ו"רעיתי" בלבד, אז יתכן שישאר עם הנעימות ואהבת התועלת האנוכית בלבד, בלי להעלות על לבו מציאותה של מידת הדין (ויהיה לו היבט על העולם שהקב"ה הוא וותרן וכדו' ח"ו). [ברמה זו האנוכית, האהבה והיראה הם שני רגשות שונים לגמרי, מה שאין כן ברמה של "יונתי" ו"תמתי" שתייהן נובעות מהתייחסות רגשית אחת].

29. ע' ארחות צדיקים שער האהבה: יירא השם, יתברך, כמו אדם שאוהב את אשתו, והיא אוהבתו, והוא ירא לעשות דבר כנגדה פן יאבד אהבתה, כן הדבר הזה, [רשפיה] רשפי אש אהבת הבורא יתעלה, וירא לעבור על

שמו הנכבד, ואם תעירו ואם תעוררו את האהבה, בהכרח תהיה יראת ה' על פניכם אף היא בהתמדה. וכאשר יעצתי היא תקום ולא תברח, אבל עומדת לעד, קשורה בעבותות אהבה, ויחדיו יהיו תמים באדם. כי כבר מצא ידי לבאר בעזר האלהים שהאהבה תתמיד, ואם כן אף היא תתמיד עמה בהכרח.

ועוד, שלא היראה בלבד תסבב האהבה, אלא שתסבב גם שאר כל עשר מצות המחשביים שחיוכם תמיד, ועל ידה יתקיימו כולם ויתמידו, ועל ידה נקל עלינו מאד לקיים את כולם, מה שבזולתה קשתה ירו עלינו בכמה מצות מהם. והדבר אשר יקשה מהם ממצות עשה היא היראה והדבקות, ולזכור אותו תמיד בכל רגע, ועבירתם כי קשתה במצות לא תעשה, מהם הוא "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ו"לא ירום לבבו" ו"פן תשכח את ה'". והיה הנקל לכל אלה על ידי האהבה והשמחה.

ועד אמת ונאמן עלי ועל דברי, הוא דוד בעצמו שאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט, לכן שמח לבי ויגל כבודי" (תהלים ט"ז), הרי שהחזיק בזה לאהבה אותו, שאם ליראה היה ראוי לגמור המאמר "לכן אפחד ואירא", אבל אמר "לכן שמח לבי ויגל כבודי", והגילה היא השמחה, הם מכח האהבה לא מכח היראה. ואחר כי כן הודע, נביא לבב חכמה להחזיק בזה לאהבה אותו בשמחה רבה, כי ממנה תוצאות חיים.

~ "בחנוני נא בזאת" ~

ועתה ישראל העם בחר לו יה, בחנוני נא בזאת, טעמו וראו כי טוב ה' לכל הדבקים בה. את ה' הגדול והנורא זכרו תמיד באהבה רבה, ושמחתם לפני ה' אלהיכם בכל עת ובכל שעה, כמו שנאמר "בשמך יגילון כל היום" (תהלים פ"ט), ועניתם ואמרתם לפני ה' אלהיכם בעת השמחה: "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו", "אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלהיו" - "ותרועת מלך בו". אם לא יביאכם זה לקיום כל העשר מצות המחשביים ומדות יקרות ודברים רבים ונכבדים. כי הוא זה

מצוותיו פן יפסיד אהבת הבורא יתברך ... וזאת היראה היא [יראת] האהבה, ועליה נאמר (ישעיה ל"ג - ו') "יראת ה' היא אוצרו". עכ"ל. וע"ע ספר הישר לר"ת השער השני. וז"ל: כי מן האהבה תהיה היראה. וכל מי שיאהב האדם, ייראנו. ואפשר שיירא אדם ממי שלא יאהבנו. ועל כן אומר, כי היראה בכלל האהבה, ואין האהבה בכלל היראה. עכ"ל. וכ"כ רבינו בחיי בספר כד הקמוח, ערך שבועות: ממדת האהבה הזאת נאצלת מדת היראה כי האוהב אדוניו הוא ירא אותו והירא את אדוניו אפשר שלא יאהבנו, וע"כ אין האהבה בכלל היראה אבל היראה בכלל האהבה שהאוהב את אדוניו ייראנו פן יעשה הפך כוונתו. וז"ל ספר חסידים, סימן י"ב: יראה - כשאדם מתאוה לדבר הנאה, ועוזב את יצרו מפני יראת ה', ולא שירא מפני פורעניות עוה"ב, ולא בשביל הנאת העוה"ז והעוה"ב, אלא ירא פן לא יהי' תמים באהבת הבורא ית"ש, שנאמר (דברים י"ח - י"ג) "תמים תהי' עם ה' אלהיך", וזה הנקרא "ירא ה'". וע"ע ספר חסידים, סימן ש': זהו יראת ה', שלא תעבור על מה שכתוב "ואהבת".

המביא את האדם למדרגה שאין אחריה מדרגה, כי הוא מקור הברכה לקיום כל התורה כולה.

לכן אהובי ואבי, ראה גם ראה שתרגיל את מחשבתך בו, כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, כי קרוב אליך הדבר מאד ברעיוןך ובלבבך לעשותו. אין בה לא עמל ולא מעשה ולא חסרון כיס, רק ללמד את מחשבתך לזכור זאת ולהרגיל את רעיוןך, והתמיד בזכרון קדוש הזה, לרגל המלאכה נקיה וקלה, לחזקה ולהזכירהו לעת תמוט המחשבה באיזה זמן ממך. ... ואחר שתרגיל עצמך בזה ימים רבים, והשבות אל לבבך פעמים רבות, שוב לא תסור המחשבה הטובה הזאת ממך, לזכור את שמו ולאהבה אותו ולדבקה בו בשמחה רבה. ... כי מי שהרגיל בו, מעצמו לתאוה יבקש, ותאות צדיקים הראשונים היא כאשר אמר דוד "אדני נגדך כל תאותי" (תהלים ל"ח), ואמר ישעיה "נפשי אויתך בלילה" (ישעיה כ"ו), ואמר "לשמך ולזכרך תאות נפש" (שם). רק הרחק לא תרחיקו את הענין הנכבד הזה, כי נכון הדבר ויציבא מלתא. הוא דבר קטן אבל הוא סוד גדול, וזה סוד "את האלהים התהלך נח" (בראשית ו') שרצה לומר שהלך תמיד בזאת המחשבה, ולא עבר עליו רגע שלא זכר זה. ואם ריק הוא - ממך, ואם מך הוא - מערכך.

כח מחשבת האדם

ואל יהיה ענין המחשבה וסוד המדמה בעיניך קלה, שהרי כל הפעולות הגדולות הנעשים בעולמות העליונים הכל נעשה על ידי כוונות ויחודים של התחתונים, והלא המה רק מלאכת מחשבת. ... גם כל סוד רוח הקודש נמשך על ידי מחשבה ... . אף הנבואה לא נעשה ונגמר אלא על ידי המחשבה והמדמה, כמה שנאמר "וביד הנביאים אדמה" (הושע י"ב). ... ועל הסוד הגדול הזה נאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (שמות כ"ה) "בתוכה" לא נאמר אלא "בתוכם". ועל הסוד הזה נאמר "ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה" (ישעיה ס').

ואם תתמיד בזה ימים רבים, ירגישו כל בית אדם כי קרן אור השכינה על ראשך, וייראו מגשת אליך, כי אף על פי שהם לא חזו מזליהם חזו, ויפול פחד ה' על העם לנגוע בך, כמו שנאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" (דברים כ"ח). ולעתיד לבא יהיה זה נראה עליך עין בעין ממש, וכבוד ה' עליך נגלה. וכן בעולם הנשמות בגן ה' בעלוי צדיקים רבה תפארת עטרת ראשך הזה לשם ולתהלה. וזה שאמרו חז"ל "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם", לא אמרו "עטרות על ראשם" אבל אמרו "ועטרותיהם" כלומר ה' הנכבד והנורא שהיה תמיד

מאיר על ראשיהם בחייהם, ובמותם לא נפרדו מיקר עטרת תפארת הזה, אבל איש עדין עליו, ועטרת מלכם בראשם, וה' עליהם יראה, ומזה עצמו נהנים מזיו השכינה. וגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, שבחייהם הוא בלתי נראה, ובמותם עין בעין נראה ה' וכבודו עליהם זרח.

○ הנהגה זו היא מלקחיים לכל התורה כולה, ולכל מעלה ומדה נכונה ○

[שם פ' כ"ד] ... התחבולה הגדולה שבארנו בזה המאמר לדבקה באהבה ובשמחה בשמו הנכבד החופף על ראשי עם ה', היא מלקחיים לכל התורה כולה, ולכל מעלה גדולה ולכל מדה נכונה, אחוזת ה' קראתיה. לכן אף אתה ידיד ה', אחוז בזה קורא משכיל, החזק בו אל תרף. ....

בחון אחי וראש הדבר הזה, אל תעמוד על המאמר הזה כדי להבין ולהורות, אבל קרא נא למען תלמד את עצמך, ותרגיל את נפשך לעשות ככל הכתוב בזה, ושים אותו על נס לנסותו לדעת התצלח לדברים הגדולים אשר זכרנו. והיה על מצחך תמיד, בכל אופניו וככל המדובר על אודותיו, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. אז תראה אם לא יפתחו לך ארובות השמים ושערי אורה שערי יראה ושערי קדושה שערי אהבה ושערי שמחה, ונהפכת לאיש אחר, ופתאום תשיג רוח הקודש מהאל הקדוש, ואז תאמר אמת היה הדבר אשר שמעתי ולא האמנתי עד אשר באתי בנסיון, והנה לא הוגד לי החצי מכל הטובה הנפלאה הזאת, אין זה כי אם עבודה חמודה אשר אין עוד מלבדה. וה' יזכה אותנו להיות מן הדבקים בה', וה' בם, בשמחות וגיל ובאהבה רבה כל ימי חיינו, כדבר האמור (דברים ד') "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום".

פרק ז

אהבת הקדושה

"קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקיכם" ...
כיון שיהיה האדם קדוש יתקשר באהבתו
יתברך לעשות מצוותיו בחשק ואהבה ... ולכן
מצות הקדושה הוכפלה בתורה כל כך הרבה
פעמים, מרוב התועלת שתמשך ממנה.
(ראשית חכמה שער הקדושה פ"א)

"קדושים תהיו" היא כלל התורה כולה, שכל
המכוון שבכל התורה כולה ומצותיה הוא
להכניס בלב קדושה. שכל המצות מוסיפים
קדושה לאדם כמו שאומרים בברכתם "אשר
קדשנו במצותיו". ונאמר על קבלת התורה
"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".
(פרי צדיק ג' ע"א)

פרק ז' אהבת הקדושה

- כיוון שני באהבת ה' -

בפרק זה יבואר בעה"י כיוון נוסף באופן קיום מצוות אהבת ה', אותו יכול להשיג גם אדם שלא זכה לאהבה המתוארת בפרקים הקודמים הנובעת מהכרת חסד ה' הניכר בבריאה. הכיוון שיתואר בעה"י להלן הוא אופן של אהבת ה' שרוב עובדי ה' בני העלייה בימינו מגיעים אליו, או לחלקים ממנו, בצורה טבעית. אולם כפי שיבורר, אדם שזכה לכיוון זה של אהבת ה' בלבד, בלי הכיוון המתואר בפרקים הקודמים, או שהשיג את אהבת ה' המובאת בפרקים הקודמים בלבד, בלי זו המתוארת בפרק זה, אהבתו אינה מושלמת והוא אינו מקיים את מצוות התורה במלואה. לקמן נשתדל בעה"י לברר את הכיוון הזה ואת הדרך להשיגו.

א. נועם הקדושה

הקב"ה העניק לנו את האפשרות להרגיש את הנועם הנפלא של קדושה. השגת נעימות זו היא חלק חשוב ממצוות אהבת ה'.

א. אהבת הקדושה - ענף ממצוות אהבת ה'

ישנם בני אדם, שכל קשר והתקרבות לקדושה גורמים להם שמחה והנאה גדולה. הם מתמלאים ברגשי סיפוק מעשיית מעשי חסד, ומרגישים הנאה מרוממת בשמירת שבת, בתפילה ובהודיה לה'. הם חשים הנאה גדולה ממתיקות עמל התורה, ומקרבה לאדם קדוש או למקום קדוש וכדומה. רגשות אלו יכולים להיות ביטויים של דרגה נעלה של אהבת ה'. שהרי כל קדושה היא

חלק מקדושתו ית¹. כאשר רגשות נעימות הקדושה נובעים מההנאה של הקרבה אליו ית' ואל קדושתו, אז הם רגשות של אהבת קרבת ה' - "קרבת אלוקים לי טוב" - שהיא חלק ממצות אהבת ה'. כפי שמוזכר לעיל (פרק ב'), הגדרה בסיסית של המושג אהבה היא הרצון והשמחה להיות קרוב לנאהב. אנשים כאלו מרגישים את השמחה הגדולה של התעלות מעל השאיפות וההנאות הגשמיות, המקרבת אותם להשי"ת ולקיום רצונו.

אופן האהבה הזה כלול בדברי הראשונים המביאים שכחלק ממצות העשה של אהבת ה', על האדם לקיים את רצונו ית' מתוך שמחה ואהבה ולא כפקודת מלך, בכפייה בלבד². אחד מהשורשים של שמחה זו בקיום רצון ה' הוא תחושת נועם הקדושה שמשיג האדם על ידי קיום המצוות. על זה אנו מברכים בשעת עשיית המצוות "אשר קדשנו במצותיו", שאנו מודים להקב"ה על האפשרות שנתן לנו להתקדש ולהתקרב אליו ית' על ידי קיום המצוות³.

ב. המקור בנפש לרגשות נעימות הקדושה

יש כמה סיבות להנאה הגדולה שבאפשרות האדם לחוש בכל תוספת קדושה:

"קרבת אלוקים לי טוב" - כל פגישה עם קדושה מעוררת את הנשמה הקדושה השרויה בתוך פנימיותו של האדם, וככל שהוא יתקדש הוא יחוש יותר את רגשות הנשמה. כל קשר עם הנשמה הוא התקרבות כביכול להשי"ת - שכן הנשמה היא חלק אלוק ממעל. קירבה זו נעימה ביותר למי שזכה להכיר בטוב הנפלא של ה', כדוד המלך ע"ה שאמר (תהלים ע"ג - כ"ח) "ואני קרבת אלוקים לי טוב" וכמו שכתוב (תהלים ט"ז - ח') "שויתי ה' לנגדי ... לכן שמח לבי ויגל כבודי".

1. מעין לשון הפיוט "כי מקדישיך בקדושתך קדשת" וכלשון הברכה "קדשת את עמך ישראל בקדושתך" [ברכות ל"ג ע"ב].

2. רמב"ם הל' תשובה (י' - ב'), סמ"ג מ"ע ג', סמ"ק מצוה ג', וד', ספר חסידים סי' י"ד וש', ספר הישר לר"ת שער ב', חובות הלבבות שער אהבת ה' פ"ז, מס"פ י"ט.

3. יש כמה מניעים לתחושת שמחה של מצוה:

- השמחה של הרגשת **קרבת ה'** שמשיגים על ידי קדושת המצוה **בשעת העשייה**.
- השמחה בתועלת של **תיקון האדם** הנגרמת על ידי המצוה (שמתקן את מדותיו, ומרומם ומקדש אותו **גם אחר העשייה**).

- השמחה בהרגשת **הנחת רוח** הנגרמת למעלה על ידי עשיית המצוה.

בפרק זה נתייחס בעה"י לשני המניעים הראשונים, אשר עליהם מתכוונים כאשר מברכים "אשר קדשנו במצותיו" (השלישי יבואר בעה"ת בהרחבה בפרק הבא).

הנשמה מטבעה אהבת קדושה - מתכונותיה של הנשמה לשמוח בכל גילוי של כבוד שמים וקדושתו ית' המתגלה בעולם, מעין שמחתו של אדם הנמצא במקום מרוחק ממקום מולדתו וממכריו, הפוגש במרחקים ידיד נעורים מעיר מולדתו. כך חשה הנשמה כשהיא פוגשת קצת מהאור של גילוי כבוד שמים הזכור לה מהעולם המקודש בו הייתה שרויה לפני ירידתה לעולם הזה (הרב חיים אחי המהר"ל בספר החיים⁴). עוד מבאר בספר חובות הלבבות⁵ שמטבעה של הנשמה לכסוף לדבר המוסיף לה אור וכח, על כן היא נמשכת באופן טבעי לקדושה⁶.

ג. לא כל אהבת קדושה היא אהבת ה' אמיתית

יש להדגיש שיש במסלול זה סיכון, שכן לא כל אהבת קדושה היא אהבת ה' אמיתית, כמבואר בגמרא ברכות ח' ע"ב:

תניא אמר רבן גמליאל בשלשה דברים אוהב אני את הפרסיים: הן צנועין באכילתן וצנועין בבית הכסא וצנועין בדבר אחר. "אני צויתי למקודשי" תני רב יוסף אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהנם.

רואים מכאן, שיש אפשרות של קדושה - שהיא יצירת קשר עם הנשמה - אולם כיון שאינה לשם שמים אין לה ערך כלפי שמיא כלל. שכן כאמור לעיל, ניתן להתייחס לאהבת הקדושה כחלק

4. דברי רבינו חיים אחיו של המהר"ל בספר החיים (ח"ג פ"ו) מובאים לקמן בפרק זה (סימן ב' אות ב'), וז"ל: מטבע הנפש שהוא מקור השמחה, ומטבע מצות השם שהם משמחי לב, אשר שניהם חצובים ממקום האור והשמחה ושקועים וכלואים במעבה חומר האדם, שישמחו זה לעומת זה .... כאשר ישמח נכרי בארץ מרחקים לקראת אוהבו וקרובו שבא מארץ מולדו.

5. ז"ל החובות הלבבות שער אהבת ה' פרק א': הנפש עצם פשוט רוחני, נוטה אל הדומה לה מהאישים הרוחניים ... כשתרגיש הנפש בענין שיוסיף לה אור בעצמה וכח בנפשה, מתעוררת בהרהוריה אליו, ותדבק בו במחשבתה, ושוטטו בו רעיונותיה, ומתאוה אליו, וכוספת לו.

6. יש לשים לב שאהבת הקדושה יכולה להיות במדור "יונתי" (אהבת הטוב) או "תמתי" (אהבת ההתאחדות): **במדור "יונתי"**: הוא רגש של כבוד והערצה כלפי כבוד השמים שמתגלה על ידי כל קדושה (כלשון התפילה "נעריצך ונקדישך"). היינו להרגיש את החשיבות הנשגבה של הדבר הקדוש, שהיא "טוב" אמיתי אשר ערכו גדול יותר מכל חשיבות גשמית.

במדור "תמתי": הנעימות של התקדשות האדם היא הנעימות של התאחדות האדם עם קדושתו ית' [ע' ספר רסיסי לילה לרבי צדוק הכהן זצ"ל אות מ"ז: קדושה הוא ההבדלה לגמרי מכל תאוות עולם הזה להיות דבוק בו יתברך לא דרך הכרה רק דרך יחוד (פי' דרך התאחדות נפשית לא דרך הכרה שכלית)]. אהבה זו מורגשת גם כלפי חפצי קדושה, שהרי כל המציאות של קדושה בכל אופניה היא מציאות אחת. אחדות זו המורגשת בין הקדושה החיצונית וקדושת הנשמה, ניכרת כאשר רואים אדם ח"ו שמזלזל בדבר קדוש, שאדם בעל נפש הקשור לנשמתו ירגיש את הדבר כפגיעה אישית, מעין פגיעה במשפחה קרובה. וכן כאשר ח"ו קורה אסון לאדם שמאד מעריצים, מרגישים את הכאב כאלו הדבר קרה לבן משפחה קרובה.

מאהבת ה' רק כאשר המניע להתקדש הוא להתקרב על ידי כך להשי"ת. כמו שכתב הרמב"ן ריש פרשת קדושים (ויקרא י"ט - ב') "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוהיכם": טעם הכתוב שאמר "כי קדוש אני ה' אלהיכם", לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו קדושים. עכ"ל. המכיר באמת בטוב ה' ירצה להתקרב אליו בכל דרך אפשרית, והדרך היחידה להתקרב אליו ית' היא להתקדש. אדם כזה גם ירגיש שנועם הקדושה שחש הוא צוהר להכיר דרכו את נעימות קדושתו ית', שהרי השי"ת הוא מקור הקדושה הזאת והיא חלק מקדושתו ית'. אולם לעומת זאת, אם האדם מתייחס לקדושה כנעימות רוחנית עצמאית ח"ו (שנעים לו להיות "מתורבת" ומרומם יותר מבעל חי), ורואה חשיבות ברגשות קדושה מצד עצמם בלי קשר להיותם אמצעי להתקרבות אליו ית', אין זו עבודת ה' כלל, שהרי גם לעובדי עבודה זרה - להבדיל - יש אפשרות להשיג נעימות גדולה של קדושה, ושאיפה אמיתית להתקדש.

לפי זה מבואר לשון הפסוק "קדושים תהיו - כי קדוש אני ה' אלוהיכם", שנראה שכלולה בכוונת התורה במלת "כי" **שכך צריכה להיות כוונתו של המתקדש**, להתקדש כדי להתקרב על ידי כך לרבש"ע שהוא קדוש, כיון שזהו רצונו ית' שנתקרב אליו ושנרגיש את נועם קרבתו.⁷

העונג הנפלא של קדושה

הגר"א מוילנא:

בעל תאוה מפסיד את ההנאה הגדולה של קדושה

לולא דבקות האדם בדברים החומרניים היה נפשו דבקה בענייני ה', ולא היה בוחר בדברים ערבים ומתוקים לפי שעה. כי כל הנעשה לבעל התאוה אחר רוב השתדלות בענין רע, נעשה לתמימי דרך בענין טוב, בלי עמל ואון.

(אדרת אליהו בראשית ב' - ט')

החפץ חיים זצ"ל:

התלהבות מוחשית אף מהזכרת קדושה

כשהחפץ חיים זצ"ל היה מדבר על קדושה, כגון "קדושים תהיו כי קדוש אני ה'", היה ממוחש כל כך את הדברים עד שהיה מתלהב וממתק בשפתיו כאדם החש מתיקות מאכל מתוק מדבש ונופת צופים. ולהיפוך, כאשר היה מדבר - להבדיל - על טומאה,

7. וכן פירש בספר אונים לתורה שם, וכ"ג בפירוש הגר"א על תו"כ שם.

היו רואים איך מתגעלת נפשו, כמו אדם, הבוחל מצואה או משקצים ורמשים, עד שלעיתים הוא היה מגיע קרוב להקאה ....

(רשימות חתנו של הח"ח מו' ספר הצדיק רבי שלמה עמ' כ"ז)

הרב שמחה זיסל זיוו זצ"ל הסבא מקעלם:

◡ הרגשת עונג רוחני מסלקת את הנטייה לעונג גשמי ◡

הרב שמחה זיסל זצ"ל היה אומר לתלמידיו שהדרך המועילה ביותר להחליש את כוחו של היצר הרע היא להתרגל בתענוג רוחני בעוצמה רבה כל-כך, עד שימצא בו את כל עולמו ואושרו, ואז לא יהיה לו כל טעם בהנאות הגוף. מי שזכה פעם להרגיש עונג רוחני אמיתי יבחין בהבדל הגדול שיש בין ההנאות הגופניות המצומצמות ומלאות תוגה, לבין העונג הרוחני הנעלה של הנשמה אשר הוא זך בלי עצב וכולו מחמדים.

(תנועת המוסר ח"ב עמ' 160)

החזון איש זצ"ל:

◡ עוצמת העונג של קדושה ◡

העונג היותר ערב ויותר נעים, לשלוט ברוחו הבהמי, וזה עונג מתמיד ומשייב נפש.

(קובץ אגרות ח"ב אג' י"ג)

◡ אפשר לאדם אף בעולם הזה ליהנות מזיו הקודש של עונג הדביקות ביוצרו ית' ◡

כאשר זכה שְׁכַל האדם לראות אמיתת מציאותו ית', מיד נכנס בו שמחת גיל אין קץ, ונשמתו נעימה עליו, והדמיון משלים עם השכל לחזות בנועם ד', וכל תענוגי בשרים חמקו עברו, ונפשו העדינה מתעטפת בקדושה, וכאילו פירשה מגוף העכור ומשוממת בשמי שמים. ובהעלות האדם בערכי קודש אלו, נגלה לפניו עולם חדש, כי אפשר לאדם בעולם הזה להיות כמלאך לרגעים, וליהנות מזיו הקודש, וכל תענוגי עולם הזה כאפס נגד עונג של דביקות האדם ליוצרו ית'. הכח הטמיר הלזה הוא אחד מכוחות הטמירים שנתן היוצר בנשמת האדם, וכח זה מעיד על קשר הגבר ליוצר כל היצורים, ואשר נברא לעבוד את בוראו ולדבקה בו.

(ספר אמונה ובטחון לחזו"א - פרק א')

ב. דוגמאות של נועם קדושת המצוות

כדי להמחיש את שמחת הקדושה והנאתה המתוארות לעיל, מובאות לקמן כמה דוגמאות שיכולות לשמש כבנין אב לאהבת הקדושה בכל אופניה. דוגמאות אלו עצמן יכולות גם לשמש כשלבים בסולם העלייה להשגת המעלה הגדולה של אהבת הקדושה. להלן מובאות ארבע דוגמאות של מצוות שאפשר לקיימן כמעשים חיצוניים בלבד, או לעורר את הלב בשעת קיומן לחוש את הנעימות הנעלה של קדושה החבויה בהן:

[א] אהבת חסד.

[ב] נועם קדושת השבת.

[ג] נעימות התפילה.

[ד] המתיקות של עמל התורה.

א. אהבת חסד

המצוה הגדולה של חסד אינה מצוה מעשית בלבד, של **עשיית** מעשי חסד, אלא מצוה לפתח אהבה נלהבת לעשיית מעשים אלו. דבר זה מפורש בדברי הנביא מיכה (ו-ח) "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ו**אהבת** חסד וגו'". בפסוק זה כתוב שעיקר ה"טוב" שיש במעשי החסד, והנחת רוח הנגרמת למעלה על ידם, הם תולדות האהבה והשמחה שחש האדם בשעת העשייה. והדבר אכן מבואר, שהרי התורה לא ניתנה לנו כדי ליישר את מעשינו בלבד, אלא כדי לתקן ולרומם את הרגשתנו ומידותינו על ידי קיום מצוותיה, כמו שאמרו רז"ל "לא נתנו מצוות אלא לצרף בהן את ישראל"⁸.

יש הבדל גדול בין אדם העושה מעשי חסד מתוך רגשי הכרח וכפייה, ובין מי שזכה לחוש את הנעימות של "אהבת חסד", המרגיש סיפוק ושמחה מהזדהותו בהקלת קשיי האדם הנצרך לעזרתו. בעומק נשמתו של כל אחד קיימת האפשרות להרגיש הנאה גדולה בגרימת קורת רוח לשני. הדרך להוציא רגש זה מהכוח אל הפועל, היא להעלות בלב בשעת עשיית מעשה החסד

8. מדרש רבה בראשית פרשה מ"ד פסקה א', ויקרא פרשה י"ג פסקה ג', מדרש תנחומא שמיני פרק ח', מדרש שמואל פרשה ד'.

את צערו וכאבו של המקבל אילולי העזרה, ואת ההנאה והשמחה שיש לו באמצעותה⁹. המידה של "אהבת חסד" היא פתיחת הלב של בעל חסד להזדהות עם שמחת המקבל במעשה החסד שנעשה לו.

הנאה מרוממת זו שאפשר להרגיש בעשיית החסד, היא השגת נעימות הקדושה שבמידת החסד. קדושה זו של "אהבת חסד" היא חלק ממאור פניו של השם יתברך - כמבואר בנוסח התפילה "כי באור פניך נתת לנו ה' אלוקינו... אהבת חסד". ולכן אהבה זו היא במהותה אהבה לדבר שהוא חלק מגילוי כבודו ית'. נמצא, שאדם המרגיש שמחה בעשיית חסד, ומחפש הזדמנויות כאלו כדי להתקרב על ידם להשי"ת על ידי הדבקות במידותיו ובקדושתו ית', זכה בזה לדרגה יקרה של אהבת ה'¹⁰.

אוהבי חסד מופלגים

הרב חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל (גאב"ד וילנא):

○ העונג הגדול ביותר

"העונג היותר גדול לי בחיי, לגמול חסד לזולתי ולהיטיב למישהו".

הרב ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל (ראש ישיבת קאמניץ):

○ שמחה מופלגת עם הזדמנות נדירה לחסד

בזמן מלחמת העולם הראשונה גָּלָה הרב ברוך בער זצ"ל עם ישיבתו מסלבודקה למינסק. אחד הבחורים, שלא היה לו דרכון, החליט ללון בבית הכנסת, שכן הימצאו של אדם חסד דרכון בבית היה כרוך בסכנה לבעל הדירה. על אף הסכנה שבדבר, לקח ר' ברוך בער זצ"ל את הבחור כאורח ללון בביתו. לא היה קץ לאשרו. מפעם לפעם היה מרים ידיו לשמים ומוזדה לבוראו על שזיכהו במצוה גדולה כזו. אמרו, שמעולם לא ראוהו בשמחה גדולה כזו כפי ששמח אז במצות החסד שהזדמן לידו.

(ספר עולם חסד יבנה)

9. ע' ביאור הגר"א לת"ז [ק"ח ע"א], וז"ל: לפי המעשים כך יורשים הנשמות, אברהם זכה לחסד לפי שהיה עושה חסד כל הימים, וכן בכולם. עכ"ל.

10. יש להעיר שהאדם צריך לחוש ולהעריך את ה"טוב" של מדת החסד, כדי להכיר את הטוב שבמידת חסדו ית'. ועל כן "אהבת חסד" נצרכת גם בשביל הכיוון הקודם של אהבת ה' המתואר בפרקים הקודמים (אהבת חסדו וטובו ית' הניכרים בבריאה).

הרב בנימין ביניש דניס מחרקוב זצ"ל:

להרגיש תוספת שמחה עם כל נתינה

הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל היה מספר שרבים מהנדיבים באים לשלב מסוים שהם מתעייפים מלתת, מרוב הבקשות לתרומות. אולם, אמר שהכיר נדיב אחד, הרב בנימין ביניש דניס מחרקוב זצ"ל, שהיה ניכר עליו שככל שהוסיף לתת היה חש יותר שמחה במצות הצדקה. בכל נתינה גברה ועלתה התלהטות נפשו עם הזכות הנפלאה של המצוה.

(בדרך עץ החיים עמ' 522)

הרב יחיאל מאיר ליפשיץ זצ"ל מגוסטינין:

"רעבון" לחדס

הרב יחיאל מאיר ליפשיץ מגוסטינין זצ"ל הקפיד תמיד למצוא אורחים שיסעדו עמו. פעם, אחרי תענית, נעלם בטרם בא אוכל לפיו, וחזר הביתה אחרי שעה ארוכה רטוב מגשם עד לשד עצמותיו צוהל משמחה - "אורח מצאתי!" אמר אחד מהנוכחים: "אחרים רעבים ללחם ... ואילו הרב יחיאל מאיר רעב לאורחים ..."

(ספר עולם חסד יבנה עמ' ע"א).

הרב חיים פלאג'י זצ"ל (גאב"ד איזמיר):

האוהב חסד האמיתי אוהב גם גומלי חסד

"כשבא אורח לעירנו ומתארח אצל איזה בעל הבית, נוהג אני כל הימים ללכת לבקרו, אם משום כבוד האורח ואם משום כבוד המארח. ואני משבחיו מעודדו ומחזיק לו טובה, כדי לחבב עליו את המצוה. דרכי לומר למארח, 'החסד הזה אשר אתה עושה עם האורח הריהו כאלו עשית עמדי ועם כל אנשי העיר, שהרי המצוה מוטלת על כולנו ...!'"

להרגיש שמחה גדולה בחסד כאלו מרוויח ממון רב

הרבה יתומים גידל רבי חיים זצ"ל בביתו והאכילם על שולחנו. פתו היתה מצויה לעוברי אורח, ובפרט לשלוחי ארץ ישראל, והיה שמח בבואם אליו ועושה להם משתאות. הוא עשה חסד בגופו ובממונו בין לעניים בין לעשירים בחשק גדול ובשמחה רבה. פניו הקרינו שמחה גדולה במעשים אלו לא פחות מאדם שהרוויח ממון רב.

(תוכחת חיים [ח"א פ"א], כף החיים [י"ג ה]).

הרב נפתלי דוב אמסטרדם זצ"ל (גאב"ד אלקסוט):

◡ חסד גם עם בן/בת זוג ◡

הרב נפתלי דוב אמסטרדם זצ"ל סיפר שלאחר נשואיו שאל אותו רבו הגדול רבי ישראל מסלנט זצ"ל: "רב נפתלי, האם אתה עוסק במצות גמילות חסדים בתוך ביתך? הרי להתחתן אינו השגת שפחה לשרתך ... הוא הזדמנות יקרה ביותר לגמילות חסדים!".

לעת זקנותו נשא ר' נפתלי אשה זקנה שתטפל בו. האשה הזאת חלתה מיד ונפל בחלקו שהוא היה צריך לטפל בה. מאלף היה לראות היאך ר' נפתלי הישיש והחלוש שירת את אשתו. הוא היה מנקה את הבית, שותף ומדיח את הכלים, מסיק את התנור ועוסק בכל העבודות הקשות, והכל מתוך חיבת הקודש ושמחה גדולה על שנתגלגלה לידו הזדמנות כזו להיטיב עם הזולת.

לבו של ר' נפתלי היה מלא אהבה לכל אדם, ושמחה גדולה בעשיית חסד. הוא התעניין בגורלם של אומללים ודאג לנצרכים. כמעט בכל מכתב לידידו הרב יצחק בלאזר זצ"ל היה פונה אליו לעזור לפלוני ולתמוך באלמוני, לקבל פני זה ולסייע ביד אחר. ...

(בטוב ירושלים עם' שצ"ב, תנועת המוסר ח"ב פ' כ"ד)

הרב ראובן דוב דסלר זצ"ל (אביו של הג"ר א. א. דסלר זצ"ל):

◡ לעבוד באופן תמידי לעורר רגשי אהבת חסד ◡

בין קבלותיו של הרב ראובן דוב דסלר זצ"ל, מגדולי תלמידי קעלם, היתה הקבלה הבאה: "לעורר בקרבי תשוקה למפעלי חסד, ולהשתדל לבל יעבור אף יום אחד בלי גמילות חסדים בפועל ממש אם רב או מעט בגוף במזון או בדיבור. להשתוקק לתכונת "אהבת חסד" כי רב הוא. לא לזלזל בחסדים קטני הערך וכן לא להיבהל ולחדול ח"ו מדברים גדולי הערך אם יבואו לידי".

(תנועת המוסר ח"ה פ"י עם' 180)

החזון איש זצ"ל:

גם ע"י מכתבים יש אפשרות לגמול חסד לזולת

שמחתו של החזון איש להרנין עגומי נפש, להחיות לבות נדכאים ולרומם רוח שפלים לא ידעה גבולות. והוא כתב באחד ממכתביו; "נהנה אני לשמח לבות בני אדם" (קוב"א ח"א, ל"ג). אלפי מכתבים הריץ לכל מי שחשב שיוכל בזה לעודדו או לחזקו. חלק מהם נדפסו בכרכי הספר "אגרות חזון איש". לדוגמה: • "לגודל אהבה נוגע אל לבי כל עצב שלך, ואני משתתף עמך חלק כחלק" (קוב"א ח"ב צ"א). • "הייתי רעב לשמוע משלום בריאותך" (קוב"א ח"ב צ"ט). • "לעזרו בשעת דחקו ראוי לעשות בשמחה, כעושה סוכתו וכשמוע קול שופר ושאר מצוות" (קוב"א ח"ב צ"ג). • "חסר לך הרגש של השתתפות בצער זולתך. העצה לזה ההשתדלות להיטיבו ולהצילו מצער, והמעשה פועל על הלב. וכן להתפלל על צרת זולתו ... ואף אם המצטער איש המוני, הדיוט ובזוי".

(קוב"א ח"א קכ"ג)

הרב יהודה צדקה זצ"ל (ראש ישיבת פורת יוסף):

לחוש שמחה כל כך גדולה עד שהעני מרגיש שהוא עושה חסד לבעל הבית

רעבונו של הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל לאורחים, תפס מקום נכבד במסכת ההטבה והחסד שלו. בכל הזמנים השתדל שיסעודו אורחים על שולחנו, הן בימות החול והן בשבתות וחגים. בכל אורח שנגזמן לביתו ראה כעין מתנה טובה ששדרו לו מן השמים, כדורון מבית המלך. כשלא נזדמנו לו אורחים מעצמם, היה משתדל לתור ולחפש אחריהם, כמי שאינו יכול להסב בסעודה בלעדיהם. היה שש וצוהל למראה האורחים ומקדיש להם תשומת-לב מרובה לטרוח בכל צורה אפשרית כדי להנעים להם את שהותם במחיצתו. הוא היה מתעניין מה חסר להם ואיזה מאכל יערב לחיכם - כולו אומר "ותפק לרעב נפשך". האורחים שבאו בצל-קורתו היו גורמים לו עונג ושמחה גלויים כה רב עד שהם הרגישו שהם גומלים לו חסד באירוחם הרבה יותר ממה שהוא גומל להם.

(וזאת ליהודה)

ב. נועם קדושת השבת

מהות מצות שמירת שבת אינה רק הזהירות מעשיית מלאכות האסורות וקיום מצוותיה המעשיות. מטרתה האמיתית של השבת היא השגת הקשר עם בורא העולם והשמחה המרוממת של קדושה שניתן לרכוש בה¹¹. מי שלא השיג רגשות אלו לא השיג את רצונו האמיתי של השי"ת במצות השבת. כך כתב הגר"א בפירושו על ישעיהו (א- י"ב). וז"ל:

לענג את השבת במאכל ומשתה ולכבדו בכסות נקיה, ושיהיה כוונתו לשם שבת ולא להנאת עצמו. על זה אמר "וקראת לשבת עונג" לשבת דייקה, וכן אמר "וכל המענג את השבת", וכן סדרו לנו בתפילה "מענגיה לעולם כבוד ינחלו" "מענגיה" דייקא היינו הנשמה יתירה שזוכין לה המשמריין את השבת כדת. ... כשבטלו לשמור כראוי דברים הללו, הוכיח הנביא ואמר אף מי שנעצר ממלאכה לעיני האדם, אבל ה' יראה ללבב ... שבטלו הכוונה לענג השבת לשם שבת דוקא והוא לשם נשמה יתירה. ... על זה אמרו כאן "חדשיכם ומועדיכם" מה שאתם מענגים לשם עצמכם, "שנאה נפשי". עכ"ל הגר"א.

כלומר, אף מי ששומר שבת על כל פרטיה ודקדוקי הלכותיה, עדיין יתכן שאין להקב"ה נחת רוח משביתתו והיא עדיין בבחינת "שנאה נפשי" ח"ו. והיינו, כאשר הוא לא חש בעונג של קדושת השבת ובנעימות קרבת השי"ת שאפשר להרגיש ביום זה באופן מיוחד, שהוא העונג של הנשמה היתירה. וכן כתב רבינו בחיי בפירושו על שמות (כ' - ח'):

זכור את יום השבת לקדשו - ... ואמר "לקדשו" ... שיהיה בעינינו קדוש, ושנפנה מחשבותינו בו מעסקי הגוף, ושנתעסק בו בדרכי השם יתברך שהוא עסקי הנפש ... ומפני קדושת יום השבת קראו הנביא "עונג" שנאמר (ישעיה נ"ח) "וקראת לשבת עונג" כלומר עונג הנפש. כי המשכילים ויראי ה' מתענגים בו בעסקי הנפש, ונפשם השכלית תתעדן עדין שכלי, וחשקה בהשגת השם יתברך חשק הצמא למים, כענין שכתוב (תהלים מ"ב) "צמאה נפשי לאלקים לאל חי".

תיאור נפלא של הנעימות הגדולה המורגשת על ידי הנשמה מקדושת השבת מובא בספר החיים לרב חיים אחיו של המהר"ל מפראג זצ"ל (ח"ג פ"ו), וז"ל:

במנוחתינו לא ישכנו ערלים, במה שירגיש כל איש ישראל בעצמו שפע אלהי ואור פניו כי רציתו, ושמחה יתירה שנופל עליו בלי מתכוין מיד בהכנסת השבת. וליל של שבת, כולה אור ועוז וחדוה במקומינו. בלתי ספק שאין זה רק ניצוץ

11. עי' לקמן ח"ג פ"א בירור ענין זה בהרחבה, ושמקור דבר זה בתורה הוא "זכור את יום השבת לקדשו" ע"ש.

האור והשמחה המבהיק ממקום שהנבואה יוצאת משם. שאף על פי שאין לנו לא נביא ולא חוזה, ואנחנו על ארמת נכר, עם כל זה לא עזב ממנו חסרו ואמתו להשפיע עלינו אור אלהים מדי שבת בשבתו. ... וזהו גם כן מטבע הנפש שהוא מקור השמחה, ומטבע מצות השם שהם משמחי לב, אשר שניהם חצובים ממקום האור והשמחה ושקועים וכלואים במעבה חומר האדם, שישמחו זה לעומת זה בבא עת דודים יום שבת קודש, כאשר ישמח נכרי בארץ מרחקים לקראת אוהבו וקרובו שבא מארץ מולדו, וזה סוד "בואו ונצא לקראת כלה".

הגר"א מוילנא כותב שכל מהותה של מצות השבת היא אהבת ה'. הוא מביא שכל עשרת הדברות כלולים בפרשת קריאת שמע, והדיבור "זכור את יום השבת לקדשו" מקביל למצות "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". וז"ל הגר"א בספר אדרת אליהו (ואתחנן ו' - ד):

שמע ישראל כו' - בפרשה זו (של קריאת שמע) נכללו כל עשרת הדברות ... "ואהבת" - נגד "זכור את יום השבת", כי ימות החול הוא דרגא דיראה ושבת דרגא דאהבה, בהיות שאין משיגין קדושתו כי אם על ידי דרגא דאהבה. ולזה אנחנו אומרים בתפילת שבת "באהבה וברצון הנחלתנו".¹²

הדרך להשגת רגשות נעלים אלו של קדושת השבת היא על ידי שילוב העונג הרוחני של קדושת השבת עם העונג הגשמי. שהעונג הגשמי ילווה את הזמירות והתשבחות לה' ואת העסק בדברי תורה באופן שהוא ישמש כאמצעי להוציא ממעמקי הנשמה את נעימות הקדושה והנאת קרבת ה' שהיא חשה ביום מיוחד זה. המגיד מדובנא זצ"ל האיר את אופן פעילות שילוב זה באמצעות משל נפלא¹³:

שני חברים היו גרים יחד, שניהם מרותקים לביתם מחמת מגבלותם, האחד היה נכה, בלי אפשרות לצעוד ברגליו, והשני עיוור וחרש. יום אחד עלה בדעתם רעיון, שעל ידי שיתוף פעולה ביניהם תהיה להם אפשרות לטייל יחד בחוצות. כאשר הנכה ירכב על כתפיו של העיוור ויכוון את דרכו, כל אחד ישלים את חסרונו של השני והם יוכלו לטייל ביחד כאחד האדם. וכן עשו, החרש-עיוור צעד מלמטה ומעליו הנכה, וביחד יצאו לטייל. תוך כדי הילוכם נקרתה בדרכם סעודת חתונה ובה אנשים רוקדים ריקודים נלהבים בשמחת חתן וכלה. הנכה שראה מלמעלה את השמחה הגדולה, רצה להצטרף לריקודים ולשמוח בשמחת החתונה, אולם העיוור-חרש למטה, שלא ידע כלל שיש כאן אירוע חריג, לא חש כלל סיבה לרקוד. מצא הנכה פתרון מחונן לבעיה. הוא לקח בקבוק יי"ש שהיה

12. ע' תיקוני זהר דף ע"ח ע"א: "דחילו בשית יומין דחול ... רחימו בשבת".

13. משל זה מובא בס' "הקול קול יעקב" להמגיד מדובנא עמ' 42.

מונח על אחד השולחנות והגיש אותו לחברו מתחתיו לשתות. כאשר העיוור טעם ממנו וחריפותו השפיעה עליו, הוא התחיל לרקוד בעליזות מתוך השפעת השתייה. אז חברו שישב עליו מלמעלה השיג את מטרתו והשתתף בהתלהבות בריקודים של שמחת החתן והכלה.

בדומה לכך הוא מצבם של הנשמה והגוף. שניהם קשורים יחד במשך שהותם בעולם הזה כשני חברים אלו המטיילים יחד. הנשמה מוכרחה לרכב על הגוף, מפני שבעצמה היא כנכה בעולם הזה, שכן אין לה את היכולת להתנועע ולפעול בעולם בלי עזרת הגוף.

כאשר שבת קודש נכנסת, הנשמה מרגישה את הקדושה הנעלה של קדושת היום ורוצה לשמוח ולרקוד, אולם הגוף הוא כעיוור וחרש לקדושה זו ואינו מרגיש סיבה לשמוח כלל. לשם כך ניתנה מצות עונג שבת. יש מצוה בשבת לשמח את הגוף בדברים שמשמחים אותו, ואז, כאשר שמחת הגוף מתאימה לשמחה המרוממת של הנשמה - ואדישות הגוף אינה חוסמת את רגשותיה - שמחת הנשמה יכולה לצאת החוצה, והאדם ירגיש את מלוא נועם קדושת השבת.

יש להעיר, שכמו במשל הנזכר, הצלחת המשימה תלויה במינון הנכון של השתייה שתינתן לעיוור, שכן אם הוא יקבל כמות גדולה מדי של משקה משכר הוא יפיל את חברו מרוב שכרות. כן הדבר בעונג שבת. המינון של העונג הגשמי צריך להיות מודרך על ידי הנשמה באופן שאכן תושג המטרה, שעל ידי העונג הגשמי האדם ירגיש את שמחת הנשמה בקדושת השבת ואת נועם קרבת האלוקים שניתן לחוש ביום מיוחד זה.

מלבד היעד של פיתוח אהבת ה' מסוג אהבת הקדושה כנ"ל, גם כלול במטרת השבת לעורר אהבת ה' מעין המתואר בפרקים הקודמים, אהבה הנובעת מהכרת חסדו וטובו ית' הניכרים בבריאה. כן מבואר בתהלים (פרק צ"ב) "מזמור שיר ליום השבת, טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון ... כי שמחתני ה' בפעלך במעשי ידיך ארנן". מטרת השבת היא שעל ידי קדושת היום נתעורר להודות ולזמר להשי"ת מתוך הכרתנו בטובו ובחסדיו הגדולים הנראים בבריאה. ויש לשים לב שמפסוק זה רואים שהמטרה אינה רק להביע מילים של הודיה לה', אלא לחוש את ההנאה הגדולה שבהודיה לה' - שהרי זה "טוב להודות לה'". מצות התורה של איסור המלאכה בשבת מיועדת לכוון את האדם להפסיק ממרוצת עסקי החיים כדי שיתבונן בבריאה ויגיע על ידי זה להתלהב מטובו של מי שברא את העולם הנפלא שלנו - עם יופיו ושכלוליו המרהיבים - בששה ימים, וממשיך להנהיגו במסירות, בצדק ובחסד כאשר מתואר בהמשך המזמור. מטרת השבת אינה רק שנזכור שיש בורא עולם, אלא שנפתח ביום זה את עינינו ולבנו, נסתכל בבריאה, נכיר על ידה מי הוא בורא העולם שברא את העולם בששה ימים, ונשים לב למדת טובו ית' המופלאה

ואת אהבתו הגדולה לברואיו. כמבואר בספר שערי אורה [להרב אביגדור מילר זצ"ל] ח"א (עמ' קנ"ו - תוה"ד):

אדם הראשון תיקן "מזמור שיר ליום השבת" (תהלים צ"ב). ויש לתמוה ביותר שזהו המזמור של יום השבת, שהרי לא הוזכר בו ענינו של השבת כלל? ... אולם, למדים אנו מזה שהיסוד של יום השבת הוא ההכרה בטוב ה'. היום שנגמרה בו הבריאה הוא הזמן ההולם להסתכל על הבריאה הנפלאה שה' ברא, להתבונן בה ולעורר את הלב להכיר שכל מה שה' עשה הוא באמת "טוב מאד". "טוב להודות לה' וגו' להגיד בבוקר חסדך וגו' כי שמחתני ה' בפעליך במעשי ידיך ארנן. מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך". בלי שמשיגים רגשות אלו בשבת האדם השומר שבת הוא כמו הילד במשל של הגאון רבי שמחה זיסל מקלם זצ"ל, שנשלח על ידי אמו בשליחות מסוימת, וכדי להזכירו את השליחות קשרה לו חוט על ידו והזהירתו לבל ישכח להסתכל על החוט. ואכן הילד לא הסיח דעתו מהחוט, אולם בבואו למקום המיועד, אף שזכר את החוט שכח על מה הוא בא להזכירו.

וכן כתב רבנו בחיי (כד הקמוח ע' שבת):

"וקראת לשבת עונג" ענינו ... עונג הגוף והנפש: עונג הגוף - במיני אכילה ושתייה, ועונג הנפש - בזכרון מעשיו של הקב"ה ונפלאותיו.

ע' חלק ב' בעה"י בירור ענין זה בהרחבה
ועוד דרכים מעשיות להשגת רגשות נעלים אלו.

אוהבי קדושת השבת

רבי חנינא - גמ' בבא קמא ל"ב ע"א:

🌀 ריקוד נלהב לקבלת השבת 🌀

גמ': אמר רבי חנינא; "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא". [רבי חנינא אמר בעת כניסת השבת "בואו ונצא לקבל פני הכלה המלכה"]. **פירוש רבינו חננאל:** "רבי חנינא הוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא לקראת כלה" [שהיה רוקד מרוב שמחה לקבל את פני השבת]. **רש"י (שבת קי"ט ע"א):** בואי כלה - הכי קרי ליה לשביתת שבת, מתוך חביבות¹⁴.

הרב משה קורדברו זצ"ל:

🌀 על ידי שמחת הנשמה יתירה מתגלים רזי תורה 🌀

ביום שבת מצד נשמה היתירה הבאה ירגיש בנפשו תענוג נפלא¹⁵, ואם חכם הוא, על ידה יתגלו לו רזי תורה, כמו שראיתי זה בעיני במורי ע"ה [הרמ"ק] וחכמים כיוצא בו. (ספר ראשית חכמה - שער האהבה - פרק ששי).

14. אבודרהם (סדר תפלות שבת) מובא בשל"ה הק' (מסכת שבת - פרק גר מצוה אות כ"ט) ובגר"א (בביאורו לאגדות ב"ק ל"ב ע"ב) כותב כדלהלן: בפרק המניח דף ל"ב: "... אמר רבי חנינא, "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא", ואמרי לה לקראת "שבת כלה מלכתא". רבי ינאי מתעטף וקאי, ואמר, "בואי כלה בואי כלה". ע"כ. ... מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן, תקנו "אתה קדשת" על שם הקדושין שנותן החתן לכלה. ואחר כך [בתפילת שחרית] "ישמח משה" על שם שמחת החתן בכלה, ואחר כך [בתפילת מוסף] מוסיף על שם התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה. או אי נמי על שם שמקריבין קרבנות כעין סעודת מצוה. ואחר כך [בתפילת מנחה] "אתה אחד" על שם שמתייחד החתן עם הכלה". עכ"ל האבודרהם. ומוסיף השל"ה הק' על דבריו: "... צריך להכין סעודות לכבוד הלילה ולכבוד היום ... סעודות אירוסין וסעודת נישואין ... בהכנסת השבת שהכלה באה להסעודה. ... ומאחר שעתה [בבוקר] ... בחינת "מלכה" היא ביום בסוד הנישואין, על כן בהכנסת השבת קראה "כלה" ואמר "בואי כלה בואי כלה", ואחר כך דש בה ומגדיל בכבודה, וכבוד יום עדיף מכבוד לילה לכבוד את המלכה.

15. וז"ל זוהר הק' חלק ב' דף ר"ד ע"א - ע"ב [מתורגם ללה"ק]: [בשבת קודש] כל מיני שמחה נמצאים למעלה ולמטה, וכל העולמות הם בשמחה. ובלילה הזה אור השכינה מתפשטת ופורשת כנפיה על העולם וכל שליטה אחרת מתבטלת ושמידה נמצאת על העולם. ואז נתוסף רוח של נשמה יתירה לכל אחד ואחד מישראל, ובנשמה היתירה היא נשכחים כל מיני עצבות וכעס, ולא נמצאה אלא שמחה למעלה ולמטה. זה הרוח היורד ונתוסף בבני העולם, כשיורד מתרחץ בריח בשמי גן עדן ויורד ושורה על עם הקדוש. ... אשרי עם ישראל כשזה הרוח מתעורר ... ומתפשט בעולם.

הרב אלקסנדר זיסקינד מהורדנא זצ"ל (בעמח"ס יסוד ושורש העבודה):

◉ קבלת שבת צריכה להיות בשמחה ובהתלהבות גדולה ◉

שבת בעי הכנה - להכין האדם עצמו לקראת שבת מלכתא, לומר המזמורים של קבלת שבת בשמחה עצומה עד מאד. ובוודאי באלו המזמורים ... קולטת ההתלהבות בלב האדם אל עושהו, בשמחה עצומה מאד, כשיוציא אותן מפיו ויקראם בכל כוחו בהתלהבות גדולה (יסוד ושורש העבודה שער השמיני פ"ב). [ואמר על זה החידושי הרי"ם זצ"ל: "והיה ביום הששי והכינו" אין "והיה" אלא לשון שמחה. והכוונה לאותה שמחה שאדם שמח בערב שבת לקבל פני שבת המלכה, ששמחה זו היא ההכנה הנצרכת לקבלת פני השבת].

הרב מנחם מנדל מויטבסק זי"ע:

◉ להתייחס לכל שבת כלשבת הראשונה והאחרונה ◉

העידו על האדמו"ר הרב מנחם מנדל מויטבסק זצ"ל שכל שבת היתה מורגשת אצלו שמחה מופלגת מקדושת השבת כאלו שהיא היתה השבת הראשונה שחוה בחייו ושהיא גם השבת האחרונה שיזכה לקיים בזה העולם.

החפץ חיים זצ"ל:

◉ געגועים לקדושת שבת ◉

רבי מאיר ליברמן משרידי תלמידי ישיבת רדין סיפר, שנכנס פעם לחדרו של החפץ חיים זצ"ל באחד מימי שישי לשאול שאלה. הוא ראה את החפץ חיים עומד בקרן זוית בביתו, תואר פניו קרן אורה, ולא חש שמישהו נכנס לחדרו. הבחור שמע איך רבו הגדול מלחש בלהט ואומר: "אהה, שבת באה! אהה, שבת! אהה, שבת! אהה, שבת!". ודומה היה שאין לו הנאה גדולה מזו ששבת קודש קרבה ובאה.

(ספר היכל השבת עמ' רס"ה).

הר"מ רוזנשטיין זצ"ל (משגיח ישיבת לומז'ה):

מהשגת האדם בנועם קדושת השבת יכול הוא להבחין בחלקו בעולם הבא

אם אדם רוצה לדעת מה יהיה חלקו בעולם הבא, יעיין ויראה בנפשו אם יש לו את הרגשת נועם הקדושה המצויה בעולם הזה, היינו קדושת שבת ויום טוב וקדושת מקומות הקדושים. אם הוא מרגיש את ה"מעין עולם הבא" בעולם הזה, סימן שנשמטו טהורה ומנוקה מעוון. מרגשותיו בעולם הזה הוא יכול להקיש על חלקו בעולם הבא.¹⁶

החזון איש זצ"ל:

על ידי קדושת השבת יש ערבות מיוחדת לתורה

פעם אמר החזון"א על סברא מסוימת בלימוד שהפעימה את רוחו הקדושה, "סברא זו אי אפשר לעמוד על מלא ערבותה כי אם בליל שבת קודש, כשזוכה האדם לנשמה יתירה".

(החזון איש בדורותיו (עמ' ק"ג).

16. וכ"כ בעלי שור ח"ב עמ' שפ"ה, וז"ל: יש כאן הבחנה נוראה: אם שבת היא מעין עולם הבא, הרי יכול האדם להכיר מהשבת שלו עד כמה יש לו שייכות לעולם הבא; אם מתעוררת בו פעם איזו הרגשה במנוחה עמוקה זאת ביום שבת קודש - אשרי לו כי יש לו שייכות לעולם הבא. עכ"ל. וע"ע זוהר הק' חלק א' דף מ"ח ע"א [מתורגם ללה"ק]: אמר רבי שמעון שבת היא מעין עולם הבא ... וההיא תוספת נשמה הנמשכת לישראל בשבת מהסוד של "זכור" ... נטולה מעולם הבא ... ובזה התוספת הם שמחים ונשכח מהם כל דברי החול וכל צער וכל צרה כמו שכתוב (ישעיה י"ד - ג') "ביום הניח יהו"ה לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה וגו'". עוד מובא במדרש אותיות רבי עקיבא (נוסח א - אות א). וז"ל: בשעת מתן תורה קרא הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר להם; בני, מקח טוב יש לי בעולם ואני נותן אותה לכם לעד לעולם אם תקבלו את תורתך ותשמרו את מצותי. משיבין ואומרים לפניו; רבוננו של עולם איזהו מקח טוב שאתה נותן לנו אם נשמור את תורתך? משיב הקדוש ברוך הוא ואמר להם; זה העולם הבא. משיבין ישראל ואומרים; רבוננו של עולם הראינו דוגמא של עולם הבא. משיב הקדוש ברוך הוא ואמר להם; זו שבת שהיא אחת מששים משל עולם הבא, שבה אתם מתענגים תענוגי מנוחה שנאמר (ישעיה נ"ח - י"ד) "אז תתענג על ה' וגו'" [נוסח ב: אמר להם זה שבת שהוא אחד מששים של עולם הבא שכולו שבת, שנאמר (שמות כ' - ח') "זכור את יום השבת"]. ומנין שעולם הבא כולו שבת שנאמר (תהלים צ"ב - א') "מזמור שיר ליום השבת" ליום שכולו שבת. שכיון שראה אדם הראשון את השבת פתח את פיו בשבחיו של הקדוש ברוך הוא ואמר "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון". וז"ל שאילתות שאלתא א' (בראשית): השבת לא ניתנה אלא דוגמא לעולם הבא [העמק שאלה: ניתן לישראל שבת שידעו מתן שכרם לעולם הבא תכלית שכר המצוה].

הרב חיים אריה ארלנגער זצ"ל:

התרגשות מופלגת עילאית באמירת קידוש בליל שבת

על הרב חיים אריה ארלנגער זצ"ל מסופר שכאשר היה מקדש בלילות השבת היה מגיע לדרגה של דבקות והתרגשות כה נישאות, עד שכשאמר "ויכולו השמים והארץ" והגיע ל"ויכל אלקים", היה מוכרח להפסיק מרוב התרגשות, ובקושי גדול הצליח להמשיך באמירת הקידוש ...

(קונטרס בצרור החיים עמוד מ"א).

הר' שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

מהות השבת היא קבלת פני השכינה

קבלת שבת היא קבלת פני השכינה. השבת היא השער להכנסת שכינתו יתברך אל תוך עולמינו. ... "שבת" היא שמו של הקב"ה, וכאשר אנו אומרים "בואי כלה" - הכוונה לשכינה הקדושה.¹⁷ למשה רבנו ע"ה היו קרני הוד, אבל באמת נשמתם של כל ישראל מאירה לא פחות מפניו של משה רבנו, אלא שאור נשמתם מוסתר על ידי אלפי מחיצות ... אמרו במדרש (מדרש רבה בראשית י"א - ב') "ברכו [את השבת] במאור פנים". ביום זה נפרצים מחסומי הגוף ופני היהודי מאירות ושמחות, והוא נמצא במקומו האמיתי - בחיקו כביכול של הקב"ה, בעולם שכולו טוב, מתענג על ה' ונהנה מזיו שכינתו ית'.¹⁸ בשבת אפשר להגיע לקירבה, לדביקות ולאהבת השי"ת, שבשום זמן אחר לא ניתן להגיע אליהן, כמו שכתוב "וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים".¹⁹ אם אדם מחפש תורה - חג השבועות הוא היום המתאים לכך. אם הוא מחפש שמחה - הזמן המיוחד לכך הוא חג הסוכות, והזמן בו זוכים לחרות הוא חג הפסח. אולם אם מחפשים את השי"ת - הזמן למצוא אותו הוא שבת. זה היום שבו החיפוי של חשכת העולם, המסתיר את בורא העולם מהברואים, מוחלש ואפשר להורידו.

17. שבת מלכתא עמ' פ"א

18. שבת מלכתא (א'-ב')

19. תפארת שמשון ח"ב עמ' קנ"ח.

ביום זה אפשר להרגיש בנוכחות הקב"ה ולאהוב אותו. להרגיש שהוא אבינו האהוב, שהוא מעורב בחיינו, אוהב אותנו ואיכפת לו מאתנו - שהוא "אל-חי", לא רק מציאות פילוסופית. המחפש ורוצה באמת להכניס את השי"ת לתוך חייו, ימצאהו ביום שבת קודש.²⁰

שבת קודש היא נשיקה, ופירושה: אני אוהב את הקב"ה בכל הוויתי. בשבת קודש מפסיקים את כל מהלך החיים, וחיים עם הקב"ה. זוהי המהות של שבת קודש "יישקני מנשיקות פיהו". העולם כולו בטל, אין עולם אין חדשות, אין פרנסה, יש רק את ה' יתברך! זוהי נשיקה! לכן שבת היא המצוה החשובה ביותר בתורה, כי היא מגדירה את כל המציאות של יהודי, המעמד של קשר מיוחד של אהבה עם השי"ת.²¹

◡ קריאת עיתון בחדר ייחוד? ! ◡

הרב פינקוס זצ"ל נשאל פעם על ידי אחד הבחורים על קריאת עיתון חולין (שאין בו חשש איסור ח"ו) בשבת. ענה: כאשר נמצאים בני זוג אחר חופתם בחדר הייחוד... היעלה על הדעת שהחתן יבקש רשות לרגע לקרא עיתון?!...²²

20. תפארת שמשון ח"א עמ' כ"ז.

21. שיחות גלות ונחמה עמ' רס"א.

22. מאמר מהרב הלל מן שליט"א - תוה"ד, מו' חוברת תא שמע גליון ד'. וע"ע דבר הגרש"ד פינקוס זצ"ל בספרו שבת מלכתא עמ' ע"ב. וע"ש בס' שבת מלכתא שבדרך כלל גם מעיקר הדין בשבת הדבר יהיה אסור מגזירת שטרי הדיוטות.

ג. הנעימות המרוממת של תפילה

אנו נמצאים בעולם המסתיר מאיתנו את השי"ת ואת החסדים הרבים שהוא מרעיף עלינו תמיד. מטרת ההסתר הזה היא לאפשר לנו לסלקו ולהגיע להכרה בטובו ית', כמו שנאמר (ישעיה מ"ג - ז') "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". הקב"ה המציא את הענין של תפילה כדי לעזור לנו לשמור על ההכרה המוחשית בנוכחותו ית' ולזכור שהוא דואג ועוזר לנו גם כאשר אנחנו נמצאים בתוך העסקים וההשתדלויות הגשמיות. כמו שמבאר הרמח"ל בספר דרך ה' [חלק ד' פרק ה'], וז"ל:

הנה הארון ברוך הוא נתן לאדם דעה להיות מנהג עצמו בעולמו בשכל ובתבונה, והעמיס המשא עליו להיות מפקח על צרכיו כולם. והנה זה באמת מצד אחד ירידה לו ולעניונו, אבל היא ירידה מצטרבת לו וגורמת לו עליו אחרי כן. ואולם כמו שירידה זו מצטרבת לו לפי עניונו בעולם הזה, הנה מצד אחר צריך שלא תרבה יותר ממה שראוי, כי הנה כפי מה שירבה להסתבך בענייני העולם, כך מתרחק מן האור העליון ומתחשך יותר. והנה הכין הבורא יתברך תיקון לזה, והוא מה שיקדים האדם ויתקרב ויעמוד לפניו יתברך וממנו ישאל כל צרכיו ועליו ישליך יהבו, ויהיה זה ראשית כללי ועיקרי לכל השתדלותו, עד שכאשר ימשך אחר כך בשאר דרכי ההשתדלות שהם דרכי ההשתדלות האנושי, לא יקרא שישתבך וישתקע בגופניות וחומריות, כיון שכבר הקדים ותלה הכל בו יתברך, ולא תהיה ירידתו ירידה רבה, אלא תסמך על ידי התיקון הזה שקדם לה.

והנה היה מחסדו יתברך לתת לאדם מקום שיתקרב לו יתברך, אף על פי שכפי מצבו הטבעי נמצא רחוק מן האור ומשוקע בחשך. והיינו שנתן לו רשות שיעמוד לפניו ויקרא בשמו, ואז יתעלה מן השפלות אשר לו בחוקו, לפי שעה, וימצא מקורב לפניו ומשליך עליו יהבו כמ"ש. והנה זה חומר התפילה, שאסור להפסיק בה כלל, מפני היות בה האדם בקורבה גדולה אליו יתברך. וכן סודר בה ההפטר בסופה והלך לאחוריו שלוש פסיעות, והוא שוב האדם אל מצבו התמידי כמו שמצטרך לו בשאר כל זמנו.

מבואר בדברי הרמח"ל, שהתפילה היא מציאות שהמציא השי"ת לטובתנו כדי לאפשר לנו להתעלות מעל לעולם הגשמי החשוך, ולחזק את הקשר שלנו איתו ית' ועם העולם המרומם של קדושה, בטחון וקרבת ה'. קשר זה, כאשר הוא נעשה בצורה נכונה, יהיה מלווה בתחושת נעימות גדולה. כמבואר בפרק הקודם, הרגשת נוכחות השי"ת היא חוויה נעימה ומשמחת, כמו שדוד המלך אמר בתהלים (ט"ז - ח') "שויתי ה' לנגדי תמיד ... לכן שמח לבי ...". אם הכרת האדם בהשי"ת היא נכונה ואמיתית, הוא ירגיש בנוכחותו ית' את כל מידות חסדו וטובו, ואת אהבתו

הגדולה לברואיו, תחושה אשר אין נעימות גדולה ממנה. על כן, כל מי שנפשו שואפת להתרומם מעל חשכת העולם הזה ולחוש את עולמה הנפלא של קרבת ה' ואהבתו, ירגיש נעימות גדולה בתפילה.

הרב צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו צדקת הצדיק [ס' מ"ב] מביא יסוד חשוב בעניין זה, וז"ל:

בתפילה, העיקר הוא החשק והרצון להתפלל ולהתחנן, כמו שכתוב (אבות ב' - י"ג) "אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא". שהוא עצמו מאמר מנחות דף ק"י ע"א בקרבנות [שהתפילה דוגמתן]; "לא אמרתי אליכם זבחו כדי שתאמרו אעשה רצונו [רש"י: להקריב לו קרבן] ויעשה רצוני [רש"י: לפי שהוא צריך לכך ואשחננו], לא לרצוני אתם זובחים [רש"י: כלומר לא להנאותי] אלא לרצונכם אתם זובחים שנאמר "לרצונכם תזבחהו". דרצה לומר כי אין הקרבן מצוה, וכמו שכתוב "ולא צויתים גו' על דברי עולה וזבח"²³ וכן בכמה מקומות...²⁴. "ולא תאמר אעשה רצונו ויעשה רצוני" כבכל המצות, רק "לרצונכם", כפי הרצון והחשק שלכם כך הוא הקרבן. רק מזה הוא ההנאה להשם יתברך מהרצון והחשק שלכם להנותו. וכן התפילה במקום הקרבנות, שאין רצון השם יתברך מבני אדם שיתפללו לפניו וישנאוהו²⁵, רק הרצון שלהם להתפלל זהו רצונו יתברך. והבן זה.

יוצא מדבריו, שהרצון והחשק להתפלל, ורגשי האהבה והנעימות המלווים את התפילה, אינם רק תוספת הידור למצוה, אלא הם קובעים את עיקר ערך התפילה ואת קורת הרוח שהיא גורמת כביכול למעלה. ובאמת, דבר זה מובן מאליו, שהרי מצות תפילה נלמדת מהפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" ונקראת על ידי חז"ל, "עבודה שהיא בלב" [תענית דף ב' ע"א], ועל כן פשוט שכל חשיבותה של התפילה נקבעת לפי הרגשות המלווים את התפילה²⁶. השגת נועם התפילה היא

²³ לשון הפסוק בירמיה (פרק ז' - כ"ב); "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אתם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח: כי אם את הדבר הזה צויתי אתם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם, והלכתם בכל הדבר אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם".

²⁴ ז"ל הצדקת הצדיק בהמשך: ונודע מה שכתב מהר"ם אלשקר ס' קי"ז ע"ש דענין הקרבנות הוא ... חשקם וכסופם שיוכלו להנות כביכול להשם יתברך. ועל זה נאמר "למעשה ידך תכסוף" כמו שאמרו רז"ל (מדרש תנחומא תצוה ב'). והשם יתברך הרשם בכך שיוכלו לעשות כן שיהיו כמהנים אותו..

²⁵ במקור כ' "וישנוהו" ותקנתי לפענ"ד.

²⁶ ע' צוואת רבי משה חסיד מפראג זצ"ל (מו' ספר הנהגות צדיקים): אמר האר"י ז"ל ... שאסור להתפלל בעצבות כלל אלא בשמחה גדולה כעבד המשרת לרבו בשמחה גדולה, זולת בהזכרת הוודוי או בהזכרת העון, אבל בשאר התפילה לא ישים נגד עיניו עצבות כלל. אמנם טוב הוא שיהא נכנע. ע"כ. והנה במקום אחר אמר (האר"י ז"ל) שהדמעה טוב מאוד לתפילה ועל דבר שאינו מבין בלימוד כו'. ואומר אני שאין זה מונעת כלל לשמחה ... גם נראה לי שאפילו בשעה שאתה עוצב על עונותיך אל יזוז מעיניך השמחה וגם הדביקות, ושבח לזה להקב"ה על שזכה לזה [נראה כוונתו על שזכה לרגשי תשובה על עונותיו]. על כן תרגיל עצמך ... בשמחה גדולה מאוד מאוד

המפתח לריכוז המחשבה ולפתיחת הלב, אשר על ידם ישיג האדם את מטרתה האמיתית של התפילה, שהיא הקשר האישי המוחשי של המתפלל עם השי"ת.

עצות להשגת נעימות התפילה:

יש להקדיש **זמן מספיק** לתפילה כדי לעורר באופן מושלם את הרגשות המרוממים הטמונים בכל חלק ממנה.

יש ללמוד (שלא בזמן התפילה) את פירוש התפילות, לברר את **הרגש המרכזי** של כל קטע בתפילה, ולקבוע לעצמו את הרגשות שרוצה להרגיש בשעת תפילתו²⁷.

יש לאמץ את עצתו של הספר חסידים (סי' קנ"ח) וז"ל: "כשתתפלל אמור אותן באותו **ניגון** שנעים ומתוק בעיניך, באותו ניגון אמור תפילתך, ותתפלל תפילתך בכוונה וימשוך לבך אחר מוצא פיו. לדבר בקשה ושאלה - ניגון שמכין [שמבכה] את הלב, לדברי שבח - ניגון המשמח את הלב, למען ימלא פיו אהבה ושמחה למי שרואה לבבך, ותברכהו בחיבה רחבה וגילה"²⁸.

השולחן ערוך אורח חיים (סימן א' סעיף ד') כתב "טוב מעט **בכוונה** מהרבות בלא כוונה". ונראה שבאותה מידה אפשר לומר "טוב מעט **בנעימות** מהרבה בלי חשק ורצון". ככל שהאדם יחוש יותר נעימות בתפילה הוא יתרומם יותר וירגיש יותר את שמחת קרבת ה' שהיא מטרת התפילה.

וברעותא דלבא בהתעוררות הלב ובאהבה רבה בחשק ובדביקה כמו שאמר הכתוב "ולדבקה בו וגו'" ... רק שלא תשכח היראה מכח האהבה והשמחה, כי המצות כולן צריכין להיות בדחילו ורחימו, ויהי' האהבה והיראה צמודים ואהובים. ע"כ. עוד שם בספר הנהגות צדיקים - מרבי דוב בער ממעזריטש זצ"ל: בעבודת התפילה ... יהיה בוער בלבו אהבת השי"ת ...

27. כעצה מעשית, מומלץ לרשום אותם בתוך הסידור לפני כל קטע של התפילה, כדי שיוכל לעורר הרגש המתאים לפני אמירת המילים. דבר זה יעזור הרבה לריכוז ולכוונה [כעצתו של החפץ חיים המודפסת בהשמטות בסוף הספר אהבת חסד, להתרכז לפני אמירת כל קטע ברגש המרכזי של הקטע, ע"ש]. יש להוסיף עוד הערה מעשית בזה, שכדי לעורר רגש מסוים באופן מהיר, קל יותר לעשות זאת על ידי קביעת דמוי המעורר את הרגש המתאים, מאשר על ידי מילים בלבד.

28. ע' ספר חסידים, סימן י"ח: שורש התפילה, שמחת לב בהקב"ה, שנאמר (דהי"א ט"ז - י') "התהללו בשם קדשו ישמח לב מבקשי ה'". ולפיכך הי' דוד מלך ישראל מנגן בכנור על כל תפלותיו וזמירותיו, כדי למלאות לבבו שמחה באהבתו של הקב"ה.

נועם עבודת התפילה

הרמב"ם זצ"ל:

◡ תיאור עבודת התפילה של הרמב"ם²⁹ ◡

המתפלל יהיה פונה אל השם יתברך עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו, ידי פרושות, וכלי דבורו הוגים מדברים, ויתר חלקיו חרדים ונרעדים. ולא יסיר מהנעים קולות ערבים, מתדבק, מכין עצמו, מתחנן, כורע ומשתחוה, בוכה, לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא....

(פרקי ההצלחה של הרמב"ם).

הגר"א מווילנא זצ"ל:

◡ עבודתו הנלהבת של הגר"א ◡

[הגר"א] התגבר כארי משנתו, ועמד באימה וביראה, ורחץ ידיו וברך ברכת השחר בשמחה ואהבה עזה אשר לא יסופר. ... ואחר כך רחץ ידיו לתפילת השחר, ועמד להתפלל מלה במלה בקול נעימות ונגינה עדינה, ומי שהיה שומע אותו מתפלל פעם אחת בחול או בשבת היה מעורר בלבו רוח דעת ויראת ה' לשנה או לשנתיים. אף מי שהיה לבו קשה כאבן, היה נמס כדונג מאור כונתו, שהיה מכוין בכל מלה ומלה מסדר התפלות ומוציא כל הגה ונאום בצליל נעים וברוח כביר.

(ספר סערת אליהו מהרב אברהם בן הגר"א עמ' 11).

בכל עת רבים מעדת ה' בכל מקומות מושבותיהם עם תורתו בלבם, היו באים בצל קורתו, להתפלל בבית מדרשו, לשמוע תהילת ה' בפיו. המה ראו כן תמהו איך יגיע איש אל שיעור אהבת ה' כמותו. בהיבטם אל כל תיבה ותיבה מתפילתו שהיתה יוצאת מפורשת מפיו בקדושה ובטהרה עם המחשבה טובה ויושר לבבו, היתה נראית כאילו ניתוסף לו מדע בכל תיבה, ואהבת ה' בכל מילה בלשונו. כל השומעים התאוו תאוה ללכת בדרכיו לעבוד את ה' מאהבה כמוהו.

(ספר הגאון החסיד מוילנא בש' בניו של הגר"א).

החתם סופר זצ"ל:

◡ ההנאה הגדולה שהרגיש החתם סופר זצ"ל מהתפילה ◡

מסופר על החתם סופר זצ"ל שכאשר סיים את התפילה ביום טוב, ביטא את ההנאה המרוממת שהתפילה הסבה לו ואמר "עכשיו קיימתי כבר את ה'חציו לכם!".
(עלינו לשבח ח"ב עמ' קנ"ט).

החפץ חיים זצ"ל:

◡ אהבת ה' מוקרנת מתפילתו של החפץ חיים זצ"ל ◡

מי שראה את החפץ חיים בתפילתו לא ישכח את המחזה לעולם. ניכר היה כי אהבת הבורא לוהטת בקרבו עד כלות הנפש. דומה היה כאילו הוא מסולק לחלוטין מזה העולם, ורק נפשו הומה תפילה. רוחו שופעת אור עילאי, ואור פניו קורן מזיו השכינה הנסוך עליו. כל מלה ומלה יוצאת מפיו בקדושה ובכוונה עצומה. שעה ממושכת לאחר סיום תפילתו קשה היה לו להפנות את מחשבתו לעניינים אחרים ולרדת "מן ההר אל העם".

מדרכו היה להתפלל מתוך חרדת קודש. גבו כפוף וראשו מורכן. על פניו הנלהבים נסוכה ארשת של גילה ובקרבו הומה רעדה, בלבו טמורה וכבושה שלהבת אש קודש. כתפיו נעול לאט, בעוד שכל גופו לוהט ברדת ובזיע, שפתותיו לוחשות תפילה כאלו בקול רעש בלתי נשמע, וכולו אומר פשטות הכנעה וענוה.

(אוצרות התפילה עמ' תק"ע ע"פ תלמיד החפץ חיים רבי מאיר ישר זצ"ל).

החזון איש זצ"ל:

◡ נעימות ודבקות תפילתו של החזון איש זצ"ל ◡

סיפר הגאון רבי שלמה שמשון קרליץ זצ"ל, שבהיותו בוילנא היה מגיע במיוחד דרך הליכה ארוכה כדי לשמוע את תפילת ערבית של החזון איש, שהיתה נאמרת בנעימות ובדבקות עילאית המרוממת את כל הנוכחים.

הג"ר משה אהרן שטרן זצ"ל סיפר: נסעתי פעם לבני ברק לראות איך החזו"א מתפלל. הרגשתי איך אדם בשר ודם אומר שירה להקב"ה. חשבתי לעצמי, אם אני נהנית והרגשתי כזו עלייה נפלאה בחצי שעה זו, הרי כמה הפלא ופלא מה החזו"א בעצמו הרגיש בזה .... המעריב של החזון איש ביום חול רגיל היה בהתרוממות ובכוונה נרגשת כמו תפילת נעילה שלנו

(ארוממך אלוקי המלך עמ' 543).

תלמיד חכם אחד העיד, שנזדמן לו להתפלל במנין ותיקין באחד מימי חול המועד סוכות אצל החזון איש זצ"ל. עוד בטרם הגיע זמן התפילה, ראה את רבנו אומר לאחר ברכת השחר, בדביקות נעימה ובניגון מיוחד במינו; "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו". וכך חזר על זה שבע פעמים! ועד היום מצלצל באוזניו ניגונו של רבינו ...

(ספר מעשה איש ח"א עמ' קנ"ד מהר"י ויינגולד שליט"א).

הרב אליהו לאפין זצ"ל:

מתק תפילתו של הרב אליהו לאפין זצ"ל

תפילתו של רבי אליהו לאפין זלה"ה היתה בקול רעש גדול ובנעימה מלאה קדושה, ולפעמים אף בשירה, והיה מטעים כל מילה לפי ענינה עד שהיתה תפילתו ממש פירוש לכל השומע אותה. הגר"מ אהרון שטרן זצ"ל היה מתאר לתלמידיו את הפסוקי דזמרא שלו, והיה מדגים כיצד היה אומר "שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו" בהדגשה ובנעימות - כמי שעומד לפני הקב"ה ומזמר לפניו.

(לב אליהו ח"א מתלדותיו עמ' 35. ארוממך אלוקי המלך עמ' 553).

סיפר רבי אליהו זצ"ל שבשעה שדפקו על העמוד בקעלם לסיום תפילת "עזרת אבותינו" והוא אחז עדיין באמצע תפילה זו, היה דומה הדבר בעיניו כאלו חוטפים נתח בשר טעים מתוך פיו.

(תפילת חנה להג"ר ראוּבן מלמד זצ"ל [אוצרות התפילה עמ' תס"ט]).

הרב יהודה צדקה זצ"ל:

◡ שמחת עבודת התפילה של הרב יהודה צדקה זצ"ל ◡

על הגאון הרב יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף מסופר: בזמן התפילה ניכרו על פניו אותות גיל ואושר, כמאמר התנא רבי איבו (מדרש שוח"ט): "כשתהיה עומד להתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלקים שאין כיוצא בו". במשך כל התפילה יצאו המילים מפיו כרינת הזמיר. כשקרא את שמע היתה שפוכה על קלסתרו נהרה עילאית ... ובפסוקי דזמרה הוא שימש כולו כינור לשירי נעים זמירות ישראל.

(אוצרות התפילה עמ' תתרמ"ו).

הרב יוסף סלנט זצ"ל:

◡ נועם עבודת הלב של הרב יוסף סלנט זצ"ל ◡

על הרב יוסף סלנט בעמח"ס "באר יוסף" כותב בנו: שמעתי מתלמידי חכמים מופלגים, שראו ותמהו על נועם עבודתו שבלב, שהשאירה עליהם רושם עז להתחזק בתפילה. כאשר שאלתיו למה אינו מסכים לבוא לבתינו לכל ימי החגים לאחר שאמי מורתת ע"ה נסתלקה - ענה לי: רגיל אני בבית מדרשי הקבוע, שהתפילה שם היא כהרגלי בלי חפזה ובמתינות, וזה העונג יום טוב שלי, שאיני רוצה ואיני יכול לוותר עליו.

(אוצרות התפילה עמ' תשכ"ד).

הרב אהרון קוטלר זצ"ל (ראש ישיבת קלעצק ולייקווד):

◡ מתיקות עניית "ברכו" ו"יהא שמייה רבא" ◡

הרב אהרון קוטלר זצ"ל אמר, "כמה מתיקות והנאה יש באמירת "ברכו" ובעניית "אמן יהא שמייה רבא" בצורה הראויה כיאות!"

(מורשת מרן הרב אהרון קוטלר [אנגלית] עמ' 429)

הרב משה שושן זצ"ל:

☺ הגדרת "נקודת האושר" של התפילה ☺

עם גוף של חולין ומחשבות של בשר ודם, לעמוד קרוב לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ... לספר לו על השתלשלות הענינים בבית, על הצרות והרדיפות במקום העבודה, על הבעיות עם השכנים, על הקושי בעבודת ה', על היצר-הרע שכל כך "דומה עליו לזבוב" ... ומיד להכריז לפניו: רבונא דעלמא כולא, רק אתה יכול לכלכל את הבניין כולו, כי חיינו מסורים בידך ונשמתנו פקודות לך! ואז ... לפרוץ בבכי של התפרקות, לטפטף טיפי דמעות של געגועים ורגשי קודש בעיצומה של 'שיחה אישית' זו - כאן טמון "גישמאק" הנעלה של התפילה, נקודת האושר של תפילת שמונה עשרה.

(ספר "איש יהודי היה").

הר' ש. ד. פינקוס זצ"ל:

☺ העונג הנפלא של התפילה ☺

המעמד של תפילה צריך להביא את האדם למורא גדול ושמחה עצומה, ויתענג בזה שהוא עומד ומתדבק בקב"ה. אי אפשר להעלות על הכתב רגש זה. מי שהרגיש זאת פעם אחת, יודע שזהו התענוג הנפלא מכל תענוגי עולם הזה.

(שערים בתפילה - פילול א).

☺ = הרגשת שמחה בשעת התפילה מראה על דרגה נפלאה של קרבת ה'

הרגשות שמצליח האדם לעורר בשעת התפילה הם מבחן למידה שבה הוא זכה לקשר מוחשי עם בורא העולם. הרגשת שמחה בשעת התפילה היא סימן להצלחה גדולה ביותר בזה.

(תפארת שמשון ח"א עמ' רמ"ה).

ד. העונג של עמל התורה

מכל סוגי הקדושה שיש בעולם, הקדושה שניתנה להשיג על ידי לימוד התורה היא מעל כולם. כמו שכתב הרמח"ל בספר דרך ה' [חלק א' פרק ד', וחלק ד' פרק ב'] וז"ל:

אמצעי אחד נתן לנו האל יתברך, שמדרגתו למעלה מכל שאר האמצעים המקרבים האדם אליו, והוא תלמוד התורה.³⁰

בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתברך לצורך בריותיו, יש השפעה אחת עליונה מכל ההשפעות, שענינה הוא היותר יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים. והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמיתיות שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמיתות מעלתו יתברך, והוא הוא מה שמחלק הארון יתברך שמו מכבודו ויקרו אל ברואיו. ואמנם קשר הבורא יתברך את השפעתו זאת בענין נברא ממנו יתברך לתכלית זה, והוא התורה. וענין זה משתלם [היינו שלימות הענין מושגת] בשתי בחינות, בהגיון ובהשכלה. כי הנה חיבר הארון ברוך הוא כלל מלות ומאמרים, שהם כלל חמשה חומשי תורה, ואחריהם במדרגה נביאים וכתובים, וקשר בהם ההשפעה הזאת, באופן שכשיודברו הדיבורים ההם, תמשך ההשפעה הזאת למדבר אותם, ובתנאי שיהיה ההגיון הזה בגבולים שהוגבלו לו. וכן בהשכלת מה שנכלל בדיבורים ההם לפי דרכיהם האמיתיים, תמשך ההשפעה הזאת למשכיל אותם. אין לך חלק מתלמוד התורה שלא תמשך בו מדרגה אחת ממדרגות ההשפעה הרמה הזאת, אם ישמרו בו התנאים המצטרפים.

כיון שכנ"ל קדושת התורה היא מעל כל אמצעי הקדושה האחרים הקיימים בעולם, גם ההנאה שניתנה לחוש מקדושתה בשעת הלימוד, גדולה מההנאה המתלווית לכל מצווה אחרת. ואכן, הלומד יכול למדוד את הצלחתו בהשגת קדושת הלימוד לפי המידה שבה הוא מרגיש את נעימותה הנעלה של קדושה זו. אשרי הזוכה לחוש בשמחה הגדולה של לימוד התורה.

30. וע' זוהר הק' פ' קדושים דף פ: רבי יוסי הוה אזיל בארחא, פגע ביה רבי חייא, אמר ליה, ... דכיותא אשתכח באורייתא, דכתיב (תהלים י"ט - י') "יראת יהוה טהורה עומדת לעד", מאי "עומדת לעד", דקיימא תדירא בהווא דכיותא, ולא אתעדי מניה לעלמין. ... ואורייתא קדושה אתקרי, דכתיב "כי קדוש אני יהוה", ודא אורייתא דהיא שמא קדישא עלאה, ועל דא מאן דאשתדל בה, אתדכי, ולבתר אתקדש, דכתיב "קדושים תהיו", "קדושים היו" לא כתיב, אלא "תהיו", תהיו ודאי. אמר ליה, הכי הוא, ומקרא כתיב, (שמות י"ט - ו') "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", וכתוב "אלה הדברים וגו'". תאנא, קדושה דאורייתא קדושה דסליקת על כל קדושינ.

העונג הגדול שביכולת האדם להשיג בשעת הלימוד מתואר בס' אהל יהושע (דרוש ג' אות ה'):

ניצוץ אחד נמצא בעולם הזה מעין העונג שלאחר התחיה, שכל ההנאות והעינוגים החומריים שבעולם הזה כאין וכאפס נגדו. והוא כאשר אדם צדיק קדוש וטהור לומד תורתנו הקדושה בקדושה ובטהרה, לשם שמים, כמה שעות בקול נעים ובשמחה של לימוד תורה הקדושה, בגילה וברעדה בלי שום ערבוב רעיון אחר, אז אפס קצהו יראה, מעט מזוהרו ירגיש בנפש, שלהבת יה, אור ה' זורח ומתנוצץ בקרבו, וכל חללא דעלמא כאפס וכתוהו יחשב לו. זהו חלק אחד מאלפי רבבות של העונג על ה' שלאחר התחיה. עכת"ד.

המעלה הגדולה והמצוה להרגיש נעימות זו מובאת בספר תוצאות חיים [מבעהמח"ס ראשית חכמה], וז"ל:

ותהיה קריאתו בתורה בחשק גדול ... אהוב את הקב"ה ואת תורתו שהיא עץ חיים העומדת לפניך, ותדבק נשמתך בה כי היא חלקך. כי כשאתה דבק בתורה, אתה קושר ומדבק נשמתך בשורשה העליון אחוזה בחיים העליונים, כמו שפירשו בזוהר הק' בפ' יתרו, וזה לשונם בענין התורה: "זכאה חולקיה מאן דזכי בה. מאן דזכי באורייתא זכי בשמא קדישא דקב"ה. רבי יוסי אמר: בקב"ה ממש, דהא הוא ושמו חד, בריך שמיה לעלם ולעלמי עלמין, אמן." ע"כ. ויהיה קריאתו בתורה בשמחת לב, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה". ושמחתו בלבו תהיה לומר, ש"הקב"ה נתן לי תורתו שהוא עוסק בה, כלי חמדתי, ועל ידיה תתייחד קב"ה ושכינתיה, ואני מבני היכל המלך". ובזה תתלהב נפשו לעבודה.

השגת נעימות זו הטמונה בעמל התורה, בכוחה לקדש ולרומם את הלומד ביותר. כל יהודי מברך את הברכה "אשר קדשנו במצוותיו", אבל לא כולם זוכים להתקדש על ידי המצוות באותה קדושה. ככל שהאדם חש שמחה בקיום המצוה בשעת עשייתה, כך המצוה תרומם ותקדש אותו. כן מבואר מדברי האריז"ל בספר שער המצוות, וז"ל:

כפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי, כך יזכה לקבל אור עליון, ואם יתמיד בזה אין ספק שישרה עליו רוח הקודש. וענין זה נוהג בין בקיום כל המצוות כולם, בין בעת שעוסק בתורה, שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצומה, כאלו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול למצוא חן בעיניו, לקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה.³¹

31. עוד כתב ר' חיים ויטאל בספר שערי קדושה (בהקדמה) וז"ל: החסידים הראשונים, הנקראים "פרושים", בקשו לצאת בעקבותיהם של נביאים ובמעגלותיהם, ולהתדמות להם... וכל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו, להלל את בוראם בעסק תורה, ובשירי דוד המלך ע"ה, המשמחים את הלב, עד אשר תדבק מחשבתם בכח וחשק נמרץ

מלבד השמחה המורגשת על ידי האדם כנ"ל כתוצאה מקדושתה הגדולה של התורה, מבואר בדברי חז"ל שלימוד התורה גורם לשמחה וקורת רוח מיוחדת למעלה, עד שהלומד נקרא (אבות ו' - א') "משמח את המקום". ונראה שהלומד בעצמו יוכל להרגיש קצת מהשמחה הזו, שהרי הוא קשור בעומק נשמתו לכל העולמות שבהם מורגשת שמחה גדולה זו.

נחת הרוח הגדולה הנגרמת בשמים על ידי לימוד התורה מוזכרת בדברי חז"ל. וזה לשון תורת כהנים פרשת בחוקותי (פרשתא א'):

"אם בחקותי תלכו": מלמד שהמקום מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה.

ועוד מתואר הדבר בהרחבה בזוהר הק' מובא בספר נפש החיים [שער ד' - פרק י"ג], וז"ל (מתורגם ללה"ק):

בכל זמן שהתורה מתקיימת בעולם ובני אדם עוסקין בה, כביכול הקב"ה שמח במעשה ידיו ושמח בעולמות כולם, והשמים והארץ עומדים בקיומם. ולא עוד אלא שהקב"ה אוסף את כל הפמליא שלו ואומר להם ראו העם הקדוש שיש לי בארץ שהתורה מתעטרת על ידם כו'. וכאשר הם רואים שמחת הקב"ה בעמו, מיד פותחים ואומרים, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

עוד מובא שם בנפש החיים [שער ד' - פרק י"ד] שלימוד התורה גורם להשפעה של תוספת שמחה לכל ברואי העולם, ובכל העולמות כולם. וז"ל:

[כאשר עוסקים בתורה בעולם] העולמות והבריות כולם הם אז בחדוותא יתירתא, ונהירין מזיו האור העליון השופע עליהם ממקום שורש עליון של התורה. כמו שכתוב בפרק מעלות התורה [אבות ו' - א'] "משמח את המקום משמח את הבריות". וכן אמרה התורה "ואהיה שעשועים יום יום" (משלי ח' - ל').

באורות העליונים. והתמידו בכך כל ימיהם, עד אשר עלו למדרגת רוח הקודש, ויתנבאו ולא יספו, כמו שתרגם אונקלוס, "ולא פסקו". ... איכה יעבדו הקדושים האלה את השי"ת, ונעשה כן גם אנחנו. עוד מובא בספר חרדים (בתנאים לקיום המצוות). וז"ל: השמחה הגדולה במצוה: דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורנא הוא דשדיר ליה קודשא בריך הוא, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית. ואמר דהיינו דכתיב (דברים כ"ח - מ"ז) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", פירוש "מרוב כל"; מכל מיני תענוג שבעולם, ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות. וע"ע ספר אמרי נועם להגר"א ברכות ח' ע"א, ובשנות אליהו סוף מס' ברכות בביאור הגמ' "גדול הנהנה מיגיעו יותר מיראי שמים", שהנהנה מעצם עמל התורה, יכול לזכות כבר בעוה"ז להנאה מעין העוה"ב של העוסק בתורה בלי הנאה זו, ועדיין הקרן קיימת לו לעוה"ב, להשיג עוה"ב שאין ללומד בלי הנאה כדוגמתו כלל.

וכאמור, נראה שחלק מהשמחה והסיפוק שהלומד עצמו יכול להרגיש בשעת לימודו הוא תולדת השמחה הגדולה שהוא גורם בכל העולמות.

עוד יש לדעת שמפתח להצלחה בלימוד התורה הוא הנעימות וההנאה של קדושה שהלומד מרגיש בלימודו. כמו שכתב במדרש שמואל על פרקי אבות פ"ו [בביאור הקניין מקנייני התורה "בשמחה"]:

כאשר ילמד בשמחה ובשירים, אז "באהבתה ישגה תמיד". והתורה והשמחה אחים הם לא יתפרדו, כי "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ... [התורה] אינה שוהה במקום עצבות אלא במקום שמחה.

וכן כתב החזון איש באגרת (קובץ אגרות ח"ב אגרת ט'), וז"ל:

התחזק בלימודך והט לבך תמיד אל השמחה, אשר מתוך השמחה שורה שפע חכמה מעל.

לכל יהודי יש בעומק נשמתו את נעימות הניגון המרומם של "אמר אביי - אמר רבא", ואת האפשרות שקדושת המילים של עסק התורה תהיה ערבה ומתוקה לחיכו יותר מנופת צופים וכל טעם. בנשמתו של כל יהודי קיימת הנעימות המתוקה של עמל התורה, אף בלימוד כזה שבו האדם לא זכה - אחרי כל מאמציו - להבנת החומר הנלמד. מקורה של הנעימות הגדולה הזו הוא הקשר שעושה האדם על ידי עמלו עם קדושת השכינה הנמצאת בתוך מילותיה הקדושות של התורה, שכן קב"ה ואורייתא חד.

הדרך המעשית להשגת נעימות מרוממת זו הנמצאת בתוך התורה מתוארת בהרחבה לקמן בפרק ט'. אולם, הדרך הראשית להשיגה היא שהלומד יעלה על לבו את חשיבותה של משימה זו, וישתדל בשעת הלימוד לחוש נעימות עדינה ונעלה זו. דבר שיכול לעזור לכך, הוא ההקפדה בשעת הלימוד להוציא את המילים מהפה בנעימה ובניגון המתאים לעונג הגדול שהנשמה מרגישה³², ובו בזמן לעורר בלבו את נעימות הדבקות בקדושת התורה - במילותיה ובעומק הבנת דבריה - שהיא התדבקות כביכול בשכינה עצמה. חשיבותה הגדולה של הנהגה זו, לעורר לפני הלימוד ובשעת הלימוד את תחושת הדבקות בקדושתו ית' על ידי הלימוד, מוזכרת בספר נפש החיים [שער ד' - פרק ו', ז'] וז"ל:

32. וכמוזבא מסכת מגילה דף ל"ב ע"א ומסכת סופרים פ"ג: אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגו'".

זו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא יתברך שמו. שבכל עת שיכין האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתיישב קודם שיתחיל, על כל פנים זמן מועט ... ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובזה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמו שכתוב בזהר. וכל דין והלכה מתורה הק' הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין; כשר או פסול, טמא וטהור, אסור ומותר, חייב וזכאי.

וכן באמצע הלימוד, הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט, טרם יכבה מלבו ויראתו יתברך שמו שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה'. ... כן רשאי האדם להפסיק ולבטל זמן מועט מהלימוד, להתבונן מעט ביראת ה', ואינו חושש בזה משום ביטול תורה, כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה.

אדם שאינו טורח לעורר בלבו לפני הלימוד את הקשר שלימוד התורה מייצר בינו ובין השי"ת, מפסיד הישג רוחני גדול, ובנוסף מפסיד גם את קורת הרוח המיוחדת שהיה יכול לגרום למעלה על ידי לימוד כזה. יש להוסיף, שכמו שמובן שיש הבדל גדול בין אדם הלומד מתוך שימת לב לקשר שיש בין התורה והשי"ת כנ"ל, לבין אדם שאינו טורח לחשוב על קשר זה, כך יש הבדל עוד יותר גדול בין מי שרק **חושב** על זה למי שגם **מרגיש את הנעימות הגדולה** של הדביקות והקשר עם השי"ת שהתורה נותנת לו. אדם כזה השיג בזה דרגה מרוממת של אהבת ה', ועל ידי זה יזכה למעלות הגבוהות ביותר שאדם יכול לזכות להן בעולם הזה ובעולם הבא, וכדברי האריז"ל המובאים לעיל.

פניני מעשי צדיקים - בענין נעימות עמל התורה ועוד הרחבה בענין הקשר בין אהבת התורה ואהבת השי"ת: 'ע' לקמן פרק ט'.

בסיום דוגמאות אלו של "אהבת הקדושה", יש להעיר שהדוגמאות המובאות כאן הן חלק קטן בלבד מהסוגים הרבים של קדושה הקיימים³³, אמנם מדוגמאות אלו ניתן ללמוד את אופן השגת הנעימות של כל סוגי הקדושה. בנוסף לכך, הדוגמאות שהובאו כאן יוצרות מעין סולם שעל ידם יכול כל אחד לעבוד על השגת רגשות אלו, ובזה לרכוש את מידת אהבת הקדושה שהיא מרכיב חשוב של מצות אהבת ה'. [אולם יש לשים לב, שסדר שלבי סולם העלייה בזה עשוי להיות שונה מאדם לאדם. שכן יתכן שאדם אחד יתקשה להרגיש את נעימותה של קדושה מסוימת ואחרת תהיה לו קלה יותר, ולאדם אחר הסדר יהיה הפוך.]

³³. כל מצוה מקדשת את מקיימה כמו שמברכים "אשר קדשנו במצותיו", וכן בשהיה במקומות קדושים ובקרבה לאנשים קדושים, בכל אלו אפשר להרגיש את הנעימות הגדולה של קדושות אלו.

נועם קדושת המצוות

הרב משה שטרנבוך שליט"א:

◡ "קדושים תהיו" ע"י קיום המצוות מתוך שמחה ◡

הוזהרנו במצוות "קדושים תהיו", והיינו שעלינו להשיג את הקדושה שיש בעשיית כל מצוה, כנוסח הברכה "אשה קדשנו במצוותיו". קדושה זו בידינו לקבל על ידי קיום המצוות בשמחה, בהתלהבות ובדבקות, ומתוך רצון לעשות נחת רוח לבורא ית'.³⁴

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א:

◡ תיאור העונג המופלא המורגש ע"י הנשמה מקדושת קיום המצוות ◡

איזו הרגשה נפלאה אופפת את האדם, לאחר שהציל את חברו מטביעה, מנע בכספו את התמוטטות העסק של חברו, העביר עֵנֶר בכביש, מנע ריב ומחלוקת בין אנשים. איזה תענוג עילאי יש לאדם שטעם, ולו רק פעם אחת, טעמה של תפילה טהורה או שעה של לימוד תורה לשמה. האושר העצום ממלא את כל הלב, ממלא את כל פנימיותו של האדם ... הלב יתרחב ויתרחב, וזה הפירוש האמיתי של הפסוק "וירא מנוחה כי טוב" [שהכוונה לנועם הנפלא של קבלת עול התורה והמצוות].³⁵

34. "טעם ודעת" פרשת קדושים ויקרא י"ט - ב'.

35. עלינו לשבח ח"ב עמ' י"ח. ע"ע בזה חיי עולם (למרחן הגאון הרב י.י. קניבסקי זצ"ל) ח"א פ"ט, וז"ל: מציאות נפש רוחני באדם הננו מכירים ורואים משמחה של מצוה ... אפילו במי שלא חונך כלל על ברכי האמונה והתורה ... כגון שהציל לקוחים למות על לא חמס, או שהרגין לב נדכאים ... זהו שמחת הנפש הרוחני המרגשת נועם אור המצוה ואף על פי דאיהו לא חזי מזליה חזי ונפשו מתעלה באותה שעה. ע"ש.

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

עבודת החיים שלנו היא שהתענוג שלנו יהיה "להתענג על ה'" בקיום המצוות

עבודת החיים שלנו היא שהעונג שלנו לא יהיה שטחי גשמי, אלא "להתענג על ה'" להרגיש שהש"ת הוא "חכו ממתקים וכולו מחמדים" (שה"ש ה' ט"ז) ולהשיג את ההנאה והתענוג הטמונים בלימוד התורה, בקיום המצוות ובתפילה. הפונה לה' ומקיים את המצוות לא מתוך עונג, כי אם מתוך מסירות נפש בלבד - עדיין לא השיג את רצונו ית' האמיתי.³⁶

פעם, היו תורה ויהדות אתגרים מתוקים ומשמחים אצל יהודים. היום, ברוך ה' אנו עושים את הכל, אבל מתוך תחושה של "מסירות נפש". דור שלם שמוסר נפשו למען לימוד התורה. היכן היא אותה מתיקות של יהדות שהיתה בדורות עברו? עלינו להחזיר את ה"הדר" הזה. להרגיש שמחה יהודית אמיתית בעת שנוטלים ליד ספר קודש ומתחילים ללמוד בשקיקה, בעת שזוכים להתפלל להש"ת או כאשר מגיעה שבת קודש. עלינו להחזיר את היופי הזה של היהדות. ובמקביל, כל דבר שאינו יהודי - כל מה ששיך לגויים ולתרבותם הנלוזה - שיעורר בנו גועל, שאט נפש. להבין שזהו חלק שהועיד ה' אלוקינו לכל הגוים ולא לנו! בכוחנו לתקן את עצמנו ולגלות את ה"געשמאק" והיופי של היידישקייט, לחוש את היופי ואת הארת הפנים של הרבש"ע.

הקשר והאהבה של כל יהודי בכל מצב שהוא, צריכים להיות לשי"ת ולתורתו. אדם שקרוב לה' כל ימי חייו, שנהנה מהשבת ומצפה לו, ושכל שיעור גמרא הוא עבורו עונג, ברגע שנשמטו עוזבת את גופו היא עולה מיד אל ה'. אך מי שכל ימיו אהב רק דברים גשמיים, ואילו בבית הכנסת הוא חש, רח"ל, כמו גוף זר, לאחר שימות - מה יהיה איתו?! עכשיו הוא הזמן להכין את עצמינו למועד הזה!³⁷

36. תפארת שמשון ח"א עמ' מ"ב, ח"ב עמ' קי"ט.

37. תפארת שמשון ח"א עמ' קנ"ט, ש"פ, תו"ד.

ג. "אהבת הקדושה" - בלי אהבת חסדו וטובו ית'

האם אדם שזכה לאהבת ה' מסוג "אהבת הקדושה" חשוב גם לו לעבוד להשיג אהבת ה' מהסוג המתואר בפרקים הקודמים על ידי ההתבוננות בבריאה?

יש בני עלייה הזוכים לעלות בשלבי הסולם של אהבת הקדושה על ידי קיום המצוות ולימוד התורה, ומשיגים את הנעימות הגדולה של קרבת ה' שיש בקדושת המצוות. אולם רבים מהם אינם רואים חשיבות לרכוש עם זה גם אהבת ה' מהסוג המתואר בפרקים הקודמים, לפתח את היכולת להגיע לאהבת ה' על ידי ההתבוננות בבריאה ובנועם מידותיו ית' והנהגתו עם בראיו. כתוצאה מכך, ברור שקיום מצוות אהבת ה' שלהם לקוי, שכן כפי שמבואר ברמב"ם (מ"ע ג', והל' יסודי התורה פ"ב)³⁸ ושערי תשובה לרבינו יונה (שער ג' אות י"ז)³⁹, יש מצוה מן התורה לכל אחד לרכוש גם את הסוג ההוא של אהבת ה'.

אף בלי דברי הראשונים, ברור שבנוסף לאהבת הקדושה חשוב שכל אחד ישתדל להגיע לאהבת ה' על ידי ההתבוננות בבריאה, מכמה סיבות:

❖ אדם שזכה לאהבת הקדושה בלבד, רק כאשר הוא מתעסק בקדושה - כגון שהוא מקיים מצוה מסוימת ומרגיש את קדושתה - הוא יהיה במצב של קיום מצות אהבת ה' בפועל, אולם מיד כאשר יפסיק להתעסק בה, הקשר שלו עם אהבת ה' יפסק. והרי מצות אהבת ה' היא מצווה תמידית המוטלת על האדם בכל רגע בחייו. בנוסף לכך, בזמנים שאינו עוסק במצוה והוא מתעסק בענייני העולם, אדם כזה נמצא במצב של סכנת נפילה רוחנית ח"ו, שכן עבודתו העולם של ההתעסקות בענייני העולם הוא עולם של ניתוק מהשי"ת. לעומתו, שבביל מי שזכה להכיר בטובו ית' ובאהבתו הגדולה לברואיו הניכרים מתוך כל

38. ז"ל הרמב"ם ספר המצוות (מצוה ג'): היא שצונו לאהבו יתעלה. וזה שנתבונן ונשכיל מצותיו ופעולותיו עד שנשיגהו ונתענג בהשגתו תכלית התענוג. וזאת היא האהבה המחוייבת. וכן כתב ביד החזקה (הלכות יסודי התורה פרק ב'): האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך ונאמר את ה' אלהיך תירא: והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלהים לאל חי ... שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

39. ז"ל הספר שערי תשובה (שער שלישי אות י"ז): ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצות עשה ... מעלות התבונן בגדלות ה', שנאמר (שם ד, לט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים", ודוד אמר (תהלים י"ד, ב): "ה' משמים השקיף על בני אדם לראות היש משכיל דורש את אלקים", ומעלות זכרון חסדיו והתבונן בהם, שנאמר (דברים ח, ב): "וזכרת את כל הדרך", ונאמר (שם ח, ה): "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך", ודוד אמר (תהלים קז, מג): "ויתבוננו חסדי ה'", ונאמר (שם כו, ג): "כי חסדך לנגד עיני".

מה שנמצא בעולם, כל העולם נהיה כצוהר להכיר דרכו את מידות טובו ית' ולהגיע על ידו להודיה לה' ולאהבתו. במקום שכל היופי והטוב של העולם ישפילו אותו ח"ו בצורה של "פן תאכל ושבעת ורם לבבך ושכחת", הוא מתרומם ומתקרב על ידם להשי"ת.

✧ ההכרה המוחשית של האדם בטובו ית' ובהשגחתו על כל אחד ואחד כאב רחמן ואוהב, היא הכרחית לרכישת מידת הביטחון בה'. הישג זה הוא לפי הגר"א מטרת כל התורה כולה⁴⁰. יחד עם זאת, על ידי הכרה זו, הוא גם ירכוש מבט חיובי ושמח על החיים וישגי בזה את התכונות של עין טובה ולב טוב. כל אלו הם ענפי מצות אהבת ה', ואמצעים חשובים ביותר - ואף הכרחיים - להשלמת האדם.

✧ עוד ברור, שגם לימוד התורה של אדם שחסרה לו הכרה מוחשית במידות טובו וחסדו של השי"ת יהיה לקוי מאד. כמבואר בגמרא נדרים דף פ"א ע"א (ומעין זה בבא מציעא דף פ"ה ע"א), וז"ל הגמרא :

מפני מה אין מצויין תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהן? ... רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה. דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב [ירמיה פרק ט'] "מי האיש החכם ויבן את זאת" דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב "ויאמר ה' על עזבם את תורת וגו' [ג] אשר נתתי לפניהם, ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה[ג]". היינו "לא שמעו בקולי" היינו "לא הלכו בה"? אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה.

המהר"ל בהקדמה לספר תפארת ישראל מבאר את כוונת דברי הגמרא:

ואל יקשה לך למה לא היו מברכין בתורה תחלה. שאין פירוש הברכה הדבור בפה בלבד, דודאי הדבור בפה היו מברכים. אבל הכוונה על הברכה בעצמה, היא אהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה, וזהו ענין הברכה. ואין כל האהבות שוות, כי האהבה האמתית היא אהבה בכל לב ובכל נפש, וכדכתיב (דברים ו') "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל. ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך השם יתברך ויתעלה שמו על זה בכל לבו, וכפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם.

40. פירושו למשלי (כ"ב - י"ט) ו(ל' - ה'), ואדרת אליהו דברים (ל"ב - כ'), וחבקוק (ב' - ד'). וע"ע ביאורו לישע"י (י' - כ') ופירושו לאגדת רב"ח (קטע האחרון).

נמצא, שאדם שלא רכש את התכונה של הודיה תמידית להשי"ת על כל חסדיו, לא יודה להשי"ת באופן הראוי גם על התורה שזוכה ללמוד, ועל כן תורתו תהיה חסרת קשר לנותן התורה ית'. נתק זה הוא חסרון חמור ביותר בערך הלימוד כמו שביאר המהר"ל שם, ע"ש.

✦ בנוסף לכל האמור, הדרך הראשונה של אהבת ה' המתוארת בפרקים הקודמים, נצרכת כתשתית ומבוא להמשך עלייתו של האדם בעבודת ה', כפי שיבואר בעה"י לקמן בפרק הבא⁴¹.

כל ההסברים המובאים כאן בחשיבותה הגדולה של רכישת אהבת ה' על ידי ההתבוננות בבריאה ובטובת מידותיו ית' גם לאלו שזכו לאהבת ה' מהסוג של אהבת הקדושה, מובאים כדי לעודד את האדם לא להסתפק באהבת הקדושה בלבד, אלא להתאמץ להשיג גם את אהבת חסדו וטובו ית' המתוארת בפרקים הקודמים⁴². הסברים אלו מובאים בתור הוספת טעם למה שמפורש כנ"ל בדברי הראשונים שמצוה מן התורה על כל אחד לרכוש את שני האופנים של אהבת ה'. עוד יש להדגיש, שאף ללומדי התורה הדבוקים לקדושה המרוממת מכל, חשוב לרכוש גם רגשות הודיה ושבח לה', כמבואר לעיל. דבר זה ברור מתקנות חז"ל של ברכות הנהנין והמצוות, פסוקי דזמרא ושאר חלקי התפילה שהם שבח והודיה לה', שהם רכיב חשוב בקביעת נוסחי התפלות, אותם תיקנו חז"ל גם ללומדי התורה (וע' הערה⁴³).

41. ככל שהאדם יחוש את טובו ית' הוא יוכל לקבל על עצמו את רצונו באהבה ובשמחה. וכן ככל שתהיה לאדם יותר מודעות למידותיו ית', הוא יוכל לחוש את האפשרות לגרום כביכול לרבש"ע על ידי מעשיו נחת רוח ושמחה, וח"ו גם את ההפך רח"ל, שהיא שיאה של קבלת מלכות שמים ברצון, שהיא מטרתם של שני סוגי אהבת ה' אלו (אהבת חסדו וטובו ית', ואהבת קדושתו ית'), כפי שיבואר בפרק הבא בעה"י.

42. כל האמור הוא בנוסף לתפקידו של האדם להשתמש בכל האמצעים האפשריים להגיע לאהבת ה', שכן כל תוספת וחסרון בשימוש באמצעים ישפיעו על ההישג הסופי שישגי במשך החיים, הקובע את חלקו בעולם הבא.

43. כל שאינם בדרגת רשב"י וחבריו ע' שו"ע או"ח סי' ק"ו ס"ב. כן ברור גם ממה שקבעו חז"ל שמבטלים תלמוד תורה לקריאת המגילה (מגילה ג' ע"א) וכדומה. וע"ע אור זרוע ריש הלכות שבת, וז"ל: ואני שמעתי מפי רבי יהודה החסיד זצ"ל, שהיה רב גדול ומובהק לרבים אחד, והיה גוער בבית הכנסת שהיו מאריכים ב"ברכות" [נראה שכן קראו הראשונים לחלק הראשון של תפילה, הכולל גם פסוקי דזמרא (ע' לקט יושר עמוד י"ז)] שהיה בדעתו למהר ללימוד, ונענש על ככה באותו העולם. עכ"ל. וע"ע מדרש רבה שיר השירים פרשה ד' פסקה כ': ר' ברכיה בשם ר' אלעזר אמר .. ראוי היה חזקיהו לומר שירה על מפלת סנחריב דכתיב (ד"ה ב' ל"ב) "וְלֹא כִגְמַל עָלָיו הַשִּׁיב יְחִזְקִיָּהוּ פִּי גְבַה לְבוֹ [וַיְהִי עָלָיו קֶצֶף וְעַל יְהוּדָה וַיְרוּשָׁלַם]". את חמי חזקיהו מלך וצדיק ואת אמרת "כי גבה לבו"? אלא גבה לבו מלומר שירה. אתא ישעיה לגביהון דחזקיהו וסיעתו אמר להון (ישעיה י"ב) "זמרו ה'!" אמרון ליה למה? (שם) "כי גאות עשה" .. א"ר אבא בר כהנא אמר חזקיהו תורה שאני עוסק בה מכפרת על השירה. ע"כ. ועע"ש ריב"ל אמר אילו אמר חזקיהו שירה על מפלת סנחריב היה נעשה הוא מלך המשיח וסנחריב גוג ומגוג.

”בחינה” נצרכת לכל יהודי

הרב אביגדור מילר זצ”ל:

”שער הבחינה” של הספר חובות הלבבות נכתב גם בשביל לומדי התורה

גם לאחר שניתנה התורה, שבה גילה לנו השי”ת את רצונו וכוונותיו כביכול - ואכן רוב זמנו של האדם צריך להיות מוקדש ללימוד ולרכישת דעת התורה מתוך התורה עצמה - מכל מקום, עדיין מוטל עלינו לעיין ולהשתמש בבריאה להכיר דרכה את בוראה. שכן, רק על ידי הבריאה נוכל לראות בעינינו הבשריים ולהרגיש בחושינו הגשמיים את מציאות הבורא יתברך. החובות הלבבות והרמב”ם כתבו את דבריהם [את חיוב ה”בחינה” - להכיר את השי”ת מתוך הבריאה] אחרי נתינת התורה, אף בשביל לומדי התורה. וכן ברור מהרבה מקראות. ואף שבודאי עדות התורה עצמה היא הגדולה שבעדויות להכיר דרכה את השי”ת ... הבריאה משלימה את העדות באופן מוחש ומורגש.

דוד המלך עסק כל ימיו בשתי עדויות אלו כפי שמתואר בתהלים (י”ט) ”השמים מספרים כבוד אל וגו’ תורת ה’ תמימה וגו’”, וביאר המלב”ם שהכוונה לשני מקורות של מידע על השי”ת, התורה והבריאה. ההתבוננות בבריאה היא עיקר גדול בעבודת ה’, ולאחר שהאדם מתרגל בה היא אינה לוקחת מזמנו כלום, שכן על כל צעד ושעל יראה ויכיר נסים ונפלאות הבורא. נמצא שהמתעצל בזה, ואינו משתמש בבריאה כדי להכיר על ידה את הבורא יתברך, הכזיב את כוונת היצירה.

”בחינה” [הכרת מידותיו ית’ מתוך הבריאה] הנעשית לשם עבודת ה’, תביא גם את לומדי התורה ליתר אהבת התורה וליתר נאמנות בעבודתו ית’. אולם יש להיזהר שכן אם לא יתעסק בבחינה כדי להתחזק בהכרת ה’, ויתפתה להתייחס למחקר הבריאה כדבר שיש בו ערך עצמי כדרכם של אוהבי הטבע ועובדי - חלילה - אז באמת יחטיא את המטרה בצורה חמורה.

המתרגל להתבוננות ול”בחינה” בדברים המונחים לפניו כדי להרגיש את מציאות השי”ת ואת חסדיו הגדולים, יבא מזה גם להתבונן ולהכיר בהשגחת ה’ על עמו בתולדות ימי עולם וגם בהשגחת ה’ עליו אישית בחייו הפרטיים. דברים אלו יסיפו לו אהבת ה’, יראתו ודבקות בו ית’. אדם שמסתכל על העולם בעיניים האלו של ”בחינה”, חי את חייו בהתפעלות גדולה, וכל עבודתו את ה’ מלאה רעננות, חשק ושמחה אמיתית. תורתו, עבודתו ותפילתו נעשים מושרשים יותר בלבו. ... ואכן מובן היטב מדוע בספר חובות הלבבות מובא ענין הבחינה בתחילת הספר בתור היסוד של כל עבודת ה’.

(ספר ”שערי אורה” עמ’ ע”ב, פ”א, תוה”ד)

ד. דרך מעשית לרכישת אהבת הקדושה

כאשר ישנו מטמון חבוי, לא די בכך שיודעים על קיומו, נדרש גם לברר כיצד להוציאו לאויר העולם!

באפשרותו של כל אדם ליצור סולם עלייה אישי לרכישת אהבת הקדושה, כאשר שלביו הם פיתוח רגשות נעימות סוגי הקדושה השונים מעין המתוארים למעלה. ניתן לדמות סולם זה להר גבוה, שככל שעולים בו ומתקרבים לפסגתו, נראים פרחים יפים וריחניים יותר אך גם עדינים יותר, שרק מי שעידן את חושיו בצורה מספיקה מסוגל ליהנות מהם. כל דרגות העלייה האלו ממשיכות את מסלול העלייה של אדם המעדן את חושיו, ואינו נהנה מתאוות גשמיות גסות בלבד, אלא חש גם ביופיו העדין של היופי הטבעי הנמצא בבריאה והחכמה הגדולה הניכרת בה וכדומה. אדם כזה, המתמיד בעלייתו, ישיג את ההנאה המעודנת הנעלה של קדושה.

בדוגמאות המובאות לעיל הובאו כבר דרכים מעשיות לפתח את נעימותו של כל סוג של קדושה בנפרד בדרך המתאימה לו. אולם יש דרך עבודה אחידה השווה לכל דרגות העלייה, והיא המכנה המשותף לדרכים המעשיות המתוארות לעיל.

כדי להבהיר את דרך העלייה בזה, נשתמש בדוגמה מהמדרגות הנמוכות ביותר של קדושה, אשר ממנה אפשר ללמוד גם לגבי הדרגות הגבוהות יותר, וכדלקמן:

נדמה שיכור, שאינו מכיר ואינו מסוגל ליהנות משום הנאה בחיים כי אם משתיית יין ומההנאות הגסות ביותר. אדם זה אינו חש שום הנאה מכל סוגי ההנאות העדינות, לא מיופיו של נוף מרהיב, לא מתמונה נאה ולא מכל הנאה עדינה אחרת. הבה נתבונן, מה היא דרך העלייה שאפשר להמליץ לאדם כזה כדי לרומם את דרגת הנאתו ושמחתו, עד שיהיה מסוגל לחוש את ההנאות שכעת אין לו אפשרות ליהנות מהן כלל?

בשלב ראשון, נמליץ לאותו אדם לנתק את עצמו לתקופה מסוימת מההנאות הגסות שהוא שקוע בהם, ובו זמנית לפתח תחושת ההנאה מדברים עדינים ונעלים יותר. דבר זה יכול להיעשות - לדוגמה - על ידי שניקח אותו לטיול למשך כמה שבועות למקום הרים וגבעות, שנראה בו יופי מיוחד של הבריאה, ואשר אין בו את ההנאות הגסות שהוא התרגל אליהם. עם זאת נדאג שהטיול יהיה מלווה בנוחיות מספיקה כדי שיהיה חוויה נעימה עבורו, עד שהוא יתחיל להרגיש

את ההנאה העדינה הקיימת ביופייה של הבריאה. הישג זה הוא שלב ראשון בסולם העלייה של הכרת הנעימות הגדולה של העולם הרוחני.

ביאור אופן היעילות של תוכנית זו, הוא שמצויים בתוך כל אדם כמה מקורות של הנאה. יש בתוך האדם מקור של תחושת הנאה מהנאות שטחיות של הגוף⁴⁴ ויש בו גם נשמה החשה הנאות עמוקות ורוחניות יותר, אשר גם בהן קיימות דרגות שונות של עומק ועדינות. כדי לפתח את תחושת נעימות הקדושה שהיא הנאת הנשמה, על האדם לפרוש לתקופה מההנאות הגסות של הגוף, ובאותו זמן להתעסק בקדושה מרוממת יותר מתוך השתדלות להשיג את נעימותה, ובכך ליצור קשר עם הנשמה שממנה נובעת הנאת הקדושה. ואכן, ככל שהאדם מתקדש יותר וקשור פחות לכל השאיפות והתאוות השטחיות, יפתחו בפנימיותו שערי רגשות הנשמה, ותורגש יותר נעימות והנאה מכל מערכות הקדושה⁴⁵. בכל שלבי העלייה הדרך דומה; הניתוק לתקופה מסוימת מההנאות השטחיות הנמוכות, ובו זמנית ההתעסקות באלו הגבוהות יותר מתוך השתדלות לחוש את נעימותן, עד שמצליחים להשיג טעמה ונעימותה של דרגה זו באופן קבוע.

לדוגמה: הרוצה לזכות להכיר בטעמה הנעלה של קדושת לימוד התורה, אם הוא ילך לתקופה לבית מלון יוקרתי אשר מגישים בו תפנוקים בשפע רב, כדי ללמוד שם, יהיה קשה לו להשיג את המטרה הנכספת. אולם אם ילך לישיבה קדושה אשר בה הרמה הגשמית מספיקה למלאות את צרכי הגוף, בלי תוספות רבות, ושם יקדיש את עצמו ללמוד בהתמדה מתוך השתדלות לחוש את הנעימות המרוממת של הלימוד - שם הצלחתו קרובה.

אחרי שהצליח האדם, אף לזמן קצר, לחוש את נעימותה של קדושה מסוימת, עליו להרחיב ולסלול את הגישה לרגשות אלו כדי שהם יהיו בהישג יד תמידי. הדרך לעשות זאת היא לעורר רגשות אלו של נועם הקדושה כמה שיותר במשך חייו. על ידי התעוררות רגשות אלו לעתים קרובות הם יהפכו להיות זמינים ולא יצטרכו אמצעים חזקים כדי לעוררם.

44. שהם הנאות המורגשות על ידי הנפש ורוח.

45. ע' ספר החינוך - מצוה ת"ח: ועובר על זה וקובע מחשבותיו בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד, או להשיג כבוד העולם הזה הכואב להגדיל שמו, לא לכוונה להטיב לטובים ולחזק ידי ישרים, ביטל עשה זה [של אהבת ה'] ועונשו גדול. וזאת מן המצות התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם. עכ"ל. לכאורה כוונתו, שחוסר העבודה על קדושה הוא סתירה מוחלטת למצות אהבת ה', וכמוש"כ החובות הלבבות (שער עשירי שער אהבת ה' - הקדמה): מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התיישב אהבת העולם בנו. וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם ופנוי מתאוותיו מצד הכרה ובינה, תתיישב אהבת הבורא בלבנו ותהיה תקועה בנפשו כפי היכספו לו והכרתו אותו כמו שנאמר (ישעיה כ"ו) "אף ארח משפטיך ה' קיונך לשמך ולזכרך תאות נפש".

דרכים מעשיות לעורר את רגשת נעימות הקדושה

אחת מהדרכים לעורר ולפתח את רגש הנעימות של קדושה מסוימת, היא באופן המתואר במשל המוזכר לעיל (אות ב') בעניין עונג שבת וחג, להשתמש בנעימות חיצונית כדי לעורר את הנעימות הפנימית של הנשמה. שכן, כאשר חבוייה בעומק הנשמה תחושת נעימות קדושה מסוימת, ניתן להוציאה מהכוח אל הפועל באמצעות התעוררות שמחת הגוף המקבילה אליה. זוהי מטרת סעודות מצוה וסעודות שבת ויום טוב, לעורר את רגשי נעימות הקדושה. כמו כן, זו החשיבות של צירוף ניגון נעים בשעת לימוד התורה, בתפילה ובהודיה לה', שהנועם החיצוני של הניגון יעורר תחושת נעימות בחלקיה הנמוכים של הנפש, המקבילה לנעימות המורגשת באותו זמן על ידי הנשמה בקדושת עמל התורה והתפילה.

דרך נוספת לעורר ולחזק את רגש ההנאה מקדושה מסוימת, היא בצורה של "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" [ע' ספר החינוך מצוה ט"ז]. שכאשר ישקיע האדם מאמץ ויקריב למען אותה קדושה, ובזה יתנהג מעין התנהגותו של אדם שכבר רכש רגשות אהבת קדושה זו, בזה הוא יעורר ויסלול את הדרך לרגשות אלו הקיימים בעומק נשמתו. כיוון זה מתואר בספר ברכת פרץ למרן בעל הקהילות יעקב זצ"ל (פרשת ויקרא), וז"ל:

כבר כתב המסילות ישרים פרק ז' לענין מדת הזריזות שכמו שההתלהטות הפנימית מביאה לידי זריזות הגוף, כמו כן הוא בהיפך שהתנועה החיצונית מעורר את הפנימית, כי על ידי זריזות בפועל מעורר בעצמו באמת התלהטות ושמחה פנימית. וזהו שכתוב "ונדעה נרדפה לדעת את ה'". ע"ש במסילות ישרים.

וככל החזיון הזה הוא גם כן בענין אהבה להשי"ת ולתורתו ... שכמו שאהבה פנימית מביאה לידי התנדבות להיות מוותר משלו למען כבודו יתברך, כמו כן על ידי פעולות התנדבות להיות מוותר משלו [במה שלדעתו אינו מחוייב בדבר] לשם שמים בשביל כבודו יתברך, כן יתעורר בלבו אהבה באמת והתקשרות להשי"ת ולתורתו. ולפי ערך ריבוי ההתנדבות כן עורר לעומתו ניצוצי אהבת השי"ת. ואין חילוק בענייני ההתנדבות באיזה דרך הוא עושה [כי הרבה דרכים להתנדבות לעבודת הבורא יתברך שמו: יש מתנדב לשם שמים להרבות ביגיעת התורה, ויש בתפילה במסירות נפש, ויש בריבוי צדקה וחסד, ויש בדקדוק עצום בכל דיני התורה, ויש בזיכוי הרבים, וכן כמה וכמה דרכים במילי דחסידותא, והכל הולך אל מקום אחד] כי לפי ריבוי הוויתור משלו למען השי"ת כמו כן יתעורר לעומתו הרגשת אהבה והתקשרות להבורא ברוך הוא, וזה בדוק ומנוסה. ונמצא שגם מצוות הלבבות יש את היכולת ביד האדם לקיימם ולקנותם על ידי פעולות במעשה מתוך התנדבות למען שמו.

כלומר, כאשר האדם אינו מרוחק מדי מהרגשות הקיימים בעומק פנימיות נשמתו, אם יתנהג בצורה המתאימה לרגשות חבויים אלו, הם יתעוררו והוא ירגיש בהם. רגש ההתנדבות הוא מתכונותיה של הנשמה, ולכן במיוחד כאשר המעשה נעשה מתוך מניע של התנדבות - לעשות מעבר למה שמחויב - הפעולה תסלול דרך לעומק פנימיותו של האדם ולרגשות הקיימים בעומק הנשמה. בנוסף לכך, מסגולת תכונת ההתנדבות לשם מטרה מסוימת, שככל שמשקיעים יותר למען המטרה, באופן טבעי מתפתחת האהבה כלפיה⁴⁶.

כאשר יתרגל האדם באופנים אלו להכיר בנעימותה של קדושה מסוימת, אז המסלול של רגש זה בתוך לבו יפתח לרווחה, והוא לא יצטרך אמצעים חיצוניים מלאכותיים כדי לעורר אותה. עצם ההתעסקות בקדושה תספיק כדי לעורר באופן טבעי וללא מאמץ את ההנאה והנעימות הגדולה של הקדושה⁴⁷. תחושות מרוממות אלו קיימות בתוך נשמתנו, עלינו רק לאתרן, לעוררן ולהוציאן מהכוח אל הפועל עד שתהפוכנה לחלק טבעי מאישיותנו.

46. כמבואר במכתב מאליהו ח"א עמ' 36 וז"ל: יאהב האדם את פרי מעשיו, בהרגישו אשר חלק מן עצמיותו בהם הוא. אם בן יהיה, אשר ילד או אימן, או חיה אשר גידל, ואם צמח אשר נטע, או אם גם מן הדומם, כמו בית אשר בנה, הנהו דבוק למעשי ידיו באהבה, כי את עצמו ימצא בהם. וכן הראוני מקור בדברי רז"ל כסברה זאת ... כי כך שנינו במסכת דרך ארץ זוטא (פרק ב') "אם חפץ אתה להידבק באהבת חברך, הוי נושא ונותן בטובתו". עכ"ל. [ויש להעיר, שלפי דברי הברכת פרץ, האהבה היא לא רק תוצאה מההרגשה שהדברים שהשקיע בהם הם חלק מעצמיותו כדברי המכתב מאליהו, אלא שפעולת ההשקעה החיצונית מעוררת את האהבה הקיימת בעומק הנשמה, הרוצה ושמחה בהשקעה זו.]

47. אולם המשך השימוש באמצעים חיצוניים עדיין יכול להיות לתועלת, שהרי תמיד ניתן לרומם ולהגביר תחושות אלו. ויצחק אבינו יוכיח, שעם כל עוצם קדושתו השתמש ב"מטעמים אשר אהב... למען תברכך נפשי" [ע' רבינו בחיי (בראשית כ"ז - ד') ורמב"ן (בראשית כ"ה - ל"ד)].

רגשות אהבת ה' קיימים בעומק פנימיותו של כל יהודי

המגיד מדובנא זצ"ל:

שחרור הנשמה ממעצרי תאוות הגוף, יביא אותה באופן טבעי לאהבת ה' "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך". האוחז צפור בכלוב ורוצה להוציאה לחופש, אינו צריך להוציאה בידים, הוא צריך רק להתירה ממאסרה והציפור מעצמה תעוף למרום. זוהי כוונת הפסוק "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו" ואז "וישוב אל ה' וירחמהו". הנשמה בטבעה משתוקקת להידבק במאצילה ית', ובמהותה אוהבת את אביה שבשמים, אולם על ידי רוב תאוות והבלי הגוף היא כבולה כציפור בפח. ועל כן כאשר האדם משליך מעצמו את הבלי הגוף וחסטאיו, הנשמה משתחררת מכבליה ועד שד"י יגיע. וזה "יעזוב רשע דרכו כו" ואז "וישוב אל ה' וירחמהו" כלומר האדם באופן טבעי יגיע לאהבת המקום [כלשון הפסוק (תהלים י"ב - ב') "ארחמך ה' חזקי". פרש"י: ארחמך - אאהבך כדמתרגם 'ואהבת לרעך' (ויקרא י"ט) - 'ותרחם']. כאשר יוריד האדם מעצמו את כל התאוות, בקלות יוכל למלא את לבו באהבה וביראה ובכל המידות הטובות.

(אהל יעקב דברים ו' - ה').

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

להגיע לאהבת ה' על ידי קשר עם רגשות האהבה שבנשמה יש דרך נוספת להגיע לאהבת ה' מלבד ההכרה בטוב ה' ובחכמתו האדירה, על פי היסוד שכתב הרמב"ן שבתוך פנימיותו של האדם כבר נמצאים כל רגשי האהבה, והוא צריך רק לעבוד כדי לעוררם ולהוציאם מהכוח אל פועל. וזה לשון הרמב"ן (בראשית ב' - ז') על הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים": "ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא, ואמר כי הוא נפח באפיו נשמת חיים, להודיע כי

... היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר, מנשמתו יתן בו". ע"כ. והיינו שבפנימיותו של האדם יש עומק בלי סוף של חכמה ותבונה וכל מדרגה נכונה, כיון שהיא חלק אלוך ממעל. נשמה זו שואפת להכיר ולהידבק במקור מחצבתה. על כן על האדם רק לעורר את נשמתו בכדי לגלות את רגשי האהבה הטמונים בה. על זה נאמר (משלי כ' - ה') "מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלגה", שצריך איש תבונה בר לבב כדי להוציא לפועל את החבוי בעומק נשמתו.

(ספר "שערי אורה" ח"א עמ' ע', תוה"ד).

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

לזרוק את השטויות! ☺

"קדושה" פירושה ייחוד - "הרי את מקודשת לי" הכוונה "הרי את מיוחדת לי". הבעיה שלנו היא שיש בלבנו פינות קטנות של אהבה לדברים אחרים חוץ מהשי"ת. תפקידנו הוא להתנער מהן! עלינו לייחד את חיינו, את כל ההתעניינות שלנו, אך ורק להשי"ת ולתורתו. אז נרגיש את יְפִיָם הנפלא, ואהבתנו אליהם תגדל, ונראה שכל השמחה וההנאה האמיתיות נמצאות בהם.⁴⁸

אפשר להמשיל את הדבר לאב הלוקח את בנו ומחבק אותו. אם הילד רוצה להראות הערכתו ואהבתו לאביו, מה עליו לעשות? לאפשר לעצמו להיות מחובק! - לא לברוח ולא להתעסק במשהו אחר. כך הקב"ה העניק לנו אמצעים של קדושה שבכוחם לקרב אותנו אליו, שהם ה"חיבוק" שלו כביכול. המשימה שלנו היא להתנתק מחיבוקים אחרים, להיות נינוחים בחיבוקו של השי"ת, עם הסידור, עם ספר התהלים והחומש, עם דף הגמרא. למצוא תענוג ביהדות, ולא לחפש תענוגים אחרים. העולם של תורה, של תפילה, של יהדות - יפה, משמח ומעניין. זה מה שהקב"ה רוצה מאתנו, לקבל את חביקתו וליהנות ולשמוח בה, ובזה אנו מבטאים את אהבתנו אליו ית'.⁴⁹

48. תפארת שמשון ח"ג עמ' רכ"ח.

49. תפארת שמשון ח"ב עמ' רס"ו.

נשאלת השאלה: הרי רואים אנו שההנאות שלנו אינן דווקא מלימוד התורה או מתפילה בכוונה, ומה עלינו לעשות?! ...

אפשר להמשיל את הדבר לעני מרוד שהיה לו דוד עשיר מופלג. הדוד ערך חתונה לבתו ושכח להזמין את אחיינו. העני חיכה להזמנה וכשלא הגיעה, קנה לעצמו כמה בצלים וישב ואכלם. אחרי שגמר את הארוחה הגיעו שלוחים של הדוד עם התנצלות על ששכח להזמין, ובקשו ממנו לבא ולהשתתף בשמחה. מיודענו הגיע לחתונה, והגישו לו מעדני מלך. הוא טעם מעט והפליט, "מה קרה לטבח, הכל בטעם בצל?!". הוא ניגש לבעל השמחה והתלונן. חיך הדוד ואמר "אפשר לשים לב שאכלת לפני הסעודה בצל, ועכשיו כל דבר שאתה מכניס לפה מקבל טעם של בצל. כל זמן שטעם הבצל בפיק, לא תוכל ליהנות מכל המטעמים המוגשים כאן". בדומה לכך, כל זמן שטעם העולם הזה שולט באדם אין לו אפשרות לחוש את טעמה הערב של התורה הקדושה, ושל כל מערכת הקדושה⁵⁰.

50. תפארת שמשון ח"א עמ' קנ"ט. וע' ספר החינוך (מצוה תי"ח), מובא לעיל (בהערה) שהמצוה לאדם להיות קדוש היא ענף ממצוות אהבת ה'. וכן כתב ב"חובות הלבבות" (שער אהבת ה' - הקדמה). וכתב בספר חסידים (סימן ש') שאהבת ה' מסלקת מהלב את המשיכה לתענוגים גשמיים וז"ל: לאהבה את ה', שהנפש מלאה אהבה, אותה אהבה קשורה בשמחה, ואותה שמחה מברחת מלבו נעימות הגוף ותענוג העולם. עכ"ל.

פניני אור

פנינים מרבתינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

שתהיה הנפש "צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך"

"מגיד מישרים" (פרשת בשלח):

אמרו חז"ל "מי שרוצה לחיות, ימות" (ע' גמרא תמיד דף ל"ב ע"א: "אמר להן [אלכסנדרוס מוקדון לחכמי הנגב] מה יעביד איניש ויחיה [מה יעשה האדם ויחיה]? אמרו ליה ימית עצמו [פירוש הרא"ש: לא ימשוך את בשרו אחר תענוגים וגם יצטער את בשרו ללמוד תורה, ואז יחיה בעוה"ז ובעוה"ב]. מה יעביד איניש וימות [מה יעשה האדם וימות]? יחיה את עצמו [ראב"ד: יחיה עצמו בהנאות, ואל יעסוק בדברי תורה]). אין הכוונה שלא יאכל ולא ישתה ולא יהנה מן העולם כלל, שזהו דבר שאי אפשר לקיום המצות. אבל הכוונה לומר שכשיאכל וישתה וכו' וכן יתר הדברים ההכרחיים לגוף, ... לולא המצוה התלויה בדבר היא, לא היה עושה מעשה ההוא, כי אין לו חפץ בהנאות הגופניות כלל. ... ובכך תחיה נפשו באמת, ותהיה לו הפרידה מזה העולם מנוחה גדולה בהדבקה בקונו. כי אם בעוד נפשו אסורה בגוף הנגוף הזה היתה דבוקה בקונה, קל וחומר אחרי הפרידה מזה החומר שתדבק בקונה לאור באור החיים. ואשר כן יתנהג יהיה לו המיתה חיים אמתיים כי מובטח לו שהוא נדבק בקונו.

וזה סוד מה שאמרה אביגיל [לדוד המלך] (שמואל א' כ"ה כ"ט) "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך, ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע", כלומר נפש אדוני על כל פנים תהיה צרורה בצרור החיים, שהוא הדביקות בקונה, וזהו בהכרח לפי שבעורך בזה העולם תמיד אתה מייחד את ה' אלהיך, ואין רגע בעולם שאינך מייחד מחשבותיך לתורתו ועבודתו ויראתו, וזהו מה שאמרה "את ה' אלהיך". ואם כן, מכל שכן וקל וחומר שכשתפרד מזה החומר שתתייחד נפשך בקונך. כי אחר

שתמיד הרהוריך ומחשבותיך אינם אלא בו, בהכרח שבמקום שהיית חושב תמיד, ששם תדבק.

אבל "נפש אויבך" מתוך שאין מחשבותם מיוחדת אל השם יתברך אלא תמיד הם מהרהרים בהנאותיהם, "יקלענה בתוך כף הקלע". כלומר כי החושבים במאכל ובמשתה יתדבקו בכחות החיצונות הממונות על המאכל ועל המשתה, והמהרהרים ניאוף יתדבקו בכחות ההם הממונים על הנאוף, והמהרהרים בשררה וכבוד יתדבקו בכחות ההם הממונים על כך, ונמצא כאילו הם מקלעים נפשו תוך כף הקלע, כי מאחר שהכחות החיצונים שולטים בו הרי הוא כאלו קלוע תוך כף הקלע. וגם כי אלו באים לשלוט בו על ידי שהיה מהרהר בהנאה פלונית, ואלו באים לשלוט בו על ידי הנאה פלונית, ונמצא כאלו הוא קלוע ביניהם, כי בדרך טבע במקום שהוא חושב ומהרהר שם נדבקות נפשו. לכן בני, ייחד כל מחשבותיך לעבודתי ויראתי ותורתני.

פרק ח

מלכותו ברצון קבלו עליהם

"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא
לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי
בראתיו" - וענין זה הכבוד הוא עשיית
מצותיו ושמוע בקולו.
(פי' היעב"ץ אבות א' - ב')

פרק ח' מלכותו ברצון קבלו עליהם

- המטרה -

קבלת רצון ה' באהבה ובשמחה היא תולדת ומטרת סוגי האהבה הקודמים, והיא ייעוד האדם בעולם הזה. תפקידו של האדם הוא לעלות בדרגות אהבת ה' עד שיגיע מתוך הכרתו בטוב השי"ת ובאהבתו אליו לקבל ברצון שלם ובאהבה את רצונו ית'. זוהי המעלה הגדולה של "קבלת מלכות שמים ברצון".

הקדמה

בפרקים הקודמים תוארו שני אופנים של קיום מצוות אהבת ה': **אהבת חסדו וטוב ית' הניכרים** **בבריאה** [לעיל פ"ג עד פ"ו], ו**אהבת קדושתו ית'** [לעיל פ"ז]. בנוסף להם, יש עוד כיוון ביסוד קיום המצוה שהוא תולדת ומטרת סוגי האהבה הקודמים¹ - **אהבת רצונו ית'**, האהבה והשמחה לקבל ולקיים את רצון ה'. הישג זה הוא "קבלת מלכות שמים באהבה" שהיא ייעודו של האדם בעולם הזה². מעלה זו של קבלת רצונו ית' באהבה וברצון אינה רק בקבלת רצונו ית' המובא

1. ע' גר"ז שו"ע הלכות תלמוד תורה פרק ד' ס"ו, וז"ל: "תכלית האהבה היא העבודה, לעבדו מאהבה ובשמחה לעשות נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו בקיום מצות עשה של תורה או של דברי סופרים. ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים, להתענג ולשמוח בה', והיא מעין עולם הבא וקבלת שכר קיום מצות. (אבל עבודה מאהבה היא כי מאשר צמאה נפשו לה' לדבקה בו, היא רוה צמאונה במי התורה וקיום מצותיה, דאורייתא וקב"ה כולא חד. ועל זה נאמר הוי כל צמא לכו למים)". עכ"ל. וע"ע זוהר הק' חלק ב' דף נ"ה ע"ב: כל מאן דרחים ליה ועביד פולחנא ברחימותא, קארי ליה קודשא בריך הוא רחימא.

2. ע' פירוש החסיד יעב"ץ לאבות (פרק א' משנה ב'): אמר התנא (לקמן ספ"ו) "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי" - וענין זה הכבוד הוא עשיית מצותיו ושמוע בקולו.

בתורה, אלא גם קבלה בשמחה של חלקו שחלק לו השי"ת בחייו האישיים³ שהרי כל הנמצא והמתרחש בעולם נעשה לגמרי על פי רצונו ית'. הדרגה הגבוהה ביותר של קבלה זו היא התאחדות והזדהות של רצון האדם עם רצון ה' עד כדי כך שהוא שואף לקיים את רצון ה' כאלו שזה היה רצונו, ומתוך הזדהות זו הוא מרגיש שמחה גדולה לגרום נחת רוח לפניו ית'. זו היא המדרגה הנעלה של "חסידות", חסיד המתחסד עם קונו, שכל מגמת חייו היא לעשות נחת רוח ליוצרו.

אהבה נעלה זו הייתה פסגת הרגשות המרוממים שהשיג עם ישראל בשעת קריעת ים סוף. הם הגיעו אז לדרגה גבוהה ביותר של הכרה בטוב ה' מתוך הודיה ושיירה, כמו שכתוב "וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו", אך עדיין לא היה זה רום השגתם, השיא שהגיעו אליו היה "ומלכותו ברצון קבלו עליהם" - קבלת מלכות שמים מתוך אהבה ורצון.

שלושה אופנים אלו של אהבת ה' (השנים המתוארים בפרקים הקודמים עם קבלת מלכות שמים המפורטת בפרק זה) מוזכרים בתפילת הקדיש "יתגדל ויתקדש ... וימליך", כאשר "יתגדל" היינו הכרת מידת טובו ית' (כפי שמובא בספרי פרשת פינחס פ"ג: "את גדלך - זו מדת טובך"), "יתקדש" הוא אהבת קדושתו ית', ו"ימליך" היא קבלת מלכות שמים באהבה. שלושה אלו מהווים את שלמות יחסו של האדם להשי"ת. בתפילת הקדיש אנו מביעים את הייחול שכל הברואים

3. קבלה בשמחה של החלק שחלק לו השי"ת בחייו האישיים כלולה במצוה דאורייתא של אהבת ה', כמש"כ במשנה ברכות פרק ט' "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר (דברים ו') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ... ובכל נפשך, אפלו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך, בכל ממונך. דבר אחר בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו (במאד מאד) [רש"י: דבר אחר בכל מאדך - מדות מדודות לך, בין מדה טובה בין מדת פורענות]". וכן נפסק בשו"ע אורח חיים סימן רכ"ב ס"ג "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו". קבלת רצון ה' במצבי החיים היא "קבלת מלכות שמים", כמבואר בגמרא פסחים דף נ' ע"א: "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" אטו האידנא לאו אחד הוא. אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. ע"כ. וע' צל"ח שם, וז"ל: עוה"ב כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היתה מדת טובה, והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב. עכ"ל. ומבואר שם בגמרא שעל זה נאמר "והיה ה' למלך על כל הארץ" - דהיינו קבלת מלכות שמים שהיא מטרת הבריאה. וכן מפורש בתרגום שיר השירים (ז' - ז') על הפסוק "מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים" וז"ל (מתורגם ללה"ק): "כמה יפה את כנסת ישראל בעת שתסבלי עליך את עול מלכותי בעת שאני מוכיח אותך ביסורים על חטאיך, ואת מקבלת אותם באהבה, והם דומים בפניך כתענוגים". וכ"כ בזה"ק (ג':כ"ט ע"ב) "עול מלכות שמים דא קבלת יסורין". ולפ"ז מבוארים דברי הגמ' ברכות י"ג ע"א: "למה קדמה פרשת שמע לוהיה אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות". שכל הפרשה הראשונה של ק"ש נקראת קבלת עול מלכות שמים כולל הפסוק "ואהבת ... בכל נפשך ובכל מאדך".

ישיגו את שלושת האופנים האלו של התייחסות לה, ובזה יתמלא רצונו ית' ותהיה לו נחת רוח מושלמת מהבריאה.⁴

העובדה שדרגת אהבת ה' זו היא מעל סוגי האהבה המתוארים בפרקים הקודמים, היא יסוד דברי התנא באבות (ג' - ז'):

"רבי שמעון אומר, המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו".

ופירש שם הרע"ב וז"ל:

"אף על גב דעל ידי כן הוא מברך 'ברוך שככה לו בעולמו', אף על פי כן מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו מפני שהפסיק ממשנתו".

ומסביר החסיד יעב"ץ בפירושו על אבות, וז"ל:

"ואף על פי שמתוך כך יבא לספר שבחו של הקב"ה שברא אלה, אפילו הכי מתחייב בנפשו, כי פוסק מקדושה חמורה לקדושה קלה ... כי העוסק בה [בתורה] משבח למקום במפואר שבשבחות, ולמה יניח את העיקר ויאחוז את שאינו עיקר".⁵

היינו שאהבת רצון ה' היא דרגה גבוהה יותר מאהבת מידותיו ית' בלבד, ולכן המפסיק מהתעסקותו בבירור רצונו ית' בתורה כדי להתעסק בהכרת מדות הטוב והחסד של השי"ת בבריאה, עוזב בזה

---

4. שלושה סוגים אלו של אהבת ה'; (1) אהבת חסדו וטובו ית', (2) אהבת קדושתו ית' (3) קבלת מלכותו ברצון, מוזכרים בכמה מקומות בנוסחת התפילה בסדר זה: "משבחים ומפארים - ומעריצים ומקדישים - וממליכים", "יודו וישבחו ויפארו - וירוממו ויעריצו ויקדישו - וימליכו".

ונראה ששלושה סוגי אהבת ה' אלו מקבילים לשלשת השלבים של ה"קדושה"; "קדוש קדוש קדוש" - "ברוך כבוד כו" - "ימלוך ה' לעולם כו":

ש"ברוך כבוד ה'" היינו שיכירו הכל מדת חסדו וטובו ית', כמש"כ בפירוש הגר"א לשיר השירים (ח' - ה', פי' א') שהמלה "ברוך" מקבילה למילה "גדולה". וז"ל: לעתיד לבא א"ה יהיה ג' ... והם נגד מה שכתוב "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי כו". והן הג' דברים שאנו אומרים בקדיש "יתגדל ויתקדש כו" וימליך כו". והן הג' קדושות שהן "קדוש" ו"ברוך" ו"ימלוך", כי "ברוך" היא גדולה שהוא ריבוייא דכולהו. וז"ש "לדור ודור נגיד גדלך, ולנצח נצחים קדושתך נקדיש". עכ"ל. וע"ע גר"א אד"א ישעיה (י"ב - ו'). וכ"כ בספר עקידת יצחק (שער ל"ט) וז"ל: "ברוך כבוד ה' ממקומו, כלומר, ישתבח ויתרומם כפי השבח הראוי לו".

ו"ימלוך" היינו קבלת מלכות שמים, שיתקבל מלכותו ית' בכל העולמות. לפ"ז מבואר מאד נוסח הסיום של הברכה אחרי הקדושה " ... [כי א-ל-ל] מלך - גדול - וקדוש [אתה] " שלושת התארים המובאים מקבילים לשלושת חלקי הקדושה.

5. ע"ע פירוש העיב"ץ לאבות - פרק א' משנה ב' מובא לעיל הערה 2.

קשר של קירבה גדולה לבורא העולם לשם קירבה פחותה ממנה⁶, ויורד בזה מקדושה חמורה לקדושה שהיא - יחסית אליה - קלה.

כאמור, קיימים שני אופנים של קבלת מלכות שמים, קבלת רצון ה' בקיום המצוות הכתובות בתורה, וקבלת רצונו ית' במצבי החיים האישיים. כדי להבהיר את מהותם ואת הדרך המעשית להשיגם, נתייחס לכל אחד מהם באופן נפרד. בפרק זה נשתדל לברר בעה"י את האופנים השונים של קבלת מלכות שמים בקיום המצוות בצורה מושלמת, ובפרק הבא את הדרך להגיע לקבלת כל מצבי החיים ברצון ובאהבה.

א. החשיבות הגדולה של עבודת ה' בשמחה

השמחה בעבודת ה' אינה רק הידור באופן קיום המצוות, אלא חלק עיקרי מתפקידנו בעולם הזה.

בדרך כלל מתייחסים לרגשי השמחה שחשים בשעת קיום המצוות כהידור ושכלול לעצם קיומן - בבחינת לפנים משורת הדין. אולם היבט זה אינו תואם את דברי התורה עצמה ואת יחסם של גדולי הראשונים והאחרונים לענין זה. שכן התורה מתייחסת למצוות השמחה בעבודת ה' באופן חמור ביותר, ומזהירה שכאשר ח"ו חסרים רגשות אלו בעם ישראל מועדים להם ח"ו גלות ושעבוד תחת ממשלת אומות העולם, רח"ל. וכמו שכתוב בדברים (כ"ח - מ"ז) :

תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבב מְרֵב כָּל, וְעֲבַדְתָּ אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ ה' בְּךָ בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעִירָם וּבְחֶסֶר כָּל.

על פי זה כתב הרמב"ם (הלכות לולב פרק ח' הל' ט"ו). וז"ל:

השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר (דברים כ"ח) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב". ... וכל המשפיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו הוא הגדול המכובד העובר מאהבה.

6. אולם כאשר הוא עושה זאת כדי שאחר כך יקבל את רצונו ית' בתוספת שמחה ורצון י"ל שהדבר רצוי, ואפילו מצוה, כמו שנראה מכך שתיקנו שמבטלים תלמוד תורה לקריאת המגילה.

וכן כתב רבנו יונה בפירושו למשלי (כ"א - ט"ו) שעבודת ה' בשמחה אינה רק הידור בעשיית המצוה, אלא **חובה גמורה**. וז"ל:

"הנה חובה עלינו לעבוד את השי"ת בשמחה כאשר כתוב 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך וגו', ונאמר 'עבדו את ה' בשמחה'."⁷

ומוסיף רבינו בחיי (בספר כד הקמח ערך "שמחה") שהשמחה בשעת קיום המצוה היא מצוה כשלעצמה שמחויב האדם בה אשר חשיבותה גדולה יותר מהמצוה עצמה. וז"ל:

"עבדו את ה' בשמחה" ... וכן הזכיר משה רבינו עליו השלום "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך וגו'", הענישו בעבודתו כשלא היתה בשמחה. השמחה הזאת היא מצוה מן התורה, נצטוו אדם עליה, כי היא עבודה גמורה לשם יתברך חשובה יותר מן המצוה⁸. ... כי אם ישמח על המעשה הטוב הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, כי השמחה אשר שרשה בלב היא מתגלית בפנים ובאה לידי פועל, ויש לו שכר על זאת כאלו עשה מצוה בפועל. וכן אם ישמח על הרע, השמחה ההיא מתגלית בפנים ובאה לידי פועל והנה הוא נענש על זאת כאלו חטא בפועל⁹.

7. וכן מובא בתלמידי הר"י ברכות ריש פרק אין עומדין [עמ' כ"א ע"א בדפי הר"י סוף ד"ה גמ' וגילו ברעדה]. ובספר שערי תשובה (שער רביעי אות ט') כתב רבנו יונה: כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כמו שנאמר (דברי הימים א כ"ט - י"ז): "ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך", ונאמר (דברים כ"ח - מ"ז): "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב".

8. וע"ע פירוש נחלת אבות על מס' אבות לאברבנאל (פ"ב מ"א) וז"ל: "אין אתה יודע מתן שוכן של מצות" ... שלא ידענו אם ינתן השכר במצות מפאת מעשה המצוה בעצמותה כדעת קצת המחברים, או אם ינתן השכר עליהם מפאת החשק והשמחה והערבות אשר יהיה לאדם במעשה המצוה כדברי הרב'ן חסדאי. ע"ע מהר"ל בספר "דרך חיים" שם אבות (ב', א'): אין ידוע שוכן של מצות, ואפשר שעל הקלה שכר כמו חמורה או יותר מחמורה. וטעם הדבר הזה, כי שכר המצות שעל ידי המצות דביקות האדם בו ית', וכפי הדביקות שיש לאדם בו ית', ואפשר שהדביקות בו ית' בקלה יותר מבחמורה, כי זה לא תליא בקל וחומר של המצוה, שהוא על האדם. עכ"ל. וע' דרשות הר"ן - הדרוש הששי: אין ספק שתלמוד תורה שכרו גדול מאד, עד שאמרו רז"ל ויתר הקב"ה על עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על תלמוד תורה. רצה לומר, כי אלו השלשה היו בבית המקדש הראשון, ולא תלה החרבן רק בביטול תורה כאמרו על עזבם את תורת. ואף על פי כן רואה [רואים] בדברי רז"ל, שמי שמוסר גופו ונפשו להשם יתברך וחושק בעבודתו, ישיג מדרגה גדולה [יותר] ממי שיהיה בתכלית החכמה. אמרינן בברכות מאי שנא קמאי דמיתרחיש להו ניסא ומאי שנא בתראי דלא מתרחיש להו ניסא, אי משום תנויי וכו', והיתה התשובה אלא רחמנא לבא בעי. עכ"ל.

9. ע"ע רבינו בחיי בפירושו על התורה דברים (כ"ח - מ"ז). וע' רע"ב על מסכת אבות (ד' - ב'), וז"ל: כל מה שאדם מתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה. וע' זוהר הק' ויחי רט"ז ע"ב תנא אמר רבי אלעזר אמר רבי אבא, כתיב (תהלים ק ב) עבדו את יהו"ה בשמחה באו לפניו ברננה, לאפקא דלית פולחנא דקב"ה אלא מגו חדוה. דאמר רבי אלעזר לית שכינתא שריא מגו עצבות, דכתיב (מ"ב ג טו) ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן, [תרגום ללה"ק - תנא אמר רבי אלעזר אמר רבי אבא, כתיב (תהלים ק' - ב') "עבדו את ה' בשמחה באו לפניו ברננה", ללמד שאין עבודת ה' אלא מתוך שמחה.

וכן כתוב בספר חרדים פרק נ"ט **שיעיקר שכר המצוה** הוא על השמחה שבה היא נעשית, וז"ל:

וידוע שיעיקר שכר המצוה על השמחה הגדולה בה כדכתיב (דברים כ"ח, מ"ז)
"תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה".

וכן מובא בספר אורחות צדיקים, (שער השמחה):

כל העושה המצוות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא.

ולכאורה, אם על זה ניתן עיקר השכר, סימן שהוא עיקר מטרת המצוה. וכן אכן כתב החזו"א בקובץ אגרות (ח"ב אג' צ"ג), וז"ל "עיקר עשיית מצוה הוא השמחה שזכינו לכך". הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל (תפארת שמשון ח"א עמ' רמ"ה) מבאר את עומקה של חשיבות גדולה זו:

בעבודת ה' יש מעשה - מחשבה - רצון - ושמחה, כאשר כל אחד פנימי יותר מהקודם ופחות בשליטתו. ככל שהעבודה פנימית יותר הדבר קשור יותר לעצמיותו של האדם, ועל כן על שמחה של מצוה שהיא הפנימית ביותר ניתן עיקר השכר¹⁰. כיון שהדברים החיצוניים הם יותר בשליטת האדם, יש אפשרות לאדם להשתמש בהם להשפיע על פנימיותו. ואכן מטרת העבודה המעשית היא להשפיע על המחשבה והמחשבה על הרצון והרצון על רגשי השמחה של מצוה, לשמוח שמחה נלהבת בקיום רצונו ית'.

על פי זה מבוארים דברי התנא דבי אליהו (רבה פרק ט"ז) שמביא שדרגת השמחה של הנביא בעבודת ה' משפיעה על דרגת הנבואה שלו. וז"ל:

[אליהו הנביא מספר:] פעם אחת הייתי יושב בבית המדרש הגדול שבירושלים ובא תלמיד אחד ושאל אותי דבר כמו בן ששואל את אביו, ואמר לי ... רבי מה נשתנה ישעיהו בן אמוץ מכל הנביאים שהוא היה מתנבא כל הטובות וכל הנחמות לישראל יותר מכל הנביאים. אמרתי לו בני מפני שהוא היה מקבל עליו עול מלכות שמים בשמחה יותר משאר כל הנביאים, שנאמר (שם ז') "ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח ומי ילך לנו ואומר הנני שלחני", וכתיב בתריה "ויאמר לך ואמרת לעם הזה וגו'".

סאמר רבי אלעזר אין השכינה שורה על האדם כשהוא בעצבות, דכתיב (מ"ב ג' - ט"ז) "ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן".

10. כדברי הראשונים המובאים לעיל.

וכתב בספר חרדים (בתנאים לקיום המצוות) שענין זה הוא סוד ההישגים המופלגים של האריז"ל בחכמה וברוח הקודש, וז"ל:

התנאי הרביעי [של תנאים לקיום המצות] - השמחה הגדולה במצוה. דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורנא הוא דשדיר ליה קודשא בריך הוא, ולפי רוב השמחה יגדל שכרו. וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי זצ"ל לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית, ואמר, דהיינו דכתיב (דברים כ"ח - מ"ז) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", פירוש מרוב כל, מכל מיני תענוג שבעולם, ומכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות.

ומובא בשם האריז"ל בריש שער המצות (אשר סוף דבריו מובאים כבר בפרק הקודם):

הרי מצינו בדברי רז"ל שאמרו כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו, וכיוצא בזה אמרו כל המקיים מצוה פלונית יש לו כך וכך, והנה אנחנו ראינו כמה וכמה מצות שעושים בני אדם ואינם מתקיימים דברי רבותינו ח"ו בענין גודל שכרם אפילו בעולם הזה. אבל השורש שהכל נשען עליו הוא שבעשיית המצוה אל יחשוב שהיא עליו כמשא וממחר להסירה מעליו. אבל יחשוב בשכלו כאלו בעשותו אותה המצוה ירויח אלף אלפים דנרי זהב, ויהיה שמח בעשותו אותה המצוה בשמחה שאין לה קץ מלב ונפש ובחשק גדול כאלו ממש בפועל נותנים לו אלף אלפים דנרי זהב אם יעשה אותה מצוה. ... וכפי גודל שמחתו באמת ובטוב לבב הפנימי כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה אין ספק שישרה עליו רוח הקודש. וענין זה נוהג בקיום כל המצות כולם, בין בעת שעוסק בתורה, שיהיה בחשק גדול למצוא חן בעיניו [ית'] לקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה.

והנה ישנה קושיא גדולה על מקורות אלו: אם יש מצוה כזו שהיא [כלשונו של רבינו בחיי] "חשובה יותר מן המצוה עצמה", ושיש רח"ל עונשים חמורים כל כך למי שמבטל אותה, איך יתכן שהתורה אינה כותבת מצוה זו באופן מפורש, ומביאה אותה רק באופן שלילי, שכאשר לא עובדים את ה' בשמחה רח"ל מגיעים עונשים חמורים? הרי אין זו דרכה של התורה לתת לנו לדייק את איסורו של החטא וחומרתו מתיאור העונש המגיע לאדם העובר עליו?!

אמנם התשובה ברורה, כמו שכתב השל"ה הק' (עשרה מאמרות) וכמבואר ברמב"ם המוזכר לעיל, והיא שמצות עבודת ה' בשמחה אכן מובאת מפורשת בתורה כמה פעמים ובחומרה גדולה. שכן, מצות עבודת ה' בשמחה היא מצות עבודת ה' מאהבה. שמחה זו היא חלק עיקרי ממצות אהבת ה', כמו שכתבו הסמ"ק (מצוה ג') ורבינו תם (ספר הישר שער ב') המובאים לעיל ריש פרק א'.

על כן הדבר מוסבר, שכן התורה אכן מזהירה על חשיבותה הגדולה של מצות אהבת ה', חוזרת עליה פעמים רבות בחומרה גדולה, ומתריעה שבלעדיה יש רח"ל מוות וגלות (דברים ל': "החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים לאהבה את ה' אלוקיך ... כי הוא חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם"). כיון שמצות אהבת ה' היא מטרת כל מצוות התורה (כדברי הראשונים מו' לעיל פרק א') ומטרת חיינו, מובנת מאד התייחסותה לחוסר קיומה בחומרה כל כך גדולה.

"עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה":

זוהר הק' חלק ג' דף ח' ע"א [מתורגם ללה"ק]:

ההכרח של שמחה ורננה בעבודת ה'

פתח רבי יהודה ואמר (תהלים ק' - ב') "עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה וגו'" - "עבדו את ה' בשמחה", כך למדנו שכל עבודה שעובד האדם להקב"ה צריכה להיות בשמחה וברצון הלב כדי שתהיה עבודתו שלמה.

ואם תאמר שגם עבודת הקרבן כן היא [שצריכה להיות בשמחה], לכאורה זה אי אפשר, שהרי האיש שעבר על מצות התורה, ושב לפני קונו, באיזה פנים יעמוד לפניו? הרי ודאי ברוח נשברה ועצובה. איפה היא השמחה איפה היא הרננה? והרי למדנו, זה האדם שחטא לפני קונו ועבר על מצותיו ובא להקריב קרבן ולתקן את עצמו, צריך להיות ברוח נשברה וברוח עצובה, ואם הוא בוכה הוא טוב מן הכל, הרי שמחה והרי רננה לא נמצאים בו. אלא במה נתקן? על ידי הכהנים והלויים, שהם משלימים את השמחה והרננה בשבילו. ה"שמחה" מתקיימת על ידי הכהן, לפי שהוא רחוק תמיד מן הדין [כי שורשו במידת החסד (מתרי"מ)] וכהן צריך להיות תמיד בפנים מאירות ושמחות יותר מכל שאר העם, כי הכתר שלו גורם [הכתר שלו הוא מידת החסד, שהיא מידת הכהנים, והיא גורמת לו השמחה (מתרי"מ)]. ה"רננה" מתקיימת על ידי הלויים, וכך ראוי להיות, כי הלויים נמצאים תמיד על השיר.

ב. מהות האהבה והשמחה בקיום המצוות

צורת קיום המצוות של האדם קובעת את הצלחתו האמיתית בחיים ואת חלקו הנצחי בעולם הבא. רבים מקיימים את מצוות התורה כל חייהם, אך אינם משתדלים לרומם את אופן קיומן. עובדה זו היא החמצה גדולה של הזדמנות, שהרי הם מקדישים את הזמן ואת כל האמצעים הנצרכים לקיום המצוות, אך אינם טורחים להשתדל להפיק את תועלתן ומטרתן הנצחית באופן מושלם. על כן כדאי להקדיש זמן להתבונן במניעים הגורמים לנו לקיים את המצוות כדי שהן תעשנה בצורה המושלמת והרצויה ביותר.

רצונו של האדם לקיים את המצוות והשמחה שהוא חש בשעת קיומן, יכולים לנבוע מארבעה מניעים שונים. כשם שקיימים ארבעה סוגים של אהבת ה', כמבואר בהרחבה בפרקים הקודמים ("אחותי" - "רעיתי" - "יונתי" - "תמתי"), כך קיימים ארבעה מניעים לקיום המצוות. להלן נשתדל בעה"י לתאר את המניעים הקיימים בכל אחד מהמדורים האלו.

"אחותי" - אהבת המועיל

קיום רצונו ית' הוא סוד הצלחה אמיתית

במדור "אחותי" מורגשת שאיפה חזקה לקיים בדקדוק גדול את מצוות התורה. שכן במדור זה, שבו קיימים כל הדברים המועילים לאדם בחיים, מורגשת העובדה שכל הצלחת האדם בכל המישורים נמצאת אך ורק בידיו של הקב"ה, ועל כן קיום רצונו ית' הוא הדרך היחידה להשגת הצלחה אמיתית. כל הצלחה שנראה לאדם שהוא משיג באמצעות הליכה נגד רצונו ית', תתגלה בסוף כבלתי יעילה ואף מזיקה ביותר. שלמות הכרה זו היא חלק חשוב של קבלת מלכות שמים, והיא לקחה של הפרשה השנייה של קריאת שמע:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתֶּם תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ כְּכֹל לְבַבְכֶם וּכְכֹל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפַּתְּ דָּגָף וְתִירְשֶׁף וְיִצְהַרְךָ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאִכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. ....

התורה עצמה מדגישה את חשיבותו הגדולה של מסר זה, ומזהירה כל יהודי לא לשכוח דברי פרשה זו אף לא לזמן קצר ביותר, במשך כל ימי חייו:

**וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְכֶּכֶם וְעַל נַפְשֵׁכֶם ... וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר
בָּם בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. ... לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם
עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְתָּיִכֶם לְהַתְּ לָהֶם פְּיַמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

וכן מוזכר יסוד זה בתשובת התורה לבן החכם (דברים ו' - כ"ד), כהסבר לסיבה שהשי"ת נתן לנו את כל מצוות התורה:

**"וַיִּצְוֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֹהִים לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ, לְטוֹב לָנוּ כָּל
הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה".**

במקומות רבים מזהירה התורה שהתוצאה של אי שמירת התורה היא חוסר הצלחה מוחלטת, ולעומת זאת שמירתה תביא לכל הברכות וההצלחות האמיתיות. זוהי סיבה מספקת כשלעצמה לכל בר דעת לשמור את כל מצוות התורה בדקדוק גדול ולהתרחק בזהירות גדולה מכל נדנדוד עבירה, לא מתוך רגשי כפייה, אלא בחשק ובשמחה מתוך הכרה שבדרך זו תושג ההצלחה האמיתית. מי שזכה לכוונן ולהאיר את מדור "אחותי" בתוך לבו, מתוך הכרה שהקב"ה דואג לטובתו ולטובת כל הברואים, יבין שיש בתרי"ג המצוות תרי"ג עצות להשגת התועלת הגדולה שבשבילה נבראנו ושבשבילה נוצר כל העולם. כל סטייה מרצון ה' הנעשית ח"ו על ידי האדם, היא סימן שהאמת הזאת עדיין אינה מופנמת ואינה מורגשת על ידו בשלמות.

להרגיש את מתנת המצוות

קבלת המצוות במדור "אחות"

הגר"א מווילנא זצ"ל:

העולם הזה הוא עולם נפלא כיון שיש בו את האפשרות לקיים מצוות

הגר"א, לפני פטירתו ... לקח את ציציותיו בידו ואמר: "כמה קשה להיפרד מהעולם הזה, אשר בו על ידי מצוה קלה כמו ציצית אדם זוכה לקבל את פני השכינה. בעולם הנשמות אין אפשרות כזאת. אף אם ישתדל האדם בכל מאמציו לא יצליח להשיג שם דבר כזה."¹¹

הרב יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל:

הזדמנות לקיים מצוה היא מתנה מן השמים

הרב מיכל פיינשטיין אמר: כתוב בפרשת כי תבא (דברים כ"ו - י"ח) "וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך - ולשמר כל מצותיו". הרי הפסוק עוסק בדברים שהקב"ה עשה למעננו ומדוע נזכרת "עשיית המצוות" שזהו דבר אשר כביכול אנו עושים בשביל הקב"ה? אלא מבואר כאן שכל הזדמנות לקיום מצוה שמזדמנת לאדם היא באמת זכייה גדולה לאדם עצמו - מתנה מן השמים.

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א:

אם היו מקבלים מיד אלף דולר על כל מצוה ...

אם היו מודיעים לך שעל כל מעשה חסד תקבל 1000 דולר, הלא היית שמח כמוצא שלל רב על כל הזדמנות כזו שמגיע לידך. היית אפילו ממתין ומצפה מתי כבר תגיעו הזדמנויות כאלו. לא היה איכפת לך על השעה המאוחרת ושלווקחים ממך את שעות המנוחה, די 100 שטרות של 100 דולר כדי להרגיע אותך ואת בני ביתך מפני הטרחה והסבל הנגרמים לכם. וכן הדבר בכל מצוה המזדמנת לאדם, גם אם היא כרוכה בטרחה ובצער, אם האדם יעצור לרגע ויחשוב שאפילו המצוה הזעירה ביותר שוה בשמים הרבה יותר מאלף דולר, וישים לב שכפי כל תוספת טרחה יגדל שכרו עשרת מונים, המשימה תהפוך להיות מושכת ואף מפתה, ויקיימה בחשק ובשמחה.¹²

11. ספר עליות אליהו תולדות הגר"א - הערה קי"ז.

12. עלינו לשבח ח"ו עמ' ר"א.

רעיתי" - אהבת הנעימות:

קיום רצונו ית' הוא הדרך להשגת נעימות החיים

במדור הבא, "רעיתי", אשר בו נשמעות מנגינות נעימות שובות לב, חשים בריחם המרנין של הפרחים ובכל הריחות המהנים שהקב"ה שם בעולמנו המפיצים את ניחוחם למרחוק, ובו נמצאים כל הדברים הרבים המוסיפים לנו הנאה ושמחה בחיינו, מתעורר בלב האדם מניע נוסף לקיים את רצונו ית'.

כתוב בתהלים (פ"ט - ג') "עולם חסד יבנה"¹³ הקב"ה ברא את העולם כדי להתחסד עם ברואיו ששייגו את הטוב הגדול והמושלם ביותר שיכולים לקבל. ה"טוב" הזה כולל, מלבד השגת הצלחה מושלמת אמיתית, גם את השגת המצב הנעים ביותר שבאפשרותו של האדם לקבל. התוכנית המקורית של הבריאה (אילולי חטא אדם הראשון) הייתה שלא יהיה שום חוסר נעימות כלל לברואים, וזהו אכן יעד הבריאה. רצונו ית' הוא, שכל אדם שיכניס את ידו לכיס להוציא ממנו דבר, יוציא תמיד בדיוק את מבוקשו, מבלי שיצטרך להכניס ידו שוב (גמ' ערכין ט"ז ע"ב). עצם המציאות של צער כל דהו שיש לברואים גורמת כביכול כאב למעלה, שהרי לא בשביל לגרום צער ברא הקב"ה את העולם. מקומו של הצער הוא רק כשישנה מטרה טובה ונעימה כל כך המצדיקה את הכאב הזה. לשם מטרה זו ניתנה התורה הקדושה, להורות לנו את הדרך להשיג לא רק את התועלת הגדולה ביותר, אלא גם את הנעימות המופלגת הנפלאה של העולם הבא, ואף חיים נעימים ונעלים בעולם הזה. על כן במדור "רעיתי", יחד עם כל הדברים שהשי"ת שם בעולם כדי להנעים לנו את החיים, ניתן מקום מרכזי ביותר לתורה הקדושה.

כאמור, התורה מורה לאדם את הדרך להשיג את יעד הבריאה, שהיא הנעימות הגדולה והנצחית של ההתאחדות בקדושתו ית' בעולם הבא, דבר שנעימותו גדולה הרבה מעבר למה שביכולתנו לדמות (עד כדי כך שלמען הטובה המופלגת הזאת כדאי לסבול - אם צריך ח"ו - את כל הצרות והתלאות האפשריות). אילולי הצורך לתקן שרשי החטא בנפש כדי להגיע ליעד הנכסף הזה, הקב"ה היה משפיע גם בעולם הזה רק טוב ונעימות כמו שהיה לאדם הראשון קודם חטאו. ואכן, ככל שהאנושיות תתקרב למצב זה של אדם הראשון קודם החטא על ידי קבלת רצון ה' בשלמות ובשמחה, כך תחזור המציאות הנעימה הזאת, שהיא כביכול חפצו ותשוקתו ית', להיטיב ולהנעים לכל אחד באופן המרבי.

13. ע' מלבי"ם (תהלים פרק קמ"ה פסוק י"ז): "עולם חסד יבנה" - כל מה שעשה וברא ה' בעולמו עשה מצד החסד, שמצד חסדו עשה כל נברא, ועשהו בתכלית התיקון והטוב הכל מצד החסד.

בנוסף לכך, גם במצב הנוכחי של העולם, נתן לנו השי"ת אפשרות להשיג מעין נעימות גדולה זו של העולם הבא. ככל שאדם קשור יותר לשמחה המורגשת על ידי הנשמה בכל תוספת קדושה וקיום מצוה [אהבת הקדושה (פרק ז')] ולנעימות הגדולה של אהבת ה' בכל אופניה, הוא יחוש מעין השמחה הגדולה של העולם הבא כבר בעולם הזה. הזוכה לכך גורם על ידי הישג זה עצמו נחת רוח גדולה למעלה, שהרי כאב האוהב את בניו ושמח בשמחתם, כל רצונו ית' הוא שיהיה לנו רק טוב ושיוכל להיטיב לנו בהטבה הגדולה ביותר שניתן.

כל אדם בעולם אוהב הנאה ונעימות, וסולד מצער ומחוסר נעימות, כל ההבדל בין בני האדם הוא סוג הנעימות אליו הם שואפים. לכן, גם תכונה זו של אהבת הנעימות, שהיא מהמניעים הבסיסיים של האדם, צריכה להביא את האדם באופן טבעי לקיים את המצוות ולהתרחק מעבירות, כדי להשיג את הנעימות הגדולה שרוצה השי"ת שנשיג בין בעולם הזה ובין בעולם הבא.

אולם יש להעיר, שכאשר האדם מקבל על עצמו עשיית רצון ה' מכוח שני מניעים אלו, "אחותי" ו"רעיתי" המתוארים עד עכשיו, אם כל כוונתו בהם אנוכית בלבד, הרי זו עשיית המצוות על מנת לקבל פרס, ועבודת ה' בדרך זו אינה מושלמת כלל. אך כאשר משתמשים בתכונות הללו כשלבים להשגת המדורים הבאים ("יונתי" ו"תמתי"), אז גם רגשות אלו של "אחותי" ו"רעיתי" מהווים חלק מעבודה מעולה ורצויה. באמצעות הדברים המועילים והנעימים שברא הקב"ה בשבילנו, יש לנו אפשרות להגיע להכרה עד כמה השי"ת הוא טוב, דואג לטובתנו, ואוהב אותנו. בנוסף לכך, אם נעבוד את השי"ת לא רק לשם רווח אישי, אלא כדי לגרום לו נחת רוח שהרי כל רצונו הוא שנשיג הצלחה ונעימות אלו, על ידי כוונות ומחשבות אלו גם המניעים של "אחותי" ו"רעיתי" מהווים חלק מעבודת ה' מושלמת ורצויה¹⁴.

14. וכן כאשר "אחותי" ו"רעיתי" נובעים מ"יונתי" ו"תמתי", דהיינו שמרגיש את הנעימות הגדולה ואת התועלת האמיתית בעשיית מה שהוא "טוב" ובעשיית נחת רוח למעלה - הרי הם חלק מרומם ביותר של קבלת מלכות שמים מושלמת.

להרגיש את נועם המצות

קבלת המצות במדור "רעית"

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

יש ב' סוגי בני אדם: "מזבח החיצון" ו"מזבח הקטורת"

בבית המקדש היו שני מזבחות, המזבח החיצון והמזבח הפנימי. המזבח החיצון היה עשוי מאבנים ונחושת, והמזבח הפנימי מזהב. על המזבח החיצון הקריבו קרבנות, ואילו על המזבח הפנימי הקטירו קטורת, ריח נפלא. למזבח הפנימי היה זר זהב, כתר, ואילו למזבח החיצון לא היה כתר. מה בא כל זה לרמוז לנו?

ישנם שני סוגי בני אדם: יש אדם שהוא כמו המזבח החיצון. כל עבודת ה' שלו היא בבחינת הקרבת קרבנות. כשהוא קם בבוקר לתפילה - זוהי הקרבה עבורו, כל כך קשה לו להגיע ... כל מצוה שהוא עושה בבחינת קרבן, כל חייו מסירות נפש אחת גדולה. מדוע? מפני שכל מעשיו נעשים רק בחיצוניות, ללא פנימיות. הוא כביכול 'מזבח החיצון' ... אדם כזה בנה מאבנים פשוטות, לא מזהב טהור, וגם אין לו כתר.

ישנו לעומתו אדם אחר שהוא בבחינת מזבח הפנימי. כל מה שעושה נעשה עם פנימיות. הוא כלל אינו מקריב קרבנות. אדרבה, אצלו התפילה מתוקה, שבת קודש הוא דבר נעים ונפלא, הכל מתוק, הוא חש את ריחה המרנין של כל מצוה. אדם כזה כביכול עשוי זהב טהור, ויש לו "זר זהב סביב" - כתר על ראשו, כי הוא מקושר בפנימיותו לבורא העולם.¹⁵

חשיבותה המיוחדת של עבודה נעימה זו של "מזבח הקטורת" ניכרת מסדר הכתיבה של התורה על כלי המשכן, שמבנה מזבח הקטורת מובא (בסוף פרשת תצוה) באופן נפרד מכל כלי המשכן, אחרי כולם, ואחרי כל בגדי הכהונה. והדבר מבואר, שזה בא ללמדנו שבחינת מזבח הקטורת היא המטרה והפועל היוצא מכל מערכות העבודה האחרות שבמשכן. כל המסירות-נפש והקשיים שישנם בעבודת ה', אינם אלא בתחילת הדרך, אבל המטרה היא שבסוף, הדברים יהפכו להיות תענוג לגוף ולנפש, וכל אברי האדם יתרוממו מאליהם בקלות ובחשק. אין כבר קרבנות וקשיים, רק חיים נעימים ונפלאים. אחרי כל מערכות העבודה מגיע האדם אל התכלית, שהיא לבנות בפנימיותו מזבח של זהב טהור, המעלה ריחות נעימים נעלים, הנותנים מעדנים לנפשו. אשרי המתאמץ להגיע למעלה נפלאה זו, שעליו נאמר "ועשית לו זר זהב סביב", שכתר הרוממות האמיתית של קשר נעים עם בורא העולם ינוח תמיד על ראשו.¹⁶

ע"ע הרחבה בענין זה לקמן אות ג' "אשריך וטוב לך".

15. תפארת שמשון ח"ב עמ' ש"מ.

16. תפארת שמשון ח"ב עמ' שמ"ז תוה"ד.

❁ "יונתי" - אהבת הטוב:

❁ 'אין טוב אלא תורה' ❁

במדור "יונתי", שבו חשים בטובו הגדול של השי"ת, מתעלה האדם לקבל את רצון ה' באהבה ובשמחה, מכמה מניעים והבטים שונים:

1. **לעשות "טוב" ולהיות "טוב"** - כל אדם מרגיש שקיים מושג של "טוב" ו"רע", כאשר "טוב" הוא דבר הראוי לכבוד, ו"רע" הוא דבר הראוי להתייחסות של קלון ובזיון. בני אדם שלא זכו להכיר את התורה יוצרים לעצמם מתוך נטיות לבם ומצפונם את ההגדרות של טוב ורע. באופן זה הם מגיעים לעיוותים גדולים במושגים הללו ובאורח חייהם. אולם, אשרינו מה טוב חלקינו, שהשי"ת הבדילנו מן הטועים וגילה לנו בתורתו את הטוב האמיתי שיוקיר האדם וידבק בו. שכן לאור האמת, הדבר היחיד הראוי לכבוד בעולם הוא השי"ת [בשביל כבוד זה נברא העולם כמו שכתוב (ישעי' מ"ג - ז) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו"], הכולל גם את מדותיו ית' [כמו שמופיע בפסוק (שמות פרק ל"ג, ל"ד) "אני אעביר כל טובי על פניך ... והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכתי כפי עליך עד עברי... ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת כו"'], ואת רצונו [כמו שאמרו רז"ל (אבות ו' - ג) "אין טוב אלא תורה"].

נמצא, שההגדרה האמיתית היחידה של המושג "טוב" מבחינת מעשי האדם - אלו מעשים נחשבים טובים ואלו אינם טובים - היא רצון ה'. כל דבר התואם לרצונו ית' ומטרתו בתוכנית הבריאה הוא טוב, וכל דבר הנוגד את רצונו בתוכנית זו הוא רע. אמת זו, המורגשת במדור זה של "יונתי", תביא את האדם לקיים את רצון ה' בשמחה וברצון שלם. ככל שאמת זו תהיה ברורה לו, השאיפה הטבעית של הנשמה לעשות "טוב" ולהיות "טובה" תגיע אותו לקבל על עצמו לעשות את רצונו ית'. כפי תוקף אהבת הטוב הקיימת בנו נשמח לקיים את רצונו ית' באהבה ובחפץ לב, בלי צורך בשום מניע נוסף.¹⁷

---

17. מלבד האמור, יש פנים נוספים שקיום רצונו ית' הוא "טוב" האמיתי: (1) **קיום רצון ה' מביא את האדם להתקדש ולהתקרב להשי"ת** - דוד המלך אומר בתהלים "ואני קרבת אלוקים לי טוב". הקדושה וההתקרבות אל השי"ת הן ה"טוב" שעל כל אחד לשאוף להשיג. על ידי קיום המצוות ועשיית רצון ה', האדם מתקדש ומתקרב אל קדושתו ית', כמו שאנו מברכים "אשר קדשנו במצותיו". לכן, מי שמרגיש בכנות שהטוב האמיתי היחיד הוא השי"ת, ירגיש את הטוב שבכל התקרבות אליו ית', וישמח לעשות רצונו ובזה להתקדש ולהתקרב אליו. (2) **קיום רצון ה' מוסיף גילוי כבוד שמים בעולם** - כיון שהטוב היחיד הוא השי"ת, כל גילוי של אור פניו ית' בעולם הוא "טוב", וכל הסתרו הוא "רע". לכן, כאשר רצונו ומעשיו של האדם יתאימו לרצון ה', ומידותיו למידותיו ית', הוא יהווה חלק מגילוי כבוד שמים בעולם, שכן הוא עצמו יהפוך להיות "צוהר" שאפשר לראות דרכו את מידותיו ית' בעולם. לעומתו, מי שמידותיו ורצונותיו אינם מאוחדים עם מידת הטוב של ה' והוא מראה עצמאות בעשיית דברים נגד רצונו ית',

2. **השמחה בגרימת הנאה למי שמכבד ("טובת הנאה")** - אם האדם יתבקש על ידי אישיות שהוא מעריץ ביותר, לעשות דבר מסוים, הוא ישמח וירגיש כבוד במילוי רצונו. ואכן, אף כאשר לא התבקש, ועושה את הדבר מיוזמתו מתוך ידיעה שהדבר רצוי למוקירו, הוא ירגיש שמחה בגרימת ההנאה. הנכונות של מוקירו לקבל הנאה ממנו, מראה שהוא מוכן שיהיו לו רגשות הכרת טובה כלפיו, ושיתחזק קשר האהבה ההדדית שביניהם. דבר זה נקרא בשפתם של חז"ל "טובת הנאה". לכן, ככל שאדם יכבד יותר את השי"ת, כך הוא ישמח יותר לקיים את רצונו, ולהתאים את עצמו לתוכניתו בבריאה.

3. **"מחוק הטוב להיטיב"** - ההכרה בטוב ה' היא מודעות למידת נדיבותו המופלגת של השי"ת ולרצונו להטיב לנו. אדם המקבל מתנה יקרה מידיד שהוא מכיר כאדם טוב המעוניין בטובתו, והחבר אף אמר לו שהמתנה שנותן לו תועיל לו ביותר, אם למרות זאת המקבל אינו מעוניין לקבל את המתנה, הרי זה סימן שאינו מאמין בכנות בטובת הנותן. כן הדבר במצוות התורה, כיון שהשי"ת הוא טוב וכל מטרתו בבריאה היא להתחסד לברואים, וכל מה שהוא מבקש מאתנו לעשות הוא (דברים ו' - כ"ד) "לטוב לנו כל הימים לחיתנו כהיום הזה" והוא אף אמר לנו (משלי ד' - ב') "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי על תעזובו", ודאי שכל מה שהוא מבקש מאיתנו לעשות יביא אותנו להצלחה הגדולה ביותר ולטוב האמיתי. נמצא, שההכרה שמשגיגים במדור "יונתי", תחזק את הרגשות הקיימים במדורים הקודמים של "אחותי" ו"רעיתי" בתועלת הגדולה של קיום רצונו ית'.

מכל הסיבות האלו, ההכרה בטוב המופלג של השי"ת שהאדם חש במדור זה תביא אותו לשאוף להתקרב ולהידבק בטוב הזה על ידי קיום רצונו ית', ושמירת מצותיו בדקדוק גדול.¹⁸

הרי הוא מראה בזה כאילו שניתן כוח לעשות דברים מכח אחר חוץ מה' ח"ו, והוא מהווה חלק מהסתר כבוד שמים בעולם וה"רע" של הבריאה.

18. יש לשים לב שרגשות אלו הם תוצאה טבעית והמשך של שני סוגי אהבת ה' שתוארו בפרקים הקודמים. ככל שהאדם זכה להכיר את החסד של השי"ת בתוך הבריאה, תהיה לו הכרות מוחשית ב"טוב" ה', שהיא יסודו של המדור הזה. ולפי המידה שהשיג את אהבת הקדושה יהיו לו רגשי כבוד לטוב זה, שכן רגשי כבוד הם רגשי אהבת הרוממות של ה"טוב", שהיא אהבת הקדושה.

קיום מצות מתוך הכרה בטוב ה'

קבלת המצות במדור "יונתי"

החפץ חיים זצ"ל:

החפץ חיים היה מזדעזע מכפיות הטובה הנוראה של עבירה

החפץ חיים זצ"ל היה אומר שאינו יכול להבין איך אנשים מעיזים להמרות את פי השי"ת ולהתרשל בקיום מצוותיו אחרי שהוא מרעיף עליהם יום יום כל כך הרבה חסדים מופלאים. כל עבירה על רצון ה' היתה מורגשת אצל החפץ חיים ככפיות טובה מזוועת, שילום רעה תחת טובה למי שיצר אותו וגמל אתו חסד מיום הוולדו בלי הפוגה. הוא היה נרעש ונרתע מעבירה כמו שאחרים נבהלים מדבר וממחלה ממארת, ומפחדים מנחש וחייה רעה.¹⁹

הרב חיים פרידלנדר זצ"ל (מתוך יומנו הנכתב בתוך מצור ירושלים תש"ח):

קבלת רצון ה' באהבה מתוך הכרה בטובו ית'

קבלה: להשתדל מהיום לקנות בלי נדר אהבת ה' שקושרת אותי בכל נימי לבבי אל עבודת הבורא, בהסתכלי בחסדי ד' שהם עלי תמיד, והיוצר אותי בכל רגע יש מאין ומחיה אותי ומדרכני בחסד ובשבט, ושומרני מכל רע בכל עת. ... עלי לזכור מי הוא המטיב לי - הלא השי"ת, שלגדולתו אין קץ ותכלית, המשפיל את עצמו כביכול לגמול חסד בלי גבול עם בריה שפלה כמוני. ואיך יעלה על דעתי להמרות את פיו ולהרע באותה חיות שהשפיע לי. ואיך אהין בריה שפלה ונבזה כזאת להיות כפוי טובה כלפי מלך מלכי המלכים הקב"ה שכל כוונותיו עלי רק לטובה (אם גם שגראות לי לפעמים כאינן טובות בקוצר מושגי) ולהטיב לי באחריתי. .... הסתכלויות האלו בחסדי ה' ... צריכות להוליד בלבי אהבה חזקה ליוצרי ובוראי שבתשוקתה אתגבר על כל המניעות של היצה"ר ... ואעבוד אותו במסירות בביטול גמור לפניו ולפני רצונו.²⁰

19. המאורות הגדולים; החפץ חיים זצ"ל - אות קס"ח.

20. שפתי חיים מועדים ח"א עמ' 33.

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

◉ "רעך ורע אביך אל תעזוב" ◉

כאשר הגר ביקש מהלל ללמדו את כל התורה כולה על רגל אחת, הלל אמר לו "מה דעלך סני לחברך לא תעביד" [מה ששנאוי לך אל תעשה לחברך] (גמ' שבת ל"א ע"א). כוונתו היתה, שעלינו להרגיש הכרת הטוב להשי"ת ולא להיות כפוי טובה אליו כמו שלא היינו רוצים שאחרים לא יכירו בטובתנו. זה מה שרש"י פירש שם, שעל זה נאמר "רעך ורע אביך אל תעזוב", שתרגיש עד כמה הקב"ה הוא ידיד טוב שלך ודואג לטובתך וכתוצאה מכך תקיים את כל המצוות. בזה גילה הלל לגר את יסוד היסודות של כל התורה כולה. הקב"ה מעניק לך כל כך הרבה טובות, שים לב אליהם ותרגיש על ידי זה רצון ושמחה נלהבת לקיים את רצונו ולא לעבור על הוראותיו.²¹

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א:

◉ איך היינו מגיבים לבקשות מלך בשר ודם ◉

יש אנשים המוכנים לשלם הון עתק כדי לזכות להצטלם פעם אחת כשהם עומדים על יד הנשיא האמריקני. כאשר מגיע הרגע המיוחל הזה, שמחתם גואה עד לשחקים, והדבר שוה בשבילם כל הון. אם בהזדמנות זו הנשיא ידבר איתם כמה מילים, הם לא ישכחו זאת כל חייהם. אם הוא אף יבקש מהם לעשות דבר מה בשבילו, זה יהיה מקור של התפארות מופלגת שאף יספרו לדורות הבאים; "הנשיא פנה אליי באופן אישי - ואף ביקש משהו ממני!!". אם כן, קל וחומר כאשר מלך מלכי המלכים, הקב"ה, מבקש מאתנו אישית לקיים את מצותיו, כמה עלינו להתרגש ולהרגיש התפארות ושמחה על כך! ליבו של כל יהודי היה צריך לגאות משמחה כאשר הוא זוכה לעשות מצוה מן המצוות ולברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו".... הקב"ה בעצמו מעוניין בקרבתנו אליו, ואף מבקש מאתנו שנתקרב אליו על ידי קיום המצוות.²²

21. שערי אורה. וע"ע המשך נפלא לענין זה מהגר"ש פינקוס זצ"ל לקמן אות ד'.

22. עלינו לשבח ח"ו עמ' ר'.

🌀 "תמתי" - אהבה "כמים הפנים לפנים" (התאחדות נפשית):

✻ השאיפה לגרום נחת רוח לפניו ית' ✻

ישנה דרגה נוספת בקבלת מלכות שמים שהשגתה היא הצלחה גדולה מאד. היא המניע לעבודת ה' שמקורו במדור "תמתי", המדרגה המרוממת והנכספת של חסידות.

בעומק נשמתו של כל אדם קיים רובד אשר בו מורגשת התאחדות והזדהות כביכול עם השי"ת עד שרצונו ית' ורצון האדם נהפכים להיות מציאות אחת. ככל שאדם יזכה ליצור קשר עם נקודה נעלה זו ולהרגישה בפועל, ישתוקק לעשות את רצון ה' כמו שהוא אוהב לעשות את רצון עצמו, בלי צורך בסיבה נוספת. הוא יחוש שמחה גדולה כשהוא זוכה לגרום נחת רוח למעלה, וצער גדול בגרימת ההפך רח"ל מכוח רגשי הזדהות בלבד, בלי צורך בהעמקת מחשבה נוספת²³. תחושה זו היא מעין הזדהות האדם בצרותיו ובשמחתו של ידיד קרוב. הוא שמח בשמחת חברו ומרגיש כאב בצעריו, שכן על ידי הקשר הנפשי ביניהם הנאתם ושמחתם מאוחדות וקשורות זו לזו. רגשות אלו הם הבסיס לדרגת עבודת ה' של חסיד המתחסד עם קונו. וכדברי המסילת ישרים בפרק י"ח (ובהמשך שם פ' י"ט) בביאור מדת החסידות, וז"ל:

שורש החסידות הוא מה שאמרו חז"ל (ברכות י"ז): ... עושה נחת רוח ליוצרו ... על זה אמרו (זוה"ק כי תצא): "איזהו חסיד המתחסד עם קונו".

כלומר, החסיד מרגיש את נחת הרוח הגדולה שמעשיו גורמים למעלה, עד שהיא לבדה מספיקה להניע אותו לקיים את רצונו ית'. תחושה זו תביא אותו לא רק לקיים את המצוות שנצטוונו בהם במפורש, אלא גם לחפש ולחדש דרכים חדשות לגרום נחת רוח ושמחה מיוחדת למעלה מעין הכתוב (תהלים ק"ד) "ישמח ה' במעשיו". כל אדם שבשעת שירה וריקוד של מצוה מסוגל לחוש את הרוממות הנעימה של השיר "לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו" ושירים מעין זה, כבר טעם מטעמה הנעלה של מידת החסידות - ובידו לפתח את הקשר עם רגש זה ולהפוך אותה להיות המניע העיקרי של כל מעשיו.

דרגה זו של חסידות היא המשך טבעי לדרגת "אהבת קדושתו ית'" וכן ל"אהבת טובו וחסדו ית'" המתוארות בפרקים הקודמים - והיא מטרתן. אדם האוהב באמת את זולתו, באהבה שאינה

²³ ע' רמב"ן ספר האמונה והבטחון סוף פרק ז': בריאותה [היינו בריאות הנפש] הוא המעשה הטוב, והיא נהנית ושמחה בו כשידעה שמעשיה מקובלים לפני בוראה כאלו אוכלת ושותה. ולזה נתכוין המתרגם "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" "והונו חזון בקרבניהון דאיתקבלו כאילו אכלין ושתין". ובפסיקתא "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו", שזנו עיניהם מזיו השכינה. ... וזהו תענוג הכתוב "אז תתענג על ה' וגו'" ואין הכוונה עונג הגוף אלא עונג הנפש ...

אנוכית (כדוגמת שני סוגי האהבה הללו), ירצה שיהיה לידידו טוב, וכפי גודל האהבה יגדלו רצונו ושמחתו לגרום לו נחת רוח. כל אהבה שאין מקורה באנוכיות, תביא באופן טבעי לאהבה של התאחדות והזדהות - אהבת "תמתי". ככל שהאדם יכיר בטוב שהקב"ה גומל לו, כך יגדל רצונו לעשות נחת רוח לפניו, כדי להחזיר טובה - כביכול - למי שעושה לו כל כך הרבה טוב²⁴. אמנם, כאשר החסד שאדם משיב נעשה מרגשי הכרח וחיוב כפירעון חוב על ההטבה שקיבל, אין לזה קשר ל"תמתי". אך כאשר רגשי הכרת הטובה מעוררים את האדם לרצות להשיב חסד למיטיבו הגדול ית', מתוך אהבה והזדהות עם רצונו ועם הנחת רוח הנגרמת לו, אז החסד הוא ברמה של "תמתי" - "חסידות"²⁵.

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל²⁶ היה מאיר בשיעוריו מדרגה נעלה זו של עבודת ה', וז"ל:

המפתח לרגשות המרוממים של שמחה לגרום נחת רוח כביכול למעלה, הוא להכניס את הקב"ה לעולמנו וליצור כלפיו יחס כיחס שבין האדם לחברו. דבר זה מתואר בפסוק במשלי (כ"ז - י') "רעך ורע אביך אל תעזוב" כאשר מפרש רש"י (שם ושבת ל"א ע"א) שהכוונה היא להקב"ה. זאת אומרת שהשי"ת הוא האוהב האמיתי שלנו ושל אבותינו - שכן אין מי שאוהב אותנו יותר ממנו - והפסוק מזהירנו לא לשכוח את האהבה הגדולה המיוחדת הזו שלו כלפינו. וכתב רש"י (בשבת ל"א ע"א) שעל פי הפסוק הזה נאמר שמצות "ואהבת לרעך כמוך" היא הכלל של כל התורה כולה, שכן המילה "לרעך" כוללת גם את הקב"ה. עלינו להרגיש עד כמה הקב"ה אוהב אותנו עד שהדבר יעורר בנו רצון לגרום לו נחת רוח בחזרה. הרגש המבוטא בפסוק זה הוא הבסיס האמיתי של כל היהדות, להרגיש "חכו ממתקים וכלו מחמדים זה דודי וזה רעי בנות ירושלים" (שיהש"ר ה' - ט"ז). לחוש כמה הבורא ית' אוהב אותנו ודואג לטובתנו בלי הרף, ושעל כן עלינו להתייחס אליו בהתאם ולעבוד אותו מתוך אהבה ושמחה. מעולם לא היה אדם שטען "אתה עושה יותר מדי עבור הידידים שלך - אל תגזים!". אדרבא, מצפים מחברים שיעשו כמה שהם יכולים בשביל אוהביהם. בורא העולם אכן אינו במימדים שלנו, הוא אינו חבר שלנו, שהרי הוא

²⁴ ע' חזון איש מעשרות (ג' - כ"ד): אפשר הא דתלתה רחמנא חיוב מעשר בגמר מלאכתו, משום שזה זמן שמחת אסיפת גורן ויקב, ובשעה שמתעורר בלב האדם הכרת טובתו ית' ראוי לחייבו במצותיו ית'. ... שמחתו שלמה והרגשתו ער אל טובתו ית'. עכ"ל.

²⁵ בנוסף לאמור, אהבת הקדושה מביאה לסוג אהבה זו; אצל אדם שזכה ל"אהבת הקדושה" רגשות אלו של חסידות יהיו זמינים, שכן לפי קדושת האדם הוא ירגיש את השמחה בנחת רוח הנגרמת למעלה המורגשת לו דרך הנשמה. חוזה הקשר לרגשות הנשמה הוא תולדת קדושתו של האדם, אשר היא יסוד אהבת הקדושה. ועוד, ככל שעולה האדם במעלת אהבת הקדושה, ירגיש את נעימות קדושת החסד, אשר היא מידת אהבת חסד, שהיא יסודה ושורשה של מידת החסידות.

²⁶ תפארת שמשון ח"ב עמ' רכ"ז, שי"ח, ח"ג עמ' כ"ח, קצ"ט, ח"ה עמ' רי"ב, ע"ר.

בורא העולם, והוא נשגב ונעלה ביותר, אבל הוא נתן לנו את האפשרות להתייחס אליו
כידיד אהוב ואוהב ביותר.

כאשר אנו חשים את חסד ה' ואת אהבתו הגדולה המופנית כלפינו, הדבר צריך לעורר
בנו אהבה ורצון לגרום לו נחת רוח בחזרה על ידי קיום רצונו באופן המהודר ביותר. כמו
שכתב הרמב"ם [הלכות איסורי המזבח (ז' - י"א) מו' שו"ע (יו"ד רמ"ח - ח')] שעלינו
ללמוד מהקבל שהביא קרבן מהמעולה שברכשו כדי לגרום נחת רוח מיוחדת להשי"ת
”והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלביהן, וישע ה' אל הבל ואל מנחתו” (בראשית
ד' - ד'). רגשי ההודיה והאהבה של הבל שהניעו את קרבנו גרמו נחת רוח גדולה למעלה,
וקרבנו התקבל ברצון. סיפור זה נכתב בתורה כדי ללמד אותנו מה באמת אהוב בשמים.
עלינו לקיים כל מצוות התורה, לעבוד את ה' באופן המושלם ביותר כפי מיטב יכולתנו,
בתורה, בתפילה ובקיום המצוות מתוך שאיפה לגרום נחת רוח הגדולה ביותר לפניו ית'
כתגובה להכרתנו בטובו הגדול ובאהבתו המופלאה אלינו.

בנוסף לכך, יש לשים לב שכיון שכל מהות היהדות היא מציאות של אהבה מיוחדת בין
השי"ת ועם ישראל, לכל מעשה עבירה ישנה משמעות חמורה ביותר. יריקה של אדם זר
עלינו אינה פוגעת בנו כל כך כמו היריקה של הילד שלנו, האח או האישה שלנו, שפוגעת
בנו עמוקות. בדומה לכך, כאשר אנו עושים עבירה ח"ו אנו פוגעים במי שקשור אלינו
בעבותות אהבה חזקים ביותר, ועל כן חומרת הפגיעה מרעידה את כל העולמות. לעומת
זאת, גם כל המצוות שלנו, השפעתן מורגשת בכל העולמות, שכן מחמת אהבה זו מעשינו
הטובים נחשבים ביותר למעלה וגורמים נחת רוח גדולה.

מבט זה על העולם ועל השי"ת הוא המבט הנפלא שביסוד הענין של "חסידות" - אדם
שכל שאיפתו להתחסד עם קונו. הדרך להשגת היבט זה היא לשים לב לאהבה הנפלאה
של בורא העולם אלינו הניכרת מכל הדברים היפים, הנעימים והמועילים שברא השי"ת
ושם בעולמינו להנאתנו ולטובתנו. כגון: הרואה סל מלא בפירות - כל פרי בצורה אחרת
ובטעם אחר, בשלל צבעים מרהיבים - עליו להתרגש ולהתלהט מתוך שימת לב לאהבתו
הגדולה של בורא העולם אלינו שהניעה המצאות נפלאות אלו. כמה אהבה של הקב"ה
מתגלה מפירות אלו; "הזן את העולם כולו, בטובו ... בחן ... בחסד ... וברחמים ...". זהו
המסר של מצות ביכורים. כשרואים על העץ את הפירות הראשונים, על האדם להרגיש
את נשיקת האהבה של בורא העולם החבויה בהם. תגובתנו הטבעית צריכה להיות רגשי
אהבה חזקים בחזרה אליו ית'. כביטוי של אהבתנו זו אנו לוקחים את הפירות הראשונים
ומביאים אותם לבית המקדש מתוך הלל והודיה אליו ית' על חסדו וטובו הנפלאים.

על פי האמור מבואר מאד מה שחז"ל (בר"ר, א' - ד') אומרים על הפסוק "בראשית ברא אלוקים" - "שבביל ביכורים שנקרא ראשית", שבשביל מצות ביכורים הקב"ה ברא את העולם, שכן רגשי הכרת טובה לה', שהם ביסוד מצות ביכורים, הם מטרת כל הבריאה וכל התורה כולה.

ויש לדעת, שכמו שיש אפשרות לגרום נחת רוח למעלה, כן יש אפשרות לגרום את ההיפך ח"ו. שכן עצם חוסר שימת הלב לחסדים המרהיבים שהקב"ה מעניק לנו תמיד, וחולשת הרצון שלנו לקיים את המצוות הנובעת מכך, פוגעים בו ית' מאד וגורמים לו כביכול עגמת נפש גדולה. על זה קראוהו מלאכי השרת "מלך עלוב" (מדרש היכלות), שסובל עלבון הבריות. נמצא שבמצוות המוגדרות "בין אדם למקום", יש באמת פן של "בין אדם לחברו" כביכול, ומצוות "ואהבת לרעך כמוך" מופנית אף כלפי השי"ת. מבט זה הוא מהיסודות החשובים ביותר של עבודת ה'.

היחס הנאות בין עם ישראל והשי"ת הוא כיחס בין בני זוג אהובים, כפי שמתואר בהרחבה במגילת שיר השירים. ואכן, אפשר ללמוד הרבה מנושא "שלום בית" לקשר הראוי שבינינו לבין הקב"ה. כמו שמתבקש שבני הזוג מתוך אהבתם יהיו נאמנים אחד לשני ושכל אחד ידאג לטובתו של השני כמיטב יכלתו, כך גם אנחנו צריכים לשאוף לגרום להקב"ה את נחת הרוח הגדולה ביותר שבאפשרותנו. לדוגמה, אחד הדברים החשובים ביותר בבית, ובכלל ביחסים בין אדם לחברו, הוא הנכונות להקדיש מזמנו לשני. אין דבר מעליב יותר מאשר אדם האומר לחברו "אין לי זמן עבורך!". בדומה לכך, השי"ת מבקש מאתנו תקשורת, קירבה - "תנו לי מעט מזמנכם להיות יחד, לחזק את הקשר בינינו". אבל לנו אין זמן. אין זמן להתפלל כראוי, כולם רוצים כבר לסיים את התפילה ... אין זמן לברך כראוי ... ועלינו לדעת שאין דבר מעליב יותר מזה! אם ניתן לה' את הזמן שלנו, נראה לו בזה שאין בעינינו דבר יקר יותר מאשר להיות במחיצתו, ואז גם הקב"ה מצדו יגלה במקביל את אהבתו אלינו.

דוגמה נוספת - האהבה בן בני זוג היא מיוחדת בזה שהיא מבוססת על ייחוד. זוג שחי ביחד אך בראשה של האשה ישנו איש אחר רח"ל, אין זה שלום בית. כך גם ביחס שלנו להשי"ת, אם יש לנו ענין ותענוג המתחרה בעבודת ה' שלנו, זוהי סתירה לקשר המיוחד שלנו של אהבה מושלמת להשי"ת. הבסיס של הקשר שלנו עם ה' הוא: "שמע ישראל ... ה' אחד", כביכול הקב"ה רוצה שאהבתה של כלתו האהובה תהיה מופנית אליו לגמרי ולא למתחרים ח"ו.

הרגשת האהבה של הקב"ה אלינו תשנה לגמרי את אופן קיום המצוות שלנו. נדמה אדם שנכנס הביתה וידיו עמוסות בחבילות. "חזרתי עם קניות" הוא מודיע לאשתו. האשה תוך כדי עבודתה אומרת "תודה" ומנחה אותו איפה לשים כל דבר. כל זה עד שהוא מוציא מהסל זר פרחים! כאשר הוא אומר לאשתו "הבאתי פרחים בשבילך", היא לא אומרת "תשים באגרטל", היא מפסיקה מעבודתה ומסתכלת אליו. זהו מצב של "פנים אל פנים" - ריכוז של קרבה נפשית ואהבה. כשיהודי עוסק במעשה מצוה, כוונתו צריכה להיות מרוכזת לשמים, פניו אל מול פני ה', לבו ומחשבתו מרוכזים להשי"ת. זוהי הסמליות של הכרובים שעמדו בתוך קודש הקדשים, שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום "פניהם איש אל אחיו" פנים אל פנים. היהדות אינה מתבטאת רק בקיום דרישות המלך, אלא בשייכות של "פנים אל פנים" עם אבינו האהוב ית'.

השאיפה לגרום נחת רוח על ידי קיום המצות

~ קבלת המצות במדור "תמתי" ~

ספרי פרשת ואתחנן (פיסקא י"א):

~ הקב"ה מבקש מאיתנו להתקשט במצות כדי להיות אהובים לו ~

חביבים ישראל שסיבבן הקב"ה במצות ... משל למלך בשר ודם שאמר לאשתו; "הוי מתקשטי בכל תכשיטיך כדי שתהא רצויה לי". כך אמר להם הקב"ה לישראל "הוּו מצויינים במצות כדי שתהיו רצוים לי". וכך הוא אומר (שה"ש ו') "יפה את רעיתי כתרצה" - יפה את שאת רצויה לי.

יסוד ושורש העבודה":

אהבת ה' מביאה את האדם לחפש כמה שיותר דרכים לגרום נחת רוח לפניו ית' ◌
 עתה באתי לבאר בעזרת השם לאנשים כערכי עבודת הלב והמחשבה, שהיא
 העבודה העיקרית שגצטוינו בתורה הקדושה "ולעבדו בכל לבבכם" ... כל העבודות
 שאבאר בעזרת השם באות אל האדם בלבו ובמחשבתו מפאת דבקו ואהבה עזה
 ביוצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה, [שהאדם] נותן בתמידות אל לבו לתת לבורא
 יתברך שמו איזה נחת רוח בכל עת ובכל רגע. ויותר [ממצוות אחרות, הוא עובד את ה'
 במיוחד] במחשבתו, כי אף שאין הזמן גרמא לעמוד לשרת בפה - ... במחשבה יכול
 האדם לעבדו יתברך שמו בכל עת ובכל רגע.²⁷

הרב אהרון קוטלר זצ"ל (ראש ישיבת קלעצק ולייקווד):

התרגשות של כמיהה גדולה לגרום נחת רוח לפניו ית' ◌
 פעמים רבות הרב אהרון קוטלר זצ"ל היה מפציר בתלמידיו להתאמץ כדי לגרום
 נחת רוח לבורא העולם. כשהיה אומר מילים אלו דמעות היו ממלאות עיניו ומרוב
 התרגשות היה מתקשה להוציא את המילים מפיו.
 ביום הכיפורים היה נוהג לדרוש בישיבה לעודד את הצבור לחזור בתשובה אמיתית.
 הוא היה מתאר את נחיצות וחומרת הדבר, שהרי פסק הדין בקביעת כל מצבנו
 בעולם הזה ובעולם הבא תלוי לגמרי בזה. ואחר כך היה מסיים; "אבל מלבד כל
 הסיבות האלו, עצם הדבר שהקב"ה מתחנן בפנינו לשוב אליו ולחזור בתשובה ..."
 מרוב התרגשות ובכי הוא אף פעם לא הצליח לסיים את מילותיו.
 מדיבוריו הרבים בסגנון זה היה ניכר שכמיהה זו היא שהניע אותו למאמציו הכבירים
 להפיץ תורה בלי הרף ולבנות תשתיות איתנות לטובת כלל ישראל.²⁸

27. שער א' פ"ד

28. מורשת מורן הרב אהרון קוטלר [באנגלית] עמ' 429

ג. "אשריך וטוב לך"

האדם שזכה לנועם הנפלא של קיום רצון ה' מתוך אהבה, הוא האדם המאושר ביותר בעולם, עליו נאמר "אשריך וטוב לך" - 'אשריך' בעולם הזה 'וטוב לך' לעולם הבא (ביאור הגר"א על אגדות ברכות ח' ע"א).

כאשר הלב מלא באהבת ה', כל עבודת ה' של האדם נהפכת להיות קלה, נעימה ומרנינה, כפי שתיאר המגיד מדובנא זצ"ל (משלי יעקב נצבים) בביאור הפסוק (ישעיה מג) "ולא אותי קראת יעקב, כי יגעת בי ישראל":

משל לסוחר שבא מן הדרך בערב שבת עם חשיכה. בהגיעו לביתו רץ מהר לתוך הבית ושלח את נערו לעגלה להביא את חבילתו. הנער הביא את החבילה למקומה, נכנס לחדרו של הסוחר והודיעו שהביא את החבילה לחדר הסמוך. הוא דיבר בקוצר רוח מרוב מאמץ, ובו בזמן קינח את הזיעה שנטפה על פניו בכנף בגדו. אמר לו הסוחר "החבילה שהבאת ודאי אינה שלי!". אמר לו הנער "היא בטוח שלך, לך ראה בחדר הסמוך". ענה הסוחר "אין לי צורך ללכת לראות. אני רואה כבר מהאופן שאתה מזיע ומכמה שהתאמצת, שהחבילה שהבאת אינה שלי, שהרי החבילה שלי קטנה וקלה ואין בה בכלל במה להזיע".

בדומה לכך אמר הנביא לכל אלו המרגישים קושי ויגיעה בעבודת ה', שה' אומר להם "ולא אותי קראת יעקב" יען "כי יגעת בי ישראל". הלא בעבודת ה' נאמר "כי קרוב אליך הדבר מאד כו" ואין בה כדי להרגיש עייפות ויגיעה. אם אתם מרגישים שהמצוות הן קשות ומייגעות, בודאי לא הגעתם לצורה הנכונה של עבודה מתוך הכרה אמיתית בטוב המופלא של השי"ת!

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל היה מוסיף שדברי המגיד מדובנא כמעט מפורשים במדרש. כתוב במדרש (רבה אסתר ג' - ד'):

"יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעו, וקאים לצלאה והוא לעו [האדם יושב ועוסק בשיחה כל היום ואינו עייף - וכשהוא קם להתפלל הוא מרגיש עייף]. יתיב ומשתעי כל יומא ולא לעו יתיב למיתנא ולעו [הוא יושב ועוסק בשיחה כל היום ואינו עייף - ויושב ללמוד ומרגיש עייף]. הוי 'ולא אותי קראת יעקב ... כי יגעת בי ישראל'".

למדנו כאן יסוד גדול. שלפעמים אדם מתעסק בעסקיו במרץ גדול כל היום ואינו מתעייף, אך כשהוא מגיע ללמוד תורה ולהתפלל נעלם כל חיותו ואונו והוא מרגיש עייף, אין לו כח ... על זה המליצו חז"ל בפסוק "ולא אותי קראת יעקב - כי יגעת בי ישראל", אם יגעת בי ישראל, אם התורה והתפילה "מעייפים" אתכם, הרי זה סימן שעדיין לא זכיתם לקשר של אהבה עם הקב"ה!²⁹

גם כל הקשיים העומדים בדרך בפני האדם הרוצה לקיים את המצות³⁰ לא מרפים את ידיו ולא כל כך מעיקים לו, כאשר המצוות נעשות מתוך אהבה ומתוך שמחה לגרום נחת רוח לאביו שבשמים. הוא יודע שקבלת הקשיים באהבה מוסיפה - עשרת מונים - לנחת רוח הנגרמת על ידי המעשה עצמו. כפי שמסופר על הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, שהיה אוכל בליל הסדר כזית חזרת בלי שום תוספות לקיום מצות מרור, והיה אומר, שכפי המידה שמרגישים את המתיקות הנעלה של קיום המצוה לא חשים במרירות החריפה של החזרת.

העובד את ה' מתוך אהבה יודע שלכל הקשיים שפוגש בקיום רצון ה' יש מטרה חשובה מאד - לבחון את אהבת ה' שלו. מהאופן שהוא מתייחס אליהם, ניתן לראות את תוקף השאיפה שלו להתקרב לה' ולגרום לו נחת רוח. האם הוא מעוניין לקיים את רצונו רק כשהכל הולך בקלות, או שהוא מוכן גם להתאמץ עבור זה? כפי שמבואר בתנא דבי אליהו רבא פרק ט"ז:

לְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל דּוֹמִין בְּעוֹלָם הַזֶּה אֲצֵל אַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים? לְמַלְךְ בֶּשֶׁר וְדָם שִׁישׁ לֹו בָּנִים וְעַבְדִּים הֶרְבָּה. עֹמֵד וּבִנָּה בָּתִּים הֶרְבָּה וּפְלִטְרִין הֶרְבָּה וּמִישְׁרִים הֶרְבָּה שְׂאִין לָהֶם סוּף. הֵעֵלָה הַמֶּלֶךְ דָּבָר עַל דַּעְתּוֹ וְאָמַר אֲצֵרוּף אֶת עַבְדֵי וְאֶת בְּנֵי, מִי הוּא שְׂאוּהַבְנֵי וִירָא מִמְּנֵי, וּמִי שִׁירָא מִמְּנֵי וְאִינוּ אוֹהֵב אֹתִי.

מה עושה המלך? עומד ובונה מבוי שהוא ד' אמות על ד' אמות, ועושה בתוכו חצר שהוא ד' טפחים על ד' טפחים, ועושה בתוכו פשפש קטן שהוא יוצא למישרים גדולים להקביל מתוך הפשפש קטן פניו של המלך. ובני המלך ועבדיו באים ועומדים בחצר ובמבוי, והמלך יודע בדעתו מי אוהבו וירא ממנו, ומי שירא ממנו ואינו אוהבו. האוהב והירא מן המלך מצער גופו ונכנס בפשפש קטן שהוא יוצא למישרים גדולים להקביל פני המלך, והירא מן המלך ואינו אוהבו עומד בחצר

29. תפארת שמשון ח"ג עמ' מ"ד

30. ע' זוה"ק חלק ב' דף רס"ד ע"ב [מתורגם ללה"ק]: שתי רוחות "אף" ו"חמה" ... מהם יוצאים כמה אלפים וכמה רבבות מלאכי חבלה, וכולם יוצאים ושורים על בני האדם העוסקים בתורה או שעוסקים במצות או שהולכים בדרך לקיים איזו מצוה, שיתעצבו ולא ישמחו בה. ומב' רוחות אלו פחד משה כשחטאו ישראל וירד מן ההר, דכתיב (דברים ט יט) "כי יגרתי מפני האף והחמה".

ובמבוי ואינו מצער גופו לכנוס בפשפש קטן. וכך אמר להם הקב"ה לישראל: "בני, מה עשיתם? באתי אני להקביל פניכם, ואתם לא באתם להקביל פני!"³¹.

אשרי הזוכה לעבוד את ה' מתוך אהבה - הוא יזכה לחיים שמחים ונעימים ביותר בין בעולם הזה ובין העולם הבא, כמו שכתב החובות הלבבות (שער עבודת האלקים - פרק ג', ת"הד):

המתרומם על ידי קיום המצוות אל המשמעת הבאה על ידי הערה השכלית [המקיים את המצוות מתוך אהבה] יגיע אל מדרגת הנביאים ובחירי-עליון החסידים, ויהיה גמולו בעולם הזה - השמחה במתיקות עבודת ה' כמו שאמר הנביא (ירמיה ט"ו - ט"ז): "נמצאו דבריך ואוכלם ויהי דברך לי לששון ולשמחת לבבי, כי נקרא שמך עלי ה' אלהי צבאות", ואמר (תהלים ס"ד - י"א): "ישמח צדיק בה' וחסה בו, ויתהללו כל ישרי לב", ואמר (תהלים צ"ז - י"א): "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". וגמולו לעולם הבא - להגיע אל האור העליון אשר לא נוכל לספרו ולא לדמותו ... כמו שנאמר (ישעיה סד ג): "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו".³²

---

31. ע"ע זוהר הק' חלק ב' דף קכ"ח ע"ב [מתורגם ללה"ק]: מנין יודעים שהקב"ה רצה באדם ושם משכנו בו? כשרואים שרצונו של אדם זה בשמחה ובחשק לרדוף ולהשתדל אחר הקב"ה בלבו ובנפשו וברצונו, ודאי מזה אנו יודעים שהשכינה שורה בו.

32. ע"ע פרק י' אות ב' (ב) בשם הגר"א ברכות ח' ע"א, שעל זה נאמר "גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים ... 'אשריך וטוב לך' אשריך בעולם הזה 'טוב לך' לעולם הבא", שהעובד מאהבה זוכה כבר בעולם הזה למעין העולם הבא של הירא שמים, ולעולם הבא של העובד מאהבה אין לירא שמים כדוגמתו כלל. ע"ש.

ד. דרכים מעשיות להתעלות בקיום המצוות באהבה ובשמחה

להלן נתאר בעה"י דרך עלייה מעשית באופן קיום המצוות. דרכי העלייה שתתוארנה בהמשך, הן תוספות לקבלת רצון ה' המושגת באופן טבעי כתוצאה מהכרת האדם בחסדו ובקדושתו ית' (שני המסלולים המתוארים בפרקים הקודמים). כמבואר לעיל, ככל שאדם מרגיש בצורה מוחשית יותר את טובו ית' ואת העובדה שרק לטובתנו נתן לנו את המצוות, וככל שהוא ישאף יותר להתקדש ולהתקרב אליו ית', יתפתח אצלו באופן טבעי רצון לדקדק בקיום המצוות. הוא ישמח בכל מצוה או דקדוק דין שיתגלה לו כהזדמנות לבטא את אהבתו, ויחוש שמחה גדולה בהשגת מבוקשו למצוא דרך נוספת להוסיף נחת רוח למי שאהוב לו ונערץ עליו ביותר. כאשר חסר לאדם בקבלת רצון ה' באהבה, הרי זה סימן שחסר לו בסוגי אהבה אלו, ונצרכת עדיין עבודה עליהם. ברם בנוסף לכיוונים אלו קיימות דרכים מעשיות שבאמצעותן אפשר לעבוד באופן ישיר על השגת המעלה הגדולה הזו של קיום המצוות מתוך אהבה ושמחה, וכדלקמן.

ניתן להגדיל את השמחה ואת ההנאה בקיום רצון ה', בין בשעת ההתעסקות בעשיית המצוות, ובין שלא בשעת מעשה:

בשעת עשיית המצוות:

בשעת עסק המצוה בידי האדם להעלות על לבו את הנחת רוח שמעשיו גורמים למעלה, ולהשתדל לחוש בפועל נעימות ושמחה של הזדהות עם נחת רוח זו. כאמור לעיל, כששרים את המלים "לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו" וכדומה בזמנים של התרוממות, כגון בשעת הריקודים בשמחת תורה ושאר אירועי שמחה, רוב אנשים מצליחים לחוש קצת מנועם המשמעות המרוממת של מילים אלו. העובדה שמצליחים לעורר רגשות אלו בהזדמנויות הללו, מראה שרגשות אלה

נמצאים בהישג יד. על ידי קצת השתדלות ותשומת לב לדבר ניתן לעורר רגשות אלו גם בשעת קיום מצוה (ע' הערה³³ עצה מעשית לזה).

יש להשתמש בכמה שיותר הזדמנויות במשך היום - לא רק בשעת עשיית מעשי המצוות, אלא גם בשעת עשיית דברים המוגדרים כ"רשות", כגון אכילה והתעסקות בצרכים גשמיים - לחשוב על הנחת רוח שניתן לגרום למעלה על ידי המעשה שעוסקים בו, ולחוש ולהזדהות עם נועם הנחת רוח ששואף שמעשיו יגרמו למעלה. אשרי המוסיף גם לעורר בלבו הודיה על הטובה המופלאה שעשה לנו השי"ת שנתן לנו את האפשרות בעולם הזה לגרום לו נחת רוח על ידי מעשינו. על ידי התנהגות זו, יקיים באופן מהודר את הוראת השולחן ערוך או"ח סימן רל"א שעל האדם לכוין בכל מעשיו לעבודת הבורא יתברך כמו שנאמר "בכל דרכיך דעהו", ע"ש.

שלא בשעת עשיית מעשה המצוה:

א. רענון הכוונה בקריאת שמע

יש בתורה מצות עשה המיועדת לעורר ולחזק את הרגשות של קבלת מלכות שמים ברצון ובשמחה, וזוהי מצות קריאת שמע. אולם כדי שהאמירה אכן תשיג את מטרתה נצרכת קריאה בצורה ראויה, וכמו שכתב הרשב"א (תשובת ח"ה סי' נ"ה) לגבי האופן הרצוי של אמירת קריאת שמע:³⁴

השם יצילנו מן הכת שנאמר בהם "בפיו ובשפתיו כבודני ולבו רחק ממני". ו[נהדרך הראויה של אמירת קריאת שמע היא] **שנקבל עלינו זה [מה שכתוב בקריאת שמע], לא ... כמו שגומר אדם בלבו ביראת מי ששולט עליו, ושאי אפשר לו לצאת מתחת רשותו ולהימנע מעשות מצותו. רק כאוהב וחושק, חשוק להשיג רצון אדוניו אשר אהבו**

³³ דרך לפתח רגש זה, היא להעלות בלב (ואף להוציא מהפה) בשעת קיום המצוה מילים שמעוררות ענין זה, כדוגמת הפסוק "ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו" (ע' פירוש המלבי"ם על פסוק זה, וז"ל: "נועם" - נעימות הוא התענוג ששיגי הפועל במעשהו במה שהפיק ממעשהו את התכלית הנרצה. ועל ידי שאנו נשיג את השלמות, בזה ימצא ה' נועם בכלל הבריאה אשר ברא לכבודו, ששיגו הברואים את כבודו ויעבדוהו. עכ"ל), או אמרות דומות המעוררות שאיפה ושמחה לעשות נחת רוח לפניו ית', ובו זמנית להשתדל לחוש את השמחה והנחת רוח - המורגשת בעומק הנשמה - הנגרמת למעלה מעשיית המצוה.

³⁴ ע' ס' באורי הגר"א על אגדות ברכות פ"ה אות א' וז"ל: בקריאת שמע איתא בזוהר פ' פנחס "מאן דמיחדא בקריאת שמע חדוא זמינא ליה, שנאמר אנכי אשמח בה". כי "שמע" ו"אחד" סופי תיבות "עד" הם אותיות גדולים, ונשאר "אשמח". וזהו "עבדו את ה'" וזו היא עבודה תפילה "ביראה", "וגילו" זהו קריאת שמע "ברעדה", וזהו "במקום גילה שם תהא רעדה". עכ"ל הגר"א. היינו שקבלת אחדות ה' בקריאת שמע צריכה לעורר רגשות של שמחה גדולה - שאין עוד מלבד הטוב הנפלא של השי"ת, ומתוך רגש זה מקבל על עצמו מלכות שמים.

[שמתוך אהבתו לאדונו שואף לגרום לו נחת רוח], **לו ישים אהבתו, נפשו ימצא לנפשו תענוג ומתכבד** [נפשו חשה עונג ונחת] **בכל מה שיגיענו מרדיפת מצותיו** [בהזדמנות שניתנת לו להתאמץ בקיום המצות].

הרי שהצורה הנכונה של אמירת קריאת שמע אינה כהצהרה בלבד, אלא שכל חלק מהקריאה יהיה מלווה ברגשי שמחה ואהבה בפנים השונים של קבלת מלכות שמים המזכרים, וכדלהלן:

בפסוק ראשון - להרגיש שהשי"ת הוא טוב ואין שום מקור למציאות מלבד טובו ית'. באחדות ה' כלול גם שאין זולתו ית' (כמו שכתב הרמח"ל בדעת תבונות [ח"א אות מ"ב]). על כן, אדם שמרגיש רצון לדבר מסוים שאינו מתאים לרצון ה' - והוא נראה לו "טוב" - זוהי סתירה לאחדות ה', שכן עי"ז האדם חש ח"ו שיש עוד מלבדו, שהרי הרצון שלו עצמאי מרצון ה', וה"טוב" שלו (היינו מה שהוא חש שהוא "טוב") עצמאי מהטוב של ה' (מה שה' קובע שהוא טוב).³⁵

בפרשה ראשונה - לחוש אהבה ותשוקה גדולה להתקרב להשי"ת ולהדבק בו וברצונו (כפי שמופיע בתורה), באופן תמידי.

בפרשה שנייה - להרגיש שקיום רצון ה' הוא המפתח היחיד להצלחה אמיתית אף בעולם הזה.

בפרשה שלישית - להיות מודעים לעובדה שיש בכל אדם מקורות של רגשות שעלולים לגרום לו ח"ו נטיות לדברים הנוגדים את רצונו ית' ומנתקים אותו מקרבתו לה', ולכן נצרכת שמירה יתירה שלא לסטות ח"ו מקיום רצון ה'.³⁶

35. ונראה שזוהי הסיבה שהפסוק הראשון של קריאת שמע נקרא "קבלת עול מלכות שמים" (ברכות י"ג ע"ב). והיינו כדברי הרמח"ל שם בדעת (א' - מ"ב) וז"ל: "אדה"ר כבר היה רואה הרע, והיינו כי הלא הוא היה עץ הדעת טוב ורע שהקב"ה אסרו עליו, ואף על פי כן היה עינו מטעה אותו לחשוב אותו תאוה לעינים, וטוב למאכל, ונחמד להשכיל, כדברי הכתוב (בראשית ג' - ו'), "וַיִּתְּרָא הָאִשָּׁה פִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאָהּ הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמָד הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וגו'". ואמנם אדם הראשון באמת חכם גדול היה, והיה לו לחקור בחכמתו על זה כראוי; וגם כבר היה יודע אמתתו של דבר מצד חכמתו, שכל מה שרואה מנגד מה שהודיע לו יתב' מן אמתת התיקון - אינו אלא שקר מדומה, מכלל הרע שברא הוא ית"ש ... לנסות בו את האדם עצמו לתת לו זכות ... ואמרו רז"ל (סנהדרין לח ע"א), "אדם הראשון מין היה". עכ"ל הרמח"ל. ועל כן קבלת העובדה שטובו ית' הוא הטוב היחיד, היא קבלת מלכות שמים וגם קבלת יחוד ה'.

36. יש להעיר בזה: שהפסוק הראשון של קריאת שמע הוא קבלת מלכות שמים בדרגה של "תמתי" - אהבת ההתאחדות עם רצון ה'. הפרשה הראשונה היא ב"תמתי" וגם ב"יונתי" הכרת ה"טוב" של רצון ה' - כדברי הרשב"א בשו"ת ח"ה שמצות תפילין ומזוזה הן כעדיים וקישוטים שהם ביטויים למה שהאדם מרגיש כ"טוב" אמיתי [וכן נראה שכלולה במצות "ושונתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכרך ובקומך" שמתוך הכרת הערך המופלג של ה"טוב" של התורה ("אין טוב אלא תורה") יש להתעסק בה תמיד]. והפרשה השנייה היא קבלת מלכות שמים בדרגת "אחותי" ו"רעיתי" שעל ידי קיום המצוות משיגים הצלחה וברכה אמיתית.

ב. קריאת פרשת העקדה

עצה יקרה נוספת כיצד לפתח רגש זה של קבלת רצון ה' בשמחה ובאהבה, היא על ידי קריאת פרשת העקידה (כמודפס בסידורים בתחילת תפילת שחרית) בהמחשה מלאה³⁷. זאת אומרת, לחוות באופן מוחש את כל מעשה העקידה כאילו הוא בעצמו נצטווה בה³⁸, וביחד עם קריאתו את הפסוקים לקבל על עצמו להיות מוכן כאברהם אבינו ויצחק אבינו, לבטל את כל רצונותיו כדי לקבל את רצונו ית', אף כאשר המשימה דורשת הקרבה גדולה. ולעשות זאת בשמחה גדולה, מתוך שאיפה חזקה לגרום נחת רוח לפניו ית', כדוגמת אברהם ויצחק - כמו שכתוב במדרש [מובא ילקוט שמעוני וירא רמז ק"א]: "אברהם דומה כמי שעשה חתנות לבנו, ויצחק דומה כמי שעשה חופה לעצמו"³⁹.

במשך קריאת הפרשה יש לשים לב לעובדה שכל המתואר שם ממעשיהם של אברהם ויצחק נעשה על ידם מתוך שאיפה גדולה לגרום נחת רוח למעלה, על אף שלא הייתה להם שום הבנה במטרת הצווי ובטובתו⁴⁰.

[בשחרית פרשה זו נאמרת כהקדמה לפרשיות הקרבנות, שגם הן מיועדות לעורר רגשות מעין אלו - הנכונות והשמחה להשקיע ולהקריב משאבים רבים כדי לגרום נחת רוח לבורא העולם.]

37. אמירתה במנגינה המתאימה למילים, תעזור מאד לרכז ולעורר את הרגשות.

38. תועלת מוגברת תופק מעצה זו כאשר לפני שהאדם יתחיל לקרא את הפרשה, יחשוב על רצון ה' מסוים שקשה לו לקבל, ויתאר בלבו שהקב"ה מתגלה אליו ומבקש ממנו לקבלו על אף הקושי שבה. ובהמשך קריאת הפרשה, יקבל על עצמו הקרבה זו בשמחה כמו שאברהם אבינו קיבל על עצמו את מעשה העקידה ברצון שלם ובנפש חפצה להקריב כל מה שחביב עליו ביותר כדי לעשות נחת רוח ליוצרו על אף הקשיים הגדולים שבדבר.

39. בנוסף לכך, להתרכז במיוחד בהזכרת המלים:

"וישכם אברהם בבוקר... - לקבל על עצמו קיום רצונו ית' בשמחה ובזריזות גדולה.

בפסוק "וילכו שניהם יחדיו" ובפסוק "...וישלח את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו" - ירגיש נכונות גמורה לוותר אף על מה שחביב עליו ביותר, כדי לקיים רצונו ית' ולגרום נחת רוח למעלה. בהזכרת המלים "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו" - יקבל על עצמו להשתדל לגרום נחת רוח לבורא העולם מעבר לקיום צויו בלבד.

במלים "בי נשבעתי נאום ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את בנך את יחידך. כי ברך אברךך... עקב אשר שמעת בקולי" - ירגיש את הנחת רוח הגדולה הנגרמת למעלה על ידי קיום רצונו ית' בדקדוק גדול ובשמחה. 40. רצוי להקדים לפני קריאת פרשת העקידה תפילה לעורר רגשות אלו. לדוגמה: "אנא ה', עזור נא לי לקבל רצונך תמיד גם כאשר אני מבין את כוונתך הטובה, כמו שאבותינו אברהם ויצחק קיבלו לעשות רצונך ברצון שלם ובנפש חפצה, באהבה ובשמחה גמורה, בלי להבין כלום רק לעשות נחת רוח לפניך."

ג. נועם עסק התורה

גם לימוד התורה ועמלה בנעימות ובהתלהטות הנפש הוא דרך מעולה לפתח רגשות אלו של ההנאה והשמחה בקיום רצון ה'. כאשר האדם מעורר חשק גדול בלימוד התורה – לא רק כיון שהיא הקדושה המרוממת ביותר והדבר התועלתי ביותר הקיים בעולם – אלא מהשתוקקות חזקה ללימוד מעמיק ומקיף כדי לברר וללבן את רצונו ית', ולאחד את רצונו עם רצון ה'. לימוד כזה הוא לימוד שכל כולו קבלת מלכות שמים באהבה וברצון.

ד. פיתוח הנעימות של גרימת נחת רוח בין אדם לחברו

אמצעי נוסף שניתן לפתח על ידו את תחושת הנעימות הגדולה לגרום נחת רוח למעלה, הוא לעורר רגש זה בגרימת נחת רוח בין אדם לחברו. היינו, להקפיד לעשות כל יום חסדים לאחרים (ואפילו רק מעשים קטנים ביותר כגון החזרת ספר למקומו וכדומה), ובשעת מעשה לחוש את השמחה שנגרמת לזולת על ידו, (כגון בדוגמה הנ"ל, להזדהות עם צערו של מי שאינו מוצא ספר במקום, לעומת שמחתו כאשר מוצא אותו מיד). כאשר רגש זה יהיה זמין אצלו, יוכל לעוררו בקלות גם בין אדם למקום.

בדרכים אלו יעלה האדם במעלות קבלת רצון השי"ת באהבה ובשמחה, ויחוש את העונג הנפלא לגרום נחת רוח לפניו ית', אשר הוא מהמעלות הנשגבות ביותר שבידי האדם לרכוש בעולם הזה.

אהבה נלהבת למצוות

החזון איש זצ"ל:

שמחתו וזערו תלויים לגמרי בהצלחת קיום רצון ה' ◌

"העונג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני, ואין לי צער יותר גמור מכשולן בעון".⁴¹

הרב ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל:

קיום המצוות מתוך כמיהה לקרבת ה' ◌

מה נהדר היה מראה פני רבנו (הרב גרשנוביץ זצ"ל) בשעת עבודת הקודש של קיום המצוות. כולו שלהבת אש בדביקות בו יתברך, פניו וכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו משועבדים לעבודת ה' בשמחה ובהתלהבות, כאלו ניתק עצמו מהעולם החומרי ונתדבק לגמרי בעולם הרוחני. כך היה בתפילה, כך בברכה, בנטילת לולב, בהדלקת נר חנוכה, ובריקודים לשמח חתן וכלה. לכל מעשה מצוה קדמו הכנה, צפייה והשתוקקות, חשו כי נפשו צמאה לקרבת הבורא בקיום המצוות. אשרי מי שראהו ... מתהלך לפנינו בעולם הזה ונפשו מתדבקת באהבת בוראו.⁴²

הרב ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל (ראש ישיבת קמניץ):

מזדעזע מהמילה "עבירה" ◌

מרגלא בפומיה של הרב ברוך בער זצ"ל: כתוב (תהלים צ"ז - י) "אוהבי ה' שנאו רע" - רצונך לדעת אם אתה אוהב ה' או לא? התורה נתנה לך את המודד, ככל שיש לך שנאה לרע כך הינך "אוהב ה'!" אצל רבנו ראו דבר זה בחוש, כאשר נאלץ להוציא מפיו את המילה "עבירה" באמצע השיעור, כגון בסוגיית "שליחות לדבר עבירה" היה מזדעזע מעומק נשמתו ומוסיף "רחמנא ליצלך".⁴³

41. קובץ אגרות חזון איש ח"א קנ"ג.

42. ספר "ניצוצי אש" עמ' ע"ז - תוה"ד.

43. ספר הרב הדומה למלאך עמ' 262.

הרב יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל:

◌ חומד בלבבו יפי המצוות ◌

הרב יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל היה רגיל לצטט מהספר שערי תשובה לרבנו יונה זצ"ל מה שכתוב אודות מי שמחפש דרכים לפטור את עצמו ממצוות ציצית (שערי תשובה - שער שלישי אות כ"ב);

**אמרו רבותינו זכרונם לברכה (מנחות מ"א ע"א) כי ענוש יענש לעתות בצרה
על דבר אשר לא חמד בלבבו יפי המצוה ושכרה.**

והיה חוזר בהתרגשות גדולה: "רבינו יונה זועק על אותו אדם 'איך אתה לא חומד את יופי המצות?!'".

ואכן, אצלו ראו איך הוא השתוקק לקיים כל מצוה בשיא ההתלהבות והדקדוק. כל מצוה ומצוה שנזדמנה לו היה מקיים בשמחה גדולה ובחביבות, כהולך לזכות בפסגת האושר של החיים.⁴⁴

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

◌ ככל שמוסיף האדם זהירות מעבירות מתווספים לו שמחה ותענוג בחיים ◌

יש הסוברים שהזהירות מעבירות מביאה לידי עצבנות וחוסר שמחת חיים. ההיפך הוא הנכון. בתורה ובמצוות, הזהירות ושמירת דרכי התורה הם העוגג הגדול ביותר, וככל שמוסיף אדם זהירות ושמירה, מתווספים לו שמחה ותענוג בחיים. שכן ככל שהאדם מתקרב יותר לה' מוצא הוא את החיים יפים ונעימים יותר - וזה בדוק ומנוסה. לכן נאמרו שתי הדברות "שמור" ו"זכור" בדיבור אחד, ללמדנו ששני היסודות, האהבה והיראה, צריכים להיות מאוחדים בלב היהודי איחוד גמור, ששניהם יעוררו רגשי התקרבות ושמחה, ולא שהיראה תעורר ח"ו סלידה והרחקה.⁴⁵

44. ספר שר התורה עמ' קפ"ג - תוה"ד.

45. תפארת שמשון ח"ב עמ' רט"ז.

פרק ט

קבלת קשיי
החיים באהבה

"כי חולת אהבה אני" - כל חלאים שאתה מביא
עלי בשביל לאהבני לך.
(מדרש רבה שיר השירים ב', ט"ז)

כל הנבראים הקב"ה הודיעם בראשית הבריאה
כל המקרים העתידיים לבא עליהם ... ימי
חייהם ומיתתם היאך תהיה, וכן ענין מזונותם
אם בריוח אם בצער ... והכל רצו וקבלו.
(רבנו בחיי דברים כ"ב - ח')

פרק ט' קבלת קשיי החיים באהבה

קבלת מלכות שמים אינה רק קבלת רצון ה' המופיע בתורה, אלא גם קבלת רצונו ית' בהנהגת החיים האישיים שלנו.

א. המצוה הגדולה לקבל את קשיי החיים באהבה

קבלת רצונו ית' אף בחוויות הקשות של החיים היא משימה העומדת במרכז מטרת חיינו. בשבילה ברא הקב"ה את כל ההסתר של העולם, כדי שתהיה לנו הזדמנות לעבוד להכיר ולהרגיש בטוב המסתתר מאחוריו. זו המצוה של אחדות ה', ושל אהבת ה' "בכל מאודך" - "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד". רבים אינם מנצלים הזדמנות יקרה זו ונשארים כל חייהם עם תגובותיהם הטבעיות לאירועי חייהם בלי להשתדל לעבוד עליהם ולרומם את רגשותיהם ולגדול על ידם באהבת ה'. על כן כדאי להקדיש זמן להתבונן באופן שבו אנו מתייחסים לרצון ה' באירועי חיינו ולראות איך אפשר להתעלות ולגדול במשימה יקרה זו.

כפי האמור לעיל, בהקדמה לפרק הקודם, כוונת המושג "קבלת מלכות שמים" אינה רק קבלת רצון ה' המופיע בתורה, אלא גם קבלת רצונו ית' בהנהגת החיים האישיים שלנו - לקבל בשמחה את החלק שחלק לנו השי"ת במצבנו בעולם, בין חלקנו הקבוע ובין כל המתרחש איתנו יום יום¹. הישג זה הוא תולדת ההכרה המוחשית שלנו בטוב ה', כאשר מצטרפת אליה האמונה באחדות

1. ע' מקור לזה לעיל פרק ח' הערה 3.

ית', שכל מה שקורה בעולם מגיע ממקור אחד, מבורא העולם ית' שהוא טוב מופלג². ביחס לכל הדברים שנראים לנו כשליליים בעולם הזה, מצבנו האמיתי הוא כפעוט שאמו רוחצת אותו או נותנת לו תרופות מרות כאשר הוא אינו מסוגל להבין מדוע היא עושה לו דברים כל כך לא נעימים. אולם כאשר הילד יגדל, הוא יכיר בטובתה ויודה לה על כל מה שעשתה למענו³. כך גם אנחנו, כאשר תתגלה המציאות האמיתית של העולם ושל ההשגחה העליונה, נראה שהשי"ת העניק לנו בכל רגע של חיינו את הטוב האמיתי המושלם ביותר שיכל להינתן.

אם היינו רואים במשימה זו של קבלת קשיי החיים באהבה אתגר שבו נמדדת כל הצלחת חיינו⁴, היה לנו קל יותר להצליח בה. אנשים מוכנים להשקיע מאמצים ומשאבים רבים למען אתגרים שקיבלו על עצמם, כמו נסיעות למרחקים כדי להעפיל על ההרים הגבוהים ביותר בעולם, על אף שאין במשימה זו שום ערך אמיתי. המקור המניע לזה הוא תכונת הנשמה המרגישה סיפוק גדול במילוי אתגרי החיים. אולם, כמו בכל תכונות הנשמה, יש אפשרות לעוותן ולהשתמש בהן לדברים שאין בהם שום ערך כלל. התורה, באמצעות מצוותיה, מכוונת אותנו לנווט את האתגרים שלנו לדברים הנכונים האמיתיים. היא מורה לנו להשתמש בכוחות אלו לאתגר האמיתי של אהבת ה' - לקבל כל מצב שהשי"ת שולח לנו בחיים באהבה ובשמחה. אדם שזכה להיבט זה, ככל שהצרה וההקרבה גדולות יותר, הסיפוק של ההצלחה באתגר יגדל בהתאם⁵.

אם, לדוגמה, בזמן שקורה לאדם רח"ל דבר שקשה לו לקבל, היו מגלים לו משמים את ההשלכות הגורליות של הצורה בה הוא מקבל את הדבר (כגון שהיה לו גילוי מן השמים שהשלמת תוכנית הבריאה תלויה בהצלחתו לקבל מצב מסוים, מעין חשיבותה הנצחית של עקידת יצחק), רוב בני האדם ברוב המצבים היו מצליחים להתמודד עם האתגר, ולקבל את אירועי החיים ברצון שלם. הבעיה היא, שאין לנו מספיק מודעות לחשיבות הגדולה של קבלת רצונו ית' באהבה, ושהיא באמת מטרת חיינו.

2. ע' גיטין דף ל"ו ע"ב: תנו רבנן הנעלבין ואינן עולבים שומעין חרפתן ואין משיבין עושין מאהבה וש מ ח ין ב י ס ו ר ין עליהן הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

3. משל זה מובא בבאורי הגר"א על אגדות ברכות פ"ט אות מ"ד.

4. כמבואר לעיל שקבלת מלכות שמים ברצון היא השיא והמטרה של כל סוגי אהבת ה', אשר הם מטרת כל מצוות התורה.

5. יש להוסיף בענין זה שהנקיטת המושלמת מרגשי תרעומות ח"ו נגד ה', תלויה גם בדרגת הקדושה של האדם. לאדם המשוועד לתאוותיו לא תהיה אפשרות לקבל בלב שלם את העדרם. תמיד יהיו לו רגשי כעס, על אף ההכרה שהדבר לטובתו. על כן על מנת לסלק רגשות אלו, צריך שתהיה לאדם אפשרות להתנתק ולהתרומם מעל התאוות והשאיפות הגסות בעת הצורך. דבר זה יהיה אפשרי רק לאדם שאינו שקוע בתוך עולם התאוות. רק אדם כזה יהיה מסוגל לחוש את ההנאה המרוממת של קדושת המשימה להכיר בטובו ית' בתוך ההסתרה והקשיים, באופן שהיא תתגבר על משיכת התאוה.

ניתן להמחיש ענין זה באמצעות סיפור:

יהודי מבוגר נסע בערב פסח דרך ארוכה באוטובוס לשוק כדי לקחת את הזמנת הדגים שלו לחג. כשחזר לביתו, צילצל הטלפון ובעל החנות הודיע לו שהוא לקח בטעות שקית השייכת למישהו אחר ועליו לחזור לחנות ולהחליפה. באין ברירה חזר היהודי לתחנת האוטובוס ונסע בחזרה לשוק. כל מי שפגש אותו באוטובוס שמע ממנו על רוע מזלו, ועד כמה קשה לעשות נסיעה כזו במזג אויר חם כל כך, בגיל מבוגר כל כך ועם שקית כבידה כל כך ... ואף לעשות זאת פעמיים ברציפות .... כל מי שניסה לנחם אותו עלתה השתדלותו בתוהו, הוא היה כולו ממורמר ומתוסכל.

הבה נדמה תרחיש אחר, דומה מאד לסיפור זה. נדמה שהיהודי הזה נסע לשוק והביא את שקית הדגים - הנכונה - הביתה. בדיוק כאשר הגיע הביתה וישב לנוח קמעה, נשמעה דפיקה על הדלת. הוא פתח את הדלת וראה לפניו איש מבוגר הדור פנים שבקש להיכנס ולדבר אתו. הוא הזמין אותו פנימה ושאל אותו למבוקשו. האיש ענה "אני אליהו הנביא, ושלחו אותי מן השמים לבקש ממך טובה. יש צורך להביא חבילה לחנות מסוימת בשוק, ושלחו אותי לשאול אותך אם תהיה מוכן לבצע את השליחות החשובה הזאת". מיודעינו בלי ספק יקבל בלי היסוס ובשמחה רבה את המשימה ויחזור בהתלהטות מרוממת לאוטובוס לשוק. כל מי שיפגוש אותו בדרך יראה יהודי שפניו מקרינים אושר רב שלא ניתן להסתירו. רגליו ישיאו אותו לשוק בלי שהוא ירגיש כלל בחום, בכובד החבילה ובגילו המבוגר ....

והנה יש לשאול: מה ההבדל בין מצב זה שבו אליהו הנביא מבקש ממנו לחזור לשוק, לבין מצב שבו רבש"ע בעצמו מבקש ממנו לחזור? הרי גם כאשר הוא לקח בטעות את השקית השגויה, כולנו - כולל אותו יהודי - מאמינים שהיתה בזה השגחה מן השמים, ושיש סיבה טובה ביותר לכך שרבש"ע קבע שהוא יחזור לשוק. ואם כן למה נחשב השי"ת לפחות מאלהו הנביא!?

אם היינו רק חשים באמת את מה שאנחנו יודעים ומאמינים, החיים שלנו היו הרבה יותר נעלים, רגועים ושמחים!

אילו היינו מרגישים בכנות שבהיבט של העולם העליון נותנים - כביכול - לכל מי שמצליח לקבל כל מצב שהשי"ת שולח לו בחיים באהבה ובשמחה, פרס גדול ייחודי, היה לנו הרבה יותר קל לעמוד במשימה. על כן, יש חשיבות גדולה לשנן לעצמנו אמת יסודית זאת, שפסגת משימת חיינו היא להפנים את האמונה המוחשית ב"אחדות ה'", כלומר, לקבל את העובדה שיש

רק רבש"ע אחד שהוא טוב, ואין עוד מלבדו. הישג זה הוא משיאי ההישגים שניתן לזכות בהם בעולם הזה, כמו שכתב הספר צדה לדרך⁶ (מאמר ד', כלל ה' פ"י):

תכלית העבודה היא להיות מרוצה באשר ירצה השם⁷. יסוד האמונה - לאהוב משפטי השם יתברך.

מסופר על הגר"א מוילנא זצ"ל שבתו נפטרה רח"ל זמן קצר לפני חתונתה. אמו של הגר"א התגלתה אליו בחלום, ואמרה לו: "אילו ידעת למה זכית באופן שקיבלת את הצרה הזו, היית רוקד בהלווייתה יותר מאשר בחתונתה!"⁸.

קבלת קשיי החיים באהבה היא מהאתגרים המרכזיים והחשובים ביותר בעולם הזה, והיא מההצלחות הגדולות שבאפשרותנו לזכות להן במשך חיננו. על כן אנו חוזרים פעמים רבות במשך התפילה על המשאלה "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי" - שכל הברואים יכירו בטובו ית' גם בתוך ההסתר ("לעלם" - מלשון העלם) ואף בתוך ההסתר שבהסתר ("ולעלמי עלמאי")⁹. הכרה זו היא מטרת הבריאה, כמו שכתוב בגמרא (פסחים נ' ע"א), שעל זה נאמר "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". פירוש הדברים הוא, שכאשר העולם יגיע להשלמתו, כל הברואים יכירו ש"אין עוד מלבדו" ית', ואז נראה שאף הדברים שחשבנו שהם ההיפך הגמור מטוב, כל מטרתם היתה אך ורק לטובתנו.

אף אדם שלא זכה עדיין להכרה מוחשית בטובו ית' באופן מספיק כדי להוריד את רגשי תסכולו ואכזבתו מקשיי החיים, אם הוא מודע לעובדה שכל משימתו בעולם היא להיות עבד נאמן להשי"ת, וכל הצלחת חייו האמיתית נמדדת כפי מידת קבלת רצונו ית' בלב שלם, הפנמת ידיעה זו בעצמה תקל עליו לקבל את רצונו ית' באהבה.

נאמר משל נאה הממחיש היבט זה¹⁰:

שתי אניות הפליגו לארץ רחוקה. באמצע הנסיעה קיבלו שתיהן הודעה שעליהן לשנות את יעדן ולהפליג בכיוון ההפוך. הקברניט של אחת מהן התרגז מאד

6. לרבי מנחם ברבי אהרון מאישתיליא זצ"ל תלמידו של רבנו יהודה בן הרא"ש. מעין דבריו מופיע גם בחובות הלבבות שער הבטחון סוף פ"ז.

7. וע"ע אורחות חיים להרא"ש יום רביעי אות ס"ט: "רצה באשר ירצה יוצרך, שמח בחלקך אם מעט ואם הרבה".

8. ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' ק"י.

9. ע' מהר"ל חידושי אגדות (שבת קי"ט ע"ב), נפש החיים (שער א' פרק כ'), ספר הקנה (ד"ה ענין יראת המקום). ועפ"ז מובן שהוסיפו אחרי אחדות ה' של פסוק ראשון של ק"ש, את הפסוק "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" שתרגומו הוא "יהא שמיה רבא מברך כו'" (ע' תרגום ירושלמי דברים ו', ד') שבו אנו מביעים את הכמיהה שנשיג באופן מושלם את אחדותו ית' שעכשיו הזכרנו והצהרנו עליה.

10. מהרב ח. ש. קויפמאן זצ"ל, חוברת קול התורה גליון ס"ב (עמודים ל"ג, צ"ה).

והתקשה ביותר לקבל את הפקודה. לעומתו, הקברניט השני שינה את כיוון ההפלגה בשמחה וברוגע, ולא הרגיש שום כעס וקושי בדבר.

ההבדל ביניהם היה, שהקברניט הראשון קיבל את הפקודה משודדי ים שכפו אותו לשנות את יעדו נגד רצונו, אולם השני קיבל את ההוראה מבעל האניה שהעסיק אותו כשכיר לנסוע כפי הוראותיו. כל נסיעתו היתה בשביל בעל האניה שממנו הוא מקבל את שכרו לפי עבודתו, ועל כן אין שום סיבה שהוא לא יקיים את רצון בעל האניה בשמחה רבה ויגיע לכל יעד עליו הוא יחליט.

כן הדבר בתוכניות החיים. יש אנשים הרואים את עצמם כ"בעל האניה" לקבוע את תוכנית מהלך חייהם, וכאשר הם רואים שבשמים מחליטים אחרת, הם מרגישים כאלו שודדים באים להפריע ולקלקל את תכניותיהם, ועל כן כועסים על כל שינוי. לעומתם, יש המרגישים שכל מטרתם בחיים היא רק לעשות את רצון ה'. הם כמו הקברניט השני, שאף כאשר הם מוכרחים לשנות לגמרי את תכניותיהם הראשונות, הם יקבלו את הדבר באהבה ובשלוות נפש¹¹.

יש לשים לב, שענין זה של קבלת מצבי החיים בשמחה, אינו כולל רק קבלת אסונות גדולים ואירועים קשים חמורים רח"ל¹², אלא גם מאורעות שגרתיים בחיי היום יום, שקשה לאדם לסבלם והם מעוררים בו רגשי תסכול ועצבנות. גם בהם יש כר נרחב של עבודה, לקבל את העובדה שכל דבר - אף הקטן ביותר - הוא רצונו ית', ושגם מטריד זה מקורו מטובו ית' הבלתי מוגבל. לפעמים קשה יותר לקבל את הדברים הקטנים המטרידים באהבה ובשמחה, מלקבל את האסונות הגדולים.

מודעות האדם לחשיבות הגדולה של אתגר זה יכולה להפוך אותו להיות אפילו מושך ומאתגר, כמו שכתוב במסילת ישרים (פרק י"ט):

בעלי הדיעה האמתית ... כל תפילתם להגדיל כבוד השם יתברך ולעשות נחת רוח לפניו. וכל מה שיתגברו עיכובים נגדם עד שיצטרכו יותר כח להעבירם, יאמץ לבם וישמחו להראות תוקף אמונתם. כשר צבא הרשום בגבורה אשר יבחר לו תמיד

11. משל זה ממחיש את הענין של קבלת רצונו ית' מתוך עבדות בלבד. אמנם מניע זה לא יספיק לגרום לו לבצע את המשימה בשמחה, אם למשל היה לקברניט דבר שרצה מאד להשיג ביעד הראשון ועכשיו לא יצליח להשיגו. אז יצטרך את ההכרה שכל תוכניותיו של בעל האנייה הן רק לטובתו המרבית, או שרצונו לגרום נחת רוח לבעל האנייה חשוב לו יותר מההישגים האישיים שלו.

12. כלולה בזה גם קבלת המוות הטבעי באהבה וברגיעה, מתוך הכרה בטוב המוחלט של בורא העולם, שאפשר לסמוך שהוא עושה רק את הטוב המושלם ביותר בשביל כל אחד, בין לחסד בין לדין. השגת יחס זה בשעת מעשה תהיה פרי עבודת כל החיים, בידיעת ואהבת ה'. [ע"ע בענין זה סוף פרק זה].

במלחמה החזקה יותר, להראות תקפו בנצחונה. וכבר מורגל זה הענין בכל אוהב בשר ודם, שישמח כי יזדמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב, עד היכן מגיע עוצם אהבתו.

התייחסות כזאת לקשיי החיים היא כוונת השולחן ערוך (אורח חיים סימן רכ"ב ס"ג), וז"ל:

חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם [הם מרגישים שמחה באתגר של ההודמנות הניינת להם], כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם, נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו [הוא מרגיש שמחה באתגר, שכן הוא יודע כמה נחת רוח ביכולתו לגרום למעלה על ידי שמקבל את הקשיים - אף הגדולים ביותר - באהבה, בלי התמרמרות].

האתגר הנשגב של החיים

הרב גד'ל אייזנר זצ"ל :

במחנה העבודה "בוכנוולד" היה יהודי שהיו רואים אותו מפעם לפעם מוציא מכיסו פיסת נייר וקורא את הכתוב עליה. על הנייר היו מצוטטים דברי החובות הלבבות (שער אהבת ה' פרק א'):

ענין אהבת ה' הוא כלות הנפש אל הבורא ... אם יענה - תסבול, ולא תוסיף עם זה כי אם אהבה בו וכוסף לרצונו ובטחון עליו, כמו שנאמר על אחר מן החסידים שהיה קם בלילה ואמר:

"אלקי! הרעבתני, ועירום נתתני, ובמחשכי הלילה הושבתני. ובעזך ורוממותך אם תשרפני באש, לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך, כמו שנאמר (איוב י"ג - ט"ו): 'הן יקטלני לו איחל'."

ואל הענין הזה רמז החכם באמרו (שיר השירים א' - י"ג): "צרור המור דודי לי בין שדי ילין". ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: (שבת פ"ח ע"ב): "אף על פי שמיצר לי ומימר לי דודי, בין שדי ילין". וזה כמו שאמר הנביא (דברים ו' - ה'): "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

ערכו הנישא של האתגר המשתמע ממילים אלו של החובות הלבבות נתן ליהודי זה עידוד להחזיק מעמד בתוך מצב של ייסורים נוראים ולשרוד את השואה האיומה. הוא היה מוציא פיסת נייר זו מכיסו לעתים תכופות ומעודד בה את עצמו ואת האחרים. יהודי בר לבב זה אכן עבר את כל התלאות הנוראות של השואה וזכה להגיע לארץ ישראל ולהרביץ בה תורה לעדרים¹³.

רבי זלמן מוולאזין זצ"ל:

עוד אחד מצדיקי הדורות שחי עם הכרה מוחשית בחשיבות המעלה הגדולה של קבלת קשיי החיים באהבה, היה רבי זלמן מוולאזין (אחיו של ר' חיים מוולאזין) זצ"ל, כפי שמסופר בספר תולדות אדם פ' ט"ז:

פעם אחת נסע הצדיק רבי זלמן מוולאזין עם אחיו רבי חיים בדרך. כאשר הגיעו למלון דיבר איתם בעל המלון קשות, חירף וגידף אותם ולא נתן להם מקום ללון. כשהמשיכו לנסוע בלילה, ראה רבי חיים את אחיו בוכה. הוא שאל אותו, "מפני מה אתה בוכה בכיה של חנם? לא כדאי לשים לב לכל הדברים אשר דיברו!". ענה הצדיק ואמר; "אינני בוכה חלילה על דברי הגנות והזלזול שדיבר אלינו האיש. אך כאשר הרגשתי קצת כאב לב מדבריו, נתתי אל לבי שעוד לא הגעתי למעלת 'הגעלבין ואינם עולבין'... עושים מאהבה ושמחים ביסורים'. על זה אני בוכה. ועל זה ודאי יש לבכות!".

הרב יוסף קארו זצ"ל:

החשיבות הגדולה - במבט האמת השמימי - של העמידה באתגר זה, מובאת בספר מגיד מישרים של הרב יוסף קארו זצ"ל. מלאך שהיה מתגלה אליו גילה לו את מעלתה הגדולה של אשתו שקבלה את קשייה באהבה:

והנה ... עכשיו כבר ... [אשתך] תקבל הריון ממך. וזכתה לך, על ידי מעשיה הטובים, ועל ידי הצער שנצטערה על ידי שגלית מאצלה, וגם על ידי הצער שנצטערה בשירות חולייך [פי שהיא שרתה אותך בשעת חולייך]. כי כל כך זוכה כשיסורים באים עליו כשסובלם בסבר פנים יפות, כמו שזוכה בעשיית מצוה. והטעם, לפי שעל ידי היסורים בגוף מתחלש כח הטומאה ומזדככת הנפש מטומאת זוהמת הנחש, ונשארה טהורה ונקיה.¹⁴

13. ברכי נפשי (בראשית עמ' רל"ד).

14. ספר מגיד מישרים - פרשת וישב.

ב. קבלת קשיי החיים בתוך מדורי "בית ה"

המפתח ליישום אתגר גדול זה של קבלת כל אירועי החיים באהבה, הוא פיתוח מדורי "בית ה" האישי בתוך הלב המתוארים לעיל (פ"ג). ככל שהאדם יחוש יותר בטוב ה' ובאהבתו שבמדורי "אחותי", "רעיתי", "יונתי" ו"תמתי", יקל לו לקבל את כל המצבים שהקב"ה שולח לו בחיים בשמחה ובאהבה.

קבלת קשיי החיים בתוך מדורי "אחותי", "רעיתי", יונתי":

1. אין קשיים שלא נודה עליהם בסוף בלב שלם

אדם השם לב לכל הדברים הרבים המועילים והנעימים שהשי"ת שם בעולם, ורואה מהם עד כמה הקב"ה דואג לטובתו ואוהב אותו, ירגיש את האמת שכל מה שהקב"ה עושה הוא תמיד - בלי יוצא מן הכלל - לתועלתו ולהנאתו המרבית. אדם כזה יחוש את נכונות המשל המובא לעיל, שכולנו במצב דומה לפעוט שאמו מטפלת בו, כאשר הרבה מהדברים שהיא עושה נראים לו חסרי תועלת וכאילו אינם לטובתו. לתינוק אין אפשרות להבין את החישובים שיש לאמו במעשיה, אך כאשר יגדל קצת וכיר בטיבה ובתכונותיה, יבין שוודאי כל רצונה וכוונתה רק לטובתו. כך אנו, אף שאין בידינו להשיג את עומק מחשבותיו ית', מוטל עלינו להגיע להכרה במידותיו ית' עד שנבין שכל מה שעושה הוא לגמרי לטובתנו האמיתית הנצחית. אדם השם לב באופן תמידי לחסד ה' ולאהבתו אליו בשעה שהכל מתנהג כשורה, יהיה באפשרותו להכיר גם בעת צרה, שכל מה שהשי"ת עושה - בכל מקום ובכל מצב - הוא אך ורק לתועלתו ולטובתו באופן המעולה ביותר.

זאת אומרת, שמלבד החלק המואר שבמדורים "אחותי" ו"רעיתי", בו קיימים כל הפריטים הרבים שעזרו לנו בחיינו וכל הדברים המשמחים אותנו, יש למדורים גם חלק חשוך, בו נמצאים כל הדברים הקיימים בעולם ובחיים האישיים שלנו הנראים חסרי תועלת ונעימות ואף ההיפך הגמור מכך. המשימה שלנו היא להיכנס לתוך הצד המואר של "חדרים" אלו, לחוש עד כמה הקב"ה דואג תמיד לטובתנו, ולהעצים את הכרתנו בטוב ה' ("יונתי") ובאהבתו אלינו ("תמתי"). אז נוכל להשתמש באור זה להאיר גם את הצד החשוך של כל המדורים - שאף כאשר איננו מבינים את הטוב שבדבר, נכיר שהכל מכוון על ידו יתברך לטובתנו המרבית. אין שום צרה כל דהי המגיעה לאדם, שאינה מחושבת בשמים באופן מדוקדק לטובתו הגדולה ביותר. ואין שום

צרה שלא נכיר בסוף שהתועלת שיצאה ממנה שווה אלף מונים יותר מהצער שנגרם על ידה.¹⁵
 כמו שכתב הרמח"ל במסילת ישרים פרק י"ט:

כדי שלא תהיינה הצרות והדוחקים קושי ומניעה אל האהבה, יש לאדם להשיב אל עצמו ... "כל מאי דעבדין מן שמיא לטב" (ברכות ס'). וזה כי אפילו הצער ההוא, הדוחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמיתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות. שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו, ולא יסור החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבא יוסיף לאהבה אותו. כן הדבר הזה, כשיחשוב האדם שכל מה שהקב"ה עושה עמו לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו, ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה הוא טובתו, ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דוחק או כל צער, אלא אדרבא תגבר ונוספה בו תמיד.

כאשר האדם אינו נותן לקשיי החיים לדכא את רוחו, וזוכר שכל קושי מגיע מ"אבא" שאוהב אותו מאד ושיש לו סיבה טובה וחיונית להביא עליו את הקושי הזה לטובתו, הוא מקיים בזה מצות עשה דאורייתא מתוך תרי"ג המצוות הנלמדת מהפסוק (דברים ח' - ה') "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך"¹⁶. וכן כאמור, הדבר כלול במצות העשה של "ואהבת את ה' אלוקיך ... בכל מאדך" כמו שכתוב במשנה מסכת ברכות דף נ"ד ע"א "בכל מאדך - בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו", שאף אם ח"ו מגיעים לאדם צרות וארועי חיים קשים, מצוה עליו להרגיש אהבה להשי"ת ואת אהבת השי"ת אליו, ולא לאבד רגשות אלו בכל מצבי החיים. גם מצות אחדות ה' דורשת מאתנו להאמין ולהרגיש בכל ישותנו, שעל אף כל הצרות של העולם, ה' הוא טוב ואוהב אתנו, וכל הצרות הן אך ורק לטובתנו.

נראה שענין זה הוא עומק כוונת הפסוק "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון" [שהכוונה במילים אלו באמירת פסוקי דזמרא היא לעיכובא, ומי שלא מכוון בהן צריך לחזור ולאמרן בכוונה (כמבואר בשו"ע או"ח סי' נ"א ס"ז)]. המילה "רצון" בפסוק זה צריכה ביאור, שהרי ודאי לא כל

15. כאשר קורה לאדם צרה, רח"ל, התגובה הנכונה אינה להתעצב ולהרגיש דיכאון ח"ו, וגם לא להרגיש שהכל לטובה תוך חוסר התייחסות לכאב. אלא עליו לחוש כילד שקיבל סתירה מרבו הנערץ והאהוב, שמטרתו של הרב היא שירגיש את מלא עוצמת הכאב, וייכנע, אבל אין שום סיבה להרגיש דיכאון וייאוש ח"ו, וכן להוריד חלילה את רגשי הכבוד והערצה שהיו לו כלפי הרב, שהרי הרב אינו פועל מתוך רגשי שנאה ונקמה אישית ח"ו, אלא עושה הכל רק לטובתו.

16. סמ"ג (מצות עשה י"ז) וסמ"ק (מצוה ה') ספר חרדים פ"ט אות ל"א.

אחד מקבל את כל מה שהוא רוצה?¹⁷ אולם נראה שכוונת הפסוק היא, שהשי"ת נותן לכל אחד בכל רגע בחיים, בדיוק את רצונו - אלו הייתה לו תמונה מושלמת ואמיתית של מציאות החיים. כמו אותו פעוט שבסופו של דבר יודה לאמו על כל מה שהיא עשתה עבורו, אף על הדברים שהיו נראים לו בשעתו בלתי נעימים ובלתי מועילים. כאשר התינוק יגדל הוא יכיר שאימו עשתה תמיד למענו לא רק מה ש"טוב" בשבילו, אלא בדיוק מה שהוא בעצמו היה רוצה אם היתה לו הכרה נכונה במציאות האמיתית של העולם¹⁸.

מבט מרומם זה על העולם מתואר על ידי רבנו בחיי בפירושו על דברים (כ"ב - ח'), שכותב שלפני לידתו של אדם מראים לו את כל אירועי חייו, כולל את כל הדברים הנראים כשליילים ביותר, ועל הכל הוא נותן את הסכמתו המלאה שאכן בכך הוא רוצה ובוחר. וז"ל:

כל הנבראים כולן נבראו בחפצם ורצונם, והקב"ה הודיעם בראשית הבריאה כל ענייניהם כולם וכל המקרים העתידיים לבא עליהם. וכן הודיעם ימי חייהם ומיתתם היאך תהיה, וכן ענין מזונותם אם בריוח אם בצער, אם על ידי עצמן אם משל אחרים. וכן דרשו רז"ל "כל מעשה בראשית לדעתם נבראו לצביונם נבראו שנאמר (בראשית ב') וכל צבאם", והכל רצו וקבלו.¹⁹

אמונה זו בטוב ה' ובתועלת הקיימת בכל צרה - אף הגדולה ביותר, ואף כשנמנע מאתנו להכיר את התועלת שבה - היא היסוד של קבלת מלכות שמים בחיינו האישיים. עלינו לשנן לעצמינו ולהפנים את תשובתו של החזון איש זצ"ל כששאלו אותו אודות גזירת השואה האיומה שהכחידה מיליוני יהודים רח"ל, ענה החזון איש:

17. מבואר במדר"ר פ' בשלח (כ"ה - ג') וילקוט שמעוני אסתר פ"א, ש"רצון" היינו רצונו של כל אחד ואחד וכמוש"כ המצודות דוד על המקום "ומשביע לכל חי לפי רצונו ותאותו" וכ"כ הרד"ק שם. ולכאורה תמוה, שהרי הקב"ה אכן נותן לכל אחד מה שהוא טוב בשבילו, אבל לא "רצונו ותאותו"?

18. לפי זה מובן מה שהאות וי"ו חסרה ממלת "רצון", שמבחינה דקדוקית היה צריך להיות כתוב "ומשביע לכל חי רצונו". לפי האמור מבואר הדבר בס"ד, שאי אפשר לומר שזהו רצונו בפועל, אלא הוא רצונו בכח, שכך היה רוצה אם היתה לו תמונה מושלמת של המציאות (היינו שהאדם והרצון שלו עדיין לא התאחדו, ולכן אי אפשר לומר שזהו "רצונו" עכשיו).

19. בספר חפץ חיים על התורה (מעשי למלך דברים ל"ב - ד') מובאה דוגמה מוחשית של ענין זה, איך האדם מבקש דווקא לחזור לעולם הזה בתור עני ובעל יסורים, כדי שלא יסטה ממטרת בואו לעולם. וז"ל בא"ד: "... מכיוון שהנשפט [בבית דין של מעלה אחר פטירתו] רואה כי אין לו עצה אחרת, ומוכרח להתגלגל שוב לעולם הזה, אז הוא מתחנן לכל הפחות שיברא הפעם עני ונכה רוח, או בעל מום בלא יד, למען לא יוכל מעתה לחרף או להכות את חברו בבואו לזה העולם. אבל המקטרג איננו מסכים לזה, וצועק כי אז לא תהיה תשובת המשקל, אלא רוצה הוא שיברא דווקא עשיר ובשתי ידיים. רק אחרי תפלות ותחנונים ופרקליטים טובים נתעוררה עליו זכות ונתקבלה בקשתו להיברא עני או בעל מום. והנה יש שהאדם מתאונן בזה העולם על רוע מזלו, בייחוד מתרעם הוא על עניותו, או על חסרון בריאותו או על איזה מום בגופו, ושכח לגמרי שבעמל רב עלה לו שיברא עני ...

"כאשר רואים חייט נוטל מספריים גדולים בידו וגוזר בד יקר ויפייה לגזרים, יכולים להיות בטוחים כי כוונתו לייצר בגד יקר ביותר מאותם הגזרים. כך כשאנו רואים בדרכי ההשגחה דברים שאיננו מבינים, עלינו לדעת כי כשם שאדם הלומד משניות ועדיין אינו מבין גמרא, לא ייחל להבין עומקה של סוגיא קשה. כך אנו, אין אנו יכולים להעלות על קט שכלנו את דרכי השי"ת. רק זאת עלינו לדעת, כי האומן הגדול אף כשחותך גזרים הנראים משוועים ביותר, כוונתו לתפור בגד יקר ומשובח, ובסוף האמת תצא לאור ויובן איך הכל נעשה בצורה הטובה ביותר."²⁰

2. התועלת הטבעית של קשיי החיים

מלבד הזכות הגדולה וההתעלות הנפשית שזוכה לה אדם המצליח לקבל את קשיי החיים באמונה ובאהבה, יש להם גם תועלת רוחנית טבעית חשובה. מודעות לעובדה זו יכולה לעזור לאדם להתמודד עם הקשיים ולקבלם באהבה.

הגר"א בפירושו בתחילת מגילת רות כותב שהגוף והנשמה הם כמו צדדים שונים של מאזניים, כשאחד עולה השני יורד. כך כאבי הגוף, טבעם להחליש את הקשר של האדם לגופו ובזה הם מגבירים ומחזקים את קשרו לנשמה²¹. על כן, כאשר הקב"ה רוצה לקרב אדם אליו, הוא מיישר את גופו ובזה מחזק את הנשמה, ועל ידי זה האדם מתעלה ומתקרב להשי"ת.

וכן מובא במדרש תנחומא (פ' כי תצא ב')

צריך לאדם להחזיק טובה להקב"ה בזמן שהיסורים באים עליו. למה? שהיסורין מושכין את האדם להקב"ה.

²⁰ מעשה איש ח"א עמ' קע"א.

²¹ וכ"כ בזוהר הק' (ח"א ק"מ ע"ב, ק"פ ע"ב), וז"ל (מתורגם ללה"ק): כאשר הגוף נחלש הנשמה שולטת. ... כששורה מדת הדין על האדם שהוא צדיק, היא בעבור אהבת הקב"ה אליו, כמו שלמדנו [כי את אשר יאהב ה' יוכיח]. כי הקב"ה אוהב אותו באהבה לקרבו אליו, לכן משבר את גופו כדי שתשלוט הנשמה. ואז מתקרב האדם אל הקב"ה באהבה כראוי, כי הנשמה שולטת והגוף נחלש. וצריך הצדיק גוף חלש ונפש תקיפה שמתחזקת בגבורה, ואז הוא אוהבו של הקב"ה. כמו שאמרו [קדושין מ' ע"ב] הקב"ה מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שירשו העולם הבא. וכאשר תראה אדם שנשמתו חלשה וגופו חזק, ודאי ... אין הקב"ה חפץ בו [לקרבו אליו] לכן אינו נותן לו צער בעולם הזה, אלא דרכיו מתוקנים והוא בכל השלמות שלא חסר לו כלום. לפי שאם עשה איזו צדקה וחסד, הקב"ה משלם לו שכרו בעולם הזה כדי שלא יהיה לו חלק בעולם הבא, וזהו שתרגם אונקלוס "ומשלם לשנאיו [על פניו להאבידו]" הקב"ה משלם לשונאיו על המצות שעשו לפניו בחייהם כדי להאבידם מעולם הבא. ולכן זה הצדיק שהוא שבור תמיד ביסורים [הרי זה סימן] הוא אוהבו של הקב"ה.

גם השל"ה הק' (י' מאמרות - ה' [ג]) כותב כדברים אלו בשם הר"ן²² עם תוספת הסבר, וז"ל:

זהו סוד "יסורין של אהבה", כי אי אפשר לאיזה צדיק, שעם היות שאיננו חוטא והוא מקיים המצות כולן, שלא יטרידוהו מעט תאות העולם מהתדבק בבוראו. ומפני זה השם יתברך מביא לפעמים יסורין על הצדיקים אף על פי שלא נכשלו בעבירה, אלא כדי שיוסיפו להתרחק מענייני העולם הזה, ושלא יתפתו אליו כלל ... על כן, כשם שמברכין על הטובה בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, כן מברכין על הרעה בשמחה, כי אלקים חשבה לטובה.

וכן כתב החזון איש (אגרות ח"א, ר"א) בלשונו הזהב:

חביבים יסורין לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, ומעלים אותו לעולם שכולו אור, מורם מנטיות גופניות - וזה כל האדם, ואשרי חלקו.

נמצא, שכל הקשיים העוברים עלינו בעולם הזה מטרתם לסלק את המפריעים המפרידים בינינו ובין השי"ת, כדי שנזכה להגיע למצב בו אהבתו של השי"ת אלינו תהיה מושלמת באיכות ובעוצמה הגדולות ביותר. כמו שמובא במדרש רבה שיר השירים (פרשה ב' פסקה ט"ז):

"כי חולת אהבה אני" - אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע, כל חלאים שאתה מביא עלי בשביל לאהבני לך!

מסופר על הגאון הגדול הרב אהרון לייב שטיינמן שליט"א, שאחרי שחזר ממסעו הראשון בחוץ לארץ עם האדמו"ר מגור שליט"א, חש כאבים חזקים באחת משיניו. רופא השניים שלו קבע שיש צורך לעקור את אחת השניים, דבר הכרוך בכאבים עזים ובצורך בהרדמה. הרב אהרון לייב אמר לרופא שהוא מעוניין לעבור את העקירה דוקא ללא הרדמה. הרופא הופתע למשמע הדברים, ואמר לו שמדובר בטיפול כואב עד מאד. "מעולם לא עשיתי טיפול כזה ללא הרדמה גם לאנשים צעירים, ואיך אעשה דבר

22. דרשות הר"ן - הדרוש העשירי, וז"ל: ורבים שאלו איזה טעם יש ביסורין הללו של אהבה, אחר שאין באים על חטא. ואני אומר, שאי אפשר לאיזה צדיק שעם היות שאיננו חוטא והוא מקיים המצות כלן, שלא יטרידוהו מעט תאוות העולם מהתדבק בבוראו, אלא א"כ יהיה במדרגה היותר גדולה ממדרגת הצדיקים, ואעפ"כ אינו נקרא בזה חוטא ועובר עבירה, שלא היה יהושע חוטא מפני שלא הגיע למדרגת משה. ומפני זה ה' יתברך לפעמים מביא יסורין על הצדיקים, אע"פ שלא נכשלו בעבירה, אלא כדי שיוסיפו עוד להתרחק מענייני העוה"ז ושלא יתפתו אליו כלל.

כזה לראש הישיבה?" אבל רב אהרון לייב היה איתן בדעתו, עד שלא היתה לרופא ברירה אלא למלא את מבוקשו.

בסוף, גילה ראש הישיבה את הסיבה לבקשה חריגה זו: "בכל המקומות שביקרתי העניקו לי כבוד רב שאינו מגיע לי כלל. על כן, הרגשתי צורך לצחצח את כתמי הכבוד שנדבקו לנפשי וחשבתי שהכאבים שאעבור בטיפול הזה יועילו לכפר במקצת על הכבוד ההוא".²³

וכן כתב הרמב"ן בשער הגמול (אות קי"ז), שהייסורים ניתנים על ידי השי"ת מתוך אהבתו וחמלתו הגדולה לישראל, שכן הייסורים מנקים את נפש האדם מטמטום הלב של החטאים הנעשים בשוגג, ומקרבים את האדם להשי"ת, מעין מטרתם של הקרבנות שהיו מקריבים בזמן בית המקדש. וז"ל:

יסורין של עונשין הן על מיעוט עבירות שעשה, כגון על שגגת מעשה, ועל העלם דבר. כיצד? הרי שאכל חלב בשוגג נקרא "חוטא", שכן קראתו התורה בכל מקום. ומהו חטא? שלא נזהר בעצמו, ולא היה ירא וחרד על דברי המקום ברוך הוא שלא יאכל ולא יעשה דבר עד שיבדוק יפה יפה, ויתגלה לו הדבר שהוא מותר וראוי לו לפי גזרותיו של הקב"ה. ועל הדרך הזו הוא טעם חטא השגגה בכל התורה. ועוד, שכל דבר האסור מלכלך הנפש ומטמא אותה דכתיב "ונטמתם במ", לפיכך נקרא השוגג "חוטא".

אף על פי כן אין השוגג ראוי להענש על שגגתו בגיהנם ובאר שחת, אלא שהוא צריך מירוק מאותו עון ולהתקדש ולהטהר ממנו כדי שיהא ראוי למעלה ההוגנת למעשיו הטובים בעולם הבא. לפיכך חס הקב"ה על עמו ועל חסידיו, ונתן להם הקרבנות להתכפר בהן השגגות. וכשאינן בית המקדש קיים, משלח עליהם יסורין למרק מהן אותן שגגות, ולהתכפר ביסורין, כדי להיותן נקיים לעולם הבא. כשם שהקרבנות אהבה וחמלה על ישראל ולקרבת תחת כנפי השכינה, שנאמר "עולת תמיד לדורותיכם... ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים...", כך יסורין הללו אהבה וחמלה על האדם.

הוסיף רבנו יונה בשערי תשובה (שער שני אות ד') שכיון שהייסורים מועילים כל כך לאדם, ראוי לו לשמוח בהם ואף להודות עליהם לה', וז"ל:

23. ברכי נפשי בראשית עמ' ש"ע.

וכ"כ ברכות ה' ע"א: יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם. וע"ע ילקוט שמעוני תהלים פ"ג רמז תרכ"ה: שמחה לצדיקים כשהקב"ה עושה בהם דין, שמנקה אותם מעונותיהם, וכן דוד כשפגע בו מדת הדין התחיל שמח ואמר "מזמור" ["מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו"].

כאשר יקבל האדם את מוסר השם, ויטיב דרכיו ומעלליו, ראוי לו שישמח ביסוריו, לפי שהועילוהו תועלות נשגבות. ויש לו להודות לשם יתעלה עליהם כמו על שאר ההצלחות, שנאמר (תהלים ק"ט - י"ג): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא", ונאמר (שם שם, ג' - ד'): "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא".²⁴

ומפרט רבנו יונה את תועלותם הגדולה של הייסורים, וז"ל בפירושו על משלי (ג' - י"ב):

"כי את אשר יאהב ה' יוכיח":

(1) למען לא ישאר עליו כתם עון אשר ימעט האהבה [לרפאות את נפשו מפגמי החטאים],

(2) ולמען הוסיף על הכנעת לבו,²⁵

(3) ופן תמעט השלוה את המורא מעליו [שעל ידם מוסיף יראת שמים ולא יגיע לידי חטא ח"ו],

(4) ולמען הרבות שכרו [כאשר מקבלם באמונה ובאהבה].

ואין טובה בעולם הזה שתערך לזאת !!

מילים אלו של רבנו יונה הן יקרות מפז, וכדאי לשננן תדיר. אין שום טובה בעולם הזה שמועילה כל כך לאדם כמו יסורים. הם האמצעי החזק והמועיל ביותר הקיים בעולמנו לקשר את היהודי לרבש"ע!

3. התועלת בעולם הבא של קשיי החיים

כל צרה וכאב שמגיעים לאדם מורידים מחשבון הקשיים שעליו לקבל לפי דין שמים, שהרי "כי כל דרכיו משפט, א-ל אמונה ואין עול". והנה יש תועלת גדולה לקבלם דווקא בעולם הזה, שכן כאשר האדם מתאמץ לקבלם באופן שלא יערערו את אמונתו בטוב ה', הוא מתעלה ומיטרה ביותר על ידם. וכן כתוב בתנא דבי אליהו זוטא (פרק י"א) שכל הייסורים הבאים על האדם מגיעים אך ורק מתוך אהבתו הגדולה של השי"ת אליו, כדי שיבוא בטהרה לעולם הבא, וז"ל:

24. ע"ע מדרש מובא שערי תשובה לרבנו יונה (שער רביעי אות י"ב): "מזמור לדוד בברחו" (תהלים ג' - א): "שמחה לצדיק עשות משפט" (משלי כ"א - ט"ו), מדתם של צדיקים פורעים חובם ומזמרים להקדוש ברוך הוא. משל לבעל הבית שהיה לו אריס והיה אותו אריס חייב לו, עשה אותו אריס את הגורן וצברה ועשאה כרי, נטל בעל הבית את הכרי [בחוב שהאריס היה חייב לו] ונכנס האריס ריקן לביתו, והיה שמח שהיה נכנס ריקם, אמרו לו: יצאת מגרנך וידיך על ראשך ואתה שמח? אמר להם: אף על פי כן, השטר ממורק, פרעתי את חובי!

25. הייסורים הם מהאמצעים החזקים ביותר לחזרה בתשובה, כדאיתא בגמרא סנהדרין דף ק"א ע"א: מכל טורח שטרח בו [שחזקוהו המלך השתדל להחזיר את מנשה בנו בתשובה] ומכל עמל שעמל בו, לא העלהו למוטב אלא יסורין. וכן מעין זה מגילה דף י"ד ע"א: אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירו למוטב ואילו הסרת טבעת החזירן למוטב.

אינן יסורין באינן על ישראל אלא לטובתן, ואינן יסורין באינן אלא לאהבתן של ישראל. משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו עבד ועלתה לו [לעבד] מכה ברגלו, וצוה לרופא לרפאותו ולהכניסו לפניו כשהוא שלם, שנאמר (משלי ג') "מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו" מה כתיב בתריה "כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וכאב את בן ירצה". אלו הן היסורין של אהבה ... מכפר להן על עונותיהן בעולם הזה, ואחר כך הן באינן בטהרה לחיי העולם הבא. ... מכאן אמרו: הצדיקים תחלתן מריבה וסופן שמחה, והרשעים תחלתן שמחה וסופן מריבה.²⁶

וכן מובא במדרש שכפי היסורים שהאדם סובל בעולם הזה הוא בן חורין מהדין בעולם הבא, וז"ל המדרש (מדר"ר בראשית [צ"ב - א' -] - מתורגם ללה"ק):

רב חמא ראה עור אחד יושב ועומל בתורה, אמר לו: "שלום לך בן חורין - שאתה בן חורין מהדין בעולם הבא!". אמר רב יודן: כתיב (שמות כ"א) "ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו" ומה הללו שאינן בכל גופו של אדם אלא באחד מאבריו אמרה תורה "לחפשי ישלחנו", מי שיסורים באים עליו שהן בכל גופו של אדם, על אחת כמה וכמה [שהוא בן חורין מהדין בעולם הבא].²⁷

ואף אם ח"ו אדם נהרג בעולם הזה הרי זה תיקון גדול בשבילו לעולם הבא, כמבואר בתנא דבי אליה רבה (פרק ה'):

אף ההריגה שהרג הקב"ה את ישראל בעונותיהן בעולם הזה, רפואה היא להן לעולם הבא.

החפץ חיים זצ"ל בספר שם עולם (חלק א' פרק ג') ממחיש איך מבחינת ההיבט האמיתי של העולם הבא כדאי לאדם לסבול כמה שיותר בעולם הזה, וז"ל:

שמעתי מזקן איש אמונים, ששמע בעצמו מהרה"ג ר' יעקב משה ז"ל, שאמר בשם זקנו הגר"א ז"ל, שאלמלא היסורין, לא מצאנו ירינו ורגלינו בזה העולם [בעוה"ב].

26. וז"ל מכילתא פרשת בחדש פרשה י': יהא שמח אדם ביסורין יותר מהטובה, שאפילו אדם עומד בטובה כל ימיו אינו נמחל לו העבירות שבידו, ומי מוחל לו העבירות? הוי אומר היסורין. וכ"כ במדרש רבה קהלת פרשה ז' פסקה ל"ט: אמר רב יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא חייב עליה מיתה לשמים, במה נתכפר לו? מת שורו, אבדה תרנגולתו, נשברה צלוחיתו, נכשל באצבעו הקטנה ויצא ממנה טיפת דם, מקצת הנפש ככל הנפש, שנאמר "אחת לאחת למצא חשבון" חדא מערערא חדא [צער אירוע אחד מצטרף לקודמו] והחשבון מתמצה. וע"ע ספר הערוך - ערך "טב": הרעות שמביא הקב"ה על האדם לטובתו הן, שהן כפרה לעונותיו, כאדם שמצער עצמו בהקצת הדם, ורפואתו היא, וחייב לברך.

27. ע' מעין זה במדרש תנחומא כי תצא פרק ב': אמר רבי שמעון בר יוחאי: אמר דוד "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה" אם באו יסורים על האדם יעמוד בהן ויקבלן, למה שאין סוף למתן שכרו. ומנין אתה למד, משן ועין שעבד עברי יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם אינו דין שתהא לו כפרה.

והענין הוא, כי בשעה שנפטר האדם והנשמה עולה למעלה, מתראה לפניה כמין כף, שהיא כדי לשקול מעשיו, אם תגבר הזכות על החוב או להפך ח"ו. והוא שומע שבת-קול יוצאת ומכרזת שיתקבצו זכויותיו שעשה כל ימי חייו, והקול נשמע בכל העולמות שמשתרש שם שורש נשמתו. והנה תיכף נקבצים כל המליצים שנבראו מהמצות, ועומדים כולם לצד ימין של הכף. ואחר כך יוצאת בת קול שיתקבצו גם כן כל עונותיו שעשה בכל ימי חייו, והנה מתקבצים המונים המונים לבושים שחורים ומתעטפים שחורים, ונתרבו מאד מאד. והכף חוב מכריעה מצד ריבויים, וגם מחמת שמלאכי הזכות אין כחם יפה כל כך שלא עשה המצות בכוונה וברצון כראוי, מה שאין כן העונות הוא עושה אותם בתשוקה ובחפץ.

והנה האדם כשרואה אז דבר זה, מתמרמר מאד וחושב בנפשו מה יהיה סופו, כי בודאי יכריזו עלי שאני רשע כיון שהכף חוב מכריעה. ובתוך כך יוצאת בת-קול שמכריזה ואומרת: איה היסורים שהיו לו בעודו בזה העולם? מיד נקבצים כל היסורים שהיו לו בכל ימי חייו והם רצים כולם לצד ימין, והכף זכות מכריעה הרבה והרבה, כי על ידי היסורים נתכפרו לו הרבה מעוונותיו והוא נשאר בחזקת צדיק, והוא שמח ומודה לה' על כל מה שעבר עליו. עד כאן שמעתי.

חתנו של החפץ חיים זצ"ל כתב בהקדמת ספרו על קדשים, בשם הגר"א זצ"ל, שכאשר האדם יראה לעתיד את הטובה הגדולה הנצחית של הייסורים, יצטער שלא היה לו יותר סבל בעולם הזה.

לפי הנ"ל מבוארים דברי חז"ל האומרים שהייסורים הם לא רק "טוב" אלא "טוב מאד", כמבואר במדרש רבה בראשית (ט' - ח'): "והנה טוב מאד" זו מדת יסורין. וכי מדת יסורין טובה מאד, אתמהא? אלא שעל ידי הבריות באים לחיי העולם הבא". וכתב בספר משפט צדק²⁸ שכל היסורים שורשם ממידת החסד, שאף כאשר הקב"ה מתנהג במידת הדין שורשה של מידת הדין הוא חסד מופלג, שנאמר (משלי ג', י"ב) "את אשר יאהב ה' יוכיח" ואין אהבה אלא מצד החסד. שכן חסד גדול עושה ה' עם הנשמה ברחצו אותה מכתמיה ופגמיה כדי לתת לה שכר נצחי מושלם בעולם הבא.

ומובא בספרי שחשוב לאדם להעלות על לבו בשעת הצרה את הטובה הנצחית המופלגת שהייסורים מביאים לו לעולם הבא, שכן על ידי מחשבות אלו הקשיים לא יערערו את אמונתו

28. ספר "משפט צדק" אות ס"ט, מהרב משה מזאלשין זצ"ל בעהמ"ח סידור תקון שבת ונדפס בשנת תק"צ. הספר מיוסד על מאמר חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. מרן הגרי"י קניבסקי (הסטייפלער) זצ"ל היה ממליץ למי שסובל מיסורים רח"ל ללמוד בספר זה.

בטוב ה' אלא יחזקו אותה. וז"ל הספרי האזינו (פיסקא ה') "כל זמן שהמקום מביא יסורים עליכם, הזכרו כמה טובות ונחמות עתיד ליתן לכם לעולם הבא".²⁹

לפי זה מובן שכפי שיעור האמונה המוחשית של האדם בעולם הבא יקל לו לקבל את קשיי חייו באהבה, כמו שתיאר החפץ חיים זצ"ל באמצעות משל נאה (שם עולם ח"א, פרק י, כ'):

פעם היה עשיר מופלא, סוחר באבנים טובות, שבהיותו ביריד רחוק מביתו באה לידיו הזדמנות לקנות יהלומים יקרי ערך במחיר מוזל מאד. אולם כדי שיהיה לו מספיק כסף לרוכשם היה צריך לצמצם בנוחיותו בדרכו בחזרה לביתו. באמצע דרכו, פגש אותו אחד מידידיו והתפלא על עשיר שכמותו שאוכל וישן ביחד עם כל העניים לא לפי כבודו. ואף כאשר העשיר הסביר לו את העניין, עדיין תמה חברו איך הוא מצליח לשמור על מצב רוח מרומם כאשר הוא סובל סבל קשה כזה שאינו מתאים למעמדו כלל. אמר לו העשיר: "כשעולה בלבי קושי מצבי, אני פותח את קופסת המרגליות, מסתכל על היהלומים וחש את העשירות המופלגת שאשיג על ידם כשאחזור הביתה, ובזה אני נרגע ולבי מתמלא שמחה".

כן הדבר אצלנו. אנחנו ירדנו ל"יריד הגדול" של העולם הזה כדי לסגל לנפשנו תורה ומעשים טובים, שהם אבנים יקרות שאין ערוך לחשיבותם, כמו שכתוב "יקרה היא מפנינים". אך לפעמים בשביל זה אנו צריכים להיות מוכנים לצמצם בנוחיותנו ואף לסבול בימינו הקצרים בעולם הזה כדי להרוויח את הנחת והעונג האמיתיים לנצח נצחים. ואף שאנו מוכנים לכך, לפעמים, באופן טבעי, קשה לנו לקבל בלב שלם את כל הקשיים שפוגשים אותנו. העצה לזה היא כנ"ל, שנצייר בלבנו את הנועם הנצחי שיהיה לנו עבור התורה והמעשים הטובים שאנו רוכשים ואף גם מהסבל הזמני שאנו סובלים בעולם הזה, ואז יאירו עינינו וישמח לבנו עם העושר המופלא הנצחי שנשיג על ידם.

כמה צריך האדם לשמוח במתנת החיים שנתן לו השם יתברך, שעל ידה יוכל להשיג את העונג הנצחי להיות צרור בצרור החיים, להתענג על ה' לנצח. כאשר יתבונן האדם היטב בזה, יבוא לאהוב את השי"ת אהבה נפלאה עבור החיים שנתן לו. ... שהרי זה כאחד שניתנה לו הזדמנות ליכנס לאוצר המלך ליום אחד ולקחת

²⁹ ועי' קריינא דאגרתא למרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל: הנה יסורים הוא ענין גדול ורם מאד מאד, וכל העולם הבא תלוי בזה, עד שאמרו חז"ל כי כשעברו ארבעים יום בלא יסורים, שאוכל עולמו. ורבי אלעזר ברבי שמעון ורבי הביאו יסורים על עצמן מרצונם באמרם "חביבין יסורים כו". ולמעלה נחשבו יסורים רכוש עצום ונורא מאד, רק שהיסורים הם מרים מאד, וקשה מאד כח הסבל. אך כל זה ביסורים דעכשיו, אבל היסורים שכבר עברו וכבר סבל אותם, הרי הם כבר רק טובה וברכה. כי מה שסבל כבר עבר ובטל. נמצא שהחולה רכש לו הון רב מאד של זכויות על ידי היסורים.

משם את כל מה שיכול. כן הדבר בחיינו. השי"ת הביא אותנו לתוך אוצרו הנפלא של התורה והמצוות, והרשה לנו לקחת ממנו כל מה שנרצה כל ימי שנותינו. והנה, אפילו פריט קטן אחד מהם חשוב יותר מכל ההון שבעולם. על כן, יש לאדם לשמוח מאד בימי חייו שנתן לו השם יתברך, ולאהוב את ה' אהבה מופלגת עבור זה - אפילו אם ימי חייו אינם של עונג ונוחיות כל כך - שהרי הוא נמצא באוצר המופלא ובידו ללקט בלי גבול פנינים יקרים אשר ערכם לא יסולא בפז.

כיון שמטרת הייסורים היא לגמרי לטובת האדם בעולם הבא, מובן הדבר שאדם שמזומן לחיי העולם הבא יהיו לו יותר ייסורים בעולם הזה על מיעוט עוונותיו כדי לאפשר לו לקבל את מקומו הראוי שם (ולפי זה מסתבר הדבר שמי שנועד לו מקום נעלה יותר בעולם הבא, צפויים לו יותר קשיים מאחרים בעולם הזה על מיעוט עוונותיו). כפי שכתוב בגמרא קידושין דף מ' ע"ב:

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק: למה צדיקים נמשלים בעולם הזה [רש"י: ביסורין הבאים עליהם]? לאילן שכולו עומד במקום טהרה, ונופו [רש"י: כלומר מעט ממנו] נוטה למקום טומאה, נקצץ נופו, כולו עומד במקום טהרה. כך הקדוש ברוך הוא מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה כדי שיורשו העולם הבא [רש"י: נפרעין מן הצדיקים מעט עונות שבידם ונמצאו כולם נקיים], שנאמר "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד". ולמה רשעים דומים בעולם הזה [רש"י: בטובה שמשפיעים להם]? לאילן שכולו עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה [רש"י: נופו - מעט ממנו. אף אלו יש בידם מיעוט טובות וחיות], נקצץ נופו [רש"י: קבלת שכרם היא קציצת נופם], כולו עומד במקום טומאה. כך הקדוש ברוך הוא משפיע להן טובה לרשעים בעולם הזה כדי לטורדן ולהורישן למדריגה התחתונה, שנאמר "יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות".

זהו פתרון התעלומה, למה ליהודים יש כל כך הרבה צרות בעולם הזה, כאשר - להבדיל - הגויים יושבים שאננים ושקטים. וכן כתוב בשער הגמול לרמב"ן (אות קט"ז) שכיון שישראל חלקם בחיים והם דבקים ביוצר הכל יתברך, עליהם נאמר (עמוס ג', ב') "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם".

4. התועלת הגשמית אף בעולם הזה של קשיי החיים

מלבד כל הנ"ל, חשוב לזכור שיש צרות רבות המגיעות לאדם, שבשעת מעשה הוא חושב שהם שליליות ביותר ובהמשך הזמן מתגלה שהן גורמות לו ברכה גדולה כבר בעולם הזה, כפי שמובא בגמרה נדה (ל"א ע"א):

דרש רב יוסף מאי דכתיב (ישעי' יב) "אודך ה' כי אנפת בי [אני מודה לך ה' שכעסת עלי והבאת עלי קשיים בחיים] **ישוב אפך ותנחמני** [שמטרת הצרה היא לטובתי שלא יהיה עלי עוד קטרוגים, כעס וצרות]" **במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף. לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח. לכך נאמר "ישוב אפך ותנחמני". והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב (תהלים עב) "עושה נפלאות לבדו, וברוך שם כבודו לעולם", אפילו בעל הנס אינו מכיר בנוסו.**

בספרים קדומים (ספר מעשיות לרבנו נסים גאון, ועוד³⁰) מובא סיפור מאלף בענין זה: רבי יהושע בן לוי ביקש פעם מאליהו הנביא להרשות לו ללוותו בהילוכו בעולם. אליהו הנביא הסכים בתנאי שאינו שואל שום שאלות על כל מה שרואה. הם הלכו ביחד, ורבי יהושע בן לוי ראה דברים תמוהים ביותר בהתנהגותו של אליהו הנביא. בהתחלת דרכם, גרם אליהו על ידי תפילתו למותה של פרה יחידה של זוג עניים צדיקים שכיבדו אותם מאד, ולמחרת גרם לבניית קיר של עשיר שלא התנהג בגמילות חסדים באופן הראוי כלל. אחר כך הוא בירך קהילה של אנשי חסד, שיהיה להם בעירם רק מנהיג אחד בלבד, ועוד התנהגויות כהנה. הדברים היו תמוהים לריב"ל עד שלא היה יכול להתאפק, וביקש מאליהו הנביא לפתור את תעלומת הנהגותיו, אף שיצטרך בזה להיפרד ממנו.

אז גילה לו אליהו הנביא את סיבת התנהגותו, שכל מעשיו נכוחים וישרים ביותר. האיש שהוא גרם להריגת פרתו - נגזר על אשתו למות באותו היום, והוא התפלל לה' שמיתת הפרה תהיה פדיון לנפש אשתו. האיש העשיר שאליהו סידר שקירו יבנה בלי השתדלותו - אם העשיר היה בונה אותו בעצמו הוא היה מוצא מטמון גדול מזהב ומכסף ביסודות הקיר (שלא היה מגיע לו). האנשים שהתפלל עליהם שיהיה להם ראש אחד בלבד - דבר זה הוא טובה גדולה להם וליישובם, שעל ידי זה יחיו באחדות, ורוח מחלוקת לא תבוא ביניהם. וכן בכל מעשיו, היתה בכלם תועלת גדולה כבר בעולם הזה, אף שלריב"ל הדברים היו נראים רחוקים מכך. ואכן לפני פרידתו, אמר לו אליהו הנביא שידע שכן הדבר בכל הנהגת השי"ת בעולם, שאף כאשר הדברים נראים לנו ההיפך הגמור של טובה "אל יתעך יצרך ולבך לחשוב שום ספק ביוצרך" שכן כל מה שהקב"ה עושה הוא תמיד לטובתנו המובהקת האמיתית.

מתנת קשיי החיים

רבי לוי יצחק מברדיצ'וב זצ"ל:

◌ אם היינו אחראים על העולם, היינו מנהיגים אותו בדיוק כמו הקב"ה ◌

ר' לוי יצחק מברדיצ'וב זצ"ל היה סניגורן של ישראל והפציר בתפילותיו בעד עם ישראל ללא הרף. אף על פי כן, אמר לאנשים שהתלוננו על קשיי החיים:

"אם הייתי אני הבורא, הייתי מנהיג את העולם בדיוק כמו הקב"ה!"

רבים חושבים שאם הדבר היה תלוי בהם היו מביאים ישועה לכל אחד במה שהוא צריך, והיו עושים עולם יפה ומאושר. רבי לוי יצחק זצ"ל ידע את האמת כי אחרי הכל ... אחרי כל החשבונות, הוא היה מנהיג את העולם בדיוק כמו הקב"ה, שכן אין להקב"ה שום רצון בעולם כי אם להטיב לכל אחד בצורה המועילה והמהנה ביותר.³¹

פעם אמר רבי לוי יצחק ליהודי שתינה בפניו את גודל סאת הצרות שלו: "את הייסורים שלך אל תמכור בשום מחיר בעולם!"³²

החפץ חיים והחזון איש זצ"ל:

◌ "לא היה מזיק, אם היה קצת יותר טוב" - מי אמר?! ◌

החפץ חיים פעם שאל איש אחד על מצבו. השני השיב "לא היה מזיק, אם היה קצת יותר טוב!". אמר לו החפץ חיים: "וכי מגין לך שלא היה מזיק? הרי הקב"ה יודע יותר טוב ממך, והוא רחום וחנון ורוצה להיטיב לך ככל שניתן, ואם לא נתן לך יותר, ודאי שבדיוק כך טוב בשבילך!"³³

מעין זה התבטא גם החזון איש זצ"ל לאדם שהתאנח בפניו על צרות העולם, הוא פנה אליו ואמר "האם אתה יותר רחמן מריבוננו של עולם?! ..."³⁴

31. מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' ק"י, וטללי אורות דברים ב' עמ' רס"ו.

32. מו' טובך יביעו ח"ב עמ' רס"ב.

33. חפץ חיים על התורה דברים ל"ב - ד', מעשי למלך.

34. מעשה איש ח"ב עמ' קס"א.

הג"ר מרדכי פרוגמנסקי זצ"ל:

☪ הטוב האמיתי הוא לבוא לעולם האמת זך ונקי! ☪

הג"ר משה שטרנבוך שליט"א סיפר שבצעירותו נכנס לבקר את רבו הג"ר מרדכי פרוגמנסקי זצ"ל ששכב על ערש דווי במחלה ממארת והתייסר בייסורים גדולים. כאשר רב מרדכי ראהו, ביקש ממנו, "משה'לה תתפלל עלי!". וכששאל על מה להתפלל, השיב לו, "תתפלל שאזכה לקבל בעולם הזה את כל הייסורים המגיעים לי כדי שאוכל לבוא לעולם הבא זך ונקי". אחרי כמה ימים חזר ושאלו אם התפלל כבר. השיב לו רב משה, "לא ולא! רצוני שיהיה לרבי טוב, לפיכך אינני יכול לבקש שיהיו לרבי עוד צרות וייסורים!" אמר לו רב מרדכי: "משה'לה משה'לה הרי תבין שגם אני אינני רוצה אלא שיהיה לי רק טוב ... אך מהו הטוב האמיתי? לבוא לעולם האמת זך ונקי! כמה זה טוב! אנא התפלל שאקבל הכל כאן ואגיע לשם נקי".³⁵

קבלת קשיי החיים בתוך מדור "תמתי":**1. "חלקי ה' אמרה נפשי"**

יש אופן נשגב ונעלה ביותר של קבלת קשיי החיים, הקיים במדור "תמתי" - המדור בו מורגשת התאחדות רצון האדם ורצון ה'. כאשר רצון האדם מתאחד לגמרי עם רצון ה' וכל רצונו הוא רק לבצע את רצון ה', הוא מקבל את כל מצבי החיים באהבה וברוגע. אף אילו הייתה אפשרות שהדברים לא יהיו טובים ולא מועילים ח"ו (אשר כמובן, לא קיימת מציאות כזו, שהרי "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו", והשי"ת הוא "חסיד בכל מעשיו"), הדבר לא היה מעלה ומוריד לו כלל, שהרי הרצון שלו ורצון ה' הם מציאות אחת - "חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו". וכמו שמפרש היעב"ץ בפירושו לאבות (פרק א' משנה ג'):

³⁵ ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' קי"ג, וע"ע ספר טעם ודעת בראשית (כ"ז - א') שהרופאים ביקשו להקל יסוריו במורפיום והוא סירב. ולא עוד אלא ששמעו שפתיו מלחשות תפילה שהקב"ה יוסיף לייסרו ולתמוך בו שיוכל לשאת את היסורים, עד שיפרע כל עונשו ויכנס מזוכך לעולם הנצח.

אמר הנביא (איכה ג) "זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל: חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך. חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו". ויש להבין מהו זה אשר חָלַק מאמרו אל 'לבו' ואשר אמרה 'נפשו'?

.... כי ללבו במה שהוא אנושי אמר דברים המתישבים בלב [בתיאור טובו ית' "חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. חדשים לבקרים רבה אמונתך"]. אמנם לנפשו [לנשמתו הקדושה] שהיא מן העליונים והיא מצד טבעה חושקת לעבודתו כמלאכי מעלה, לא יצטרך לומר טענות [הסברים המבוססים על חסד ה'], אבל היא מעצמה תאמר שתבחר בעבודה מצד עצמה. והוא אמרו (שם) "חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו" [אני כביכול חלק מהשית', רצוני ית' ורצוני הם מציאות אחת, לכן אני בוטח בו ושמה לקיים את רצוני], לא מטענה אחרת.

2. לשמוח בריבוי כבוד שמים

מבט נוסף מרומם המתקבל בתוך מדור זה, הוא ההזדהות עם רצוני ית' שתושג מטרת הבריאה - שיתרבה כבוד שמים בעולם. שכן הדין והמשפט שהקב"ה עושה בעולם גורמים לכך שבני אדם חשים יותר תעצומת גבורתו ית', רוממותו, ואת חומרת הסטיה מרצונו ח"ו. על כן, האדם שזכה להיכנס למדור "תמתי" שבו מתאחד רצון האדם ורצון ה', חש שמחה גדולה לעזור להוסיף כבוד שמים בעולם, על אף הסבל האישי שיש לו על ידי כך. כפי שמובא במדרש תהלים (פ"ג):

"מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו" - זה שאמר הכתוב "שמחה לצדיק עשות משפט", שמחה לצדיקו של עולם [להקב"ה] כשהוא עושה את הדין. למה? שהוא מתרומם בעולם, שנאמר "ויגבה ה' צבאות במשפט".

נראה הבנת המילים "שהוא מתרומם בעולם", שכשעוברים על רצוני של שר נמוך בממשלה אין הדבר חמור כל כך וההשלכות אינן חמורות ומסוכנות כל כך, אבל כאשר עוברים על רצוני של המלך הגדול בעצמו, אז ההשלכות הן חמורות ומסוכנות ביותר. בדומה לכך, מהדין הנעשה בעולם, מורגש כמה מרומם הוא השי"ת, וכמה צריכים להיזהר מכל סטייה שהיא מרצונו.

3. להיות רצוי לבורא ית"ש

בנוסף, במדור זה מורגשת השאיפה והשמחה הנעלה לעשות נחת רוח לרבש"ע, ולהיות רצוי לפניו ית'. והנה כאמור, קשיי החיים גורמים לסלק את כל פגמי וכתמי הנפש המפריעים לריצוי מושלם לפניו ית', וכולם מוסיפים את אהבת השי"ת אליו, כמו שמפרש רבנו יונה (המו' לעיל)

את הפסוק במשלי (ג' - י"ב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ, וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה": "כי את אשר יאהב ה' יוכיח - למען לא ישאר עליו כתם עוון אשר ימעט האהבה". ומוסיף המדרש תנחומא (כי תצא פרק ב') שעל כן יש להחזיק טובה להקב"ה על קשיי החיים שהם האמצעים שגרמו שהוא יהיה מרוצה לו ית'. וז"ל:

אמר רבי שמעון בר יוחאי: אם מת לאדם בן לא יהא קורא תגר, שהבן מרצה אותו להקב"ה. משל למה הדבר דומה, למלך שכעס על בן ביתו, ובא אחר ורצה את המלך לבן ביתו. אומר - אותו בן ביתו אין צריך להחזיק לו טובה לאותו שריצהו?! כך, אם מת בן [ל]אדם יחזיק טובה להקב"ה, שריצה הבן את אביו לבוראו.

ככל שהאדם יתרגל לחוש את טובו ית' ואת אהבתו אליו, הוא ישיג יותר את הטעם הנפלא של השמחה לרצות את בוראו ולמצא חן בעיניו. עם כל שלב של עליתו בהכרת ה' הוא יחוש שכל קשיי החיים פחות מטרידים אותו, מתוך הכרתו בטוב המופלא שמאחוריהם ומתוך רצונו לגרום נחת רוח לאביו האהוב שבשמים.

רצוננו לעשות רצונך

החידושי הרי"ם זצ"ל:

○ תפקידנו הוא לקבל באהבה את רצון ה', לא לבטלו ○

החידושי הרי"ם זצ"ל התבטא בסוף ימיו: הרבה סיבות באו עלי בחיי עם הילדים (ששיכל וקבר בחייו את כל שלוש עשרה ילדיו) ובכל פעם הרגשתי בעצמי שאם אפציר ביותר בתפילה יעשו משמים את מבוקשי. אך לא אביתי להתעקש נגד רצון העליון. תפקידנו הוא להמשך אחרי רצונו ית' כצאן אחרי הרועה ולקבל באהבה את רצון ה'...³⁶

הרב ישראל סלנטר זצ"ל:

◡ שרצון האדם יהיה רק לרצות מה שה' רוצה ◡

בסוף ימיו חלה הרב ישראל סלנטר זצ"ל אנושות והביאו רופא מומחה אל מיטתו כדי לבדקו וליתן לו תרופות. אחרי עזבו סחו לו משמשי שהרופא מצא כי הוטב מצבו. ענה רבי ישראל; "הוטב או לא הוטב - למאי נפקא מינה, הרי אין לי שום רצון אלא כפי שרוצה הקב"ה!"³⁷

רבי צבי חנוך מבנדין זצ"ל:

◡ "בכל נפשך" אפילו הוא נוטל את נפשך ◡

כשקרבו רגעיו האחרונים של החסיד שבכהונה רבי צבי חנוך מבנדין זצ"ל (בעל ספר "יכהן פאר"), שמעו אותו קורא: "אבא רחמא אבא מתיקא, אם זה רצונך אזי שיהיה כמו שאתה רוצה!" ... ובמלים האלה פרוחה נשמתו למרום.³⁸

הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע:

◡ לקבל את רצון ה' באהבה - אפילו גיהנום ◡

הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע אמר: אם יפסקו עלי בבית דין של מעלה עונש גיהנום, חס וחלילה, אזי בכל כוחי ובחשק גדול אקפוץ לשם כדי לקיים את רצון השם. ... מה לי בגן עדן מה לי בגיהנום ... בכל מקום אין לי כי אם רצונך.

37. מסוד שיח חסידים (עמ' 272).

38. מסוד שיח חסידים (עמ' 272).

ג. דרכים מעשיות להתעלות בקבלת כל מצבי החיים באהבה

להלן נתאר בעה"י אופנים מעשיים להתחזקות בקבלת כל מצבי החיים שהשי"ת מזמן לנו באהבה.

דרכי העלייה שתתוארנה בהמשך, הן תוספות לקבלת רצון ה' שהאדם יכול להשיג באופן טבעי כתוצאה מהמסלולים המתוארים בפרקים הקודמים, שכן במידה שבה האדם מכיר בטובת השי"ת ובכך שכל מגמתו היא טובת כל אחד ואחד, הוא יקבל בשמחה כל מצב בחיים שהשי"ת שולח. וכן, ככל שהאדם שואף להתקדש ולהתקרר על ידי כך להשי"ת, הוא ירגיש בטובתם של הקשיים בחיים המחלישים את הגוף ומגבירים את הנשמה.

בנוסף לכיוונים יסודיים אלו, קיימות דרכים מעשיות שעל ידן אפשר לעבוד באופן ישיר על השגת מעלה יקרה זו של קבלת כל מצבי החיים באהבה, כאשר יבואר בעה"י.

דרכי העבודה בעת צרה רח"ל :

כאשר מתרחש אסון רח"ל, התגובה הטבעית הראשונה של האדם היא כאב גדול ומועקה וקשה לו להרגיש את הטוב שבדבר. ועל כן, על האדם להתחזק ולזכור שיש מצוה מן התורה להשתדל להגיע (בהקדם, אף כאשר אין הדבר בידו להשיגו מיד) להכרה מוחשית בכל חלקי נפשו שאין טוב מעולה יותר ממה שהשי"ת קובע שהוא טוב עבורו³⁹. הצלחת האדם להגיע להיבט זה תלויה בעיקר בהכנתו למצב כזה עוד לפני שהגיעה הצרה. ככל שהאדם יפנים את האמת ש"טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" - שהשי"ת הוא טוב וכל רצונו הוא רק לתת לכל אחד את הטוב המושלם ביותר, יהיה באפשרותו לקבל את כל אירועי החיים באהבה. אולם, גם בשעת הצרה יש התנהגויות שבכוחן לעזור לאדם להגיע לתחושה זו בזמן מקוצר ובאופן מושלם יותר, כאשר יבואר בעה"י:

39. זוהי לכאורה אחת מהמטרות של שבעת ימי האבילות רח"ל, להתאבל על ההפסד, להתבונן ולהתרכז בו עד שמצליחים לאחד את כל חלקי הלב והנפש לקבל שאין בו שום סתירה לטוב ולחסד הבלתי מוגבלים של השי"ת.

1. "וידום אהרון"

אהרון הכהן השתבח על שתיקתו בשעת אסון קשה ביותר, פטירת שני בניו ביום חנוכת המשכן⁴⁰. הנהגה זו מקורה בהבנה עמוקה בכוחות הנפש של האדם. נפשו של האדם מורכבת מחלקים שונים, מהם שמרגישים את האמת שכל המתרחש לאדם הוא לטובתו המרבית, ומהם שקשה להם לקבל אמת זו (לפיכך אסור לברך הטוב והמטיב על הרע בעולם הזה, שכן הברכה לא תאמר בכנות, בהשתתפות כל חלקי הנפש). על כן האדם זקוק לזמן על מנת להגיע לאיזון פנימי, כדי לאפשר לנשמה להשפיע על שאר חלקי הנפש, שגם הם יקבלו שאכן "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". עד להשגת איזון זה, נצרכת זהירות גדולה שדיבוריו לא יחזקו את התגובות השליליות השטחיות המפריעות להשגה זו. באופן טבעי, הדיבורים הנאמרים מיד אחרי האירוע יהיו נובעים מהחלקים השטחיים של הנפש המרגישים עכשיו את עוצמת הכאב. על כן עדיף בשלב זה לא לדבר כלל בנושא. זו היא עצת הגמרא ברכות דף ס"ב ע"א, וז"ל:

קבלה דיסורי שתיקותא⁴¹ ומבעי רחמי [פי': המסורת שקבלנו מרבתינו בצורה הנכונה להגיב לייסורים היא לשתוק ולבקש עליהם רחמים. (רש"י: שתיקותא - שלא יבעט ביסורין הבאים עליו.)]

2. תפילה

הגמרא הנ"ל מוסיפה "ומבעי רחמי" [ולבקש רחמים], שתפילה היא התגובה הנכונה לכל מצוקה בחיים. במקום לבזבז את כוחות הנפש המתעוררים באופן טבעי כתגובה לאירוע על כעס ושנאת הסיבות הנראות לעין השטחית כגורמי הצרה, יכוון כוחות אלו למקור האמיתי של המאורע - וישפוך את לבו עם כל עוצמת כאבו בתפילה להשי"ת. תפילה מקשרת את האדם עם

40. ע' רש"י ויקרא (י' - ג'): וידם אהרון - קבל שכר על שתיקתו ומה שכר קבל שנתייחד עמו הדיבור שנאמרה לו לבדו פרשת שתויי יין.

41. מה שארז"ל "דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים" שלכאורה נראה כסותר גמרא זו. יש הבדל בין "כעס" ל"דאגה". דאגה היינו חוסר איזון פנימי הנובע מחסרון בטחון בה', המעוות את מבטו של האדם. במצב כזה, על ידי שהוא מדבר עם אדם אחר שאינו קשור כל כך לדאגות ופחדים אלו, השני יכול לעזור לו לשנות את מבטו על החיים. ואף כאשר חברו אינו עונה לו כלל, עצם זה שהדואג מוציא מפיו את צדדי ההיבט - כמו לדבר בלימוד - יעזור לו להבהיר את העיוות של המבט שלו. אבל כאשר הדאגה גדולה כל כך עד שיש רתיחות של שנאה פנימית, אז הרי זה בגדר "כעס", והתועלת של הדיבורים יורדת, שכן הכועס ישתדל בכל כוחו לשכנע את השני בעמדה שלו, וכן צד הכעס שבתוכו ישתדל לשכנע את הצד שאינו כועס, לעמדתו. ההבדל בין "דאגה" ל"כעס" הוא שאצל הדואג השכל עדיין בשליטה (אף שהוא התעוות על ידי רגשות הפחד), מה שאין כן אצל הכועס השנאה שולטת. הדואג שמח כאשר אדם אחר מתקן את המבט שלו על החיים, לעומת זאת לכועס יש עמדה שהוא רוצה לשכנע בה את כולם. ועל זה נאמר "על תרצה את חברך בשעת כעסו" שיש לשמור על שקט עד שהכעס חולף.

נשמתו ומוציאה את רגשותיה החבויים מהכוח אל הפועל להיות מורגשים על ידי האדם. נמצא שהתגובה המיידית המומלצת והרצויה לאדם שרח"ל קרה לו אסון היא לומר פרקי תהלים של תפילה, כניעה ובטחון המתאימים למצב ולרגשותיו⁴². ואכן כדאי שיהיו שגורים בפי כל אחד פסוקים המחזקים את התחושה שכל המתרחש בעולם מגיע אך ורק מידי הרחומות של השי"ת - כגון (תהלים כ"ג) "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר... שבטך ומשענתך המה ינחמוני..." וכדומה.

מובא במדרש, שמהתגובה הטבעית של יהודי בעת צרה, רואים את ההבדל הגדול בין כלל ישראל לאומות העולם, שכאשר יסורים באין רח"ל על ישראל, הם נכנעין ומתפללין במקום לבעוטי בהם. וז"ל המדרש תנחומא (נצבים פרק א'):

ואם תאמר מפני מה העכו"ם נתחייבו כלייה ואנו קיימין? לפי שבשעה שבאו עליהן יסורין מבעטים בהן ואינם מזכירין שמו של הקב"ה, שנאמר (תהלים ע"ט) "שפוך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך וגו'". אבל ישראל כשהיסורין באין עליהן הן נכנעין ומתפללין, שנאמר (שם קי"ו) "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא". לפיכך אמר להם הקב"ה אף על פי שקללות הללו באות עליכם הן מעמידות אתכם, וכך הוא אומר (דברים ח') "למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך".

חשיבותה של תפילה בעת צרה אינה רק שהיא תגובה נכונה למועקה, אלא שעל ידה הצרה משיגה את תועלתה שהיא ההתקרבות לה'. ואכן חז"ל מגלים לנו שיש צרות המגיעות לאדם במיוחד כדי לעוררו להתפלל, שכן זוהי הדרך שבה הקב"ה מקרבו אליו, כמבואר בתנא דבי אליהו רבה (פרק י"ח), וז"ל:

מפני מה בעלי בתים של ישראל נעצרים על בנים מהיות להם בנים? מפני שהקב"ה אוהב אותם אהבה גמורה ושמוח בהן, לפיכך מצרפם כדי שירבו ברחמים לפניו.

42. נראה שהסדר הנכון לתפילות אלו הוא: (1) המזמורים הראשונים שאומר בשעת הצרה יהיו של שפיכת הלב לפני ה', על ידי הבעת הכאב, בקשת רחמי שמים וכניעה, מתוך הכרה שהשורש של כל צרה בעולם הוא חטא [אין יסורים בלא עון] אף אם רק החטא של אדם הראשון (ע' גמ' שבת נ"ה), כמו תהלים ו' וכדומה (בזהירות שלא להגיע מזה לדיכאון ח"ו, אלא לחיזוק להתרחק מהרע ולאחוז בכל כוחו בכיוון הטוב). (2) אח"כ יש לומר מזמורים שתוכנם הוא שכל פעולותיו ית' בבריא, אף הדברים הנראים שליליים, הן רק לטובתם של הברואים, כגון מזמור כ"ג. (3) יש להמשיך באמירה זו עד שמרגישים רגיעה ואהבת ה' מושלמת מתוך הכרה בטוב ה', על אף הכאב של הצרה, עד שאפשר לומר מזמורים ופיוטים של שבח לה' למרות המצב הקשה.

3. להצדיק דין שמים

בשעת האירוע, חשוב שהאדם ישים לב לתגובותיו הרגשיות, להגיגי לבו ולמחשבות העוברות בראשו, שבהן תלויה השגת תועלתו הרוחנית האמיתית. כפי שמובא בגמרא ברכות (דף ה' ע"א):

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר "וה' חפץ דכאו החלי". יכול אפילו לא קבלם מאהבה, תלמוד לומר "אם תשים אשם נפשו" מה אשם לדעת אף יסורין לדעת.⁴³

בספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש - פרק ג', חשבון כ"ז) מתוארת באופן מפורט התגובה הנכונה שעל האדם להשתדל להשיג בעת צרה רח"ל:

כשתבוא עליו רעה בגופו או בממונו או בענין מעניניו, יקבל הכל מאלהיו בשמחה, ויסבול ברצון את גזרת ה', לא סבלנות של רוגז על משפטו וגזרתו, כמו שנאמר (ישעיה ח' - י"ז): "וחכיתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב, וקויתי לו". ואל יהיה כמי שנאמר עליו (ישעיה ה' - כ"א): "והיה כי ירעב, והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו".

ודע אחי, כי העשרה נסיונות, שניסה המקום את אברהם אבינו, לא היינו משבחים לו עמדו בהם, לולי שהיה מקבל הכל מאלהיו ברצון ובטוב לבב, כמו שנאמר (נחמיה ט' - ח'): "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".

ויוצאי מצרים לא נתחייבו להאשימם ולהוכיחם במדבר, כי עם על רוגזם ואי התנהגותם ברוח טובה עם ה' ועם נביאו, כמו שאמר (תהלים ע"ח - ל"ו): "ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו, ולבם לא נכון עמו". ופעמים רבות היו מתמרדים בגלוי על דבר ה' ומפירים את בריתו, כאשר תמצאם בכל ענין מתאווים לשוב מצרים והרומה לזה.

הסבל הטוב - מידה טובה, והסבל עם רוגז בעליו - אין לו שכר עליו ואין בו מירוק [פי': מירוק עונות].

החובות הלבבות ממשיך לפרט מה שיש לאדם להעלות על לבו בשעת הייסורים כדי לקבלם בלב שלם ובאהבה:

43. המשך הגמרא שם: ואם קבלם מה שכרו "יראה זרע יאריך ימים", ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר "וחפץ ה' בידו יצלח".

הסבל על פגעי העולם:

- ♦ יכול שתתחייב בו על דרך העונש ומוחלים בו עוונך,
- ♦ או שיהיה התחלה מן האלהים לך על דרך הנסיון והמבחן, וירבה בזה הבורא שכרך ויגדיל גמולך עליו.

ועל איזה מהם שיהיה מאלה השני פנים, ראוי לך שתקבל מה שיבואך מאת האלהים מהם, ברצון ובקיבול נאה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים כ"ה - ו'): "כל ארחות ה' חסד ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו". כי הרעה הבאה עליך:

- ♦ אם היא למחול עוונך, היא "אמת".
- ♦ ואם היא התחלה מאת האלהים לתת תמורתה הגמול הטוב על סבלך הנסיון, היא "חסד".

ואיננה יוצאה מ"חסד" ו"אמת". ואם תיטיב להסתכל בענינים האלה בלבך, תהיה אחרית סבלך טוב והגמול עליו מובטח. על כן, אחי, אל תתעלם מלשנן במחשבתך תמיד ענין הזה, ואז תתחזק תחלתך באלהים, וכאשר תשיגהו בנפשך יקל עליך צער הפגעים וכאב הסבילה, ויהיה זה הוכחה על טוב רצונך בגזרת ה' [פי' שהנך מקבל את גזירת השי"ת ברצון טוב], ודבקותך בו ובטחונך עליו, כמו שאמר (תהלים ל"א - כ"ה): "חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה".

על פי הנ"ל נהירים דברי הספר פלא יועץ (ערך "נחמה") שכתב שכשם שיש מצוה לנחם מי שנמצא בצרה רח"ל, כך יש מצוה להתנחם - לקבל את התנחומים ולקבל דין שמים באהבה. וממשיך ואומר "המקבל תנחומים מאחרים, ויתירה מכך, ממנו עצמו [היינו שמדבר אל לבו לנחם את עצמו] - מוכיח בזה שיש בו שכל ישר, ודעת נכונה, ואמונה שלימה". ואכן חז"ל אומרים בגמרא (שבת דף פ"ח ע"ב ועוד) שהמקבל באהבה את קשיי חייו ראוי לתואר "אוהב ה'":

הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושינן מאהבה ושמחין ביסורין עליהם הכתוב אומר (שופטים ה') "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" [רש"י: בעולם הבא פניהם יאירו "שבעתים כאור שבעת הימים"].

על כן, הצלחה בענין זה היא הצלחה גדולה בקיום המצוה החשובה של אהבת ה', שכמבואר לעיל פרק א' היא מטרת כל המצות ומטרת חיינו. על פי זה מבוארים דברי התנא דבי אליהו רבה (פרק ג') שקבלת קשיי החיים בצורה נכונה היא סוד הצלחת האדם בעולם הזה ובעולם הבא. וז"ל:

כל המודה ביסורין ושמח בהם נותנין לו חיים בעולם הזה ובעולם שאין לו סוף שנאמר (משלי ו') "ודרך חיים תוכחות מוסר".

יש לשים לב, שכדי לקבל את קשיי החיים באהבה אין שום צורך להבין את הטוב והצדק שבהם. מספיק להכיר שהאחראי על הכל הוא 'אבא' שלנו שיודע הרבה יותר טוב מאיתנו מה באמת טוב בשבילנו, ואפשר לסמוך עליו לגמרי גם בלי להבין את כל הנימוקים שמאחורי מעשיו. כמו שכתב האבן עזרא על הפסוק דברים (י"ד - א'):

"בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדּוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת. כִּי עִם קָדוֹשׁ אַתֶּה לַה' אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ בָּחַר ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה."

וז"ל האבן עזרא:

וטעם "בנים" - אחר שתדעו שאתם בנים לשם, והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן, אל תתגודדו על כל מה שיעשה [היינו אל תצטערו יותר מדי על אסון שקורה], כי כל אשר יעשה לטוב הוא. ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה אביהם, רק יסמכו עליו, כן תעשו גם אתם. כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים, על כן לא תעשה כמעשיהם.

ומובא בשם המשגיח הרב גדליה אייזמן זצ"ל, שהיבט חשוב זה של מיעוט יכולתנו להבין את טובת מעשי השי"ת בעולם, נכלל גם במה שאומרים חז"ל; **"למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה, לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת"**. שאם כוונת התורה היא לְדַמּוֹת מִיתַת צַדִּיקִים לְקַרְבָּנוֹת הִיא לְכַאוּרָה עֵדִיף לְדַמּוֹתֶיהָ לְקַרְבֵּן מִמֶּשׁ, כְּגוֹן עוֹלָה וְחֻטָּאת, וְלֹא לְפָרָה אֲדוּמָה שֶׁעִיקְרָהּ טִהְרָה? אִלּוּם נִרְאֶה שֶׁהִסְמִיכּוֹת לְפָרָה אֲדוּמָה בָּאָה לְלַמְדֵנוּ דָּבָר שֶׁאֵי אִפְשָׁר לְלַמּוֹד מִשָּׂאֵר קַרְבָּנוֹת. פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כִּידוּעַ חוּקָה וְנִאֲמַר עֲלֶיהָ "גְּזִירָה הִיא מִלְפָּנַי אֵין לָךְ רְשׁוֹת לְהִרְהֵר אַחֲרֶיהָ" (רש"י פ' חוקת). כן הדברים גם לגבי מיתת צדיקים, פעמים רבות מתעוררת בלב תמיהה מדוע פקד האסון אותם. והתשובה היא כמו בפרה אדומה: "גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה".⁴⁴

וכך היה אומר החזו"א זצ"ל **"לאלה שיש להם אמונה אין כל שאלות ... לאלה שאין אמונה אין כל תשובות"**⁴⁵. זאת אומרת: אלו שמכירים את האמת, שיש לנו 'אבא' שאוהב אותנו מאד והוא אחראי על כל מה שקורה בעולם בלי יוצא מן הכלל ואפשר לסמוך עליו שהוא יעשה תמיד את הטוב ביותר בשבילנו - להם אין מה לשאול. לעומת זאת מי שאינו מאמין בזה, אין לנו תשובות בשבילו, שכן בכוונה לא ניתנה לנו בעולם הזה אפשרות להבין את כל דרכי הנהגת שמים, כדי לכוון אותנו ולהמריצנו לעבוד להשיג אמונה תמימה זו.

44. ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' קל"ט.

45. מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' פ"ו.

עוד יש לדעת, שאין הבדל בזה בין דברים שנעשים ישירות מלמעלה לבין דברים שנעשים על ידי אנשים אחרים - שום דבר לא נעשה בלי אישור מהשי"ת עם כל מידת חסדו וטובו⁴⁶. אפילו כל האסונות הנראים לנו כנגרמים על ידי "טעות אנוש", מקורם האמיתי מהשי"ת בתכנון מלא, כמאמרו הקולע של המהר"ם חאגיז זצ"ל: "שגגת רופא - כוונת בורא!"⁴⁷.

4. הזהירות מדיבורים ורגשות שליליים

מובא בגמרא בבא קמא דף ל"ח ע"א (מתורגם ללה"ק):

רב שמואל בר יהודה נפטר לו בת. אמרו החכמים לעולא "בא נלך לנחמו". אמר להם "מה לי ולנחמתם של הבבליים, שהיא גידוף [כלפי מעלה], שהם אומרים 'מה אפשר לעשות?!' [משמע מדבריהם] שאם היה בכוחם לשנות את המצב היו עושים זאת".

וכתב הנמוקי יוסף שם:

שמע מינה דבכי האי גוונא [רואים מכאן שבכגון זה שאומר "מה אפשר לעשות?!"] "מגדף" מקרי. אלא חייב האדם לקבל גזרת המקום יתברך מאהבה כענין שנאמר איוב (ב' - י') "גם את הטוב נקבל מאת האלהים, ואת הרע לא נקבל!". והיינו דתנן (ברכות נ"ד ע"א) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך כו".

וכן נפסק להלכה ע"י הרמ"א ביו"ד סי' שע"ו ס"ב, וז"ל:

אל יאמר אדם לאבל "מה לך לעשות, כי אי אפשר לשנות" שזהו כגידוף, דמשמע הא אם אפשר לשנות היה עושה. אלא יקבל עליו גזירת השם יתברך מאהבה.

יוצא, שאמירת המשפט "מה אפשר לעשות?!" כבר נחשבת להלכה כגידוף כיון שאפשר לדייק מדברים אלו שהיו רוצים לשנות את הגזרה העליונה, וכל הנעשה מלמעלה אינו הטוב ביותר שיתכן. יש להעיר, שאם כן ודאי שכל תרעומת הנאמרת מתוך התמרמרות על מצב בחיים

46. ע' ספר החינוך - מצוה רמא, מצות נקמה: משרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר בלתי רצון השם ברוך הוא. על כן כשיצערהו או יכאיבהו אדם, ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] "הניחו לו ויקלל" כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעי בן גרא.

47. מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' ר"ח.

נחשבת כגידוף חמור, שהרי בזה האדם אומר במפורש שאין כל הנעשה מלמעלה לטובה, והוא דורש לשנות את המצב!

בתפילה על הדבור ועל השמיעה שחברה ה"חפץ חיים" זצלה"ה (סוף ספר "חובת השמירה") הוא מפליג בחומרת ההתרעמות על מידותיו ית', וכותב שהיא חטא חמור אפילו יותר מלשון הרע! וזה נוסח התפילה:

רבונו של עולם, יהי רצון מלפניך אל רחום וחנון, שתזכני היום ובכל יום לשמור פני ולשוני לבלי להילכד בדיבורים אסורים, דהיינו מעון לשון הרע ... וגם מעון רכילות ... וכל שכן להיזהר מלהתרעם על מידותיו של הקדוש ברוך הוא, שהוא עוון חמור יותר מן הכל, וכדכתיב בפרשת חקת (במדבר כ"א ד'), "ויסעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ אדום ותקצר נפש העם בדרך וידבר העם באלקים ובמשה וגו'", ועבור זה נשלחו עליהם הנחשים השרפים, כדכתיב (שם) "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל. ויבוא העם אל משה. ויאמרו חטאנו, כי דברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש, ויתפלל משה בעד העם".

וע' בפירושו אור החיים הק' שם (במדבר כ"א - ה') שהתרעומות של כלל ישראל אז לא היו מעבר להתמרמות על קשיי החיים בלבד, וז"ל:

ונראה כי דבריהם כאן לא היו ... כדרך שאמרו במרגלים (במדבר י"ד - ג, ד') "וְלָמָּה ה' מְבִיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפֵּל בְּחָרֶב וּגו' נִתְּנָה רֵאשׁ וְנִשְׁוֶבָה מִצְרָיִם", אלא כמי שמתרעם על חבירו אשר לא טוב עשה, וזה יקרא "מדברי לשון הרע". ולזה שלח ה' בהם נחשים מדה כנגד מדה, כאומרם ז"ל (תענית ח') שאלו לנחש ... מה הנאה יש לך? [ע"ש שבעל לשון הרע דומה לנחש שנושך אף שאין לו הנאה גשמית מהנשיכה] וכו'.⁴⁸

שלמה המלך אמר במשלי (י"ב - י"ח): "יש בוטָה פְּמִדְקוֹת חָרָב, וְלִשׁוֹן חֲכָמִים מְרַפָּא". פשוטו של המקרא הוא, שיש אנשים המדברים דיבורים חריפים ובהם מזיקים ומצערים בני אדם כאלו דוקרים בהם חרב, ולא כן דרך החכמים שכל דבריהם רפואה, שהם משתדלים לעודד ולרומם את הבריות. הרב אביגדור מילר זצ"ל היה אומר שדבר זה לא נאמר רק בצורת דבורו של האדם עם אנשים אחרים, אלא גם ביחס של האדם כלפי עצמו, שיש מי שבוטה דברים וכאילו דוקר

48. וע"ע רמב"ן במדבר (י"א - א'): ואמר "כמתאוננים", כי היו מדברים במר נפשם כאשר יעשו הכואבים - והיה רע בעיני ה', שהיה להם ללכת אחריי בשמחה ובטוב לבב מרוב כל טובה אשר נתן להם, והם היו כאנוסים ומוכרחין מתאוננים ומתרעמים על ענינם ... על חסרון הנאותיהם במדבר, וישבו עוד לעשות כענין ההוא, ולא לקחו מוסר על אש השם שבערה במ.

חרב בעצמו, שהוא מזיק לעצמו, למצב רוחו, לבריאותו ולהכרתו ברבש"ע על ידי רוב תלונותיו ונרגנותו. אולם "לשון חכמים מרפא", חכמים תמיד אומרים לאחרים וגם לעצמם רק דברים מעודדים המעוררים היבט טוב ומואר על העולם ובטחון בה', ובזה מרפאים גם את עצמם וגם אחרים.⁴⁹

היסוד שעליו מושתתת קבלת קשיי החיים בצורה נכונה, הוא ההכרה המוחשית במה שאמור לעיל, שמידת הדין מקורה לגמרי במידת החסד, ולא באכזריות ח"ו. כל הבריאה כולה בלי יוצא מן הכלל, ואף המציאות של מידת הדין הקשה ביותר, נוצרה אך ורק לטובתנו להתחסד אתנו, כפי שמובא במדרש רבה (במדבר י"ז - ג'):

אמר רבי שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהן עושין למדת הדין כאילו אכזרי.

ליקוי התרעומת

החפץ חיים זצ"ל:

המתרעם על גורלו אינו מתאים להיות משפיע רוחני

הגה"צ ר' אליעזר שולביץ זצ"ל פנה פעם לחפץ חיים זצ"ל להציע מועמד להיות משפיע רוחני בישיבת לומזה. החפץ חיים המליץ על תלמיד חכם אחד והוסיף קילוסים ודברי הערכה חמים על המועמד. זמן מה אחרי זה, באמצע חול המועד, התקבל מכתב דחוף מהחפץ חיים שהוא חוזר בו מההמלצה. מרוב תמיהתו החליט הרב אליעזר לנסוע אל החפץ חיים לברר את הענין. החפץ חיים הסביר לו שאחרי שהוא שלח את המכתב הראשון נזדמן איש זה לביתו והוא התאונן והתמרמר בפניו על מצבו ועל קשי גורלו. "כיון שראיתי שהוא מהמתרעמים הבנתי שהוא אינו מתאים כלל להשפיע על התלמידים בכיוון התורה והיראה".⁵⁰

49. ספר שערי אורה ח"א עמ' קל"א.

50. המאורות הגדולים (החפץ חיים אות ו' - תוה"ד)

5. בכי אינו רגש שלילי

יש להוסיף בענין זה, שאף שכנ"ל תרעומת היא דבר שלילי ביותר, בכי אינו רגש שלילי, אלא תגובה רצויה ונכונה. כמו שכתב הרדב"ז (שו"ת ח"ג תתקפ"ה [תקנ"ה]) שנשאל על אדם שמת לו בן ולא הוריד עליו דמעות, אם היא מדה טובה או לא. והשיב:

זו מידה רעה, מורה על קושי הלב ורוע תכונת הנפש. והיא מידת אכזריות, והיא דרך הפילוסופים ... אלא ראוי להתאונן ולקונן וגם להתאבל על מעשיו, שנאמר 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו'. והבוכה ומתאבל ומוריד דמעות על קרוביו ומכל שכן על אדם כשר, זו מידת חסידים ונביאים ואנשי מעשה. ומורה על טהרת נפשו והכנעת לבבו לפני קונו ויתברך. ויתאונן על חטאיו ויתאבל על מעשיו אשר היו לזה סיבה וכו'.

דברי הרדב"ז נהירים מאד, שהרי כמו ילד הנענש על ידי רבו, התגובה הרצויה אינה שהוא יישאר אדיש וייתייחס לכך כאילו לא קרה דבר, אלא מתבקש ממנו להיכנע ואף לבכות, כדי שהמסר שבשבילו ניתנה המכה יכנס ללבו ועל ידי זה ישנה את התנהגותו. בדומה לכך, אין הדבר הוגן להתייחס באדישות לייסורים. אף שמצוה עלינו לקבל את הכל בשמחה, מכל מקום יש להרגיש את הכאב, להיכנע, לפשפש במעשים ולתקנם.⁵¹

כמו כן ברור מדברי חז"ל שבכי אינו סתירה לקבלת ייסורים באהבה, שכן אפילו אברהם אבינו בשעת העקידה - שהיא הדוגמה הנעלה ביותר של קבלת רצון ה' בצורה הרצויה - זלגו עיניו דמעות. כפי שמובא במדרש רבה בראשית (נ"ו - ח'):

"וישלח אברהם את ידו" הוא שולח יד ליטול את הסכין, ועיניו מורידות דמעות ונופלות דמעות לעיניו של יצחק מרחמנותו של אבא, ואף על פי כן הלב שמח לעשות רצון יוצרו.

אולם, כמובן, הבכי צריך להיות מאוזן, ויש להיזהר לא לתת לרגשות הכאב והבכי לצאת מהגבולות הראויים, כמו שמובא בגמרא מועד קטן (דף כ"ז ע"ב):

אמר רב יהודה אמר רב כל המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה [פי': מי שבוכה יותר מדאי על מת, עתיד הוא לבכות על עוד מת ח"ו. ריטב"א: שנראה כמי שמתאונן על הדיין, וקורא תגר, ולפיכך פנקסו נפתחת לפניו והולך. עיין יעקב: מעין שכתוב על דור המדבר (תענית כ"ט ע"א); "אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות."]. ... שלשה ימים לבכי, ושבעה להספד, ושלושים לגיהוץ ולתספורת, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אי אתם רחמנים בו יותר ממני.

51. כ"כ ס' הישר לר"ת מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' צ"ח.

6. ייכנע ויטיב את מעשיו

כאשר רח"ל מגיעה לאדם צרה, עליו לשים לב שיש כאן מסר מן השמים שנדרש ממנו להיכנע ולפשפש במעשיו ולתקנם, כפי שמובא במסכת ברכות דף ה' ע"א:

אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו, יפשפש במעשיו שנאמר (איכה ג' מ') "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'".

ומובא בתנא דבי אליהו, שעל אף שטבעו של האדם הוא לחשוב שמעשיו מתוקנים ואין בהם דופי, כאשר מגיעים לו ח"ו קשיים בחיים, הרי זה סימן שהקב"ה מעורר אותו לשפר את מעשיו, ושביכלתו להתעלות ולהתקרב אליו ית' עוד יותר ממה שהשיג עד עכשיו. וז"ל תנא דבי אליהו (רבה פרק י"ח):

עושה אדם כל מה שהוא עושה ובאו עליו יסורין ... לא יאמר בלבו, "אני צדיק אני ישר גומל חסדים אני, עלי יבאו יסורין?!" ... אלא יסתכל אדם בעצמו ויודיע לעצמו שלא לשום אדם נושא הקב"ה פנים, שנאמר (שמות ד') "בני בכורי ישראל" [הש"ת מוכיח ישראל כאב את בן ירצה (ישועות יעקב)] ולהלן הוא אומר (דברים י"ד) "בנים אתם לה' אלהיכם", כשהוא מייסרן אינו מייסרן אלא לאמיתן [שילכו בתורתו באמת (ישועות יעקב)] שנאמר (דברים ח') "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוךך מיסרך".

ויזכור האדם שאף לגדולי עולם המרוממים והצדיקים ביותר הגיעו יסורים מחמת עונותיהם, כפי שמובא בפסיקתא רבתי פרשה מ"ז:

אשרי אדם שנגעו בו ייסורים וכבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין. ... כיון שהגיעו אותו ייסורים [לאיוב], התחיל מבעט ... אמר לו הקדוש ברוך הוא למה אתה קורא תגר שהגיעוך הייסורים?

שמה אתה גדול מן האדם יציר כפוי, שעל מצוה אחת שביטל, גזרתי עליו מיתה ועל תולדותיו - ולא קרא תגר?

אלא אתה גדול מן אברהם שנסייתי אותו כמה נסיונות, על שאמר "במה אדע" (בראשית ט"ו ח') אמרתי לו "ידע תדע כי גר יהיה זרעך" (שם שם - י"ג) - ולא קרא תגר?

אלא אתה גדול מיצחק, על שאהב את עשו הכהיתי את עיניו "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" (שם כ"ג א')?

אלא גדול אתה מן משה, שעל ידי שאמר "שמעו נא המורים" (במדבר כ' - י') גזרתי עליו שלא יכנס לארץ - ולא קרא תגר?

אלא גדול אתה מן אהרן שלא חילקתי כבוד לבריות בעולם כיוצא בו, שהיה לבוש שמונה לבושי קודש ונכנס לבית קדשי הקדשים ומלאכי השרת בורחים מלפניו ... ואחר כל הכבוד הזה כשנכנסו בניו להקריב לפני שלא ברשות לא הקפתי להם ...?

וכאשר ימצא האדם מה לתקן אז יחוש את האהבה הגדולה של הקב"ה שכיוון אותו לתיקון זה וקירבו על ידו אליו, כמו שמובא בספר טובי חיים על תנא דבי אליהו (י"ח, ל') בשם הגר"ז:

עצה היעוצה [איך] לקבל [את קשיי החיים] באהבה, היא עצת ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו, וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים, ויראה לעין גודל אהבתו [של השי"ת] אליו המקלקלת השורה. כמשל למלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו, כמ"ש (ישעיה ד', ד) "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון ואת דמי ירושלם ידח מקרבה ברוח משפט וברוח בער". ו[אז] כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים, אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים כולם, כמ"ש (תהילים לו) "מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון. ירוין מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם. כי עמך מקור חיים באורך נראה אור". (תהילים סג) "כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך", ... ואז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחינת אהבה מגולה, אשר היתה תחלה מלובשת ומסותרת בתוכחה מגולה, ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינין.

התשובה וההתקרבות לה' שמשיג האדם כתוצאה מהיסורים, הן תועלת גדולה ששוה אלף מונים את כל הכאב שנגרם על ידם, והן גורמות לנחת רוח גדולה למעלה, שהצרה שהובאה לעולם השיגה את מטרתה ולא היתה לבטלה, כמו שכתב רש"י (משלי כ"א, ט"ו):

"שִׁמְחָה לְצַדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט [רש"י: שמחה להקב"ה לעשות דין בצדיקים כדי לזכותם לחיי העולם הבא. ושמחה לצדיק [לצדיקים] שהקב"ה מביא יסורין עליהם כדי שיזכו לעולם הבא.], וּמִחֲתָה [ל' שָׁבַר (קלקול חסר תועלת)] לְפַעְלֵי אָוֶן [רש"י: לפי שאין נותנין לב לשוב, ואין היסורין מועילין להן, ומצטערין ולא להועיל]."

התגובה הנכונה לקשיי החיים היא כנ"ל, לחפש דברים הטעונים תיקון ודרכים שבידו לשפר בהן את מעשיו ואת קרבתו לה', ולא רק לחוש רגשי אשמה, דיכאון ויאוש ח"ו, שאינם מובילים למטרה הרצויה. ביחד עם חיפוש זה יש לחוש בחסד הגדול של השי"ת, שהרי מי שחטא נגד מלך ממלכי המלכים שהוא אלוקים קדוש ונורא, אפילו אם הוא חטא בחטא קטן בלבד הרי אין גבול לחומרת מרידתו, שלפי מידת הדין "נפש החוטאת היא תמות" (ירושלמי מכות ב' ו'). על כן עליו להודות ולהלל להשי"ת על רחמיו העצומים שלא הגיעו עליו צרות קשות הרבה יותר, שבאמת ראויות להגיע אליו לפי שורת הדין. כמו שמובא בתנא דבי אליהו רבה (פרק כ"ז):

אם יש באדם דברי תורה ויסורין באין עליו, לבו מתיישב עליו [שאינו מהרהר אחר מדותיו יתברך (ישועת יעקב)], **אבל אם אין באדם דברי תורה ויסורין באין עליו לבו מתמרמר עליו** [מהרהר וקורא תגר על מדותיו יתברך (ישועת יעקב)]. **אלא כיצד יעשה** [החכם כשמגיעות עליו צרות]? **יצדיק עליו את הדין. הא כיצד? אלא אם הוא רעב וצמא וערום ואין לו מזונות רק שהוא חי וקיים על פני האדמה בלחם צר ובמים לחץ בעירום ובחוסר כל, יאמר** [על לבו (ישועת יעקב)] ... **כתוב בתורה (דברים כ"ח)** "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעירום ובחוסר כל, ונתן עול ברזל על צוארך עד השמידו אותך". **על כן יתברך וישתבח המלך הגדול והקדוש שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים ברוך הוא וברוך שמו לעלם ולעלמי עדי עד, שנתן לי חיים בעולם, ולא השמיד אותי מעל פני האדמה.**

מי שמודע לחטאיו וחומרם יודה להקב"ה שמשאירו בחיים, ולא יתרעם על שאין לו יותר נוחיות בחיים. כמו שמובא בגמרא קידושין (דף פ' ע"ב):

"מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" ... ההוא במתרעם על מדותיו כתיב, והכי קאמר מה יתרעם על מדותיו וכי גבר על חטאיו? דיו חיים שנתתי לו!
 [רש"י: "מה יתאונן אדם חי" - למה יתאונן אדם חי, למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים ... וכי גבר על חטאיו - שלא חטא לי ובצדקתו הוא חי, בתמיהה].

נמצא, ששורש כל התרעומות והתלונות על קשיי מצבי החיים הוא חוסר ההכרה בטובה המופלאה של מתנת החיים שקיבלנו - להיות בתוכנית החסד הנפלאה של השי"ת שבשבילה הוא ברא את כל העולם המרהיב שלנו - מתנה שלפי מעשינו אינה מגיעה לנו כלל.

תרופת הפלא

ספור מובא בספרים קדומים על הדרך הרצויה להתייחס לקשיי החיים⁵²

פעם היה רופא חכם שקצף עליו המלך, ושמוהו בבית הכלא במקום צר כקבר. ויאסרוהו בנחשתיים, וישימו עול ברזל על צווארו, ויפשיטוהו בגדיו, וילבישוהו בלויי סחבות, ויתנו לו מזונותיו דבר יום ביומו לחם שעורים וקיתון מים. לאחר זמן רב שהיה כלוא בבית הסוהר, באו קרוביו לבקרו ומצאוהו בפנים שוחקות וצהובות. ראו שלא נפל ברוחו, ולא היה ניכר עליו שום סימני צער וסבל כמו שאר האסירים. הדבר היה לפלא בעיניהם וביקשו ממנו לגלות להם סוד הדבר.

הרופא אמר להם, "הכנתי לעצמי מרקחת פלאית מחמשה סממנים, והם:

1. הסממן הראשון הוא הידיעה **שלטובתי הקב"ה מייסרני** - אני יודע שהקב"ה מביא עלי ייסורים כדי לתקן אותי בעולם הזה, שאזכה על ידם לחיים מאושרים בעולם הבא. וידוע לי שכאשר אחזק בליבי הכרה זו, תגביר תועלת זו ותחשב לזכות גדולה למעלה.

2. הסממן השני הוא ההכרה **ש"ישועת ה' כהרף עין"** - אני יודע שבכוח השי"ת להצילני גם מיד המלך, "כי פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו". הרי כוחו של הבורא יתברך גדול ועצום לאין שיעור מכוחו של המלך ששם אותי בכלא, ואם השי"ת ירצה לא אצטרך לשהות כאן יותר. והנה חנון ורחום ה' וניחם על הרעה, ובאותו רגע שתסתיים תועלת הצרה, מיד הוא ישלח את ישועתי.

3. הסממן השלישי הוא הידיעה שחטאי גרמו לצרות אלו, שהרי "אין יסורים בלא חטא"⁵³ ועל כן אני עצמי סיבה לכך. וכיון שכן, **מוטל עלי לתקן את מעשי**, ובכך אני עוסק.

52. מובא (בנוסחאות שונים) מנורת המאור (אלנקה), יש נוחלין (לאביו של השל"ה), תולדות אדם (ח"ב עמ' 62), ספר משפט צדק (מו' טובך יביעו ח"ב עמ' קמ"ח - תוה"ד)

53. ע' גמ' שבת נ"ה ע"ב שהגמרא מסיקה שיש יסורין בלא עון, אולם הכוונה שם היינו בלי עון אישי של האדם, אבל הסיבה לכל הייסורים ומיתה היא חטאו של אדם הראשון (ועוד חטאים שנתוספו בדורות שאחריו) שעדיין שורשיו מקננים בנו [כ"כ בספר מחשבות חרוץ אות י"א].

4. הסממן הרביעי הוא הידיעה שאילולי חסדי ה' היו מגיעות עלי הרבה יותר צרות: אם מעונה אני בכבלי ברזל, היה אפשר שהיו מכים אותי בשוטים. אם מאכלי לחם שעורים, היה אפשר שלא יתנו לי לא חטים ולא שעורים. והרי יש ייסורים שהולכים וגדלים שאומר האדם הלוואי שהיו לי עתה ייסורים רק כבראשונה.

5. הסממן החמישי הוא ההכרה שתרעומות והתלוננות הן לגמרי חסרי תועלת - הרי גזירת המלך היא עלי ואין בכוחי להסירה. עגמת נפש וכעס רק מזיקים לאדם ברוח ובגשם, ולמה אוסיף נזק לעצמי על הצרה הקיימת?⁵⁴

ערכתי שיקוי מסממנים אלו, ואני שותה מעט ממנו בכל יום. תרופה נפלאה זו היא שמאירה את עיניי ומרפאת לכל מכאובי.

7. להרגיש את אהבת השי"ת אף בתוך הצרה

פעמים רבות כשמגיעה לאדם צרה הוא מרגיש שהקב"ה עזב אותו ושהצרה היא סימן שהקב"ה אינו אוהבו. דבר זה הוא טעות מובהקת.

המתבונן בפסוקי המזמור (תהלים כ"ג) "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" יבחין בדבר הטעון הסבר. בתחילת המזמור, דוד המלך מדבר על ה' בלשון נסתר "ה' רעי לא אֶחָסֵר, בְּנְאוֹת דָּשָׁא יִרְבִּיצֵנִי עַל מֵי מְנַחֹת יִנְהַלֵּנִי. נִפְשִׁי יִשׁוּבֵב יִנְחַנֵּנִי בְּמַעְגְלֵי צֶדֶק לְמַעַן שְׂמוֹ". אולם בהמשך, כאשר הוא מתאר את מצביו הצרה והמצוקה שהוא עבר - "גַּם כִּי אֶלֶף בָּגִיא צִלְמָנוֹת ... - הוא משנה את צורת הכתיבה ומתחיל לדבר על ה' בלשון נוכח "לֹא אֵירָא רָע כִּי אִתָּה עֲמָדִי שֶׁבֶטְרָךְ וּמִשְׁעֵנֶיךָ הִמָּה יִנְחַמְנִי ...". מה פשר השינוי הזה?

54. סממן זה מובא בספר תולדת אדם, ולא בטובך יביעו (ששם אות 2 מחולק לשתיים). ונראה שאחד מהמעתיקים השמיטו כיון שאינו נראה כסממן רוחני. אמנם נראה שיש בו דבר עמוק ואמיתי. שכן מלבד הסיבות לא לכעוס ולהתעצבן שהן מובנות לנשמת האדם, עליו להתייחס גם לחלקים הנמוכים של הנפש (שהם אלו שכועסים) ולתת להם להבין שהכעס והעצבנות הם חסרי תועלת לחלוטין ואינם מועילים כלל גם לגוף, כדי שגם הם יצטרפו לרגשי הנשמה. התרכזות על היבט זה היא חלק חשוב מעבודת ה' מושלמת, שהיא שיתוף כל חלקי הנפש בקבלת רצון ה' באהבה (מעין אריכות דברי יעקב לנשיו בראשית ל"א בקיום צווי ה' לעזוב את בית אביהן, ע"ש). יש לשים לב, שכדי לעזור לנו להצליח במשימה החשובה הזאת סידר הקב"ה בחסדו את העולם כך שהמבט הנכון של קבלת יסורים באהבה מבחינה רוחנית, הוא גם המבט הבריא לגוף והמועיל ביותר מבחינה גשמית.

יש כאן מסר חשוב ביותר. בתקופות הקשות שלנו, נדמה לנו שהשי"ת אינו אתנו, וזו טעות גדולה. המציאות היא ממש הפוכה! דווקא אז מחבק הקב"ה אותנו יותר מבכל תקופה אחרת! ביחוד אז הוא נמצא לצידנו וחווה ביחד אתנו את כל הצער והכאבים שלנו, אף אם איננו רואים זאת בעיני הבשר שלנו. כאשר יש לאב ילד אחד מבין ילדיו הסובל כאבים גדולים, כל מעיניו עליו, הוא מרחם עליו, מתקרב אליו ומשתדל לעזור לו. כך גם האדם שהוא בצער מקבל התייחסות מיוחדת ממנו ית'. הוא זוכה לקרבה גדולה, להיות צמוד אל הקב"ה הנמצא לידו ממש באופן מוחש בעת צרתו, אם הוא רק ישתדל להרגישו.

בני קהלת בריסק, בראשות רבם הגאון הגדול המהרי"ל דיסקין זצ"ל, הפגינו פעם נגד יהודי שחילל שבת בפרהסיא. המשטרה תפסה את ראש הקהל ואסרה אותו. הוא ישב בצינוק, בודד, שבור ורצוץ ולא ידע את נפשו מרוב צער. לפתע, נפתחה הדלת ובפתח עמד רבו הגדול הרב יהושע ליב דיסקין, שגם אותו החליטו השלטונות לעצור ביחד איתו. מצב רוחו התהפך לפתע מקצה אל קצה, הוא שמח ביותר על הזכות שנקלעה לידו להיות עם המרא דאתרא הגדול בתא אחד. הוא אמר למהרי"ל דיסקין שעכשיו התחדש לו פירושו של הפסוק (ישעיה ס"ג - ט') "בכל צרתם לו צר" שאומרת הגמרא (סוטה ל"א ע"א) שכאשר כואב לנו גם השי"ת משתתף איתנו בצרתנו וחש כביכול ביחד אתנו, לא פחות ממנו, את כל הצער שיש לנו - היינו שהקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול מגיע ל"בית הסוהר שלנו" להשתתף אתנו בצערנו.

הקב"ה אינו רק משתתף בצרותינו בלבד, אלא עצם הצרה היא תולדה של אהבתו המיוחדת של הקב"ה אלינו ורחמנותו עלינו, כמו שכתוב (דברים ח' - ה') "וַיִּדְעֶתָ עִם לְבַבְךָ פִּי פֶּאֶשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֵיךָ מִיִּסְרֶךָ". כמו שכתוב במשלי (ג' - י"ב) "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה". מפרש המלבי"ם שהתוכחה של ה' היא סימן לאהבתו לאדם, שכן מחמת אהבתו אליו הוא דואג לעזור לו להיטיב את דרכו ולקרבו אליו, כמו אב המשתדל להעלות את בנו ממדרגה למדרגה ולמנעו ממכשולים מחמת גודל אהבתו אליו. ודוקא את הבן שהוא אוהב יותר הוא יוכיח יותר כמו שכתב שם רבנו יונה, "אם יש לאב בנים הרבה, הבן אשר יאהב וירצה מכל בניו אותו יוכיח מכולם וישקוד על מוסרו, למען יהיה כולו יפה במדתו ומום אין בו, על כן יוכיח הש"י את אשר יאהב מיתר ההמון". אכן, אין לאדם אוהב יותר גדול מהקב"ה, ומתוך אהבה מופלגת זו הוא שולח לו את הייסורים, כלשון הריב"ן בפירושו עה"פ במשלי (כ"ז - ו') "נאמנים פצעי אוהב" וז"ל: "שאין לאדם אוהב גדול מהקב"ה, לכן ראוי שיקבל את פצעיו באהבה וברצון".

הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל המחיש ענין זה באמצעות משל נפלא:

ילד איבד פעם את דרכו ביער. הזמן חלף והוא כבר התמלא חרדה איזומה שח"ו לא יצליח לצאת ממנו בשלום. פתאום, הוא הרגיש מאחוריו סטירת לחי. הוא פנה אחורה בבהילות - וראה את אביו! אביו טרח להגיע עד לכאן להצילו ממצבו המסוכן! הוא מבין מיד שהסטירה ניתנה כדי לעוצרו מלהמשיך להתקדם בדרך שגויה בתוך איזור מסוכן. ... שמחתו לראות את אביו ובישועתו הגדולה משכיחה לגמרי את כאבה של המכה. הוא משמיע קריאות גיל, מחבק ומנשק את אביו מתוך הודיה נרגשת שהצילו ממבוכתו. כאלו ממש הם כל הייסורים הפוגעים בנו רח"ל. הם סימן שהשי"ת רואה שטעינו בדרך, והוא בא להנחותנו ולהחזירנו לנתיב המוליך ליעד הנכסף של חיינו ושל הבריאה כולה. כל מכה שאנו מקבלים היא סימן שהקב"ה לא עוזב אותנו להמשיך לטעות בשבילי החיים.⁵⁵

היינו שמחים בייסורים לא פחות מילד זה, אם היינו מבינים שאין כאן שנאה ח"ו, אלא אהבה וחמלה מופלגת, ומטרתן של כל הבעיות היא להנחותנו ולהביאנו לדרך הנכונה והרצויה בחיים. וכן כתוב בתנא דבי אליהו (רבה פרק י"ח), שאם אדם היה מכיר את התועלת הנפלאה של הייסורים הוא היה מודה, מהלל ומשבח להקב"ה על טובתם הגדולה. וז"ל:

"קומי רני בלילה וגו'" אין "רוני" זו אלא הודאת היסורין [לשבח להקב"ה על ששלח עליו היסורין למרק עונותיו (ישועות יעקב)]. כיצד? עושה אדם כל מה שהוא עושה ובאו עליו יסורין, יעמוד בחצי הלילה וישבח ויברך וירומם ויגדל ויקדש לשמו של מי שאמר והיה העולם ברוך הוא, שנאמר (תהלים קי"ט) "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך" ... כשבאו עליו יסורין לטובתו הם באים עליו, כדי להציל מידיו כל מה שעשה [נמציל את גופו בעולם הזה שלא ימות בלא זמנו, ומציל את נשמתו מן הגיהנם (טובי חיים)]. ... שנאמר (דברים ח') "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוך מיסרך".

אף אדם שחטא חטאים גדולים, וחושב שלא יתכן שהקב"ה עדיין אוהב אותו - עליו לדעת שאהבתו של הקב"ה היא לכל אחד בלי יוצא מן הכלל, אפילו לרשעים הגדולים ביותר. דבר זה מפורש בספר יונה. שם גילה הקב"ה ליונה את העוצמה הנוראה של הכאב שלו כביכול להעניש את אנשי נינוה - אנשים ש"עלתה רעתם" למעלה עד כדי כך שיצא גזר דינם לכיליון. הקב"ה חשף ליונה שהכאב שלו לעשות זאת אינו פחות מהצער שיונה הצטער אז על איבוד הקיקיון.

55. ספר בדרך עץ החיים (עמ' 540) (מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' ע"ח).

תוקף עוצמת כאבו של יונה מפורש שם בפסוק: "ויתעלף וישאל את נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי ... חרה לי עד מות". לכאורה יש כאן תיאור של הצער הגדול ביותר שאדם מסוגל לסבול ולדמות בעולם הזה. נמצא שצער עצום זה מרגיש השי"ת, כביכול, בצרתו של כל אדם, אפילו של רשע גמור! זה הוא תוקף הרחמים של השי"ת על כל אחד ואחד מאתנו. על רחמים מופלגים אלו נאמר "ורחמיו על כל מעשיו".

אהבת ה' אף בתוך צרה

הרב יצחק הוטנר זצ"ל:

גם "הכוני פצעוני" כתוב ב"שיר השירים"

לרב יצחק הוטנר זצ"ל היו פעם ייסורים קשים ביותר, והרב שלמה וולכה זצ"ל הגיע אליו לעודדו ולנחמו. אמר לו הרב הוטנר: "אינני צריך שתנחם אותי, הרי גם 'הכוני פצעוני' מופיע בשיר השירים!".

ילקוט לקח טוב:

הקב"ה מרחם על האדם הרבה יותר מכל אנשי העולם

בתו של אחד מגדולי הדור זצ"ל שנתאלמנה בגיל צעיר, נשאלה: במה ניחמך אביך לאחר מות בעלך? האשה השיבה שלאחר תום ה"שבעה" אמר לה בזה הלשון: "ראית מה רבו האנשים אשר באו לנחם אותך בימי אבלך, כולם מרחמים עליך מאד. אך דעי לך שהקב"ה מרחם עליך הרבה יותר מכל מה שכל אלה מרחמים עליך!"⁵⁶

החפץ חיים זצ"ל:

כל אהבה שאינה מוסיפה אהבת ה', מתחרה בה ומורידה ממנה

מסופר על אשה צדיקה במדינת ספרד בתקופת גזירות השמד (בשנת רנ"ב), ששחטו ערלי לב את שני בניה הנאהבים והנעימים על קידוש ה', לעיניה. באותה מעמד היא הרימה את עיניה לשמים ואמרה "ה' אלוקי! מעודי אהבתי אותך, אמנם כל זמן שצאצאי האהובים חיו על פני האדמה אולי לא אהבתי אותך אהבה שלמה בכל לבי, כי גם לאהבת פְּנֵי נתתי מקום בלבי. אבל כעת, אשר בניי כבר אינם, הנני מפנה את כל לבי להיות משכן לאהבתך. ועכשיו הנני מקבלת על עצמי למלאות את כל לבי באהבתך ולקיים את המקרא "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך".⁵⁷

החפץ חיים סיפר סיפור זה בהספד אחרי פטירת בנו חביבו ר' אברהם זצ"ל בדמי ימיו, וסיים והכריז בהתרגשות: "ריבונו של עולם! את האהבה שאהבתי עד עתה את בני הריני מוסר מעתה לך!"⁵⁸

8. הרגש הנעלה של "שיתוף שם שמים בצערו"

המדרש שוחר טוב מביא על הפסוק "יענך ה' ביום צרה" (תהלים כ'), משל לאם שכעסה על בְּתָהּ ועלתה לגור לבדה בעליית הבית. במשך הזמן עמדה הבת ללדת ותכפוף חבלי הלידה. שמעה אותה האם בוכה, והתחילה גם היא לבכות איתה. שאלו אותה השכנות "מדוע את בוכה, הרי את כועסת עליה?" ענתה האם, "אפילו שאני כועסת עליה, הרי הכאב שלה הוא הכאב שלי - בתי יולדת בצער! אף על פי שהכעיסה אותי ... צרת בתי שלי היא". אומר המדרש, שבדומה לכך אחרי חורבן בית המקדש, אף שיש נתק בין השי"ת לעם ישראל, בשעה שאנו בצער כל הניתוקים נעלמים והשי"ת כביכול מזדהה אתנו ובוכה ביחד אתנו על הצער שלנו, כמו שכתוב "עמו אנכי בצרה".

מוסיף המדרש ואומר, שבזמן שיש צרה לעם ישראל התגובה הרצויה ביותר שלהם היא ש"ישתפו את כבודי עמהם" ואז ה' יענה להם, כמו שכתוב "עמו אנכי בצרה - אחלצהו ואכבדהו".

57. ספר תולדות אדם ח"ב פ"ד.

58. ספר החפץ חיים חייו ופעליו (א' - רמ"ח).

וז"ל המדרש:

**אמר הקב"ה בשעה שמגעת צרה לישראל והם מבקשים אותי, ויהיו משתפים
כבודי עמהם, באותה שעה אני עונה אותם, שנאמר "יקראני ואענהו", אימתי,
כי "עמו אנכי בצרה".**

מסבירים מפרשי המדרש (והערה"ש או"ח קל"ב - ה') שהכוונה היא שכאשר האדם יתפלל על הצער האישי שלו ובמקביל גם על הצער, כביכול, של השי"ת מחילול ה' שיש בבריאה ומהמצב הירוד של כבוד שמים הקיים, ה' יקבל את תפילותיו ויסלק את צרותיו. על תפילה כזו נאמר "יקראני ואענהו" שהקב"ה יקבל את תפילותיו כיון ש"עמו אנכי בצרה", שהאדם מזדהה עם הצער כביכול של השי"ת ומשתף כבוד שמים בצרתו.

כמתואר במשל הנ"ל של המדרש, כאשר הבת בוכה מרוב צער, כל הכעס והרוגז של האם נשכחים והיא משתתפת בצערה של הבת. יתכן שמרוב הזדהות איתה היא אפילו תרד למטה לעזור לה, ויש אף אפשרות שאירוע זה יגרום להשבת השלום ביניהן. בדומה לכך, כאשר ח"ו יש נתק כביכול בין השי"ת והאדם, עת צרה היא הזדמנות לגשר בין המרוחקים ולסלק ניתוקים אלו. וכמו שבשמים מרגישים את הכאב שלנו, יש לנו אפשרות להרגיש את רגשות עומק הנשמה של הזדהות עם צער השכינה. בשעת צרה נפתחים השערים לחוש רגשות עמוקים אלו, אף כאשר בדרך כלל הם רחוקים מאיתנו. על כן, יש אפשרות להשתמש בצרה לסלק את הניתוקים ולהחזיר את השלום בינינו ובין אבינו שבשמים, שכמו שהוא מזדהה אתנו גם אנחנו נזדהה כביכול אתו. דבר זה ירים את האדם מעל הנהגת הדינים הקשים רח"ל שהם תולדות הנתק שבין האדם והשי"ת אשר הוא מקורה של כל צרה, והוא יזכה לישועות גדולות "יקראני ואענהו - עמו אנכי בצרה".

נמצא, שכאשר האדם מרגיש כאב רח"ל, התגובה הרצויה והנעלה ביותר היא לעורר במקביל את הרגשת עומק הנשמה של הכאב הגדול שיש לרבש"ע כביכול מצרה זו - על כך שבניו האהובים צריכים לעבור חוויות קשות כאלו. וכן יש לחוש את הכאב הגדול של חילול השם הגדול הנגרם על ידי כל הצרות שבעולם שבמקום ש"יתגדל ויתקדש שמייה רבא" הרי רחמנא ליצלן "מתקטן ומתחלל שמייה רבא ...". וכל זאת באשמתנו, שאנחנו גרמנו לכך על ידי חטאינו (הפרטיים, ובכך שעוד לא תיקנו את חטאי דורות הקדומים, כמו חטאם של אדם וחווה ששורשי עוד מקננים בנו).

נמצא, שכשם שיש זמנים מסוימים שבהם ישנה אפשרות לאדם להרגיש יותר בקלות את כאב השכינה, כגון בחצות הלילה שבו הצדיקים שופכים את לבם ומתפללים על כך, כן בכל פעם שהאדם חש כאב וצער, יש לו אפשרות לעורר את הכאב הגדול של הנשמה מצער השכינה על הצרה הזאת, על כל הצרות בעולם, ועל חילול ה' הקיים בבריאה. כמו שיש "תקון חצות" יש

בדומה לו "תקון צרה", שכאשר האדם מרגיש כאב אישי יש לו הזדמנות לסלק את הניתוקים שבלב, ולהחזיר את האחדות בינו לבין אביו שבשמים. אדם המודע להזדמנות זו, יכול להשתמש בכאבים בתור "מעלית" להתקרב על ידם להשי"ת, להגיע לתפלות מרוממות ביותר ולהביא ישועות גדולות לעצמו ולעולם כולו.

דרכי העבודה שלא בעת צרה :

יש לאדם אפשרות להכין את עצמו למצבים קשים בחיים לפני שהם קורים כדי שיהיה מוכן להגיב אליהם בצורה ראויה ונאותה כאשר הם מתרחשים:

1. הפסוק הראשון של קריאת שמע

הזדמנות זמינה שניתן להתכונן על ידה למצבים כאלו, היא בזמן קריאת הפסוק הראשון של קריאת שמע. שיקבל בשעת אמירתו שכל הדברים בחיים האישיים שלו (הקיימים או העלולים לקרות) הנראים בלתי-רצויים ושקשה לו לקבלם, כולם, בלי יוצא מן הכלל, מגיעים ממקור אחד, שהוא רבש"ע שהוא תכלית הטוב. זו היא הכוונה הנכונה של קבלת אחדות ה', שאנו מצהירים בזה, שאין ח"ו שתי רשויות (כמו שהגוים אומרים): אחת, שאחראית על הטוב של הבריאה, ואחת שאחראית על כל הדברים הנראים שליליים בבריאה, אלא שהכל מגיע מרבש"ע אחד שהוא טוב⁵⁹. [התחושה המוטעית שיש דברים בעולם שאינם מתאימים לטוב ה', נובעת מחוסר הכרתנו בתוצאות מקרי החיים החבויות מעיני בני אדם].⁶⁰ נמצא שהכוונה הראויה בפסוק הראשון של קריאת שמע תסייע לאדם לקבל את קשיי החיים באהבה, כמו שהיא תסייע לקיום רצון ה' ומצוותיו באהבה כמבואר בפרק הקודם.

כדי ליישם זאת, כדאי לחשוב בשעת אמירת פסוק זה על דבר מסוים בחיים שקשה לקבל, או דבר העלול להתרחש בעתיד שיהיה קשה לקבל, ולקבל אותו באהבה ובשמחה מתוך אמונה שהוא באמת רק לטובה - ושלא יתכן טוב יותר ממנו (בנסיבות הנוכחיות). כדי להגביר את השפעת המחשבה על חיים המעשיים, רצוי לחשוב גם על הפרעות שגרתיות קטנות שעלולות לתסכל ולהרגיז, ולקבל גם אותן באהבה בזמן קריאת שמע.

59. דעת תבונות ח"א ס"ל מ"ב.

60. נראה שזה הוא יסוד דברי הפוסקים והמקובלים שיקבל הקורא על עצמו מסירות נפש במילת "אחד". ונראה שקבלת קושי אחר בחיים שעומד בפניו באופן מעשי, שקשה לו לקבלו, היא כוונה רצויה לא פחות מקבלה זו.

הרב זלמן מוולאזין זצ"ל היה אומר שכוונה זו באמירת הפסוק הראשון של קריאת שמע היא סוד דרגתו הרמה של רבי עקיבא המתוארת בגמרא ברכות דף ס"א ע"ב. שזה לשון הגמרא:

בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: "רבינו עד כאן?". אמר להם: "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, 'בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך' אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו!".

הסביר רב זלמן, שתלמידי רבי עקיבא שאלו אותו "רבינו עד כאן?" היינו "למדנו רבנו, איך זכית למעלה הנפלאה הזו לקבל עליך עול מלכות שמים בשמחה ובלב שלם אף בעת צרה כזו שאימת ייסורים נוראים והריגה עומדת לפניך?". על זה השיב להם "דעו בניי כי המצב הזה אשר קראני עכשיו לא פחד פתאום הוא לי, שכל ימי הצטערתי על מקרא זה, שמעודי כאשר קראתי קריאת שמע ציירתי בלבי מצב מעין זה של עכשיו, שצרות רבות באות עלי למען קדושת שמו יתברך, וכל כך היה הציור חזק בלבי, עד שהרגשתי כאלו הורגים אותי בפועל ואני מוסר את נפשי עם רגשות אהבה מופלגת אליו ית'. ועל כן, כיון שהורגלתי כך מעודי, עכשיו שבא לידי לא אקיימנה?! ...".⁶¹

2. פרשת העקידה

כאשר האדם אומר את פרשת העקידה ברגש ובהמחשה מליאה כמתואר בפרק הקודם, מתוך נכונות להקריב את הדברים היקרים לו ביותר ואת כל רצונותיו ושאיותיו כדי לגרום נחת רוח לבורא העולם, בכוח אמירתה לרומם את רגשותיו והיבטו, לקבל את כל אירועי החיים באהבה (מלבד החיזוק שניתן לקבל מקריאתו בקיום המצוות בשמחה, כאמור בפרק הקודם).

הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל רבה של ירושלים, בהיותו אברך צעיר שהה לשובעיים במחיצת האדמו"ר בעל "דברי יחזקאל" זצ"ל. הרב דושינסקי אמר שהעבודה שראה שם השפיעה עליו והשאירה עליו רושם עז לכל משך חייו. הוא תיאר לתלמידיו את תפילתיו מלאת הדבקות והיגיעה, ובפרט הצורה שהיה אומר כל בוקר בהתרגשות גדולה את פרשת

העקדה. סערת נפשו הגיעה לשיאה בפסוק "ויקח את המאכלת", עד שהיה מורגש לכל, כאילו רואים ממש עין בעין, את יצחק עקוד ואברהם אבינו שולח את ידו ואוחז במאכלת השחיטה, מוכן ומזומן לעשות רצון בוראו באהבה!⁶²

3. תפילה

המתבונן בתפילת העמידה יראה שכל אחת מהברכות האמצעיות מסיימת בברכה בלשון הווה, כאילו המתפלל כבר קיבל את בקשתו: "גואל ישראל", "רופא חולי עמו ישראל", מברך השנים" וכדומה. ביאור הדבר הוא, שמטרת התפילה היא שעל ידי הבעת כאבו ושפיכת לבו לפני השי"ת, יחתור המתפלל למעמקי פנימיותו - למקום שבו מורגשות מדות הרחמים והחסד של השי"ת שעליהם הוא מתרכז בשעת התפילה. כאשר תושג מטרה זו הוא ירגיש רוגע ובטחון, כאלו שמבוקשיו כבר התמלאו (כפי שמבאר הרמח"ל את ענין התפילה בספרו אדיר במרום, ע' דבריו בהערה⁶³). הישג זה, בכוחו לשנות את מידת הדין השרויה עליו למידת החסד, ובכך לשנות לגמרי את מצבו בחיים. זוהי כוונת שלושת הברכות האחרונות של תפילת העמידה שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ופונה והולך לו" [ברכות דף ל"ד ע"א]. על אף שבקשות המתפלל עדיין לא נענו בצורה גלויה בעולם הזה, על המתפלל לחוש בסיוע התפילה כאילו כבר קיבל את כל מבוקשו, שהרי השי"ת יודע יותר טוב ממנו מה היא טובתו האמיתית, ודואג תמיד לכל צרכיו בצורה הטובה ביותר.

על כן אנו מסיימים את תפילתנו בהודיה לה' "מודים אנחנו לך", מתוך הכרה שבאמת קבלנו כבר את כל מה שאנו צריכים וכל מה שטוב לנו בלי שום מחסור. בתפלות "שים שלום" ו"שלום רב" אנו אומרים שבאמת לא חסרים לנו הדברים שביקשנו עליהם במשך התפילה, שהרי אתה השי"ת יודע ונותן לנו מה שטוב עבורנו באמת. כל מה שחסר לנו הוא רק ה"שלום", שהוא ההתאחדות אתך, שהרצון וה"טוב" שלנו יהיו מאוחדים עם הרצון וה"טוב" שלך, ושנרגיש את הטוב והחסד שלך בכל דבר ובכל המתרחש בעולם. מעין זה גם בתפילת "רצה" אנו אומרים שבאמת כל

⁶² רבינו הקדוש משינוו עמ' רכ"ח.

⁶³ זוהו לשון הרמח"ל בספר אדיר במרום [ח"א - בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא]: "העיקר בתפילה הוא כוונת הלב, ואז ניתן הלב להקב"ה. כי הלא באותו הזמן מסירים ההבנה [אצ"ל הכוונה] מכל ענין אחר, ומישרים אותה אל הקב"ה לבד, כי צריך להסיר כל המחשבות. אך ענין התפילה הוא לבוא לשאול דברים מה ששואלין מלפני המלך. ונמצא שהיא הסרת ההבנה [אצ"ל הכוונה] משאר הדברים, והישרתה אל המלך לקבל הדברים שמבקשים. ואפילו התורה איננה כך, כי אין הכוונה שם אלא לדעת. אבל כאן לוקחין למבט חסד הקב"ה, ונמצא שאילו היא הכוונה בכל השאלות ששואלים ממנו. ועל כן גורמת תיקון זה ממש, שהלב העליון ... יהיה כולו פונה אליו ומנושא ממנו, ואז אין הסטרא אחרא שולטת עוד, ומסיר ממנו העצבון". עכ"ל.

מטרתנו בבקשות התפילה היתה רק לגרום נחת רוח לפניו ית' על ידי עבודת התפילה, ואילולי זה לא היינו מעיזים לבקש דברים נוספים על כל החסדים הרבים שכבר זכינו להם.⁶⁴

נמצא שהתפילה בונה את היחס האישי של האדם לרבש"ע. שכן בלי תפילה, כל החוויות השליליות של החיים עלולות לגרום בהצטברותן מבט כללי שלילי על העולם - וכן ח"ו באופן טבעי גם על בורא העולם. אולם, כאשר האדם מתפלל על כל צרה וצרה המזדמנת רח"ל, הוא מתמודד עם הרגשות אחד לאחד, ועל ידי כך יוכל להגיע להכרה שהכל אכן לטובה. על כן, אף כאשר יש לאדם אפשרות להסיח את דעתו מכל הדברים המפריעים לו בחיים, ולא להתייחס אליהם, הרי על ידי כך תשארנה נקודות אלו בתוך לבו כאירועים שבהם טוב ה' אינו מורגש, והם אף סותרים אותו. על ידי שהוא מעורר את כל הכאב במלוא עצמתו כאשר הוא עומד כביכול לפני ה' בשעת התפילה, הרי הוא מוכרח להתאים את האירוע להכרות שלו בטוב ה' ובאהבתו הגדולה אליו. על ידי עבודה זו, יגיע האדם למצב של אחדות ו"שלום" מושלם עם השי"ת. זוהי העבודה המרוממת של תפילה.

4. אימונים בדברים קלים

יש אפשרות לאדם להתאמן בקבלת רצון ה' באהבה באמצעות מצבי חייו היום יומיים השגרתיים. אם הוא ישתדל לקבל את ההטרדות הקלות הקטנות שקורות לו יום יום, באהבה, יכולתו תתחזק - כמו שריר המתחזק על ידי אימונים - עד שיוכל לקבל אף את המצבים הקשים ביותר, בלי שהם יערערו את מצב רוחו ואת קשרו לה'. עליו לשים לב במשך היום לתגובותיו לדברים המטרידים אותו (אפילו רק טרדה כל דהי), ויעבוד לקבלם באהבה וברצון. אחרי שהוא הצליח בכך, יקל לו לקבל דברים קשים יותר, עד שיהיה באפשרותו לקבל את הכל באהבה מושלמת.

דוגמה להטרדה קטנה שאפשר לעבוד עליה בצורה זו, היא יחסו של האדם למזג אויר גשום. כל אדם הצריך ללכת בדרך בתוך הגשם, חש באופן טבעי קצת התמרמרות על חוסר הנעימות

64. נראה שברכת "רצה" לפי הנוסח שלנו היא במקום ברכת ה"עבודה" המוזכרת במסכת תמיד (ה' - א') שהיו מברכים אחרי העבודה בבית המקדש. וע' רש"י ברכות י"א ע"ב (ד"ה ועבודה) שבבית המקדש אחרי העבודה היו מברכים: "רצה ה' אלהינו עבודת עמך ישראל, ואשי ישראל ותפילתם תקבל ברצון, ברוך המקבל עבודת עמו ישראל ברצון", אי נמי "שאותך לבדך ביראה נעבוד". היינו שאחרי הקרבת הקרבן היו מתפללים שהעבודה שעשו תהיה לנחת רוח לפניו ית'. ובדומה לכך נראה שתפילת "רצה" שאנו אומרים בסוף העמידה נתקנה להיות מקבילה לתפילה זו, ואנו אומרים בה שאחרי כל מה שביקשנו במשך התפילה אין המטרה שלנו לקבל מה שחסר לנו, אלא "רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל ובתפילתם" שהעיקר שיהיה להשי"ת נחת רוח מעבודתנו שהרי הוא ית' אוהב כאשר בניו מתפללים לפניו. ואנו מוסיפים שכיון שכל מטרתנו בתפילה שהתפללנו היא לשם "עבודה" לגרום נחת רוח לפניו ית' ועיקר העבודה חסר לנו היום, על כן אנו מביעים את הכמיהה שנזכה לגרום נחת רוח מושלמת על ידי עבודת בית המקדש "והשב את העבודה לדביר ביתך .. ותחזינה עינינו בשובך לציון ...".

של המזג אויר (עד כדי שהכהן הגדול ביום הכיפורים מתפלל שתפילותיהם של עוברי הדרכים להפסקת הגשם לא יתקבלו [יומא נ"ג ע"ב]). ואכן, יש בפני האדם ההולך בתוך הגשם שתי אפשרויות: הוא יכול לחשוב כמה הגשם מטריד וכמה היה יותר נעים אם היה עכשיו מזג אויר נוח יותר. מחשבות אלו אינן מוסיפות לו ולעולם שום תועלת. לעומת זאת, באפשרותו להתרומם מעל התגובה הטבעית ולשים לב לטוב ה' ולאהבתו לברואיו שמאחורי כל טיפה וטיפה של גשם. בו בזמן שהוא חש את חוסר הנעימות של הגשם השוטף, יעלה על לבו את כל השפע של פירות, ירקות ותבואה שגדלים עכשיו באמצעות הגשם, יחד עם כל הדברים הטובים, מועילים ומהנים שהמים הללו מעניקים לעולם. כמה לקוי במידותיו וכפוי טובה יחשב אדם המגיע הביתה ורואה ששלחו לו מתנה משלוח גדול של צרכי הבית בשפע רב - ותגובתו היא רק שהקופסאות מפריעות כל כך לסדר הטוב של הבית. בדומה לכך, כמה חסר רגישות הוא האדם המגיע לביתו ביום חם, כאשר בביתו מכינים עוגה טעימה לכבודו, שבמקום להרגיש ולהכיר טובה על מה שמכינים עכשיו בשבילו, הוא מתלונן על כמה שהבית חם מדאי. כן אנחנו צריכים להיזהר לחשוב ולהתרכז על החסדים שמאחורי כל המתנות הרבות שה' שולח לנו, ובפרט בדברים שיש בהם איזו שהיא הטרדת לואי, לא להגיע על ידם להתרעמות אפילו בלב, אלא לחוש את החסד והאהבה שמאחוריהם - להרגיש שכל טיפה וטיפה של גשם נשלחה באהבה מן השמים כדי להטיב לנו.

אחד מתלמידי הרב אבגדור מילר זצ"ל מתאר את הליכתו עם רבו בתוך גשם שוטף:

לוויתי את הרב בדרך ... פתאום התקרבו ובאו לקראתנו עננים חשוכים. גשם התחיל לרדת בשטף ובזעם. אנשים רצו והתפזרו לכל עבר למצוא מחסה כשהם מבטאים בקול את תלונותיהם המרוגשות. הרב הפסיק מנושא דיבורו והתחיל לדבר על הגשם:

"הרגע אנחנו מקבלים מתנה נפלאה מן השמים, משלוח גדוש בכל הדברים שאנחנו אוהבים בחיים! שפע של תפוחים טעימים, תפוזים ... ענבים ... פרחים! כל האוכל שאנו אוהבים עכשיו יורד עם טיפות גשם אלו! גם ספרים קדושים, מרוממים ומחזקים נמצאים עכשיו בשלבי יצירה על ידי חומרי הגלם שטיפות אלו מניבות. עכשיו יורד לעולם דור חדש של אנשים ... תינוקות .. בנים ... נכדים ... צדיקים ... כלל ישראל!... פניו האירו כלפיד מבהיק בין טיפות הגשם, מקרינים את צהלת הכרתו בטוב המופלא של מי שמשיב הרוח ומוריד הגשם, כאשר כל ישותו כאלו מכריזה ואומרת: 'מודים אנחנו לך על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו!'⁶⁵

5. שינון מאמרי חז"ל בחשיבות קבלת קשיי החיים באהבה

יש תועלת גדולה לאדם לשנון לעצמו מאמרי חז"ל המגלים את היחס המיוחד שיש בשמים לאדם המקבל את צרותיו באהבה. שכן לכל הצלחה בקבלת קשיי החיים באהבה יש ערך עצום, כפי שמורים לנו חז"ל:

א. כאילו הקריב קרבן:

כולנו מייחלים לבנין בית המקדש כדי שתהיה לנו אפשרות להקריב קרבנות ולגרום בכך נחת רוח גדולה להשי"ת. והרי במכילתא (פרשת בחדש פרשה י') מובא שכל קושי שמקבלים באהבה⁶⁶ הרי זה נחשב ממש כהקרבת קרבן, ו"קרבן" זה מתקבל ברצון עוד יותר מהקרבן המעולה ביותר שניתן להקריב בבית המקדש. וז"ל:

הייסורין מרצין יותר מן הקרבנות, מפני שהקרבנות בממון והייסורין בגוף.

ב. מועיל לכל כלל ישראל:

אם היו מודיעים לאדם שבכל כאב שהוא מקבל באהבה באפשרותו להביא ישועות רבות ליחידים ולמשפחות הסובלים בתוך עם ישראל, ולהציל אנשים רבים מצרות גדולות - המשימה הייתה נהפכת להיות הרבה פחות קשה, ואולי אפילו מאתגרת ומושכת. וכך אכן מגלים לנו חז"ל שהמקבל את קשיי החיים באמונה ובאהבה מועיל לכל כלל ישראל, שכן על ידי כך הוא מכפר עליהם ומונע מהם צרות רבות. כמו שכתוב בגמרא בבא מציעא דף פ"ה ע"א (מתורגם ללה"ק):

כל השנים שהיה לרבי אלעזר ברבי שמעון ייסורים לא נפטר אדם לפני זמנו. כל השנים שהיה לרבי ייסורים, העולם לא היה צריך לגשם [שהיו מספיק מים באדמה בלי צורך בגשם כלל], ... אפילו הכי [שלא היה גשם באותן שנים] כשהיו עוקרים צנון מן הערוגה היתה הגומא מליאה מים, מלחלוחית האדמה.

דוגמה נוספת לכך נמצאת בספר מלכים (פרק כ'). מסופר שם שבן הדד מלך ארם נלחם נגד ישראל, ואחאב מלך ישראל קיבל הוראה מהנביא שאחרי הניצחון במלחמה, יהרוג את בן הדד ולא יחמול עליו. בסוף, ריחם אחאב על בן הדד והשאיר אותו בחיים. הנביא הגיע אז לאחאב ואמר לו, שכיון שהשאיר את בן הדד בחיים, הוא עצמו וגם עם ישראל יפלו במלחמה.

⁶⁶ ע' גמרא ברכות ה' ע"א: (מו' לעיל) ... יכול אפילו לא קבלם מאהבה, תלמוד לומר "אם תשים אשם נפשו" מה אשם לדעת אף יסורין לדעת.

וַיִּלֶךְ הַנְּבִיא וַיַּעֲמֵד לְמִלְךָ [אחאב] עַל הַדֶּרֶךְ ... וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' יַעַן שַׁלַּחְתָּ אֶת אִישׁ חֶרְמֵי מִיָּד [ששלחת את בן הדרד מלך ארם לחפשי] וְהִיָּתָה נִפְשָׁךְ תַּחַת נִפְשׁוֹ וַעֲמַךְ תַּחַת עַמּוֹ [שאחאב וגם עמו ימותו במלחמה].

והנה, בהמשך אנו מוצאים שאחאב עצמו אכן נהרג במלחמה ברמות גלעד, אולם עם ישראל לא נפלו בחרב. התשובה לתעלומה מופיעה בגמרא ירושלמי. שמובא שם בפסוק שהנביא קיבל הוראה מה' לבקש מאדם להכותו, והוא עשה כן, ועל ידי זה נפצע ויצא ממנו דם.

וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רֵעֵהוּ, בְּדַבְרֵי ה' הִפְיֵנִי נָא, ... וַיַּפְּהוּ הָאִישׁ הַפֶּה וּפָצַע.

כתוב על זה בירושלמי סנהדרין (פ' י"א הל' ה') שְׁטִיפָה אחת של דם שיצאה מאותו צדיק, היא שכפרה על כל עם ישראל והצילה אותם מכיליון במלחמה! [מו' רש"י (מלאכים כ"ב - י"ז) ורד"ק (שם כ' - ל"ז)]⁶⁷. זהו ערכו של צער כל דהו הנגרם לצדיק, כאשר כנ"ל הוא מקבלו באמונה ובאהבה.

כוחו המיוחד של כל המקבל את קשיי חייו באהבה להביא ישועות גדולות לעולם מפורש בגמרא במסכת תענית דף ח' ע"א:

אמר רבי יהושע בן לוי כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם שנאמר (ישעיה ס"ד - ד) "בהם עולם ונושע".

ג. מתעלה לדרגה רוחנית גבוהה ביותר:

דוד המלך עבד את ה' כל חייו והגיע לדרגות מרוממות ביותר בעבודת ה'. אולם לשיא הישגיו חייו הגיע כשהיה בעיצומו של אחד מהאירועים הקשים ביותר שעברו עליו, כשנרדף על ידי בנו אבשלום שמרד נגדו והיה צריך לעזוב את ירושלים. תוך כדי בריחתו הוא פגש יהודי נכבד ביותר מגדולי חכמי ישראל בשם שמעי בן גרה (שהיה אחר כך רבו של שלמה המלך), והוא קילל את דוד, זלזל בו בצורה נוראה⁶⁸ ואף זרק עליו אבנים. דוד קיבל את הקללות ואת הביזיונות המשועים בשוויון לב, ואמר למקורביו לא לעשות לו כלום "ה' אמר לו קלל את דוד... הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה'". הוא קבל בזיון נורא זה באמונה ומתוך הכרה בטוב ה' שהוא המקור

⁶⁷ וז"ל הירושלמי: את מוצא בשעה שיצאו ישראל למלחמה [ברמות גלעד] לא מת מכולם אלא אחאב מלך ישראל בלבד ... ומה אני מקיים "ועמך תחת עמו"? ר' יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחי: אותה הטיפה [של דם] שיצאת מאותו צדיק [כאשר הוכה הנביא בדבר ה'] כיפרה על כל ישראל.

⁶⁸ בזוה"ק (ז"ח רות ק"ז ע"א) מובא "כהאי גידופא לא הוה גידופא" (גידוף שעוד לא נשמע כמוהו). וע' שבת ק"ה ע"א "קללה נמרצת" ר"ת נואף הוא, מואבי הוא, רוצח הוא, צורר הוא, תועבה הוא.

האמיתי של האירוע. על ידי תגובה נעלה זו זכה דוד לדרגה רוחנית גבוהה ביותר מעין זו של האבות הקדושים, כמו שכתוב במדרש מובא ספר שבט מוסר (פ"כ, כ"ז):

ראה דוד המלך עליו השלום ששמעי בן גרה קלל אותו בקללה נמרצת, ורצה אבישי לפגוע בו [בשמעי בן גרה], ואמר לו דוד (שמואל ב' פרק ט"ז) "הנח לו פי ה' אָמַר לו קָלַל אֶת דָּוִד ... הִנְחוּ לוֹ וַיִּקְלַל פִּי אָמַר לוֹ ה', אֲוִלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָי וְכוּ". ואף שסקל עליו באבנים ובעפר, אפילו הכי לא הניח לו לעשות דבר. ואמרו במדרש באותו פעם נמנו בבית דין של מעלה להיות דוד אחד מארבעה במרכבה [היינו כמו שאברהם יצחק ויעקב נחשבים "שלושה רגלי המרכבה", כתוצאה ממעשה זה נתווסף דוד המלך להיות "רגל הרביעי" שבמרכבה].

עוד מגלים לנו חז"ל מעין זה בקשר לאיוב, שאם לא היה מתרעם על ייסוריו, היו אומרים 'אלקי אברהם ... ואלקי איוב', כפי שמובא בפסיקתא רבתי (פרשה מ"ז):

אשרי אדם שנגעו בו ייסורים וכבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין. כיון שבאו ייסורים על איוב, אילו כבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין, למידה גדולה ומשובחת היה בא. אמר רב חנינא בר פפא אילו לא קרא תגר, כשם שאומרים עכשיו בתפילה "אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב", כך היו אומרים "ואלקי איוב".

כמוזכר לעיל, חז"ל אומרים (שבת דף פ"ח ע"ב ועוד) שהמקבלים באהבה את קשיי חייהם הם "אוהבי ה'" אמיתיים ועליהם נאמר (שופטים ה', ל"א) "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" שבעולם הבא, כאשר קדושת מדרגתם הרמה תגלה לעין כל, פניהם יאירו "שבעתים כאור שבעת הימים"⁶⁹.

ד. ניצל מהמשך הקשיים ומצרות אחרות:

בנוסף לכל האמור, קבלת ייסורים באהבה היא הדרך המועילה ביותר לסלק את הצרות ולמנוע המשך קשיים נוספים בחיים, שכן היא הופכת את מידת הדין המתוחה על האדם למידת הרחמים.

כמו שכתוב בזוהר הק' (ת"ז דף צ"ה ע"א):

אלו שחביבים עליהם היסורים, מתהפך להם הדין לרחמים

[פירוש "מתוק מדבש": נחשב להם כאילו נתייסרו בכל הייסורים שנגזר עליהם, ולא יוסיפו להתייסר עוד].

וכן מביא ה"אור החיים" הק' (בראשית מ"ז - ז'):

"סמא דיסורי קבולי" [התרופה לסילוק ייסורים היא קבלתם באהבה⁷⁰].

גם רבנו יונה בספר "שערי תשובה" (שער רביעי אות י"ב) מביא חידוש זה:

ואם תמצא את החוטא תלאה, ותקרה אותו צרה, ויצדיק עליו את הדין, ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבא עליו. ... ונאמר (ישעיה י"ב - א): "אורך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני", פירוש: אורך על מוסרך, וקבלתיו באהבה, ובעבור זה שאורך על שאנפת בי - ישוב אפך ותנחמני.

וכן ח"ו בכיוון ההפוך, מובאת בתנא דבי אליהו רבא (פרק ב') חומרת ההשלכות של חוסר קבלת הייסורים באופן הראוי:

אמרו החכמים המבעט ביסורין כופלין אותם עליו. משלו משל למה הדבר דומה לבעל הבית שהיה לו פרה מבעטת ונתן בה חבל של עשר אמות והיתה מבעטת, ונתן בה חבל של חמשים אמות [שאורכו של החבל מספיק כדי לקשור את ידיה ורגליה שלא תבעט כלל] שנאמר "כי כפרה סוררה סרר ישראל" (הושע ד'), הא למדת שכל המבעט ביסורין סימן רע לו. אמרו חכמים: וכי לא בדין עונותיו באו עליו היסורין, אתמהא. אלא, באו עליו היסורין על ידי שעשה דברים מכוערים ודברים שאינם ראויים, והוא בידיו עוקר את עצמו מן העולם הזה ומן העולם הבא [שכאשר אינו מקבל היסורים באהבה ובוטט בהן, אין עונותיו מתכפרים (ישועות יעקב)].⁷¹

70. ביאור הדבר נראה כמבואר לעיל, כאשר יקבל את הייסורים באהבה מתוך הכרה שרצון ה' הוא הטוב האמיתי, בזה יתקן חטאו שנבע מחוסר הכרה בטוב רצונו ית'. נמצא שעל ידי קבלה מושלמת של הצרה תושג תכליתה, והצרה תסתלק.

71. המשך דברי התנ"א: אמר להם הקב"ה לישראל, אם אתם באים ללמוד דרכי, בואו ולמדו מאנשי דור המדבר שעשו את התורה כל ימיהם, כיון שאמרו לפני דבר שלא כהוגן, הפגעתי בהן מיד. לכך נאמר "קול ה' חוצב להבות אש, קול ה' יחיל מדבר, יחיל ה' מדבר קדש". ... למה ישראל דומין בעוה"ז לפני אביהן שבשמים? לאילה זו שמעברת בצער ויולדת בצער תחלתה קשות, ונחת רוח בסוף, שנאמר "קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אומר כבוד".

וע"ע זוה"ק חלק ב' דף קצ"ח ע"א (מתורגם ללה"ק): (תהלים קמ"ז - ה') "אשרי שא-ל יעקב בעזרו, שברו על ה' אלקיו" ... "שברו", ולא אמר "תקותו" ולא "בטחונו", אלא "שברו", אל תקרי "שברו" [בש' שמאלית שהוא לשון בטחון] אלא "שברו" [בש' ימינית שהוא לשון שבירה], שנוח להם לצדיקים לשבור את עצמם ולהשבר שבר על שבר, והכל "על ה' אלוקיו" [פי': עבור הקב"ה] כמו שנאמר (תהלים מ"ד - כ"ג) "כי עליך הורגנו כל היום", (תהלים סט ח) "כי עליך נשאנו חרפה". כמו יעקב, שכתוב בו (בראשית מ"ב - א') "וירא יעקב כי יש שבר במצרים", כי את שבר הגלות ראה שהיה מוכן לו במצרים ושם בטחונו בהקב"ה. ובניו של יעקב סבלו את שבר הגלות, ולא החליפוהו ח"ו באל אחר, ושמו של הקב"ה היה רגיל בפיהם בגלות .... שהיו יודעים את שמו, ולא שכחו אותו לעולם, וסבלו את שבר הגלות על כבודו של הקב"ה. ובשביל זה זכו אחר כך לגאולה ולניסים ולמופתים רבים. ואתם קדושי עליון שאתם סובלים שבר הגוף במה שאתם מכתתים רגליכם ממקום למקום על כבודו של הקב"ה

ה. גורם נחת רוח גדולה להשי"ת:

מעל כל המעלות המוזכרות לעיל היא העובדה שכולן מגלות עד כמה הישג זה גורם נחת רוח מיוחדת להשי"ת, כמו שכתב החפץ חיים זצ"ל (פירוש עה"ת דברים ח' - ט"ז):

מה שאדם עובד את השי"ת מתוך צער, נחקק לו לעד להיזכר שמו לטובה בעבור זה, ומחשיבים לאדם כאלו מתחסד בזה עם הקב"ה. ומקרא מלא הוא "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

6. להכיר ולהפנים שגם המוות - "טוב מאד!"

אחד הקשיים הגדולים ביותר הקיימים בעולמנו אשר עימם צריך האדם להתמודד, הוא מציאות המוות - בין הצורך לקבל באהבה פטירת אדם הקרוב אליו רח"ל, ובין הפחד שזה יקרה לאחרים או לעצמו, חלילה. חרדה זו יכולה לערער מאד את מנוחת נפשו של האדם, ולהפריע לו מאד בעבודת ה' ובניהול חייו ברוגע ובשמחה. דאגה זו נמצאת גם - באופן סמוי - מאחורי הרבה מהפחדים של האדם המפריעים ומטרידים אותו בחייו.

קבלת מציאות המוות באהבה היא הישג גדול מאד, שהרי הקב"ה שם בטבע האדם לפחד ולדאוג ממצבי סכנה, שכן על ידי כך הוא ישמור את עצמו מהם. רק מי שהגיע להכרה בהירה בטוב ה' ובאהבתו אליו, יצליח להתרומם מעל רגשותיו הטבעיים ולחוש רוגע גם במצבים כאלו. בנוסף להעלאת מבט הכללי שלו על העולם ועל השי"ת, חז"ל מגלים לנו דברים שיכולים לעזור לאדם מאד להוריד את רגשותיו השלילים ולקבל את רצון ה' באהבה, גם בענין זה.

הדבר הראשון שחשוב להיות מודע אליו הוא שמציאות המוות, הגורמת עגמת נפש רבה כל כך לאנשים, קשה כביכול גם לו ית'. שהרי רבש"ע הוא טוב ומטיב, והוא המציא את כל הבריאה הכבירה שלנו לשם מטרה אחת בלבד, כדי להעניק לנו את הטוב המושלם ביותר שאפשר. אולם לאחר חטאו של אדם הראשון, השאיפה לחטא מושרשת בנו, ועל כן מציאות זאת של המוות היא דבר הכרחי לאנושות, שבלעדיו אנשים רבים לא היו ממלאים את מטרת חייהם, כמו שכתוב בזוה"ק (ב: קמט ע"ב, מתורגם ללה"ק):

"והנה טוב מאד" זה מלאך המות ... למה מלאך המות טוב מאד? לפי שכל בני העולם יודעים שימותו וישוּבו לעפר, והרבה בני אדם חוזרים בתשובה אל קונם

[רבי אבא אמר דברים אלו לרבי חייא, רבי יצחק ורבי יוסי כשפגש אותם בהליכתם בדרך. ונראה שהיו הולכים לענין שהיה בו ריבוי כבוד שמים], על אחת כמה וכמה שאתם ראויים לעשות לכם ניסים וגאולות ותזכו לחיי העולם הבא.

בגלל פחד זה ויראים לחטוא לפניו, כמו שרבים מתעוררים לירא מן המלך כשהוא תולה רצועה בפניהם. כמה טובה אותה הרצועה לבני אדם, שמביאה אותם להיות טובים ואמתיים ולתקן את דרכיהם כראוי. ועל כן כתוב "והנה טוב מאד" - "מאד" ודאי!

עוד חשוב לשים לב ולהפנים היטב, שבשביל הנפטר עצמו אין המוות אסון. כמו אדם שהיה גר בכפר נידח ומרוחק, שהוזמן על ידי המלך לבא לגור בארמונו כדי להיות בקרבתו תמיד - כן האדם בפטירתו עובר מההסתר שבעולם הזה לעולם מואר של גילוי כבוד שמים וקרבת ה'. כמו שכתוב בזה"ק, וז"ל (ח"א דף רמ"ה ע"ב, מתורגם ללה"ק):

ואם תאמר מאחר שהנשמות הם עליונות ... אם כן למה הן יורדות לעולם הזה [שהיא ירידה גדולה ממעלתן], ולמה [אחר כך] מסתלקות ממנו [אם ירדתן היא לתועלת, למה אחר כך נפטרות ומסתלקות מהעולם]?

משל למלך שנולד לו בן, ושלח אותו לכפר אחד כדי שיתגדל, וילמדו אותו דרכי הנהגת היכל המלך. כששמע המלך שבנו גדל ונתגדל, מה עשה? מתוך אהבת בנו שולח את המלכה, אמו, להביא אותו להיכלו, כדי לשמוח עמו כל יום.

כך הקב"ה הוליד בן ... הנשמה העליונה הקדושה הנקראת 'בן' להקב"ה. שלח אותו 'לכפר' - דהיינו לעולם הזה, שיתגדל בו, וילמדו אותו דרכי היכל המלך. כיון שידע המלך ברוך הוא שבנו נתגדל באותו הכפר, והגיע הזמן להביאו להיכלו, מה עשה? מתוך אהבת בנו שולח את השכינה בשבילו, ומביאו אל היכלו. כי הנשמה לא מסתלקת מזה העולם עד שהשכינה באה בשבילה, ומביאה אותה לתוך היכל המלך, ויושבת שם לעולם.

עם כל זה, דרך העולם היא שאותם בני כפר בוכים על פרידתו של בן המלך מהם. היה שם פקח אחד, אמר להם; "למה אתם בוכים? וכי אינו בן המלך? אינו מתאים לו לדור יותר ביניכם, אלא בהיכלו של אביו". כך משה, ראה את בני הכפר שהיו בוכים, ואמר (דברים י"ד - א') "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו". בא וראה, אם היו יודעים כל הצדיקים את זה, היו שמחים באותו יום שהגיע זמנם להסתלק מזה העולם. וכי אינו כבוד גדול שהשכינה באה בשבילם להוליכם להיכל המלך, שישמח בהם המלך בכל יום?! שאין הקב"ה משתעשע אלא עם נשמות הצדיקים?⁷²

72. מעין זה כ' אור החיים הק' (דברים י"ד - א'): "בנים אתם וגו'" - צריך לדעת מה טעם סמך מאמר "בנים אתם" למאמר "תתגודדו". נראה שנתכוין לומר שבמיתת איש אין אבידה למת, אלא הרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת, ולימים שלח האב אחר בנו, ואין העדר הבן אלא מן המקום שהלך משם, אבל על כל פנים ישנו, ואדרבה לטוב לו שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים, ועל זה אין לנו להתגודד ולשים קרחו. מה שאין

לפי זה גם על קרוביו וידידיו של הנפטר המצטערים על הפרידה מאהובם, להתגבר על כאבם האישי מתוך הכרתם בתועלת הגדולה המגיעה לנפטר עצמו. כמו שהביע אדם אחד במכתב תנחומים "מה לו לבן המלך להסתובב ברחובות עיר בין המון העם בשעה שנסתיים תפקידו? הרי ראוי שחיש מהר יחזור לארמון אביו - שזהו מקומו, ולא בין תגרי השוק יתמהמה"⁷³. וכמו שכתב האלשיך (דברים י"ד - א):

"בנים אתם לה' אלהיכם, לא תתגדרו ולא תשימו קרחה בין עינכם למת כו" - הלא יקרה אתכם כאשר יקרה לאשה ובנה הדרים בעיר אחד, ובעלה, אבי הבן גר במדינה אחרת. שאם יאמרו לאשה "בנך עבר והלך אל ארץ שאביו שם", הלא היא לא תבכה, כי תאמר "טוב לו עתה מאז שהיה עמדי, כי שם יתענג בדשן בכל הטוב של אביו ובנחת שולחנו", והיא תשמח על אודות בנה כי טוב לו עם אביו. כן הדבר הזה, אומר הוא יתברך: "בנים אתם לה' אלהיכם", ואם כן אשר ימות לו מת אין לו לדאוג על מתו, כי הלא הלך לאביו שבשמים, כי בן הוא לה' היושב בשמים ושם טוב לו, והוא משוש דרכו, כי שם יתענג על ה' כי הוא אביו המלך ... בית ה' ילך, כי אביו הוא וישמח בו.

החפץ חיים היה חי באופן מוחש עם הסתכלות זו:

פעם, באחד מערבי החגים, ניגש לחפץ חיים זצ"ל אחד מהבחורים שעמד לחזור לביתו לחגים ונפרד ממנו מתוך שמחה ורוח מרוממת. פנה החפץ חיים אל התלמידים שעמדו סביבו, ואמר, "ראו באיזה מצב רוח טוב ושמחה שב אותו תלמיד לבית אביו. בדיוק כך על כל יהודי העומד למות להרגיש, שהרי גם הוא מתכונן בזה לשוב למעלה לאביו שבשמים!"

כשנפטר בנו חביבו של החפץ חיים הרב אברהם ז"ל, אחד מידידי בנו, שלא שמע עדיין את הבשורה, שאל את החפץ חיים לשלום הרב אברהם. החפץ חיים ענה ברוגע "הוא הלך לישיבה", כשהכוונה הייתה לישיבה של מעלה. וכן היה באמת מורגש אצל החפץ חיים, הוא התייחס להסתלקות בנו בשלוות נפש ובאמונה כאילו שהוא נסע ללמוד באיזה ישיבה מרוחקת.⁷⁴

כן העכו"ם שלא נקראו בנים לה' (עי' ב"ב י), והוא אומר "אתם", לשלול שאר האומות, שעליהם ידו הדווים ביום מיתתם שמתים מיתה שאינם עוד בנמצא בין החיים.

73. מתוך מכתב תנחומים מובא ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' ר"ד.

74. המאורות הגדולים - החפץ חיים זצ"ל (אות קס"ו, קע"א).

[עם זאת, יש לשים לב, שאבלות ברמה המותרת היא מצוה. כמו שאומרים חז"ל (מועד קטן כ"ה ע"א) "העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, למה זה דומה? לספר תורה שנשרף, שחייב לקרוע!". היינו, שיש לחוש את ההפסד של הקדושה שהסתלקה מהעולם, ואת ההסתרה כבוד שמים שיש במציאות הכאובה של המוות, שהיא עדיין נצרכת לנו לטובתנו כדי לקחת ממנה מוסר "לתקן את דרכינו כראוי", כדבר הזהוה"ק הנ"ל].

כתוב בספר העקרים (מאמר רביעי פרק ל"ב) שהפחד שיש לאנשים מהמוות נובע מחוסר ההכרה שלהם בטוב המזומן לאדם בעולם ההוא, וז"ל:

המשכיל, בהיותו משער בטוב המגיע אחר המוות, לא יצטער מהמוות, אבל יכסוף אליה להיותו יודע כי הגוף וכחותיו מטרידים הנפש מהשגתה ומהיותה בנועם מתמיד. וישפוט כי הצטער האדם על המוות הוא כהצטער הוולד בצאתו מרחם אמו בעבור שאינו יכול לשער הטוב המגיע אליו בלידה. ואולם מה שנמצא לצדיקים כמשה רבינו ע"ה וזולתו יצטערו על המוות, הנה הוא לפי שהם יודעים ששיעור מדרגת הנפש בעולם הבא הוא כפי יתרון עבודתה בעולם הזה, והיו רוצין לקנות שלמות יותר בעולם הזה בחיים, כדי שיזכו למדרגה יותר גדולה בעולם הבא, להיותם משערים גודל מדרגת השכר והתענוג ההוא.

נמצא שגם צדיקים חשים צער לעזוב את העולם הזה, אולם לא צער של פחד ואימת מוות, אלא מעין הצער של אדם שקיבל פרס להיות באוצרו של המלך לשעה אחת, בה הוא יכול לקחת לעצמו כל מה שלבו חפץ בלי הגבלה, ככל שהוא מצליח לקחת בזמן זה. באופן טבעי, כאשר יגיע סוף השעה הזו הוא יצטער שההזדמנות שהיתה לו נגמרה עכשיו. ברם באמת, גם הזמן הראוי לו לכל אדם לטובתו להיות בעולם הזה, מתוכנן באופן מדויק מלמעלה. על כן, יש מקום גם לצדיקים לעבוד על רגשותיהם, לקבל באהבה ובאמונה שהשי"ת יודע טוב יותר מהם מהי טובתם האמיתית.

יוצא, שאפילו בקבלת המוות הטבעי באהבה ובלב שלם יש כר נרחב לעבודת האדם. ונראה, שעל זה התפלאו מלאכי השרת בצורה שאהרון הכהן קיבל את מיתתו, כפי שמובא במדרש (ילקוט שמעוני במדבר פ' ל"ג, רמז תשפז), וז"ל:

היה משה מתבייש לומר לאהרן "הגיע זמנך ליפטר מן העולם". אמר לו "אהרן אחי, רצונך לידע מה שכתוב בו באברהם?", אמר לו "הן". אמר לו "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" ולא הרגיש. אמר לו "אהרן אחי, אם יאמר הקב"ה לאחרי מאה שנה שתמות מה תאמר?", אמר לו "צדיק הדיין". "ואם יאמר לך היום מה תאמר לו?" אמר לו "צדיק הדיין, נאמן הוא עלי". אמר לו "הואיל וקבלת עליך נעלה לראש ההר שכן אמר לי הקב"ה".

היה אהרן הולך אחריו כשה לטבח יובל. אמר הקב"ה למלאכי השרת "הייתם תמהים על יצחק כשעלה על המזבח ולא סרב, בואו וראו את הגדול הולך אחר אחיו הקטן לקבל מיתה!".

לכאורה התפעלותם הגדולה של המלאכים היתה מהצורה שבה אהרן קיבל בלב שלם ובאהבה את רצון ה'. נמצא, שאף קבלת מיתה טבעית יכולה להיות בדרגה של עקדת יצחק. על יצחק אבינו כתוב במדרש (ילקוט שמעוני וירא רמז ק"א) שהלך לעקדה כמו חתן ההולך לחופתו. כך גם האדם המקבל בלב שלם את רצון הקב"ה של מיתתו הטבעית, מתוך הכרה בטובו הגדול ית', באמונה ובאהבה, הנחת רוח שהוא גורם למעלה היא ממש מעין זו של יצחק בעקדתו. בדומה לכך, גם קבלת מיתתם של קרובים וידידים יכולה להיות בדרגתו של אברהם אבינו במעשה העקדה. שכן גם מעלתו הגדולה של אברהם אבינו לא היתה רק הנכונות לעשות את מעשה העקדה, אלא השמחה המרוממת שבה הוא הביא את יצחק לעקדה כמו אב המביא את בנו לחתונתו⁷⁵, שכפי שכתב החובות הלבבות⁷⁶, זה היה עיקר השבח של העמידה בנסיון העקדה.

איש צדיק⁷⁷ בא לנחם משפחה ששיכלה בן באירוע חבלני באוטובוס בירושלים.
הוא אמר לאבל;

"יש לי חקירה, אילו אברהם אבינו היה שוחט את יצחק על פי צויו ה' בשעת העקדה, האם היה אברהם יושב 'שבעה' אחריו?"

האב השיב; "נראה שכן, שהרי אין הבדל בין מיתה רגילה לעקידת יצחק, שהרי שניהם רצון ה'. בשניהם ה' רוצה שיסתלק מן העולם, וה' רוצה שנבכה ונרגיש את החיסרון במידה הראויה. אם היינו אומרים שאברהם אבינו לא היה צריך לשבת שבעה, היה משתמע שכאשר אדם נפטר בגלל שה' רצה אין צורך לשבת שבעה, והיה יוצא שכאשר יושבים שבעה הרי זה מפני שה' לא רצה בפטירת האדם, וזה בוודאי אינו נכון."⁷⁸

75. ילקוט שמעוני וירא רמז ק"א: "אברהם דומה כמי שעשה חתנות לבנו, ויצחק דומה כמי שעשה חופה לעצמו".

76. שער חשבון הנפש - פ"ג, חשבון כ"ז.

77. הר' נטע ציינווירט זצ"ל.

78. ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' רנ"ט.

יש להעיר: שברור שאם אברהם אבינו היה אכן יושב "שבעה", וודאי שהיה אסור לו לבכות במידה כזו שהיה משתמע שהוא מצטער על המצוה שעשה ח"ו. שיעור האבל הרצוי היה כפי הנצרך כדי להרגיש בשלמות את מלא הכאב המורגש על ידי חלקי הנפש המרגישים בכאב ההפסד, ובכך לאפשר לנשמה להעביר את ההיבט שלה אליהם, עד שיוכל לקבל את רצון ה' בלב שלם מתוך הסכמת כל חלקי הנפש. ואכן שיעור זה הוא שיעור האבל הרצוי בכל "שבעה".

צדיק זה שבא לנחם נהג בחכמה גדולה, לעורר את האב לשים לב לעובדה שבאמת אין הבדל בין כל מיתה לבין עקדת יצחק. שניהם נעשים על פי רצון ה', ובשניהם הניסיון שבדבר הוא הצורה בה מקבלים את רצונו ית', בהתרעמות ח"ו, או באמונה ובאהבה מתוך הכרה בטוב ה' ובאהבתו המופלגת לכל אחד ואחד מאיתנו.

אורך ה' כי אנפת בי!

הגאון האדר"ת זצ"ל :

לוקיים בפועל "לקבולינהו בשמחה"

הגר"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל סיפר על רבה של ירושלים הגאון האדר"ת זצ"ל, אשר הייתה לו בת שנפטרה בדמי ימיה, רח"ל. מועד ההלוויה נקבע לשעה מסוימת ואנשי ה"חברא קדישא" אשר הכירו את המרא דאתרא כאדם המקפיד ביותר על דיוק בזמן, התייצבו בשעה היעודה, ובקשו לצאת ללוויה. אך הרב הסתגר בחדרו והלוויה התעכבה. כעבור עשרים דקות יצא האדר"ת מחדרו וניתן האות לצאת לדרך. לימים שמעו מקורביו את פשר העיכוב. וכך אמר: נצטוונו לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה, ואומרת הגמרא במסכת ברכות (דף נ"ט ע"ב) "מאי כשם? לקבולינהו בשמחה". כאשר ידעתי שעלי לברך ברכת "דיין האמת" הרגשתי שחסר עדיין ה"כשם". לפיכך הסתגרתי בחדרי עד שהצלחתי לקבל דין שמים באופן הנצרך לברך כראוי.⁷⁹

רבי אברהם אחי הגר"א מוילנא (בעהמ"ח" ספר "מעלות התורה"):

לפזז ולרקד בכל כלי שיר על יסורים

רבי אברהם אחי הגר"א מוילנא, חלה כמה שבועות בחולי אשר לא קם ממנו. היו לו ייסורים גדולים מאד רח"ל, עד שהיו נקבים חלולים בגופו מחמת משכבו. כשראוהו בנו רבי אליהו זצ"ל, רבה של שווינט, במצב ההוא, התחיל לבכות ואמר "אוי לי שראיתיך בכך!". אמר לו רבי אברהם, "למה אתה בוכה על גודל המתנה שזיכה אותי השי"ת?! אם היה בי כוח הייתי מפזז ומרקד בכל כלי שיר על רוב הטובה שהיטיב עמי בייסורים אלו!". לא זז משמחתו והתלהטותו עד צאת נפשו הקדושה.⁸⁰

79. מו' ילקוט לקח טוב אמונה ונחמה עמ' רל"ז

80. הקדמת העורך (ניסן וואקסמאן) לספר מעלות התורה הוצאת פנינים.

צוואת בעהמ"ח ספר יסוד ושורש העבודה:

○ צוהר לעולמו של צדיק שקיבל בשמחה אילעית את כל מה שהשי"ת הזמין לו ○
אכתוב לכם בניי אהובי הנהגתי מיום עמדי על דעתי בעבודת יוצרנו ובוראנו
יתברך שמו ויתעלה, בכדי שיהיו לנגד עיניכם בתמידות ותיזהרו בהם גם אתם. ...
הייתי נזהר מאד ליתן הודאה ושבח להשם יתעלה יתברך שמו על כל מה שהגיע
עלי, הן איזה רע רח"ל קטנה או גדולה, ... הייתי מצדיק עלי את הדין בשמחה,
ונתתי להשם יתברך הודאה על זה בשמחה עצומה, בזה הלשון:

**"יוצרי ובוראי! אתה צדיק על כל הבא עלי, כי אמת עשית ואני הרשעתי. ואני
נותן לך שבח והודאה על זה יוצרי ובוראי, כי בוודאי לטובתי עשית לי סיבה
זו". ע"כ.**

... בודאי כל אדם מוזהר על זה והיא משנה מפורשת בפרק ט' דברכות "חייב אדם
לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה". ... והיודע תעלומות יעיד עלי בניי
אהוביי, שמלבד החיוב מהמשנה הקדושה ... עבדתי עבודה זו בתמידות מגודל
אהבת השם יתברך שהיתה תקועה בלבי בתמידות. נתתי לו יתברך שמו ויתעלה
הודאות ושבחים בתמידות הן על הרעות והן על הטובות שעשה עמי.

... על כל צער ויסורין, הן גדול הן קטן, שאירע לי, צדקתי עלי הדין ... כגון
באיזה הליכה יתירה, ששכחתי ליטול דבר מה בהליכה ראשונה והוצרכתי לחזור
בשבילה וליטלה, אף דרך מועט, צדקתי עלי הדין על זה בלשון הנ"ל, וכיוצא
בייסורי הגוף. וכן בהפסד ממון, אף הפסד מועט, כגון שנפל מחיקי לארץ הכלי
של השנו"ף טאב"ק ונתפזר על הארץ השנו"ף טאב"ק, אף פחות משה פרוטה,
הייתי מצדיק עלי את הדין בלשון הנ"ל, וכן בכל כיוצא בזה.

לכן בניי אהוביי, עבודה זו חקקו על לבבכם ותזהרו בה מאד מאד, כי על כל אלה
ביא אלקים במשפט על כל נעלם, אם רע אם טוב.

פרק י

מצות אהבת התורה

"הוי אוהב את התורה ומכבדה" - אהוב
התורה מנא לן? דכתיב "את" [ו"אהבת את ה'
אלוקיך"] לרבות התורה.
(מסכת כלה רבתי פ"ג)

"ישקני מנשיקות פיהו" ... על שם שנתן להם
תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם
דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע.
ומובטחים מאיתו להופיע עוד עליהם לבאר
להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים
פניו לקיים דברו, וזהו "ישקני מנשיקות
פיהו".
(רש"י שיר השירים א', ב')

פרק י' מצות אהבת התורה

- האמצעי מעל כל האמצעים להשגת אהבת ה' -

בפרשה הראשונה של קריאת שמע מודיעה לנו התורה שאהבת התורה היא האמצעי המועיל ביותר להשגת אהבת ה' (כמבואר שם בספרי). ואכן לפי כל האמור בפרקים הקודמים, ברור שבראש דרכי הרכישה של כל סוגי אהבת ה', נמצאת התורה הקדושה:

- בראש כל אחד מארבעת המדורים של אהבת ה' המובאים לעיל בפרק ג', נמצאת התורה (כמתואר לעיל פרק ח').
- וכן ביחס לאהבת הקדושה [פרק ז'] אין בעולם קדושה מרוממת יותר מקדושת התורה.
- וכן לענין קבלת מלכות שמים ברצון [פרק ח'], אין אמצעי מועיל יותר להשגתה מעמל התורה מתוך שאיפה לברר את רצונו ית' המופיע בתורה, וביטול רצונותיו וסברותיו לרצון זה.

נמצא שאהבת התורה היא האמצעי מעל כל האמצעים להשגת כל הסוגים האפשריים של אהבת ה' בצורה המושלמת ביותר.

ההתייחסות הנפוצה לאהבת התורה היא שזהו דבר התלוי באופיו של האדם: יש אנשים שלפי טוהר לבם חוננו בה, ואחרים, שלא זכו למתנת אלוקים זו. אמנם, כאשר יבואר בעה"י, רואים מהתורה שהשגת אהבת התורה היא מצוה מדאורייתא המוטלת על כל יהודי, ועל כן ברור שבידי כל אדם להשיג ולפתח אהבה זו. רכישת אהבת התורה היא המפתח למילוי מטרת חייו של האדם באופן מושלם, ולאוושר האמיתי של העולם הזה והעולם הבא. בפרק זה מתוארים בס"ד הפנים השונים של אהבת התורה, והדרכים שבהן יכול כל אחד לרכוש מעלה נכספת זו.

א. אהבת התורה - חלק עיקרי ממצות לימוד התורה

חידוש גדול מובא בספר חידושי רבי אברהם מן ההר על מסכת נדרים (דף מ"ח ע"א) בגדרה של מצות לימוד התורה, וזה לשונו:

מצות לימוד ... עיקר הצווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג ולהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתיב "פקודי ה' ישרים משמחי לב". ומשום הכי אָבַל אסור לקרות בתורה ובנביאים וכתובים, מפני שהם משמחים לבו על כרחו, הלכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות [ש"מצות לאו ליהנות ניתנו¹], שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו.¹

והנה, העובדה ששלמות מצות לימוד התורה מצריכה לימוד מתוך שמחה, מוסכמת ומובנת, כמו בכל מצות התורה שנאמר בהן "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל כו". אמנם, דברי רבי אברהם מן ההר צריכים בירור, מאיפה מקורו לומר שהרי זה עיקר מצות לימוד התורה? דבריו נשמעים לכאורה כהפלגה וכגזמה.

מעין לשון זה של רבי אברהם מן ההר מופיע גם בספר אגלי טל בהקדמת ספרו, וזה לשונו:

שמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורה הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חדושים ושמח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כל כך לשמה כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג והוא רק לשם מצוה. אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו.

ובאמת זה טעות מפורסם. ואדרבא, כי זה היא עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו.

▪ ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה [ועיין פירש"י סנהדרין נ"ח. ד"ה ודבק].

▪ ובזוהר הק', דבין יצר הטוב ובין יצר הרע אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה, יצר הטוב מתגדל מתוך שמחה של תורה, יצר הרע כו'. ואם אמרת שעל ידי השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או על כל פנים לשמה ושלא לשמה, הרי שמחה זו עוד מגרע כוח המצוה ומכהה אורה ואין יגדל מזה

1. ע"ע בענין זה ט"ז יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג, וקצוה"ח חו"מ סי' ע"ב ס"ק ל"ד, ובנתה"מ שם ומשובב נתיבות ס"ק י"ז.

יצר הטוב. וכיון שיצר הטוב מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה.

ומודינא דהלומד לא לשם מצות לימוד, רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו, הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה, כהא דאוכל מצה שלא לשם מצוה רק לשם תענוג אכילה, ובהא אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה וכולו קודש כי גם התענוג מצוה.

הרי גם האגלי טל כיון לחידושו הגדול של רבי אברהם מן ההר, שעיקר מצות לימוד התורה הוא השמחה והעונג שהאדם מרגיש בשעת הלימוד. אמנם, שניהם לא הביאו מקור לדבריהם מן התורה. שהרי לכאורה, כיון שמצות תלמוד תורה היא מצות עשה דאורייתא, צפוי שגדריה, ובודאי דבר שהוא עיקר מצוותה, יופיעו בתורה. האגלי טל אכן הביא שרק על ידי הנאה אפשר להגיע לדביקות בתורה, אבל הוא לא הביא מקור לכך שדביקות בתורה היא עיקר מצות תלמוד תורה. ואף שמוסכם שהדביקות בתורה היא מצוה גדולה וחשובה עד מאד, כפי שמובא בגמרא (כתובות קי"א ע"ב) שדביקות בתורה היא דביקות בשכינה, והיא מקור החיות של האדם בעוה"ב², אולם עדיין מניין לומר שדביקות זו היא עיקר מצוות לימוד התורה?³

ונראה שיש מקור גדול לחידוש זה בתורה, והוא בפרשה הראשונה של קריאת שמע (דברים ו'):

וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ.

הפסוק "ושננתם לבניך כו" הוא אחד המקורות העיקריים בתורה למצות תלמוד תורה (ע' רמב"ם סה"מ מ' י"א). בדרך כלל מבינים שיש בפרשה זו כמה מצות שאינן קשורות אחת לשנייה: מצות אהבת ה', מצות לימוד התורה, והמצוה ללמדה לאחרים ולדבר בה תמיד וכו'. אולם מדברי חז"ל ומפירושי הראשונים מבואר שמדובר בהמשך הפרשה על מצוות המיועדות להביא לאהבת ה' המובאת בהתחלת הפרשה, וגם מצוות אלו הן ביטויים של אהבת ה' של האדם. כאשר יבואר לקמן, הראשונים מפרשים לפי זה את כוונת התורה בפסוק "ושננתם לבניך כו" שהיא התייחסות

2. ע' מהר"ל באר הגולה באר שביעי ופני יהושע בגמ' שם, והפלאה כתובות צ"ז ע"א ד"ה כל המונע.

3. אם לא שנאמר שכיון שמטרת הבריאיה היא להגיע לעולם הבא, ומבואר שם בגמרא שדביקות בתורה היא מקור החיות לעולם הבא, אם כן מסתבר שזהו עיקר מצוותה. אם כן, הרי זה מעין ראייתו מהזהר הקדוש שכיון ששמחת הלימוד מגדילה את היצר הטוב, דבר שהוא עיקר מטרת המצות כולם, ברור שזהו עיקר מצות לימוד התורה. אמנם עדיין חסר מקור לזה בתורה.

האדם לתורה מתוך רגש של אהבת התורה, עד שאינו רוצה להפסיק מהלימוד בכל מקום ובכל מצב, ומשתמש בכל הזדמנות למסור את התורה לאחרים ולדורות הבאים.

מקורו של פירוש זה הוא הספרי דברים (ו' - ו'), וז"ל:

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". למה נאמר? לפי שהוא אומר "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך", איני יודע באיזה צד (כיצד⁴) אוהבים את הקב"ה? תלמוד לומר "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", תן הדברים האלה על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו.

יש שתי דרכים לפרש את המשך פסוקי הפרשה ואת המילים של הספרי "איני יודע באיזה צד (כיצד) אוהבים את הקב"ה". יתכן שהכוונה שהמצוות המנויות בהמשך הפרשה מיועדות להביא את האדם לאהבת ה' (וכן מפרשים הרמב"ם⁵, ר"ך⁶, חובות הלבבות⁷, רבינו בחיי⁸). עוד ניתן לפרש, שבהמשך מתוארות מצוות שהן ביטויים של אהבת ה', היינו שמי שאוהב את ה' יבטא את אהבתו על ידי שירצה ללמוד וללמד את התורה ולדבר בה בכל מקום ובכל מצב (ספר העקרים⁹, מלבי"ם¹⁰, מדרש תנחומא¹¹). כאשר יבואר לקמן בדברי הראשונים, לפי שני הכיוונים בפירוש הפסוקים לא מדובר רק על מצות לימוד תורה בתדירות, אלא על אהבת תורה עד כדי כך שהאדם אינו רוצה להתבטל מהתורה, ומשתדל בכל כוחו להפיצה ולהעבירה לאחרים. אהבת תורה כזאת מביאה לאהבת ה', והיא גם ביטוי של אהבת ה' של האדם.

כאמור, הר"ן מסביר את כוונת הספרי שהפסוק מתאר איך אהבת התורה ("אהבת המצות" כלשונו) היא אמצעי להגיע על ידו לאהבת ה'. וז"ל [דרשות הר"ן - הדרוש החמישי (נוסח ב')]:

4. ג' הרמב"ם סה"מ מ"ע ג', חינוך מ' תי"ח, דרשות הר"ן דרוש ה', רבנו בחיי (דברים ו, ה).

5. סה"מ מ"ע ג'.

6. דרשות הר"ן דרוש החמישי (מו' לקמן).

7. הקדמה לשער הייחוד. וז"ל ספר ראשית חכמה (שער הקדושה - פרק ששי): כתב החסיד בחובות הלבבות (הקדמה לשער הייחוד) בענין פירוש פרשת "ואהבת", שכל הדברים שנזכרו בפרשה כענין "ושננתם לבניך ודברת בם" (דברים ו' - ו'), כולם מעוררים האהבה, ואמר אחר כך "וקשרתם לאות וגו'", וכתב [החובות הלבבות] זה לשונו: ואחר כן נעתק מחובות האברים אל תפלה של יד ותפלה של ראש והמזוזה, וכולם גורמים לזכור את הבורא ולאהבו בלבב שלם ולכסוף לו, וכמו שאמר הכתוב בחוקי זכרון אהבת האוהבים (שיר השירים ח' - ו') "שמני כחותם על לבך כחותם על זרועך וגו'", ואמר (שם א' - י"ג) "צרור המור דודי לי בין שדי ילין". עכ"ל.

8. כד הקמח ערך שבועות.

9. מאמר ג' סוף פ' ל"ה (מו' לקמן).

10. דברים (ו' - ו').

11. פ' נח אות ג' מובא לקמן הערה הבאה.

החפץ במצוות בתכלית החפץ יגיע לאהוב השם יתברך, והאוהב המצות אוהב השם יתברך באמת. כבר אמרו בספרי "לפי שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, אינו יודע כיצד אוהב את המקום, תלמוד לומר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם". הנה אמרו שמי שאוהב המצות ומשים אותם תמיד על לבו, הוא אוהב השם יתברך.

היינו, הפסוקים מתארים התנהגות של אהבת תורה ומצוות, ולא רק התעסקות חסרת רגש בלימוד התורה. התורה מתארת איך אדם אוהב את המצוות יבטא את אהבתו הגדולה על ידי כך שהוא לומד, מלמד ומדבר בדברי תורה בכל הזדמנות אפשרית מתוך אהבתו לתורה. אהבת תורה כזו היא הדרך שהתורה נותנת לנו כדי להגיע על ידה לאהבת ה' "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך".

גם בספר העקרים מבואר שפסוקים אלו אינם מתארים רק לימוד תורה, אלא התנהגות של אהבת תורה. אולם, הוא מפרש שהכוונה בהמשך הפסוקים היא שאהבת התורה המתוארת בפסוק היא תולדה של אהבת ה' המוזכרת בהתחלת הפרשה, שכן אוהב ה' יבטא את אהבתו הנלהבת להשי"ת על ידי אהבת תורה ללמוד וללמדה תמיד. וז"ל ספר העיקרים (מאמר ג' סוף פ' ל"ה):

ולפי שאהבת השם יתברך ראוי שתהיה לעבוד עבודתו ולשמור מצותיו בכל מה שאפשר בכל הזמנים אם במחשבה אם בדבור ואם במעשה, המשיך אל זה נהיינו התורה כותבת אחרי מצות "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך" את צורת הביטוי של אהבה זו באופן מעשי]:

- "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך" - לרמוז על המחשבה,
- "ושננתם לבניך ודברתם בהם" - לרמוז אל הדבור,
- וזה בכל הזמנים - "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך",
- וראוי שתהיה גם כן במעשה - "וקשרתם לאות על ירך",
- ולפי שהמעשה, ממנו שיהיה בעוד האדם קיים וממנו שישאר גם אחרי מות האדם, אמר - "וכתבתם וגו'".

וזה להורות כי אהבת השם יתברך ראוי שתהיה בכל מיני האהבה ובכל כחות הגוף, ומתוך האהבה יעבוד עבודתו בכל מה שאפשר במחשבה בדבור ובמעשה, וזה בכל הזמנים.

גם המלבי"ם (דברים ו' -ו') כתב מעין דברי הספר העקרים בפירוש הפסוקים¹².

12. וז"ל המלבי"ם: "וצריך שיתגלה אהבתך אליו במחשבה ובדבור ובמעשה. נגד המחשבה אמר 'והיו הדברים האלה על לבבך', ... ונגד הדבור תלמד לבניך וגם ודברת בהם אתה ...". ונראה שכיוון מעין זה בהבנת הפסוקים הוא

נמצא לפי דבריהם, שהכוונה במצות לימוד התורה המובאת בפסוק "ושננתם לבניך כו" היא ללימוד הנובע מתוך רגשות אהבת ה' המוזכרת בתחילת הפרשה. היינו, שאהבתו את ה' מביאה אותו לכסוף לקיים את רצונו ולהתקרב אליו ית' על ידי לימוד התורה תדיר, ולהפיץ אותה לאחרים. על כן, המצוה היא ללמוד את התורה מתוך אהבה, נעימות ושמחה, כדברי רבי אברהם מן ההר והאגלי טל.

וכן כתב הרשב"א (שו"ת ח"ה סי' נ"ה), וז"ל:

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך" רצה לומר [שמצוות התורה] יהיו מוסכמים וחוקקים על לבבך [בהסכמה מלאה מכל הלב לקיימם] ... ואמנם לא יתכן הכוונה האמיתית אף בגמר הלב על זה כולו [ההסכמה בלב לקיים את המצוות אינה אמיתית, אף אם היא מוחלטת], אם תהיה בהסכמה הכרחית מתוך היראה, כי מסכים לפחד הגמול והעונש, ושמח היה אם לא נצטוה ולא נצרך לכך [שהוא היה שמח יותר אם לא היה מצווה כלל]. ואין זו עבודה שלימה עד שיהיה שמח בעת שנצטווה [עבודה שלימה היא רק בהסכמה הנעשית מתוך שמחה - ששמח שנצטווה], ומצא עצמו בגמר דעתו על הקיום [ורוצה בכל לב לקיים את המצוות].

והוא אומר:

"ושננתם לבניך ודברת בהם" כאדם המלמד לבנו דברים ערבים עליו והם מורגלים בפיו ומדבר מהם תדיר, שאין אדם מדבר בדברים שלבו קץ ומואס בהם.

ולהניח אותם כעדי [קישוט] בין העינים, והוא אומר "והיו לטוטפות בין עיניך" שיהיה הדבר תמיד בין עיניו ושלא יעבור אפילו רגע. "טוטפות" - עדויים [קישוטים] ...

ולכתוב אותם על פתחי השערים כדי שיהא הדבר תמיד בין עיניו ושלא יעבור אפילו רגע מזכרונו, וכדי שנתפאר ונתעדן בו.¹³

כוונת המדרש תנחומא פ' נח (אות ג'), וז"ל: לפי שאין לומד אותה [תורה שבעל פה] אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנאמר ואהבת את ה' אלוקיך כו'. ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד? ראה מה כתיב אחריו, "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך". ואי זה, [זה] תלמוד שהוא על הלב, הוי אומר "ושננתם לבניך" זו תלמוד שצריך שינון. עכ"ל. היינו שלימוד תורה הוא ביטוי של אהבת ה'.

13. מקור נוסף שהכוונה בפרשה זו היא לימוד מתוך אהבת התורה הוא במדרש תהילים מזמור קי"ט על הפסוק "מה אהבתי תורתך": אמר דוד, אני אוהבה [את התורה]. שנאמר (דברים ו - ה) "ואהבת את ה' אלהיך", וכתוב (שם ו - ו) "והיו הדברים האלה", לכך נאמר "מה אהבתי תורתך".

ונראה ששני כיוונים אלו בביאור הפסוקים, משלימים זה את זה. שכן, לפי ספר העקרים והמלבי"ם מתוארת בפסוקים אלו התנהגות של אהבת תורה שהיא תולדה טבעית של אהבת ה' אמיתית. ולפי הר"ן, הרמב"ם חוה"ל ורבנו בחיי, מצות התורה בפסוקים אלו היא לפתח אהבת תורה כאמצעי להשגת אהבת ה' מושלמת. היינו, ההתנהגות כמו אדם שהשיג אהבת ה' מושלמת היא הדרך להשיג מעלה זו של אהבת ה' (אף כאשר מעוררים את נעימות הלימוד על ידי מניעים חיצוניים שאינם של אהבת ה'). דבר זה הוא מעין מה שנאמר בקשר להרבה מצות "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" [ספר החינוך מ' ט"ז], שטבעם של המעשים החיצוניים של האדם לעורר את הרגשות הפנימיים. כמו, להבדיל, באהבה בין שני בני אדם, המניע לאהבה יכול להיות לכתחילה שטחי ו"תלוי בדבר", אולם בכוחה של אהבה חיצונית זו לעורר את האהבה הפנימית (בפרט למי שמודע למטרה ומשתדל להשיגה), וזוהי דרך נכונה ורצויה לפתח ולהשיג את האהבה האמיתית שאינה תלויה בדבר.

יוצא מזה שבמצות לימוד התורה מוטל עלינו לא רק ללמוד כדי להוסיף מידע בידיעת והבנת התורה, אלא צורת הלימוד שנצטוונו בה היא לימוד המלווה ברגשות של נעימות, אהבה ושמחה. נעימות - של מתיקות חכמתה, אמיתותה וקדושתה, עד שמרגישים שהיא מתוקה מדבש ונופת צופים; אהבה - לגלות את רצונו ית' הטמון בתורה ובמצוותיה, ולהדבק בקדושתה שהיא חלק מקדושתו ית'; ושמחה - בכל הישג שמצליחים להשיג בה. על ידי לימוד המלווה ברגשות אלו, ברור שאדם המודע למטרה ומשתדל להשיגה, אכן יגיע לאהבת ה' בכל לב בכל נפש ובכל מאוד.

לפי זה מבואר מה שאנו מתפללים בברכת התורה "והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל" וכפי שביאר רש"י (ברכות י"א ע"ב) "והערב נא ה' אלוקינו - יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה", דבר שלא מוצאים כדוגמתו בשאר ברכות המצות. ולפי הנ"ל מבואר הדבר היטב, שזהו עצם המצוה של לימוד תורה, להגיע על ידי אהבת התורה לאהבת ה', וכהמשך התפלה "ונהיה אנחנו וצאצאינו ... כולנו יודעי שמך".

כמו כן, מוסברת על פי זה העובדה שבברכת "אהבת עולם" בברכת קריאת שמע, המתחילה ומסתיימת באהבת ה', מוזכר באמצע "על כן ... בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך ונשמח בדברי תורתך ובמצוותיך לעולם ועד". שכן, ברכה זו נתקנה כהקדמה לקריאת שמע ועל פי סגנון הפרשה הראשונה של קריאת שמע (ולכן כתוב בה "בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך" מעין לשון הפסוק "ודברת בם בשכבך ובקומך"). הרי מבואר כאן בנוסח הברכה פירושם של פסוקים אלו של קריאת שמע, לפיהם לא נדרשת מאתנו רק התמדת הלימוד אלא שמחה עם דברי התורה שאנו זוכים ללמוד, כיון שהם חיינו ואורך ימינו והם ביטוי של האהבה הגדולה של השי"ת אלינו, וכפירושם של הראשונים בפסוקים אלו, כמובא לעיל.

ויש לדעת, שמלבד מקור זה שממנו נלמד שיש מצוה ללמוד מתוך רגשי אהבה גדולה לתורה הנלמדת, יש מקור נוסף המובא בדברי חז"ל למצות אהבת התורה, בלי קשר ללימוד בפועל (מצוה זו נאמרת לכאורה גם לנשים שאינן מצוות על הלימוד עצמו). והוא במסכת כלה רבתי פרק שלישי, וז"ל:

[ברייתא] הוי אוהב את התורה ומכבדה: [גמ'] אהוב התורה מנא לך? דכתיב "את" [ואהבת את ה' אלוך] "לרבות התורה. כיוצא בדבר אתה אומר "כבד את אביך" זו אשת אביך "את אמך" לרבות בעל אמך.

היינו מצות אהבת תורה היא ענף של מצות אהבת ה', וכלולה בצווי התורה של המצוה. מהעובדה שהתורה כללה אותה בפסוק של המצוה עצמה ולא הסתפקה במה שכתוב בפסוקים הבאים, רואים שהיא ענף חשוב ומרכזי ביותר במצוה.

על כן, אחרי שנתחדש לנו בעה"י שאהבת תורה היא מצוה דאורייתא וחלק עיקרי כל כך ממצות תלמוד תורה, ודאי שלכל אחד המצוות במצות תלמוד תורה יש דרך להשיגה. ובכן, מוטל עלינו להתבונן כדי למצוא את הדרך בה יוכל כל אחד לפתח רגשות אלו של אהבת תורה כדי לקיים מצות תלמוד תורה כתיקונה, ולהגיע על ידה לאהבת ה' מושלמת.

סוד הצלחת הלימוד - חדותא דאורייתא

הג"ר ברוך בער ליבאוויץ זצ"ל (ראש ישיבת קמניץ):

◉ "תורה אפשר לקנות רק בשמחה" ◉

פעם הזדמן לרב ברוך בער הספר "אגלי טל" לבעל ה"אבני נזר" מסוכטשוב, וראה את הקדמתו מאירת העניים ומלהיבת הנפש בענין החובה ללמוד תורה מתוך שמחה והנאה מרובה. רבנו התרגש מאד מהדברים, והקריא אותם כמה פעמים לבני הישיבה בהתלהטות גדולה. היה מרגלא בפומיה לומר לתלמידיו, "תורה אפשר לקנות רק בשמחה!"

(הרב הדומה למלאך" עמ' 179)

הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מפי הגר"י זילברשטיין שליט"א):

◉ התורה נקראת 'שירה' משום שצריך ללומדה מתוך ניגון וחשק רב ◉

לבני ישיבה הבאים לפני תחילת ה'זמן' בישיבה, ומבקשים לשמוע דברי חיזוק להצלחת הלימוד, אנחנו רגילים לומר את דברי מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שהיה חוזר תמיד ואומר שהתורה נקראת 'שירה', משום שצריך ללומדה מתוך ניגון וחשק רב. מי שלומדה באופן זה, ומכין את לבו להיות כלי-קיבול לאהבת התורה, זוכה והתורה הופכת לשירת חייו ומשוש כל מחשבותיו, עד שאינו מוצא כל טעם בדברים אחרים.

(עלינו לשבח" חלק ו' עמ' שע"ב)

ב. ארבעת הפנים של אהבת התורה

כפי המוזכר בפרקים הקודמים (ובהרחבה לעיל בפרק ג'), הגר"א מביא בפירושו לשיר השירים (ה' - ב') שיש ארבעה סוגים אפשריים של אהבה: "אחותי" - אהבת המועיל, "רעיתי" - אהבת הערב, "יונתי" - אהבת הטוב, "תמתי" - אהבה שאוהבים 'כמים הפנים לפנים' לזה שאוהב אותנו, (וכמוזכר שם בפ"ג, הראשית חכמה שער האהבה פ"א כתב שזוהי גם אהבה הנובעת מהתאחדות נפשית בין האהוב והנאהב, ש"נפשו קשורה בנפשו", כאהבת בני משפחה קרובה האוהבים אחד את השני גם כשאין סיבה של טוב, ערב או מועיל). גם בקשר שלנו עם התורה יש אפשרות לארבעה סוגי אהבה אלו. אם כן, מצות אהבת תורה היא להשיג את כל האופנים האלו של אהבת התורה בצורה המושלמת ביותר.

א. "אחותי" - אהבת המועיל:

לא קיים בעולם דבר שכדאי ומועיל לאדם להתעסק בו בימי שהותו בעולם הזה, יותר מלימוד התורה. כתוב במשלי (ג' - ט"ו) "יקרה היא מפנינים וכל חפציך לא ישוו בה" [רש"י: כל חמדותיך לא יהיו שוין בשוויה, שתבטל כל חפציך בשביל שתעסוק בתורה]. עוד כתוב במשלי (ח' - י"א) "כי טובה חכמה מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה". אמרו על כך חז"ל במועד קטן (ט' ע"ב) "אפילו חפצי שמים לא ישוו בה", היינו שאין עסק בעולם, אפילו של מצוה, המועיל לאדם יותר מעסק התורה. בסוף פ"ק דמגילה (ט"ז): כתוב "גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות", וביאר הט"ז (יורה דעה סי' רנ"א ס"ק ו') "ודאי אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה, ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות, ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש"¹⁴. התועלת המיוחדת המופלגת הזו של התורה היא בכמה פנים, וכדלהלן:

14. ואין להקשות שאם כן יוצא שהיתה זכות גדולה יותר לאברהם אבינו אם היו נותנים לו מן השמים ללמוד תורה בזמן שהתעסק בעקידת יצחק. הייתכן לומר שהיה עדיף לו, ולבריא כולה, אם לא היה צריך להתעסק במצוה גדולה זו? דז"א, שכן כאשר מן השמים מזמנים לאדם להתבטל מדברי תורה במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים, הרי זה סימן שהדבר נצרך לשם תיקונו האישי. ואכן, ניסיון העקדה היה נצרך, לפי הזוה"ק (ח"א: י ע"ב), בשביל תיקונו האישי של אברהם אבינו, והיה תוצאה של קטרוגו של השטן על ליקוי במידת החסד ביום הגמל את יצחק, ואילולי זה לא היה נצרך. ומה שכתב הט"ז ש"יותר יש זכות" לאדם הזוכה לעסוק בתורה ולא באה לידו הצלת נפשות ממי שבאה לידו הצלת נפשות, הכוונה היא שמבחינת דרגת הקדושה וקרבת ה' המתוספת לאדם

✻ אין דבר המתקן את האדם ומביא אותו לשלמות יותר ✻

1. תיקון מידות ותכונות האדם

- ✻ "תורת ה' תמימה משיבת נפש, עדות ה' נאמנה מחכימת פתי כו'" (תהלים י"ט).
- ✻ "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לרברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ... והוה צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים" (ברייתא אבות פרק ה').
- ✻ "ותלמוד תורה כנגד כולם" (משנה פאה פ"א מ"א) [לכאורה, גם לגבי תיקון האדם הוא כנגד כל מצות התורה. שתיקון האדם הוא מטרת כל המצות כפי שנאמר "לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות" (בר"ר מ"ד א' ועוד מדרשים). וכתב הרמב"ם הל' תמורה ד' - י"ז: "רוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים". ועל כן, כיון שתלמוד תורה הוא כנגד כולם, נראה שהוא האמצעי המועיל ביותר מתוך כל מצות התורה גם לגבי הצירוף הזה.]

2. התרופה ליצר הרע

- ✻ "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" (קידושין ל').
- ✻ "תורה בזמן שעוסק בה מציל מיצה"ר" (סוטה כ"א ע"א)¹⁵.

בנוסף להנ"ל, על ידי לימודה ידע האדם לקיים את המצוות באופן שקיומן יביא אותו לתקן את עצמו ולמלא את מטרתו בעולם באופן מושלם.

כך היה עדיף, כמו שהיה עדיף לאדם הראשון אם הוא היה יכול להישאר בגן עדן, והיה עדיף לכלל ישראל אם לא היה צורך בחורבן בית המקדש ובגלות. אולם אחרי החטא, נצרך לאדם לרדת יותר לתוך ההסתר של העולם הזה ולתקן שם.

15. ע"ש שמוכח שגם על לימוד מעין של דואג ואחיתופל מציל מיצה"ר בעידנא דעסיק ביה. וע"ע זוהר הק' חלק ג' דף פ' ע"ב: תא חזי, לא אתדכי בר נש לעלמין, אלא במילין דאורייתא, בגיני כך מלין דאורייתא לא מקבלין טומאה, בגין דאיהי קיימא לדכאה לאלין מסאבי. אורייתא קדושה אתקרי דכתיב "כי קדוש אני ה'" ודא אורייתא שמא קדישא עלאה, דמאן דאשתדל בה אתדכי, ולבתר אתקדש דכתיב "קדושים תהיו", "קדושים היו" לא כתיב אלא "תהיו". תהיו ודאי. א"ל הכי הוא ומקרא כתיב "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" וכתב "אלה הדברים וגו'". תאנא קדושה דאורייתא קדושה דסליקת על כל קדושין.

* זוכה למדרגה הגבוהה ביותר בעולם הבא *

1. "עין לא ראתה"

❖ "כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן 'עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו'. מאי 'עין לא ראתה'? אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. רבי שמואל בר נחמני אמר זה ערן שלא שלטה בו עין כל בריה. שמא תאמר אדם הראשון היכן היה? בגן. ושמא תאמר הוא גן הוא ערן? תלמוד לומר 'ונהר יצא מערן להשקות את הגן', גן לחוד וערן לחוד" (ברכות ל"ד ע"ב).

2. המפתח לתחיית המתים

❖ "כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל' כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו" (כתובות קי"א ע"ב).

* מתקן את הבריאה כולה *

1. מרבה שלום בעולם

❖ "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" ... אל תקרי 'בניך' אלא 'בוניך' (סוף מסכת ברכות, נזיר, יבמות וכריתות).

16. ע' גר"א אמרי נועם ברכות שם. "ורב שלום בוניך אלו התלמידי חכמים הגדולים, יהיה שלום ביניהם, כמו שכתוב קידושין ל' ע"ב את והב בסופה, ועל ידי זה יהיה שלום בעולם". וע' ביאור הדבר ברמח"ל מאמר "מלחמתה של תורה" (מובא ילקוט ידעת האמת חלק א' עמ' של"ו). שבמלחמתה של תורה לוחמים נגד הס"א, שהס"א הזו היא תולדה של כל החטאים "אשר חטאו ישראל, ומה שגרמו משה לחטוא בסלע, ועניני הערב רב וכל שאר קלקולים שהיו בעולם, ונשמותיהם של צדיקים מתקנות בעד ישראל, כי הם סובלים חטאיהם" וכאשר תלמידי חכמים מגיעים לאמת ואהבה ביניהם בסוף, על ידי זה מסלקים את הס"א הזה מן העולם. וע"ע כזה בס' בנין עולם פ"ח בשם אריז"ל בשער המצות והס' חסד לאברהם. על כן מובן, שעמלי התורה מתקנים את כל הליקויים והירידות הרוחניות של העבר, ועל ידי זה מסתלק השורש של כל הפירוים בין אדם לחברו ובין אדם למקום, ומתרבה שלום בכל העולמות. כאשר מוציאים ספר תורה מן היכל אומרים "ויהי בנסוע כו' קומה ה' ויפוצו אויביך וינסו משנאיך מפניך" שהכוונה לס"א כמוש"כ האוה"ח הק' שם. הס"א הוא המפריד בהשגת אחדות השלום

2. מביא את כל הבריאה לתיקונה

❖ "נמצא בתורה [היינו בלימוד התורה] הדרגה וחלוק לפי מה שצריך לתקן בה כלל הבריאה, עד שאין חלק ממנה שלא יתוקן על ידו ויושלם חלק מחלקי הבריאה" (רמח"ל דרך ה' ח"ד פ"ב).

❖ זוכה לסיוע מיוחד מן השמים גם בענייני עולם הזה ❖

1. הקב"ה מצליח דרכו

❖ "כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו'" (עבודה זרה י"ט ע"א).

❖ "כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו" (עבודה זרה י"ט ע"ב).

2. ניצל מצרות

❖ " מגין [מפורענות]"¹⁷ (סוטה כ"א ע"א).

בכל אופניו: בין אדם לחברו, בין אדם למקום ובתוך האדם עצמו. על כן מובן, שהתורה שמסלקת את הס"א, כל נתיבותיה שלום.

17. זוה"ק חלק א' דף קל"א ע"ב: כמה אינון בני נשא טפשיין, דלא ידעין ולא מסתכלין לאשתדלא באורייתא, בגין דאורייתא כל חיין וכל חירו וכל טוב בעלמא דין ובעלמא דאתי, חיין אינון בעלמא דין, דיזכון ליומין שלמין בהאי עלמא, כמה דאת אמר (שמות כג כו) "את מספר ימיך אמלא", וליומין אריכין בעלמא דאתי, בגין דאינון חיין שלימין, אינון חיין דחידו, חיי בלא עציבו, חיין דאינון חיין. חירו בעלמא דין חירו דכלא, דכל מאן דאשתדל באורייתא לא יכלין לשלטאה עלוי כל עמין דעלמא. ואי תימא אינון בני שמד? גזרה היא מלעילא, כגון רבי עקיבא וחברוי, וכך סליק במחשבה. חירו דמלאך המות דלא יכיל לשלטאה עלוי, והכי הוא ודאי, דאי אדם הוה אתדבק באילנא דחיי דאיהו אורייתא, לא גרים מותא ליה ולכל עלמא, ובגין כך כד יהב קב"ה אורייתא לישראל, מה כתיב בה (שמות לב טז) "חרות על הלוחות" והא אוקמוה, ואלמלא אינון לא חטו ושבקו אילנא דחיי, לא גרמו מותא לעלמא כמלקדמין, וקב"ה אמר (תהלים פב ו) "אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם", חבלתון גרמיכון, אכן "כאדם תמותון וגו'", ועל דא כל מאן דאשתדל באורייתא לא יכיל לשלטאה עלוי ההוא חויה בישא דאחשיך עלמא. אמר רבי ייסא, אי הכי משה אמאי מית, דאי הכי כיון דלא חב לא ימות? א"ל ודאי מית, אבל לא שלטא ביה קאמרין, אלא לא מית על ידוי, ולא אסתאב ודאי, אלא אתדבק בשכינתא ואזיל לחיי עלמא, והאי חי אקרי, כמה דאוקימנא דכתיב (ש"ב כג כ) "ובניהו בן יהוידע בן איש חי וגו'". ועל דא כל מאן דאשתדל באורייתא חירו אית ליה מכלא, בעלמא דין משעבודא דשאר עמין עעכו"ם, חירו בעלמא דאתי בגין דלא יתבעון מניה דינא בההוא עלמא כלל. עכ"ל. וע"ע זוה"ק חלק ג' דף פ' ע"ב: רבי יוסי הוה אזיל בארחה, פגע ביה רבי חייא, אמר ליה, האי דאוקמוה חברייא, דכתיב בעלי (ש"א ג יד) "ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה עד עולם", בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר הוא בדברי תורה, אמאי, בגין דדברי תורה סלקין על כל קרבנין דעלמא, כמה דאוקמוה, דכתיב (ויקרא ז לו) "זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים", שקיל אורייתא לקביל כל קרבנין דעלמא. אמר ליה, הכי הוא ודאי, דכל מאן דאשתדל באורייתא, אף על גב דאתגזר עליה עונשא מלעילא,

❖ "חש בראשו כו' בכל גופו יעסוק בתורה שנאמר 'ולכל בשרך מרפא'" (עירובין נ"ד ע"א)¹⁸.

3. מוריד צורך של השתדלות בענייני עולם הזה

❖ "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ" (אבות ג' ה')¹⁹.

ניחא ליה מכל קרבנין ועלוון, וההוא עונשא אתקרע, (ובגין דילעי בה לשמה קודשא בריך הוא אתפייס בהדיה): וע"ע ראש השנה י"ח ע"א: ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה אמר רבא בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה. אביי אמר בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים. רבה ואביי מדבית עלי קאתו רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין. תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתין בני שמונה עשרה שנה באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת עלי אתם דכתיב ביה "וכל מרבית ביתך ימותו אנשים" לכו ועסקו בתורה וחיו הלכו ועסקו בתורה וחיו והיו קורין אותה משפחת רבן יוחנן על שמו.

18. מה שראינו גדולי עולם שנחלו, מדוע לא עסקו בתורה ונתרפאו? ע' זוה"ק מו' הערה לעיל "ואי תימא אינון בני שמד, גזרה היא מלעילא" שכאשר יש גזרה מוחלטת יתכן שאין אפשרות לבטלה. מלבד זה, נראה שלא כל לימוד תורה שווה, ולא כל צורות הלימוד מרפאות את כל המחלות. לדוגמה, מי שבאה עליו רחמנא ליצלן מחלה מסיבה המו' בחז"ל "כל המתלוצץ יסורים באים עליו" ח"ו. אם הוא ילמד, אבל עדיין יקנו בו רגשות של ליצנות, לכא' אין סיבה שיתרפא. אבל אם ילמד ויתעורר על ידי לימודו לתקן את קלות דעתו, ודאי יתרפא. היינו שהרפואה שלו נמצאת בתוך התורה, אבל עדיין מוטל עליו להשיג את סוג הלימוד וצורתו שיועילו לתקן את שורשי המחלה.

19. גם כאן יש לשאול על כל גדולי העולם שהיו להם טרדות של פרנסה וצרות מהמלכות, האם הרי זה סימן שהם לא קבלו על עצמם את עול התורה בשלמות? ונראה לבאר הדבר בעה"י ע"פ דברי הגר"א בביאורו על המשנה באבות שם, המביא את הגמרא בברכות ל"ה ע"ב שה"פורק ממנו עול תורה" היינו אדם שהוא במדרגת הפרשה השנייה של קריאת שמע שנאמר בה "ואספת דגנך", ו"המקבל עליו עול תורה" היינו אדם במדרגת פרשה ראשונה של קריאת שמע שבה נאמר "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". ע' גר"א חידושי אגדות ואמרי נועם שם בברכות שההבדל בין הפרשיות הוא "בכל מאודך" שכתוב בפרשה ראשונה ולא כתוב בפרשה שנייה. השלמות של "בכל מאודך" היא שבכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד, זו היא ברכת הטוב והמטיב על הרעה כמו שיהיה לעתיד לבא (וכעת, בעולם הזה אסור לנו לברך כך, כיון שהברכה לא תאמר באמיתיות מושלמת). ובכן, השלמות של השגת דרגת הפרשה הראשונה של קריאת שמע היא תיקון חטא אדם הראשון, ולכן אין את הגזרה של "בזיעת אפיק תאכל לחם" שהיא המקור של עול דרך ארץ. זוהי קבלת מלכות שמים שלמה. לכן, בעולם הזה, לפי מידת השגת דרגת הפרשה הראשונה של קריאת שמע, משתחררים יותר מעול דרך ארץ, אבל כדי להפטור ממנו לגמרי נצרכת שלימות השגה זו שהיא תיקונו של חטא אדם הראשון, שיושג באופן מושלם רק לעתיד לבא. על כן, כל זמן שהאדם לא יצא לגמרי מגזרת "בזיעת אפיק תאכל לחם" עדיין יתכנו חוויות קשות רח"ל בענין זה. מעין זה, גם בעול המלכות שהוא לפי הגר"א הנ"ל תולדה של חוסר קבלת עבודת ה' בשמחה כמו שכתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה, ועבדת את אויביך כו'". גם בזה יש מדרגות שונות מעין הנ"ל, ורק על ידי שלמות ההשגה יהיה פטור מוחלט מעול המלכות.

4. משוך עליו חוט של חסד

❖ "כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד ביום, כל העוסק בתורה בעולם הזה הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא" (הגיגה דף י"ב ע"ב).

5. זוכה על ידה לחכמה, לדעת ולמלכות

❖ "כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו ... ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק ..." (אבות ו' א').

6. היא ה"פרנסה" הטובה ביותר

❖ "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ושאר כל אומנות אינן כן, כשאדם בא לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי הוא מת ברעב. אבל התורה אינה כן, אלא משמרתו מכל רע בנערותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בזקנותו, בנערותו מהו אומר 'וקוי ה' יחליפו כח', בזקנותו מהו אומר 'עוד ינובון בשיבה'" (קידושין פ"ב ע"א).

באופן מעשי

ניתן לפתח אהבת תורה מסוג זה על ידי הפנמת התועלת הגדולה של הלימוד:

- ◆ על ידי השינון וההתבוננות בדברי חז"ל המתארים את חשיבותו הגדולה של לימוד התורה מעין המוזכרים לעיל.
- ◆ טבע האדם הוא שכאשר הוא מחשיב דבר, הוא מקפיד לשמרו היטב שלא יאבד ממנו כאבנים טובות ודברים יקרים שגונזים אותם במקום שמור ביותר. כך על לומד התורה להתייחס לתורתו כמו אל אבנים טובות ומרגליות, כפי שהוא אכן ערכה הרוחני האמיתי. היינו, שישתדל בכל תחומי התורה שהוא עוסק ליצור לעצמו "אוספים" של דברי תורה באופן שישמרו היטב ולא יאבדו ממנו. התנהגות זו תגביר ותחזק את תודעתו באמת זו שחש בעומק נשמתו. יצירת "אוסף" זה יכולה להיות על ידי שלומד באופן שקובץ ידיעות בתחומים שונים של התורה שנשמרים אצלו בזיכרון²⁰, או על ידי שהוא מייצר אוספי דברי תורה בכתב²¹ בכמה תחומי התורה, באופן שיש לו אתגר להוסיף עליהם, וירגיש שמחה בכל חידוש והוספה לאוספים האלו²². "וקובץ על יד ירבה" (משלי י"ג י"א) פירוש המלבי"ם; "גם מי שאין לו הון אך הוא משתדל 'וקובץ על יד' - שאינו מפזר רק קובץ ומוסיף מעט מעט, וקובץ בידי ובעמלו, 'ירבה' - יבוא לידי הון גדול. וכל זה משל על עסק התורה". עכ"ל.

20. ע' מהר"ל נתיבות עולם נתיב התורה פ"ד: "בכיצד מעברין" (עירובין נ"ד ע"א) אמר רב אסי מ"ד כי נעים כי תשמרם בבטנך אימתי דברי תורה נעימים? כי תשמרם בבטנך, ואימתי תשמרם בבטנך בשעה שיכוננו יחדו על שפתיך... פירוש דבר זה שבא לומר כי נעימות התורה כאשר התורה נמצאת אצל האדם בפועל, כי אז האדם הוא שכלי כאשר התורה הוא עמו, ואין נעימות למעלה מזה. וזהו כאשר אין התורה משתכחת ממנו, ואימתי אין התורה משתכחת מן האדם ונמצאת עם האדם? כאשר דברי תורה על שפתי תמיד, שהוא למד בהם וחוזר עליהם ואז התורה עמו, ובלא זה, לפי ריחוק התורה מן האדם אין נחשבת שהתורה היא עמו, רק אם התורה היא על שפתיך".

21. גם עי"ז יקיים דברי ה"ספר חסידים" שכתב בסי' תק"ל, וז"ל: כל מי שגילה לו הקב"ה דבר, ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גוזל מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כ"ה י"ד) "סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם", וכתוב (משלי ה ט"ז) "יפוצו מעינותיך חוצה", וזה שכתוב (קהלת י"ב י"ד) "יביא במשפט על כל נעלם" שגורם שנעלם, "אם טוב" שגילה לו, "אם רע" שאינה כותבה. עכ"ל. וע"ע שאלות ותשובות מן השמים לר"י מקורביל סי' ל"ב: "הדברים והמחשבות ההם [של דברי תורה] הם כמרגליות היקרות בעיניו [ית']. ואם על אבידת כסף א' או שווה כסף התיירה תורה לעשות מלאכה בחול המועד, כל שכן שיש להם על אבידת המרגליות היקרות ההם לכתבם ולחתמם למען לא יאבדו. והכותב והחותם מקבל שכר עליהם. עכ"ל.

22. טבעם של כל בעלי האסופות שחובבנות האסיפה מעוררת אצלם רגש של חשיבותו הגדולה של הדבר שהם אוספים, אף כאשר מדובר בדברים שאין בהם שום תועלת אמיתית (בולים, חפצים עתיקים כו'). א"כ, ודאי שהדבר יעזור לחוש את רגשי החשיבות האמיתית שיש - להבדיל - בתורה, שכן רגשות אלו כבר קיימים בצורה חזקה בתוך הנשמה, וצריך רק להוציאם מהכוח אל הפועל להיות מורגשים על ידי האדם.

♦ על האדם לשים לב לדברים שהוא מוכן להתבטל בשבילם מדברי תורה גם כאשר אין לכך סיבה מוצדקת²³. כאשר יתרגל להקפיד לנהוג בענין זה כפי ההלכה המבואה בשולחן ערוך הלכת תלמוד תורה, הוא יתחיל לחוש באופן טבעי את ערכה האמיתי של התורה (המוכר והמורגש היטב בעומק נשמתו), והעיוותים בסדר העדיפויות ובערכים שלו יתוקנו.

המתנה היקרה ביותר

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

◡ הטובה הגדולה שהטיב הקב"ה לבני האדם ◡

נתינת התורה לעם ישראל היתה הטובה הגדולה שהטיב הקב"ה לבני האדם, והביטוי הגדול ביותר של אהבתו המיוחדת לעמו הנבחר, כמו שכתוב בספר חובות הלבבות (שער הבחינה - פרק ה'), וז"ל:

"הגדולה שבטובות שהטיב בהם הבורא לאדם ... היא התורה הנתינה למשה נביאו, עליו השלום."

הסיבה שמתנה זו היא מעל כל החסדים הרבים האחרים שהשי"ת העניק לברואיו, היא, שעם נתינת התורה מסר השי"ת לעם ישראל את המפתח להשגת היעד הנצחי שהוא מטרת כל הבריאה - העולם הבא. חשיבות זו מוזכרת בברכה שמברכים על התורה "אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו".

²³. ע' אבות דרבי נתן פרק כ"ו: מפני מה תלמידי חכמים מתים כשהן קטנים. לא מפני שהן מנאפים, ולא מפני שהן גוזלין, אלא שפוסקין מדברי תורה ועוסקים בדברי שיחה. עכ"ל.

בנוסף לכך, "ידיעת ה'" היא השלמות האמיתית היחידה שהיא מטרת האדם בעולם הזה, כמו שכתוב (ירמיה ט' כ"ג) "כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", והתורה היא המקור החשוב ביותר של ידע זה. אין לנו אפשרות להכיר לגמרי את ה', וגם למשה רבנו היתה זו תעלומה, ברם האמצעי שדרכו יכול האדם להכיר את בוראו באופן הנעלה ביותר הוא התורה. שכלו של האדם הוא מקור אחד לידיעה זו, וכן הבריאה ותופעות ימות העולם הן מקורות חשובים לכך, אך המקור הבהיר והגלוי ביותר הוא התורה. כתוב בתהלים (פרק י"ט) "השמים מספרים כבוד א-ל... ואחרי זה מובא "תורת ה' תמימה" (תהלים י"ט) שכבוד שמים מתגלה על ידי התורה יותר ממה שהוא מתגלה על ידי הבריאה (מלבי"ם שם).

פן נוסף של החשיבות הגדולה של התורה הוא, שעל ידה יכול הלומד לגרום נחת רוח גדולה ביותר למעלה, ולעורר אהבה מיוחדת של בורא העולם כלפיו על ידי לימודו. שמיום שחרב בית המקדש השכינה נמצאת רק בד' אמות של הלכה. עיני השי"ת מופנות כביכול ללומד התורה במבט מלא אהבה. היושב ולומד תורה, מתעמק בה ומשנן אותה, זוכה לצלם אלוקים, נחשב בן חביב למקום, ועיניו ית' כביכול פנויות אליו באהבה רבה כיון שהוא נמצא במרכז תוכנית הבריאה.²⁴

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

מילה אחת של תורה עולה בערכה על כל הון שבעולם

יש יהלום העולה מאה אלף דולר, יש יהלום נדיר יותר העולה מיליון דולר, אבל יש יהלום שאין לו מחיר כלל. יהלום כזה לא יעבור מאדם לאדם תמורת כל הון שבעולם. ישנה רק אפשרות אחת לקבל אותו - אם בעליו יחון את מקבלו ויתן לו אותו במתנה! כאשר אנו מבקשים בתפילה "אתה חונן... חננו מאתך דעה בינה והשכל" אנו אומרים, שהתורה היא דבר יקר כל כך, שמעולם לא זכה אדם למילה של תורה בכוחות עצמו, תמיד זוהי מתנת חינם. מילה אחת של תורה עולה בערכה על כל הון שבעולם, ישנה רק אפשרות אחת - רק "חננו" - לקבלה בחינם.²⁵

24. אור עולם ח"ז עמ' 197, ח"ד עמ' 76, ח"ו 269: לאן 720, -770 772.

25. תפארת שמשון ח"ב עמ' שצ"ד.

ב. "רעיתי" - אהבת הנעימות:

התורה היא "מתוקה מדבש ונופת צופים" (תהילים י"ט). היינו, בלימוד התורה טמונה האפשרות לחוש מתיקות נפלאה, יותר מכל מתיקות, אף הגדולה ביותר, הקיימת בעולם הגשמי. מקור המתיקות הנעלה הזו, הוא הנעימות הגדולה של דביקות בקדושת התורה ודביקות בהשי"ת שמשגי האדם על ידי לימוד התורה. דביקות זו מורגשת בצורה חזקה על ידי הנשמה, והיא תענוג נפלא עבורה. עונג זה מתואר בספר "אהל יהושע" (דרוש ג' אות ה' - מו' לעיל פ"ז, ונשנה כאן מרוב חשיבותו לענייננו), וז"ל:

ניצוץ אחד נמצא בעולם הזה מעין העונג שלאחר התחייה, שכל ההנאות והעינוגים החומריים שבעולם הזה כאין וכאפס נגדו. והוא כאשר אדם צדיק קדוש וטהור לומד תורתנו הקדושה בקדושה ובטהרה לשם שמים כמה שעות בקול נעים ובשמחה של לימוד התורה הקדושה, בגילה וברעדה בלי שום ערבוב רעיון אחר, אז אפס קצהו יראה, מעט מזוהרו ירגיש בנפש, שלהבת יה, אור ה' זורח ומתנוצץ בקרבו, וכל חללא דעלמא כאפס וכתוהו תחשב לו. זהו חלק אחד מאלפי רבבות של העונג על ה' שאחר התחייה.²⁶

26. נראה שמציאות זו היא כוונת הפסוק בפרשת בחוקותי (ויקרא כ"ו) שכתוב שם "אם בחוקותי תלכו [פרש"י: שתהיו עמלים בתורה] כו'... והתהלכתי בתוכם". וכתב שם רש"י על פי המכילתא: "והתהלכתי בתוכם" - אטייל עמכם בגן עדן. הדבר לכאורה תמוה ביותר, שהרי כל הפסוקים שם מדברים על ברכות שיגיעו בעולם הזה, ואיך מדובר בתוכם על גן עדן? והנה, בדברי חז"ל בכמה מקומות מבואר שכוונת המילים "והתהלכתי בתוכם" היא בעולם הזה. כן מבואר באיכה רבתי (פתיחה י"א), ובשיר השירים זוטא (פ"א - ט"ו). וכן באבות דרבי נתן (נ"ב פ' י"ח) מובא: תלמידי חכמים שהן יושבים ושונים השכינה מחזרת עליהם ומברכתם שנאמר "והתהלכתי בתוכם". וע' אור החיים הק' על הפסוק הזה: "והתהלכתי בתוכם" - "התהלכתי" הוא טיול הערב, "בתוכם" היינו השראת השכינה בתוך תוכם שהוא בחינת נשמה. שכן במידה שהאדם מרגיש "שויתי ה' לנגדי" הוא ירגיש גם את הנעימות הגדולה של המשך הפסוק "לכן שמח לבי ויגל כבודי..." נעימות זו היא הנעימות הגדולה הקיימת בגן עדן. [וכן מבואר כפירוש זה במדרש ילמדנו על הפסוק הנ"ל]. כל ההבדל בין העולם הזה לגן עדן הוא מסך ההסתר המקשה על האדם להרגיש את נוכחותו ית' בצורה אמיתית, ואת הנעימות הגדולה של קרבת ה'. כאשר האדם מצליח להרגיש בעולם הזה את שמחת קיום המצוות, את מתיקות התורה, את יופי הקדושה, את האושר הנפלא של עשיית נחת רוח לבורא העולם, ואת הנעימות המופלאה של קרבת אלוקים, אז אף כאשר הוא נמצא בעולם הזה הרי הוא מרגיש ברגשות אלו מקצת מהשמחה של גן עדן ממש. וכן מבואר מדברי התרגום יונתן על הפסוק תהילים פרק צ' פסוק י"ז: "ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו" - תרגם יונתן: "ויהי בסימותא דגן עדן מן קדם ה' עלנא". היינו שמתרגם ש"נועם ה'" הוא הבושם של גן עדן. וע' מצודות שם שפירש "נועם ה'" - "נעימות ה'" דהיינו נעימות הרגשת נוכחותו ית', וע"ש ברש"י שהיינו ה"שכינה". נמצא ש"הבושם של גן עדן" הוא כמו ריח המתפזר למרחוק, שהוא האפשרות להרגיש גם מרחוק - אף פה בעולם הזה - את הנעימות הנפלאה של קרבת ה' מעין שיש בגן עדן.

חשיבותה של השגת נעימות זו מתוארת בספר תנא דבי אליהו רבה פרק י"ח (אות ט"ו, כ') וז"ל:

כל זמן שתלמידי חכמים בבית המדרש ודברי תורה מתוק עליהן, מתוך כך הקב"ה מרחם עליהם ונותן בהם חכמה ובינה ודעה והשכל לעשות מעשים טובים ותלמוד תורה, והכל יהא מתוקן לפניהם.

עוד איתא בגמרא (ברכות דף ח' ע"א):

אמר רבי חייא בר אמאי משמיה דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דאילו גבי ירא שמים כתיב "אשרי איש ירא את ה'" ואילו גבי נהנה מיגיעו כתיב "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך", "אשריך" - בעולם הזה ו"טוב לך" - לעולם הבא, ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא כתיב ביה.

וביאר הגר"א שם בספר "אמרי נועם", וז"ל:

קשה, איך יתכן שהנהנה מיגיעו והוא איש בור וריק יהיה גדול יותר מירא שמים? ועוד קשה מה שכתוב, דאילו התם כתיב "אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא" נמצא "אשרי" הוא העולם הזה, ואלו גבי ירא שמים כתיב "אשרי איש ירא את ה'" שהוא העולם הזה, ואלו "וטוב לך" לא כתיב ביה שהוא העולם הבא. היתכן לומר שירא שמים לא יהיה לו עולם הבא רק העולם הזה, דהא אנחנו רואים כמה פעמים שהירא שמים אין לו עולם הזה כלל?

... זה פירוש הגמרא:

"גדול הנהנה מיגיעו" - רצה לומר שיש לו הנאה ממנה שייגע בתורה²⁷,

"יותר מירא שמים" - שעוסק רק מחמת יראה. שלזה שנהנה יש לו דבר גדול יותר ממנו שיש לו יראת שמים, על דרך שאמרו (ברכות י"ז ע"א) "עולמך תראה בחיך" פירוש מקצת העולם הבא תראה בחיך [בעולם הזה] שהוא הפירות.

והפירות [בעולם הזה] של זה האדם [הנהנה מיגיעו בתורה] גדול כל כך בעולם הבא של האדם האחר [שהנהנה מיגיעו בתורה זוכה ל"מעין עולם הבא" כבר בעולם הזה]. וזה שנאמר כאן "גדול הנהנה מיגיעו" כמו שנתבאר לעיל [שיש לו הנאה מכך שייגע בתורה], "יותר מירא שמים כו".

27. בביאור הגר"א על אגדות ברכות ח' ע"א שם (מכת"י) מובא בלשון זה: "גדול הנהנה מיגיעו" פירוש שזוכה לעבוד את בוראו מאהבה ונהנה מיגיעו, "מירא שמים" שאינו עובד כי אם מיראה (העונש או זולתם).

ולגבי ירא שמים "וטוב לך" לא כתיב, כי הטוב [האושר של הנאת הלימוד שעליו נאמר "אשריך"] שיש לו להנהנה [מייגיעתו בתורה] בעולם הזה, הוא שוה לעולם הבא של זה הירא שמים [שעליו נאמר "אשרי איש"]. אבל העולם הבא של הנהנה [מייגיעתו בתורה, שעל זה נאמר "וטוב לך"] אינן לו כלל לירא שמים דוגמתו, אלא ה"אשרי", דהיינו מה שיש לו לזה [לנהנה מייגיעתו בתורה] בעולם הזה שהוא ה"אשרי", יש לזה [לירא שמים] בעולם הבא.

באופן מעשי

ניתן להרגיש את הנעימות הגדולה שהנשמה חשה מהלימוד ולהגבירה:

- ◆ על ידי לימוד בהוצאת המילים מהפה, בהמתקת הקול ובשירה. נעימות השיר, המקבילה להנאה העמוקה שהנשמה חשה מהלימוד עצמו, תאפשר לנעימות זו של הנשמה לצאת ממעמקי פנימיותו להיות מורגשת על ידו. כאשר כל חלקי הנפש, בין השטחיים ובין העמוקים חשים בנעימות, אין מעצור לאדם לחוש את רגשות הנשמה²⁸.
- ◆ על ידי שיחפש את דרך הלימוד המתאימה והנעימה לו. כפי שכתב הגר"א (מו' אבן שלמה פ"ח ס"א) שכשם שבאומנות על האדם ללמוד אומנות נקייה וקלה כמו שכתוב בברכות ס"ג ע"א, כן בתורה יבקש שלא יהיה יותר מיכולתו ויקוץ בה [אלא לימוד המתאים לכישרונותיו] ... כי הלימוד אינו נקבע באדם כי אם בישוב ובנחת.
- ◆ במידה שבה האדם פיתח את אהבת הקדושה, תתעצם תחושתו בנועם קדושת התורה, שקדושתה מעל כל הקדושות הקיימות בעולם. וכן כפי קדושתו של האדם הוא יהיה קשור לרגשי נשמתו, ויחוש בנחת רוח הגדולה שלימוד התורה גורמת למעלה (כמבואר בהרחבה לעיל פרק ז').

²⁸ מגילה דף ל"ב ע"א: אמר רבי שפטיה אמר רבי יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". מדרש משלי פרשה א': "כי לוית חן הם לראשך". כל זמן שאתה משמיע קולך בהן, הן נעשין לך מן דבש וחלב תחת לשונך.

”מתוקים מדבש ונופת צופים”

הגר”א זצ”ל:

מבחן הגר”א לתלמידיו במתיקות התורה

הגר”א זצ”ל היה בוחן את מי שרצה להתקבל ללמוד בחבורתו אם נזדככה נפשו לטעום בנועם מתיקות התורה. הוא היה מבקש ממנו לחזור על ענין אחד פעמים רבות, ואם, כאשר היה מוסיף לחזור, היתה מתגברת נעימתה בלבו יותר ויותר לחזור בלא הפסק, בזה מצא חן בעיניו להתקבל ללמוד אצלו.

(תולדות אדם עמ' 70).

החזון איש זצ”ל:

נעימותו המופלגת של החזון איש זצ”ל בלימוד

אשרי עין ראתה את מרן זללה”ה מתהלך כשלהבת אש ומנעים זמירות בהתענגו על זיו החכמה בעמל ויגיעה עד אין חקר.

(הקדמת ספר דינים והנהגות חזו”א חלק א')

פעם ראו את החזון איש מסתובב בחדרו הלך ושוב, כולו אחוז התלהטות ממתיקות התורה, וחוזר פעם אחר פעם בניגון שובה לב ”אסקופה משמשת שתי רשויות, בזמן שהפתח פתוח כלפנים, פתח נעול כלחוץ” (גמרא שבת ו' ע"א, ט' ע"א). כשסיים, נשאל על פשר הדבר, והשיב: ”פשוט לא יכולתי להתנתק ממתיקות דברי הגמרא!”

(מעשה איש ג': עמ' נ"ט)

נעימות התורה מושגת רק על ידי השקעה של לימוד ברציפות

בביתו של החזו”א היה גג רחב ... באחד מעשרת ימי תשובה ישבו שם שני בחורים ולמדו בחברותא. והנה החזו”א עלה לתומו לגג, ראה את שני הבחורים, ותפסם בשעת בטלה ... קרב אליהם החזו”א ואמר להם:

כמה גדולה היא נעימות התורה, אי אפשר להשיג את זה ולהגיע לזה, רק אחר שקיעה של **שלוש וארבע שעות** ברציפות בלי הפסק, בלי זה אי אפשר אפילו לצייר מהי הרוחניות הזו. קל וחומר אחר **חמש שעות**, כמה רוממות יש! איך אפשר, שמי שיש לו אפשרות כזאת, יפסיק את הרציפות ויפסיד בידיים נועם כזה?! כמו קדרה המתבשלת, שמורידים אותה מן האש, נותנים לה להתקרר ואחר כך משיבים לאש. אחר **שש שעות** של לימוד, שוכח האדם מכל העולם וענייניו, ומתדבק בדברים רוחניים. אחר **שבע שעות**, האדם

מרגיש קרוב להקב"ה ואין לו מהגאות העולם כלום, ומתמלא שמחה. אחר **שמונה שעות**, אפילו לא נופלת בלבו מחשבה של תאוה לחומריות, וכולו משתוקק לאלוקיו. אחר **תשע שעות**, כולו קדוש למעלה למעלה. אחר **עשר שעות**, עין לא ראתה, אין לתאר ואין מילים לבטא את מצבו ורגשותיו!

(מעשה איש ח"ד עמ' ס"ט)

☪ אחר עמל השינון (אף בלי הנאה), נפתח שער של תענוג ללא קץ ☪

העיקר ... העיון בבידור הכללים והפרטים בכל סוגיא ... עיקר הזה דורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחילתם, ואדרבא מכבידים עליו, אבל העמל הזה הוא עמל התורה אשר כל סגולת לימוד התורה נאמר על עמלה. ואמנם אחר העמל נפתח שער אורה חדש אשר השכל מתענג ללא קץ.

(קוב"א ח"א אג' ב').²⁹

הרב אליהו אליעזר דסלר זצ"ל:

☪ גלגל החוזר של עונג הלימוד ☪

היא עצה אחת מיוחדת ועמוקה מאד; שלימוד התורה מביא לידי תענוג רוחני, והתענוג לידי העמקת העיון, והעיון להוספת התענוג, וחוזר חלילה עד אין תכלית.

(מכתב מאליהו" ח"א עמ' 105)

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

☪ "לולא תורתך שעשועי" ☪

הרב פינקוס זצ"ל היה אומר: דוד המלך אומר "לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי" מהי הגדרת המילה "שעשועי"? בדרך כלל כשאדם עושה דבר מה, הוא עושה זאת לשם מטרה מסוימת, כגון: אדם אוכל - כדי להיות שבע, קורא - כדי לקבל מידע, עובד - כדי להרוויח. אולם, כשילד משתעשע בשעשוע, אין לו שום מטרה, עצם ההתעסקות היא המטרה. כך צריך להיות לימוד התורה. עצם ההתעסקות בלימוד צריכה להיות מלווה בתחושה של עונג, גם כשאין שום מטרה נוספת.

(רבותינו שבדרום עמ' 229 תוה"ד).

29. עוד שם (קוב"א ח"א ד'): ענין ה"חידושים", פירש הגר"ח מוולז'ין זצ"ל, בהיות שאין עומק תורה שבעל פה מתגלה אלא אחרי רב השקידה והעמל, כל המתגלה מקרי חידוש, וכל המוסיף בקניינים שהתורה נקנית בהם מוסיף ידיעה יותר ברורה, וטועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום ובסתר טרם עמלו, והן הנה החידושים משמחי נפש ומלהיבי אהבה עלאית, מורם מכל שפלות הגופניים ומהפכים גשם לנשמת חיים. עכ"ל.

"והערב נא ה' אלוקינו..." עיקר ההצלחה בלימוד התורה היא השגת הערבות הגדולה של הלימוד. מלמד הבא למסור שיעור צריך לחוש שבאמתחתו נמצא הדבר המתוק והערב ביותר שניתן להעניק לתלמידיו. עליו לדעת שתפקידו הוא להעביר להם תחושה זו, שגם הם ירגישו מתיקות גדולה זו. זה צריך להיות האתגר שלו בשעת מסירת השיעור - לא להרפות מתלמידיו עד שהוא רואה שגם הם משתתפים בתחושותיו וזורחים מאושר. בלי זה, אין הוא ראוי להיות מלמד!

(תפארת שמשון ח"ה עמ' נ"א תוה"ד).

הגרא"ל שטיינמן שליט"א:

⊕ 'חבלות ופצעים' רוחניים מפריעים להרגשת מתיקות התורה

בחור אחד ניגש למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א וטענה בפיו: הרי "על טעם וריח אין להתוכח" ולכל אחד יש את טעמו האישי. אדם שדבר מסוים טעים לו יותר מדבר אחר, אי אפשר לדרוש ממנו לשנות את תחושותיו. ואכן התורה היא ערבה ומתוקה, ויש אנשים המרגישים זאת, אולם, אני, הרי עובדה שדברים אחרים ערבים לי יותר. ומה אעשה, הרי כך טבעי?

המשיל לו הגרא"ל משל: פעם הביאו עוגה יקרה למסיבה חגיגית. נפרסה העוגה לפרוסות, כל אחד קיבל פרוסה, וכולם אכלו אותה בהנאה מרובה. לפתע נשמע אחד המשתתפים מתלונן: "העוגה כל כך חמוצה, אי אפשר לאכול אותה!" כל האחרים הופתעו, הרי כולנו טועמים שהעוגה מתוקה ביותר, ממש דבש ונופת צופים! בבירור קצר התחוויר פשר הדבר: מתלונן זה סובל מפצעים בפיו, ועל כן מתיקות העוגה היא בשבילו כזריית מלח על פצעיו. "כך היא התורה הקדושה", אמר ראש הישיבה, "התורה היא מתוקה וערבה עד מאד לכל נשמה ישראלית שעמדה בהר סיני. אם אין מרגישים במתיקותה, וטעמה מר, אות היא שיש לאדם 'חבלות ופצעים' רוחניים, שצריכים קודם לרפאות אותם, ואז תורגש מתיקותה וערבותה הנפלאה של התורה."

(מהרב ח. מישקובסקי שליט"א, מו' ירחון "אחדות" גליון מס' 182).

ג. "יונתי" – אהבת כבוד והערצה:

כמוזכר לעיל בפרק ח' (אות א' - ג'), במשך הדורות חיפשו חוקרים רבים מחכמי האומות הגדרה מדויקת למושגים "טוב" (דבר הראוי להערצה וכבוד) ו"רע" (דבר הראוי להתייחסות של קלון ובזיון). אמנם, ברוך אלוקינו שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת, אשר בה כתוב "הודו לה' כי טוב", "טוב וישר ה'", "טעמו וראו כי טוב ה'", "טוב אתה ומטיב", שהשי"ת הוא ה"טוב" האמיתי ומקורו של כל ה"טוב". על כן, רק דבר המוסיף גילוי של טוב השי"ת בעולם - הוא לבדו ראוי להיקרא "טוב". מתוך כל הגלויים של טוב ה' הקיימים בעולם, הגילוי הגדול והמרום מכולם הוא התורה הקדושה. כתוב בברייתא בסוף פרקי אבות (פ"ו מ"ד) "אין כבוד אלא תורה [רש"י: אין לך אדם שראוי לתת לו כבוד יותר ממי שהוא בעל תורה] שנאמר 'כבוד חכמים ינחלו כו', ואין טוב אלא תורה שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם כו"'. ע"כ.

היינו, ההגדרה היחידה האמיתית של המושג "טוב" מבחינת ההנהגה שלנו, מה הם מעשים "טובים" ומה הם מעשים "שאינם טובים", מי הוא אדם "טוב" ומי "אינו טוב", היא רצון ה' כפי שהוא מובא בתורה. המתבונן יראה, שהגדרה זו היא הגדרה יסודית יותר מכל המעלות האחרות הנקראות "טוב". שהרי כל מעשה המקרב את האדם לה' הוא מעשה טוב, כמו שאמר דוד המלך "קרבת אלוקים לי טוב" "טוב להודות לה". בנוסף לכך, כל הנהגה המביאה לרכישת המידות הטובות של השי"ת נקראת "טוב", שהרי על ידה מתגלה בעולם את טוב מידותיו ית'. אולם, כל ה"טוב" של מידותיו הטובות של השי"ת וכל המעלות האחרות שאכן נקראות "טוב", נחשבות כך רק כיון שרצון ה' הוא שהן תחשבנה כ"טוב"³⁰. (על כן למשל, התקרבות לה' או קירוב כל העולם לה', על ידי חילול שבת ח"ו הוא מעשה "לא טוב", כיון שהוא נגד רצונו ית'). זהו ה"טוב" המיוחד של התורה שהוא למעלה מכל "טוב" אחר שקיים, שכן התורה היא האמצעי דרכו גילה הקב"ה את רצונו בעולם³¹. נמצא, שרגש ההערצה של האדם צריך להיות מופנה בצורה החזקה ביותר לתורה ולכלל הקשור לתורה (כגון לאדם הלומד והמקיים את התורה).

30. וכן גם ה"מדות" כביכול של השי"ת הם תוצאה של רצונו שיהיו מדות כאלו.

31. יש להעיר שאהבת הטוב ("יונתי") ואהבת הנעימות ("רעיתי") יכולים להביא לאהבת התורה לא רק מחמת הכרת הטוב והנעימות של לימוד התורה בעצמו, אלא מתוך אהבת הטוב והנעימות של עוה"ב שהוא תולדתו ויעודו של עסק התורה. וע' מלבי"ם רות (ב' - י"ב) שהשכר הוא השגת הנעימות הגדולה של הטוב של המצוה עצמה בכל עוצמתה, [זוהו "שכר מצוה מצוה" שהשכר אינו דבר נפרד מהמצוה, אלא השגת האור שהוא המצוה עצמה]. וכ"כ הרמח"ל (דעת תבונות א' - מ"ב). וא"כ, העולם הבא הוא המקום שבו משיגים את ארבעה סוגי אהבת ה' ואהבת התורה האלו בכל עוצמתם (לכאורה לפי המידה שמשדלים להשיגם בעולם הזה).

כתב הרמח"ל, שבלימוד תורה, כל ערך לימודו של האדם תלוי בכבוד שהוא חש לתורה שהוא לומד. אדם הלומד ומרגיש שהוא לומד ספר של חכמה כחכמות אחרות שבעולם רח"ל, באמת לימודו אינו שווה יותר מהן. אולם אדם הלומד וחש את קדושת התורה שהוא לומד, ומרגיש הערכה גדולה לגילוי רצון ה' שבה ולדבקות בה' שניתן להשיג על ידה, אז תורתו תהיה במעלה הראויה, ותגרום להורדת שפע של התעלות וקדושה שתרום אותו ואת הבריאה כולה ותקרב אותה לתיקונה המיוחל. וז"ל הרמח"ל בספר "דרך ה'" (חלק ד' פרק ב'):

כל כוחה של התורה אינו אלא במה שקשר ותלה יתברך שמו את השפעתו היקרה בה, עד שעל ידי הדיבור בה וההשכלה תמשך ההשפעה הגדולה ההיא. אך זולת זה לא היה הדיבור בה אלא כדיבור בשאר העסקים או ספרי החכמות, וההשכלה ככל שאר מושכלות המציאות הטבעי למיניהם, שאין בהם אלא ידיעת הענין ההוא, ואין מגיע ממנו התעצמות יקר ומעלה כלל בנפש הקורא המדבר והמשכיל, ולא תיקון לכלל הבריאה.

ואמנם ההשפעה הזאת הנה ענינה אלקי, ולא עוד אלא שהוא היותר עליון ונשגב שבענינים הנמשכים ומגיעים ממנו ית' אל הברואים. וכיון שכן ודאי שיש לו לאדם לירא ולרעוד בעסקו בענין כזה, שנמצא הוא נגש לפני אלקיו ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו. והנה צריך שיבוש משפלותו האנושי, וירעש מרוממותו ית'.

והנה יגל מאד מחלקו הטוב שזכה לזה, אך ברעדה. ונכלל בזה, שלא ישב בקלות ראש, ולא ינהג שום מנהג בזיון, לא בדבריה ולא בספריה, וידע לפני מי עומד ומתעסק. ואם הוא עושה כן, אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת, ותמשך על ידו ההשפעה שזכרנו, ויתעצם בו היקר האלקי, וימשך תיקון והארה לכל הבריאה. אבל אם תנאי זה יחסר ממנו, לא תמשך ההארה על ידו, ולא יהיו דבריו אלא כשאר כל הדיבורים האנושיים, הגיונו כקורא איגרת, ומחשבותיו כחושב בדברי העולם. ואדרבא, לאשמה תחשב לו, שקרב אל הקדש בלי מורא, ומקל ראשו לפני בוראו, עודו מדבר לפניו ומתעסק בקדושתו ית'. ואולם כפי מדריגת המורא ושיעור הכבוד והזהירות בו, כן יהיה שיעור יקר הלימוד ומדריגת ההשפעה הנמשכת על ידו.

מלבד חשיבות קדושת התורה וטובו הנשגב של רצון ה' המופיע בתורה, ניתן להכיר מהתורה את טוב מידותיו המופלאות של השי"ת, כמו שכתב הרב יצחק אייזק חבר זצ"ל בפירושו "אור התורה" על ספר "מעלות התורה" (אות י"א), וז"ל:

על ידי התורה משיג מידותיו יתברך, ופרטי עניני הנהגתו בנבראים. ... שבתורה הודיע את דרכיו, כמו שאמר הכתוב "הודיע דרכיו למושה, לבני ישראל עלילותיו" (תהלים ק"ג). והיאך ידע מידותיו להתדבק בהם אם לא יעסוק בתורה יומם ולילה, אשר היא מבארת בפרטות כל המצות, כללותיהם ופרטותיהם. שמידותיו ית' אשר הם רוחניים למעלה למעלה, הם נתגשמו ונתלבשו בפרטי המצות בעולם הזה על פי התורה.

נראה כוונתו, שבמשך הדורות רבים מאומות העולם הגיעו למסקנות מעוותות בתיאורו של בורא העולם, ואמרו שהוא ית' (עפרא לפומייהו) אכזרי וכדו' או שיש שתי רשויות חלילה. אולם אנו מכירים מהתורה את מידות טובו האמיתיות של השי"ת, הן מהדברים הכתובים בפירוש בתורה, כגון י"ג מידות הרחמים ואחדותו ית' (שהכל מגיע ממקור אחד שהוא טוב), והן מהסיפורים ומהלכות התורה, שמהם אפשר להכיר אלו הנהגות ומידות אהובות על השי"ת וגורמות לו נחת רוח, ואלו גורמות את ההיפך ח"ו. ואכן מוטל על הלומד לשים לב לנקודות אלו ולהתבונן בהן. כמו אדם המסתכל על הבריאה, שעליו לשאול את עצמו אלו מידות יש לרבש"ע שברא בריאה נפלאה כזו, בדומה לכך על לומד התורה לשאול אלו מידות נעלות יש לרבש"ע שהמציא תורה עם מצוות מרוממות וטובות כאלו. בנוסף לכך, עליו לעמוד כדי להשתדל להבין איך כל דברי התורה ומצוותיה אכן מתאימים לטובו ית' המופלא.

הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל הוסיף בזה, שכאשר אדם מגיע מהתורה להיכרות בגדולתו ית', הוא לא יצטרך התבוננות רבה בבריאה לראות בה את טוב ה'. שכן לאחר שהרגש של הכרה בגדלות ה' כבר נמצא בו מהכרתו בעוצמת גדלות התורה, הוא יראה וירגיש את גדלות הבורא ית' בכל דבר ודבר בעולם.

וז"ל בספר "אור לציון" חכמה ומוסר (עמ' צ"ז תוה"ד):

מה שצריכים לאמצעים של התבוננות והעמקה בחכמת הבריאה כדי להגיע לאהבת ה' ויראתו, זה רק שלב מסוים בהתקדמותו הרוחנית של האדם. שבהמשך עלייתו יבוא להכיר את הבורא ית' מהתורה הקדושה, הגדולה מכל החכמות, שאין קץ וערך לעומקה. ... כשמתגלה לו עוצמת גדלות התורה, ממילא תכנס בו אהבתה,

ומהכרת גדלות התורה יגיע לאהבת ה'. ... לאחר שהרגש של הכרה בגדלות ה' כבר מופעל בו, בכל דבר ודבר בעולם ירגיש את גדלות הבורא ית'. כשיראה נוף יפה ויתפעל ממנו, כבר לא תהיה התפעלותו מהיופי לבד, אלא מגדלותו והנהגתו המופלאה של הבורא ית', והכרה זו תוסיף לו באהבת ה'.³²

החפץ חיים מוסיף עוד היבט נפלא בעוצמת טובו ית' שלומד התורה יכול להשיג מלימודו, וז"ל (ספר "שם עולם" חלק א' - פרק י"ב):

כאשר יתבונן האדם בדברי ה' בתורתו הקדושה, יראה ויכיר מזה כי יש בהם חכמה ותבונה עד אין חקר ואין תכלית. ... ועוד יותר מזה, שכאשר יתבונן האדם בתורה הקדושה שהשם יתברך הוא אלהי האלהים ולו השמים והארץ וכל אשר בה, והאדם לנגדו הוא רק בריה קטנה שפלה ואפלה, ואף על פי כן מגודל ענוותנותו קורא להאדם ומשתדל עליו ושואל ממנו לירא מלפניו ולקיים רצונו למען יוכל להיטיבו באחריתו ולהשביע בצחצחות נפשו — כמו שנאמר כל זה מפורש "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'" ומסיים הקרא "לטוב לך", ונאמר עוד מפורש בואתחנן "ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים", ועוד מקרא מפורש "אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורו וגו' והתהלכתי בתוכם" ואיתא בספרא והובא ברש"י שהכונה שאטייל עמכם בגן עדן — ממילא ירצה האדם בכל נפשו להתברך בו.

32. ע' ספר יסוד ושורש העבודה (הקדמת המחבר [עמ' ס"ז]), וז"ל: איש כי יפליא לחדש בתורה הקדושה דבר נפלא, או בעבודת הבורא יתברך שמו ויתעלה ... תהיה תפארתך [פ"י: לפאר ולרומם להשי"ת] על דרך זה: לחשוב במחשבתו בגדולות ורוממות יוצרו ובוראו יתברך שמו. אם הניצוץ אור שכלו הקטן, שנתן לו מאתו ית"ש מעולמות העליונים בטובו הגדול מחדש חידושים כאלה ומגלה הצפונה והגנוזה, ואיך הם העולמות העליונים בעצמם, שמהם ניתן אור ניצוץ השכלי במושכלות. וקל וחומר בן בנו של קל וחומר כביכול הבורא בעצמו יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד, אשר במאמרו ברא כל עולמות העליונים, והוא מקור כל השכליות. וכאשר זאת ישיב אל לבו, עולה ממחשבתו זו נחת רוח להבורא יתברך שמו.

באופן מעשי

בידיו של האדם לפתח את רגשות "כבוד התורה" וה"טוב" הנעלה של התורה:

- ♦ לכוון בפרשה הראשונה של קריאת שמע ש"אין טוב אלא תורה" - שאין שום "טוב" ואין דבר הראוי לכבוד מלבד רצונו ית'. שכן אחדות ה' משמעותה שאין זולתו ית', ושהכל מגיע ממקור אחד שהוא טוב, שהשי"ת ורצונו הוא הטוב האמיתי ואין טוב אחר.
- ♦ להודות להשי"ת בכל לב על המתנה הנפלאה שנתן לנו את התורה הקדושה, ועל כך שאנו זוכים להמשך מתנה זו בכל לימוד ולימוד. יש מצות עשה דאורייתא של ברכת התורה, לעורר רגש זה לפחות פעם אחת ביום. אמנם גם אדם שלא הגיע לשלמות רגשי הודיה אלו במשך אמירת הברכה, עליו במשך היום להודות ולהביע הכרת טובה לרבש"ע על ש"בראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת"³³ ועל ש"אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצותיך", וישתדל לעורר את עוצמת רגשות ההודיה האלו בצורה החזקה ביותר³⁴. אשרי הזוכה להודות ולהלל להשי"ת על כך בלב נלהב ומרוגש כראוי למתנה מופלאה כזאת.
- ♦ לקיים בקפידה גדולה את כל ההלכות של כבוד התורה בין לכתבי הקודש³⁵ ובין ללומדי התורה. יחד עם קיום ההלכות יש לעורר בשעת מעשה תחושת הערצה וכבוד כלפי חפצי הקדושה והאנשים המייצגים את קדושת התורה.
- ♦ לבדוק את הסולם האישי של "כבוד" ו"טוב" שהוא מרגיש בפועל, ולראות אם יש עיוותים בסדרי העדיפויות שלו. דהיינו, לבדוק אם יש דברים שהוא נותן להם חשיבות וכבוד יותר מדברים אחרים, כאשר לפי הסולם האמיתי של רצונו ית' הם חשובים פחות. עליו לתקן עיוותים אלו על ידי סילוק הכבוד במחשבה ובמעשה מהדברים שאינם ראויים לו, ונתינת הכבוד רק לטוב האמיתי של רצונו³⁶.

33. יש להעיר שבמילים אלו "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו כו' ונתן לנו תורת אמת" מקיים לכאורה מצות עשה דאורייתא של ברכת התורה [הערת מוה"ר ז. ו. חרל"פ שליט"א]. ועל כן תוספת הכוונה ורגש שייתוספו באמצעות מילים אלו במשך היום, יועילו גם לקיום המצוה דאורייתא.

34. ע' מהר"ל ספר חדושי אגדות מסכת נדרים דף פ"א ע"א: רבינא אמר שאין מברכין בתורה תחלה וכו': "ויש לשאול מאחר כי ברכת התורה היא מצוה לברך בתורה תחלה, ואם כן למה לא היו מברכין בתורה, וח"ו שלא היו מברכין בתורה תחלה. אבל פירוש דבר זה, כי בודאי היו מברכין בתורה תחלה בפה וגם בלב, רק לא היו מברכין הש"י על נתינת התורה כמו שראוי לברך על זה, כי יש לברך על כל דבר כפי הברכה שנתן הש"י, ולגודל הטובה והברכה שהיא התורה שנתן הש"י לישראל לא היו מברכין כל כך בכל לב, ... לפיכך אע"ג שהיו מברכין בפה אבל הברכה בכונת הלב, כפי מה שראוי לברכה זאת שהיא ברכת התורה, לגודל הטובה שנתנה הש"י לישראל, לא היו מברכין, וא"כ לא היו דביקים בתורה כראוי".

35. כלולה בזה גם שמירה על חידושי התורה הפרטיים שלו. זלזול בחשיבות חידושי התורה אלו, שחננו אותנו בהם מן השמים, יש בו גם פגיעה בחשיבותה של התורה וגם כפיות טובה.

36. דברים אלו מופנים גם כלפי אדם הזקוק לצאת מאהלה של תורה לפרנסתו. גם הוא צריך להיזהר שלא יפסיד את ההיבט האמיתי ואת ההכרה שאין טוב יותר מהתורה [הערת מוה"ר ז. ו. חרל"פ שליט"א].

להרגיש את קדושת התורה

הג"ר ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל (ראש ישיבת קמניץ):

תחושת הקדושה המופלגת של התורה וחכמיה

בכל פעם שרב ברוך בער הוציא מפיו את שמות התנאים והאמוראים, רבותינו הראשונים וגדולי האחרונים, היה נרעש ונפחד. כאשר היה מביא את דבריהם היה מתבטא "דער הייליגער אביי", "דער הייליגער רש"י", "דער הייליגער רמב"ם" ["אביי הקדוש", "רש"י הקדוש", "הרמב"ם הקדוש"].

הג"ר ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל סיפר "ראינו דבר מופלא, כשהיה מתחיל לומר 'דער הייליגער ... דער הייליגער ... כמה פעמים כמי שאינו יכול להמשיך לדבר, ידענו שהמשך הדברים יהיה 'דער הייליגער רבי עקיבא איגר' שכן מרוב חרדת קודש והערצה שחש כלפיו, היה קשה לו להוציא את שמו מפיו".

בביקורו בקמניץ, היה האדמו"ר מסלונים בעל ה"בית אברהם" משתתף לעיתים בשיעורו. הוא הסביר לחסידיו, שהסיבה שהוא הולך לשיעור אינה בשביל לשמוע את ה"לומדות", אלא כדי לשמוע איך הוא אומר בחרדת קודש מרוממת את המילים "דער הייליגער רשב"א". חסיד מבוגר של בעל "יסוד העבודה" מסלונים השתתף פעם בשיעור. בסוף השיעור אמר בהתרגשות גדולה "דער איד זאגט א רשב"א וי מיין רבי האט גימעכט קידוש" [הוא מצטט רשב"א (באותה התרוממות של קדושה) כמו שהאדמו"ר שלי היה עושה קידוש].

(הרב הדומה למלאך עמ' 130, 193)

ד. "תמתי" - אהבה "כמים הפנים לפנים" - התאחדות נפשית:

כתב המהר"ל בפירושו על פרקי אבות (פ"ו מ"ב):

"כל העוסק בתורה לשמה ... נקרא אוהב את המקום ... האהבה היא שנפשו קשורה בנאהב ... לגמרי עד שנחשב כמותו [כמו שכתוב "ואהבת לרעך כמוך"] ... כי האהבה היא קשור הנפש בנאהב והתאחדות לגמרי, ומי שלומד תורה לשמה הנה יש לו קשר ודבקות [של התאחדות נפשית, כביכול] עם השי"ת, והשי"ת עמו.

על פי זה כתב המהר"ל (אבות פ"ג מ"ז) שלכן "המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו" (משנה שם). מכיון שבשעת הלימוד האדם הוא במצב של דבקות עם השכינה, הרי זה זלזול בדבקות זו להפסיק אותה בלי סיבה מוצדקת. וז"ל המהר"ל: "לגודל החבור שהשם יתברך עם האדם השונה ... שכאשר הוא פורש מן התורה הוא פורש ממי שהוא עמו כאשר הוא שונה".

וכן מבואר בגמרא כתובות (ק"א ע"ב), וז"ל הגמרא:

"ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום" ... "לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו" וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה [והכתיב "כי ה' אלהיך אש אוכלת"]? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

ומבארים הפני יהושע (שם), ההפלאה (כתובות צ"ז ע"א) והמהר"ל בבאר הגולה (באר השביעי) שכוונת הגמרא היא שמכיון שהתלמיד חכם דבוק בשכינה, לכן אף הקשר הרחוק של "מי שמשיא בתו לתלמיד חכם ועושה פרקמטיא לתלמידי חכמים כו" נחשב לדביקות בשכינה כדי לזכות על ידה לעוה"ב (כפי שמדובר שם בגמרא), כיון שהוא דבוק בלומד התורה הדבוק בשכינה עצמה.

וכן כתוב בזוה"ק (ח"ג ט' ע"ב):

כל מאן דאשתדל באורייתא כאילו אחיד בקב"ה
[תרגום: כל העוסק בתורה נחשב כאילו מתאחד עם הקב"ה].

עוד מובא בזוה"ק (ח"ג ק"ס ע"ב) :

זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא לשמה, דהא מתקשרי בקב"ה ממש

[תרגום: אשרי חלקם של אלו העוסקים בתורה לשמה, שהם מתקשרים בהקב"ה ממש].

ביאור ענין זה של "דביקות" בשכינה שניתן להשיג על ידי לימוד התורה הוא, שעל ידי הלימוד ועמל התורה מתקשר הלומד עם עומק נשמתו וחש את רגשותיה, והרי הנשמה היא חלק אלוק ממעל הקשורה לקדושת התורה ולקדושתו ית', שכן "קב"ה ואורייתא חד הוא". קדושה זו נמצאת בתוך נשמתו של כל יהודי, אולם רק יחידי סגולה מצליחים ליצור איתה קשר ולחוש אותה בפועל. קשר זה נעשה על ידי השקעה בלימוד התורה מתוך כוונה ושאיפה להשיג קשר עם קדושה מרוממת זו (כמש"כ הנפה"ח המובא לקמן).

וכתב בספר חסד לאברהם (לזקן זקנו של החיד"א זצ"ל), שהתאמצות האדם להבין את דברי התורה על בוריים וליישב את כל הקושיות היא שמביאה לשלמות דבקות נעלה זו. וז"ל (מעין ב - נהר כ"ח):

דע, כי התורה הוא עצם האצילות המתפשט והיא היתה המצאה אלקית שבה ידבק האדם בהאלקים ולהזדכך הנשמה לאור החיים האמיתית, דהיינו הדבקות באלקותו בעולם הזה ובעולם הבא. וזה שאמר הכתוב "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום", אפילו היום בהיותם בעולם הזה ומכל שכן בעולם הבא. והדבקות בו צריך שיהיה בלי מסך מבדיל בינך ובין תורתו. וכיון שאתה מעיין בתורתו והיא רחוקה מידיעתך ונעלמת ממך על ידי קושיות שהם הקליפות המכסים את התורה ומעלימים אותה מעיין שכלך, הרי הקליפות הם מחיצות ברזל בינך לבינו. ולכן אם חשק האהבה שקועה בלבך להדבק בו צריך שתחפש אחר הקושיא לשבר אותה ולבטלה ותדבק בתורה הנעלמת בתוך אותן קליפות, והעושה כך הרי הוא דבוק בתכלית הדבקות ... אשר מקרב אותך להשי"ת בלי מסך מבדיל בינך לבינו. ...

צריך האדם בהיותו נכנס לקדושה אל הדבקות הנפלא בעיון התורה לחשוב שעונותיו גורמים לו ח"ו כמה מכשולים בקושיות, וצריך שיתחזק האדם כנגדם לבטלם כדי שלא יהיו מפרידין בינו לבין קונו, על דרך שפירשו בתיקונים שכאשר יראה האדם הקושיות מתחזקות לפניו בהלכה ישכיל שהם הקליפות המבדילות בינו לבין קונו, וצריך לדעת שזה גרמו לו עונותיו, ויתחזק בתשובה ובעסק המצוה וצדקה ויתמיד העיון ואז ישכיל.

אף שישנם אמצעים ואופנים שונים של דבקות בה, אין דבר המקשר ומדבק את האדם להשי"ת יותר מהתורה. כמו שכתב הגר"א ב"אדרת אליהו" (בלק כ"ג - כ"א) בביאור הפסוק "ה' אֶלְקֵינוּ עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מִלְּךָ בּוֹ" וז"ל:

"ה' אלהיו עמו" - זה דביקות השם.

"ותרועת מלך" - כתר גומו [ושכינת מלכהון ביניהון]. **כי היא שעשוע של הקב"ה, והיא התורה.** וזה שנאמר תחלה "עמו" וכאן "בו", וכמו שכתוב "וחיי עולם נטע בתוכנו".

וכתב על זה הרב משה שמואל שפירא זצ"ל בספר "זהב משבא" (ח"א מאמר ליום שמחת תורה עמ' רנ"ג), וז"ל:

הנה גילה לנו אדונינו הגר"א כי אומנם "ה' אלוקיו עמו" היא מדרגה עליונה של דביקות בה', ולכאורה אין למעלה מדביקות בה'. אכן אם כי הוא דבק אבל עדיין הוא מבחוץ, כשני דברים הדבקים זה בזה כאשר ההתדבקות היא מבחוץ. אבל התורה שהיא שעשוע של הקב"ה היא בתוכנו, כמו שכתוב "וחיי עולם נטע בתוכנו", וזהו דכתיב "ותרועת מלך", דהיינו התורה, "בו". שהתורה נכנסת בתוך תוכנו, חלקים מהתורה עצמה, כמו שכתוב "ותן חלקנו בתורתך". ו"ותרועת מלך בו" היא יתירה מ"ה' אלוקיו עמו" - "כי שכינת מלכהון ביניהון" והיא התורה והשכינה בתוכנו, והכל אחד, לא רק התדבקות מבחוץ, כי אם עצם מעצמו כביכול.

ודבר זה מבואר כבר בתרגום על הפסוק "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מידי דברי בו וגו' על כן המו מעי לו" ובתרגום כתב [בתרגום המילים "כי מידי דברי בו"] "ארי שוי פתגמי אורייתא על ליביה". וזה מבואר כמו שכתבתי, דעל ידי התורה הוי "דברי בו" [שחקה"ה כביכול אומר "אני מדבר בתוכי"].

דבקות זו בשכינה על ידי לימוד התורה מרוממת ומקדשת את האדם מאד. היא מביאה את האדם להרגיש "הזדהות" כביכול עם הנחת רוח (וכן ח"ו ההיפך) הנגרמת למעלה על ידי מעשי בני האדם (אשר היא מתכונות אהבת ה' מסוג "תמתי - התאחדות נפשית"). יחד עם זה, הוא ירגיש גם מעט מזער מנועם קורת הרוח הגדולה הנגרמת למעלה על ידי לימודו, וכלשון הגמרא (ברכות י"ז ע"א) "אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו"³⁷. דבקות מרוממת זו בקב"ה תביא להתאחדות רצונו ורצון ה', שכל רצונו יהיה רק לעשות רצונו ית', ועל ידי התאחדות זו ירגיש את רצונו ית' האמיתי ככוונת מצוות התורה ובכל מצב בחיים.

37. מלבד זה יחוש הנאה גדולה מלימודו כאשר על ידו ידע איך להתנהג כפי רצונו ית', ובהזדמנות נחת רוח למעלה ע"י מעשיו המתוקנים.

קיים בענין זה היבט נפלא נוסף ביחס של לומד התורה לתורה שלומד. עצם נתינת התורה בשעת מתן תורה, וכן בכל דור ודור כאשר הקב"ה מגלה את אמיתת עומק כוונת התורה לכל העמלים בה, היא מתנה מאד מיוחדת הנתינת לנו מתוך אהבתו הגדולה של הקב"ה אלינו. מתנה זו עולה בחשיבותה על כל דבר אחר הקיים בבריאה³⁸, שהרי היא מציאות שרק אחת נוצרה ממנה ואין בכל העולמות כדוגמתה וכערכה, והיא המפתח להשגת הטוב הנכסף הנצחי שבשבילו נברא העולם. מתנה ייחודית זו היא הביטוי וההוכחה הגדולה ביותר של האהבה המופלגת של בורא העולם אלינו. מגילת שיר השירים נפתחת בתיאור אהבה נפלאה זו וכמו שמפרש רש"י (וכן הגר"א שם) את הפסוק [שיר השירים פ"א פסוק ב'] "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין" שהכוונה לנתינת התורה לעם ישראל. וז"ל רש"י שם:

"ישקני מנשיקות פיהו" - זה השיר אומרת בפיה [כנסת ישראל] בגלותה ובאלמנותה, מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז. לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף, אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה.

"כי טובים" - לי "דודיך" מכל משתה "יין" ומכל עונג ושמחה. ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין ... זהו ביאור משמעו.

ונאמר דוגמא שלו: על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים, ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע. ומובטחים מאיתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה, ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו "ישקני מנשיקות פיהו". עכ"ל רש"י.³⁹

38. ע' זוה"ק חלק ג דף פ"א ע"א: תאנא, קדושה דאורייתא קדושה דסליקת על כל קדושין.
39. לפי זה מיושבת תמיהה רבתא שיש לשאול על הלל הגדול (תהלים קל"ו), שברשימת החסדים של יציאת מצרים שאומרים עליהם "כי לעולם חסדו", מתן תורה חסר באופן בולט. ובפרט תמוה הדבר לפי מה שכתב החובות הלבבות שמתן תורה היה החסד הגדול ביותר שגמל השי"ת לברואים. אולם לפי דברי רש"י אלו הדבר מיושב באופן נפלא, שכן על נשיקה לא מתאים לומר "תודה על החסד". משל למלך שחיפש אשה ומצא שפחה שפלה והתארס איתה. אחרי האירוסין הוא מביא לה כתר שמשובץ בו היהלום הגדול ביותר בעולם, אשר ערכו עצום כל כך עד שאין מספיק כסף בעולם לשלם עליו. הרי ברור שלא מתאים שהכלה תודה לחתנה על החסד הגדול של המתנה, שכן ברור שאין זו מתנת חסד אלא מתנת אהבה. וכן רואים שבברכות קריאת שמע שבסוף ברכת "יוצר המאורות", מודים על כל החסדים של הבריאה ואחר כך מברכים על התורה בברכה מיוחדת "אהבה רבה אהבתנו". ואכן לו היתה רשימה של "כי לעולם אהבתו" התורה היתה באמת בראש הרשימה. יש להעיר בענין זה של אהבת התורה, שלפי האמור מוסבר מה שהתורה נקראת "אשת חיל" כמש"כ הגר"א ומפרשים במשלי פ' ל"א, וכן מובא בתד"ר פ' י"ח אות כ'. והוא על פי דברי הגר"א באד"א בראשית (א' - כ"ז) דמה שאמרו חז"ל השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה כו' היינו שחסר לו חלק מנשמתו, ויש שמחה גדולה בהשגת השלמות הזו. לפ"ז י"ל שעי" לימוד התורה משתלמת הנשמה ע"י התדבקות והתאחדות עם מקורה, ובלעדיה היא

וכתב על זה בספר זהב משבא (ח"א עמ' רנ"ד, רנ"ה וח"ב עמ' נ')::

רש"י כתב "אותם דודים - של פנים בפנים - עודם ערבים עליהם". הכוונה כמו שכתוב בתרגום יונתן על הפסוק (במדבר ו' - כ"ה) "יאר ה' פניו אליך", וז"ל "ינהר ה' סבר אפוי לך במעסקך באורייתא ויגלי לך טמירין [יאר ה' סבר פניו לך בעסקך בתורה, ויגלה לך נסתרות]". כשאדם עוסק בתורה, כל גילוי טמירין היא הארת פני ה' לעוסק בה. כל היושב ולומד תורה בעמלה של תורה, וזוכה להבין סברא אמיתית בתורה, הרי שזה בא לו בגילוי פנים אל פנים - בנשיקת פה - מפי הקב"ה! נמצא שמעמד הר סיני הוא מעמד קיים לעולם, ויש בתורת ה' סגולת דיבור פנים אל פנים ונעימות גילוי אור פניו ית'.

בני תורה צריכים לדעת הסוד הגדול הזה, ולהרגיש את הגילוי פנים אל פנים שהקב"ה מתגלה ומנשק ללומד התורה בהבנת טעמי תורה. איזו זכייה היא זו להיות מתנשק פה אל פה עם הקב"ה!! מי שמרגיש זאת, אינו צריך לשום דבר להתחזק בלימוד התורה בעמלה, שהרי בכל רגע יכול הוא לזכות להיות הקב"ה נושק לו בנשיקות פיהו, להבינו דברי תורתו פנים אל פנים. האם יפסיד זכייה זו ויבטל אפילו רגעים מועטים באפס תקוה?! הבה נשמח בתורתנו ובה' אלוקינו, על שזכינו בחלקינו להיות מתנשקים פה אל פה עם הקב"ה, אבינו מלכינו!

אשרי הזוכה ללמוד מתוך תחושה מרוממת זו, אשרי חלקו בזה ובבא.

נשאר חסרה. [עכשיו מצאתי ת"ל דברים אלו מפורשים במהר"ל נתיבות עולם נתיב התורה פ"ד וז"ל "אין לאדם השלמה כי אם בתורה... לכך נקראת התורה אשה כי גם האשה השלמת האדם"].
 עוד יש להוסיף הערה נפלאה בענין זה, שכמובא לעיל בסוף פרק ג' נראה שיש הקבלה מדויקת בין ארבעת סוגי אהבת ה' וארבעת כלי המקדש שהיו בתוך בית המקדש: בהיכל היה השולחן מזבח הקטורת והמנורה, ובקודש הקדשים היה ארון הברית שעליו הכפורת שהיתה מחוברת מקשה אחת עם הכרובים. ע"ש שנראה שהשולחן עם לחם הפנים - נגד אהבת המועיל ("אחותי") שהרי הלחם הוא בסיס החיים הגשמיים האנושיים, ומזבח הקטורת - נגד אהבת הערב ("רעיתי") המסומל ע"י הריח הנעים של סממני הקטורת, המנורה - נגד אהבת ה"טוב" ("ונתי"), שכן האור מסמל את הטוב של גילוי כבוד שמים וגם מעורר רגשי כבוד וכמש"כ "על כן באורים כבדו ה'", והארון והכרובים שבקודש הקדשים - נגד לימוד תורה במדרגה של דביקות בה' ובהשגת אהבת ה' מעין המתואר בשיר השירים "ישקני מנשיקות פיהו", ע' יומא נ"ד ע"א ראו חבתכם לפני המקום כו' ("תמתי"). נמצא שלימוד התורה מתוך ארבעה אופני אהבה המתוארים בפרק זה הוא כעבודה בכל חלקי בית המקדש. וע' סנהדרין דף צ"ט ע"ב: כל העוסק בתורה לשמה... רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה. וע"ע ילקוט שמעוני שיר השירים פרק ה' רמז תתקצא: אמר הקב"ה כל מי שמבטל צרכיו ויושב ועוסק בתורה "זה דודי וזה רעיי", ולא עוד אלא כאלו בנה בית המקדש דכתיב "בנות ירושלים". וע"ע זוה"ק (ח"ג פ' ע"ב) שקיל אורייתא לקביל כל קרבנין דעלמא (ומעין זה בזה"ק ח"א ק' ע"א, ח"ג ל"ב ע"א ול"ה ע"א).

באופן מעשי

הדרך פתוחה בפני כל אחד להשיג מדרגה נעלה זו של לימוד התורה:

- ◆ ללמוד בהתאמצות ובהתמדה גדולה, כדברי המכתב מאליהו [ח"א עמ' ל"ו] שהשקעה מביאה לאהבת ההתאחדות. היינו, לבטל את רצונותיו למען הלימוד וכדי לקבל על עצמו לקיים מה שלומד וכן לבטל את סברותיו בפני הסברות האמיתיות של התורה.
- ◆ לאמץ את העצה של הנפש החיים, שבהתחלת הלימוד וכן באמצע הלימוד "יכוין להתדבק בלמודו בו בתורה בו בהקב"ה". כדבריו בשער ד' ריש פ"ו ופ"ז, וז"ל :

זו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא יתברך שמו, שבכל עת שיכוין האדם עצמו ללמוד, ראוי לו להתישב קודם שיתחיל, על כל פנים זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, להתודות על חטאתו מעומקא דלבא, כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה. ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חר כמו שכתוב בזהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה, הוא רצונו יתברך, שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול, טמא וטהור, אסור ומותר, חייב וזכאי.

ולזאת, ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד, להתחשב מעט עם קונו יתברך שמו בטהרת הלב ביראת ה', ולהטהר מעונותיו בהרהורי תשובה, כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו יתברך שמו. וגם יקבל על עצמו לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובעל פה, ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מהתורה הקדושה. וכן כשרוצה לעיין בדבר הלכה, ראוי להתפלל שיזכהו יתברך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לכוין לאמיתה של תורה.

וכן באמצע הלימוד, הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט, טרם יכבה מלבו ויראתו יתברך שמו שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד, להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה' ... ואינו חושש בזה משום ביטול תורה כיון שהוא הגורם שתתקיים אצלו חכמת התורה. עכ"ל הנפה"ח.

♦ אשרי הזוכה להוסיף לכוונה זו את הרגש הנפלא המתואר לעיל, בו פותחת מגילת שיר השירים, ולחוש את משמעותו המרוממת לפני שהוא מתחיל ללמוד, ומתוך תחושה זו ללמוד (וכן לעוררה מפעם לפעם באמצע הלימוד כמוש"כ הנפה"ח). זו היא הנעימות הגדולה הקיימת בעומק נשמתו של כל לומד תורה, וזהו מקורה של המתיקות הנפלאה, מעל כל מתיקות אחרת בעולם, הטמונה בתוך כל מילה של התורה, לחוש את ה"אהבה רבה" וה"אהבת עולם" של הקב"ה, שבהן הוא מגלה את עומק רצונו ותורתו לכל מי שמשתדל באמת להשיגם – "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין"⁴⁰.

א. דבקות בה' על ידי לימוד התורה

הרב יצחק אייזק חבר זצ"ל :

נעימות לימוד התורה מביאה לאהבת השי"ת ודבקות בו

באמת עיקר הדבקות בו יתברך הוא העסק התורה, שהוא שמוותיו של הקב"ה, ואורייתא וקב"ה חד הוא. ובזה הוא מגיע לאהבת ה' בהשיגו וטועמו במתק צוף דבש אמריו הטהורות, אשר היא משמחת לב ומאירה את העיניים. וזה אמר הכתוב "לאהבה את ה'... ולדבקה בו" (דברים י"א - כ"ב).

(פירוש "אור התורה" על ספר "מעלות התורה" אות י"א)

40. כפי שמתואר לעיל פרק ב', לאדם היושב בגן פרחים יש אפשרות להרגיש את נעימותם של הפרחים ששם השי"ת בעולמנו ("רעיתי"); באפשרותו להעמיק יותר ולהרגיש כמו אדם המקבל מתנת זר פרחים, המרים את עיניו ורואה "את החיוך של נדיבות" בעיניו של נותן המתנה ("יונתי"); ובאפשרותו להעמיק עוד ולהרגיש את האהבה הגדולה של נותן המתנה ("תמתי"). כן [להבדיל] בלימוד תורה, יש אפשרות ללמוד ולהרגיש את חשיבותה ומתיקותה של התורה מתוך ידיעה שהתורה נתנה מהשי"ת ("אחותי", "רעיתי"); אפשר להרגיש כביכול את "החיוך" של החסד שמאחורי המתנה הנפלאה הזאת "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" "אשר קדשנו במצותיו ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו" ("יונתי"); ויש אפשרות להעמיק עוד ולהרגיש את האהבה הגדולה של השי"ת שמאחורי נתינת התורה וגילוייה לכל מי שלומדה בכל דור ודור, ה"אהבה רבה אהבתנו ... " אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת תורה ומצות חוקים ומשפטים אותנו לימדת" את הרגש הנעלה של "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין" ("תמתי").

השפת אמת זצ"ל:

על לומד התורה להשתוקק להתאחד עם קדושת התורה שלומד

משה רבינו עליו השלום השתוקק להיות כולו תורה ... כי כן צריך להיות ... בטל כל הכוחות וציור שבו לבחינת הדיבור וכח הנשמה האלוקית שבו. ... ובאמת נתקיים הדבר במשה שנעשה כולו תורה, ושכינה מדברת מתוך גרונו. וכתוב "כה דברי כאש נאום ה'", דרך האש כל המתקרב אצלו נהפך לאש, וכן נעשה משה רבנו ע"ה כולו תורה. ומעין זה כל העוסק בתורה מתהפך להיות "בעל תורה" כפי רוב העסק בתורה.

(שפ"א פרשת דברים - שנת [תרס"א]).

החזון איש זצ"ל:

עמל התורה מקדש את האדם והופך אותו למציאות רוחנית

להרגיל את הלומדים בהתעמלות התורה, אשר אך העמל הוא העבודה המעולה, ואשר עליהם כיונו חז"ל בהפלגת התורה על לומדיה, והמהפך את הגשם לרוח והגוף לנפש, והנכנס ברמ"ח אברים של אדם לזככם ולעדנם לקיום חיי התורה.

(קוב"א ח"א א').

הרב שמשון דוד פינקוס זצ"ל:

עמל התורה מסלק את פגמי החומריות והחטאים מהנפש

אשרי הזוכה לחוש את נעימות הקדושה שיש בלימוד התורה. לימוד כזה מחדיר אל תוך פנימיותו של האדם מעיינות של דביקות לאין סופיות של השי"ת ולקדושת התורה המאוחדת בו ית'. מתוך כך נפלטים כל הזוהמה והטיט הדבוקים בנפש על ידי החומריות והחטאים, ונשארת הנשמה טהורה וזכה, דבוקה בבוראה לאור באור החיים לעד ולעולמי עולמים.

(תפארת שמשון ח"א עמ' רל"ה תוה"ד).

ב. נחת הרוח הנפלאה הנגרמת בשמים מלימוד התורה

גמרא ברכות י"ז ע"א:

ע"י עמל התורה גורם נחת רוח למעלה
אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו.

"ילקוט שמעוני" (תהלים פרק נ"ב):

ע"י לימוד התורה עושה כביכול חסד למעלה
"חסד א-ל כל היום", כביכול כל מי שעוסק בתורה כאילו עושה חסד עם הא-ל.

זוה"ק חלק ב דף מ"ו ע"א, ודף רמ"ב ע"ב (מתורגם ללה"ק):

כל העוסק בתורה חביב לפני הקב"ה ואינו עוזבו
כמה חביבה התורה לפני הקב"ה שכל מי שעוסק בתורה אהוב הוא למעלה [בעולמות העליונים] ואהוב הוא למטה [בעולם הזה], הקב"ה מקשיב לדבריו ואינו עוזבו בעולם הזה ובעולם הבא.

זוה"ק חלק ג' דף פ"ה ע"ב (מתורגם ללה"ק):

יש לקב"ה נחת רוח מעמל התורה, גם כאשר הלומד אינו זוכה להבין את לימודו
מי שחשקו לעמול בתורה ואינו מוצא מי שילמד אותו, והוא מאהבתו לתורה עמל בה ומגמגם בה [כלומר שטועה בה בקריאה ובהבנה], עם כל זאת, כל מילה עולה למעלה והקב"ה שמח בדבור ההוא ומקבל אותו ונוטע אותו סביב אותו הנחל, ונעשים מדיבורים אלו אילנות גדולים הנקראים "ערבי נחל" [שכמו ערבות שאין להם טעם וריח, גם הם דברים בלי ידיעה ושלמות]. זהו שכתוב "באהבתה תשגה תמיד" [אם מחמת אהבת התורה שוגים בלימוד, גם הוא חביב לפני הקב"ה].

הרב משה קרדוברו (הרמ"ק) והחזון איש זצ"ל:

☪ העבודה החביבה מכל היא לימוד התורה ☪

מהעבודות המשובחות שבכל מה שאפשר לעבוד הבורא, החביב מכל היא התורה.

(”אור יקר” לרמ”ק פ’ בשלח)

להתחזק בשקידה ובעיון בתורה, כי זה כל האדם, וזו העבודה היותר חביבה לפניו
יתברך.

(”קובץ אגרות חזו”א” ב: ה’)

ג. מתוק האור

יש כמה עניינים המתבררים בס”ד באור חדש לפי הנאמר לעיל

א. ”המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו”

כתוב במשנה באבות (פ”ג מ”ז): ”המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר, 'מה נאה אילן זה, מה נאה ניר זה', מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו”. ע’ בפירוש הרע”ב שם דהיינו אף המפסיק כדי לברך ”שככה לו בעולמו”. זאת אומרת, שלימוד התורה עדיף מהכרת טובו ית’ בבריא. הדבר טעון הסבר שהרי לפי המבואר בספרי (דברים ו’ - ו’) מטרתו של לימוד תורה היא להביא לאהבת ה’, ואם כן למה מתחייב בנפשו כשעוסק באהבת ה’?

לפי המבואר לעיל, הדבר מוסבר היטב בס”ד. שכן שבח והודיה לה’ הן בדרגת אהבת ה’ של ”יונתי”, והדבוק בתורה הוא בדרגה הגבוה ביותר של ”תמתי”, על כן הוא מתחייב בנפשו כיון שהוא יורד מקדושה חמורה של התאחדות כביכול עם רצונו ית’, לקדושה קלה של הודיה לה’, ”ודלא מוסיף יסיף” (אבות א’ - י”ג)⁴¹. היעב”ץ בפירושו לאבות (פ”ג מ”ז) העיר על כך ”אומר 'מעלה עליו הכתוב', ולא אמר 'הרי זה', כי איננו מתחייב בנפשו בהחלט כיון שעוסק בשבחו של

41. ע’ פי’ המאירי שם: ”ודלא מוסיף יסיף” כלומר שאינו משתדל תמיד להוסיף במעלתו, יסוף כלומר יסוף זכרו.

מקום, אבל התורה כועסת עליו, כי העוסק בה משבח למקום במפואר שבשבתות, ולמה יניח את העיקר ויאחוז את שאינו עיקר". עכ"ל. ונראית כוונתו, כדוגמה של נשיקה שאדם נותן לרעהו מתוך הערצה ואהבה, שהיא ביטוי חזק של הערכה והוקרה יותר מכל המילים שאפשר לבטא. המפסיק ממשנתו כדי לשבח להשי"ת הוא כמי שמסיח דעתו באמצע נשיקה, כדי להסתכל במעשי ידיו של הנאהב, לשבחו ולהודות לו עליהם.

אף כאשר לימודו של האדם עדיין אינו בדרגה של "תמתי", מכל מקום, אף בתוך דרגת "יונתי", אהבת רצונו ית' היא דרגה גבוהה יותר מאהבת מידותיו ית'. כך רואים ממה שהתורה מביאה את מצות אהבת התורה (שהיא גילוי רצון ה' בבריאה) בפרשה הראשונה של קריאת שמע בהמשך למצות אהבת ה' (ולא מובאת ההסתכלות בטוב ה' בבריאה), שכן אהבת רצונו ית' היא האמצעי והביטוי המרומם ביותר של אהבת ה'. קבלת מלכות שמים שהיא קבלת רצונו ית', היא מטרת מצות אהבת ה' (כמבואר לעיל ריש פרק ח'), כמו שכתוב "וראו בניו גבורתו שבחו והודו לשמו - ומלכותו ברצון קבלו עליהם". וכמו שכתב השולחן ערוך הרגרש"ז בהלכות תלמוד תורה (פ"ד ס"ו) וז"ל "תכלית האהבה היא העבודה לעבדו מאהבה ובשמחה לעשות נחת רוח לפניו, שאמר ונעשה רצונו ... ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג ולשמוח בה', והיא מעין עולם הבא וקבלת שכר קיום מצות" עכ"ל.

ב. "בתורת ה' חפצו"

לפי האמור לעיל, מאירים דברי דוד המלך בתהילים (א' - ב') "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלָה", שמפסוק זה לומדים חז"ל במסכת עבודה זרה (י"ט ע"א) שלימוד תורה צריך להיות מתוך חשק ושמחה ולא מתוך רגשי כפייה. כמו שהתבאר לעיל בהבנת דברי הרב אברהם מן ההר, ה"אגלי טל" והראשונים בביאור הפרשה הראשונה של קריאת שמע, עיקר מצות לימוד התורה היא שהאדם יפתח על ידי לימודו את אהבת רצונו ית' המופיע בתורה, על כן הלימוד צריך להיות מתוך שמחה והשתוקקות גדולה ולא מתוך הכרח וכבידות ח"ו.

לפי המבואר לעיל, יוצא גם שיש להשתדל שהלימוד לא יהיה רק בעוצמה הגדולה ביותר של חשק וחפץ הלב בלימודו, אלא על האדם הלומד להשתדל להשיג גם את האיכות הגבוהה ביותר של חשקת הלימוד ואהבת התורה שבאפשרותו להשיג. כגון מי שמסוגל להשיג את הנעימות הגדולה של דביקות בתורה מתוך השקעה גדולה ועמל לברר עומק הבנת לימודו, לא יסתפק בלימוד שטחי בדרגה של "אחותי" ו"רעיתי" בלבד, אלא ישתדל להגיע ללימוד מתוך השקעה ועמל רב, ועל ידי זה ישיג גם את אהבת התורה בדרגה של "תמתי".

לימוד בחשק ובשמחה

הרב אלעזר מנחם מן שך זצ"ל (ראש ישיבת פוניבז'):

◡ חשקת התורה היא סוד ההצלחה ◡

תלמיד חכם אחד סיפר שכאשר זכה להיות בקודש פנימה, אצל מרן הגרא"מ שך זצ"ל, ביקש שידריכנו בדרכי העלייה בתורה. אמר לו מרן זצ"ל: "דעו לכם שעיקר מה שגדלתי היה מפני שעשיתי הכל בשמחה וחשק. וצריך לשמור על זה מכל משמר, שהכל יהיה בחשק. לכן, מחד - צריך להיות כל הזמן במרץ וללמוד טוב, ומאידך - אסור להתאמץ יותר מכוחות הנפש. זו הערובה היחידה לגדלות בתורה, שתמיד הכל יהיה בשמחה!"

(עלינו לשבח" חלק ד' עמ' שמ"א)

הרב משה שמואל שפירא זצ"ל (ראש ישיבת באר יעקב):

◡ צריך להרגיש נעימות בלימוד כנועם השירה ◡

הרב משה שמואל שפירא זצ"ל היה מזהיר את תלמידיו שלא ללמוד באופן כבד ומלחיץ, אלא רק בשמחה ובחדוות התורה. על אלישע הנביא נאמר (מלכים ב' ג' ט"ו): "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'", כך היא הדרך הנכונה גם בלימוד התורה. הלימוד צריך שיהיה כמנגינת הלב, בשמחה וברננה כשירה, ורק אז הרי הוא לימוד כצורתו.

(ספר "רבי משה שמואל" עמ' 193)

ג. לימוד התורה בצורה של "דבקות"

מובא בספר נפש החיים (שער ד' פרק ב') שיש צורת לימוד שדרגתה היא כקריאת תהלים ולא כלימוד תורה. וז"ל:

ענין עסק התורה לשמה, האמת הברור, כי "לשמה" אין פירושו "דביקות" כמו שסוברים עתה רוב העולם, שהרי אמרו רז"ל במדרש שבקש דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך שהעוסק בתהלים יחשב אצלו יתברך כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות. הרי שהעסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו יתברך מאמירת תהלים, ואם נאמר ש"לשמה" פירושו "דביקות" דווקא, ורק בזה תלוי כל עיקר ענין עסק התורה, הלא אין דביקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום. וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו⁴².

מה שכתב הנפה"ח "שהעסק בהלכות הש"ס בעיון וביגיעה הוא ענין יותר נעלה ואהוב לפניו ית' מאמירת תהלים" מבואר מאד כנ"ל, שכן אמירת תהלים היא אופן של הלל ושבח ברמת הכרת מידותיו ית' שבמדור "יונתי", לעומת העיון ויגיעה בש"ס מתוך התבטלות לרצונו ית' שהוא במדור "תמתי". ואף לימוד שהוא בדרגה פחותה מכך, כפי המבואר לעיל, אהבת רצונו ית' היא בדרגה גבוהה יותר מאהבת מידותיו ית', והרי זה בגדר "מפסיק ממשנתו" [כדלעיל אות א].

אמנם, יש להעיר על דברי הנפה"ח במה שכתב בקשר ללימוד בדרך של "דביקות", מדבריו ב"נפש החיים" שער ג' סוף פרק י"ד, וז"ל:

"ראוי לכל ירא ה' אמיתי, שעל כל פנים בעת עמדו להתפלל, יבטל בטוהר לבו כפי יכולתו והשגתו כל הכחות שבעולם, וכל כחותיו כאלו אין שום מציאות בעולם כלל, ולהתדבק בלבו רק בו יתברך אדון יחיד ברוך הוא. על כל פנים לפרקים.... גם ראוי ונכון שיבטל ברצונו ביטול גמור כל הכחות עליונים ותחתונים וגם כל כחותיו, כאלו אינם במציאות (ולא זו בלבד בענין התפלה, אלא שגם העסק בתורה שתתקיים אצלו כראוי, גם כן צריכה שתהיה על פי זאת המדרגה. כענין מאמרם (סוטה כ"א ע"ב) "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו" ולכוון ולהדביק טהרת לבו בתפלתו רק למקומו של עולם, הוא יחידו של עולם אין סוף ברוך הוא, הממלא כל העולם והעולמות כולם ולית אתר פנוי מניה.

42. ואף שגם תהילים הוא מכ"ד כתבי הקודש, וגם הוא בכלל תורה, אך אינו אותו לימוד באיכות כמו העסק בהלכות הש"ס בעיון ויגיעה [הערת מוה"ר ז.ו. חרל"פ שליט"א].

לכאורה דבריו נראים כסתרי אהדדי, שכן בשער ד' כתב שלימוד בצורה של דביקות הוא מדרגה נמוכה של לימוד, מעין אמירת תהלים, ובשער ג' תיאר את הדביקות בפרוטרוט ושבחה מאד. אמנם, התשובה ברורה ומבוארת לפי האמור לעיל בס"ד: **הדביקות בהבנת התורה ובעיון בה, ועל ידה דביקות גם בנותן התורה ית' בדרגה של "תמתי" היא מעולה ומשובחת מאד, וכדברי הנפה"ח (שער ד' ריש פ"ו) "ויכוין להתדבק בלמודו בו בתורה בו בהקב"ה".** ברם, **דבריו בפ"ב שם הם נגד לימוד באופן הנקרא בשפת העולם "דביקות", דהיינו לימוד בלי מטרה להבין ולהעמיק אלא להדבק בקדושת המילים בלבד.** זו אינה דבקות והתבטלות לרצון ה' שהיא החשיבות הגדולה של לימוד תורה, אלא לתחושת נעימות קדושתו ית', מעין קריאת תהלים בגין קדושת מילותיו⁴³.

ד. "שאין מברכין בתורה תחלה"

המהר"ל מביא חידוש גדול בהקדמת ספרו תפארת ישראל, וז"ל:

אמרו (נדרים פ"א ע"א) "מפני מה אין תלמידי חכמים מצויים שיוצאים מהם תלמידי חכמים? מפני שאין מברכין בתורה תחלה". כי אף אם היו מברכין בפה, מכל מקום דבר הזה שהוא נתינת התורה צריך לברך השם יתברך בכל לבו⁴⁴, ובזה יש לו האהבה הגמורה אל השי"ת. ואף אם הוא תלמיד חכם והוא צדיק גמור, רחוק הדבר הזה שיברך השי"ת בכל לבו על נתינת התורה כפי הראוי. ועוד כי התלמיד חכם לבו דבק אל התורה כי חביבה התורה על לומדיה, ובשביל אהבתם לתורה דבר זה מסלק אהבת המקום בשעה זאת שבאים ללמוד, כי כאשר באים ללמוד תורה ואהבתם אל התורה, אין בלמוד שלהם האהבה אל השם יתברך במה שנתן תורה, כי אין האהבה לשניים, כי כל אהבה היא דבקות בנאהב ואם דבק בזה אינו דבק באחר, ולפיכך אהבת התורה שהיא חביבה עליהם, דבר זה מסלק שאין הברכה בכל לבו אל השי"ת במה שנתן התורה. וזה "שאין מברכים בתורה תחלה".

43. ואף אם נאמר שגם דבר זה נקרא דביקות של התאחדות כביכול עם קדושתו ית', מ"מ אין זו דבקות ברצונו ית' אלא בנעימות קדושתו ית' בלבד. וכפי המבואר לעיל, הייחודיות של מדרגת לימוד תורה היא הדביקות ברצונו ית'.

44. ע' מהר"ל חדושי אגדות מסכת נדרים דף פ"א ע"א (מו' לעיל בהערה) "ואל יקשה לך למה לא היו מברכין בתורה תחלה, שאין פירוש הברכה הדבור בפה בלבד, דודאי הדבור בפה היו מברכים, אבל הכוונה על הברכה בעצמה היא האהבה הגמורה והדבקות אל השם יתברך, לאהוב השם יתברך במה שנתן תורה, וזהו ענין הברכה. ואין כל האהבות שוות, כי האהבה האמתית היא האהבה בכל לב ובכל נפש, וכדכתיב (דברים ו') 'אהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', ולא היה להם האהבה הגמורה אל השם יתברך במה שנתן התורה לישראל, ובפרט על הטובה הגדולה שהיא התורה שהיא טובה על הכל, שיש לברך השי"ת ויתעלה שמו על זה בכל לבו, וכפי הטובה העליונה לא היו מברכים בכל לבם."

ולפיכך אין יוצאים מהם תלמידי חכמים, כי אילו היו אוהבים אותה במה שהתורה נמצאת מאתו יתברך, היה השם יתברך גם כן סיבה לתורה לצאת מהם תלמידי חכמים, ועתה שהם דבקים ורודפים אחר התורה עצמה בלבד, ואינם דבקים בו יתברך במה שהוא יתברך סיבה לתורה, לא היה יוצא מאתם תלמיד חכם שיש בו תורה ... כמו מי שלקח אילן בלא שרש אשר ממנו האילן, אז אין נמשך פרי ממנו. ולפיכך אם מברך בתורה תחלה יוצא מהם תלמיד חכם ועושה פרי. ומפני כך כאשר האדם מכיין בתורה להשיי אשר נתן התורה, גם כן השיי מציל אותו מן השגיאה ויאיר עיניו בתורתו.

דברי המהר"ל נשמעים תמוהים ביותר, שכן משמע מדבריו שיש סיכון בתלמידי חכמים המצליחים ונהנים מלימודם, שכתוצאה מכך לא יגיעו ח"ו למטרת הלימוד של אהבת ה'. אולם לפי המבואר לעיל דברי המהר"ל מאירים וברורים בעה"י. שאלו שזכו להשיג את אהבת התורה מסוג "אחותי" ו"רעיתי" מצד התועלת ונעימות של החכמה והאמיתיות של התורה, עלולים להישאר עם נעימות זו בלבד בלי להמשיך הלאה ל"יונתי" ו"תמתי", להכיר את "טוב ה'" בתוך התורה ואת הנעימות הגדולה של הדביקות בקדושתו ית' על ידי בירור רצונו שבתורה, ובליל לקשר את הנעימות, התועלת והקדושה שהם מרגישים למקורו שהוא השיי⁴⁵. דברי המהר"ל מתאימים לדברי הנפש החיים (שער ד' ריש פרק ו' ופרק ז') המובאים לעיל שעל האדם לכוון לפני הלימוד וגם בשעת הלימוד "להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה", ו"בדבורו ורצונו יתברך שמו". כמו כן, תואמים הדברים את דברי הגר"א בשנות אליהו (סוף מסכת ברכות⁴⁶) ע"ש, ודברי הב"ח או"ח סי' מ"ז (אות ב')⁴⁷.

45. וע' מהר"ל בספר נתיבות עולם נתיב התורה - פרק ז' וז"ל: תלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואוהבים התורה וחפצים בה מצד עצם התורה שהיא חכמה, כי כל אדם בטבע אוהב החכמה, ולפיכך אין למוד התורה מורה על אהבת השם יתברך בשביל שנתן להם התורה.

ויש להעיר שאף שרבי אברהם מן ההר המובא לעיל אות א' לא הזכיר ענין זה, אין בזה קושיא, שכל דבריו שם הם בהקשר לענין דין מצות לאו ליהנות ניתנו בלימוד התורה, ואין שם המקום להרחבת הדיבור בכוונת הלימוד. וע"ע "חובות הלבבות" הקדמה לשער היחוד בפירושו לפרשה ראשונה של קריאת שמע וז"ל: וכל זה [ושננתם לבניך, ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך] [להזהיר על מה שהקדים במאמר "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך", שתהיה רגילות לשונו בהם תמיד מביאה לידי זכרון הלב, ולא יפנה לבבו מזכור האלהים תמיד. וזה דומה למה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים פ"ז) "שויתי ה' לנגדי תמיד". עכ"ל.

46. ע"ש שאהבת התורה של "אחותי" ו"רעיתי" בלי אהבת ה' של "יונתי" או "תמתי", היא עדיין לימוד "למטה מן השמש", אף כאשר לומד לשם שמים. (אולם, ודאי גם על זה נאמר: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות, אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"). וע"ע פירוש הגר"א על משלי (י"ז - כ"ד) ושם (כ"ג - ד').

47. וז"ל הב"ח: כונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה, כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו רמ"ח איברים ושס"ה גידין, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו ית' שהיתה השכינה ממש בקרבם, כי היכל ה' המה, ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו, ובזה יהיה קישור לפמליא

נמצא, שלא די בכך שהאדם ירגיש אהבת תורה, אלא צריך שאהבת התורה שלו תעורר אצלו רגשות של אהבת ה'. זו היא אהבת התורה המתוארת בפרשה הראשונה של קריאת שמע, אהבה שהיא תולדה של אהבת ה' וגם אמצעי להשגתה. לפי זה מובנת הקפידה הגדולה שיש בענין ברכת התורה יותר מכל הברכות האחרות, כפי שמובא שם בגמרא בנדורים (פ"א ע"א וב"מ פ"ה ע"א): "מאי דכתיב 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה, על מה אבדה הארץ' ... שלא ברכו בתורה תחילה". הפרשה הראשונה של קריאת שמע, מתארת את המצוות שהן ביסודה של כל התורה ושל תוכנית הבריאה כולה; על כן, כאשר יש בהן ליקוי, יש לדבר משמעות חמורה בהשגת המטרה של כל הבריאה.

הדרך המעשית לקשר בין שתי אהבות אלו, אהבת ה' ואהבת התורה, היא לאחד את ארבעת מדורי אהבת התורה המבוארים בפרק זה, עם ארבעת מדורי אהבת ה' המתוארים לעיל בפרק ג'. כלומר, ראשית: על האדם לפתח בתוך לבו את ארבעת מדורי אהבת ה': "אחותי - מועיל", "רעיתי - ערב", "יונתי - טוב", "תמתי - התאחדות", על ידי שהוא ממלא כל מדור בפריטים רבים המעוררים את אהבת ה' של אותו מדור (כמבואר לעיל בפרק ג'). לאחר מכן: עליו לַפְתֹּחַ את ארבעת מדורי אהבת התורה המובאים בפרק זה, ולאחדם עם הקודמים. זאת אומרת שבראש כל מדור ממדורי אהבת ה' האישיים שלו תהיה התורה הקדושה, מתוך הכרתו שהתורה היא האמצעי שהוא מעל כל האמצעים להשגת כל ארבעה סוגים אלו של אהבת ה'. אז עסק התורה שלו ירומם אותו ויקרב אותו לה' ולאהבתו באופן המעולה והמושלם ביותר.

של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד. אבל עתה שעברו חוק זה, שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ, כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחר מיתתם - הנה בזה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמיותה בלי קדושה, וזה היה גורם חורבנה ואבידתה ... והמה עזבו את תורת ה' ולא הלכו בה" דהיינו לא הלכו בה לשמה בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו ית' ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו ית'. עש"ע.

לימוד מתוך אהבה

הרב אביגדור מילר זצ"ל:

אהבתו של השי"ת כלפינו צריכה לעורר אותנו ללמוד תורה מתוך אהבה

אהבתו המופלאה של השי"ת אלינו, הניכרת מכך שהוא נתן לנו את התורה, ומשאר הטובות הרבות שהוא גומל עימנו, היא שצריכה להניע אותנו ללמוד תורה מתוך רגשי אהבה ושמחה גדולה, כפי שאומרים בנוסח התפלה:

**אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֱהָבָה, תוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ
לְמִדָּת - עַל כֵּן - ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׂכְבְּנוּ וּבְקוּמָנוּ נְשִׁיחַ בְּחֻקֶּיךָ וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי
תוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד.**

היהודי מצווה להראות את אהבתו הגדולה להשי"ת על ידי דבקות מובהקת בלימוד התורה בתמידות. זוהי כוונת הכתוב בתורה (דברים ו') "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך". המניע שלנו ללימוד התורה צריך להיות רגשי אהבה חזקה להשי"ת כתגובה להכרתנו באהבתו הגדולה אלינו, וכן הכרת טובה אליו ית' על כל חסדיו המרובים. רגשות אלו יעוררו אותנו לרצות לגרום לו נחת רוח גדולה על ידי דביקותנו בו ובקדושתו באמצעות התורה, ועל ידי בירור רצונו המופיע בתורה.

כאשר לומדים תורה, על עצם הלימוד להיות מלווה ברגשי הודיה והלל לה'. על כן ראוי ללמוד בשירה ובזמרה, בניגון נעים וערב. [כמובן, שאי אפשר לחשוב כל הזמן בשעת הלימוד על הודאה זו, שכן אין אפשרות להתרכז בלימוד באופן כזה, אך לפני תחילת הלימוד יש להתבונן ולהרגיש את האהבה והכרת הטובה לה' שהן המניעות ללימוד].

לפי זה מתבררת תעלומה גדולה בענין חג השבועות. חג השבועות, שהוא החג שבו אנו חוגגים מתן תורה, נקרא בתורה "יום הבכורים", "חג הקציר". זאת אומרת, שהקב"ה

מבקש לקראת יום מתן תורה בחג השבועות, שהיהודי יִקְאֶה לפניו בבית המקדש עם מלוא הטנא ביכורי פירות אילנותיו, ויביא מנחה מן התבואה החדשה - את מנחת שתי הלחם. דבר זה צריך הסבר, איך מתאימה עבודה זו לחג מתן תורה, ואיך היא קשורה אליה? אולם, חכמת התורה עמוקה מני ים ורחבה מני ארץ! בבואו של היהודי לכרמו ולפרדסו, כאשר הוא מגלה על האילן את ביכורי פירותיו, רגשי הכרת הטוב אשר ימלאו את ליבו הם הם ההכנה המתאימה ליום קבלת התורה. כדי לקבל את התורה ולומר "נעשה ונשמע" באופן הראוי, צריך היהודי לחוש בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו הכרת טובה נלהבת לה⁴⁸.

ה. הזכות והאחריות של לימוד התורה

לפי המבואר לעיל, יוצא שהמעלה המיוחדת של לימוד התורה נובעת מכך שהיא גילוי רצונו של השי"ת בבריאה. על כן, על מי שזוכה ללמוד תורה לחוש בשעת לימודו שהוא עוסק בקדושה המרוממת ביותר מכל סוגי הקדושה בעולם - קדושת רצונו ית'.

אדם שנמסר לו כתר המלוכה לשמרו, צריך להרגיש את האחריות הגדולה המוטלת עליו. שהרי כמו שהשמירה הנאמנה והיחס הנכון לכתר יגרמו נחת רוח גדולה למלך, כן באותה מדה, יחס בלתי הוגן יחשב כפגיעה במלכות ויגרום ההיפך מנחת רוח ח"ו. בדומה לכך, כל הזוכה להיות מיושבי בית המדרש הרי הוא משומרי משמרת הקודש, "שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים", כדברי הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל. וכמו שכתב הרמב"ם שם כל אחד יכול לקחת חלק במשימה זו, ובמידה שהוא עושה זאת הרי הוא "נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים". נמצא, שמוטל על לומד התורה להרגיש את הזכות הגדולה להיות מנבחרי הבריאה מהמקורבים ביותר להשי"ת, ומצד שני, עליו להרגיש את האחריות לא לזלזל בקדושה המרוממת שנמסרה בידו ובמשימה החשובה המוטלת עליו, לברר בכל כוחותיו את אמיתת רצונו ית' המופיע בתורה.

48. אור עולם ח"י עמ' 155, ח"ה עמ' 340, ח"ב עמ' 214, ח"ט עמ' 20. ואכן תכלית בחירתנו מכל האומות היא להגיע "להודות לך וליחדך באהבה" כמו שאומרים בברכה שלפני קריאת שמע (אור עולם ח"ה עמ' 350).

כל קדושה היא אמצעי שניתן בעולם כדי לאפשר לנו להתקרב על ידו להשי"ת. מכיון שהתורה היא הקדושה הנעלה ביותר הקיימת בעולם, הרי היא האמצעי שעל ידו ניתן להתקשר בצורה המרוממת והמושלמת ביותר אליו ית'. על כן, כאשר כוונתו ושאיתו של הלומד בלימודו תהיה כנ"ל, לברר ולגלות בנאמנות את רצון ה', ועם זה הוא יעבוד גם לאחד ולהתאים את רצונו לרצונו ית' - בין בסברא ובין בהנהגה מעשית - כדי להתאחד על ידי זה כביכול בנותן התורה, בזה הוא יזכה להשיג את מטרתו הנכספת של הלימוד ושל האדם, לאהוב את ה' בכל לב בכל נפש ובכל מאוד.

ש"ס רצוף אהבה

הג"ר שלמה וולבה זצ"ל:

הש"ס נוצר מאהבת התורה ואהבת ה'

כיצד הגיעו חז"ל לרוב זה של הש"ס אשר ארוכה מארץ מדה ורחבה מגי ים, על כל ההוויות דאביי ורבא, וכל האיבעיות דאיפשטו ודלא איפשטו? אין זאת אלא אהבה. האהבה רוצה לדעת מהאהוב כל פרט ופרט, וכל דקדוק קטן יקר לו. כך כללי המצוות נמסרו בתורה שבכתב, המידות שהתורה נדרשת בהן וההלכות למשה מסיני נמסרו לישראל בעל פה. ומאהבתם למצוות ולמְצוּהָ בהן, שקדו על פירוש כל המצוות עד שזכינו לש"ס האדיר שלנו.
(עלי שור ח"ב עמ' צ"ז)

פניני אור

פנינים מרבותינו גדולי הדורות המאירים ומשלימים ענייני פרק זה

אהבתם הנפלאה של גדולי ישראל לתורה

יהושע בן נון:

התורה משבחת את יהושע על חביבות התורה שלו

ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר, שנאמר "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל". אמר לו הקדוש ברוך הוא, יהושע, כל כך חביבין עליך דברי תורה "לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך" (מנחות דף צ"ט ע"ב). [לפי זה נראה שעל ידי חביבות התורה הזאת זכה למלא את מקומו של משה רבנו, ע' הערה⁴⁹]

דוד המלך:

דוד המלך הנעים זמירות על אהבתו הגדולה לתורה

"הַנְּחַמְדִּים מְזֶהָב וּמְפֹז רֵב, וּמְתוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנֹלֵת צוּפִים" (תהלים י"ט) - מדרש תנחומא (עקב פ"א): בא וראה היאך דוד משבח את דברי התורה, אין בכל מיני המשקין מתוקין מן הדבש, ודברי תורה מתוקין מכלם, שכתוב בהן "ומתוקים מדבש ונופת צופים".

"מָה אֶהְבֵּתִי תוֹרָתְךָ, כָּל הַיּוֹם הִיא שִׁיחֲתִי" (תהלים קי"ט) - מלבי"ם: כל היום היא שיחתי - שאפילו השיחת חולין היא רק בתורה. מדרש תהלים: אמר דוד, אני אוהבה [את התורה], שנאמר (דברים ו' - ה') "ואהבת את ה' אלהיך", וכתוב, (שם, ו') "והיו הדברים האלה". לכך נאמר, "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי". ... לא הנחתי אותה כל עיקר, לפי שלא

49. אם המניע של יהושע להיות "נער לא ימוש מתוך האהל" היה חביבות התורה כמבואר בגמרא, אהבת התורה זו היא גם הסיבה שזכה למלאות את מקומו של משה רבנו, כמוש"כ במדרש רבה במדבר (כ"א, י"ד): אמר לו הקב"ה (משלי כז) "נוצר תאנה יאכל פריה", בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלות. הואיל והוא שרתך בכל כחו כדאי הוא שישמש את ישראל, שאינו מאבד שכרו. עכ"ל. ובמשנת רבי אליעזר (י"ג) יהושע לא נתגדל אלא על שהיה עוסק בתורה תמיד. עכ"ל.

הנחתיה לא היתה עלי משוי [משאוי] אלא זמירות, וכן הוא אומר "זמירות היו לי חקיקך". ולא זמירות בלבד, אלא גם שיחה, שנאמר, "כל היום היא שיחתי". ולכן היתה עומדת לי על שונאי, שנאמר, "מאויבי תחכמני מצותיך ... כי לעולם היא לי". ... שלא עסקתי בספרים אחרים אלא בה. ... ואומר, (משלי כ"ה - ט"ז) "דבש מצאת וגו'". התורה משולה לחבית מלאה דבש, אם נתנה לחבית רביעית מים, יצאה כנגדה רביעית דבש מתוכה. כך הם, אם נכנסת דברים אחרים בתוך לבך יצאו דברי תורה.

"סַעֲפִים שְׂנֵאתִי, וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי" (תהלים קי"ט) - רש"י, מצודות: סעפים - ענין המחשבה. מלבי"ם: לא יחשוב בשום מחשבה רק מחשבת התורה, שעל ידי אהבתו אותה כל מחשבתו וסעיפיו בה, ושלא להעלות בלבו מחשבת זולתה.

"שֶׁקֶר שְׂנֵאתִי וְאֶתְעֵבָה, תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי" (תהלים קי"ט) - מלבי"ם: אחר שתורתך אהבתי, שהיא כולה אמת, אי אפשר עוד שאהב את השקר, כי אוהב דבר ישנא את המנגד לו, ושקר הוא המנגד להאמת, ולכן שנאתי.

"שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ, וְאֵין לָמוּ מִכְשׁוֹל" (תהלים קי"ט) - תרגום יונתן: שלם סגי לרחמי אורייתך בעלמא הדין, ולית להון תקלא לעלמא דאתי [שלום רב לאוהבי תורתך בעולם הזה, ואין להם מכשול לעולם הבא].

שלמה המלך:

☪ האהבה המופלאה שניתן ללומד תורה להרגיש כלפי התורה ☪

משלי (ה' - י"ח): "יְהִי מְקוֹרֶךָ בְּרוּךְ וְשִׂמְחָה מֵאַשֶׁת נְעוּרֶךָ, אֵילַת אֶהְבִּים וְיַעֲלֵת חֵן, דְּדִיָּה יִרְוֶה בְּכָל עֵת, בְּאַהֲבַתָּה תִשְׁגָּה תְּמִיד, וְלָמָּה תִשְׁגָּה בְּנֵי בְּזוּרָה, וְתִחַבֵּק חֶק נִכְרִיָּה".

"יְהִי מְקוֹרֶךָ בְּרוּךְ" - מלבי"ם: על ידי לימוד התורה תהיה כמעין המתגבר ויפוצו מעינותיך חוצה והשכל שלך יהיה ברוך, כי תמצא שכל טוב מה'.

"וְשִׂמְחָה מֵאַשֶׁת נְעוּרֶךָ" - רש"י: "אשת נעוריך" היא התורה. גר"א: תהיה לך שמחה במה שמתחדש לך מהתורה.

"אֵילַת אֶהְבִּים" - מצודות: "אילת" היא נקבת האיל. עירובין דף נ"ד: מה אילה חביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה.

"וְיַעֲלֵת חֵן" - עירובין דף נ"ד: שמעלת חן על לומדיה. רש"י: שהכל מנשין אותו, ותורתו ניתנת לו חן.

"רְדִיָּה יְרוּךְ בְּכָל עֵת" - מצודות: ירווך - ענין שביעה. עירובין דף נ"ד: למה נמשלו דברי תורה כדד? מה דד זה, כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

"בְּאֵהֱבָתָה תִּשְׁגָּה תְּמִיד" - רש"י: באהבתה תשגה תמיד - תעסוק תמיד ... ורבותינו פירשו לשון משגה כמשמעו, בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי בשאר עסקיך, להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה. עירובין דף נ"ד: כגון רבי אלעזר בן פדת. אמרו עליו על רבי אלעזר שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי.

"וְלִמָּה תִּשְׁגָּה בְּנֵי בְּזָרָה, וְתִחַבֵּק חֵק נְכָרֶיהָ" - גר"א: זרה" היא החמדה, "נכריה" היא התאוה.

☪ כנס"י אומרת שלימוד התורה הוא הרפואה היחידה לחולי אהבתה את השי"ת ☪

שיר השירים (ב' - ה', ו'): **סְמִכוֹנֵי בְּאֵשִׁישׁוֹת, רְפָדוֹנֵי בְּתַפּוּחִים, כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי. שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי, וְיָמִינוֹ תַּחְבֵּקֵנִי.**

❖ המשל (רש"י):

"סְמִכוֹנֵי בְּאֵשִׁישׁוֹת" - סמכוני עתה כמדת החולים, באשישי [מדת נפח] ענבים, או באשישות [גלוסקא גדולה] סולת נקיה. "רְפָדוֹנֵי בְּתַפּוּחִים" - רפדוני, לשון מצע. רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב כדרך החולים. "כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי" - כי חולה אני לאהבתו.

❖ הנמשל (תרגום [מתורגם ללה"ק]):

"סְמִכוֹנֵי בְּאֵשִׁישׁוֹת" - עם ישראל ביקש ממשה ואהרון בשעת מתן תורה: סעדו אותי בדברי תורה, שעליהם התבסס העולם [בשעת מתן תורה]. "רְפָדוֹנֵי בְּתַפּוּחִים" - [למדו אותי] דברי תורה המתוקים לחיכי כתפוחי גן עדן, ואעסוק בהם. "כִּי חוֹלַת אֶהְבֶּה אָנִי" - אולי ארפא על ידיהם, כי חולת אהבה אני [שלימוד התורה הוא הרפואה לחולי האהבה של אהבת ה'].

"שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי וְיָמִינוֹ תַּחְבֵּקֵנִי" - [אחרי מתן תורה] ההנהגה המיוחדת של הקב"ה עם כלל ישראל במדבר של היקף ענני כבוד היתה "בעבור שהיו עוסקים בלימוד התורה שנתנה להם ביד ימין של השי"ת". [משמע ש"ימינו" של הקב"ה שחיבקה אותם במדבר היתה אותה "ימין" שבה נתן להם את התורה, שכן על ידי עסק הלימוד זוכים להיות חבוקים באותה "ימין"].

אבות דרבי נתן פרק כ"ח:

אהבת התורה גדולה יותר משאר אהבות העולם
רבי נתן אומר: אין לך אהבה כאהבה של תורה⁵⁰.

מסכת מנחות דף י"ח ע"א:

חביבותה הגדולה של התורה על לומדיה
... צהבו פניו של יוסף הבבלי [מרוב שמחה] ... "רבי יהודה פסול' שנה לי, וחזרתי על כל תלמידיו [של רבי יהודה] ובקשתי לי חבר ולא מצאתי, עכשיו ששנית לי "פסול" החזרת לי אבידתי". זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע, אמר: אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר. קרא עליו המקרא הזה "מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי וגו'".

ירושלמי מסכת פסחים דף ס"ט ע"א (מתורגם ללה"ק):

"חכמת אדם תאיר פניו"
רבי אבהו הגיע לטבריה ראוהו תלמידיו של רבי יוחנן שפניו מאירים. אמרו לפני רבי יוחנן: "מצא רבי אבהו אבידה". אמר להם "למה?". אמרו לו: "פניו מאירים". אמר להם: "אולי דבר תורה חדש שמע". ניגשו אליו ושאלו אותו: "איזה דבר תורה חדש שמעת?" אמר להם: "תוספתא עתיקה מצאתי". אמרו עליו: "חכמת אדם תאיר פניו".

אור החיים דברים (כ"ו - י"א):

"אם היו בני אדם מרגישים במתיקות התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ...
וְשִׂמְחָתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ: "ושמחת בכל הטוב" - ירמוז במאמר "בכל הטוב" אל התורה, כאומרם ז"ל (אבות פ"ו מ"ג) "ואין טוב אלא תורה". שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. ואומרו "ולביתך" - כי לא לנשמה לבד יגיע הטוב, אלא גם לבית הנשמה, שהיא רוח ונפש שהם משכן הנשמה, כל אחד יתעדן כפי יכולתו.

50. יש לע' למה לא אמר "אין לך אהבה כאהבת השי"ת" שהרי מצותה היא "בכל לב בכל נפש ובכל מאוד" וכן "עזה כמות אהבה" (שיהש"ר ח')? וע' ס' העמק שאלה לנצי"ב בהקדמה "קדמת העמק" (ג' - ה') שמתרץ בדוחק שכוונתו של רבי נתן היא רק בזמה"ז וכן לא במדרגת דוד המלך. וה"ז דוחק שאין זה דרכם של חז"ל, שתמיד כל דבריהם מדויקים בעומק האמיתיות הנצחית. ונראה שהברייתא שם מדברת על אהבת דברים נבראים שבתוך הבריאה בלבד, שאם לא כן הול"ל "אין חכמה כחכמתו של השי"ת". והדבר עדיין צ"ב.

הגר"א זצ"ל:

אהבת התורה המופלגת של הגר"א

הגר"א היה נוהג בכל לילה להתגבר כארי משנתו קודם חצות, ועמד באימה וביראה, ורחץ ידיו וברך ברכת השחר בשמחה ואהבה נפלאה אשר לא יסופר. אחר כך עמד על רגליו עד אור הבוקר, יותר משמונה שעות, ולמד גמרא ופוסקים בקול נעים ונורא, בקול חוצב לבת אש דת, אשר כל שומע התרגשה נפשו ברגשי קודש.

(ספר סערת אליהו מהרב אברהם בן הגר"א עמ' 11)

הגר"א היה חוזר על כל תלמוד בבלי כל חודש כל ימיו. את יגיעתו בתורה הקדושה אי אפשר לתאר, שהיה חוזר למאות ולאלפים על כל פרק ומסכת. מרוב חביבותו לתורה הקדושה היה חוזר פעם אחת, בלילה ארוך שבטבת, משנה אחת מסדר טהרות כל הלילה.

(הקדמה לספר פאת השולחן לר' ישראל משקלוב תלמיד הגר"א)

הרב זלמן מוולאזין זצ"ל:

חיבת תורה בלי גבולות של הרב זלמן מוולאזין זצ"ל

פעם ראה ר' בער מוולנא את הצדיק ר' זלמן מוולאזין זצ"ל הולך בביתו אנה ואנה ושונה דבר אחד מהתורה בחשק נפלא, בקול נעים וערב המעורר רגשי התעלות ואהבת ה' בנפש כל שומע. הוא קרא ושנה ושילש את המילים עשרים פעמים ... חמישים פעמים ... מאה פעמים, עד כי חדל לספור, והכל בעונג ובאהבה מופלאה אשר כל בעל לשון ילאה לתאר אותה. ר' בער עמד והשתאה ואמר בלבו: "תורה תורה כמה עזה אהבתך בלבו של ר' זלמן כאש בוערת!" אחרי שגמר ר' זלמן לשנן את המילים, אחז ר' בער בידו ושאל אותו, "תגיד לי, כמה פעמים שנית על למודך בדבר הזה?" ענה לו ר' זלמן ... "בערך מאתיים וחמישים פעמים חזרתי עליהן" ... שאל אותו ר' בער ... "הרי שמענו מרבתינו (חגיגה ט' ע"ב) 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד' אבל יותר מזה לא שמענו?" ענה ואמר לו, "השיעור הזה שהזכירו חז"ל הוא אולי סגולה לזיכרון, אבל לחביבות התורה אין ערך ואין שיעור. אילו היה מספיק לי זמן, הייתי חוזר על דבר אחד מהתורה שנה תמימה, כי היא חביבה עלי כל כך בלי גבול ובלי מידה!"

(תולדת אדם עמ' 74,70 תוה"ד)

הגאון ר' שאול מווילנא בא פעם לפני הגר"א, והגר"א סיפר לו דבר שהתחדש לו עכשיו. הרב שאול התפלא מאד מהחידוש וחזר עליו פעמיים ושלוש. הגר"א בכה ואמר "איפה ר' זלמן, שעל דבר כזה היה חוזר מאה פעמים ואחד!"
(עליות אליהו הערה ס"ד)

הסימן לאהבת התורה מושלמת הוא כאשר לומד בשמחה אף בשעת צרה
התורה היתה כל מהות חייו של ר' זלמן מוולאזין, מתוקה יותר מדבש ומנופת צופים. מתוך אהבתה, כל צר ומצוק אשר מצאוהו היו נחשבים לו כמוץ הרים לפני רוח. ואכן, דבר זה הוא סימן לאהבת תורה מובהקת, כאשר יכול ללמוד בשמחה ובחשק אף בזמן שצרות מקיפות אותו מכל עבר. אדם כזה ישכון בטח בדד מכל הפגעים כולם. אהבת התורה אשר בלבו מגדלתו ומרוממתו על כל מקרי עולם הזה, כמאמר המשורר (תהלים קי"ט קי"א) "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה". על פי זה יובן המאמר (ברכות ה' ע"א) שהעוסק בתורה "יסורין בדלין הימנו". היינו, שאף כאשר הקב"ה שולח לו יסורים, היסורים מובדלים ממנו, שעל ידי אהבתו הגדולה לתורה ושמחתו בה לא ירגיש בהם ולא ישפיעו עליו לדכא את רוחו כלל.

(ע"פ תולדות אדם עמ' 22 (62))

הרב אברהם אחי הגר"א זצ"ל בעל מחבר ספר "מעלות התורה":

אין אפשרות להודות לה' על הזכות להידבק בתורה
הרב אברהם אחי הגר"א אמר פעם בעידן רעוא לנכדו הרב שלמה זלמן בזה הלשון: "אילו הייתי חי אלף אלפי שנים לא הייתי מספיק להודות להשי"ת על רגע אחד שנותן לי חיות שאוכל להידבק בתורתו."
והיה אומר: "מגודל חולשת גופי אינני יודע איך אני חי. רק רוב השמחה וגודל התענוג מעמל התורה, הם שמחזיקים אותי בחיים."
(הקדמת המו"ל ספר מעלות התורה)

הרב אברהם דאנציג זצ"ל בעמ"ח ס' "חיי אדם" ו"חכמת אדם":

אהבת תורה מופלגת שייכת גם בבעלי מסחר

"הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר, אף חכמתי עמדה לי. כי בנסיעתי לדרך דעתי עליה, ובישיבתי בחנות דעתי עליה. ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן, פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיא. ובפרט בשש מצוות עשה שכתבתי ב"חיי אדם" כלל א'. וקיימתי בעצמי (משלי ד' - ו') 'אַל תַּעֲזֹבֶה וְתִשְׁמְרֶהָ, אֶהְיֶה וְתִצְרְךָ'."

(הקדמת ספר "חכמת אדם")

החפץ חיים זצ"ל:

"מיין טיערע גמרא שבת!"

פעם, לעת זקנותו, ניגש החפץ חיים זצ"ל לארון הספרים, לקח גמרא מסכתא שבת מהארון, חיבקה בהתרגשות ומילמל בהתלהבות ובבכי: "איי, איי, מיין טיערע גמרא שבת! (איי, איי, מסכת שבת היקרה שלי!)."

(מאיר עיני ישראל ח"ו עמ' 215)

ברכה לאהבת התורה

תלמיד חכם נסע לקבל את ברכתו של החפץ חיים זצ"ל בטרם הגירתו לאמריקה. כששמע החפץ חיים להיכן מועדות פניו, אמר לו: "אם כך, אתה צריך ברכה גדולה". תפס החפץ חיים את ידו וברכו במלים אלו: "תזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה!", וחזר על המלה "באהבה" כמה פעמים. והוסיף ואמר: "אוי זיסער טאטע! זיסער! (= אוי! אבא מתוק! מתוק!) את כל דברי תורתך באהבה. אוי, אבא!! אוי טאיערער!! (אוי, היקר!!)".

(מאיר עיני ישראל ח"ו עמ' 230)

הג"ר ברוך בער לייבאוויץ זצ"ל (ראש ישיבת קמניץ):

מתיקותה הנפלאה של התורה

לא רק כשלמד ולימד חידושים מיוחדים היה רבי ברוך בער מתלהט ומתלהב, אלא גם כשהסביר פשט פשוט בגמרא, היו הדברים ערבים ושמחים עד להפליא. גם כשהיה מלמד תוספות "פשוט", היה קורא אותו בכזו חביבות ומתיקות נרגשת שאף התלמידים הרגישו והתלהבו ממתיקותו הגדולה.

פעם דיבר בלימוד עם קבוצת תלמידים והסביר פשט נפלא בעומק דברי הרשב"א, ואמר בהתפעלות: "ס'איז דאך אזא זיסער רשב"א (הרי דברי הרשב"א כל כך מתוקים)". מיד התעשת ואמר "רבוננו של עולם סלח לי, הלא כל דברי תורתך מתוקים מדבש".

ר' ברוך בער היה אומר, שאם יתנו לו לבחור את הגן עדן שלו, יבקש סטנדר וגמרא נדרים עם פירוש הר"ן.

אהבת האמת ממי שאמרו

מנהג העולם הוא שכאשר אדם אומר חידוש שהוא עצמו חידש, הוא אומר אותו בהתלהבות ובהנאה גדולה, ואילו כשאומר משל אחרים, הוא אינו מעבירו באותה התלהבות ושמחה. אצל רבנו לא היה מורגש שום הבדל בין אם אמר חידוש של עצמו או של אחרים. תמיד היה כל לימודו כדי להשיג את האמת, וכשהתברר לו ביאור אמיתי בתורה שמח שמחה בלי גבולות, בלי שום הבדל מי אמר את הדבר.

(הרב הדומה למלאך עמ' 181)

כאשר הביאו לרבינו כרך חדש של חידושי הגאון רבי עקיבא איגר, שיצא אז לאור מכתב יד על מסכת חולין, אי אפשר לתאר את עוצמת שמחתו המרוממת. אותו יום נהפך ליום חג עבורו. הוא ביקש שיקנו לו פרי חדש וכשהביאו אותו אליו בירך בהתרגשות גדולה ברכת "שהחיינו". אחרי זה ביקש שיתאספו הבחורים וישירו לכבודה של התורה. הוא ישב עם הספר בחיקו, חבקו ונשקו מרוב אהבה ושמחה הפורצות כל גדרים. אשרי עין ראתה זאת!

(שם עמ' 174)

מנהגו לנשק את ספריו כשנסע מביתו

בתחילת מלחמת העולם השנייה, כשסכנת המלחמה היתה מרחפת, ברחו ראשי הישיבות והבחורים לוויילנה ונשארו רק כמה בחורים כדי ללוות את רבינו לצאת

ממגוריו. רבינו ניגש לארון הספרים, התרגש וגעה בבכי. הוא התחיל לחבק ולנשק כל ספר בחיבת הקודש, בדביקות נוראה, ולא היה יכול להיפרד מספריו הקדושים, עד שהכריחוהו לצאת מביתו ולעלות על העגלה. ואכן כך היתה דרכו תמיד, כאשר היה נוסע מביתו לזמן מסוים היה נפרד מספריו ומנשק אותם. הוא היה מתבטא "כמה קדושה ויגיעת התורה יש בספרים הקדושים!".
(הקדמת חידושי מרן הרב ברוך בער לייבאוויץ)

החזון איש זצ"ל:

○ הלומד תורה בהתלהבות ראוי להיות ראש ישיבה ○

פעם, בצעירותו, נכנס ראש ישיבת פונוביז' הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל לחזו"א כדי לשוחח עמו בלימוד. לאחר שיצא, אמר רבינו לרב שלמה כהן ז"ל: "דע לך, שאדם זה הוא מראשי הישיבה הגדולים ביותר בדורנו!" רבי שלמה תמה על דבריו, שכן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל היה אז עדיין צעיר לימים. הסביר לו רבנו: "יש לו אהבת התורה נדירה, הוא לומד בחשק ובהתלהבות מיוחדת!".
(ע"פ ספר "מעשה איש" ח"ב עמ' נ"ח וס' מסילות חיים בחינוך להרב חיים פרידלנדר זצ"ל)

○ התורה הקדושה היא "שיר בת השמים - אהובת הבינה הצחה" ○

"תהא לבך שמח בשעשועי התורה ... לשיר שיר בת השמים, התורה הקדושה, אהובת בינתך הצחה."
(קובץ אגרות חזון איש [א: ל"ו, ב: ד'])

○ ה"שקידה" היא הקדשת כל מהות האדם לעיון התורה ○

"מושג השקידה אינו תלוי בהארכת הזמן, אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה."
(קוב"א ח"ג י')

○ "ראשית חכמה יראת ד'", היראה היא הכח המבחין בין שקר לאמת ובמתיקות זיו החכמה ○

"אין חכמת התורה שרויה בלב אטום, כי עיקר טעמה בעדינות הנפש המתעלה למעלה מחמדת בני תמותה, והמשוטטת בעולמות עליונים, הטועמת טעם השתוקקות למקור החכמה, השואפת לחבונת אין קץ, המשעשעת בחיק החכמה, בחולת אהבה."
"אור פניני אור

"אור הפנימי, המתלווה עם אור השכל, לישר את כל ההדורים ולחדור אל נקודת האמת העדינה, היא יראת ד' טהורה. ומי שחסר את היראה, הוא חדול הרגש של עדינות הנפש, וחסר טעם של זיו החכמה בת השמים, שכלו נעדר כח המבחין בין שקר לאמת, וחכמתו נכזבה בכל פנותיה. ועל זה נאמר "ראשית חכמה יראת ד'", שהיראה היא עומק הלב להבחין במתיקות זיו החכמה ונעימות התבונה."
(אמונה ובטחון" לחזו"א - פרק ג' אות כ"ד)

הגרי"י קניבסקי (הסטייפלער) זצ"ל:

◉ בזמנינו חסרה חשקת התורה ◉

הסטייפלער זצ"ל סיפר שבישיבה בנובהרדוק היה ספר מחנה אפרים אחד, שו"ת רב עקיבא איגר אחד וקצות החושן אחד, והיו לומדים בהם לפי תור בזה אחר זה, והיתה אהבת תורה מופלגת. ואילו היום, יש לכל אחד את כל הספרים, אבל לומדים בלי התלהבות וחשק.
(ספר בית רבי עמ' ככ"א)

◉ העיקר בשידוכים לחפש אהבת תורה ומדות טובות ◉

בענין שידוכים, אמר הסטייפלער שצריכים לחפש בעיקר בית של אהבת תורה ומידות טובות.
(ספר הליכות והנהגות מרן בעל "קהילות יעקב" זצ"ל עמ' כ"ב)

הגרי"ש אלישיב זצ"ל:

◉ חיבת התורה המופלאה של הגרי"ש אלישיב ◉

בתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל מספרת: גם כאשר באו אל הגרי"ש אלישיב עם שאלות חמורות באמצע לימודו, היה קשה ביותר להפרישו מלימוד התורה. "אבא היה בעת לימודו כמו תינוק המוצץ מפיטמה של בקבוק החלב, שאי אפשר לעוצרו ממציצתו. כך היה אבא יונק את לשד טעמה הערב של קדושת התורה, שהיה קשור אליה בכל נימי נפשו".
(ע"פ ספר "עלינו לשבח" חלק א' עמ' תצ"ב)

הרב אלעזר מנחם מן שך זצ"ל (ראש ישיבת פוניבז'):

~ ריקוד מתוך שמחת אמיתת התורה ~

הרב דוד פינקל זצ"ל סיפר, שפעם ביום חורף מושלג, כשביקש להיכנס אל הקודש פנימה ולדבר עם הרב מבריסק זצ"ל, עלה במעלות רחוב ישעיהו. כשפנה ליכנס לרחוב פרס, ראה מבעד לפתיתי השלג היורדים בלא הפוגה, אדם קופץ בשלג לפני ביתו של מרן זצ"ל. כשהתקרב, ראה לתדהמתו שזהו מרן ראש הישיבה, רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל. הוא חשב שהוא מקפץ בשלג כדי שלא לקפוא מקור, ושאלו בחרדה "מה קרה? מדוע אין ראש הישיבה נכנס פנימה להתחמם?". ענה לו הרב שך זצ"ל: "לא מקור אני רוקד, אלא מרוב שמחה! הרגע יצאתי מביתו של הרב, ושמעתי ממנו יסוד כה נפלא, עד שאיני יכול להתאפק מלרקוד...!".

(ע"פ ארחות חסידיך עמ' 31)

הרב משה שמואל שפירא זצ"ל (ראש ישיבת באר יעקב):

~ "כמה אנו אוהבים את אביי!" ~

פעם ישב ראש הישיבה עם תלמידיו ושרו את השיר הישיבתי הידוע "אמר אביי". באמצע השירה, היסה את המשוררים ואמר: "הרבי מסאטמער זצ"ל שאל את החזון איש זצ"ל, אם במילים 'אמר אביי' בלבד כבר מקיימים מצות תלמוד תורה. ובכן, אם במילים אלו אנו מקיימים מצות תלמוד תורה, הרי שעתה אנו שרים את הניגון מתוך דבקות בלימוד התורה! אולם אף אם אין אנו מקיימים מצות תלמוד תורה, הרי ככלות הכל מדובר באביי!! הוי!! כמה שאנו אוהבים את אביי!! כל הגמרא מלאה במתיקות של אביי!!" סיים ברגש, ופצח שוב בניגון תוך דבקות עלאית ....

(ע"פ ספר "רבי משה שמואל" עמ' 151)

~ "גיוואלד! כמה אני אוהב את התורה!" ~

בסעודה שלישית היה ראש הישיבה שר יחד עם בני הישיבה השיר המרגש שהלחין "מה אהבתי תורתך", כאשר מפעם לפעם יכולים היו לשמוע את קולו של רבינו, קול מלא באהבת הבורא, מתגעגע ואומר, "גיוואלד! איך האב לייב דער תורה!!..." [נורא! אני אוהב את התורה!].

(ע"פ ספר "רבי משה שמואל" עמ' 274)

○ אין גבול לנעימות התורה ○

הוא היה אומר לתלמידיו: "כל ההנאות חולפות ועוברות, נמאסות ונהיות לדבר שבשגרה, אין להן קיום ואין להן תוחלת - רק הנאת התורה ואהבתה היא הנאה רצופה, ההולכת ומתגברת עם כל שעה של לימוד!"

(ע"פ ספר "רבי משה שמואל" עמ' 274)

○ "על שאלה כזו - צריכים לצאת בריקוד!" ○

פעם נגשו מספר בחורים אל ראש הישיבה ושאלוהו קושיא שהסבה לו עונג רב. אמר להם "על שאלה כזו - צריכים לצאת בריקוד!!". ואכן, מיד יצא עימם אל מחוץ לבית המדרש, ופרצו כולם בריקוד מרומם!

(ע"פ ספר "רבי משה שמואל" עמ' 151)

○ "חידושים כאלו, ראוי לשתות 'לחיים' לכבודם!" ○

באחד משיעוריו של רבי משה שמואל, כאשר תורצו הקושיות והוארה הסוגיא בבהירות נפלאה, הכריז ואמר לתלמידיו "על חידושים כאלו, ראוי לשתות 'לחיים'!". מיד לאחר השיעור, דאג שיביאו יי"ש, וראש הישיבה שתה עם תלמידיו "לחיים" מתוך רגשי שמחה בה' והודיה על תורתו, המתוקה מדבש ונופת צופים.

(ע"פ ספר "רבי משה שמואל" עמ' 150)

○ "לפגוש את הרבש"ע" בתוך הגמרא ○

אחד מתלמידיו ביקש מרבי משה שמואל זצ"ל להיות סנדק בברית מילה. ראש הישיבה סירב והתנצל בפניו שאין באפשרותו לעזוב את הישיבה. אחר כך תהה בפניו אחד ממקורביו על סירובו. הסביר לו ראש הישיבה את טעמו: "נכון, בברית מילה פוגשים את אליהו הנביא, אבל בגמרא הרי אני פוגש את הרבש"ע! איך אעזוב את הרבש"ע שבגמרא, בכדי לפגוש את אליהו הנביא?!"

(ספר "רבי משה שמואל" עמ' 212)

אחרית דבר

מכל האמור מובן, שעתידה של הבריאה וכל המתרחש בה תלוי בקיום מצות אהבת ה'. כפי שכתבו הראשונים, מצוה זו היא תכלית כל מצוות התורה, ואם כן היא מטרת חיינו ומטרת הבריאה כולה. נמצא שבידינו להביא את עצמנו ואת הבריאה ליעדם הנכסף, על ידי שנתאמץ ליישם את הדברים האמורים בפרקים אלו.

והנה יש לתן דעת לדבר מופלא ביותר בדרישת מצוה זו. בורא כל העולמות ית' - מלך מלכי המלכים יתברך ויתעלה בכבודו ובעצמו - פונה אלינו ומבקש את אהבתנו! מי שברא אותנו, אוהב אותנו ודואג לטובתנו ללא הרף במשך כל חיינו, מבקש מאתנו להרגיש את מה שהוא עושה עבורנו ולעורר בלבנו את האהבה אליו, אהבה שהיא תולדה טבעית של הכרה זו. עלינו לשים לב ולהרגיש את מלוא עוצמת האהבה שמאחורי בקשה זו, ולהיענות לה בהתאם.

על כן:

פקח עיניך וליבך, וראה את העולם הנפלא שסביבך, עולם שהשי"ת המציא עבורך. הסתכל עליו בעיניים של אדם הרואה אותו בפעם הראשונה. חוש את חסדו הנפלא של בורא העולם ואת אהבתו אליך הניכרים מהחישובים הרבים שהשקיע להועיל ולהנעים לך בכל פרטי חייך. כונן את כל ארבעת המדורים: "אחותי" - "רעיתי" - "יונתי" - "תמתי" בתוך ליבך. מלא אותם בפריטים וחוויות מחייך המעוררים רגשות של אהבת ה', והיכנס בהם יום יום לחזק את בדקיהם, על ידי הודיה והלל נרגשים להשי"ת [פרקים ג' - ו].

רומם את הנאתך ושמחתך, ופתח את רגשות אהבת הקדושה בכל אופניה [פרק ז].

מעל הכל, השתדל תמיד לעלות בקבלת רצונו ית' באהבה ובשמחה, בין רצונו המופיע בתורה שבכתב ושבעל פה, ובין רצונו במקרי החיים האישיים [פרקים ח', ט].

התאמץ בלימוד התורה ובעמלה באהבה ובחשק גדול, עזור לעוסקיה ולעמליה והדבק בהם ובדרכיהם בכל דרך אפשרית, כדי להתקדש ולהתקרב לבורא העולם. על ידי זה תזכה לאהבת ה' בדרגה הנעלה ביותר - להתרומם מעל העולם הגשמי ולהיות "צרור בצרור החיים את ה' אלוקיך" [פרק י].

כל הישג בקיום מצות אהבת ה' מרומם את האדם ואת האופן בו הוא מקיים את כל מצוות התורה. הבנת יסודותיה של מצות אהבת ה' גם תפתח את שערי ההבנה להבנת עומק רצונו ית' בשאר מצוות התורה, ואת אופן השגת ייעודן לגדול על ידן בידיעת השי"ת ובאהבתו. "רחמנא ליבא בעי" - ישנם רגשות שעל מקיים המצוות לחוש בשעת עשייתן, ועל ידי היסודות המבוארים בס"ד בפרקים אלו יקל על האדם להבינם ולהשיגם. בפרט כל חגי השנה מסודרים בסדר מדוקדק במהלך השנה כדי לעזור לאדם לגדול באהבת ה'. על פי יסודות אלו תובן מהות החגים וכוונת מצוותיהם וכן את מטרת שאר מצוות התורה - כאשר יבואר בעה"י בחלק השני והשלישי של הספר.

גם כל ענין תיקון המידות ואופן העבודה על כל מצוות הלב שבתורה, אשר רבים מתקשים באופן קיומן המעשי, מוצא הדבר הוא קיום מצוות אהבת ה' - כאשר יבואר בעה"י בחלק הרביעי.

כמו כן נוסח התפילות שלנו בנוי בסדר מדויק עד להפליא כדי לעזור לאדם לגדול באהבת ה' באמצעותן. הכרת מבנה זה תחולל מהפכה בצורת התפלה של האדם, ותעזור לו לרכז את מחשבותיו ורגשותיו ולהפיק את תועלתה הגדולה של התפילה - כאשר יבואר בעה"י בחלק החמישי.

יעזור השי"ת, שחפץ ה' בידינו יצלח להוציא לאור את כל חלקי הספר בצורה מושלמת, ושיזכו כל באי שעריהם לטעום מצוף נועם מתיקות המצוה היקרה והחביבה של אהבת השי"ת, ולקיימה כראוי. "ויהי נועם ה' אלהינו עלינו".

ברוך רחמנא דסייען

נספח א

מפליא עצה

עצות מעשיות לבני עליה

אמר חזקיה אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון
בן יוחאי "ראיתי בני עלייה והן מועטיין".

- רש"י: רואה אני לפי מעשה הבריות שבני
עלייה, כת המקבלין פני שכינה, מועטים הם.

- שערי קדושה להרח"ו: "בני עלייה" המשתוקקים
לעלות.

(מסכת סוכה דף מ"ה ע"ב)

נספח א' מפליא עצה

במצות המעשיות של התורה, משימתנו היא ללמוד את גדרי המצוה ולקיימם. אולם, במצות הלב יש צורך להקדיש מחשבה רבה כיצד לרכוש את הרגשות שהתורה דורשת מאיתנו, ויתכן שהדרך שאחרים דרכו בה לא תתאים לאדם מסוים לפי תכונותיו ואופיו. על כן, "בתחבולות עשה מלחמה", על האדם לחשוב בצורה פעילה על רעיונות ותחבולות כיצד לקיים את מצוות התורה באופן הראוי. להלן מובאים כמה כיוונים שיכולים לעזור למבקשי ה' השואפים להתעלות, הן על ידי העצות עצמן, והן על ידי הכוונה למהלך חשיבה שיעזור להם למצוא בעצמם את הדרך המתאימה להם.

א. כוונה בברכות - עצות מעשיות

רבים מתקשים להשיג את הכוונה הראויה באמירת ברכות. נראה שלפי היסודות המבוארים בספר, נפתח שער שבאמצעותו יוכל כל אחד להגיע לכוונה ראויה באמירתן, כאשר יבואר בעה"י.

א. לקבוע את רגש הברכות

כפי שהוסבר בפרק ד', ענין ה"ברכה" להשי"ת אינו אמירת מילים בלבד, ואף לא מחשבת פירוש המילים, אלא תחושת הכרת טובה ואהבה הנקראת "ברכה". כאשר אדם מקבל הטבה מחברו, הוא מראה למיטיבו על ידי הודאתו שהוא **חש** את החסד שנעשה לו, ושהטבה זו מעוררת אצלו **רגשי הערכה ואהבה** בחזרה כלפי הנותן. כיון שהמטרה המבוקשת בהבעת הברכה היא לעורר רגשי אהבה והערכה, המשימה המוטלת עלינו היא לחוש רגשות אלו בשעת הברכה. הדרך

להישג זה היא פיתוח הרגשות של ארבעת סוגי אהבת ה' (כפי שמתואר בפרק ג'), שכן, כאשר רגשות אלו זמינים למברך, עליו רק לקבוע לעצמו רגש מוגדר מתוכם שברצונו להרגיש בשעת הברכה. היינו, שיקבע לאיזה "מדור" הוא רוצה "להיכנס" בשעת אמירת הברכה ואיזה רגש בתוך המדור הוא קובע לעצמו לעורר¹. כאשר הרגש של הברכה קיים, הכוונה במילות הברכה תגיע באופן טבעי ובלי מאמץ.

להלן מובאות דוגמאות לרגשות שניתן לקבוע להשתדל לחוש בשעת אמירת הברכה:

- הנעימות מעין זו המורגשת בשעת קבלת מתנה, כאשר מסתכלים בפניו של הנותן, וחשים את נדיבותו וטוב לבו המשתקפים במאור פניו וחיוכו הנלבב ["יונת"]².
- ההנאה המורגשת על ידי מקבל מתנה, כאשר בשעת קבלתה הוא מרגיש את אהבתו הגדולה של הנותן כלפיו, שהניעה את נתינתה ["תמת"]³.
- תחושת ההקלה המורגשת כאשר חסר לאדם דבר, ומישהו משלים לו את החסר. היינו לחוש את המצוקה שהיה מרגיש אם היה חסר לו הדבר שמברך עליו, ואת השמחה שחש עכשיו כאשר הקב"ה סידר שיהיה לו אותו² ["אחות"]³.
- שימת לב לנעימות וליופי שבורא העולם הוסיף לדבר שהוא מברך עליו, מעין תחושת מי שרואה נוף נפלא, נפגש ביופיו המרהיב של גן פרחים או צופה בשקיעה יפהפיה, מתוך הכרה שבורא העולם הוא שדאג להמציא את כל פרטי היופי והנעימות הללו ["רעיתי"]³.

---

1. מומלץ לקבוע רגש כללי ששייך לכל הברכות מעין המתוארים לקמן, וככל שהרגש נעים לו יותר, יהיה קל יותר לעוררו ולהעלותו בשעת הצורך. [ואכן כמבואר לקמן, חשוב שהרגש יהיה רגש נעים ביותר, שכן מידת הנעימות המורגשת היא סימן להשגת יעדה האמיתי של הברכה שהוא רגשי אהבת ה'].

2. כגון בברכת אשר יצר לחשוב כמוש"כ בספר אורחות צדיקים (שער הזכירה), שיחוש את חסדי השי"ת שהוא שלם ובריא בכל איבריו. שכן אם היה חולה באבר אחד ובא רופא וריפא אותו, כמה טובה היה מחזיק לרופא ההוא - קל וחומר שיחוש כן להשי"ת, שעשהו באופן מושלם ביותר, ואף שמר עליו שלא יקבל את כל המחלות הרבות הקיימות בעולם.

3. כפי שמובא לעיל בפרק ג' על כל אחד לקבוע רגשות המתאימים לאופיו. ועל כן אפשר להציע לדוגמה: למדור 'אחות', לחוש שאדם מחזיק בידו המנהיגו למקום מבטחים, מעין דברי הפסוק (תהילים ע"ג - כ"ג) "וְאֶנִּי תָמִיד עִפְנֹךָ אֶחְזָק בְּיַד מְיֻנֵּי". למדור 'רעיתי' - לחוש ליטוף נעים. למדור 'יונת' - הרוגע של "גמול עלי אמו" מתוך הכרה של הטוב המוחלט של ה' שדואג לטובתו. למדור 'תמת' - תחושה של חיבוק אוהב.

נכדו של הרב אביגדור מילר זצ"ל מתאר איך סבו ברך על תפוח:

הוא לקח את התפוח ביד והסתכל עליו מכל הכיוונים, כמו צייר המסתכל בקורת רוח על ציור אומנתי ביותר, ואמר בהתרגשות: "רבש"ע, איזה תפוח מרהיב בראת! הציפוי המגן על הפרי הוא כמו אריזה משוכללת ביותר, המכריזה על חכמתך האדירה. היופי הנהדר, הניחוח המהנה והטעם המרנין שלו, מעוררים אותנו לשים לב לטובך הגדול ולאהבתך הנפלאה אלינו. ולחשוב שאתה בראת את התפוח הטעים הזה במיוחד בשבילי!! איך אוכל להתחיל להודות לך על כך?!"

אחרי הקדמה זו הוא ביטא את הברכה בהבעת כל מילה ברגש מלא, מתוך הכרת טובה מוחשית למי שתכנן וברא יצירת מופת מרהיבה זו.

יש להשתדל שהרגש הנקבע יהיה רגש נעים ומהנה, מפני שכל עוד חסרה תחושת נעימות בשעת אמירת הברכה לא הושגה המטרה, שהרי רגש האהבה הוא רגש נעים. כמו שנתנית נשיקה ללא הרגשת נעימות היא חסרת משמעות ותוכן פנימי, כך ברכה ללא נעימות היא סימן שהרגש האמיתי עוד לא הושג⁴. על ידי קביעת רגש מתאים, ועל ידי השתדלות לעורר רגש זה בשעת הברכה, תושג בעה"י המטרה - אמירת הברכה בכוונה ובהודיה נרגשת.

ב. עריכת חשבון על הצלחה בכוונה בברכות

באמצעות תוכנית זו ישנה אפשרות למי שרוצה לעבוד על ענין זה, לקבוע לעצמו מספר ברכות שהוא מעוניין לעבוד עליהן, ולערוך חשבון מדויק של התקדמות במשימה. מכיון שניתן להגדיר את ה"הצלחה" בצורה ברורה (שהיא השגת הרגש שקבע לעצמו לחוש בשעת הברכה), ניתן לערוך חשבון יומי ולקבוע אחר מידת ההצלחה במשימה. אפשרות זו לערוך חשבון על מידת ההתקדמות, היא מפתח גדול לקידום בנושא. התועלת הגדולה של מעקב תמידי על מידת

4. ע' ספר ראשית חכמה - שער האהבה - פרק עשירי. ז"ל: אחר שהוא אמת שהאהבה והשמחה שניהם דבר אחד כדפירשתי, הרוצה להיות חסיד ושיקרא אוהב מזרע אברהם שנאמר בו "זרע אברהם אוהבי", צריך להיות שמח בהיותו מברך להקב"ה בברכת הנהיגו, וכן בתפלתו ובתורתו ובמצותיו ובקבלת פני אדם בשמחה ובימי המועדים כמו שביארנו לעיל. בברכותיו, יכוון לתת שבח והודאה לעילת הכל שברא הדבר ההוא, ועל ידי השבח יתדבק באהבת הבורא ובגודלתו ורוממותו. ... ולסבה זו הוא ענין הברכות שתקנו אנשי כנסת הגדולה על כל דבר כדי שנזכור אהבת הקב"ה וגודלו ורוממותו והשגחתו התדירה עמנו בכל עת, שברא הדבר ההוא על ידי שפענו בכח מדותיו העליונות כדי שיהנו התחתונים משפעו, ועל ידו נהיה דבקים בו לעולם. ולכן צריך לתת השבח והברכה לבורא בלב טוב ועין טוב ובשמחה. וכן פירשו בזוהר (ריש פרשת במדבר), ... מאן דמברך לחבריה בעי קודשא בריך הוא דיברך ליה בעינא טבא בלבא טבא, מאן דמברך להקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה דבעי עינא טבא ולבא טבא ורחימותא דלבא, בגין כך "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך". עכ"ל:

ההצלחה באמירת הברכות כראוי, מופיעה בדברי רב יעקב עמדין זצ"ל בסידורו (אחרי תפלת ערבית). ואכן כדאי מאוד לאמץ את עצתו המעשית (ניתן לשכללה ולהתאימה לצרכים הפרטיים באמצעות שינויים קלים). וז"ל שם:

כל עת שאומר ברכה, מצוה לכתבה על ספר לדעת המספר. ויש בזה ריוח כפול גדול מאד:

אחד: שמתוך כך ישים אל לבו לכוין בהם היטב כדי שיהיו ראויות לבא במנין, שאם לא כן, כמוהם כאין, והלואי שלא יצא שברו בהפסדו שעובר על "בל תשא לשוא" ח"ו. אבל כשידקדק במנין כמו שמדקדק על חשבונות כספו ומעותיו, אז בודאי יקפיד עליהם ביותר שלא יפסידם.

והשנית: שידע בבירור שלא חסר כלום מן המנין [של מאה ברכות בכל יום]. כי ביום תענית, וביחוד כשמפסיק מבעוד יום, חסרים הרבה, ונמצא שהוא מפסיד, והוא לא ידע להיזהר להשלימן בברכות אחרות. וכן בשבת ויום טוב חסר מהמספר סך רב, ויחשוב איך ובמה ישלים אחרות תחתיהן. ואז יעשה קלפי שיניח בתוכו מנין פירות או קטניות כמספר הברכות שמברך, עד שישלים מנין מאה.

מסופר על רבי יעקב עמדין זצ"ל בעצמו, שמרוב חביבותו לענין אמירת מאה ברכות כל יום, היה נוהג בשבת להניח באגרטל מאה כדורי כסף, ובמשך השבת היה מרוקן את כדורי כסף מהאגרטל לפי מנין הברכות שבירך עד אותה העת⁵.

ג. עצירת מחשבות אחרות בשעת הברכה

אחת הסיבות לקושי לכוון כראוי בברכות, היא הקושי לעצור את כל המחשבות הרבות המתחרות במחשבת הכוונה, כדי להתרכז בברכה הנאמרת. במשך היום האדם עסוק בפעילויות שונות, ומתקשה לפנות מראשו את כל המחשבות הדחופות על מנת לעורר את הרגשות הרצויים, ואף רק כדי לחוש באמת בשעת הברכה שהוא מדבר אל השי"ת. עצה חשובה לכך היא עצת האריז"ל המובא בהתחלת הספר "משנה ברורה" (ע"ע בענין זה בהרחבה פרק ו'), שיצייר לפני עיניו את האותיות של השם י - ה - ו - ה (ובפרט, כפי שנאמר בפ"ו, יועיל הדבר אם העלאת אותיות אלו תהיה בשבילו חוויה נעימה, ע"ש). לצורת אותיות אלו יש כוח מיוחד למלא את לבו באופן בלעדי רק בהם, ולסלק מחשבות אחרות. על כן, אם בשעת הברכה יצייר המברך לפני עיניו - אפילו רק לרגע אחד - את האותיות האלו, ועם זה יעורר רגשי הודיה ואהבה להשי"ת באופן שקבע לעצמו כנ"ל, אז ישיג את היעד הנכסף לומר ברכות ברגש ובכוונה.

5. מובא בספר נוטרי ברכה (עמ' פ"ד) בשם הגר"א גניחובסקי זצ"ל.

ד. ברכה אחת מושלמת

בנוסף לעצות הקודמות, מומלץ לקבוע ברכה אחת במשך היום, אותה יקפיד לומר בצורה מושלמת ביותר. כלומר, לבחור ברכה אחת שהוא יודע שהיא נאמרת כאשר אינו לחוץ בזמן ויש לו מנוחת הנפש וכוח להתרכז בה ולאמרה בצורה הגונה. מלבד התועלת הגדולה שבברכה זו עצמה הנאמרת כראוי, הנהגה זו תעזור לו להחזיק את השאיפה להתקדם בכל ברכותיו ולהגיע לרגשות המרוממים ביותר שבאפשרותו להשיג.

ה. ברכות השחר

ראוי מאד להקדיש מספיק זמן לאמירת ברכות השחר בנעימה וברגש, כפי שמתאים לברכות אלו שהן מכוונות את הקשר הרגשי של האדם עם השי"ת - את "בית ה" האישי שלו. על ידי ברכות אלו הנאמרות בכוונה, מתוך הכרה בטובו ית' ובאהבתו, מרענן האדם ומאיר יום יום את ההכרה המוחשית שלו בטוב ה' ובאהבתו הגדולה אליו.⁶

6. ע' סיפור נפלא בענין זה מהאור זרוע (ריש הלכות שבת) מובא "פניני אור" סוף פרק ד'.

מזקנים עצה:

עצות לכוונה בברכות מהנהגות הצדיקים

השל"ה הקדוש:

לומר תמיד ברכות בקול

ילמד אדם את בני ביתו שיאמרו כל הברכות כל היום בקול רם, הן ברכות המצות הן ברכת הנהנין. חדא: שהקול מביא לידי כוונה. ועוד: שהשומעים כשישמעו הזכרת השם יענו "ברוך הוא וברוך שמו", וגם יענו "אמן", נמצא הם זוכים ומזכים, ומצוה גוררת מצוה.

(מסכת תמיד, נר מצוה ע"ט)

רבי יהודה צדקה זצ"ל:

"ארוממך אלוקי המלך - ואברכה שמך"

מרגלא בפומיה של הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל משמו של רבי משה ששון זצ"ל בעל ספר תהלה לדוד (מגדולי רבני בגדד לפני מאתיים וחמישים שנה) לדייק בכתוב "ארוממך אלוקי המלך - ואברכה שמך לעולם ועד", שקודם כל על האדם לחשוב בגדלות הקב"ה ורוממותו, ולזכור לפני מי הוא עומד, רק לאחר מכן יברך לשמו⁷. אז יהיה ערך לברכתו ויצליח לכוון בה⁸.

(ספר "וזאת ליהודה")

שלושה שלבים של הברכה

נהג הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל להורות: "יש להוציא את הברכה מן הפה בשלושה שלבים":

- פותחים בשלושת התיבות הראשונות "**ברוך - אתה - ה'**" ועושים אתנחתא, כדי לכוין יפה במילים האלו, שאנחנו קרוצי חומר מברכים בלשון נוכח לעילת כל העילות.

7. כן מובא בספר כד הקמח לרבנו בחיי (ערך ברכה), וז"ל: חובה מוטלת על האדם שיתן לבו בברכותיו ושיזהר בכולן אף כי בברכות השלחן, וצריך הוא שיתבונן תחלה במחשבתו למי מברך ואחר כך יברך. וכן הזכיר דוד ע"ה (תהלים מה) "ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד", ביאור הכתוב ארוממך במחשבה תחלה ואח"כ אברכה שמך. עכ"ל.

8. ונראה שדרך מעולה ליישם עצה זו היא לעורר רגש זה בשעת אמירת המילים "אתה ה' אלוקינו מלך העולם".

- אחר כך ממשיכים ואומרים שלוש תיבות שניות "אלוקינו מלך העולם" ושוב עושים אתנחתא, ומכוונים כראוי לקבל עלינו אלקותו ית"ש, ולהמליכו על עולם ומלואו.
- לבסוף משלימים את **גוף הברכה** בנתינת שבח והודיה להקב"ה עבור החסד והטוב שגמל אתנו?.

(ספר "וזאת ליהודה")

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א:

◡ בברכה אחרונה, לחשוב על פירוט הדברים עליהם מברכים ◡

עצה לעורר את הכוונה והרגשות הרצויים בברכת המזון, היא למנות לפני הברכה אחד לאחד את כל סוגי המאכלים שטעם בארוחה. אז ישים לב לחסדי ה' שבכל מאכל ומאכל, ובכל מנה ומנה שהכניס לפיו, וההודיה תהיה בלב שלם. אם לא חושבים על פרטי המאכלים, נדמה לנו ש"מה כבר אכלנו" ... אבל כאשר מונים את כולם, מרגישים את חסדי ה' במלואם לפני הברכה, ויש בכך עצה בדוקה שתסייע לכוונה מושלמת. גם במסעדה, בחשבון המוגש לאדם לאחר ארוחה, יש דיווח על כל פרט ופרט ... כן, באותה מידה, יש להתבונן בכל סוגי המאכלים שאכלנו, כדי שנדע להודות עליהם לבורא העולם.

(ספר "טובך יביעו" פ' בראשית עמ' כ"ג)

הר"ר משה שושן זצ"ל:

◡ עצה לכוונה בברכות "הכון לקראת אלוקיך ישראל" ◡

בנו של הרב משה שושן זצ"ל מספר על אביו שבעת אמירת ברכות כמו ברכת "אשר יצר", "על המחיה" וכדומה, ניגש תמיד למדף, נטל את המגבעת וחבשה לראשו, כפי שנהגו כמה צדיקים ויראי אלוקים. בנו מוסיף: "אבא הרבה לבקש מאתנו: 'חבשו כובע בשעת הברכה, הרי אתם מדברים עם הקב"ה!'" גם בחליו ובחולשתו לא הרפה ממנהג זה. ר' משה לא יכל להבין מאי שנא תפילת "שמונה עשרה" שבה מדברים עם המלך בחבישת מגבעת, ומאי שנא שאר ברכות שבהן פונים ישר אל הקב"ה ואומרים לו "ברוך אתה... א-ת-ה! .... ה'!..." הרי מדברים עם המלך!

9. נראה שניתן גם לחלק את הברכה כדלהלן: "ברוך" - הרגש של אהבה והודיה. "אתה ה' אלוקינו מלך העולם" - למי מברכים. סוף הברכה - על מה מברכים.

פעמים אין ספור מזדמנות לנו "ברכות ארעיות", כגון ברכת "אשר יצר", וברכת "שהכל" על שתייה קצרה לפני יציאה לרחוב וכדומה. במקרים כאלו, המברך עלול ביותר "לזרוק" את הברכה מפיו. לתקופה ממושכת נהג הרב משה זצ"ל לברך כל ברכה דווקא במקום קבוע על יד המזוזה ... כאן, במתינות, היה מברך את הברכה כראוי, והיה אומר; על יד קדושת המזוזה "אז זאגט זאך בעסער" (הברכה נאמרת בצורה טובה יותר).

(ספר "איש יהודי היה")

הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל:

לספור באצבעות רשימות הודיה

כאשר היה הרב יוסף צבי הלוי דינר זצ"ל, ראב"ד לונדון, מגיע בברכת המזון לברכת הארץ, היה סופר באצבעותיו את כל רשימת הדברים שמודים עליהם בברכה זו, כדי להמחיש לעצמו שמודים לה' על כל חסד בנפרד. היינו שמודים לה' "על שהנחלת כו'...." וכן מודים "על שהוצאתנו כו' ..." וכן "ופדיתנו כו' ..." וכן על ברייתך כו' ...." שכן כל פרט מהרשימה הוא הודאה נפרדת להשי"ת על ענין שונה, שצריכים להרגיש את החסד המיוחד שבו. המונה יופתע לראות שבברכה זו אנו מודים על עשרה דברים שונים!

(ספר "דרכי יוסף צבי")

רבי שלמה קאלינער זצ"ל:

לחוש את זכות הנפלאה של ההזדמנות שניתנה לנו לברך לה'

רבי שלמה קאלינער זצ"ל היה אומר: אם נדמה לעצמנו אדם שמת, ואחרי שמונים שנה שהוא שוכב בקבר דופק מלאך על קברו, ומודיעו שיש לו רשות מן השמים לקום לתחייה לומר ברכה אחת להשם יתברך ואחר כך לחזור לקברו. באיזו התרגשות, כוונה ושמחה יברך את אותה ברכה! זהו האופן שעלינו לברך כל ברכה שאנו מברכים! יש להתייחס לכל ברכה כאילו היא הברכה היחידה שנתנה לנו רשות לאמרה בעולם הזה.

ב. תוכנית מעשית של הודיה יומית

כפי שמובא לעיל בפרק ד', הדרך המעולה ביותר לפתח רגשי אהבת ה', היא קביעת זמן מדי יום להודות לה' על כל החסדים הרבים שאנו מקבלים יום יום ממנו ית'. ע"ש שמוצע רעיון לעשות זאת בשעת אמירת המילים "ועל ניסך שבכל יום עמנו" בתפילת העמידה. להלן מובאת עדות אישית של אברך שסלל דרך מפותחת יותר בכיוון זה, והגיע על ידה להישגים מרשימים:

הייתי אברך מן המניין, לומד, מתפלל, מברך כמו כולם ומשתדל לכוון יותר בתפילות ובברכות בלי הרבה הצלחה – ואף עם ייאוש מעיק, אחרי אין ספור ניסיונות כושלים לשפר את המצב. הרגשתי שהשנים עוברות, ואינני מגיע למה שיהודי צריך באמת להגיע. אז נחשפתי לכיוון ששינה את חיי לגמרי.

הזדמן לידי קטע קטן בתוך כתבי החפץ חיים שגרם למהפכה גדולה בחיי. החפץ חיים מביא כנספח לספרו שמירת הלשון [ח"ב חתימת הספר פ"ב] דבר שהוא ראה לנכון להעיר לצבור בלי קשר לנושא הספר, והוא, שיש מצוה מן התורה לכל אחד לעורר את ליבו לפחות פעם ביום:

להכיר רב טוב הבורא אליו בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ ... וכי בשביל שהיא [מצות אהבת ה'] מצוה תדירה שאינה תלויה בזמן, תהיה נגרעת שלא יראו לקיים אותו על כל פנים פעם אחת ביום?!

מילים נוקבות אלו, היוצאות מפי החפץ חיים זצ"ל, עשו עלי רושם עז, שהרי יש בדבריו הלכה חשובה, שלכאורה אין מקום לערער עליה, ודברים אלו הלא נאמרים על ידי אחד המיוחד מגדולי ההוראה, שכל עם ישראל נשען על הוראותיו!

שמתי לב, שכוונת החפץ חיים אינה רק שיש מצוה להביע מילים של הודיה לה', אלא העיקר הוא הרגשות המלווים את המילים. הודיה לה' היא מבט שונה על החיים, הסתכלות על העולם תוך שימת לב לחסד השי"ת ולאהבתו אלינו שמאחורי הכל. הודיה לה' היא כמו הרפכת משקפיים, שדרכם רואים את כל הפרטים ופרטי הפרטים של העולם ושל החיים האישיים שלנו המגלים עד כמה הקב"ה חישב חיינו ואין סופיים להנעים את חיינו ולסדר את כל צרכינו. משקפיים אלו הופכים את כל החיים לנעימים ושמחים. ברור שההודיה היומית הזו שמזכיר החפץ חיים איננה עול, אלא חוויה נעימה ביותר, משהו שיקל על קיום כל המצוות, ויהפוך את כל החיים לנעימים ושמחים יותר.

אולם, באופן מעשי, התקשיתי ביישום הדבר. איך אפשר להתחיל להודות על מספר כה עצום של חסדים – הרי הם ממש בלי מספר! איפה מתחילים? איפה גומרים? בחסדי ה' נשלח לי מן השמים רעיון שפתח בפני את אופן הבצוע המעשי של הוראה זו. והוא לסווג את החסדים לקבוצות שונות כמספר ימי השבוע, ולהתרכז כל יום בקבוצה אחרת של חסדי ה'. להשתדל לשים לב אליהם במשך היום, ובסוף היום להודות על כל החסדים מהסוג הזה – הן הקבועים והן כל האירועים המיוחדים של השבוע שעבר.

אימצתי תוכנית זו, וקבעתי לעצמי זמן בכל יום להודות לה' על חסדים אלו. ניסחתי לעצמי נוסח קבוע במילים המעוררות את לבי, ועשיתי לעצמי גם רשימה של החסדים הקבועים שבכל קבוצה, שהם הבסיס של ההודיה היומית. השתדלתי שהודיה זו תהיה חוויה מהנה, הנאמרת מתוך רגשי הלל והודיה להשי"ת ותחושת אהבת ה' מעין זו של אדם שרק עכשיו הגיע לעולם ורואה את הכל בפעם הראשונה.

להלן מובאת התוכנית הכללית (עם נוסח ההודיה האישי שלי למטה בהערה):

יום א) מתנות רוחניות שבהן חנן אותי השי"ת. [כגון החסדים הגדולים של: מתנת התורה, האפשרות ללמוד ולהבין את התורה, (הזכות ללמד תורה לאחרים), ספרים קדושים, בית המדרש/בית הכנסת, מתנת קדושת הנשמה, הכרת ה', להיות יהודי, קדושת המצות, לא להיות משעובד לדברים ואנשים שיפריעו בעבודת ה', (הזכות להיות בארץ ישראל) וכו'.]¹⁰

יום ב) כל ענייני ההצלחה שזכיתי להם במשך השבוע שעבר. [כגון: הצלחה (בין במישור הרוחני ובין בגשמי); לפעול ולעשות דברים בעולם, לתקן דברים הצריכים תיקון, להשיג דברים שרציתי להשיג, הצלחה בדיבור עם בני אדם, בשלום בית, לעבוד את ה' בלי הפרעות כו'.]¹¹

10. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ..., הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, ששמת אותי בעולמך הנפלא, ולא שמת חלקי להיות לא מדומם לא מצומח לא מבעלי החיים לא מאומות העולם ולא מאלו שאינם מכירים אותך ואת חסדך וטובך הגדול. כי אם ברוב חסדך וטובך ואהבתך הגדולה אלי שמת חלקי להיות מעמך הנבחר, בחירי הבריאה כולה ומטרתה, ומאלו המכירים אותך ואת תורתך הקדושה והאהובה עד מאד. ושמת בי את החשיבות והקדושה של הנשמה הקדושה אשר בזה הענקת לי מקדושתך, וקדשת אותי במצותיך, ושמת חלקי להיות מאלו .... ועל ידי כל זה אתה מעלה אותי בחסדך הגדול, ומקדש אותי ומקרב אותי אליך.

11. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ..., הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, על שהצלחת דרכי .....

יום ג) החסד הגדול שהקב"ה שמר עלי מנזקים רוחניים וגשמיים. [אני בעצמי, משפחתי וכל הקרובים אלי: בין ממחלות (פנימיות וחיצוניות), מתאונות, מאנשי רשע וממכשולים ונפילות רוחניות ח"ו].¹²

יום ד) בני אדם שנהניתי מהם. [הורים, אחים, אחיות, אשה/בעל, ילדים (לפרט ולהודות על כל אחד בנפרד), רבנים, תלמידים, חברים, ידידים, שכנים, קהילה כו'.]¹³

יום ה) כל הדברים הגשמיים (מלבד בני אדם) שנהניתי מהם. [מגורים (בית - עיר), מזג אויר, פרחים, נוף, רגשות נפלאים של שלום בית, כבוד, אוכל טעים, המצאות חדשות המוסיפות לנוחיות החיים, פרנסה].¹⁴

יום ו) החסדים הרבים והמיוחדים שהשי"ת גמל עמי בסידור כל צרכי ונוחיותי בעבר מיום היוולדי עד היום. [ישועות גשמיות ורוחניות, מקרים שניכרה בהם השגחה מיוחדת, הצלחה מיוחדת בעבר (שידוכים, חינוך, משרות)].¹⁵

יום ז) **שבת קודש** - הודיה על המתנה הנפלאה של קדושת שבת קודש, שהיא הקשר המיוחד בין עם ישראל לבורא העולם ית'. ומתוך האווירה המיוחדת המרוממת של היום לעבור בקיצור על כל הרשימה הנ"ל.

12. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ... , הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, ששמרת עלי ועל משפחתי ועל כל הקרובים אלי מכל נזק, בין ממחלות, בין מאנשי רשע, וכן מכל מיני תאונות אחרות, ומכל סוגי מכשולים ונפילות רוחניות רח"ל. ושמרת על כל חלקי גופינו הפנימיים והחיצוניים המרובים, אף כאשר לא זכינו לזה, מרוב חנינותך ואהבתך אלינו אהבה נפלאה אהבת חנם.

13. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ... , הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, על שחננת אותי במתנות נפלאות מרובות ומהם משפחה נפלאה: הורים, אחים ואחיות, אשה/בעל, ילדים (לפרט) .... רבנים ... חברים וידידים ... בני קהילה ... שכנים ... עוזרים ...

14. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ... , הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, על שנתת לי בהארט פני טובך וחסדיך את כל הדברים שנהניתי מהם במשך השבוע הזה ...

15. נוסח הודיה אישי: יוצרי ובוראי ... הנני אוהב אותך ומודה לך מאד, שהזמנת לי מעודי עד היום הזה את כל צרכי המרובים, ואת כל הדברים הרבים שמנועימים לי את החיים, ויודע אני שאתה טוב ותמיד אתה מטיב לי הטבה גדולה אמיתית ומושלמת, והנני מרגיש את אהבתך הנפלאה אלי, ובפרט .....

בנוסף לרשימה היומית הנ"ל, יש דברים נוספים שהיה נראה לי שכדאי לצרף להודיה זו.
והם:

"מתנת החיים" - החסד הגדול שאני נמצא בתוכנית הנפלאה של הטבה שהשיל"ת יצר עבורנו. חסד שדי בו לבדו להודות ולהלל אליו ית', גם בלי כל החסדים הנוספים הנ"ל (התחלת ההודיה בהודיה זו מגבירה ומחזקת את רגשות ההודיה).¹⁶

קבלה בשמחה ובאהבה גם את הדברים השליליים שקרו רח"ל במשך היום ובעבר.¹⁷
תפלה בסוף לסייעתא דשמיא בעבודת ה'. כפי שהמליצו חז"ל שראוי תמיד עם ההודיה על העבר להתפלל גם על העתיד.¹⁸

בהתחלה חשתי שאני פועל מתוך דחף מלאכותי במקצת, אבל די מהר התפתחו אצלי הרגשות יותר ויותר, עד שהרגשתי את נעימות קרבת ה' הטמונה בתוכנית זו. אז התחלתי כבר להרגיש שנוי מהותי בכל עבודת ה' שלי. חשתי כאלו נפתח בפני שער לעולם חדש – העולם הזה והמרום של אהבת ה'. הרגשתי שדקות אלו הן הדקות החשובות ביותר של היום. כבר עברו חמש עשרה שנים, שבהם אני מבצע תוכנית זו ב"ה יום יום, וחיי השתנו לגמרי. התפלות שלי מלאות קשר נעים ומחזק עם רבש"ע, עד שמרוב נעימותן, במקום לחכות לסוף התפלה אני מרגיש שמחה להמשיך כמה שיותר. ברכותי נאמרות עם

16. נוסח הודיה אישי: מודה אני לפניך יוצרי ובוראי ... על כל הטוב אשר גמלני כל ימי חיי. וראש לכל חסדיך אלי, אשר חננת אותי ברוב חסדך וטובך במתנה היקרה המתנה הנפלאה "מתנת החיים", שבראת אותי מאין ומאפס כדי להטיב עמי הטבה גדולה, הטבה נצחית. אשר על חסד זה לבד היה מספיק להודות להלל לשבח לפאר.. לפניך כל ימי חיי בלי הפסק. שעל ידי שבראת אותי נהייתי בכלל מעשיך שאתה מטיב להם ומרחם עליהם כמו שנאמר "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו".

מודה אני לפניך יוצרי ובוראי, שנתת לי ברוב חסדך וטובך את המתנה הנפלאה את היום הזה, שחננת אותי בו כדי להשתדל לעשות בו נחת רוח לפניך, ולזכות בו לטוב המופלא האמיתי.

17. נוסח אישי: רבון כל העולמים, טוב ומטיב, הנני אוהב אותך ויודע ומקבל בלב שלם שהרצון שלך הוא הטוב אמיתי, ואין טוב יותר מהטוב שאתה מטיב לי, גם כשהדברים נראים לא נעימים ולא מועילים [ובפרט ... ובעבר ...]. והנני מתפלל ומתחנן לפניך, שהרי גם אתה רוצה להשפיע שפע רב של חסד בגלוי, אנא רחם עלינו ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו [ובפרט ...], והטוב בעיניך עשה.

18. נוסח אישי: ידיד נפש אב הרחמן, "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך אלוקים, צמאה נפשי לאלוקים לא-ל חי, מתי אבא ואראה פני אלוקים". הנני אוהב אותך מאד ושואף מאד בכל לבי להתקרב אליך ולנעימות קדושתך, ושתהיה לך נחת רוח גדולה ממני ומכל עמך ישראל. אנא עזור לי מלכי ואלוקי לעבדך באמת, ביראה ובאהבה, ולא לסטות ח"ו מרצונך במעשה בדבור במחשבה ברצון ובשמחה. אנא עזור לי לחזור בתשובה שלמה וגמורה לפניך ולקיים מצותיך ולעשות רצונך מתוך אהבה גמורה, ובפרט במצות הלבבות, והנני מתחנן לפניך ה' אלוקי, אנא הציליני מכל המדות הרעות, ומחול לי מחילה בחסד מחילה ברחמים על כל מה שזלזלתי ח"ו בכבודך ... אנא עזור לי להרגיש כבודך הגדול בשלמות ואכבד אותך תמיד כראוי וכרצונך. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו, ומעשי ידינו כוננה עלינו ומעשי ידינו כוננהו.

יותר משמעות ורגש, וכל עבודת ה' שלי – בין אדם למקום ואף בין אדם לחברו – השתנתה לגמרי בלי היכר. גם לימוד התורה שלי התעלה מאד, והפך ממשימה שלא היה לה קשר רב עם ה', ללימוד מתוך תחושת נעימות הקשר עם השי"ת, ונחת הרוח הנגרמת למעלה על ידי הלימוד.

על אף שהדבר ישמע כגוזמה, האמת היא שההבדל בין חיי לפני שנחשפתי לכיוון זה לבין חיי אחר כך, דומה מאד להבדל המורגש על ידי אדם שלא הכיר בתורה ובמצוות, שנפתח בפניו עולמה המזהיר של שמירת תורה ומצוות, והפך את אורח חייו בהתאם. החיים עם אהבת ה' הם חיים נעלים ומרוממים, עם קשר לאבא אהוב בשמים ועם נועם קורת הרוח של גן עדן. לעומת זאת, החיים בלי אהבת ה' הם, ביחס אליהם, חסרי חיות לגמרי. אין לי מילים חזקות מספיק לעורר בהן את קרובי וידידי, עד כמה כדאי להם לאמץ כיוון זה, שבלי ספק ישנה את חייהם לגמרי.

סיפור אישי זה יש בו עצה נפלאה שבוודאי תרומם ביותר את כל מי שמאמץ אותה. פירוטיה הם עצומים, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, כמו שמובא במדרש תנחומא (צו פרק ז'):¹⁹

התודה - אמר הקב"ה חביבה עלי מכל הקרבנות ואף דוד אמר (תהלים נ) "זובח תודה יכבדנני", "יכבדנני" איני אומר אלא "יכבדנני" [עם שני נוני"ם] שתי פעמים, בעולם הזה ובעולם הבא ... אמר רבי עקיבא כל מי שאומר שירה בעולם הזה זוכה לומר שירה לעולם הבא שנאמר (שמות ט"ו) "אז ישיר משה", "אז שר" לא נאמר אלא "אז ישיר"¹⁹.

נועם רגשות ההודיה לה' שהאדם משיג בעולם הזה, הוא "העטרה בראשו" בעולם הבא, כמו שנאמר "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה", וככל שזכה לרגשות אלו פה, הוא יזכה לנעימות זו מוגברת אלף אלפי פעמים שם, כמו שמבאר הרמב"ם בהל' תשובה (ח' - ב'). אשרי הזוכה לרכוש רגשות נפלאים אלו של נועם ההלל וההודיה להשי"ת.

¹⁹ וכו"כ במסכת סנהדרין דף צ"א ע"ב: אמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר "אשרי יושבי ביתך - עוד יהללך סלה".

מהפכת ההודיה

רב נכבד בארץ ישראל סבל מאד. היו לו כאבים חזקים באוזן אחת, ובנוסף לכך, שמיעתו התדרדרה עד שהפסיקה לתפקד לגמרי. הכאב הפריע לו מאד, וגם שמיעתו הלקויה הקשתה עליו לנהל את ענייניו. הוא היה במצוקה. המליצו לו לנסוע לאמריקה, בה יתכן שהרופאים יוכלו לעזור לו. באמריקה אמרו לו שאי אפשר להציל את שמיעת האוזן, אבל את הכאב אפשר לפתור על ידי הסרת העצבים הבעייתיים מהאוזן. הוא היה מתוסכל, גם לאבד את השמיעה באוזן וגם לעבור הליך לא נעים כזה ....

נפל בלבו רעיון. כמובן, הוא היה מתפלל לרפואה, אבל הוא חשב לעצמו: אולי איננו מתפללים בצורה הנכונה?! כולנו מתחננים לה' לפתור את הבעיות שלנו ולספק את כל צרכינו, אך יתכן שיחד עם זה היינו צריכים גם כן להודות לה' על כל מה שאינו בעייתי בחיינו; להודות על כל החסדים הרבים שאנו נהנים מהם תמיד בלי הרף. לכאורה, היה ראוי להשתמש לפחות באותם כוחות שאנו משקיעים בבקשת שינויים במצבנו, גם עבור הודיה לה'.

הרב התחיל לאמץ צורת תפלה זו. בכל תפלה היה מודה לה' בהתרגשות: על הראייה שלו, על שהוא יכול ללכת ברגליו, על שהוא - בחסדי שמים - עדיין שומע באוזן השנייה (ברוך ה' יש לנו שניים...) ועל כל המתנות הרבות של החיים. רק אחרי שהוא הרגיש הודיה נלהבת על כל הברכות האלו, הוא הוסיף תפילה על מצבו הרפואי המדאיג.

ההפתעה לא איחרה לבא. כאשר הגיע לבית חולים לבצע את ההליך המתוכנן, הרופא בדק אותו והוא ראה תהייה גדולה בעיניו של הרופא: "האלוקים אוהב אותך! יש כאן משהו מפליא ביותר. האוזן עומדת להתרפא לגמרי מעצמה ואין שום צורך בטיפולים!" ההפתעה היתה גדולה כפי שהיא היתה משמחת...

הרב הבין שיש מסר חשוב באירוע זה, וכאשר הזמינו אותו למסור שיעור לפני פורים, הוא השתמש בהזדמנות לפרסם את הסיפור.

כמה שבועות אחר כך - ימים אחדים לפני פסח - חיפש אותו אדם שהוא לא הכיר ואמר שיש לו דבר חשוב להגיד לו. הוא סיפר לו את הסיפור הבא:

"יש לנו במשפחה בלע"ה שבעה ילדים. חמשה מהם נשואים כבר כמה שנים, אך השניים האחרונים נתקלו בבעיות גדולות, במשך חמשת השנים האחרונות, למצוא את שידוכם. השתתפתי בשיעור שלך לפני פורים וכאשר שמעתי את הסיפור שלך החלטתי לאמץ את צורת התפלה

שהצעת. התחלתי להודות לה' על הכל: כמה מאושרים אנחנו שיש לנו ב"ה ילדים, ושחמשה מהם נשואים ומאושרים; שכולנו בריאים; שיש לנו פרנסה ... עכשיו חיפשתי אותך כדי להודיע לך שב"ה הערב אנחנו חוגגים את האירוסין השניים של חודש זה!"

הרב התרגש מאד מבשורה זו - הוא לא ציפה להוכחות מיידיות כל כך ליעילות ההצעה. שני סיפורים אלו יחד, יוצרים רושם שזה באמת מה שה' רוצה מאתנו. הוא העביר את הסיפורים למרצה מפורסם בארץ, והמרצה פירסם את הסיפורים בשיעור שמסר לפני פסח.

כמה חודשים אחר כך התקבל טלפון בביתו של המרצה. האיש על הקו הציג את עצמו כאב למשפחה של אחד עשר ילדים. הוא המשיך לתאר, שאחד מבניו התחיל בתקופה האחרונה לסטות מדרך התורה רח"ל. הוא עזב את הישיבה, שינה את צורת הלבוש שלו, הוריד את פאותיו ובסוף גם את הכיפה. אי אפשר לתאר את עומק עגמת הנפש והכלימה שהמשפחה סבלה.

"לפני פסח" אמר האיש, "שמעתי בשיעור שלך את הסיפורים ואת ההיגיון המשכנע שמאחוריהם, והחלטתי לאמץ את הכיוון הזה - לא רק בתפלה, אלא במשך כל היום. עשינו מבצע משפחתי לעורר תשומת לב, ולהעיר אחד לשני, כמה מאושרים אנחנו, וכמה הרבה דברים יש לנו שעלינו להודות עליהם לה'. בפרט בליל הסדר, זה היה הרעיון המרכזי של הערב: אין-סוף החסדים שה' מרעיף עלינו, והכרת הטובה הגדולה שאנו חשים אליו על כל המתנות האלו. הבן הבעייתי היה נוכח בסדר, אבל לא הראה שום סימן של השתתפות ושל שיתוף פעולה.

אחרי פסח, התחילו להשתנות אצלו דברים. הכיפה חזרה ... הפאות ... והשבוע, בראש חודש תמוז, הוא חזר לישיבה לבוש בצורה הולמת! כאשר נשאל הבחור בעצמו, ייחס את המהפכה שהחזירה אותו למסלול, לשינוי האווירה בבית - 'מרידה והודיה אינן הולכות יחד! אחרי שמכירים כמה טובות ה' עושה לנו, חשים בושה להתנהג כפי שאני נהגתי! הבחור עצמו ביקש שהסיפור יתפרסם כדי לעזור לאחרים!"

החל תהליך שיכול לשנות את העולם - הדבר תלוי בנו לדאוג שהוא לא יפסיק!

(הרב שלמה לוונשטיין שליט"א שיעור פרשת בלק תשע"א)

נספח ב

**אמירה לבית
יעקב**

**מצות אהבת ה'
המיוחדת של הנשים**

"כה תאמר לבית יעקב" אלו הנשים ... למה
לנשים תחילה? שהן מזדרזות במצות. פי'
מהרז"ו - קרובות לקבל באמונה, בלי חקירה,
לקיים את רצון ה' ברצון ובשמחה.
(מדרש שמות רבה כ"ח, ב')

נספח ב'

מצות אהבת ה' המיוחדת של הנשים

מצות אהבת ה', כמו כל מצוות הלב של התורה, נאמרה לנשים כמו לגברים, ומוטל גם עליהן להשיג אהבת ה' בצורה המרוממת והמושלמת ביותר, "בכל לב ובכל נפש ובכל מאד". אם כן, מתעוררת שאלה: הרי הדרגה הגבוהה ביותר של אהבת ה' ודבקות בה, מושגת על ידי לימוד התורה, כמו שאומרים חז"ל בספרי (דברים ו') "איני יודע כיצד אוהבים את הקב"ה, תלמוד לומר 'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך'" (כפי שמבואר לעיל בפרק י'). אם כן, צריך ביאור, איך יכולות הנשים להשיג את שלמות קיום מצוה חשובה זו שהיא במרכז מטרת חיינו?

לפני שנכנס לברר בעה"י את מצות אהבת ה' של הנשים, יש להקדים, שאין ספק, שאם התורה מחייבת את הנשים במצוות אהבת ה', אך מחסרת מהן חלק מהאמצעים הניתנים לגברים להשגת מטרה זו, הן וודאי מסוגלות להשיג את המטרה בלי אמצעים אלו, ואינן צריכות את כל האמצעים שגברים זקוקים להם כדי להשיגה. ואכן, ברור שיש הבדל גדול בין נשים לגברים ביחס לקיום כל מצוות הלב שבתורה. שכן נשים קשורות יותר באופן טבעי לעולם הרגש ומסוגלות לעורר ולפתח רגשות בלי צורך באמצעים נוספים, לעומת גברים הרגילים לעבוד בצורה שכלית ולא להתייחס כל כך לרגשות.

ונראה, שיש לנשים אופנים מיוחדים של קיום מצוות אהבת ה' המתאימים ביותר לאופיין, ועל ידם תשיג האשה את המטרה הנכספת, לאהוב את ה' בכל לב בכל נפש ובכל מאוד באופן מושלם, כאשר יבואר בעה"י.

א. "ושנתם לבניך ודברת במ" - גם לנשים

המתבונן במילות התורה, יראה שמונחת בהן כבר תשובה לשאלה הנשאלת, שבאמת גם האשה כלולה במצוות "ושנתם לבניך ודברת במ בשבתך בביתך ובלכתך בדרך כו", באופן המתאים לאופייה המיוחד. כתוב בתורה (דברים ו):

♦ **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.**

♦ **וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ.**

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצַוְךָ הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַתְּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתְּ בָם בְּשַׁבְּתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׂכְבְךָ וּבְקוּמְךָ.

בפסוקים אלו יש דבר הטעון ביאור: מה הם ה"דברים" שעליהם נאמר בפסוק "והיו הדברים האלה", שעלינו לשים אותם על לבנו, ולדבר עליהם בכל הזדמנות אפשרית? האם הכוונה לכל התורה כולה, או לפסוקים המוזכרים לפני כן של אחדות ה' ואהבת ה'? חז"ל מפרשים שמצוות "ושנתם לבניך - ודברת במ" היא מצות לימוד התורה והמצוה על האב ללמד לבניו תורה, ולפי זה מובן שהמילים "הדברים האלה" כוונתן לכל התורה כולה. אולם, לעומת זאת, חז"ל מפרשים גם שמילים אלו מתייחסות לקריאת שמע בלבד, שכן הגמ' (יומא י"ט ע"ב) לומדת מ"ודברת במ" שיש להוציא מהפה את מילות קריאת שמע ולא מספיק לחשוב עליהן רק בלב. וכך מבואר מהמשך הפרשה, שהמילים "וקשרתם לאות על ידיך כו' וכתבתם על מזוזת ביתך ובשעריך" הן גם המשך של "הדברים האלה" (שאת "הדברים האלה" יש לקשור לאות על ידיך ולשים על מזוזות ביתך), והן ודאי מתייחסות לפרשת קריאת שמע ולא לכל התורה כולה, שהרי לא שמים את כל התורה על המזוזה ובתוך התפילין אלא את פרשיות קריאת שמע בלבד (ע' ספר "הכתב והקבלה" שכתב מכוח ראייה זו, שבוודאי כוונת "הדברים האלה" היא מצוות אחדות ה' ואהבת ה' הכתובות בפסוקים "שמע כו' ואהבת כו'". אולם כנ"ל מדברי חז"ל על המילים "ושנתם לבניך ודברת במ" לא משמע כן). אם כן, יש כאן תעלומה גדולה: מה פירושן של המילים "והיו הדברים האלה"? האם הן מתייחסות לפסוקים שלפניהם "שמע כו' ואהבת את ה' אלוך כו'", או לכל התורה כולה?

רבינו בחיי מביא בפירושו שם שתי אפשרויות אלו, וז"ל:

"והיו הדברים האלה" - היחוד ואהבה שהזכיר [הנכתבים בפסוקים הקודמים] יהיו חקוקים על לבבכם, או הם [היינו "הדברים האלה" הכוונה לכל] המצוות שבתורה.

משמעות דברי רבנו בחיי היא, ששני הפירושים מקובלים, ואפשר לפרש מילים אלו בשני אופנים, או על מצות יחוד ה' ואהבתו, או על כל התורה. וכן נראה גם מדברי חז"ל, שבגמרא יומא הנ"ל, באותה ברייתא, מפרשים את הפסוק בשני האופנים האלו. התייחסות זו טעונה ביאור, איך ניתן לפרש מילים אלו, שכוונתן לשתי משמעויות שונות לגמרי?

ברם, לפי דברי הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ה), חובות הלבבות (הקדמת שער אהבת ה') וספר העקרים (סוף מאמר ג') המובאים לעיל בפרק א', אין כאן סתירה כלל, והענין מוסבר מאד. שהרי הם אומרים שייעודן של כל מצוות התורה הוא להביא את האדם לאהבת ה' ולאחדות ה'. לפי זה, מובן שהמילים "הדברים האלה" אכן מדברות על שניהם, כדברי רבינו בחיי, שעל האדם לשים על לבו את אחדות ה' ואהבת ה', וכלול בזה גם לשים על לבו את כל התורה כולה שכל מטרתה היא להביא את האדם להישגים אלו. נמצא, שאנו שמים על המזוזה את "תמציתה" ומטרתה של כל התורה, שהיא אהבת ה' ואחדות ה' שבפרשת קריאת שמע. וכן ביאר הרש"ר הירש זצ"ל בפירושו על התורה (דברים ו' - ו', ז') ע"ש.¹

לפי זה יוצא, שגם אם האשה אינה מצווה במצות "ושננתם לבניך ודברת בם" מבחינת מצות לימוד התורה, שכן אין זה מתפקידה ומאופן תיקונה הנצרך, מכל מקום, הרי היא שייכת מאד למצות אהבת ה' ואחדות ה' וכן לכל הדברים שבכוחם להביא אותה להישגים אלו. המצוות בהמשך הפרשה הראשונה של קריאת שמע, הן מצוות מיוחדות המיועדות לעזור לאדם להשיג אהבת ה' ואחדות ה', כפי שאמרו חז"ל וכפי שהרחיבו המפרשים, ואם כן, גם האשה מצווה בהן בתור אמצעי והכשר למצות אהבת ואחדות ה', שהרי בהן היא מצווה. על כן, היא כלולה במצות "ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך" כפי משמעותן הפשוטה של המילים "הדברים האלה", שהיא כנ"ל לדבר על אחדות ה' ואהבת ה' בכל הזדמנות, ולהפיץ את המושגים האלו ואת המבט המואר על החיים ועל העולם הנובע מהן, לבניה ולכל מי שבידה לעשות זאת.

נמצא, שכמו שיש מצוה על הגברים לדבר תמיד בדברי תורה וללמדה לבניהם, כן על האשה, בכל שעת כושר המזדמנת לה, לדבר בצורה המוסיפה לעצמה ולכל הסובבים אותה, רגשי אהבת ה' והכרה בטוב ה' - אף במצבים שלא רואים בהם באופן שטחי את טובו ית' (שזו היא מצות אחדות ה', ומצות אהבת ה' "בכל מאודך - בכל מדה ומדה שמודד לך הוי מודה לו"). הנהגה זו מתבקשת בפרט לפי מה שאומרים חז"ל (ספרי דברים שם) שבמצות אהבת ה' כלול גם להפיץ אהבה זו לאחרים - "אהבהו על הבריות כאברהם אביך", שכן מי שאוהב את ה' באמת, ישתדל לדאוג שכמה שיותר בני אדם יגיעו גם כן לאהבה זו. אם כן, ודאי שמצוה על כל אדם להשתדל

1. וכן כתוב בזוה"ק (ח"ג רס"ד ע"א) שהיחוד של שמע הוא הכלל של כל התורה כולה.

להלהיב את ילדיה בכל הזדמנות אפשרית באהבת ה'. זו היא מצות "ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך כו" של האשה, לדבר תמיד בצורה חיובית על כל מה שקורה בעולם, ולעורר את כל הסובבים אותה - בפרט אם יש ביניהם כאלו המתקשים בכך - להרגיש את טובו ית', ולהגיע לאהוב את ה' בכל עת ובכל מצב. התעסקות זו תביא את האשה עצמה לקיום מושלם של מצוות אהבת ה' ואחדות ה' באופן המעולה ביותר.

אשה אחת סיפרה, שבכל לילה, כשהיא משכיבה את ילדיה לישון, היא יושבת על יד כל ילד, חוזרת איתו על מה שקרה איתו במשך היום, ומעוררת אותו לשים לב לחסדי ה' ולגילויים של אהבתו המיוחדת של השי"ת אליו שניתן להכיר מכל אירוע ואירוע.

עוד אשה יושבת עם ילדיה בכל ראש חודש, לכתוב רשימה של כל החסדים שקיבלו מהשי"ת במשך החודש. היא קבעה רק תנאי אחד, שאין לחזור על אותו חסד פעמיים במשך כל החודשים. רשימות אלו נתלות על אחד מקירות הבית, כמזכרת המעוררת את כל בני המשפחה לשים לב לכל החסדים המרובים של השי"ת אליהם.

רבנית אחת סיפרה בשיעורה לנשים, שיש לה ערימה של מחברות מלאות ברשימות של חסדי השי"ת האישיים אליה. לפני כל תפילה היא מעיינת ברשימות האחרונות כדי לעורר את לבה לאהבת ה' לפני התפילה, ואז תפילתה נאמרת מתוך רגשי הודיה ואהבה למי שדואג לטובתה בצורה מופלאה כל כך.

ב. "גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים"

מובא בגמרא במסכת ברכות דף י"ז ע"א (מתורגם ללה"ק):

גדולה הבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים שנאמר (ישעיה ל"ב ט) "נשים שאננות קמנה שמענה קולי, בנות בטחות האזנה אמרתי" [עין יעקב ע"פ רש"י: ממה שהנביא הכפיל את דבריו, ותיאר הנשים כשאננות (שקטות ושלוות) ובטוחות, לומדים שנשים צדקניות שאננות הן בעולם הזה, ובטוחות הן בחלקן בעולם הבא].

אמר ליה רב לרבי חיאיא: נשים באיזה זכות זוכות לחיי העולם הבא?

אמר לו במה שמטריחות עצמן להביא בניהם לבית הכנסת [רש"י: ששם היו לומדים לפני רבם], **ובמה ששולחות בעליהם לבית המדרש ללמוד תורה, וממיתנות לבעליהן עד שמגיעים מבית המדרש** [רש"י: ונותנות להם רשות ללכת ללמוד תורה בעיר אחרת].

רבים שואלים על גמרא זו: איך הסתפק רב באיזה זכות זוכות הנשים לחיי העולם הבא, הלא יש להן שכר רב של כל המצוות שהן מצוות בהן?

המהרי"ל דיסקין (ספר תורת האהל) מתרץ [ומעין זה מובא בשם הגר"א מווילנא בספר אמרי נועם שם], שהגמרא בכתובות (ק"א ע"ב) דורשת את הפסוק בישעיה (כ"ז - י"ט) "הַקִּיצוּ וְרַגְנּוּ שִׁכְנֵי עֶפְרָיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְגָּ" שהטל של תחיית המתים הוא התורה (שהתורה נקראת "טל" ו"אור"), ורק מי שהיה לו בעולם הזה קשר ללימוד התורה יזכה לתחיית המתים ולעולם הבא. על כן שואלת הגמרא בברכות הנ"ל, באיזה זכות נשים תזכנה לתחיית המתים, ועל זה היא מתרצת, שזכותן היא שהן עוזרות לבעליהן ולילדיהן ללמוד תורה. וכך אכן מבואר בגמרא סוטה כ"א ע"א שעל ידי כך שהאשה עוזרת לבניה ולבעלה ללמוד תורה, יש לה חלק בזכות לימודם - ובכלל ההשלכות והתוצאות של זכות זו - כאילו למדה בעצמה ממש (אף ברמת הזכות של מצווה ועושה במצות לימוד התורה, אף שהיא בעצמה אינה מצווה בכך).

[ברם יש להעיר, שאין להסיק מכאן שנשים שלא זכו להתחתן או להקים משפחה, לא תזכנה חלילה ליעד הנכסף הנצחי באופן מושלם. שכן אף הן בנותיו האהובות של מלך מלכי המלכים שהוא "טוב לכל ורחמיו על מעשיו" - בלי שום יוצא מן הכלל. אולם, הרי ידוע לנו שחיינו של האדם, אותם אנו רואים בראייה המצומצמת שלנו, הם רק שלב אחד של מסכת חיינו, רק "פרק

אחד" של הסיפור המושלם, ופשוט שלא כל תיקון וזכות נצרכים בכל שלב. ועל כן ברור שכל חלק מהתיקון שנמנע מן האדם מן השמים במשך חייו, בוודאי אינו נצרך לו כלל בשלב מסוים זה.³

ויש לדעת שתורה זו של הנשים אינה ב"דרגה שנייה", אלא תורה במדרגה המעולה ביותר, שהיא אמרו חז"ל "גדולה שימושה יותר מלימודה" (ברכות ז' ע"ב). דבר זה נלמד מהעובדה שלמרות כל מעלותיו הרוחניות של אלישע הנביא, בפסוק מובא שחשיבותו היתה שהוא היה משרת את אליהו הנביא, כמו שכתוב (מלכים ב פרק ג) "אשר יצק מים על ידי אליהו". וכן מובא גם בקשר ליהושע בן נון (מדרש לק"ט במדבר א' כ"ח), שהתורה מכנה אותו "משרת משה", ומגלים לנו חז"ל שבזכות שיהושע שירת בנאמנות ובכל לבו את משה רבנו, ואת שאר לומדי התורה, זכה למלאות את מקומו של משה רבנו ולהיות מנהיגו של עם ישראל. וז"ל המדרש:

"משרת משה" (במדבר י"א, כ"ח) ומה שירות היה משרתו? היה נוטל את הדלי ואת הבלנרים ומוליכן לפניו לבית המרחץ, והיה משכים בבוקר בכל יום ובורר את הגס הגס שבמין ואומר "זה לרבי משה!" "זה לרבי משה!"⁴. — אמר לו הקב"ה, "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כחו כדאי הוא שישמש את ישראל"⁵. — "וכסיל אדם יבלענו" זה יהושע שלא היה בן תורה והיו ישראל קורין אותו 'כסיל', ובשביל שהיה משרת משה זכה לירושתו.⁶

נמצא שהיו בכלל ישראל תלמידי חכמים גדולים בהרבה מיהושע, ובכל זאת הם לא היו יכולים להתחרות עם נחת הרוח המיוחדת שיהושע גרם למעלה, עד כדי כך שהקב"ה בחר דווקא בו להנהיג את כלל ישראל. ביאור מעלתו הגדולה של יהושע הוא לכאורה כמו שכתוב בגמרא מנחות דף צ"ט ע"ב:

ראה הקב"ה את יהושע שדברי תורה חביבים עליו ביותר שנאמר "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" אמר לו הקדוש ברוך הוא, "יהושע כל כך חביבין עליך דברי תורה' לא ימוש ספר התורה הזה מפיןך"⁷.

3. יש לשים לב שגם אשה שאין לה בעל וילדים בידה לעזור לאחרים הלומדים תורה (כגון לשמור על ילדיהם כשהאם אינה מסוגלת לכך, כדי שהאב יוכל ללמוד, וכהנה רבות) - ואשרי חלקה בזה ובבא.

4. בתי מדרשות רל"ד

5. מדרש רבה במדבר פרשה כא פסקה יד.

6. ילקוט שמעוני משלי - פרק כא - רמז תתקנט.

7. לפי זה זו גם הסיבה שזכה למלאות את מקומו של משה רבנו, כמוש"כ במדרש המובא לעיל, בזכות שהיה "נער לא ימוש מתוך האוהל" זכה להנהיג את כלל ישראל.

מה שחשוב באמת בשמים הוא החביבות וההערצה שהאדם מרגיש כלפי התורה. כל מאווייו הגדול של יהושע לשרת את משה ואת לומדי התורה היה מחמת החביבות וההוקרה הגדולה שהרגיש כלפי התורה, עד שחש שמחה גדולה וכבוד גדול לשרת את משה רבנו ואת לומדי התורה אף בעבודות הנקלות ביותר. ואכן, המתבונן בדבר יראה שאדרבא, יתכן מאד שלאדם הלומד בעצמו וגדל בתורה יש גם מניעים של כבוד עצמי, אבל מי שמשרת את השני כדי לעזור לו לגדול בתורה, זו אהבת תורה טהורה בלי שום מניע של כבוד עצמי. אשה המרגישה סיפוק והנאה משרות כזה נחשבת מאד בשמים. ואכן, הגמרא שם בברכות י"ז ע"א כותבת "גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים", וכתב הגר"א בביאורו שם, שיש לאשה אפשרות לגרום נחת רוח בשמים עוד יותר מהגברים, כאשר היא ממלאה את משימתה בנאמנות.

אשה המקיימת את תפקידה בשמחה וברצון, מתוך אהבה כנה לתורה ולהפצת רצון ה' בעולם, עבודתה היא במדרגה הנעלה הזו של יהושע בן נון. שימושה של תורה מתוך אהבת התורה ואהבת ה', הוא "טל התחייה" של הנשים, ועל ידו הן מקבלות את חלקן הרם בעולם הבא.

מדי לילה בשעה שלוש היתה הרבנית אלישיב ע"ה קמה יחד עם בעלה ומכינה לו כוס קפה מהביל. היא היתה עושה זאת בפרימוס הישן-נושן שהיה בביתם שתהליך החימום של המים התבצע בו בצורה איטית ביותר. לא פעם שאלו אותה בני הבית מדוע היא אינה קונה 'טרמוס' שבו אפשר לאחסן את המים החמים ולשמרם בחמימותם עד שעת השימוש, ואז היא לא תצטרך לקום בשעה כל כך מוקדמת. "לא אוותר על מלאכת הקודש הזו" היא השיבה, "כל כולי חיה מהזכות הזאת של שימוש תלמיד חכם, זה מחייה אותי, מקדש אותי ומעניק לי שפע של עונג רוחני, כמותו לא אוכל להשיג משימוש בטרמוס". והיתה מוסיפה עוד נימוק נוסף, "הרי כאשר אבא רואה שאני מתאמצת לקום בשבילו ולהכין לו את כוס הקפה, זה בודאי מעודד אותו בלימודו, בראותו שגם אשתו מעריכה כל כך את לימודו ומרגישה זכות להיות שותפה ללימודו".

(ברכי נפשי ח"ג: עמ' ס"ז)

וכאמא כן בתה, גם הרבנית קניבסקי ע"ה היתה קמה כל לילה בשעה שתים כדי להגיש לרב חיים שליט"א כוס תה. היא גם היתה חסה מאד על זמנו היקר, ותמיד כשהיה בא הביתה מבית המדרש האוכל כבר היה על השולחן, ואף היתה מקפידה שיהיה מוכן כמה דקות לפני כן כדי שיתקרר מעט ויהיה ראוי לאכילה מיד, ולא יצטרך להמתין.

(מנחת תודה עמ' תנ"ט)

ג. "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין"

מובא בגמרא קידושין דף ל' ע"ב :

הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל: בְּנֵי, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר "הלא אם תטיב שאת". ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר "לפתח חטאת רובץ" ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בך שנאמר "ואליך תשוקתו".

מסתבר הדבר שסגולה זו של התורה להחליש את כוחו של היצר הרע היא תולדה של עמל התורה בפועל המכחיש את הגוף ואת נטיותיו השליליות, וכן תולדה של קדושתה הנעלה של התורה המרימה את לומדה מעל כל המשיכות השטחיות של הגוף. אם כן, איך תינצלנה ממנו הנשים שאין להן "תבלין" מיוחד זה?

הגאון מוילנא התייחס לשאלה זו באגרת הנודעת שכתב לאשתו כשהיה בדרכו לארץ ישראל, וז"ל:

כי זה כל האדם, "לפתח חטאת רובץ" ושליט עליו יצרו, ותבלין שלו לזכרים עסק התורה, ולנקבות הצניעות.

זאת אומרת, שמלבד כל האמור לעיל, שיש לאשה חלק בתורת בעלה, ושעליה להפיץ אהבת ה' לכל סביבותיה, עדיין היא צריכה אמצעי שיקדש אותה בפועל כדי לשומרה מהיצר הרע. קדושה זו בידה להשיג באמצעות פיתוח מידת הצניעות.

ביאור הדבר הוא, שמאז חטאם של אדם הראשון וחווה בגן עדן, היציבות הרוחנית של האדם נמצאת במצב רגיש. נפש האדם מורכבת מחלקים שונים: "נפש" - החשה הנאה למלא את תאוות הגוף, "רוח" - החשה בצורך להרגיש חשיבות עצמית, ו"נשמה" - החשה שמחה למלא את רצון בוראה⁸. מאז חטאו של אדם הראשון, האדם יכול לבחור לאיזה חלקים מפנימיותו להיות קשור: אם להיות קשור לנפש או לרוח בצורה חזקה, ולהיות במצב של ניתוק יחסי מהנשמה, או הפוך, להיות קשור בקשר חזק לנשמה, ופחות לנפש ולרוח. זאת אומרת, האדם יכול להרגיש כמו מלאך קדוש, או חלילה, כבהמה, לפי המקום שהוא קשור אליו בפנימיותו. היינו שיש אפשרות ל"אני" של האדם להתנועע ולהיות דבוק או לנשמה, לנפש או לרוח. דבר זה יכול להשתנות

8. ע' פירוש הגר"א ברק השחר קהלת.

במשך היום⁹. ההנהגה של צניעות בלבוש, במחשבה, בדבור ובהנהגה, היא ששומרת על האדם להיות דבוק לנשמה ולא להידרדר ולהידבק לחלקים הנמוכים של הנפש.

על כן, מאז חטאם של אדם הראשון וחווה נצרכים בגדים - המתאימים למשימה - כדי לשמור על מעמדו הרוחני של האדם, להסתיר את חלקי הגוף שגילויים יעורר (באדם עצמו) רגשות שליליים של הנפש, ולהישמר מצורת לבוש שתעורר את רגשי הרוח, שכן חוסר זהירות בכך יביא את הלבוש בגדים אלו להיות דבוק לחלקי הנפש הללו. כמו כן בצורת הדיבור, נצרכת זהירות מדיבור שיעורר רגשות שליליים בין במישור התאווה (נפש) בין במישור הגאווה (רוח), ובדומה לכך גם במחשבה. ההגדרה המדויקת של צניעות היא התרחקות ממצבים המעוררים רגשות שליליים אלו.

מי שזכתה לפתח נטיעה טבעית להישאר צמודה ודבוקה לרגשות הנשמה ולסלוד ממצבים המעוררים התרחקות ממנה, רכשה את מידת הצניעות. פיתוח מידה זו הוא ה"תבלין" הישיר נגד היצר הרע כמו שכתב הגר"א. נמצא, שעל אף שגבר צריך עמל רב בעסק התורה כדי להישאר דבוק לרגשות הנשמה ולא לסטות ממנה, בידיה של האשה לעבוד על כך בצורה ישירה, וכאשר היא נזהרת בענייני הצניעות וחשה את יופייה הנשגב של מידה יקרה זו, היא מתרוממת לחיות בעולמה הנעלה של הנשמה במקום בעולמו השטחי של היצר הרע.

---

9. דוגמה עדינה לכך: נדמה אשה שמוטל עליה להתכונן לשבת, והיא באמצע קריאת ספר, והיא משתוקקת להמשיך בקריאתה. היא משתדלת להתגבר על נטייה זו ולעסוק בהכנות לשבת. ישנם שני אופנים שבהם היא יכולה להתייחס למה שקורה בתוכה. יתכן שהיא תרגיש "אני הייתי רוצה לקרא ספר אולם המצפון (היינו הנשמה) שלי אינו מרשה לי". או שתרגיש הפוך "אני רוצה להכין הכנות לשבת והיצה"ר שלי רוצה להפריע לי. עלי להתגבר ולא להתייחס אליו". ההבדל ביניהם משמעותי מבחינת מיקום ה"אני".

סיכום:

יש שלושה כיוונים שביד האשה למלא את מקומו של לימוד התורה של הגברים:

- א. לעזור בלבה אהבת ה' ולהפיצה בכל הזדמנות.
- ב. לעזור לבעלה ולילדיה בלימוד התורה מתוך אהבה כנה לתורה.
- ג. לפתח את מידת הצניעות שהיא מידת "אהבת הקדושה".

שלושה כיוונים אלו הם שלושת היסודות של עבודת האדם שבהם תלוי כל תיקון הבריאה. כאמור לעיל בפרק ז', יחסו של האדם לרבש"ע מורכב משלושה מרכיבים: "קדושה", "גדולה" ו"מלכות", כמו שאנו מתפללים "יתגדל ויתקדש ... וימליך". היינו: "קדושה" - היא קשר של האדם עם ה' דרך פנימיותו, על ידי שהוא מתקדש ומתקשר לנשמה שהיא חלק אלוך ממעל; "גדולה" - ההכרה בגדולתו וטובו ית' הניכרים בבריאה ובהנהגת העולם; ו"מלכות" - היינו קבלת מלכות שמים, איחוד רצונו של האדם עם רצון ה'. שלושת המשימות של האשה המוזכרות לעיל מקבילות לשלושת המרכיבים האלו: א. "גדולה" - ההכרה האישית שלה בטוב ה', והפצתה לאחרים. ב. "מלכות" - אהבת רצון ה' שבתורה, המניעה אותה לעזור לבעלה ולילדיה בלימודם. ג. "קדושה" - פיתוח מידת הצניעות.

נמצא, שה' חנן את האשה בכוחות מיוחדים לכוון את רגשותיה ולפתחם, ועל כן בידה להשיג מדרגות מרוממות של אהבת ה' ואהבת התורה על ידי עבודה ישירה עליהן בלי צורך בלימוד התורה עצמה. עובדה זו היא חסד גדול של הקב"ה לאשה ולכל בני העולם, שהרי הקב"ה המציא את המציאות המופלאה של האשה במיוחד כדי שתהיה "עזר כנגדו" לבעלה, וביחד עם בעלה וילדיה יקדשו שם שמים באופן המעולה ביותר, על ידי שכל אחד ימלא את תפקידו במערכת. בכך - מלבד הזכות הגדולה של עבודת ה' העצמית שלה - נעשית האשה שותפה מלאה בהישגים הרוחניים של כל בני המשפחה. אשה המקיימת את משימתה באהבה וברצון, גורמת נחת רוח גדולה בשמים, ותשיג את היעד הנכסף של אהבת ה' מושלמת.

א. סוד שמחת החיים

סיפור אישי

כבר שנים רבות אני משמשת כמנהלת סמינר עם תפקידים חינוכיים רבים, וכמייעצת בתחומי חינוך מגוונים. כל זאת אני עושה מתוך תחושת שליחות רבת חשיבות. אני מגיעה מבית של אנשי חינוך; אבי זצ"ל היה רב ומחנך, וגם אמי ע"ה הייתה אשת חינוך מוכרת ומוערצת מאוד, מנהלת בית ספר בית יעקב בימים שבהם המושג לא היה מוכר כל כך. עוד בגיל צעיר עסקתי בהדרכת בנות צעירות ממני.

קשה להצביע על מועד מדויק, אבל לפני זמן מה חשתי שהמנגנון הרגשי שלי התעוות. הפסקתי להרגיש חיות ושמחה בעבודתי, והתחלתי לחוש עייפות וחוסר כוח מוחלט. זכור לי איך שבתי הביתה ערב אחד בשעה מאוחרת, הילדים ישנו ובעלי עדיין לא חזר מהשיבה. ראיתי את המטבח הפוך, את המפה הקמוטה בסלון ואת ערימת הספרים המתגבהת שהותרתי מאחורי כאשר עזבתי להרצאה - והרגשתי שאין לי את הכוח להמשיך.

אין לי כוח לסדר שוב, אין לי כוח לפתוח את כל ערימות הספרים האלה כדי להתכונן לשיעור שעלי למסור מחר... צנחתי על הספה מותשת, וחשבתי לעצמי שמהו בתוכי מאד לא תקין. תמיד אחרי הרצאה הייתי שבה הביתה עם שפע של מרץ והרבה כוחות להמשיך בכל התפקידים והאתגרים. עכשיו כל זה פסק, נהייתי יותר ויותר עייפה. אומנם לא בצורה מוחלטת, פה ושם היו קצת נקודות של סיפוק ושמחה בתוך הערפל, בדרך כלל כתוצאה של הצלחה מסוימת. אבל משהו בתוכי התחיל להישחק בצורה חמורה. העייפות ליוותה אותי כל היום. זאת הייתה הרגשה מוזרה ולא ידעתי איך לקבלה. מה פתאום אני מתעייפת עכשיו? למה לא הרגשתי כך לפני חצי שנה?

התקופה העמוסה שלפני החגים הגיעה. לא ידעתי כיצד אעמוד בה. התפללתי להקב"ה שיחזקני. התחלתי להתפלל ממש לפי רשימות: שאצליח לעבור את הבוקר בשלום; לשלוח את הילדים בסבלנות; שאצליח לסדר את הבית לפני העבודה; לשוב ממנה בשפיות; שיהיו לי כוחות להמשיך... לפני כל יציאה

מהבית התפללתי לסייעתא דשמיא להחזיק מעמד - הרגשתי שכל הכוחות והמרץ שהיו לי בעבר עזבו אותי לגמרי.

התפילות עזרו לי לצוף בלי לטבוע, אבל הרגשתי קול פנימי שקרא אותי לסדר. משהו בתוכי אמר לי "די, אי אפשר להמשיך כך!" הייתי מבולבלת מאוד, וככל שהתאמצתי, לא הצלחתי להבין מה קרה פתאום, מנין נפתחה רעה זו על ראשי?

ביום כיפור התפללתי בבית הכנסת הקבוע שלנו בשכונה. על ידי ישיבה אישה מבוגרת לא מוכרת. תהיתי מי היא, וגודע לי שהיא חמותה של חברה שבאה לאחרונה להתגורר איתה. האישה עשתה עלי רושם מיוחד מהרגע הראשון. היא התללה בריכוז מלא, במתינות, "ספוגה" כולה בתוך הסידור ובתוך המילים. מפעם לפעם גיליתי שאני מאבדת את מיקוד המחשבה בתפילה האישית שלי מרוב התבוננות בה. חשתי שלאישה זו יש משהו שחסר לי, משהו שאני נכספת אליו מאד.

בערב, אחרי תקיעת השופר וההכרזה המרוממת של ה' הוא האלוקים", פנתה אלי האישה בחום אימהי וברכה אותי בשנה טובה.

דבריה עוררו בי רצון פנימי להשתפך. "אינני יודעת" אמרתי לה, "אני חשה תמיד עייפה כל כך, אני לא יודעת למה".

היא הביטה בי לכמה שניות, ולבסוף אמרה "דעי לך, שגם אני הרגשתי כך פעם. זה היה כשנולדה לי שלישייה - כתוספת ברוכה למשפחה כבר לא קטנה. ישבתי אז בבית הורי ובכיתי לאבי שאין בי עוד כוח להמשיך, אני תמיד עייפה כל כך ואינני מצליחה לצאת מן המצב הזה כלל.

אבא פנה אלי ואמר: "מה שחסר לך זה אהבת ה'!"

דבריו היו נראים לי כאינם שייכים לנידון כלל.

הוא המשיך להסביר, "אם היית מרגישה אהבת ה' היית מקבלת הרבה כוח. היית רוקדת בין התינוקות שלך, בלי לדעת את מי לחבק קודם, מרוב שמחה ותודה! אין כמו אהבת ה' להעניק לאדם כוח ולרומם את מצב רוחו!"

"אני רוקדת!?", אמרתי לו ממעמקי הייאוש, "בקושי אני מסוגלת לגרור את עצמי בין העריסות, אני נופלת ומתקפלת לתוך כל כסא שאני מתקרבת אליו. פשוט אין לי כוח".

"הוא שאמרת", אמר אבא, "חסרה לך אהבת ה'".

"נו!", אמרתי, מתוך ספקנות מוחלטת, "אז איך משיגים את האהבה הזאת?"

"ואז גילה לי אבא את הסוד ששינה את חיי:

'מאחר שהימים שלנו מלאי אילוצים, רשימות בלתי נגמרות, מטלות ועניינים בלי סוף, קורה לא פעם שאנחנו בקושי מצליחים לעצור את ריצת החיים להגיע לקצת רוגע פנימי. וגם אם אנחנו נחים, בדרך כלל אנו מנסים באותה שעה להתנתק מהכל, לישון או סתם לא להרהר בכלום. אין בכך שום דבר רע, הרפיה היא דבר משובח, אבל זה לא מספיק, האדם חייב להקדיש זמן בכל יום לאהבת ה'!

"אהבת ה'" פירושה התבוננות בחיים האישיים שלנו, לשים לב לכל החסדים הסובבים אותנו ולהרגיש את אהבתו הנפלאה של ה' שמאחוריהם.

אבא הוסיף, שיש לדעת, שיש "רשימת המתנה" גדולה מאד לזכות להיות פה בעולם שלנו. יש הרבה נשמות שמחכות בכיליון עניים שיתאפשר להן לרדת לעולם הזה ולפעול ולהשיג את מה שאפשר רק כאן.

לאהוב את ה' פירושו לשבת כל יום לבד בחדר, ובמשך כמה דקות להעלות על הלב את כל הדברים שאוהבים בחיים, להבחין בהם, ולהודות עליהם בכל לב. ללקט מתוך חוויות החיים הוכחות רבות ככל האפשר לכך שהקב"ה אוהב אותנו. זוהי עבודת אהבת ה' - למצוא בתוך החיים את ההוכחות הרבות לאהבתו אותנו, ולהכיר לו טובה בפה מלא מידי יום על כך.

הדקות הספורות האלו כל יום, הן שמרעננות אותי ומעניקות לי כוח למלא את כל המשימות המוטלות עלי בהמשך היום" הפטירה האשה.

מילים האלו של האשה נכנסו עמוק ללבי. זה בודאי סוד האצילות הרוחנית הנדירה שלה. אולי זה מה שחסר לי. אולי הקיום הבסיסי של המצוה שאנו חוזרים עליה כמה פעמים בכל יום הוא מה שחסר לי. אמצתי לעצמי את עצתה. כל יום אני יושבת לבדי בחדר, משחזרת את כל מה שעבר עלי במשך היום, וסופרת אחת לאחת את כל הטובות הרבים שקיבלתי. ואז אני מביעה את הכרתי לה':

"ה', אני מודה לך על כל הטוב שהענקת לי ועל האהבה הגדולה שאתה אוהב אותי, ובפרט אני מודה לך על כל המתנות הרבות שהרעפת עלי היום ... שבחסדך הגדול זיכית אותי במשפחה ברוכה ... שב"ה כולנו בריאים ושלמים ... שאנו יודעים לפנות אליך ... שאתה מזכה אותי לזכות את הרבים ... שעזרת לי להכין את ההרצאות ואת השיעורים ... שהם נמסרו בהצלחה" ...

אינני מרשה לעניינים אחרים להפריע לזמן זה. זמן זה מוקדש להתרכזות בכל הטובות והחסדים של החיים והודיה עליהם בכל לב. את הבקשות והתפילות הנוספות אני משאירה לאחר כך. ואכן, כאשר ממשיכים מהודיה זו לתפילות נוספות הדבר מביא לקרבה מיוחדת להשי"ת.

זמן רב כבר חלף מאז שהתחלתי ליישם את העצה הנפלאה הזו. היא האירה את חיי באור חדש. חיי התעלו. תפילותיי והרצאותיי נאמרות עם הרבה יותר קשר פנימי למילים שאני אומרת. העידן של עייפות ושחיקה נפשית כבר נשכח מזמן. עכשיו יש לי את פינת 'התדלוק' היומי, שעל ידה הנשמה מתחזקת ומתחברת עם מקור כל הכוחות כולם. גליתי את הסוד של שמחת חיים אמיתית.

מסר מפעים ממי שהיתה עיוורת וחרשת מילדות

ב. שלושה ימים לראות

ה. קלר

פעמים רבות חשבתי, שהייתה זו ברכה, אם כל אדם היה עיוור וחרש לכמה ימים בתחילת גיל הבגרות. חושך - יגרום לו להעריך את האור, שקט - ילמד אותו את האושר שבקול.

לפעמים אני בודקת את אלו שרואים, לגלות מה הם רואים. בזמן האחרון, שאלתי חברה שחזרה מהליכה ארוכה ביער מה היא ראתה. "שום דבר מיוחד!" היא ענתה. "איך זה יתכן?!" שאלתי את עצמי, "ללכת שעה ביער בלי לראות שום דבר מיוחד?!" אני, שאין ביכולתי לראות, מוצאת מאות דברים המעניינים אותי על ידי נגיעה בלבד. אני מתפעמת מהסימטריה העדינה של עלה, מעורו החלק של עץ תרזה מוכסף, ומקליפה מחוספסת של עץ אורן. באביב אגע בענפי העצים בתקווה למצוא ניצן, הסימן הראשון של הטבע המתעורר אחרי שנת החורף שלו. אולי פעם אף יזדמן לי להניח את ידי ברוך על עץ קטן ולהרגיש את הרטט העליז של צפור בשירתה המלהיבה.

לעיתים זועק לבי בערגה לראות את כל הדברים הללו. אם אני יכולה לחוש הנאה רבה כל כך ממישוש בלבד, כמה יופי יתגלה על ידי ראייה?! ... דמיינתי מה הייתי רוצה לראות אם הייתה ניתנת לי אפשרות להשתמש בעיני לשלושה ימים בלבד.

ביום הראשון, הייתי רוצה לראות את בני האדם שידידותם מוסיפה לי שמחה כל כך הרבה בחיים. אין לי אפשרות להכיר את עומק פנימיותו של השני על ידי ההצצה לתוך "חלון הנשמה" - העין. אני יכולה רק "לראות" על ידי קצות אצבעותיי את תווי הפנים. כמה קל ומספק יותר דבר זה עבורכם, שאתם יכולים לראות ולתפוס במהירות את התכונות המהותיות של זולתכם, להתבונן בעדינות הבעה, ברטט שריר, בהנף יד...

אה, הדברים שהייתי רוצה לראות, לו היה לי כוח הראיה שלושה ימים בלבד!

היום הראשון יהיה יום עמוס מאוד. אקרא אלי את כל ידידי ואסתכל על פניהם ארוכות, מטביעה במוחי את העדות החיצונית של יופים הפנימי. אתן לעיני גם לנוח על פניו של תינוק, לראות את יופיו הנלהב והתמים המקדים את ההתמודדות

עם ניסיונות החיים. ארצה גם לראות את הספרים שהוקראו לי, ושגילו לי את הערוצים העמוקים שבחיי האדם.

אחרי הצהריים, ארצה לערוך טיול ארוך ביער, להלהיב את עיני מיופיו של עולם הטבע, ולהתפלל להדר של שקיעה בשלל צבעיה. באותו לילה, אני חושבת, לא אצליח להירדם.

למחרת, אקום עם הגן החמה ואראה את הנס המרטיט שעל ידו נהפך לילה ליום. אביט באימה בנוף המפואר של זוהרי האור שאיתם מעוררת השמש את האדמה הרדומה. ...

... בחצות הלילה ייסגר עלי שוב לילה תמידי. באופן טבעי בשלושת הימים הקצרים האלו, לא אראה כל מה שהייתי רוצה לראות. רק כשחושך ירד עלי שוב, אתפוס כמה נשאר שלא חזיתי.

אולי המתאר הקצר הזה לא מתאים לתוכנית שהייתם עורכים לעצמכם אם הייתם יודעים שנגזר עליכם חלילה עיוורון. אני בכל אופן בטוחה שאם הייתם עומדים לפני נסיבה כזו, הייתם משתמשים בעיניכם כמו שלא השתמשתם מעולם קודם לכן. כל מה שהייתם רואים היה אהוב עליכם. עיניכם היו נוגעות ומלטפות כל דבר שנכנס לטווח הראיה שלכם. אז, לפחות, הייתם רואים באמת, ועולם חדש של יופי היה נפתח בפניכם.

אני שעיוורת, יכולה להציע עצה לאלו הרואים. השתמשו בעיניכם כאילו תהפכו רח"ל מחר לעיוורים, וכמו כן בחושים האחרים. הקשיבו למוזיקה, לשירה של ציפור, ללחן העצום של תזמורת, כאילו תהיו חרשים מחר. געו בכל דבר כאילו חוש המישוש שלכם ייכשל מחר, טעמו כל פירור כאילו שמחר לא תוכלו יותר להריח ולטעום. נצלו את ההזדמנות של כל חוש ואז יפתח בפניכם יופיו של העולם והדרו. אולם מכל החושים, אני חושבת שהראיה היא המהנה והמרגשת ביותר.

